

Sheth Navrojee Pestonjee Nanalwala, Alleppey

શેઠ નવરોજી પેસ્ટનજી નાનિએલવાળા, અલેપી

સમર્પણ પત્ર.

સદા મહેરબાન શેઠજી સાહેબ,

શેઠ નવરોજજી પેસ્તનજી નારિએલવાળા

મુબસ્થાન—અલેપી.

વયોવૃદ્ધ માન્યવર,

સ્વળાહુ બંગાળી વડવાઓની મિત્રકતોનો પૂનરોદ્ધાર કરી. ગુજરાતથી ઘણે દૂર આ વિગાપા લાગી મલયાલી પ્રદેશનાં એક નમુનેદાર દેશી રાજ્યમાં પારસી અને ગુજરાતી પ્રજાનાં અસ્ત થઈ જતાં ગૌરવને પૂનઃ દેદિપ્યમાન બનાવી, જે આદર્શજીવન જીવી રહ્યા છે, સ્વજનતીય અને સ્વદેશીય જનોની ભીડ વેળા પીઠ કોકી સંકુચિતતાને દૂર કરી રહ્યા છે, સાધુ સન્તો વિદ્વાનો અને દેશભક્તોનાં આતિથ્ય કરવામાં સદા અચપદ ધરાવો છે, વયોવૃદ્ધ છતાં વર્તમાન કાળના નવચૂવકોને અનુકરણીય બલ અને કાર્યશક્તિથી દેશભક્તિ દાખવી વ્યવસાય કળાથી વિદેશના વ્યાપારીઓને મોહ પમાડી રહ્યા છે અને આ અદના પુસ્તક તૈયાર કરવાના હુકમ પ્રયાસમાં વિના માગ્યે ગુજરાતી લાઘાના આ નિષ્કિંચન સેવકને ખાસ નિમંત્રી મોટી રકમની બક્ષીસથી નવાજી ઉત્તેજીત કર્યો છે એ સર્વ કારણોથી આકર્ષાઈ આપનાં કૃપાપાત્ર આ બાલક “મલબાર સમાચાર” નામનાં સાપ્તાહિક પત્રનું બીજાં વરસનું ભેટનું પુસ્તક આપના વરદ હસ્તમાં અર્પણ કરી કૃતાર્થ થાઉં છું.

કાર્તિક શુકલ પક્ષ

પ્રતિપદા સુધવાર ૧૯૮૪.
કોચીન—મલબાર.

હું છું આપનો કૃપાભિક્ષુ

“ગુજરાતી” માનુભાષાનો નિષ્કિંચન સેવક
માધવરાય ગીંગાલાઇ જોશી.

મદ્રાસ ઇલાકાતુ' દિગ્દર્શન.
"મલબાર સમાચાર" ની દ્વિતીય નાનિક ભેટ.

Shrimad Acharya Shri Vijaya Labdhi Surishvarji
શ્રીમદ્ વ્યાસાચાર્યશ્રી વિજયલબ્ધિ સુરીશ્વરશ્રી મહારાજ વ્યાખ્યાન વાચસ્પતિ

શ્રીમદ્ પરમ પૂજ્યપાદ વ્યાખ્યાન વાચસ્પતિ આચાર્ય મહારાજશ્રી
વિજય લખિય સૂરીશ્વર મહારાજશ્રીની સેવામાં

મહાત્મન

જગતના જનતાપ શમનાર્થ નિઃસર્ગની સાથ સાથ ઉદ્ભવિત
શ્રી જૈન શાસનના ભુષણરૂપ સાધુ વૃન્દોમાં આપ એક પ્રમુખ રત્ન છો.
આપશ્રીના શિષ્યરત્નશ્રી મુનિશ્રી ગંભીરવિજયજી મહારાજ દક્ષિણ
હિન્દમાં વિહરી ભાવી જીવાત્માઓને શ્રી સ્યાદવાદના અનુપમ સિદ્ધાં-
તોનું ઉપદેશામૃત પાન કરાવી અજ્ઞાનરૂપી તિમિરને વિહારી જ્ઞાનરૂપી
અંજનથી સ્થૂલ સૂક્ષ્મ અને કારણરૂપી દેહલેષથી પર એવા આત્માને
નિજ સ્વરૂપનું દર્શન થાય એ રીતે જૈન જૈનેતર સમાજને પ્રમુદિત
કરી રહ્યા છે એ આપશ્રીના અપૂર્વ તપઃ અને જ્ઞાનબલનું સુપરિણામ છે.

દિવ્ય પુરૂષ ! આપશ્રીના તે દિવ્ય પ્રભાવશાળી શિષ્ય રત્નની
કૃપામય આશિર્વાદાત્મક દૃષ્ટિથી આ અંથ આરંભાધને નિર્વિઘ્ન સંપૂર્ણ
થયો છે ; તેથી ઓ મહુજજન ! હરસુહર આપ જ્યાં હો ત્યાં તે દિશમાં
આપશ્રીને વન્દી સદોદિત કૃપા યાચું છું.

કોચીન.

}

આપ સાધુ મહા પુરૂષનો કૃપાભિલાષી

અંથકાર

PREFACE.

"When I was a student in the Amreli High School, the Naib Suba of that district, Shriman Govind Amrit Vaidya, had initiated me into the cult of the service of the Motherland and it is because of that initiation only that, inspired by the cult of जननी जन्मभूमिश्च स्वर्गादपि गरायसि । I remain ever anxious to do some small service to it. This is not the place to make a full list of all such acts of service which may have been performed by my humble self and besides, as I have had to pass through many vicissitudes of life ever since I left school and entered the world, there is not much of a common purpose behind them. Above all, there is the consideration that, because of my long separation from the land of my birth and of a prolonged stay in such distant provinces as Central India, Bihar, Bengal and Burma, I have not been able to do anything which may be of substantial service to the motherland and from which the soul may derive satisfaction. But all the same I am not a pessimist for though the actual realisation of an ideal be in the hand of God our duty is to do all we can to realise it and it is only in that belief that I am hopefully doing my day's duty.

Having come accidentally to Cochin after retiring from my Rangoon business in the immediate past and having seen there this vast but unexplored field for literary work, I undertook the task of publishing and editing the *Malbar Samachar* weekly. This being the first and the only Gujarati weekly not only in the Madras Presidency but also in the whole of the Deccan it not only attracted the kind attention of the scholars of Gujarat but was also largely patronised by the different Gujarati commercial firms in the various parts of the world having trade connections with the Malabar Coast and the belief that thereby I am placed in the possession of a fine instrument of serving the Motherland is giving me increased satisfaction. Besides, a fine opportunity of studying what specific deficiency in our literary development is felt by the motherland has come my way through my stay in provinces with different mother-tongues and through an interchange of views on the subject with their literateurs and I feel that what little knowledge I have

gained about the best method of bringing out novel pieces to be placed at the feet of the motherland will now be better utilised.

The first issue of the *Malabar Samachar* was out on the 18th October 1925, and, immediately after that, news came out that the 8th session of the Gujarati Sahitya Parishad will be held at Bombay in April next under the presidentship of R. B. Ramanbhai Mahipatram Nilkanth. I, therefore, began a series of articles outlining some practical methods which the Gujarati Sahitya Parishad must adopt for the benefit of the Gujarati public through the medium of the Gujarati literature and containing a brief description of the reasons thereof, our present circumstances and the means at our disposal; and these took the place of the leading articles in the *Malabar Samachar*. There were two main points in this series of articles—(1) the scope of special lines of work in the literary activities of Gujarat, and (2) the necessity of the Gujarati Sahitya Parishad undertaking certain literary activities for the benefit of Gujaratis living outside Gujarat. These were the two main lines of work which were discussed in this series of articles and at the end of it six or seven definite schemes were suggested. This series attracted the kind attention of the reputed *Gujarati* and it published these schemes which were in the nature of a summary of the whole series in one of its issues of March 1926. I too wrote a letter to the President-elect of the eighth session of the Gujarati Sahitya Parishad—the late lamented Ramanbhai M. Nilkanth—requesting him to consider these schemes and to use his influence for the purpose of giving a tangible shape to all or any of them and he replied to me saying “I will place your suggestions before the executive body of the Parishad.” Unfortunately, nothing came out of that promise of his and in the meanwhile I had to give my annual presentation book to the subscribers of the *Malabar Samachar* so I translated my belief that whether the executive body of the Sahitya Parishad does any practical work or not we must do our best to realise our ideal, in practice and placed before the public the first annual presentation book—મલબાર પ્રદેશની રૂપરેખા (An outline of Malabar territory).

Of the few schemes in the above-mentioned series of articles which discussed the various lines of literary development, one runs as follows—
“to fix upon a particular centre from among the commercial centres of

"India and to fix an honorarium for writing the best book about the mineral wealth and commercial possibilities of that centre with reference to its art and artistic potentialities or to entrust this work to some trustworthy individual and to get such a book written every year." Besides, views similar to those of this scheme are given in the beginning of the preface to "An outline of Malabar" and they are as under.— "our annual presentation books are almost always novels; these variegated and imaginative novels could certainly be utilised to please subscribers and at the same time to place high ideals before them but the commonalty of men do not pay any attention to the idealistic side of these novels but, on the contrary, are carried away by its imaginative side and by dwelling upon it too often or too long become whimsical and pleasure-loving. In our humble opinion, therefore, it would be more conducive to the best interests of Society if such books were directed not to pander to the desirable or undesirable hobbies of readers but were so designed as to meet the needs of their social and practical life and the first annual presentation book which we place before the subscribers of the *Malabar Samachar* is prepared after this plan and in accordance with the above views of ours."

After dwelling so much on the aims and literary side of my first presentation book I now come to the subject-matter of the second presentation book which is to be presented to the subscribers of the *Malabar Samachar*. After the first book was ready, Mr. B. G. Anjaria of Messrs. P. D. Ashar & Co of Tirrupur suggested that we should now write a book giving such information about the Madras Presidency. At first, this suggestion did not much appeal to us because much still remains to be written about Malabar itself and, although the first presentation book has been much praised, it is, to my mind, not quite satisfactory and hence my idea was to write another book about Malabar which would be more detailed and hence more useful. The materials for such a book were already gathered and hence it was easy to produce this second book whereas fresh materials having to be gathered for a book giving information about the Madras Presidency it was rather difficult to write it. But when I realised the absolute necessity of winning over the sympathy of the different sections of the Gujarati public which had settled in Madras for business purposes I found that Mr. Anjaria's suggestion was more profitable and so I postponed writing this second book about Malabar and

undertook to write, as the second presentation book, a book giving detailed information about the Madras Presidency. However, the difficulties before me were innumerable. Malabar is only a district of the Madras Presidency and it was extremely difficult to gather the necessary information about a Presidency which comprises twenty-five such Districts within the short space of one year. However, I could not give up this adventurous task and, although I fell ill as a result of constant travelling, had to face a shortage of men in the Press and to pass through financial difficulties because of the heavy expenditure involved in the task, I have overcome all these difficulties by the grace of God and am fortunate to place this book to-day in the hands of readers.

Before writing this book giving an outline of the Madras Presidency I had prepared a sketch which had as its sub-headings: (1) Geography, (2) Society and Religion, (3) Language and Literature, (4) Native States, (5) Old Temples, (6) Trade and Industries, and (7) Fine Arts; but in the search for materials for an exact description under these sub-heads I was confronted with enough of it to fill twenty such books. My position, thus, was very much like that of a beggar who wins the Derby lottery and becomes dazed and I was unable to decide what to take and what to leave out; for Madras means a museum of the relics of the old and ancient Dravidian civilisation, a sky overfull with the stars of temples, a country of *Nag*, *Gandharva*, *Kinnar* and *Yaksha*, a modern replica of the old *Tria-Rajya*, Madras means a blooming garden of green tea and rice-fields, a forest of coconut-trees, mango-trees, plantain-trees, *Sag*, *Sisam*, Rubber, Cincona and *Tad*, a land of *Kunjar* and *Kit*; a battleground of two different sections of the body politic like the head and feet represented respectively by the *Brahmins* and the *Shudras*, the mineland of Diamonds, Pearls, *Musck*, *Abrakh* and Gold, the birth-place of the world's religious teachers, the field for rivalry between steamships and railways, the homeland of four such languages as Tamil, Telugu, Malayali and Karnatak. There is not a single province of India which can stand comparison with Madras and I was naturally at a loss to see what I should write about this peculiar province for the benefit of my eager Gujerati bretheren. I read continuously for two months and finally decided to deal for the present with Geography and Trade and to leave the rest for the other parts of the book: "An Outline of the Madras Presidency". Really speaking, even

these two subjects are so wide that I have not been able to do full justice to them in this first part of the book, but I have intended to touch the main points in the geographical section to begin with and to give a detailed description in the forthcoming parts. In the other section of the book dealing with Trade and Industries, I have first dealt with sea-born import-export trade and then given a list of the factorics and tea, coffee and rubber plantations so that it may be possible for native merchants to find out for themselves as well as to suggest to others fresh outlets for their activities. The information about the railway-borne trade, about the articles of produce of the different Districts, about the weights and measures in use in the Presidency and about its mineral wealth is withheld from this book and will be included in its next part. The third part deals with the history of the well-known Gujarati commercial firms and gives a biographical sketch of the Gujarati millionnaires with a view to give an average reader an idea about the prosperity of that section of the Gujarati community which has settled in the Deccan and the fourth part contains a short list of Gujarati bretheren living in the Madras Presidency. The history of many well-known firms and the biographical sketches of many merchants are left over untouched in this first attempt but full justice will be done to them in the forthcoming parts.

I shall deem it a sufficient return for my labours if those rich men who have generously helped in producing this book are satisfied with its get up. In the task of preparing this book, Gujarat's honoured poet Shriyut Ardeshar Framji Khabardar and Shriyut Bandhu C M Kothari B. A. LL. B. have helped me by their suggestions and I offer to them my thanks for this help. My kind-hearted friend Shyamjibhai Shavji Mody of Messrs Shyam and Co., has greatly facilitated my task by placing his house and servants at my disposal during my long stay in Madras and I have no words to express my thanks to the revered Amratlal Datram Raval of Messrs Gokuldas Maganlal & Co who has taken such great pains in accompanying and introducing me to the rich men of Madras and helping me to get the necessary facilities from them. Even in the matter of printing, I was faced with such huge difficulties that if the proprietor of the famous *Gujarati Punch* of Ahmedabad, Shriyut Somalal Mangaldas Shah, and the proprietor of Anand Printing Press of Bhuvanagar, Shriyut Gulabchand Lalubhai Shah, had not undertaken to print this book I am very much

doubtful whether it had been published to-day, and for this help of theirs I have come under a life-long obligation to them.

I heartily thank the well-known Sheth Navraojji Pestonji Nariawalla of Alleppi and his eldest son Sheth Meherwanji Sheth for sympathising with my own individual work as well as all the rich men who welcomed me during my visits to them. This is not my work but of the whole of Greater Gujerat. I have only gone through the necessary labour and the moneyed men have given their money to raise this edifice, and this is nothing. But, all the same, I cannot help saying that the moneyed men who have appreciated this work deserve congratulations

SHYAM & Co.
Diwan Khana,
No. 6 Bandar Street,
MADRAS.

}

Madhavray Gigabhai Joshi.
EDITOR-MALABAR SAMACHAR.

પ્રસ્તાવના.

અમરેલી હાઇસ્કૂલમાં હું લાણુતો હતો ત્યારે અમરેલી પ્રાંતના નાયબ સુબા શ્રીમાન ગોવિંદ અમૃત વૈદ્યે મને માતૃપૂજની દીક્ષા આપી હતી તેના યોગે જનની જન્મ મૂર્મિસ્વર્ગાદપિ ગરીયસિ નાં અમરેલી સેવાનાં નમ્ર કર્મરૂપી પુષ્પો ધરવાના ઉદ્ધાસમાં હું સદાયે રમ્યા કરું છું. અત્યાર સુધીમાં આ પામર કિંકરનાથી માતૃસેવા અર્થે એવાં જે પુષ્પો આપ્યાં હોય તેની ગણના કરાવવાનું આ સ્થાન નથી અને વળી અધ્યાસ છોડી વ્યવસાયનાં ક્ષેત્રમાં આવતાં આર્થિક સુખ કુખના ખુલા પર હોયકા ખાવા પડ્યા છે એટલે એ પુષ્પો યોગ્ય વ્યવસ્થિત પણ નથી અને ખરી વાત તો એમ છે કે મૂળ વતનથી વિખુટાં પડી મધ્ય ભારત, બિહાર, બંગાળ અને બ્રહ્મદેશ જેવા દૂરના પ્રાંતોમાં દીર્ઘ સમય સુધી વસવાનાં કારણે માતૃસેવાને વિહિત ગણાય અને જેનાં સમર્પણથી આત્મતૃપ્તિ મળે એવાં મન માન્યાં પુષ્પો ધરાવીજ શકાયાં નથી છતાં પણ અંતરમાં નિરાશા નથી. ધ્યેય પ્રાપ્તિ માટે યથાસાધ્ય પુરુષાર્થ કર્યો કરવો એજ માત્ર કર્તવ્ય છે, ફલ શ્રીહરિને હાથ છે; આમ ધારણા રાખી સ આશો નિત્ય કર્મ કરતો જાઉં છું.

જીવનના નજીકના જૂતકાળમાં રંગુનના વ્યવસાયમાં પરાસ્ત થઈ અનાયાસે કેપ્ટીન આવવું થયું ત્યાં સાહિત્ય કાર્યનું અણખેડેલું વિશાળ ક્ષેત્ર જોઈ આ “મહાત્મા સમાચાર” સાપ્તાહિક પત્રનાં પ્રકાશન અને સંપાદનનું કામ હાથમાં લીધું. મદ્રાસ છલાકામાં બંધે સારા દક્ષિણ હિન્દમાં આ એકલુંજ અને પહેલ વહેતું ગુજરાતી સાપ્તાહિક હોવાથી ગુજરાતના વિદ્વાનોનું કૃપામય લક્ષ તેના પ્રત્યે આકર્ષાયું તેમજ મહાત્મા દિનારાના વેપાર સાથે સંબંધ રાખનારા કુનિયાના કેઇ પણ ભાગમાં વસતા ગુજરાતી વેપારીની પેઢીમાં પણ તેનો સારો આદર થયો તેથી માતૃભૂમિની સેવા કરવાનું એક મળતું સાધન હાથમાં આવ્યું છે એમ માની સંતોષ થતો જાય છે તદુપરાંત દેશની લિજ લિન્ન ભાષાઓના મુલ-કેમાં વસતા તે તે ભાષાના સાહિત્ય રસિકો માથેના પરિચય દ્વારા વિચાર વિનિમય થતાં સમગ્ર દેશને કેવાં સાહિત્યની ઉણપ સાહે છે તે સંબંધી અભ્યાસ કરવાનો મુંઝેર મોકકો હાથ લાખ્યો જેના પરિણામે દેશની ભાષાઓના સાહિત્યમાં કશા કયા વ્યવહાર માર્ગો યોજીને માતૃભૂમિનાં અમરેલી ધરવા નવીન પુષ્પો ઉપનાવી શકાય તેનું પણ યથાશક્ય જ્ઞાન મળ્યું તેનો ઉપયોગ કરવાનું હવે દીક બનશે એમ લાગે છે.

“મહાત્મા સમાચાર” નો પહેલો અંક તારીખ ૧૮ મી ઓક્ટોબર ૧૯૨૫ ના પ્રગટ થયો ત્યાર પછી તુરંતજ આદમી ગુજરાતી સાહિત્ય પરિષદ મુંબઈ ખાતે આગામી એપ્રિલમાં રા. બ. રમણભાઈ મહિપતરામ નિલકંઠનાં પ્રમુખપદે મળશે એવા સમાચાર બહાર આવ્યા એટલે ગુજરાતી સાહિત્ય પરિષદે ગુજરાતી જનસમાજનાં કલ્યાણાર્થે સાહિત્ય દ્વારા યોજવા જોઇતા કેટલાક વ્યવહાર માર્ગોને કારણે, સંજોગ, રિયલિટી અને સાધનોનાં સંક્ષિપ્ત વિવેચન સાથે ચર્ચાતી એક લેખમાળા “મહાત્મા સમાચાર” અગ્ર લેખોમાં રિસેમ્બર માસથી ચાલુ કરી. આ લેખમાળામાં જે મુખ્ય વસ્તુ નિર્દેશ હતા. એકમાં ગુજરાતમાં યતી કે થરી જોઈતી સાહિત્યિક પ્રવૃત્તિમાં વિસિદ્ધ પ્રવૃત્તિને અવકાશ અને બીજામાં ગુજરાત બહાર વસનારા ગુજરાતીઓનાં કલ્યાણ માટે પરિષદ નરકથી થરી જોઈતી સાહિત્યિક પ્રવૃત્તિ; એમ બે દિશામાં વિવેચના કરેલી; લેખમાળાને અંતે લેખમાળાના સારરૂપે ૭ સાત ચોક્કસ યોજનાઓનો નિર્દેશ કરેલો; પ્રતિષ્ઠીત જ્ઞાનવૃદ્ધ “ગુજરાતી” પત્રનું માધ્યમ લઈ આ લેખમાળા પ્રત્યે ખેંચાયલું

અને તેણે તે લેખમાળાના સાર રૂપની યોજનાઓ પોતાના માર્ચ ૧૯૨૬ ના એક અકાશ પ્રગટ કરી, જે પછી આદર્શી સાહિત્ય પરિષદના વગવેલા પ્રયુષ્ઠી દેવાસનારી રમણભાઈ મદારાચને તે યોજનાઓ લક્ષમાં લઈ તેમને અથવા તેમની કોઈ એકને વ્યવહાર પ મગે એવી ગોદારણ કનાવવા પરિષદમાં પોતાના અધિકાર અને લાગણીઓ ઉપયોગ કરતા એક નિર્ણય પા વખતે દેનામચામી રમણભાઈ મહેદેએ મને પ્રત્યુત્તર આપ્યો કે “ તમારી સૂચનાઓ ; પરિષદના કારોબારી મદન પામે ગ્લુ કરીશ ”

કિન્તુ એમના એ વચનનું પગિણામ કંઈ આ પુ નહિ અને હઠમ્મનમાં મારે માન “ મનમાં સમાચાર ” ના આદર્શને વાર્તિક બેટનું પુસ્તક આપનાનો યોગ ઉપચિત્ત થયો એટલે આપણા વિચાર મુજબ સાહિત્ય પરિષદનું કારોબારી મદન અવધાર કાયો કરે કે ન કરે તે વાતને દેશના પ્રારબ્ધ ઉપર છોડી આપણે આપણા એવ મુજબ આપણાથી બનતું કંઈ એજ મનીમન અમગ્ની એવા હેતુને કાર્ય રૂપમાં પગિણું કરી પ્રથમ વાર્તિક બેટનું પુસ્તક “ મલગાર પ્રેશની રૂપેષા ” જન સમાજ આગળ ગ્લુ કર્યું

ઉપર કથિત લેખમાળામાં સાહિત્યની વિવિધ દિશા પાત્તે વિવેચાત્મક પાત્ર સાત યોજનાઓ રગ્લુ કરી હતી તેમાંની એક યોજનાનું અવરણ આમ છે — “ દિનદનાજ બીજા વ્યાપારિક ક્ષેત્રવાળા પ્રદેશમાં એકદા ક્ષેત્રને નિશ્ચિત મરી તે ક્ષેત્રમાંના ખનિજ પદાર્થો, વ્યાપારના દ્રવ્યો અને ખીનવરા યોગ્ય કળા કૌશલ્યદિક અબધીનો એક સર્વોત્તમ અથ વખાતવાનું એક પારિતોષિક કંરાવડુ અગ્ર એકાદ વિશ્વાસુ વ્યક્તિને એના કાર્યનો ભાર મોખી પ્રતિરૂં એવો એમદ અથ પ્રકર કંગવવો ” વળી આ યોજનાને જ મધ એસના વિચાર “ મનમાં પ્રેશની રૂપેષા ” ની પ્રત્તાનનાના આગમમાં જણાવ્યા છે, તે આ છે — ‘ નેટમાં અપાતા પુસ્તકો મુદ્દા નવનકથાના રૂપે હોય છે આ ગળી ગેરગળીને બિન વિચિત્ર કંપનાથી યોજાએ નવનકથાના પુસ્તકો દ્વારા આદર્શનું મનગજન કરી ઉત્તનના ઉચ્ચ આંશો રગ્લુ કરી ગકાપ છે પગ્લુ સામાન્ય રૂપે દનના ઉચ્ચ આંશો તરફ નહ અપતો નથી ને ઉત્તર કંપનાના ધામ સાથે ઉઠી મનને રજન કરતા તરગી અને નિવાસી બની જાય છે. સમાજમાં તેથી એક મદારજ કુદ પરિણામ ઉત્પન્ન થાય છે એના માટે તેમની આડી અવગી રૂપને ખુશ ગખના માટે નહીં પણ તેમના મસાર વ્યવહારની જરૂરીમાત જેથી પુરી પડે એવા નેટના પુસ્તકો અપાય તે સમાજનું વિશેષ કલ્યાણ થઈ શકે એવો અમારો નક્ક મન છે અમારા આ લક્ષ્ય પ્રમાણેનું પુસ્તક નવી અગો અમા । મનમાર સમાચારના આદર્શ ગણ આગળ પ્રથમ વર્તીને બેટ ગ્લુ કરીએ છીએ

એવ અને સાહિત્ય પ્રતિની આદર્શી પીઠિ । નખી હવે મલગાર સમાચારના આદર્શને આપનાની કિતીય બેટના પુસ્તક ની નપ્તપર આણુ છુ પહેલી બેટનું પુસ્તક તૈયાર થયુ ત્યારે તિરુપુ ની મેસર્સ પી ડી આશરની અખીલાગા ભાઈ બી જે અભરીઆએ સૂચના કરી કે હવે તમારે મનાસ ધનાકાની માહિતી આપના પુસ્તક નખણ પહેના તે આ સૂચના કંઈ જરાગર લક્ષમાં આવી નહિ જરણુ પુ મનમાં વિરેજ હણુ ધણુ નખવાનું છે અને જો કે પહેલુ બેટનું પુસ્તક ધણુ વખણાણુ છે તે પછુ તે હણુ મારા માનવા પ્રમાણે સતોપપદ નથી તેવી વિશેષ અધિક ઉપયોગી મનમાર પ્રદે । સજધીત બીજી પુસ્તક લખવાનો વિચાર હવે કારણે સાધનો તે મેળાય અથેના એટલે બીજી પુસ્તક લખતુ સુનમતા ભરેણુ અને મનાસ ધનાકાની માહિતી વિરેનું પુસ્તક લખતુ નવા સાધનો મેળ વવાના હોવાથી સુસ્કેલીવાણુ થઈ પડે છતા ધધાની ખીનવણી અર્થે મનાસ ધનાકામાં નસતી સવ

કોટિની શુભરાતી વ્યક્તિઓના દિવસે છતી પેવાની અનિવર્ત્ય આવશ્યકતા પ્રતીત થતા ભાઈ અમ-
રીઆની સૂચના વધુ લાભકારક માન્ય પડી એટલે મનપ્રાર સબધીનું બીજું પુસ્તક તખવાનું મુ ત્ત્વી
રાખી બીજા ભેટ તરીકે આ મદ્રાસ ઇનાકાની માહિતી આપનારા પુસ્તકને લખવાનું ડામ હાથમાં
લીધું પણ મુશ્કેલીઓનો પાગ રહ્યો નહિ મનપ્રાર તો મદ્રાસનો એક માન જુઓ અને એવા મનપ્રાર
જેના ૨૫ હજારોનો એક આખો મદ્રાસ ઇનાકો તેની માહિતી એક વરસ જેટલી દુકી હૈરેતમાં મેળવી
એકવી કરી એ ઘણું દુસ્તર જણાવતું જ્યાં સાહસપૂર્વક લીધેલું છોડી શકાય નહિ. સતત પ્રાસના
અંગે માદગી આની, ડાખખાનાના માણસોની તગી પડી, પુષ્કળ થયેલા ખરચોથી નાણા બીડ ભોગ
વની પડી છતાં એ સર્વ મુશ્કેલીઓને ઝાળગી શ્રી હરિકૃપાથી આજ આ પુસ્તક વાચક ગણના હસ્ત
કમળમાં મૂકવા ભાગ્યગાળી થાઉં છું

મદ્રાસ ઇનાકાનું દિગ્દર્શન લખના આ પ્રથમ એક મોખુ તૈયાગ વૃંદુ હતું તેમાં ભૂગોળ
દર્શન, નેકસમાજ અને ધર્મ, ભાષા અને સાહિત્ય, દેલી રજવાડા, પુરાણા મંદિરો તથા નાપાર
ઉલોગ અને લલિત કલાઓ, આવા મુખ્ય ખાખા પાખા હતા પણ એ ખાખા ચિતરનાના સાધનોની
શોધમાં ઉપકરણોનો એ મોટો અખાર આવા બીજા નીચ પુસ્તકો રાખી શકાય એટલો વિનુન
સામગ્રી ભડાર મળે. ચીથરેદાસ બીનુડને ડરખીની લોટરી લાગે તે જેમ પાગન થઇ જાય તેમ
મારી દશા થઈ શુ લખુ ને શુ ન લખુ ? કાંઈ ગમ પડે નહિ, ડરણુ મદ્રાસ એટલે અતિ
પ્રાચીન દ્રવિડિઅન સંસ્કૃતિનું ખડે મદ્રાસ એટલે મંદિરોનું તાલગણથી ભરેલું ગગનમંજ, મદ્રાસ
એટલે નાગ, ગાધર્મી દિગ્ગ અને યક્ષ લોકોનો પ્રદેશ, પ્રાચીન ત્રિયા ગજનું વર્તમાન ચિન્હ
મદ્રાસ એટલે આ અને નાખાના હરિયાગા નાસનો ગાનીચો મદ્રાસ એટલે નાથિએરી આમા કેગ,
માગ સીસમ ૧૧૨, સિ કોના અને તાણુ વન મદ્રાસ એટલે કુજળ અને ધીટની ભૂમિ, મદ્રાસ
એટલે બ્રાહ્મણ રૂપી શિગ અને શુ કપી પાદ જેવા એ શરીરના મે વિશિષ્ટ ભાગોનું મે ભવન
મદ્રાસ એટલે હીરા, મોતી, માર્બલ અમરમ અને મોનાની ખાણ, મદ્રાસ એટલે જગત્ ભૂમડલના
ધર્મોચારોનું ઉત્પત્તિસ્થાન, મદ્રાસ એટલે ઉત્તર અને ગિરિ ગ હોય નવે થતા ડાગાનું ગર્જન અગ,
મદ્રાસ એટલે સમુદાય અને અગિરથો વચ્ચે સ્પર્ધા સ્પર્ધામાં થતી કુખીનો અખાડો, મદ્રાસ એટલે
તામિલ, તેલુગુ, મનયાની અને કણ્ડાટી એ ચાર મહા ભાષાઓની વાદિ ભારત ખાનો એક પણ
પ્રાન મદ્રાસની ડુનનામાં આની નકે તેમ નથી આના વિચક્ષણુ દેશ વિરે હે મારા જ્ઞાન પિપાસુ
આણર શુભરાતી ભાઈઓ પામે શુ જણુ કરે ? જે માસ સુધી મતત નાખ્યા કણુ ડેને હાન ડુગતમાં
ભૂગોળ અને નાપાર સબધી હકીકત સમજની ઉચિત ધારી બાકીનું ભવિષ્ય કાળના મન્નેગોને માપી
“ મદ્રાસ ઇનાકાનું દિગ્દર્શન ” એ નામના એ પુસ્તકના ભાગ પાખાનો નિચ ખેડે પ્રસ્તુત બેઉ
નિચો પણ એટલા વિસ્તૃત છે ? તેનેય વાહિયા આ પ્રથમ ભાગમાં સંગોપાગ ન્યાય આપી શમરો
નથી જતા પ્રથમ દર્શને ભૂગોળ ત્રિભાગમાં મુખ્ય મુખ્ય વસ્તુઓ આની વિશેષ નિચજણુ હવે પડીના
ભાગમાં આપવા ઇરાદો ગખ્યો છે પુસ્તકના બીજા વેપાર ઉલોગ ચરના ત્રિભાગમાં દરિઆઈ નિમસ
આપાનના વેપા ને નઈ તેની વિગત આપી પડી ન પ્રશ્નોમાં ઇનાકામાંના કાખાનાઓ અને આ,
કોટી, રમરના બગીચાઓની દીપ આપી કે જેથી ગા વેપારીઓને શેજાખાના નરા માર્ગ વેદના
વળણાનું બની આવે એ ત્રિભાગમાં રેલ્વેડારા આનેના વેપાર, જ નાવારની વેપારની વિગત, ઇનાકામાં
આતના તોન, માપ, ખનિજ, દ્રવ્યોની નીપજની ગવિસ્તર હકીકત એ વગેરે આપનો બાખા છે જે

પણ હવે પછીની કૃતિમા મમદાશે આ પુસ્તકના ત્રીજા વિભાગમા પ્રસિદ્ધ ગુજરાતી વેપારીઓની પેઢીઓના કૃતિદામ કે ધનાઢય પુરોના છત્રન પગથિય આપેના છે જેથી પણ દક્ષિણમા ગુજરાતીની જાહેરાતની પણ સારો પ્રકાર પડશે, મોઘા વિભાગમા ઈલાકામા વસતા ગુજરાતીઓની સક્ષિપ્ત ટીપ આપી છે. વડુએ નામીયી પેઢીઓના કૃતિદામ અને ધણુએ ગુજરાતી વેપારીઓની દુકો નોંધ આ પ્રથમ પ્રયાસના બ્દી ગટ છે પણ તે હવે પછીના ભાગમા સપૂર્ણ થતી આવશે.

જે શ્રીમંતોએ આ પુસ્તક પ્રકાશન માટે વિલાસ દિત્તી સહાયતા આપી છે તેઓને આ પુસ્તક જોઈ મનોપ વગરે તો હું અને કૃતાર્થ થયેશે માનીશ પુસ્તક તૈયાર થતી વેળા ગુજરાતના માન્ય કવિવર મહારાજ અરેશજી દુરામજી ખમદાર અને શીયુત બન્ધુ ગી એમ કામગી બી. એ. એન. એન. બી. એ ધરતી યતનાઓ આપી છે તેમનો આભાર મનુ હું એમર્મ આમ એન્ડ કંપની વાળા હું બન્ધુ મહારાજ ગ્લામ્હાઈ સવડ મોદીએ મારા મદાસના નામ વસનાટ દરબાન પોનાતુ મમન અને નોકર બાકર મારી મગવતા મા કામગી અને મા કાર્યમા વડુ સમવડના પડોવારી છે અને એમર્મ ગોલ્ડદાસ મગનનાન કંપનીવાળા વયોદહ પુ આભારવર અમૃતનાન દત્તગમ રાવને ઉવારે પો માગ નાથે આવી મદામના શ્રીમંતો અને વિદાનેને મેળવી દિવ્ય વસ્તુઓ પ્રાપ્ત કરવામા જે પરિશ્રમ ઉભો છે તેનો પાક માનવાને મારા પાસે રાખે નથી. હવેમાનાની પણ એની મુશ્કેલી ઉભી થઈ હતી કે અમદાવાદથી પ્રગટ થતા સુપ્રસિદ્ધ “ ગુજરાતી પત્ર ” ના માલિક શીયુત સોમાનાય મગદાસ સાહેબ અને ભાવનગર આનન્દ પ્રિન્ટિંગ પ્રેમના માની શીયુત ગુરાબવદ વડુ ભાઈ નાહે આ પુસ્તકનું હાપકામ હાથમા લીધું ન હોત તો આજ આ પુસ્તક પ્રગટ થાત કે કેમ તે એ નેગે નનાન હતો, એમની આવી મુશ્કેલી આ ગુજનપર્યન્તનો ના નિ ન્યો હું

અને પોતાના સુમનિષ્ઠ વયોદહ મે નવગેશ પેમનન નાંચિતનાગા અને એમના વડા સુપુત્ર ને મહેરવન જે આ આત્મા કામ પ્રત્યે જે નિમોહ જનારી છે તથા જે જે શ્રીમંતોએ અને સકાર્થી તેનો હું અને હણુ પૂર્વ આભાર માનુ હું આ પ્રથમ મા નથી મમમ બહુ ગુજરાતુ છે. મે મ ન નડુની કરી છે ને પૈમ વાળાઓએ નિર્માન બાવતા નવ આપ્યું છે તેમ મ કે શ્રીમંતોએ કચુન કચુ નથી હતા પણ બ્યવહાર દક્ષિએ શ્રીમંતોએ જે હડ દગી છે તેમને વચવાદ થઈ છે એમ તો મ્હા વિન બલશે નહિ.

શ્રી મ એ - બનીતુ
દિવનખાન.
ના ૬ ૧ ૨ ગ્રી-મદામ.

}

ગુજરાતી માટભાષાનો નિર્ધન નેવડ,
માધવરાય ગીલાભાઈ જ્ઞેશી.
મ સાહેબ “ મનવાન મમાવા ” કોશીન

મક્રાસ ઇલાંકાનું દિગ્દર્શન.

[પ્રથમ ભાગ.]

પ્રથમ ખંડ.

ભૂગોળદર્શન.

ભૂગોળ દર્શન.

મકરણ ૧ છું.

સામાન્ય વર્ણન,

"It is recorded by Sir Mount Stuart Grant Duff, a former Governor of Madras, that "when I was passing through Rome, Biancheri, the speaker of the Italian Parliament, said to me, 'What is the size of this country you have been Governing?' 'It is' I said, 'larger than Italy including all the Italian islands' 'Good heavens', he replied, "What an empire is that, in which such a country is only a province"

રાજ્યહીનતાની સવળતા ખાતર હિન્દ સામ્રાજ્યને દલાકા, પ્રાંત અને એજન્સી વગેરે વિભાગોમાં અંગ્રેજીની સરકારે વિભાજીત કર્યું છે તેમાં મદ્રાસ પ્રદેશ એ હિન્દ સામ્રાજ્યનો એક દક્ષિણ વિભાગ છે. અંગ્રેજ સરકારના તાબાનો તે જુનામાં જુનો પ્રદેશ ગણાય છે. કેટલીક વાર તો અભિમાનથી આ વિભાગને The Birth Place of British India અંગ્રેજ ભારતવર્ષની જન્મભૂમિ કહેવામાં આવે છે, દક્ષિણ હિન્દના મોટા વિસ્તારનો સમાવેશ આ પ્રદેશમાં થાય છે. ત્રિકાણાકાર ઉચ્ચ પ્રદેશનો શિખર વાળો ભાગ આ પ્રદેશ છે, ખુદ પ્રદેશનો આકાર જ ત્રિકાણ સરખો છે. એના વાયવ્ય ખુણામાં પુરાણા વિજયનગર મહારાજ્યના ખડેશ પડ્યા છે અને ઇશાને કૃષ્ણા નદીનાં મુખ આવેલ છે, દક્ષિણના અગ્નિ અને નૈઋત્ય કોણ પરંપર મળી જઈ કન્યાકુમારી બ્રહ્મીરનું પગલું બનાવે છે. નિર્ગર્ગ દેવી લીલીપારી જેનો આ નન્દનવન પ્રદેશ ત્રિશક્તિ રચતિમાં ન તો સ્વર્ગ ન તો પાતાલ કેવલ અહીં આ આ ભૂતલે ભરત ખડના ચરણમાં ઉદ્ભવે પડ્યો છે. એનું પૂર્વનું પડખું ખગાવતો સમુદ્ર પ્રદેશી રહ્યો છે, પશ્ચિમને પડખે અરબી સમુદ્ર ધ્રુવે છે ને દક્ષિણ પ્રાંતે હિન્દી મહા સાગર પથરાયો છે.

ઇશુનો સંવત્સર શરૂ થયા પહેલાં તો આ પ્રદેશ ઉપર સમ્રાટ અશોકની આજુ વર્તતી હતી મૌર્ય રાજકુલ પછી આ પ્રદેશમાં પાંચ અને એળા વશના સમર્થ રાજાઓ રાજ્ય કરતા હતા. આલકેય, કદમ્બ, પલ્લવ, રાષ્ટ્રકૂટ, વાદવ, હવશાન, ચોળા, પાંડ્ય, ગણપતિ, ચેરા વગેરે રાજપુત કુલોના સ્વર્ગ આ પ્રદેશ પર પૂર્ણ તપી અસ્ત થતા ઉત્તરથી ખીવળ અને મોગલ વશના સુન્તાનોનો અગમ જંગમો તેમાં પડ્યો વિજય નગરમાં એક રાજપુત કુલ સમર્થશાળી રહ્યું હતું તે રાજકુને કૃષ્ણના મુખ આગળથી કન્યાકુમારી સુધીના પ્રદેશને પોતાની જાત હાથમાં લીધો હતો એ કુલના સમર્થ કૃષ્ણે રાજ્યને દરુના મોળમાં મોકાગા ૧૫૦૯ થી ૧૫૩૦ ની સાલ સુધી રાજ્ય કર્યું હતું જે વખતે ઇસલામી એનોખ પ્રતાપી હૈદરી આક્રમો ગમ્ય કરતો હતા.

વિજયનગરને શુભજર્મોના ષાહીયી રાજ્યના સુવર્ણનોએ જન્મ મળ્યો તોડ્યું ને તેથી વિજયનગર મદ્રાસના સરદારે પોત પોતાના તાલુકા મંથાળી સ્વર્ગ સાચન કર્યા થયા. તે મધુ તાપકા કહેતાના, તેમાંના વડા નાયકનું પાટનગર મદુરા હતું.

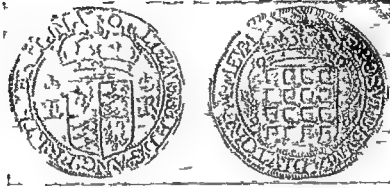
ઇસવી સન ૧૬૦૦ માં ઇંગ્લાંડનાં રાણી એલિઝાબેથે ઇસ્ટ ઇન્ડિઆ કંપની નામની એક વેપારી સંઘા સ્થાપી, એ સંસ્થાના મુત્સદીઓને વહોણે સાથે ફર ફરના દેશો સાથે વેપાર કરવાને મોકલવામાં આવ્યા; કંપનીના ઉપયોગ સાથે રાણીના પંચ જાપના ચાંદીના ખાસ સિક્કાઓ પણ જનાતામાં આવ્યા. મુમ્બદીએ ઇંગ્લાંડથી ડેન્માર્ક, માલગારક, જાવા અને લાગન જેવા દુરના દેશોમાં જઈ વેપાર કરવા લાગ્યા. તેમાં અધિતર મુત્સદીઓનું આકર્ષણ ભારતમાં વિશેષ થયું. કારણ કે, પોર્ટુગીઝ અને ફ્રાન્સના વેપારીઓ ભારતમાં વેપાર કરી અઢગક ધન કમાઈ લાવતા તે અંગ્રેજો જોતા. તેમણે પણ એક પછી એક વેપારી કાઢ્યાં. ભારતમાં ઉતાર્યા ૧૬૩૬ માં જાવાથી ફ્રાન્સીસ ડે નામના એક મેનાને ભારત જવાની કંપનીએ આજ્ઞા કરી. તેણેર છાત્રાના આગમન સથળે અંગ્રેજ વેપારનું ઘણું હતું ત્યાં ફ્રાન્સીસ ડે આવ્યો. ફ્રાન્સીસ ડે ના આવ્યા પહેલાં ભારતમાં બધું જગોએ અંગ્રેજ વેપારનાં ઘણું જો જાણી ચુક્યાં હતાં. સમુદ્ર કિનારા પરનાં કેટલાંક સ્થળોએ કાપડનું વણાટ અને રંગાટનું મનોહર કામ જોઈ ફ્રાન્સીસ ડેને એ કામનાં વધારે કારખાનાં ખોલવાનું મન થયું. તેમણે ચંદ્રગિરિના નાયક પાસેથી સમુદ્ર કિનારા પર એક જમીનનો દુકોડો ખરીદી ખ્રિસ્તી ધર્મના પવિત્ર માથું જોગનાં નામને એક ગઢ ચણાવી ત્યાં વસતી કરી ફ્રાંસ સેન્ટ જ્યોર્જની ઉત્તરે મદિરામ નામનું ગામ કાઢ્યું. એ મદિરામ નામ ઉર્દુ જગાનમાં પાડરાજાને મદરેસા કહે છે તે ઉપરથી ઉપન્યુ હોય એમ માનવામાં આવે છે પણ કહેલાનું કહેતું છે કે મદારમેન નામના એક ભક્ત મછીમારના નામથી એ ગામમાં નામ પડ્યું હતું. એક વાન એ પણ રજુ કરવામાં આવે છે કે મદિરામ મન્દરાજ નામના તેણુ રાજના નામનું અપખર છે. એમ પણ કહેવાય છે કે મદિરામ તે મન્દરાજનું અપખર છે. મન્દરાજ એટલે એરિઓનો અપખરો ! પોર્ટુગીઝ Madre de Dios રાજથી પણ મદ્રામ નામ અસ્તિત્વમાં આવ્યું હોય એ પણ જનવા જોગ છે.

ફ્રાન્સીસ ડે એ સેન્ટ જ્યોર્જ ફ્રાંસ કોડી નામના પછી પશ્ચિમના કિનારા પર પણ વેપારીક ઘણાં નામના હતા એ વગમતા તો જમાવ ઠીક થયા. સાથે જ્યોર્જનો ગઢ વિસ્તર્યો. મદિરામ પટનમ સાઈ વેપારિ નહ થયું. મદિરામ પટનમને લોક વિનાપટનમ કહેવા અને હજુ મદ્રામ શહેરને જુના લોક એ નામથી જ ઓળખે છે. વિનાપટનમ નામ લોકોએ ચંદ્રગિરિના તે નાયકના પિતા ચેન્નપ્પાના ઉપરથી આપેલું જણાય છે, પણ વળી એક બાબત એ પણ પ્રકાશમાં લાવવા જોગ છે કે, ચીનાપટનમ નામ મોગલ શહેરશાહ જોગ ગણે તા અમન અમલમાં ચાલના નાણામાં એક ચાંદીના સિક્કા પર પણ કાતગણિયુ છે. વળી મેન્ડોઝા એ ૧૫૮૫ માં ચીન ગંગથી એક પુસ્તક પ્રગટ કર્યું હતું તેમાં ચીના વેપારીઓનો મનમ આ કિનારા સાથે હતો અને ચીનાપટન નામનું ગામ વસેલું હતું એમ જણાવ્યું છે. મદ્રામની દૃષ્ટિએ ૩૫ માઇલ ઉપર આવેલ મદ્રાસલિપુગના સમુદ્ર કાંઠેથી ચીની સિક્કાઓ હજુ પણ કેટલીકવાર મળી આવે છે.

ફ્રાંસ સેન્ટ જ્યોર્જ ૧૬૫૨ માં આ પ્રદેશમાંના જાટ ઇન્ડિઆ કંપનીનાં સર્વ વેપારી મથકોની મુખ્ય ઓશીમ કરી અને એ ઓશીમનો રથ સર્વ કોડીઓના મુત્સદીઓનો વડો ફરાવવામાં આવ્યો. એટલે એમ કહીએ કે ફ્રાંસ સેન્ટ જ્યોર્જ તે સાલથી એક ઇલાકાનું સ્વરૂપ લીધું

મદ્રાસ ઇલાકાત દિગ્દર્શન.

“મતબાર સમાચાર” ની દ્વિતીય વાર્ષિક ભેટ

Portcullis money of Queen Elizabeth

ઇસ્ટ ઇન્ડિયા કંપનીના ઉપયોગ સાથે ઇંગ્લાન્ડના મહારાણી એલિઝાબેથે ખાસ પડાવેના સિક્કાઓ

Chinapatan Rupee of the great Aurangzeb

મોગલ શહેનશાહ ઔરંગઝેબના સમયના ચિનાપટન નામથી ઓળખાતા રૂપિયા

અંગ્રેજ વેપારી કાઠીઓનું પ્રામદ્ય વધતું ગયું તેમ તેમ તેને ડચ, ફ્રેન્ચ અને પોર્ટુગીઝો સાથે યોગ્ય પડ્યું હાર જીતના પાગામાં બાંધીને સર કરતા કરતા હૈયામાદના સુનાઓ, મહેસુલના હેદર અને પુ સુતતાન, તત્તવરના મગાડા રામ્લો તેમજ બીજાં નાના મોટા હિન્દુ રાજાઓ પાસેથી જામીન મળતી ગઇ, થી વેપાર સાથે મિલકતોની વ્યવસ્થા સારી ખાતા ખોલના પડ્યા અને રાજવંડીસટ ચર થયો ૧૬૫૨ માં ડૉ સેપ્ટ જોર્જની જોડીમગા સહુથી વડો અમનદાર પહેલવહેલો ગવર્નર આરન મેકગ આગ્યો અને ૧૭૬૮ માં લોર્ડ વેલેસલીના અમનમા હાખના મદ્રાસ ઇલાકાતું ખરાબર મર્ત રચપ યોગ્ય રહ્યું રડ્યા ખડયા અંદર તત્ત રાજાઓ હતા તે પછી પડી ધીરે ધીરે પ્રમાત થતા રાનીના નબોમકનમાથી તારાઓ એક પછી એક તેમ અદશ્ય થતા જાય છે તેમ છેવટની વિદાય પામ્યા

કુદરતી સરહદ પ્રમાણે ઇલાકાતના પાંચ ભાગ પડી શક છે, રાજવંડીસટની સુગમતા ખાતર તેના ૫ ઇલાકાઓ યોજવામાં આવ્યા છે,

૧ ઉત્તર પ્રદેશમાં (૧) ગળમ (૨) વિઝાગપટમ (૩) ગોનારી (૪) કૃષ્ણા (૫) ગન્તુર (૬) અને નેયેર જિલ્લાઓ આવેલા છે આ પ્રદેશને ઉત્તર સરકાર પછી મહેસામાં આવે છે.

૨ દક્ષિણ ઉચ્ચ પ્રદેશમાં (૭) કડપ્પા (૮) કર્નૂલ (૯) બેંગ્લોર (૧૦) અનન્તપુર જિલ્લાઓ આવેલા છે તેને દખિત પ્રતિ Ceded Districts કહે છે, રીપુ સુતતાનના ચતુ બાદ એ જ નાઓ અંગ્રેજ સરકારને ૧૭૬૬ માં મળ્યા હતા

૩. દક્ષિણ સપાટ પ્રદેશના પૂર્વ કાંઠે (૧૧) મદ્રાસ (૧૨) ચિચનપેડ (૧૩) દક્ષિણ આરકોટ (૧૪) તન્તુર (૧૫) ગમનાડ (૧૬) અને તિલેવી જિલ્લાઓ આવેલા છે અનન્તપુર નામના એક ધણા જ નાના વિસ્તારના પ્રદેશો પહેલાં જુદાં જુદાં ગણવામાં આવતા પશુ હાનમાં તેને તિલેવી સાથે જોડી દેવામાં આવ્યો છે

૪ દક્ષિણના સપાટ પ્રદેશના મધ્ય ભાગમાં (૧૭) ચિટુર (૧૮) ઉત્તર આરકોટ (૧૯) સેતમ (૨૦) કાલ્કમટુર (૨૧) ત્રિચિનાપોલી અને (૨૨) મદુરા જિલ્લાઓ આવેલા છે

૫ ઇલાકાતના પશ્ચિમ કાંઠે (૨૩) નિલગિરિ (૨૪) દક્ષિણ કર્ણાટક (૨૫) અને મલબાર જિલ્લાઓ આવેલા છે

૧/૧લાકાતના આ ૨૫ જિલ્લાઓ ઉપરાંત મહેસુલનું દેશી ગળમ અને અંગ્રેજ સરકારનો ફૂગપ્રાત જ આ ઇલાકાતના સુનાની હકુમત નીચે ન હોતા સીધા હિન્દ સામ્રાજ્યના કુસર સુના સાથે મંચ રાખે છે તે મે ભાગે પછી આ ઇલાકાતની હદ સાથે સધાએલા છે વગી અંગ્રેજ જિલ્લાઓની અંદર ત્રાવથકાર, કોચીન પુદુકોટા, બેંગ્લોર અને સેન્ડુર એ પાંચ દેશી રાજાઓ તેમજ પોન્ડીચેરી, કારીકલ, ચાનાન અને મારી ફ્રેન્ચ સરપાતો આવેલા છે.

ઇલાકાતના પૂર્વ કાંઠાના સમુદ્ર કિનારાને કારો મડલ અને પશ્ચિમ કાંઠાના સમુદ્ર કિનારાને મલબાર કહે છે અને એકદમ સમુદ્ર કિનારાની લંબાઇ ૧૮૦૦ માઇલની છે

ધલાકામાં નાની નાની દેશી જમીનો, તાલુકદારીઓ અને જમીનદારીઓ પણ ઘણી મંખ્યામાં છે. ધલાકામાંનાં સંસ્થાનોનું ક્ષેત્રફળ નીચે મુજબ છે.

ધલાકામાં અગ્રિજ હકુમતનો વિસ્તાર ૧૪૨૨૬૦ ચોરસ માઇલ		
અંગ્રેજોનાં કુર્જ પ્રાંતનો	"	૧૫૮૨ "
મહીસુગનાં દેશી રાજ્યનો	"	૨૯૪૩૩ "
નાવલુકારનાં દેશી રાજ્યનો	"	૭૦૯૧ "
કોચીનનાં દેશી રાજ્યનો	"	૧૪૧૯ "
પુદુકોટાના દેશી રાજ્યનો	"	૧૧૭૩ "
બંકેનાપલી દેશી રાજ્યનો	"	૨૩૫ "
સેન્ડુર દેશી રાજ્યનો	"	૧૫૮ "
કન્ય સંસ્થાનોનો	"	૧૬૯ "

ઇલાકા કોણથી વાયવ્ય કોણ સુધીની ધલાકાની વધારેમાં વધારે લંબાઈ ૯૫૦ માઇલની અને પહોળાઈ ૪૫૦ માઇલની છે.

ધલાકાનું હવામાન સાધારણ ઉષ્ણ છે પરંતુ દરિયા કિનારાથી ધલાકાનો કાંઈ ભાગ અતિ ઠંડી દેવાને લીધે ઉત્તર હિન્દુ જાતીનાં ઉષ્ણ અનુભવી પડતી નથી તેમ સરદનું પ્રમાણ પણ ખૂબ કમતી છે. ડિસેમ્બર માસની આખરીમાં શીતકાળ એવું છે તે દેખાડવારી આખરી સુધી ચાલે છે. માર્ચની શરૂઆતથી મીઠમ ઋતુ શરૂ થાય છે તે મે ની આખરી સુધી ચાલે છે. જુનની શરૂઆતથી નૈઋત્ય કોણના વાયુ વહે છે તે ઝોઝોળર સુધી રહે છે, ઝોઝોળરની અધવચથી ઇલાકા કોણના વાયુ શરૂ થાય છે તે ડિસેમ્બર માં ખલાસ થાય છે. શિયાળાની મોસમમાં વધારેમાં વધારે ગરમીવાળો ભાગ ત્રિચિનેપલી, મદુરા અને તિનેવેલી તરફનો હોય છે અને સખત ઠંડી મંજમ, વિઝાગપટમ, મોઘવરી, બેલ્લારી, અનન્તપુર અને કરનમ જિલ્લાઓમાં પડે છે. શિયાળામાં નિલગિરિ પ્રદેશમાં ધુમ્રમ વરસે છે. જાન્યુઆરીમાં સકાંતિના અરસામાં વરસાદનાં ઝાંપડાં પડે છે. માર્ચ અને એપ્રિલમાં પણ થોડો ઘણો વરસાદ થાય છે.

ઉનાળાની મોસમમાં ડુડાપા, કરનમ, બેલ્લારી અને અનન્તપુરમાં સખત ગરમી પડે છે. વરસાદનું પ્રમાણ પણ થોડું હોવાથી એ પ્રદેશ બીજા પ્રદેશ સાથે સરખાવતાં ડુડાળીઓ છે. સારા ધલાકામાં અનન્તપુર જિલ્લા શુષ્કમાં શુષ્ક છે, આખા વરસમાં માત્ર ૧૦ ઇંચ પાણી ત્યાં પડે છે. નૈઋત્ય કોણના પવન ગરમી સમુદ્રમાંથી વહતાં વરસાદનાં વાદળોમાંના દબલા ધસડી લાવે છે. તેવી પશ્ચિમ કિનારા પર ડુડાળ વરસાદ પડે છે. વરસમાં ૧૩૦ ઇંચ વરસાદ વરસવાનું પ્રમાણ અનુમાની રાખાય છે. ઇલાકા કોણનો વાયુ બંજાવના સમુદ્રમાંથી વધી વરસાદનાં વાદળોં લાસી પૂર્વ કિનારા પર ત્યાં વરસાદે છે જ્યાં વરસાદનું પ્રમાણ ૪૦ ઇંચનું છે. પશ્ચિમ પાટના કુમરાઓ નૈઋત્યના વાયુને અટકાવતા હોવાથી પાટની તળેનીના સખાટ મુલકમાં વરસાદ ઓછો પડે છે એટલે ત્યાં ૩૦ ઇંચ વરસાદ વરસવાનું પ્રમાણ છે. ઇલાકાનાં કેરોમંડમ કિનારા પર ઓછો વરસાદ પડે છે અને મલબાર કિનારા પર જુન-ઝોઝોળર દરમિયાન વરસાદની પૂર મોસમ દોય છે

પ્રકરણ ૨ બું

ઉત્તર પ્રદેશના જિલ્લાઓ

ઉત્તર પ્રદેશમાં ગંજમ, વિજાગપટમ, ગોદાવરી, કૃષ્ણા, યુન્ડુર, અને નેલોર જિલ્લાઓ આવેલા છે; આ પ્રદેશને ઉત્તર સરકાર પણ કહેવામાં આવે છે.

ગંજમ જિલ્લો

જિલ્લાની છેક ઉત્તરે આ ગંજમ જિલ્લો આવેલો છે, એની ઉત્તરમાં ઝોરીસા પ્રાંત, દક્ષિણે આ જિલ્લાનો વિજાગપટમ જિલ્લો, પૂર્વે બંગાલનો ઉપસાગર અને પશ્ચિમે પૂર્વ ધાટના કુંગરાઓમાં કલકત્તાની નિહાળી આવેલી છે. જિલ્લાનું ક્ષેત્રફળ ૪૭૯૮ ચોરસ માઈલનું અને તેની વસ્તી ૧૮૩૫૫૬૨ માણસની છે. જિલ્લામાં તેલુચ, ઉરીઆ, કોંડ અને સવર બાણાઓ બોલાય છે.

જિલ્લાની મુખ્ય નદીઓ રૂષિકુલ્ય, મહાનદી, ગોડકડો, વામસાધરા, નાગકુલ્ય અથવા નાગવક્ત્રી છે. કમ્બુદને નેડાએથી ખાડીઓના કેટલાંક કાંટાઓ આવેલા છે અને તેમાં એક મોટું ચિલ્લા સરોવર આવેલું છે જે ૪૦ માઈલની લંબાઈમાં છે. તેનો અરધો ભાગ ઝોરીસામાં આવેલો છે. પહેાળાઈમાં તે ૫ માઈલની લાંબાઈને ૨૦ માઈલ સુધીમાં છે પણ તેની ઉંડાઈ માત્ર ૩ ફીટથી ૫ ફીટ સુધીની છે. મીઠા પાણીમાં તે ઘણું ખર્ચે સુકાઈ જાય છે ને તેમાંથી મીઠું પાકે છે. વર્ષાઋતુમાં તેનું પાણી નદીના જેવું જની જાય છે. જિલ્લામાં સરેરાસ ૪૫ ઇંચ પાણી પડે છે.

જિલ્લાનાં આબોહવા સુખાકારી જાગેલાં છે. જુનથી ઝોકોળર સુધી ચોમાસાની ઋતુ વરતે છે. નવેમ્બરથી ફેબ્રુઆરી સુધી શીતકાલ આવે છે તેમાં ડિસેમ્બર અને નવંબરના મહિનાઓમાં સખત ઠંડી પડે છે.

પ્રદેશના મધ્ય ભાગમાં પૂર્વ ધાટના કુંગરાઓ પડેલા છે જેને આ તરફ માલ્ય કહે છે. ઉત્તર અને દક્ષિણમાં સપાટ પ્રદેશ છે. પેદાકીમેડી અને પરલાકીમેડી કુંગરાઓની ટોચો પાંચ હજાર ફીટ સુધી ઉંચી ગએલી છે એમાંથી એક ઉંચામાં ઉંચી ટોચને સિગરાજ કહે છે.

પેતીવાડીની પ્રદેશમાં મુખ્ય નીપજ ઓળા છે. વરસાદથી પોષાઈને નીપજને ઓળા ધણો વખણાય છે. ગંજમનો આ ઓળો દેશભરમાં ધણો ઉચ્ચ અને તદ્દન નિરાળી જાતનો ગણાય છે. રાગીની ફસલ વરસમાં ત્રણ વાર હોય છે. મગ અને ચણાનું વાવેતર પણ મોટા પ્રમાણમાં થાય છે. અમલગી ઓલોગિક નીપજમાં તલ અને શેડી મુખ્ય છે.

જિલ્લાના ૧૭ તાલુકાઓ છે:—અરહમપુર, નરસભપેક, ગંજમ, ચિકોન, પરલાકીમેડી, ચૂમશર, અરક, ખજાપુર, પુ.પોત્તમપુર, સોમપેક, રસેલકોન્ડા, સુરહા, ટેકલિ, જલ્લીકુડ, રામગિરિ, ઉદપગિરિ, કુડ્ય અને જુનપુર.

હાલમાં કવિગપટમ, બરવા અને ગોપાલપુર બંને છે, અને બંગાળ નામપુર રેલ્વે લાઇન પર મુજમગિરના, ગાંધી મેડિ, ચિપ્પુરપાલે, સીમડમ, પોન્કુટ, કુમી, ચિકોન રોડ, ઉરિઅમ, તિનર, કોટમોમિ, તવપાદ, પુડી, પાના, મન્ડાના રોડ, બરવા, સોમપેડ ઝકુપુકુ ઝરગપુરમ, મોનપરા, બરહમપેરા, જગન્નાથપુરમ, હનપુર, ગળમ, હુરમા, રાજા અને કલિકાટા રેલ્વેનો ડ,

તલાસા જોમ ગામની વિગત નીચે મુજબ છે,

બરહમપુર—હાલમાં મુખ્ય શહેર છે તેની વસ્તી ૩૨૭૬૧ માણસો છે મહેરમા શહેર મુશ્વરા પાલુ ૭ હજાર મુખવાસી બરેલી છે. વેપારમાં સાકર મુખ્ય વસ્તુ છે જરીદાર રેશમી કાપડી બનાવટ માટે આ શહેર ધન્ય પ્રમાણે છે. ધાનને જાડીને ચોખા માફ કરનાની તથા મગફળીના ફેતરા ઉમેડી શીંગદાણા કાઢવાની બે મિત્રા છે.

મનમ—એક નાનું ગામડું છે, રિપ્કુપ નદીના કિનારા પર આવેલું છે પહેલાં ત્યાં હરલાના સુગાનું ગેલે ૧૫૫૫ પશુ હજાર બનારોગપવાળી હોવાથી હાલમાં તેઓ છત્રપુરમાં રહે છે. ખાડીઓમાં પકા વેના મીઠાને માંડા વેપાર ગળગમાં આવે છે.

ગોપાલપુર—બગલપુરથી દશ માઇલને અંતરે ગદર છે. તે બહુમતે વેપાર કોષ્ટ પરદેશનો બાર સાથે નેરી, બ્રહ્મદેશમાં આગળ કરનાગ મળુ ઉનારો સાથે કેટલીકદાર સાન્ત રતુમાં કોષ્ટ કોષ્ટ રીતે અલીઆ લાગર છે. બહુની ખીલણી સાથે ૧૮૮૭ માં એક ૮૬૦ રીટની લખાઇને લોહાનો પાયર નાખનામાં આપેલો હતો પણ તે જ્યાં કામનો નીવડ્યો ન હતો

પરતોખમેડી—તે એક મોળી જળીનદારીનું ગામ છે ત્યાં જળીનદાર ધણું દેશપ્રસિદ્ધ છે. ગામની વસ્તી ૧૮૭૧૬ માણસની છે. ત્યાં એક રાષ્ટ્રસભિય છે. સુદર ચટાઇઓ અને ચિત્રકામવાળા ટોપલા ટોપલી ઝો અને દાગડ બહુ મળના બનાવવામાં આવે છે

મજર—વસ્તી ઘણી ઘેડી છે. તે એક બેટકુ છે તેમાં સાકરનું કારખાનું છે તેથી તે ગામ ધણું નાણાનું છે મજ ગામવાની એક બટ્ટી (ડિરેક્ટરી) પણ ત્યાં આવેલી છે

ચિકોટ—તેનું મસ્કૂત નામ શીકકુનમ છે તે નાયવડની નદીના કિનારા પર સમુદ્રથી ચાર માઇલને અંતરે આવેલું છે તેમાં ૧૬૨૬૮ માણસની વસ્તી છે અસિલન જેવા સુદર બારીક કાપડના વજાદ નામ માટે આ સદેર ધણું નખણાયું છે.

હનપુર—ગળમથી પાંચ માઇલને અંતરે આવેલું છે તેમાં હાલનાં કચેકટર રહે છે.

ચીંગપટમ—વામસાધરા નદીના મુખ ઉપર ગદર છે. પૂર્વે કલિંગ મદારાન્યનું તે પાટનગર હતું

એલેન્ડા—આ ગામ જોગલ રોય નામના અંગ્રેજ અમલદારના નામ ઉપરથી વમાવાયેલું છે. તે અમલદાર અહીંયા હા સ. ૧૮૩૭-૩૬ ના વસોમાં બિ. ૧૧ નામના પદાડી લોહના મુખીઓના બહુ

શમાંવવાને રહ્યો હતો. તેણે મારશ્વ લો કેલાવી કેટલાએ શૌર્યશાક્તી પુરુષોને ફારસીના માયડે લટકાવી દીધા હતા અને કેટલાઓને કાળાં પાણીએ હડસેલી દીધા હતા. ગિ. ફસેલના હેવાલ પ્રમાણે આ પ્રદેશના પદાડી કોન્ડ લોકોમાં માણસનો ભોગ આપવાનો આદ્ય આલ્યો આવતો હતો તે તેમણે અંધ કરાવ્યો હતો. આ ગામની વસ્તી ૬૧૩૪ માણસની છે. તેમાં આમડાં અને આમડાંના સામાન જનાવવાનું અને લાકડાં વહેરવાનું સરકારી કારખાનું છે.

પુન્ડી, પલસા, અખીદવલસા, તીરપુ, કોટમોમલિ અને કાશીમુખ દરેક ગામમાં એકેક રાઇસ મિલ છે.

વિઝાગપટમ જીલ્લો:-

ઉત્તરમાં ગંજમ જીલ્લો અને કુંગરી પ્રદેશની જમીનદારીઓ, પૂર્વે બંગાલાનો સમુદ્ર, દક્ષિણે ગોદાવરી અને પશ્ચિમે પૂર્વ ઘાટના કુંગરાઓની હારમાળા અને તેમાં નાની મોટી દેસી જમીનદારોની મિલ્કતો આવેલી છે. આ જીલ્લાનું ક્ષેત્રફળ જમીનદારીઓનું ક્ષેત્રફળ બાદ કરતાં ૪૫૬૮ ચોરસ માઇલનું છે. ને તેમાં વસ્તી ૨૨૩૧૮૭૪ માણસની છે. જીલ્લાનો મોટો ભાગ જમીનદારીઓથી ઘેરાયેલો છે. આખા જિલ્લામાં આ જીલ્લો મોટામા મોટો છે.

જીલ્લાનાં આમોદવા જુદા જુદા જાગોમાં જુદા જુદા પ્રકારનાં છે. મેલેરિઆ તાવની ઓછાવત્તા પ્રમાણની અસરમાથી જીલ્લાનો કોઇ ભાગ મુક્ત નથી. વરસાદ સરેરાસ ૪૦ ઇંચ પડે છે, જુન અને સપ્ટેમ્બર માસમા લગાતાર હેવી હોય છે. લગભગ ૫૫ દિવસોમાં ઝાપટાં ૫૩૫ાં કરે છે.

પૂર્વ ઘાટના કુંગરાઓ આ જીલ્લાના પ્રદેશને અસમાન રીતે બે ભાગમાં વહેંચી નાખે છે. અંદરનો મોટો ભાગ કુંગરાણ છે. દરિયા કિનારા તરફનો ભાગ સપાટ છે પણ તે આગળ જતાં ઉપર થતો જાય છે. કુંગરાઓમાં ઉચામાં ઉંચા કુંગરા પાલકોન્ડા, ગોલકોન્ડા અને નિમગિરિના છે. આ કુંગરાઓમાં કોન્ડ, ગોન્ડ અને કોઇસ નામના પદાડી લોકો રહે છે તેની શંખ્યા લગભગ ૪ લાખની થવા જાય છે તેઓ પોતાની કોન્ડ નામની બાપા બોલે છે. સારી ફસલ નીપજાવવાને ધરતી માતાને બાળકો વધેરવાનો રિવાજ આ લોકોમાં હતો ને અંગ્રેજ સરકારે એ રિવાજ ઉપર જાતો મુક્યો છે એમ કહેવાય છે.

મુખ્ય નદીઓમાં વરાહ નદી, શારદા નદી, નાગવલ્લી અને વામસાધરા છે. કોમારવેલુ અને કોન્ડકીરસાઆવાસ એ મોટાં કૂદરતી સરોવરો છે.

તેલુગુ બાપા સામાન્ય બાપા છે, ઉરીઆ બાપા ઉત્તરના પ્રદેશમાં કોઇ કોઇ રચે બેલાય છે.

ખેતીમાં દરેક જાતનાં મુખ્ય ધાન્યો આ જીલ્લામાં થાય છે. પાલકોન્ડામાં ધાનની ફસલ બે વાર હોય છે. બીજા ક્યોંએ એમ જવલેજ અને છે. ધાનની ફસલ પૂરી થયાં પછી મગનું વાવેતર થાય છે નહીં તો શાકભાજી ઉગાડવામાં આવે છે. તાલુકે તાલુકે ધાનની જુદી જુદા કીસમની નીપજ છે.

બિગલીપટમ અને વિઝાગપટમ એ બે મોટાં બંદરો છે અને બંગાલ નાગપુર રેલ્વે લાઇન પર વોમટેર, સિંદાયલન, પેન્ડુરતી, કોટાવલસા, શાન્કપલી, અલમન્ડા, કોર કોંડા વિજયનમમ અને નેલીગારલા એ

રેલ્વે સ્ટેશનો છે. મદ્રાસ અને સર્વર્ન મરાઠા રેલ્વે લાઇન ઉપર યુનીપક, નરસાપટનમ રોડ, રેયપેમ, ચેવમનચિલિ બાગાનરમ, કારીમકોટ, અનકાપલી, ચાડી, કુવદ અને વોલ્ટર એ સ્ટેશનો છે. વોલ્ટર જ કશનેથી એક ના પેટા લાઇન વિઝાગપટમ જાય છે.

છલ્લાના ૨૪ તાલુકાઓ જે તેનાં નામ — શાલકાડા સર્વિનિદિ, પાલકોડા, અનકાપલિ, વીરવલ્લી, વિઝાગપટમ, ચગવરપુકાટા, ભિમલિપટમ, વિન્યનમમ, ગાળપતિનમમ, સેતુ બોલિલિ, ચિયુરપલ્લી, પાર્વતી પુરમ, યુનુપુર, જયપોર, ભિસમકટલ, મેલકાનગિરિ, કેરપુત, નર મપુર, રાયગડ, પોટાપી, યુડમ અને પડય,

જાણુવા જોગ રક્ષણની વિગત નીચે સુઝળ્યા—

વિઝાગપટમ— એ છલ્લાનું મુખ્ય શહેર છે. તેની વસ્તી ૪૪૭૧૧ માણસની છે. શહેર સુધરાધ ખાતું છે. બંદરની ખીલવણી સાથે દારબરનું કામ ચાલુ છે. કાપડ વણાટ કામ ઘણું વખણાય છે. દાર્પીદાત, શીંગડા, ચાંદી અને સુખડાના પરનું શેષપડામ ઘણું સુંદર ગનાવામાં આવે છે. આખા હિન્દુસ્થાનમાં અહીંની શિપ કારીગરી ઘણી વખણવા જોગ છે. રણ, મેન્ગેનીઝ ધાતુ અને ગોળ અહીંથી પરદેશ ખાતે ચડે. લકાઈ પહેતા મેન્ગેનીઝની એન્ટરપ અને બાદીમોર ખાતે ઘણું નિકાસ થતી. બ્રહ્મદેસના ખેતરોમાં મળુરીએ જતા મળુરો અહીંથી ઘણા ચડે છે. એક વેધગાળા ને એક દિવાલડી આ શહેરમાં છે. પોર્ટ બ્રોક્સર અને કન્ટમ કલેક્ટરનું હેડ ક્વોર્ટર અહીંયા છે. સ્ટીમરો કિનારેથી લગભગ એક માઈલ દૂરને અનરે ઉભી રહે છે. રેલ્વે સ્ટેશન શહેરની વચોવચ આવેલું છે.

વોલ્ટર— વિઝાગપટમનું એક પર્ છે. જન્મે વચ્ચે માત્ર એ માઈલનું અંતર છે વિઝાગપટમ જલસમુદાયની દક્ષિણ બાજુએ અને વોલ્ટર ઉત્તર બાજુએ આવેલ છે અને જન્મે વચ્ચે સેંકડો ભવ્ય ઇમારતો ને ધારણ કરી સુદર રસ્તા આવેલો છે. સામેની ટેકરીને “ડાર્ફીન્સ નોઝ” કહેવામાં આવે છે. હિન્દુસ્થાનના પૂર્વ કિનારા પર વોલ્ટર જેવું સુદર રસ્તા નથી અને તેથી જ તેને “બાઇટન બોર્ડ ઇડિયા” કહેવામાં આવે છે. રેલ્વે સ્ટેશન ૨૫૫૧ છે. મદ્રાસ સર્વર્ન મરાઠા રેલ્વે અને બંગાલ નામપુર રેલ્વેનું સંગમસ્થાન છે મોટા મોટા યુરોપિયન જામલદારો ઉપરાત બીજા વ્યવસાયી યુરોપિયન શ્રીમતાની મોગી છાવણી વોલ્ટર ના ઉચ્ચસ્થાનમાં પડેલી છે. વોલ્ટરની હના ઘણી સુખાકારી બરેની અને સ્થના રાગને માટે તો ઘણી ઉત્તમ ગણવામાં આવે છે. ગજકા બલિષ્ઠતા વિજયનગરમથી રાષ્ટ્રપુત્ર સુધી રેલ્વે સડક નખામે ત્યારે વિઝાગપટમ થી આપાત થતા માનને સીધા હિન્દના મધ્યપ્રાંતોમાં પડેલાસેતા કવવાની શરજતા વધવાથી વોલ્ટર બોર આગળ વધી જયે. મેલરેમા ફરત ઇડિયા કમ્પાનીએ ૧૯૨૭માં ચાણું નાખ્યું કારણ ત્યાં પાણી કાપડને જોગ આપવામાં ગુલુ ઉત્તમ માનુમે પડ્યું હતું ત્યાંના દેશી લોકો હજી વોલ્ટરની પાળળના જગમગાપને ચનરેતુ ગોંધે ધોણાટ નહે છે. ડાર્ફીન્સનોઝની ટેમરી પર યુરોપિયન લોકોના આસો છે. તેની ઉત્તરે ઇપુનેટ ગોલ્ડે ખાતે નદી વડે જે તોળે પચારો ચાર બોરસ માઇનમાં હોળને તે ગમ્મદ મામે ગંગિલિન ચાલ છે તે રથાનું ૨૨૫ દર ૧ ડાર્ફીન્સનોઝની ટેમરીના નિવાસીઓને ઘણો આસ્વાદ આપનારું છે. વડાજાનું ગળ્પીને સર્વજાગ સરેરની વચ્ચે આવેલો છે તે ઘણો જાન છે તેના સામે કલેક્ટરની કચેરી છે. વિઝાગપટમની જેઇલમાં મેનજી, માપડ અને સીંદ્રી ૩ ધકકાનું કામ ઘણું માફ ચાલ છે. વિઝાગપટમમાં ત્રેક ગાઇડ મિન છે અને મેલરેમા ૨૨૦ વર્કશોપ, ડિરેક્ટરી, રાતગિત અને હલદરને પોલીસ કરવાનું કારખાનું આવેલું છે.

સિંહાચલમ— વિઝાગપટમથી ૮ માઇલને અંતરે એક યાત્રાનું મોટું ધામ છે. સમુદ્રની સપાટીથી ૮૦૦ ફીટની ઉંચાઇએ ત્યાં એક ટેકરી છે. તેના પર નરસિંહાવતાર વિષ્ણુ ભગવાનનું મંદિર છે. ટેકરી પરનાં મંદિરે જવાનાં તળેટીથી પગથીયાં શરૂ થાય છે. બધાં મળીને લગભગ ૬૦૦ પગથીયાં છે. રસ્તાની બંને બાજુ ગુફાબનાં વન ઉભાં છે અને આસપાસ તથા દૂર દૂર, અંજીર, આંબા અને ફળુસનાં ઝાડોનાં છુંડ છુમી રહ્યાં છે. દરેક ઘણું રમ્ય છે. દૂર દૂરથી હબરે યાત્રીઓ શ્રી નરસિંહ ભગવાનની યાત્રાએ આવે છે. વરસમાં બે વાર મોટા મેળા ભરાય છે. એપ્રિલમાં મેળા ભરાય છે તેને કલ્યાણ યાત્રા કહે છે અને બીજા મેળા જુનમાં ભરાય છે તેને અંદનયાત્રા કહે છે. દેવસ્થાનની વ્યવસ્થા વિજયનગરમનાં રાજકુટુંબને હસ્તકે છે. દેવસ્થાન ઘણું આશ્ચર્ય અને ધનાઢય છે. મંદિરનાં બાંધકામની શિલ્પકળા શુદ્ધ કૌશલ્યનો અદ્ભુત નમુનો છે.

વિજયનગરમ— એ શહેર વિઝાગપટમથી ૩૦ માઇલને અંતરે આવેલું છે તેની વસ્તી ૩૬૨૬૯ માણસની છે. તે એક મોટી જમીનદારીનું શહેર છે. વચ્ચેવચ્ચ મહારાજનો સુંદર રાજમહેલ છે. વિજયનગરમ જમીનદારીની હેઠળનાં ગામડાંઓમાં રસ્તાઓ સારા બાંધેલા છે. દવાખાનાંઓ અને ગ્રામ્ય શાળાઓની પણ સમવડતા છે. વિજયનગરમની આસપાસ આમડાં કાલવવાનો, રંગવાનો તે આમડાંનો સામાન બનાવવાનો ઉદ્યોગ ધણો સારો ચાલે છે તે ઉપરાંત શહેરમાં બોયર્સીંગ ફોલીને શીંગદાણા કાઢવાની ૫ ફેક્ટરીઓ, શણની માસીઓ બાંધવાના ૨ પ્રેસ અને ૭ રાષ્ટ્ર મિલો છે.

બીજાવાલમ— એક નાનું ગામડું છે અને ત્યાં બ્રહ્મચર્ય નામનું શિવાલય છે. આ શિવાલય ખાસ એટલા માટે જાણીતું છે કે શિવાલયમનું દાર પૂર્વ દિશામાં હોવું જોઈએ તેને બદલે પશ્ચિમ દિશામાં છે અને શિવાલય પાસેથી વહતી પડેર અથવા વરાહનદી દક્ષિણમાંથી ઉતરમાં વહે છે. એ સ્થળને ઉતર વાહિની કહેવામાં આવે છે અને તેના વિષે ધણીએ પુનઃપ્રથ કથાઓ ચાલે છે. નદીના પટમાંથી જરમ મળી આવે છે. કેટલાકોનું કહેવું છે કે બલી રાજાએ જે મહાવ્રત કરેલો તે અહીંઆ કરેલો અને આ તે મહાસત્રનાં અવશેષ છે.

પુન્યગિરિ— એક જગ્યાનું સ્થળ છે. ત્યાં પણ શિવાલય છે અને શિવરાત્રિનો મેળો ભરાય છે. શિવાલય ઉંચા ટેકરા પર આવેલું છે અને નજીકમાં એક મોટો જલધોધ આવેલો છે.

બનકાપલી— સાઈ વેંગારી મથક છે. ૨૦૩૬૦ માણસની વસ્તી છે. રેલ્વે સ્ટેશનથી એક માઇલને અંતરે આશ્ચર્ય જીલ્લાનાં ખડેરા આવેલાં છે તે જોવા લાયક છે. ગાગરમાં ૪ રાષ્ટ્ર મિલ અને એક દોરડાં વણવાનું કારખાનું છે. સાકર બનાવવાનું પણ કારખાનું છે અને શારદા નદી નજીકમાં વહે છે.

ગજપતિનગરમ— આ સ્થળે વિજયનગરમ માઇનિંગ કંપની છે તે આસપાસમાંથી મેંગેનીઝ ખાદ્ય મેળવવાનું કારખાનું કરે છે.

ચિપુરપલી— ઉપલી કંપની અહીંઆ પણ એજ કામ કરે છે. ગામમાં બે રાષ્ટ્ર મિલ અને ૧ માઉન્ટન ફેક્ટરી છે.

પાર્વતીપુરમ— વસ્તી ૧૫૬૦૪ માણસની છે. હલોગી સ્થળ છે, રાષ્ટ્રમિલ અને માઉન્ટન ફેક્ટરી છે

બીમલીપટમ— બહર છે. વિજાગપટમથી ૨૧ માઇલને અંતરે આવેલું છે. બન્ને નદરો વચ્ચે સારા બાધળે રત્નો છે બ્રહ્મદેશની ચોખાની કસબમાં કામ કરવાને પ્રકળ મળુરા આ બદરેથી રત્ન બન્ય છે વળી અહીંઆથી આનગા બેડ ને હરડા, મઉડાં તથા તલ મોટા પ્રમાણમાં બીજે ગામ ચડાવરામાં આવે છે ગામમાં શણુ પી ગાંસીઓ બાધવાના પ્રેમ છે આનગી વેપારીઓના ગોદમો પણ છે રત્નમરો બદર કિનારેથી એક માઇન દુર ઉભી મ્હે છે માતની ચક્રગત હોડીઓ મારકત થાય છે.

બોમિલિ— એક મોટું સારૂ ગામ છે તેની વસ્તી ૧૮૧૭૯ માણુમની છે તે એક સમૃદ્ધ જમીન ધારીનું મુખ્ય ચહેર છે ત્યાના જમીનદારને અંગ્રેજ સરકારે ઇ સ ૧૯૦૦માં મહારાજાને હદાબ આપેલો છે ગામમાં વિક્ટોરિઓ મારકેટ વિક્ટોરિઆ મેમોરિઅલ હાલ જનાના એરપોર્ટ વગેરે સારા મકાનો છે

બયપુર— એ પણ એક જમીનદારીનું ચહેર છે વિજાગપટમની પશ્ચિમે બધો પાર્શ્વતિક પ્રદેશ આ જમીનદારીએ વેરેલો છે જમીનદારીની હકુમતમાંની જમીનનું ક્ષેત્રફળ ૧૨૩૨૩ ચોરસ માઇલ છે પ્રદેશ બધો જંગમની ભરેલો છે અંગ્રેજ સરકારને જયપોરના રાજા ૧૫ હબર રૂપિઆ ખડણી આપે છે જયપોર જવાનું નાવકમાં નજીક સ્ટેશન સેતુર છે જયપોરમાં લામ્પ વેચવાની મિનો છે

સેતુર (વસ્તી ૧૫૪૫૪) નરસાપટમ (૧૧૫૩૧) પાનકાન્ડા (૧૧૨૭૩) અને વેલ્લમનચી પી (૧૦૪૪૧) વગેરે મોટા ગામો છે સેતુર પક નામના નાના ગામમાં લામ્પ વેરવાની મીન છે, નેલીમેગલામાં શણુની ગાસડીઓ બાધવાનું પ્રેમ છે

ગોદાવરી જીલ્લો

ઉત્તરમાં મધ્ય પ્રાંતો અને વિજાગપટમ જીલ્લાની જમીનદારીઓનો કુગગળ પ્રદેશ, પૂર્વમાં બંગાળનેક સમુદ્ર દક્ષિણે બંગાળનો મધુદ અને કૃષ્ણા જ નો તથા પશ્ચિમે નિઝામ સરમળના સરથાનો આવેલા છે જીલ્લાનું ક્ષેત્રફળ ૭૫૪૫ ચોરસ માઇનનું છે અને વસ્તી ૧૪૭૦૮૬૩ માણુસની છે તેનુચુ હિન્દુધર્મા પી અને ચેરીકલ લામ્પગો આ જીલ્લામાં બોલાય છે

જીલ્લાના બે વિભાગ છે પૂર્વ ગોદાવરી અને પશ્ચિમ ગોદાવરી પૂર્વ ગોદાવરી વિભાગની સરકાર છે નિઝામના સરથાનો અને મધ્યપ્રાંતોની વચ્ચેથી શરૂ થાય છે પશ્ચિમ ગોદાવરીમાં વિભાગ બંગાળર હવામની આ ૭ જ પડેલો છે એ બન્ને વિભાગની વચ્ચે નિઝામ મરથાનમાંથી આવી આવતી ગોદાવરી નદી પડેલી છે પશ્ચિમ વિભાગમાં આવી સમયુએ તે બંગાળના સમુદ્રને મળે છે

જી નાનો વાવન્ય કોણુનો લાગ કુગરાળ છે પૂર્વધાટના કુગગળો પચ્યા છે તે હામમાં પશી મે તા નામથી ઓળખાય છે મુખ્ય નદી ગોદાવરી છે તે કુગરાળ પ્રદેશમાં માન ૨૦૦ વારની પહોળાઈની છે પચુ બ્યારે રાખા પ્રદેશમાં આવે છે ત્યારે ૩ માઇનની પહોળાઈમાં પથગાય છે વચ્ચે હીલ્સેશર નામને, ૩૦ માઇની બંગાળને, દાપુ આવેલો છે તે ગોદાવરીના બે લાગ કરી નાળે છે નદીની વચ્ચે નાના નાના મેગડા પચુ ધણુ આવેલા છે એ બેડાને આ બાબુ વકા કહેનારા આવે છે એ લકાઓની જમીનમાં

તબાકુનું વાવેતર થાય છે એ તબાકુની ચીરૂટ બનાવનામા આવે છે એ ચીરૂટને લોકો લકાચીરૂટ કહી બહુ બાવથી ફૂંકે છે. નાળિયેરી ને આળાના ઝાડો પણ બેટડાંમા થાય છે.

ઇલાકામા પિયાપુર નામની બહુ મોટી જમીનદારી આવેલી છે એ જમીનદારીની મિલકતો રબા નામના કુરરાળ ભાગમા આવેલી છે.

સારા જીવનાના આયોદવા ઘણાજ સુખાકારી ભરેલા છે વરસાદ સરેરાસ ૪૦ યજ જેટલો વરસે છે પણ મોઢાવરી નદીમાથી નહેરો પુષ્કળ કાઢનામા આવી છે આખા જીવનામા લગભગ ૮૦૦ માઇનના એના જલમાર્ગ છે કે જેમા નાવડા અને વહાણો ચાલી શકે છે.

જીવનાની મુખ્ય પેદાશ ચોખા છે શેરડી, પાન, કેળા, સોપારી, હલદર, કુધળી, લસણ તથા અને એરડીની નીપજ પણ સારી થાય છે પિયાપુરમ સિનાય જીવનાના સર્વ તાલુકાઓમા તથાની પેદાશ ઘણી થાય છે રાગી, ચણા, કપાસ અને ગળીનું વાવેતર પણ થાય છે. ઉની અને સુતરાઉ શાલીયા બનાવનામા આવે છે પશ્ચિમે બદાયનમ પાસેથી સીંતું મળી આવે છે

આ જીવનાના પેઠાપુરમ તાંતુકાની તાલુકા બોડની હકુમત નીચે પાચ મોટા સદાજતો આવે છે પેઠાપુરમ કળીપુડી, નવચેરુ, ચેલેશ્વરમ અને કિરલપુડી તે પાચે સ્થળોએ અન્યત્ર હોઇને યાત્રીઓને ભોજન આપનામા આવે છે ૧૯૨૪-૨૫ના વરસગો આ પાચે સત્રમા ૧૧૮૭૮૦ યાત્રીઓને ભોજન આપનામા આવ્યું હતું પેઠાપુરમ સત્ર ખાતે પ્રત્યેક વરસે લગભગ ૪૦ વિદ્યાર્થીઓને પોષનામા આવે છે પાચે સત્રની અંગે આમદાની વરસ દરમ્યાન ૩૨૨૫૧ રૂપિયાની ચંગેલી અને ખરચ ૨૬૭૮૭ રૂપિયાનું ચંગેલું

જીવનાના તાલુકાઓ— પૂર્વ મોઢાવરી વિકાગમા રામચંદ્રપુરમ, અમનાપુરમ, બદાયનમ, રાજ મહેન્દ્રી, પેઠાપુરમ, કોનાડ, પિયાપુરમ, હુની, પોનાનરમ, ચોડનરમ, ચેલનવરમ, રંગોલ અને નુંગુર તાલુકા આવેલા છે પશ્ચીમ મોઢાવરીમા નિદવોલ, તડેપનીયુડમ, કામવરપુકાટા, ભીમવરમ, નરસાપુર, એનોર અને ટેનુક તાલુકાઓ છે.

જીવનામા કાકનાડા બદર છે અને નગવિદ, વતગર, પાનરપેદ, એલોર, ડેન્ડુલુર, ભીમડોળ, તડેપક્ષી યુડમ, નવાળપાલમ, નિદવોળ, મીગચ, કાલુર, મોઢાવરી, રાજમહેન્દ્રી, કડીઅમ, દારપુડી, અનપગની, ભીખવેલ, મેઝાપકુ સામકકાટ, કાકનાડા ટાલિન, કાકનાડા પોર્ટ, પિયાપુરમ, મોઢાનાપરો, દુગોડ, અદનરમ, હસાવરમ અને હુની એ રહે સ્ટેશનો છે

જીવનાના જાણુવા નેગ રરલોની હુકી વિગત નીચે આપનામા આવે છે

કાકનાડા— કાગડોળી મુલક એવો એનો ગર્થ થાય છે જીવનાનું તે મુખ્ય ચહેરું ■ વરસી ૫૩૩૪૮ માણસની છે વેપારનું મથક છે ર અનાજ, તમાકુ અને શેરડી નિકાસની ચીજો છે અહીંઆથી અને જોગે ચહેરો રરતાઓ ગંગેલા છે મદ્રાસથી કલકત્તા માં થોરી રે વે ગાઈના સામતકાટ સ્ટેશનેથી દર માઇનની

અંતગતી એક રેલ્વે શાખા કાઠનાડા સુધી છે. રેલ્વે સ્ટેશન બંદર પડનાં ગોદામોની પાસે જ આવેલું છે. કિનારા પર લગભગ ૩૦ નેટિવો છે અને સ્ટીમરોમાં માલ યાત્રાવા માટે મોટાં મોટાં ગોદામો છે. સ્ટીમરો દરિયામાં ૭ માઇલ દૂર ઉભી રહે છે પણ ૧૬ ટનથી ૮૬ ટન વચ્ચે લાઇ જઇ શકે એવાં મોટાં હોડાં મારફત સ્ટીમરો પર માલની લાવવનજ કરવામાં આવે છે. મુનાહટેડ કિંગડમ અને ફ્રાન્સ ખાતે ૩ ધર્ણ યાત્રાવામાં આવે છે એવા અને ખાન સિલોન અને ગોરીરવસ સાથે આ બંદરેથી ધણી મોટા જહાજોમાં જાય છે. અમેરિકાથી કેરોલીન જાવાથી ખાંડ અને મુનાહટેડ કિંગડમથી ધાતુઓ મુખ્યમાં એ મીનો આ બંદરે આવે છે. આ શહેરમાં ૪ બ્રિનિંગ ફેક્ટરી, ૧૫ રાઇસ મિલ, ૩ જોઇલ મિલ, ૨ રાજની ગાંસડી બાંધવાના પ્રેસ, ૧ વર્કશોપ અને ગણી કેરોલીન કંપનીનાં કારખાનાં આવેલાં છે.

રાજમહેન્દ્રી— એ આ જીલ્લાનું ખીલું અગત્યનું મથક છે. તેની વસ્તી ૫૩૭૬૧ માણસની છે. બંદરના કુચરાગ પ્રદેશમાંથી હમારતી લાડું ગોદાવરી નદી મારફત આવીને અહીંયા ઉતરે છે. મીઠાના અગરે પણ અહીંયા આવેલા છે અને મીઠાનો વેપાર પણ સારો ચાલે છે. રાજમહેન્દ્રી મદ્રાસથી કલકત્તા રેલ્વે લાઇનનાં પીરી રસ્તા ઉપર આવેલું છે. રાજમહેન્દ્રીમાં બે સ્ટેશનો છે. મુનાહટે માટે શહેરની વચમાં ગોદાવરી સ્ટેશન છે અને બે માઇલ પછી રાજમહેન્દ્રી સ્ટેશન છે.

ગામનો ગૃહ ઉલોગ કપડાંનું રંગાટ અને હાપણી કામનો છે. ધણીએ તરેહની છીંટ બનાવવામાં આવે છે. અહીંના તંબાકુ પણ ધણે વખણાય છે. મોન પાવાપર ચામડાં કાલવવા, રંગવા અને સામાન બનાવવાનાં કારખાનાં ટેનેરીક પણ આ શહેરનાં પગથોળામાં આવેલ છે. શહેરની સેન્દ્રસ જેઇલમાં શૈતરજીએ કીની બાળ્યા અને મુખડ તમા ખીલ લાડાં પરનું શિલ્પકામ ધર્ણ વખાણવા જોય અને છે.

શહેર નજીકમાં ગોદાવરી નદી પરનો જે પુલ છે તે ધણોજ જોવા લાયક છે. પુલ પર ઉભા રહી જોવાથી ગોદાવરી નદીનું દ્રશ્ય ધર્ણ રમ્ય લાગે છે. જરા ઉંચે જોનાં રાજમહેન્દ્રી શહેરનાં ગૃહમંદિરોની કારમાળા પણ આંખને ખેંચે છે. આ પુલ ઉપર જુદા પગ રસ્તો નથી પણ પુલ ઉપરજ લાડાં અને લોખંડ ના બિંબ બિહારી દીધા છે એટલે ચાલી શકાય છે. તે લગભગ પોણા બે માઇલ લાંબો છે. થાંભલા થાંભલા આગળ ખેંચ રાખવામાં આવેલ છે જેથી દ્રેષ્ટન પસાર થતી વેળા પુલ ઉપર ચઢતે જનારા રાહી સલીમત ઉભી રહી શકે. આ હિંદ દેશની નદીઓ પર ગણાએલા લાળામાં લાંબા પુલોમાં આ ગોદાવરીનો પુલ ખીજે નંબરે છે. ૧૪ રાઇસમિલ, ૧ રેલ્વે વર્કશોપ અને કામગની મિલ આ શહેરમાં આવેલ છે.

લોલકશ્વરમ— રાજમહેન્દ્રીથી પાંચ માઇલને અંતરે એક નાનું ગ્રામ્ય સ્થળ છે પણ ત્યાં ગોદાવરીને આપેલો હજનેરી કામના અદ્ભુત નચના રૂપ બધે આવેલો છે. ગામમાં વસ્તી ૯૭૯૯ માણસની છે, નદીનો બંધ ૧૮૪૭ માં બાંધેલો સરે કર્યો હતો અને ૧૮૫૨ માં સોડી પંદર લાખ રૂપિયાના ખર્ચે પુરો થયો હતા. આ બધે બાંધી ત્યાંથી ખીજ સ્થળોમાં નહેરો લઇ જતા તે નહેરો વાટે ધાનનાં બેલરોનો એક લાખ એકર જેટલો વિસ્તાર પોષાય શકે છે.

નદીખીંડીમાં, ખુર અને નિશ્વરમ લંકા જે બેટમાં નદીને વિખા નાંખે છે તે વચ્ચે ઇટની રિવાલો જવામાં આવી છે. એવો દિગ્ગજ છે કે આ કામમાં ૮ લાખ રૂન પત્થરા અને કેટલાંજો લાખ ઇટો વપરાયેલી

છે વળી સરને કામ સારી રીતે પુરૂ થતા ૧૯૦૩-૪ ના વરસ સુધીમાં આ કામ પાછળ ૧ કરોડ ૩ લાખ રૂપિયા ખર્ચાયા છે. હાલમાં આ બાધ કામથી બેકુતોને પાણી આપવામાં આવે છે તેમાથી સરકારને સેકડે ૧૭ ટકા નોકી મળે છે. નદીના વિશાળ પટનાં જુદે જુદે સ્થળે આવેલા ગામડાંઓમાં આવળવ કરવાને ૪૦ થી ૭૦ માણસો લઈ જઈ શકે એવી નૌકાઓ હરદમેશ સેકડેના પ્રમાણમાં ચાલતી હોય છે. બે ખાનગી મોટા સરવિસ પથ્થુ છે. ત્યાં એક વર્કશોપ પથ્થુ છે.

સામલકોટ— કોલનાડા જવા સારે જંકશન છે. સામલકોટમાં ૧૫૩૨૬ માણસની વસ્તી છે. પહેલા ત્યાં લશ્કરી થાણું હતું સાકરના કારખાના અને દારૂ બનાવવાની બધી છે. દેશી ચામડાના બોડાની બનાવટ માટે આ ગામ ધણું વખણાય છે. ત્યાં બે રાઇસ મિલ છે. ત્યાંથી અઢી માઇલને અંતરે પેડાપુરમ્ ગામ છે તે વેપારી મથક છે.

પેડાપુરમ્— ગામની વસ્તી ૧૪૬૨૦ માણસની છે. પુગતન કાળમાં તે એક સમર્થ રાજવશનુ પાટનગર હતું પાદર અને સીમમાં હજુ જુના ખંડેરા પડેલા છે. અહીં આ શેરડીનો પાક ધણો થાય છે.

રસોલ— આ નાનો ગામડામાં નાળિયેરી અને કેળના મોટા મોટા બગીચાઓ આવેલા છે મેરડી ધણી થાય છે.

પિથાપુરમ્— પથ્થુ એક ધણું રમ્ય ગામ છે. તેમા તે જમીનદારીના શ્રીમત જમીનદાર રહે છે. ગામની વસ્તી ૧૫૭૯૦ માણસની છે. તેમા પ્રથુ.ગઇસમિલ છે.

અમ્મસાપુરમ્— વસ્તી ૧૩૬૧૯ માણસની નાળિયેરી સોપારી અને કેળના બગીચાઓ પુષ્કળ આવેલા છે. આ ગામનો તબાકુ ધણો વખણાય છે.

નીકલ્લેવેલુ— વેપારનું સારું મથક છે. તેમની આસપાસના વન્ય પ્રદેશ ધણો સુંદર છે. ગામમાં ૩ રાઇસ મિલ છે.

કોલ્વુર— નાનું ગામકું પથ્થુ તહેસીલદારનું થાણું છે. ગૌતમ મહર્ષિ ગોદાવરીને પાતાવમાથી ફરી અહીં આ લાખ્યા હતા તેની નિશાની લેક્ષી અહીં આ બતાવે છે.

હુત્તી— મોટું રેલ્વે સ્ટેશન છે વસ્તી ૯૯૭૫ માણસની છે ગામમાં ૪ રાઇસ મિલ છે.

પન્ડલપક— આ ૨ કાપડ વણવાના કારખાના છે

મન્દપેટા— વસ્તી ૧૦૨૫૧ માણસની છે અને ૨ ગઇમ મીલ છે

પાલકોલ— ધાનના વેપારનું સારું સ્થળ છે ૬ ગઇસમિલ છે.

નડેપલ્લીયુડમ્— આ સ્થાત રાઇસ મિલ છે

રામચદ્રપુરમ્— આ શેરડી અને તગનાકું ધણી સારી થાય છે.

લદાયવમ્— રાજમહેન્દ્રીથી ૯૦ માઇલને અંતરે ગોદાવરી નદીના કિનારા પર આ ગામ આવેલું છે તેમા એક અતિ પુરાણું રામજી મંદિર છે તે મંદિરના પગથીયા ગોદાવરીના જલના પટમાં પડે છે. પ્રાચીન અધિ વસિષ્ઠે આ મંદિર બનાવ્યું છે એમ કહેવાય છે ત્યાં રામનમિનો મોટો મેળો બરાબ છે તે વખતે વેપાર ધણો સારો ચાલે છે તેમા ધનાઢ્ય જમીનદાર રહે છે નામદાર નિઝામની સરકાર આ મંદિરને વાર્ષિક ૧૯ હજાર રૂપિયાનું સાલ્લીઆણું આપે છે.

ખેડ-નોખ— ગામઝહેન્દ્રીથી ૩૦ માઈલ દુર છે. આ ગામથી ૪ માઈલને છેટેથી નિકામ સરકારની સરહદ રાફે થાય છે નજીકમાં બરાખગનો ઘુખરીઆ પાણી અને કાલસાની ખાણો વાગેા સાડા નવ ચોરમ માપના ગિરતારનાજો પ્રદેશ છે

કૃષ્ણા જીલ્લો

ઉત્તરમાં નિકામના સંસ્થાનો અને ગોદાવરી જીલ્લો, પૂર્વમાં ગોદાવરી નદી અને બગાસનો અમુક, દક્ષિણમાં મગાસનો સમુદ્ર અને કૃષ્ણા નદી અને પશ્ચિમે કૃષ્ણા નદી તથા આ ઇલાકાતો ગુન્ડુર જીલ્લો આવેલા છે તેવું ક્ષેત્રફળ ૫૬૦૭ ચોરસ માઈલ અને વસ્તી ૧૦૮૬૬૩૨ માણુમની છે આખા જીલ્લામાં તેવુંજ બાપા બોબાય છે

પ્રદેશ સપાટ છે અને કાંઈ કુચર કે પહાડ નથી કૃષ્ણા નદીના પાણી આખા જીલ્લાને ફળદ્રુપ રાખે છે ખેતરામાં પાસે એક બવ બાંધીને તેમાંથી અનેક નહેરો ધણે દૂર સુધી લઈ જવામાં આવી છે જેથી ખેતીવાડી પોષાય છે. કામાર સરોવર પૂર્વે ૪૫મા આવેલું છે તેના થોડા ભાગ ગોદાવરી જીલ્લાની ૧ મા ગચ્છેનો છે તમાનનો ધણો ભાગ કીચડવાળો છે અને ઉનાળાની મોસમમાં તો તે સુકાઈ જાય છે તેમાં ટેન્ક નાના ખેટકાં પથ્થુ આવેલા છે તેનાપર ખેતી થાય છે અને વસ્તી પણ છે

જીલ્લાના આબોહવા ધણાજ સુખામરી ભરેલા છે અને મછલીપટણ તો એક મધુની સરસ હવા વાગુ રચા ગણાય છે વરસાદ સરેરાસ વરસમાં ૩૭ ઇંચ પડે છે ખેતીવાડીમાં મુખ્ય તીપજ ધાતની છે પથ્થુ તે ઉપરાંત કેટલીએ જાતના ધાન્ય પણ પેદા થાય છે કપાસ, ગળી અને નેલી ખીયાડી પણ ખેતી થાય છે જીલ્લાનો મુખ્ય ઉદ્યોગ ખેતીવાડી અને પછી વણાટ કામનો છે

જીલ્લામાં મહાસ અને સંધર્ન મરાઠા રેલ્વે પથરાયેલી છે ખેતરામાં એ મુખ્ય જરૂરિયાત છે લકાખાલની નામદાર નિકામની નિકામ ગેરનીડ રોટ રેલ્વે અને મહાસ સંધર્ન મરાઠા રેલ્વેની એક શાખા પશ્ચિમમાં મુખ્ય તરફ મરુતુખ ખેલ્લારી વગેરે જીનાઓમાં થઈ ધારવાડ ઓળંગી છેક પશ્ચિમના માગોવા બદર સુધી જાય છે ખેતરામાંથી એક શાખા મછલીપટણ સુધી જાય છે નહેરો અને નદીઓના જલમાર્ગે હોડકાંત આનંદવાના રસ્તા પણ ધણી લાભાઈ સુધીના છે

મછલીપટણ મુખ્ય બદર છે અને જીલ્લામાં ત્રીજે મુખ્ય રેલ્વે સ્ટેશનો છે —

ખેતરામાંથી ઇલાને રાજમહેન્દ્રો લાઈનમાં ખેતરામાં ગ્રાણુડન ચુસ્તાબાદ મણુપરમ, આમાપરમ, નાગલિં પાનરપેડ અને એતોર સ્ટેશનો છે

ખેતરામાંથી મછલીપટણ સુધીની લાઈનમાં, ખેતરામાં ગમવલખાડુ નિલમનુર, ઉપપુડુ, તરીંગાપુમ, ૪, ૫ થી દોમપડુ ગુડીવાડ નુજેલા, ગુડાવલેરે કાવુતરમ વડામનક પેડાના, ચિલકલપુડી અને મછલીપટણ સ્ટેશનો છે

ખેતરામાંથી નિકામ ગેરનીડ રોટ રેલ્વે લાઈન ઉપર કાનપલ્લી ગગીનેલી વગેરે સ્ટેશનો છે

ખેતરામાંથી પશ્ચિમ તરફની ગુન્ડુર લાઈનના સ્ટેશનો ગુન્ડુર જીલ્લામાં આવેલા છે

જીતાના નીચે મુજબ તાલુકાઓ છે - બન્દર, પેઠરામ બીમરમ, દિવિ, ગથુરમ, ચુડીરામ, કંઈકુર, ન દોગમ, નમ્સાપુર, નમ્વિદ, બનુક, તિરુવર અને ચેતનપુટમ,

બાલુના નેમ રથેળા નીચે મુજબ છે

મધ્વીપટણ— તેને મહર્ષી બદર પથુ કહે છે મદ્રાસથી ૩૧૮ માઈન દૂર છે બેઠરામથી એક શાખા રેલ્વે મંડીનીમદર સુધી જાય છે શહેરની વસ્તી ૪૪૮૪૦ માણસની છે તે શહેર ત્રણ વિભાગમાં વિભાજિત થયેલું છે પહેલો ભાગ કિનારો, બીજો ગોરા લોકની વસ્તીવાળો અને ત્રીજો દરિયાથી વસાએલો કિનારાનો ભાગ દરિયા કિનારે આવેલો છે ૧૮૬૪માં સમુદ્રે માલ મૂકી દેતા અને બપોરે મોગલોએ ઉઠીને આવી એ કિનારા ૩૦ હજાર માણસની વસ્તીને સમુદ્રમાં સમાવી દીધી હતી તે વખતથી સરકાર હવે ત્યાં જાવણી ગખની નથી ભાગ પથુ ઉત્તર ગોરા છે અને દેવગો પથુ પડી આખડી જેવા થઇ ગયા છે બદરમાં પગદેશની મોટી મીમરો ભાગેજ લાગર છે ઉભી રહે છે તો બદરથી પાંચ માઈનનો અંતરે હરે ઉભી રહે છે દેશી જહાજો મારફત અહીંઆથી કાવળો સાથે ચોખા વગેરેનો વેપાર ચાલે છે મોગલ માત્રાજનના અરમામાં માખાટ અઉરગઝેમની અહીંઆ એક ટંકશાળ હતી તે ટંકશાળમાં જે નાણુ પાનમાં આવતું તેને મંડીપટમ અથવા કહેવામાં આવતું શહેરમાં ગાલીઆ બનાવનારો અને પાનમપોર નામના એક જાતના રગીન કાપડના વણાદનો ઉદ્યોગ મારે છે ગાલીઆઓ તો ઠેક વિનાયત સુધી મોકલવામાં આવે છે પાલમકોર કાપડ મુગલ અને ધરાન ખાતે જાય છે પાનમકોરના પુરાણુ ખુશામ અને ગગ હવે અદૃશ્ય થતા જાય છે તો પણ જાવણીનું કામ હજુ જોગમાં ચાલે છે શહેરમાં ૧૭ શાઇમિન અને એક સાફર બનાવવાનું કાંખાનું છે

બેઝવાડા— મદ્રાસથી કંઈકતા જનાના રેલ્વેના ધોરી રસ્તા ઉપર મદ્રાસથી ૨૬૯ માઈલને અંતરે આવેલું છે તેના દક્ષિણ ભાગમાં કૃષ્ણા વહે છે અને આમપામ કુગરાળ પ્રદેશની ધાર છે શહેરમાં વસ્તી ૪૪૧૫૮ માણસની છે મદ્રાસથી કલકત્તા જવાનો ધોરી પગ રસ્તો શહેરની વચ્ચે વચ નીકળે છે એટલુજ નહીં પણ મધ્વીપટણથી નિઝામ હુદ્રાબાદ જવાનો એક ખીલો રસ્તો પણ સહેંગના મધ્યભાગથી પસાર થાય છે

કૃષ્ણા નદી પર પગરસ્તા વાળો જળરો પૂન અને એક ધણોજ પ્રસિદ્ધ બધું બાધેનો છે આ બધ વાગે નદીના પાણીની નહેરો બનાવી પ્રદેશમાં ધણું દુર દુર અમગવામાં આવી છે બેઝવાડા પ્રદેશમાંની સર્વ નહેરોનું મગમ સ્થાન બન્યું છે વિઝાગપટમ ગોદાવરી અને નેલોર જીલ્લાઓની નહેરો પણ અહીંઆ જોડાએની છે તેથી મદ્રાસથી વિઝાગપટમ સુધીનો હોડીમાં સફર કરવાનો સવળ જલમાર્ગ બની રહ્યો છે પ્રસિદ્ધ ચીંગા પ્રવાસી છુ-ચેન-ગિગ અહીંઆના લુધવિહારમાં ધણું મહિનાઓ સુધી વસેલો હોય પાનન, ચાકુકથ, અને ગણપતિ વગેરે કુળના સૂત્રિય રાજાઓ અહીંઆ થઈ ગયા છે બેઝવાડાની આસપાસના દેરાઓની કારમાળામાં કુગરામાંથી કોતરી કાઢેલા અસખ્ય રિન્દુ અને બૌદ્ધ મંદિરો આવેલા છે ઉત્તરની ટેકરી પર બૌદ્ધ વિહાર ને મંદિર છે તથા ક્રેટલીક ગુફાઓ છે તે જોવા લાયક છે પશ્ચિમે એક ટેકરી છે તેના પર પ્રાચીન કાગમાં અર્જુન અને ઇન્દ્રનું ચુદ્ધ થયું હતું એમ કહેવાય છે શહેરમાં સાધારણ ચામડા રગવાનો ઉદ્યોગ છે તે ઉપરાંત ૩ બ્રિનિગ ફેક્ટરી ૨ શાઇમિન ૧ હોડીઓનીનું કાંખાનું અને એક વર્દિગોપ આ શહેરમાં આવતું છે ઉદ્યોગીનું વિષ્ણુ મંદિર ધણું જના લાયક છે

અમરાવતી— બેઝવાડાથી ૩૦ માઇલને અંતરે કૃષ્ણા નદીના દક્ષિણ કિનારે આવેલું એક ગ્રામીન ગ્રામ છે ત્યાં જ્યાં માર્ગ ગુન્ટકલ સાઇનમાં ગન્ટુર સુધી રેલ્વે રસ્તે થઇને પછી ૧૮ માઇલનો રસ્તો કાપવા એકા લેવા પડે છે. આ રથળે ગ્રામીન પાતલ ચક્રવર્તિઓની રાજધાની હતી એમ કહેવાય છે. અહીં આથી નકરીદાર આરસની તકતીઓ અને સ્કાટિકના કુંડાં અંગ્રેજ મરકારે દબાવગીરી ન કરી ત્યાં સુધી સારા દેશમાં લઇ જવામાં આવતા હતા. મદ્રાસના સરકારી સમ્રદ સ્થાનના આ રથળેથી એકડી કરેલી ઘણી ગ્રામીન ગુણુઓનો સમ્રદ થયેલો છે. લડનના સિટિશ મ્યુનિસિપલમાં આ રથળની એક નકરીદાર આગમની ઝાળી મીડી પર ગોઠવવામાં આવી છે. હાલની પહેલી સદીમાં પડેલા ચતુર્થી નાણાંના મિષ્ટા, આરમ અને સ્કાટિક હજુ અહીંની કેટલીએ અગોચર જગો પરથી મળો આવે છે.

કોન્ડાપલી— બેઝવાડાથી દસ માઇલને અંતરે નિઝમ ગેરેન્ડીઝ ગેટ રેલ્વે સાઇન ઉપર એક નાનું ગામકું છે ત્યાં એક પહાડ પર બહુ પુરાણો કિલ્લો જોવા લાયક છે ત્યાં રેડી કુલના ગામએ બધાવેલા ગાજ અસાદના અવરણો હજુ જોવામાં આવે છે ગામના લોક રમકડાં બનાવવામાં લખુ કુશળ છે. સાઇડને જોતરીને તથા પહાડની ઝીંકણી ઉજળી માટીને ધરીને, લાન લાતના મથુઓ જાનવરો અને જાણુઓના આકારના રમકડાં બનાવવાને જોશરીમાં ધરના માથુસો મરગુલ બનેલા જોવામાં આવે છે.

ગુણુલ— એક નાનું ગામકું છે પણ ત્યાં રિસિદ્દાન્ડ-બોર્ડની રેખરેખ નીચે પતયગે બચરડી કાકરી જગવાની એક ચક્રી આવે છે.

એસેર— એક મોટું ગામ છે પ્રદેશમાંની સર્વે નહેરો અહીં આ એકડી યાં છે તેથી આસપાસની સરવે પેદામશની ઝીંજો અહીંની બજારમાં આવીને લગાય છે ગાવીયાઓની બનાવટ માટે તે બધું પ્રનિક શહેર જી ગામની વસ્તી ૪૫૮૬૨ માણુમની છે. આમડા ગગવાનો દિલોગ પણ ઠીક છે. ગામમાં ૨ રાઇસ મિન છે કાલગ સરેલવર નજીકમાં આવેલું છે ગામથી ૬ માઇલને અંતરે ગ્રામીન વેગી સાક્રાજ્યની રાજધાનીનાં પાંડેરો પડ્યાં છે.

નરમપુ— મા વસ્તી ૨૩૧૫૬ માણુસની છે. ગામમાં કોર શીતનો દલોમ ધણો સારો છે

જગપેટા— એક નાનું ગામ છે. વસ્તી ૬૦૨૭ માણુસની છે મન્ડલીપટથથી ૬૬૬૬૧નાદ જગના પેગ રસ્તા પર વેપારગુ અથક છે. ગામમાં કાપણુ બજાટ કામ મોટા પાયા પર ચાલુ છે

શુડીવાડ— મા ૧૦૪૨૧ માણુસની વસ્તી છે તેમાં ૧૨ રાઇસ મિલ છે

મેન્ડેલ— એક નાનું ગામકું છે પણ ૧૮૭૩ મા અહીંઆથી સોનાની છટોનો ખનનો મળી આ-મો હતો તેથી તે ગામ ખ્યાનમાં રાખવા લાયક છે

પાલ્કોનુ વસ્તી ૧૦૦૫૨, અટિવિ વસ્તી ૧૧૩૭૫ માણુસની એ અને જીલ્લ મોટા ગામો આ હાલમાં આવતા છે.

જહાના નીચે મુજબ તાલુકાઓ છે - ટેનાનિ, બાપટલા, ઝાગેલ, નરગાપુર, રેપરને, વિલુકાન્ડા
અ તનાપની, ચુતુર અને પાંદનાડ

જહાનામાના નજીવા ભેગ રથળો નીચે મુજબ છે

ચુતુર— જહાનાનું મુખ્ય શહેર છે કૃષ્ણા નદીની દક્ષિણે આવેલું છે તેમા ૪૮૧૮૪ માણસની વસ્તી છે બેઝરાડાથી ૨૦ માઇલને છેડે છે ચોખા ૩ મરચા, અનાજ અને તમાકુનો વેપાર થતો મોટો ચાલે છે ઇંગ્લેન્ડના ટોબેકો કંપનીનું એક મોટું કારખાનું આ ગામમા આવેલું છે મામમા ૨૭ ગાઇમ મિલ, ૭ બ્રિનિંગ ફેક્ટરી છે અને એક ગનુર ન્યુ કોલન અને પેપર મિલ છે

મગલગિરિ— એક નાનું પણ વેપારનું માર્ક મલક છે તેમ જાત્રાનું ધામ પણ છે નરસિંહસ્વામિના બે મંદિરો છે તેમાંનું એક કિચા ટેકરા પર છે જ્યાં ૬૦૦ પગથીયાં ચડ્યા પછી જવાબ છે માર્ચ મહીનામા મોટો મેળો ભરાય છે ત્યાં એક સદાનન હ જેમા રોજ બાલ્યોને ભોજન આપવામા આવે છે દેસમમા એક રત્નજ્વિત પવન છે જે કૃષ્ણા દેવી પોતે વાપરતા એમ કહેવામા આવે છે આ પવન તાળેરના મહા ગળાએ આ મંદિરને બેઠા આપ્યો છે ગામમા વજ્રાટ કામનો ઉદ્યોગ મુખ્ય છે ગામમા ૩ બ્રિનિંગ ફેક્ટરી અને રાષ્ટ્ર મિન છે

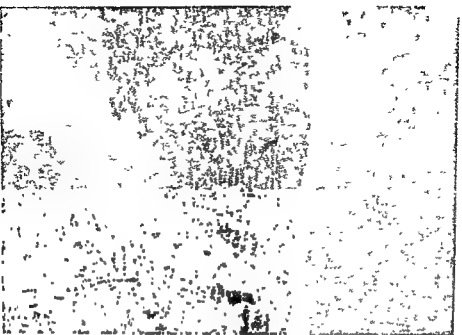
સતનાપલી— એક નાનું ગામકુ હ પણ આસ પાસના પ્રદેશમા કપાસના પુર્કગ ખેતરો આવેલા છે ૩ નીપમ્બરનારે આ જહાનાનું આ મોટામા મોટું મથક છે ગામમા બે બ્રિનિંગ ફેક્ટરી છે વેલમકોન્ડા અને ધર્મકોટ નામના બે ગ્રામીન કિલ્લાઓ આ ગામની નજીકમા આવેલા છે

વિલુકાન્ડા— આ એક નાનું ગામકુ છે તેજ નામનો કુચર પણ ગામના પાદરમાજ છે એવું કહેનાય છે કે શ્રીગે સીતાના હંદયુતા સમાચાર સદુશી પ્રથમ આ કુચર ઉપર સામળ્યા હતા

જાગવે— એક નજીવું રથળ છે તેમા ૧૪૨૭૬ માણસની વસ્તી છે રેલ્વે સ્ટેશનથી શહેર એક માઇલને છેડે હ કોટાપટમ નામનું ૧૬ જે જુના વખતમા થયું વળણાનું હતું તે અહીંયાથી ૧૦ માઇલને અંતરે છે ગામની હવા ધણીજ સુખાકારી ભરીલી છે જહાનાના સબકલેન્ટર અહીંયા રહે છે આ ગામમા દર વરસે ટોંગાનું એક મોટામા મોટું બજાર ભરાય છે આખા દેશમા આવુ મોટું પ્રદર્શન બીજા કોઇ જગ્યાએ થતુ નથી આ બજારમા ઘણે દુરથી દેશના સાગ સાગ સડ ગાય અને બેસ આવે છે દક્ષિણ અમેરિકા ઝાર્ટ્રેનિયા અને જાના વિગેરે દેશો માટે ટોરોની ચાલત કરવાને આ બજારમાથી અસખ્ય ટોરો ખરીદાય છે ગામમા વિપ્લ અને શિનના બે લાખ મંદિરો છે

ટેનાલિ— મા ૨૩૨૩૦ માણસની વસ્તી છે રેલ્વેનું જકશન છે નિઝામપુર નહેરના ઉપર આવેલું છે પાનના વેપારનું મુખ્ય મથક છે ગામમા ૧૮ ગાઇમ મિલો છે

નિકુલ્લી— ચુતુરથી ૧૮ માઇલને છેડે આવેલું છે જાના નાગવજુ સ્વામિના મંદિર માટે ને પ્રસિદ્ધ છે તે મંદિર મા કોઈજ વસ્તુમા એક વાર મહોત્સવ પ્રસંગે પાવણીમા ફરે છે તે વખતે ધણું મોટું

Manganese quartz Kodur
Vizagapatnam District
[કોડુર ક્વાર્ટ્ઝ - મેન્ગેનીઝ ક્વાર્ટ્ઝ]
વિઝાગપટમ જિલ્લો

Mica crystal in the rock Imburi quarry
Nellore District

આદામ - કાચા પથ્થરમાં મિકા ક્રિસ્ટલ
ઇમ્બુરી ક્વાર્ટ્ઝ નેલોર જિલ્લો

મયક સરઘસ નીકળે છે આ મહોત્સવ મે માસમા આવે છે

નગસારાનપે.— ની વસ્તી ૧૧૩૦૮ માણસની છે જાવણી માટેના લોખંડના ફૂ પીયર કામની માટે આ ગામ ઘણુ વખણાય છે ગામમા તળાકુના કારખાના પણ ઉડતા જાય છે મરચા અને પારનુ મોટુ મયક છે થોડે દૂર દ્રોણવ્ય કરીને નાનુ ગામકુ છે ત્યા ધાનગા બહુ સારા વણામા આવે મમા ૨ રાઈસ મિલ અને ૩ બ્રિનિંગ ફેકટરી છે

ચિરાન— મા ૧૫૩૨૩ માણમની વસ્તી આ ગામ અને પાસેનુ મોટુપાલે નામનુ ગામ કાપડની અને રગાટ કામ માટે ઘણુ વખણાયુ છે અહીઆનુ રંગેનુ કાપડ મુમ્મ અને એડન સુધી જાય છે ૧ સમુદ્ર કિનારો ચાર માઈલ દૂર છે

ચીનકલુરપેઃ વસ્તી ૧૧૧૫૦, વેટપાન વસ્તી ૧૦૨૮૦ અને આપટલા વસ્તી ૧૦૫૦૧ વગેરે મોટા છે વેટપાનમમા વણાટ કામ સારે થાય છે

૧૨ જીલ્લો

કોરોમંડલ કિનારા ઉપર આ જીલ્લો આવેલો છે એની પૂવે બગલાનો સમુદ્ર, પશ્ચિમે પૂર્વ ઘાટના ઓ જે તેને ફરનુન જીનાથી જુદો પાડે છે ઉત્તરમા ગન્તુર જીલ્લો અને દક્ષિણે ઉત્તર આરકાટ તથા પેટ જીનાઓ આવેના છે તેનુ ક્ષેત્રફળ ૭૯૭૩ ચોરસ માઈલ અને વસ્તી ૧૩૮૫૫૫૩ માણસની છે

આ જીલ્લો પૂર્વ ઘાટના કુગરાઓથી ઘષ્ટને સમુદ્ર સુધી એકે સપાટ પ્રદેશની પગી જેવો છે. જીલ્લાની રીતો ભાગ રીતીન ગણ્યથી ઢકાએલો છે અને તે વાટે કેટલીક વાર સમુદ્રના મોળ અંદરના મા ધસી આવે છે ને તેથી ખેતરીમા ચીકાના ચર બાગી રહે છે પછી અંરનો ભાગ જરા ઉચાણમા છે પણ જમીન કુદરતી રીતે ફળદ્રુપ નથી જ વાના અર્ધા બાગમા માડ ખેતી થઈ શકે જમીનનો બાકનો ભાગ નકામે પથરાવાળો અને નાના નાના ઝાડ વેલાના જગતથી ઢકાએનો છે આ ભાગા સુદરમા સુદર વહેા ગામડાની આસપાસ જણાય છે પશ્ચિમની બાજુએ એક ઉવાડા કુગરની ધાર ની જાય છે જે મેદાનમા પણ કપાક કપાક ટેકરાઓ કરી મૂકે છે આ જીલ્લામા કુદરતની શોભા આપતા રીકાટા નામનો એક ટાપુ આવેલો છે તે ટાપુ પુરીકટ સરોવરને બે ભાગમા વહેચી નાખે છે ટાપુની બાજુમા વાનાડી નામની જગલી જાન રહે છે અને એજ ટાપુમાનો પથો ખરા પ્રદેશ હજુ સુધી એનો નથી મદ્રાસને આ ટાપુ સંઘણ મગતણુ પુક પાડે છે

જીલ્લાની મુખ્ય નદીઓમા પેનાર અને સુર્યુમી છે એ બન્ને નદીઓ પૂર્વ ઘાટના કુગરાગાથી કમી સમુદ્રને મળે છે કેટલાક બીજા નાના નાના ઝરણો છે પણ એટલી અગત્યના નથી પેનાર નદી આ કામાથી ૭૦ માઈલ સુધીની લબાઈએ પસાર થઈ નેનોર શહેર પામે ઘષ્ટને સમુદ્ર તરફ જાય છે વરસના ૧ મહીના તેનો ૫૪ સુંકા રહે છે અને જ્યાં ત્યા બાગોચીકા સરેલા હોય છે નદીના પાણી લગભગ ૬૦ મ પૂરે જોસમા હોય છે ત્યારે તે નદીનુ વેન ૫૦૦ વાર પહોણુ અને ૩૦ ફીટ ઉંડુ હોય છે અને એક

કિનારાથી ખીખ કિનારા સુધી છલાકતી પડી રહે છે પેનાર નદી ઉપર નેલોર શહેર પાસે એક બધ બાનેનો છે સુવર્ણ સુખી નદીમાંથી પણ નહેરો લાઇ જવામાં આવી છે

છલામાં પશ્ચિમની કિનારીએ પૂર્વઘાટના કુંગરા સયુદની સપાળીથી ૩૬૦૦ ફીટ ઉચા છે ઉચામાં ઉચુ શિખર પેનનકોન્ડા છે ઉદયગિરિનું એક શિખર છે તેના ઉપર એક જુનો કિન્ચે છે કુંગરાની ધાર માંથી હમારતને બાધરાના પત્થરાઓ પણ મળી આવે છે ઉદયગિરિ તાલુકામાં આવેલા કુંગરાની ઇલાનેથી ૧૮૦૧માં તાણ શેધી કાઢવામાં આવ્યું હતું ચુરોપિઅન સુડીવાલાઓ તે ઉપર તૂટી પડ્યા હતા અને ૧૮૪૦ સુધી તાબાની ખાણે મેળવરાના પ્રયત્ન કર્યા હતા પણ બધા નકામાં ગયા છે છલાની દક્ષિણે અમરખ અળી આવે છે

છલાના આબોહના સુકાં અને ચારોગ્ગ બરેલા છે વરસમાં સરેરાસ ૩૬ ઇંચ વરસાદ પડે છે છલામાં બધે તેલુગુ ભાષા બોલીય છે પણ સમની નામની એક જગલી જાતના લોક અંશુક મરાઠી બોલે છે,

છલામાં મુખ્ય નિખજ ચોખાની છે અને છલાના શુકર તાલુકામાં મરચા ખુબ થાય છે તેથી વેપારની મુખ્ય ધીજ મણાય છે, ગળી અને કપાસની પણ પેારા છે કિનારા ઉપર નીમક બનાવવામાં આવે છે, ઢોર ઉછેરને માટે આ છલા ધણી વખણાયો છે અહીંયાં ઢોર બ્રહ્મદેશ, મલાયાના રાગ્યો અને ૩૫ ઇંચ ઇન્ડીઝ ખાતે ચકારામાં આવે છે

છલામાં ઉત્તર અને પૂર્વ તરફ મદ્રાસ અને સંધન મરાઠા રેલ્વે લાઇન શુક્રથી રેલ્વીકુંડા સુધી જાય છે આ છલામાં ચાર મોટી જમીનદારીઓ છે વન્કટગિરિ, પામુર, સુડી, સુકનાલપાધ, આ છલાનાં તાલુકા નીચે પ્રમાણે છે

નેલોર શુક્ર અલમપુર કલ્પુર, કવલી ઉદયગિરિ કાનિગિરિ રાપુર, હરસી, કોડાલી કોતુર મેન્કટગિરિ અને કાપુર

દક્ષિણથી ઉત્તર તરફ જતી મદ્રાસ સંધન મરાઠા રેલ્વે લાઇન ઉપર નીચે જણાવેલા સ્ટેશનો આ છલામાં આવેલા છે ટામ, સુપુરેપે, ચેનીરેડીપાનમ, ધોરાવરી, છનમ, નાયકુપેક પેઝપાગિઆ, કોડુર, શુકર, મનુગોતુ વેન્કટચેપમ વેલાયપાલમ, નેલોર, પકુજુપાક, કોડાવલુર, તતમચી આતુરેસક, વિનચ્ચટા, મનુર, કાનની કેટુર, પુલપપાકુ શિગરકોડા, રચ્ચકુર સુરેડીપાનમ

શુક્રથી રેલ્વીકુંડા સુધી એક સાખા લાઇન જાય છે તેના ઉપર નીચે મુજબ સ્ટેશનો છે શક્ર, કોન્ડા, વેગોડ, વેન્કટગિરિ, ચેવમ્બર, ચકુમ્બી કાલાહસ્તિ, એતપેકુ અને રેલ્વીકુંડા

છલામાં જાણના લેગ સ્થળોની વિગત નીચે આપવામાં આવે છે

નેલોર— તે છલાનું મુખ્ય શહેર છે તેની વસ્તી ૩૫૮૬૩ માણુમની છે તે શહેર પેનાર નદીના કિનાર આવેલું છે અહીંના ચોખા એની ખાસ જાન માટે વખણાય છે નેલોરનું કાપનું વણામમ પગ ધર્મ વખણાય છે, રોસાથી એક માફત દુર આવેલું છે પણ શહેર અને સ્ટેશનની વચ્ચે જડુ મારો પાકો મરેલું છે

નેલોગુ પ્રાચીન નામ સિહપુર છે. નેલોરના અદર ગોરા લોકોનું જુનામા જુનું કબરસ્થાન છે નેલોરમા ૬ રાધમ મિલ છે

ટાકા— આ એક નાનું ગામ છે. પશુ ગાયથી થોડેક છેટે નહોતું આવી છે ત્યાં મીઠું ખનાવનારું કારખાનું છે ગામમા એક ધર્મશાળા પશુ છે મદ્રાસ જવાનો ધોરી પગરસ્તો અહીંઆથી પમાર થાય છે.

સુબુડપેટ— તે કાલુગી નદીને ડાબે કાંઠે આવેલું છે તેનાથી બે માઇલને ડે પોણું કરીને ગામ છે ત્યાં એક મોટું વિશાળ દેનમદિર છે ત્યાં દર વરસે બહુ મોટો મેળો ભરાય છે

નાયુકુપેટ— તે ગામ એક જમીનદારીનું છે આસપાસ ઘાટાં જગલી આવેલા છે

ગુરુર— રેલ્વે જ ક્ષેત્ર છે. આ ગામ ચોખાની નીપજ માટે ઘણું મોટું અગત્યનું છે, ગામમા એક ધર્મશાળા છે.

માનુરૈરાડ— ચોખાની નીપજ ધણીજ થાય છે

તલમચી— ગામની પાદરમા એક ધાર આવેલી છે તેમાથી સારા મત્થરો નીકળે છે

વિનયુન્ડા— સત્યુદ્ધી આઠ માઇલને છેટે છે ત્યાં એક મોટું વિષ્ણુ મદિર કુગર ઉપર આવેલું છે અને વરસમા એક મોટો મેળો ભરાય છે મદ્રાસ જહાનુ આ ગામ ગ્રેટના ગ્રીન વહેતાય છે કારણ આ ગામમા આનીને કાંઈ પશુ માણસ બહુજ ઝોછા ખર્ચે લગે સમારભ ઉકેલી શકે છે અહીં આનીને જે માણસ લગે છે તેના ઉપર યાત્રીનો કાંઈ જતનો પ્રતિગધ રહેતો નથી

મકરણ ૩ જી

દક્ષિણ ઉચ્ચ પ્રદેશમાં આવેલા જિલ્લાઓ.

દક્ષિણ ઉચ્ચ પ્રદેશમા કકપા, કરનલ, જેનારી અને અનન્તપુર જિલ્લાઓ આવેતા છે, તેને દક્ષિત પ્રાંતો કહે છે

કકપા જિલ્લો

એની ઉત્તરે કરનલ જિલ્લો, દક્ષિણમા ચિદુર અને અનન્તપુર જિલ્લાઓ પૂર્વમા નેલોગ અને પશ્ચિમે અનન્તપુર જિલ્લો આવેલા છે. તેનું ક્ષેત્રફળ ૫૬૧૮ ચોરસ માઇલ છે વસ્તી ૮૮૭૮૨૬ માણસની છે ને તેનું તથા હિન્દુસ્તાની ભાષાઓ બોલાય છે

જિલ્લાનો પૂર્વનો ભાગ કુગરાળ છે અને પશ્ચિમ તથા દક્ષિણનો ભાગ મેપાટ અને જુનો તે છે પૂર્વમાંના કુગરાઓ પૂર્વે આ જિલ્લાની હદ બાધે છે. પાલકાનનો કુગર નિરૂપતિ પામેથી વધતો વધતો

આગળ ચાલ્યો જન છે પાનકોળાનો કુમર એટલે દુધનો કુમર કહેવાય છે કારણ એ કુમર ઉપર એવો મારો ધામ ચારો ધાય છે પાલકોડાથી પશ્ચિમની દિશાએ ચેપચલ્લના કુમરોઆ આવેના છે જ્યાંના પેના નદીનો ઉત્તર ભાગ વહે છે, એ નદીને બીજા બે નાની પાપામિ અને ચિત્રાવતિ નદીઓ મળે છે.

જ્યાંના માર્ચથી જુન સુધીમા સખત ગરમી પડે છે વરસાદ સરેગસ ૨૮ ઇંચ પડે છે અને ઘણાખગ ભાગો આરોન વિનાના અને તાવના રોગચાળા વાળા છે જ્યાંના જમીન કાળી અને કપામની પેતીના બરની છે જ્યાંનો મુખ્ય પાક જુવારનો છે અને અહીંના લોકોનો મુખ્ય ખોરાક પશુ એજ છે. એવા થોડાક નીપળે છે. ગળી શેરડી અને તેનીમીવાની પેદાશ પશુ આ જ્યાંના થાય છે.

જ્યાંના દેટલાક જગનવાળા ભાગો છે તેમાંથી હમારતી લાકડુ મેળાય છે સુતગઉ કાપડ, ગળી બનાવનાનો ઉલોગ આ જ્યાંનો મુખ્ય ઉલોગ છે, જ્યાંના મદ્રાસ અને સધર્ન મગાડા રેલ્વે હયાને જાતી આ જ્યાંનામાંથી પમાર થાય છે કડપા કરતર કેનન કડપા પાસે થઈને ઉત્તરની સરહદ તરફ જાય છે પશુ ગરમીની ખોસમમા તે નહેર તદન નકામી છે અહીં જમીની રોગચાળો વધારનારી થઈ પડે છે.

જ્યાંના નીચે મુજબ તાલુકાઓ છે કડપા, રાજમપેટ, જમનમકુચ, પુનીરેડના, પ્રોલુર વડેન, નિલ્લવટમ, ચાપ્પોટી અને કમળાપુરમ આ જ્યાંના નીચે મુજબ રેલ્વે સ્ટેશન છે કોડુક, અન્તગજુરેટ, પુગ વાડુ, રેડરપત્તી, ગજમપેટ, નંદુર મડપમપ તી વોન્ડાવિટા, નિધાઉ, કડપા, કૃષ્ણપુરમ ગાયેરનારી, કેમનાપુરમ, એરગુડીપાત, કેમનાગી, કુષ્ણુર, મગપલનમ, પડપુરમ, રેગાડીપલ્લી, વેગતુર

જ્યાંના નીચે મુજબ જાણના જોન સ્થળો છે

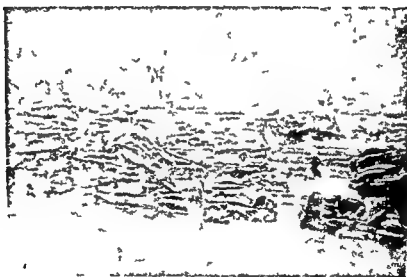
કડપા— તે જ્યાંના મુખ્ય શહેર છે અને તેની વસ્તી ૧૯૫૧૭ જાણસની છે. તદ્રામથી ૧૬૧ માઇલને અંતરે આવેલું છે તમા ગરમી સુતમ પડે છે અને એથેરિઆ તાવનો ઉપદ્રવ વધારે છે. ૩ અને ગળી તે વેપાગની મુખ્ય વસ્તુઓ છે હાન જે મોટા ચાર મકાનો સરમરી કચેરી તરીકે વપરાય છે તેમા પહેલા કડપાના નવામ રહેતા હતા એ ચારે હમારતોનું શિલ્પકામ જોવા લાપડ છે આ ગામમા દસદરને પોલીસ કવામા આવે એવા બે કારખાના છે

સિતાનટમ— તે ગામમા તરણુય ઘણા સરસ થાય છે.

નંદુર— રેલ્વે સ્ટેશનથી અર્ધા માઇલને છેડે એક નાનું ગામકું છે તો પશુ ત્યાં હાઇસ્કૂલ અને હિન્દુ વિદ્યાથી માટે જોડીંગ હાઉસ છે આ ગામ ચુનાની બનાવટ માટે વખણાય છે ગામથી થોડે છેડે એથર નદી આવેલી છે અને ઉત્તર દિશામા એક સરોવર આવેલું છે સ્ટેશનની નજીકમા કાદિર બદિર પી મગજુ આવેલી છે ત્યાં જમીનુઆરી આખરમા એક બારે ઉરસ બરાય છે

વોન્ડાવિટા— ગામમા એક મોડુ અને સુદર દેવમદિર આવેલું છે તે દેવમદિરનું નામ કોનન્દ ગમરવામિનું મદિર છે તે વોન્ડાવિટા અને વિગાડુ નામના બે મોટા સિન્ધીઓએ બાંધેલું સ્ટેશન છે નાના કુમરજોડી ઘરાબોમા એક મરોવ ઉપર તે મદિર બાંધેલું છે. દર વર્ષે ત્યાં ધર્મોત્સવ થાય છે ત્યારે દળસે જન ગુઓને જોન્ડા આપનામા આવે છે.

મદ્રાસ પ્રસાદાનુ દિગ્દર્શન.
 “મત્તમાર સમાચાર” ની દ્વિતીય વાર્તિક બે.

Cuddapah limestone near Kohn river

મડપા જીરનાની મનળ નદીના કાંઠે કાંઠે આગેલી આરસ પહાડની ધાર

કમલાપુરમ— આ ગામથી પાંચ માઇલને છેડે પુખ્તગિરિ નામનું એક સ્થળ છે. ત્યાં ધણું પ્રાચીન હિન્દુ મંદિરો આવેલાં છે.

કોન્ડાપરમ— રેલ્વે સ્ટેશનની નજીકયાં પિત્તાનદી વહે છે અને પશ્ચી આગળ જતાં તે નદી પેનાર નદીને મળે છે. આ પ્રમાણે એક મળેલી નદીએ આગળ જતાં કુચરાવાળા ભાગમાં જળ છે અને એક ધોધનું ફેપ પડે છે. આ સ્થળનો દેખાવ દક્ષિણ દિશામાંના સુંદર દેખાવોમાંનો એક છે.

જમ્મલમકુચ— માં પાછલીઓ અને શેતરંજીઓ બહુ ઉંચી જાતની બનાવવામાં આવે છે તે ત્યાંથી મધ્ય હિન્દુસ્થાનમાં અને સુબ્રમળીલાક્ષમાં મોકલવામાં આવે છે.

પુલમપેટ— શીત અને ઠારનું કામ ધણું સરસ થાય છે. તાંબા પિત્તળનાં વાસણ અને પંચ ધાતુ બોનીચેન્ડામાં બનાવવામાં આવે છે.

પ્રોલુર— જલ્લાનું બીજું મોટું શહેર છે તેની વસ્તી ૧૫૬૦૬ માણસની છે. તે ગામમાં ચાર લિનિંગ ફેક્ટરી છે

કરનુલ જલ્લો

તેની ઉત્તરે તુંગભદ્રા અને કૃષ્ણા નદીઓ આવેલી છે. તે નદીઓ આ જલ્લાને નિઝામનાં સંસ્થાનો અને કૃષ્ણા જલ્લાથી જુદો પાડે છે. દક્ષિણે કાપ્પા, અનન્તપુર અને બેલ્લારી જલ્લાઓ આવેલા છે. તેનું ક્ષેત્ર ફળ ૭૫૮૪ ચોરસ માઇલ અને વસ્તી ૯૧૪૮૦૯ માણસની છે. જલ્લામાં તેલુતુ અને હિન્દુસ્થાની ભાષાઓ બોલાય છે. બકનાપલ્લી નામનું નાનું દેશી રાજ્ય આ જલ્લામાં આવેલું છે.

જલ્લામાં બે મોટા કુંગરા ઉત્તરથી દક્ષિણ સુધીમાં મધ્ય ભાગે પડેલા છે તેમાંના એક કુંગરનું નામ નલમાલા એટલે કાળો કુંગર છે અને બીજાનું એલમાલા એટલે રાતો કુંગર એવું છે. કુંગરાના પૂર્વ ભાગે કુચ્ચમ નામની ખીણ આવેલી છે તે આ જલ્લાને તેણે જલ્લાથી અને વેલીલાન્ડના કુંગરથી જુદો પાડે છે. ખીણની અંદર એક વિશાળ સરોવર આવેલું છે તેની અને બાજુની ચૂંડલકમા નદી ઉપર બંધ બાંધવામાં આવ્યો છે. પશ્ચિમના ભાગમાં જે નાના ટેકરાઓ પડ્યા છે તેમાંથી હિન્દરી નદી વહે છે. કરનુલ પાસે તે તુંગભદ્રાને મળે છે. નલમાલાના કુંગર પર ચેનત્તુલ નામની એક જંગલી મનુષ્ય જાતિ વસે છે.

જલ્લાનાં આબોહવાં એકંદરે સુખાકારી ભરેલાં છે અને વરસમાં સરેરાશ ૨૬ ઇંચ વરસાદ વરસે છે વરસાદની મોસમ જુનથી મપ્ટેમ્બર સુધી ચાલે છે. વરસાદ ધણો ઝાઝો વરસતો હોવાથી લોકોને કેટલીક વાર ધણો ત્રાસ વેઠવો પડે છે.

જલ્લાની મુખ્ય પેદાશ જીવાર છે. ખીજાં ધાન્ય, કોળ, કપાસ, તંબાકુ અને ગળી પણ થાય છે. જંગલમાંથી મુલ્યવાન ઇમારતી લાકડું પુષ્કળ મળી આવે છે. નહેરના ભાગમાં મરચાંનો પાક સારો થાય છે. કેટલાંક નાના વહેણા અને તળાવોના કાંઠા પર મગફળીનો પાક પણ થાય છે.

આ જલ્લામાં મદ્રાસ અને સધર્ન મરાઠા રેલ્વે લાઇન ચૂનટકલથી બેન્ગાલ જતી રૂંધમાંથી પસાર થાય છે તેના ઉપર નીચેનાં સ્ટેશનો છે.

ગ્રાન્ટરોડ, મધીકર, તુષલી, પેન્ડેકુ મલીવાના દ્રોણાચલમ, મલકાપુરમ, મમપુરમ, બેટમચેના છુગનીપલી, પાન્થમ, નન્દવાલ, મહુલપની, ચેતમ દિયુવેટ, ગિડુગ, સોમીદેવીદલી, કુમ્બુમ. તરતુપકે મરકાપુર રોડ ગજલકાન્ડા

દ્રોણાચલમથી કરુણ સુધી એક સાળા લાઇન થઇ છે તેના પર નીચે મુજબ સ્ટેશનો છે દ્રોણાચલમ, ભોગવેલુ, વેતકુરતી ઉલી-ડોન્ડા, કુપાક અને કરુણ

જીલ્લામાંથી કરુણ કડપા કેનલ સારૂ થઇ ૧૪૦ માઇલની લંબાઇ સુધી પસાર થાય છે, કેનલમાંથી ખેતરોને પાણી પુરૂ પાડવામાં આવે છે અને કેનલમાં બોટ ચાલે છે અને તે મારફત આનંદ થયું થાય છે.

જાનના નીચે મુજબ તાલુકાઓ છે — કોઇલીકુન્દલા, નન્દવાલ, પડીકાન્ડા, નન્દીકોટકુર, કુમ્બુમ મરકાપુર સિરવેલ, ધોણુ, કરુણ,

જીલ્લામાં જાણવા જેવું સ્થળોની વિગત નીચે આપવામાં આવી છે —

કરુણ— તુંગભદ્રા અને હિન્દરી નદીના મગમ પર આવેલું છે તે એક ઉચા કુગરાળ ભાગ ઉપરે વસાવેલું છે તેની વસ્તી ૨૭૬૮૮ માણસની છે ગામમાં મ્યુનિસિપાલિટી અને પાણીના નળ છે શ્રી શંકરનામ નામનું જાનનું હાથ અહીંથી થોડે દુર જગન્ની વગેરે આવેલું છે શ્રી શંકરનામ જ્યાં સારૂ કરુણ સ્ટેશને ઉતરેલું પડે છે કુણા નદીના દક્ષિણ કિનારે શ્રી વૃષભગિરે નામના કુગર ઉપર એ જાનનું રમવા આવેલું છે ત્યાં જુગિસપેનો આશ્રમ છે આ શિવાલયો છે કરુણમાં કેટલાક બિન અને પ્રેસ છે.

નન્દવાલ— એ આ જીલ્લાનું ખીજું જાણીતું શહેર છે તેની વસ્તી ૧૮૧૨૪ માણસની છે અહીં બહુમ નામના તીર્થધામ સારૂ યાત્રીઓએ આ સ્ટેશને ઉતરવું પડે છે રેલ્વે સ્ટેશનથી ૩૦ માઇલને અંતરે અહીં મહમત્ તીર્થસ્થાન છે ત્યાં વૃષિદાસનાર શ્રી વિષ્ણુનું મંદિર છે જ્યાં નામના કુગર પર આવેલું છે ઉપરના ભાગમાં ઉચ વૃષિદ ૨૧૩૫નું મંદિર છે અને નીચેના ભાગમાં પ્રકાશ વરદનું મંદિર છે બાનનાશી નામની નાનીનદી નજીકમાં વહે છે તે એક કુકમાં આવે છે તે સ્થળે નદીનું જલ લાવવાના માધુમ પડે છે તને રક્તકુકમાં કહે છે એની લોક કથા છે કે બગવાને હિંગરાકસિપુને મારી અહીં આ પોતાના હાથ ધોવા હતા બગવાન વૃષિદ સ્થળમાંથી મગદ થયા એ સ્થળ પશુ ઉચ વૃષિદના મંદિરમાં આવેલો છે નન્દવાલમાં ચેતરજીમાં બનાવવામાં આવે છે નન્દવાલથી દશમાઇલને અંતરે મહાનન્દી નામનું એક ખીજું પશુ રમણ તીર્થસ્થાન છે

કુમ્બુમ— નાનું ગામ છે પશુ ત્યાંની આમપાસ પાળીના પત્થરા બોટી કાઢી ખાંડી બનાવવાને ઉદ્યોગ સારો ચાલે છે તે માટે તે સ્થળ ખાસ જાણવા જેવું છે

બેટલાસી જીલ્લો.

ઉત્તરે નિઝામ મરકાના સગ્યાનો અને તુંગભદ્રા નદી દક્ષિણ અને નજીકમાં મહીસુગનું દેશીરામ્ય પૂર્વે ચાનતપુર અને કરુણ જીલ્લો તથા પશ્ચિમે મહીસુગનું દેશીરામ્ય અને મુલ્લપ્પલામને ધારવાગ જીલ્લો આવેલ છે. તેનું કોન્ડલ પગીડ નોરસ માઇન અને વળી ૮૬૨૩૭૦ માણસની છે તેમાં મેન્દુગનું દેશીરામ્ય આવેલું છે.

જીનાનો પ્રદેશ ઉચ્ચાણનો છે અને લગભગ ગ્રાડપાન વિનાનો છે જમીન કાળી કપાસની ખેતીને બરની અને થોડાક ભાગમાં રાતી માગીવાળી આવેતી છે ટેકગતવાળા ભાગમાં સારી પથંગ જમીન છે તેમાંથી પથંગ ખોદી કાઢવામાં આવે છે જીવામાં ક્ષુદ્રાંકી, તેતુચ અને હિંદુસ્થાની એમ ત્રણ માપાઓ ખોલાય છે

જીનાની આમોહક તદન સુષ્ક છે વરસાદ તો ઘણો ઓછો પડે છે સરેરાશ ૨૪ ઇંચ વરસાદ વરમમાં વરસેલો હશે નવેમ્બરમાં શિયાળાની રત બેસે છે. ફેબ્રુઆરીથી ગરમી પડવા માટે છે તે માર્ચમાં તો સંખતમાં સંખત ગરમી પડે છે શાકભાજી ઘાસ સુકાઈને બગી જાય છે અને અગ્નિ વરસાદ માટે છે જટલીક વાર ધગધગતી ધૂળના વટોળાઓના તોફાનો થાય છે રાત્રિઓ ઠંડી હોય છે પણ દિવસો મદન ન થાય તેવા હોય છે ખસતી ટાટીઓ બાધી ધરને ઠંડા રાખવા પડે છે વરસના ત્રણ મહીના માર્ચ, એપ્રિલ, મે આ જીનામાં અસહ્ય છે બાકીના નવ મહીનાઓમાં રાત્રિ અને ખુશનુમાં હવા હોય છે

હુગરી અથવા વેદવતી નામની એક નદી મહીસુરમાંથી નીકળે છે તે આ જીનાના ઉત્તર ભાગમાં વહી તુંગભદ્રાને મળે છે જુનાર અને બીજા ધાન્યોની ખેતી થાય છે પણ કપાસ એ મુખ્ય ખેતી છે તેનીનીવા અને ગળીની ખેતી પણ થાય છે કાપડનું વણાટ કામ થોડા ધણા પ્રમાણમાં થાય છે પરંતુ શેતરજી અને ઉનના ધોળાણનું વણાટ કામ સારું થાય છે. જીવામાં ઉત્તમ ભતના લોખંડની ખાણો છે મેન્ગેનીઝ, સીસુ અને તાંબુ પણ મળી આવે છે

મદ્રાસ અને સમર્ન મરાઠા રેલ્વે કંપનીની એક લાઇન હોસ્પેટથી ગુન્ટકન સુધીની પૂર્વમાંથી પશ્ચિમ માં આવતી અને એક લાઇન ગુન્ટકનથી રાધયુગ ઉત્તરમાં જતી એમ બે લાઇન આ જીવામાંથી પસાર થાય છે

હોસ્પેટથી ગુન્ટકન સુધીની લાઇન પર નીચે દર્શાવેલા સ્ટેશનો આ જીવામાં આવે છે હોસ્પેટ, પાપીનાયકન હલ્લી, ગડીગનુર તોરનગુ દરોજ, કુડતિની, કાનગુ બેથારી કેન્ડોન્મેન્ટ, બેઠારી, હગરિ, વિરપુર, બદવનહાલ, બન્તનહાલ અને ગુન્ટકન

ગુન્ટકનથી રાયયુર જતી રેલ્વે લાઇન પર નીચે દર્શાવેલા સ્ટેશનો આ જીવામાં છે

ગુન્ટકન, નાનચેરલા, ચેનમવલ્લી, આસ્પરી, નુમર, આલોની, કુપગન, કોરગી, તુગભદ્રાવિવર, બેન્દારીથી એક બ્રેન્ચ રાયકુગ સુધી જાય છે તેના પૂર નીચેના સ્ટેશનો છે બેન્દારી, આબનાપુરમ, પુપકુરતી, સોમનપુરમ બદનહલુ અને રાયકુગ

જીવાના નીચે મુજબ તાલુકાઓ છે બેઠારી, આલોની, હોસ્પેટ, અનુર, રાયકુર્ગ, હડગથી, હરપનહલ્લી અને કુડલિગિ

જીવામાં જાણવા જોગ સ્થળોની વિગત નીચે આપવામાં આવે છે—

બેઠારી— રૂના વેપારનું એક મોટું મથક છે તેમાં ૩૯૮૪૨ માણસની વસ્તી છે ત્યાં અગ્રેજ સરકારનું ગોડા અને રેલી લશ્કર રહે છે બેઠારી સીંગી સ્ટેશનથી બેઠારી કેન્ડોન્મેન્ટ સ્ટેશન દક્ષા બે જ માઇલ દુર છે બેઠારીમાં ઘણો મજબુત કિલ્લો આવેલો છે એમ કહેવાય છે કે આ કિલ્લો હુકમ અતી એક કન્ય એન્જનીયરે બાધી આપ્યો હતો ૪૮૦ શીટની ઉચાઇનો એક પાકા પત્થરનો આ કિલ્લો છે

બેન્કારી કેન્ડેન્સમેન્ટમાં એક કાલબળ્લર નામની બળ્લર છે આ બળ્લરનું નામ કાલબળ્લર પાડનાતું કારણ એ બળ્લરનામાં આવે છે કે પહેલાં લશ્કરીઓને ખાખ ખોરાકોનો સામાન પૂરો પાડનારા વેપારીઓ આ બળ્લરમાં રહેતા અને તેઓ પામેથી કાષ જાતના મગફરી કર ન લેતા એમ બન્ને પક્ષ વચ્ચે કોલકરાર થયેલા, આજ આ વાત ઠીક નથી પણ નામ રહી ગયું છે આફ્રિકાની બોર લોક સાથે અંગ્રેજોને યુદ્ધ થયું ત્યારે બોર કેડીઓને કારી બેન્કારીના કિલ્લામાં ગખરામાં આવ્યા હતા. સારની માફ મારીની ગમતો માટે બેન્કારી ઘણું પ્રખ્યાત છે. ગામમાં ૧૪ જિનિંગ ફેક્ટરીઓ ૧ ડિસ્ટીલરી અને એક સિંક વિવિગ ફેક્ટરી છે. એક ફેક્ટરીમાં એવું માયા કામ ગોઠવરામાં આવ્યું છે કે જેથી ઇંટો અને નળીયાં પણ બનાવવામાં આવે છે તેમજ પાણીને જમાવે આશ્રમ કંપામાં આવે છે અને એજ કારખાનામાં હાડકા ફળવામાં આવે છે.

આદોની— એ આ જગ્યાનું બીજું મુખ્ય સહેર છે. તેની વસ્તી ૨૦૨૩૨ માણસની છે. મોગલ સમ્રાજોના અમલ દરમ્યાન અહીંયા સિક્કાઓ પાડવામાં આવતા તે સિક્કાઓને ઇમતીયાઝગદના સિક્કાઓ કહેવામાં આવતા આદોનીમાં એક મુંદર જુમાં મગજ છે તેનું નકશા ઘણું જોવા લાયક છે સારા ફક્ષિણ દેશમાં આદોની રેવા વેપારનું મોટામાં મોટું સ્થાન છે તે ઉપરાંત મેનજીઓ અને કાપડનું વણાટ કામ પણ ઘણું વખાણુવા જે, અને કે લગભગ, ૧૪ જિનિંગ ફેક્ટરીઓ છે અને મદ્રાસ મુનિષના મોટા મોટા વેપારીઓ તેવા શાખા આરિસો અને આડોની છે

તુગમદા— રેવે એલન છે ત્યાં તુગમદા નદીના કાંઠામાં મારૂ અસખ્ય વારીઓ ઉતરે છે એક મોગી ધર્મશાળા પણ નદીના ઘાટ પામે આવેલી છે તુગમદા રિવર રેવે રેલેશનથી ૬ માઈલના છેટે મત્રાઅનમ નામનું એક નીર્ધાર્યાન આવેલું છે તે પણ તુગમદા નદીના કિનારા પર છે અને ત્યાં રાવનન્દ રામિનું મંદિર છે કમ્પાનીના એક હાનીંગ રોડ ગમમાગરમ શ્રીનિવામગવે મોટી ધર્મશાળા બધારી છે. મોગસ્ટ માસમાં અહીંયા મોગી જાતા ભરાય છે ત્યારે આ ધર્મશાળામાં અસખ્ય વારીઓને ભોજન આપવામાં આવે છે આ જાતા નવ દિવસ સુધી આવે છે રેવે એલેથી પાંચ રસ્તો છે અને ગામ પણ મલે છે

તિન્મના મેશા— એક નાનું રેવે એલન છે દર વર્ગે એપ્રિલ મહીનામાં એક મોટો ઉરમ ભરાય છે નજીકનાં મુમાફગાનું અને ધર્મશાળા છે

દરોજી— નાનું રેવે એલન છે ત્યાંથી ૧૨ માઈલ છેટે કમ્પાલિ નામનું એક વેપારી મથક આવેલું છે આ એલેની તે મામ સુધી મોટર મીસ રોડનવામાં આવે છે

રાયદુર્ગ—વેપારીથી ૩૮ માઈલને છેટે એક મોટું લશ્કરી શાણું છે. રાયદુર્ગ એક જાનરો કિંગે તે મમુન્ની સપ્લાયથી ૩૫૦૦ શીટની ઉચાઈએ આવેલો છે બેન્કારીથી ખામ એક રેલેવેની લાઇન લાંબી થઈ જવામાં આવી છે. ઉનાળાની ઝીમ વનુમાં દરેક ખાણનું એક સ્થળ છે શ્રીમતો અને અમલદારો ઝીમ દરેક જાતે છે પુલ્કા બગવાઓ ભારે અને રાયદુર્ગ કિંગે જે દુગર ઉપર આવેલ છે તે દુગરાની મા મેન્ગેલીઝ ધાતુના થર રોષી કાલવામાં આવ્યા છે ધી મેન્ડુ જાનરન માફનીય કમ્પની એ ધાતુ માનું મમ ઠીક છે કમ્પનીએ મુલેપીઅન એન્જીનીઅરો મારફ્ટ પથરાના મુલના ૫૫, રાંદવાના ૫૫ ૧૩ નાંબર પર નાલ્લા જતા વાકનો વગેરેની જે કનામન જેડી છે તે ધણી જોવા લાયક છે.

દોસ્તે— વિજયનગર સામ્રાજ્યના પાલનગર દક્ષી નગરના ખડેરો જેને જોવાથી હલુ પશુ ૭૩ થઈ જાય છે તે આ રેલ્વે સ્ટેશનથી ૭ માઇલને અંતરે આવેલ છે. દક્ષી નગર તુમકાદા નદીના કાંઠે વસેલું, તેનાં ખડેરો હલુ ત્યાંજ પડ્યાં છે. મદારાજના નવસારના મહેલો, સમ્રાસીઓના સ્નાનાગાર, હવશાળા, સમા મંડપો, વિદ્યાભાનું દેવમંદિર વગેરે બન્ધ સ્થળોનાં અવશેષ હલુ પશુ જોઈ હૃદય દરખાય છે. દેશની પ્રાચીન નહેરુસાક્ષીને નેત્રથી નીરખી દેશનાં વર્તમાન દુર્દૃષ્ટ ઉપર બે આંખું ટપકાવવાં હોય તેણે આ ખડેરો જરૂર જોવાં જોઈએ.

અનન્તપુર જિલ્લો

એની ઉત્તરે કરનુલ જિલ્લો દક્ષિણ અને પશ્ચિમમાં મલ્લિકાર્જુન દેશી રાજ્ય અને જોડારી જિલ્લો, અને પૂર્વમાં કડપા જિલ્લો આવેલ છે. તેનું ક્ષેત્રફળ ૬૭૨૨ ચોરસ માઇલ અને વસ્તી ૬૫૫૬૧૭ માણસની છે.

જિલ્લાનો ઉત્તર અને મધ્ય ભાગ ટેકરા અને ધારવાળો છે. ઉચ્ચ પ્રદેશનો સપાટ મુલક છે. ઝાડો ધણાં થોડાં અને પાણીનું પ્રમાણ પશુ ધણું ઓછું. આખા મદ્રાસ ઇલાકાતના સર્વ જિલ્લાઓ કરતાં આ જિલ્લામાં વરસાદ ઓછામાં ઓછો પડે છે. લગભગ ૧૧ ઇંચ વરસાદ હશે. ઉત્તર વિભાગમાં પેનુકાન્ડા અને ચુડી એ ધણા ઉચાણુ વાળા પ્રદેશ છે જિલ્લાના દક્ષિણ ભાગના તાલુકાઓમાં ડુંગરાઓ આવેલા છે તે ત્યાં હરિઆળી જણાય છે. ત્યાં પાણીનું પ્રમાણ સાફ મળી આવે છે. ઉત્તર પેનાર નદી મલ્લિકાર્જુનથી નીકળી આ જિલ્લામાં વહે છે પરંતુ વરસાદો મોટા ભાગ મુશ્કેલી રહે છે એને મળનારી એક બીજી ચિત્રાવતી નામની નદી છે.

જિલ્લાના ઉત્તર વિભાગની જમીન કાળી અને દક્ષિણ વિભાગની જમીન રાતી છે. જિલ્લાનો મુખ્ય પાક રાગી અને જુવારનો છે. ચોખા, શેરડી, તેલીમીયાં અને ગળાંનું વાવેતર પણ થાય છે. કાપડનું વણાટ કામ, દોરડાં વણવા અને બાંદીઓ બનાવવી એ આ જિલ્લાના ઉદ્યોગો છે. કાંમળીઓ પણ કપાક વણાય છે.

જિલ્લાના નીચે મુજબ નવ તાલુકાઓ છે. અનન્તપુર ધરમાવરમ, ચુડી, હિન્દુપુર, કાંદિરિ, કંથાણુ દુર્ગ, મક્કરીરા, પેનુકાન્ડા અને તાલપત્તી.

મદ્રાસ અને સધન મરાડા રેલ્વેની બેગલોર સિટિ ગ્રાન્ટકલ લાઈન હિન્દુપુર નામનાં સ્ટેશનથી આ જિલ્લામાં પ્રવેશે છે તે પર આવતા સ્ટેશનો નીચે મુજબ છે.

હિન્દુપુર, મલ્લિકાર્જુન, ચક્રલાપદલી, પેનુકાન્ડા, મખાજપદલી, ચેરમપદલી, નાગસમુદ્રમ, ધરમાવરમ કન્ડુકુર, અનન્તપુર, ગરલદિનિ, કલ્લુર, પામિડિ, ખદરપેટી, ચુલપાલવામ અને ગ્રાન્ટકલ

જોય રેલ્વે કંપનીની એક બીજી લાઈન ધરમાવરમથી પકલ મુધીની છે તેનાં પર ધરમાવરમ, ચિન્નેકુન્ટપદલી, મુકાપુરમ, ચુડીગુપ્તા, મવકાવેન્નલા, કલ્લસમુદ્રમ, કાંદિરિ, નલ્લેશ્વર અને તનાશ્વર વગેરે સ્ટેશનો આ જિલ્લામાં છે.

જિલ્લાનાં જાણવા જોગ સ્થળોની વિગત નીચે મુજબ છે.

અનન્તપુર— જીલ્લાનું મુખ્ય શહેર છે. તેની વસ્તી ૧૧૪૫૨ માણસની છે. કૃષ્ણાદિક પ્રદેશનું પશ્ચિમ દિશાનું આ છેવટનું સ્થળ ગણાય, ગામમાં ગવર્નમેન્ટ કોલેજ છે.

ગુન્ટકલ— જીલ્લાનું બીજું મુખ્ય શહેર છે. રેલ્વેનું મોટું અગત્યનું જરૂરનું છે. ગામમાં ૧૨૫૧૯ માણસની વસ્તી છે અને કાપડનું વણાટ કામ સારું થાય છે,

ધરમાવમ— રેશમી કાપડ અને સાડીઓની બનાવટ માટે પ્રસિદ્ધ છે. પકલ અને કટપટી તરફ જનારી રેલ્વે લાઇન માટે જરૂરનું છે.

ચિન્નેકુન્ટ પક્ષી— એક નાનું રેલ્વે સ્ટેશન છે. ગામ અરધો માઇલ દૂર છે પણ તમાકુ અને ખાદ્ય અહીંઆથી ઘણા મોટા પ્રમાણમાં નિકાસ થાય ■

ખામિડિ— નાનું ગામ છે પણ ત્યાં ત્રણ પુગણા મંદિરો આવેલાં છે. ભોગીશ્વર, અધ્ધન્નકેશવ અને વિદ્યોબા, અસખ્ય યાત્રીઓની આવજાનું થતી રહે છે. ઉત્તર પેનાર નદીના કાંઠે દેવળો આવેલા છે અને નદીને સામે તીરે ક્ષેત્રપાલકોનાં નામોનાં કુંગર છે ત્યાં પણ મંદિર છે. ગામનું રંગીન કાપડ વખણાય છે.

કાદિગિ— રેલ્વે સ્ટેશનથી ગામ એક માઇલ દૂર છે. ઇન્દિય સ્વામિનું પ્રસિદ્ધ વિષ્ણુ મંદિર ગામમાં આવેલું છે. એક મોટી ધર્મશાળા છે દરેક રવિવારે મોટું બજાર ભરાય છે. ખેતરની પેદાશો બજારમાં આસપાસથી આનીને એકઠી થાય છે. અહીંઆથી ભોણશીમ બહુ મોટા જથ્થામાં પરદેશ અડાવવા માટે ખરીદી લઈ જવામાં આવે છે. ગામમાં પાણી આઉન્ડન્ટ શેલીમ મિલ્સ છે. ગામની વસ્તી ૧૧૪૫૨ માણસની છે.

ચુડી— એ એક મોટા કુંગરા પર આવેલું ગામ છે તેમાં પ્રખ્યાત મરાઠા સરદાર મુરારિરાવનો કિલ્લો આવેલો છે એ કિલ્લો જોવા લાયક છે.

હિન્ડુપુર— એક મોટું વેપારનું મથક છે અનાજ જોળું અને કાપડનો સારો વેપાર ચાલે છે ૧૨૪૫૧ માણસની વસ્તી છે

પેનુકોન્ડા— એક નાનું ગામ છે પણ જુના વખતમાં વિશ્વનગર સામ્રાજ્યનાં અવસરમાં તે એક મોટું સમૃદ્ધ શહેર હતું. ધણીએ હિન્ડુ મુસલમાન ધર્મોત્સોહી ઇમારતોના અવશેષ હલુ ગામમાં જોવામાં આવે છે ગગામહાલ અને શેર અલીની મસ્જિદ એ મહાનો જોવા લાયક છે આ ગામમાં કેટલીક સારી વાડીઓ પણ આવેલી છે જેમાં કાફ સારી થાય છે

મુલકવચેરુ— એક નાનું રેલ્વે સ્ટેશન છે. સ્ટેશનથી થોડું દુર ચેનગપરીતેવલમ નામનું એક તીર્થસ્થાન છે, મંદિરની આદર એક ૮૦ થીટનો હિમ્મો સ્થલ છે. સ્ટેશનથી ૨ માઇલને અંતરે બીજું એક આત્મીય દેવાલય છે તેનું નામ કોન્ડારાપાડુતેવલમ છે. અહીંઆ યાત્રિકો કેટલીક બાધા લે છે. દર શુક્રવારે બજાર ભરાય છે. ગામમાં કાચનું કામ થાય છે. સ્ટેશન પાસે એક ધર્મશાળા પણ છે

ઉરવકોન્ડા... વસ્તી ૧૦૨૭૪ અને તાડવનરી ૧૧૨૬૩ એ બે બીજા મોટા ગામો છે તેમાં બિનિગ્ ફેક્ટરીઓ અને ભોણશીમને ફાલી દાણા કાઢવાની ફેક્ટરીઓ છે.

પ્રકરણ ૪ થું

દક્ષિણ સપાટ પ્રદેશના પૂર્વ કાંઠાના જિલ્લાઓ

દક્ષિણના સપાટ પ્રદેશના પૂર્વ કાંઠે મદ્રાસ, ચિંગલપેટ, દક્ષિણ આગકોટ, તમિલુર, ગમનાડ અને તિનેવેલી જિલ્લાઓ આવેલા છે. અન્જનગો નામના એક ધણીજ નાના વિસ્તાર વાળા પ્રદેશને પહેલા એક અલગ જિલ્લો બનાવવામાં આવ્યો હતો પણ હાલમાં તેને તિનેવેલી જિલ્લા સાથે ભેડી દેવામાં આવ્યો છે.

મદ્રાસ જિલ્લો

આખા ઇલાકામાં આ જિલ્લો નાનામાં નાનો છે. તેમાં મદ્રાસ શહેર અને તેની આસપાસનાં મરાઓનો સમાવેશ થાય છે તેનું ક્ષેત્રફળ ૨૭ ચોરસ માઇલનું છે તેની પશ્ચિમે ચિંગલપેટ જિલ્લો આવેલો છે. પૂર્વમાં બજાસનો સમુદ્ર, ઉત્તરમાં ચિંગલપેટ અને નેપોર જિલ્લાઓ અને દક્ષિણમાં ચિંગલપેટ જિલ્લો આવેલો છે. આખા દક્ષિણ હિન્દમાં મદ્રાસ મોટામાં મોટું શહેર છે હિન્દ સામ્રાજ્યના મોટા શહેરોની ગણતરીમાં તેને ૬મ ત્રીજાં આવે છે. તે કક્ષેત્રતાથી ૭૦૦ માઇલને અંતરે અને મુબઇથી ૮૦૦ માઇલને અંતરે છે મદ્રાસ શહેરના કિનારાની લંબાઈનો ભાગ ૬ માઇલ છે અને અંદરની પહોળાઈ સાડા ત્રણ માઇલની છે.

આ સ્થળ ઇ.સ. ૧૬૩૯ માં અંગ્રેજોને અદ્રગિરિના રાજા પાસેથી મળ્યું હતું પછી તેઓએ ત્યાં થાણું નાખ્યું તે કોઠી બાધી, વેપાર અર્થે લોકો કોઠીની આસપાસ આવી વસવા લાગ્યા અને એ રીતે એ સ્થળ નાની વસ્તી, ગામ અને છેવટે આજનું મદ્રાસ શહેર બન્યું છે.

મદ્રાસનો જમીન પ્રદેશ સપાટ અને નીચાણ વાળો છે, તેમાં કુચ્ચ અને અઘાર નદી વહે છે. શહેરના વાયવ્ય ખૂણામાં રેડહિલ્સ કોષ્ટક એટલે લાલ કુગર પરનું સરોવર આવેલું છે તેમાં કારટેલીઆર નામની નદીને વાળી લેવામાં આવી છે, તે સ્વચ્છ જલ સંચયવામાંથી નળ વાટે મદ્રાસ શહેરને પીવાનું પાણી પુર પાડવામાં આવે છે.

આ પ્રદેશનાં આબો હવા ગરમ છે ઉનાળાની રતમાં સખન ગરમી પડે છે પણ સાંજનાં સમુદ્ર પરથી આવતી પવનની લહેરો ઠંડક આપે છે. આ પ્રદેશમાં સરેરાસ ૪૬ ઇંચ વરસાદ વરસે છે. વરસાદની અત્યુ ખાસ કરીને અક્ટોબર અને નવેમ્બરમાં પૂર બહારથી પાણી નીકળે છે.

શહેરની વસ્તી ૫૨૬૯૧૧ માણસની છે અને શહેરમાં મુખ્ય તામિલ, તેલુગુ, કણ્ઠાટ્ટી, મલયાલમ, અને હિન્દુસ્થાની વગેરે ભાષાઓ બોલાય છે.

આ જિલ્લામાં બે રેલ્વે લાઇનો છે બન્ને લાઇનો મદ્રાસથી શરૂ થાય છે મદ્રાસ એન્ડ મધર્ન મરાઠા રેલ્વે લાઇનના સંકુળી વડા અને મુખ્ય સ્ટેશનને મદ્રાસ સેન્ટ્રલ સ્ટેશન કહે છે અને સાર્વજિક ઇન્ડિયન રેલ્વે લાઇનના પડા અને મુખ્ય સ્ટેશનનું નામ ઇંગ્લોર છે.

મદ્રાસ અને મધ્ય મગાં રેલ્વે લાઇન પર, (૧) મેન્ડન સ્ટેશન (૨) રાયપુરમ્ (૩) મદ્રાસ ખીચ (૪) વાશમેનપેક (૫) બસી. જી. અને (૬) પેગમ્બુર સ્ટેશનો આ સ્ટાનમા આપના છે

ન ઉચ્ચ દરિયા તથા ૧૦૦૦ ફીટ પર (૧) ખીચ (૨) રાયપુરમ્ (૩) પેગમ્બુર (૪) વાશમેનપેક અને (૫) બસી. જી. અને (૬) મદ્રાસ સ્ટેશનો આ સ્ટાનમા આપના છે

મેન્ડન સ્ટેશન ને મદ્રાસ આ સધર્મ મગાં ને નાઇનમુ મુધી મોટું પોલ્ટુ અને છ નું સ્ટેશન છે મ. ૧૧. ૧૯૨૧ તમામ સત્તાઓની મધ્યમા તે આવજી છે અને સહેળના દરેક મુખ્ય મુખ્ય વેપારના મથકોએ આ સ્ટેશનથી મુગમ રીતે જાવા પડે છે એમના વિલાસ કમ્પાઉન્ડમાંથી, બજાર નીકળના મામેજ વિજળી દ્રામની લાઇનના પાંગ છે તેની પેની પાર મુલીમ મુગાકરો મારેન મુગાકરખાનું અને દક્ષિણ દિશાના વનનીગોને મગવડના રૂપ થઇ પડે છે તેની સગ રામસ્વામિ મુનીઆગની ધર્મશાળા છે સ્ટેશનના દરવાજામાંથી નીમ્મી ડામી બાલુએ દ્રામને પાગે પાટે થોડક આવતા વળી ડામી દામ ઉપર દ્રામના એક બીજા પાટા આપેથી શરૂ થાય છે એ શરૂ થતા રસ્તાનું નામ વાવટેકમ રોડ છે તે રસ્તે જતા જમણી બાલુ થોડેડાં દુર રોકે પરમાનંદામ છોડા રાની મુગરાતી ધર્મશાળા આવે છે જ્યાં મુગરાતીઓને ઉતરવા માત્ર સપ્તર્થ સગવડતા છે

સ્ટેશનની બાલુમા મદ્રાસ મર્ચન્ટ મગાં રેલ્વેની ગોરીમનું બન્ન મેન મદિર છે તે મમન પારબરના કુધીઆ પામ પથરાતું બધાએનું છે ૧૯૨૨ ની સાનમા એ મ. ૧૧ નું નાધકામ પૂરૂ થયું હતું મેન્ડન સ્ટેશનનું મમન ૧૮૭૩ મા બાધવામા આવ્યું હતું સ્ટેશનના કુમટ પગ ૧૨૬ ફીટની ઉચાઇએ મોસમી ધરીઆમ મોડવાએકું છે જે દર પા અને એક કલામના કમ રથુમરી શાન્ત ગાંવના કહેવેને મુળન છે સ્ટેશન ઉપર મુખક વેડીંગ મો છે સ્ટેશનને ચાર વિશાળ પ્લેટફોર્મ છે

રાયપુરમ્ સ્ટેશન આ રેલ્વે લાઇનનું અગાઉનું ટર્મીનસ હતું એ સ્ટેશનનું મુગ મમન ૧૮૫૬ મા બાધવામા આ મુ છ લોકન દ્રેળને માટે અને સમુદ્ર રસ્તે આનવી થતી અગત સારૂ આ સ્ટેશનનો ઉપયોગ થાય છે સ્વીમ નેનીગેન મમ્મનીઓની ઓશીમા નજીકમા આવેલી છે મેસર્સ મારી એન્ડ મપ્પનીનું આયર્ન વર્ક્સનું કારખાનું અહીંમા આવતું છે

મદ્રાસ ખીચ સ્ટેશન મદ્રાસ હાઇવેની નજીકમા છે અને સમુદ્ર માર્ગના પ્રવામીઓને સ્વીમમમા અડ ઉતર મરવા આવવા જવાને આ સ્ટેશન સગવડના બરેનું છે જાને રેલ્વે લાઇનનાનું તે સગમરથાન (જકશન) છે

વોશમેનપેક સ્ટેશન સરકારી હાપખાનું, મેડીમન સ્ટોર, બહેરુ વાધકામ ખાતાનો સ્ટોર અને સાત મુગાના રથગતી નજીકમા છે

પેગમ્બુર સ્ટેશનની બાલુમા રેલ્વે વર્કગોપ છે બકીમદામ સ્પીનીંગ અને રિવિંગ મિનમ પનુ થોડે હરે છે રેડ ક્લિમ લેક જે મ. ૧૨ મહેરને પીવાનું પાણી પૂરૂં પાડે છે તે આ સ્ટેશનથી સાત માઇલને બનરે છે અને ત્યાં મુવી પાકી સગી મન્ડ છે રે. સિલ્સ પડવા જ્યારે બે મનોગ અને નીલગિરિ દવા ખાવાના

દેકાણું તરીકે પ્રસિદ્ધ થયાં ન હતાં ત્યારે તે મદ્રાસ ઇલાકાનું એક સેનીયોરિયમ હતું. હાલમાં પણ એ રથળે સરોવરની આસપાસ શ્રીમંતોના જંગલો અને વાડીઓ વીંટાઈ વળ્યાં છે.

હજારોર રોજાન સાથિય ઇડિઅન રેલ્વેનું મર્ચાં મોડું પહેલું અને છેલ્લું રોજાન છે. રોજાન વિશાળ અને ભવ્ય છે. રોજાન પર સુખ સગવડતાવાળાં આરામ ભરેલાં છે. જેમાં સમ્પન્ન શૂદ્ર અને રનાનાગાર ગોંડવવામાં આવ્યાં છે. ૧૧ ઝોરડાઓ યુગલ માટેની સગવડતાવાળા છે. સવારના ૬ થી સાંજના ૬ સુધી એ ઝોરડાઓ વાપરવાનું ભાડું બે રૂપિયા છે અને એવીસ કલાક સુધીમાંના રાત્રિ સ્થોતા સમયની કોઈ પણ જાવધિ સુધીનું ભાડું ત્રણ રૂપિયા છે. ઝોરડાઓમાં વિજળીની રોજાની જ્વને પંખા ગોંડવવામાં આવેલ છે.

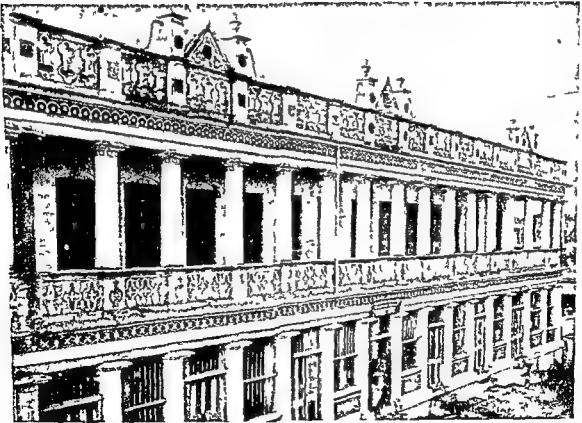
ફોર્ટરોજાન ખાસ કરી ફોર્ટ સેક્રેટ જ્યોર્જના લશ્કરી અમલદારો, સરકારી નોકરો અને કમ્પાની અધિકારીઓ જનારાઓ વાપરે છે. દક્ષિણ હિંદના કોઈ પણ રથળેથી આવી સેન્ટ્રલ રોજાન, રાજા સર સ્વામિ મુદ્દલીઆરની ધર્મશાળા કે વેપેરી જતું હોય તેને પાર્ક રોજાને ઉતરી જતું સગવડતા ભરેલું છે. મદ્રાસ શહેરના કીલપોર્ક મુન્ગમ્બાકમ્ અને ચેનપેક લતાઓના રહીશો ચેતપેક રોજાનના ઉપયોગ કરે છે અને ટેલનામપેકના રહીશોને કોલ્મકમ રોજાન નજીકનું છે.

સાથિય ઇડિઅન રેલ્વેની ઓફીસોમાંની એક શહેરના માઉન્ટરોડ રસ્તા પર અને ખીજી નં ૧૮ ત્રિપ્લીકિન હાઇરોડના રથળે આવેલી છે જ્યાંથી પણ ટીકટિસ ખરીદી શકાય છે અને પારસલો મોકલવા કારવવાનું થઈ શકે છે.

મદ્રાસને આપણે નીચેના માત વિભાગમાં વિભાજીત કરી શકીશું (૧) પાર્ક ટાઉન અને જ્યોર્જ ટાઉન (૨) તન્ડીવારપેક, વધશરપડી, અને નાયપુરમ્ (૩) ચીપોર્ક (૪) વેપેરી, પુસ્તવાકમ્, પેરામ્થુર અને કીલ પોર્ક (૫) ત્રિપ્લીકિન, મધલપોર, જેમા રાયપેક અને સેન ટોમના સમાવેશ થઈ જાય છે. (૬) હજારોર, ચેતપેક મુન્ગમ્બાકમ્ અને ટેલનામપેક (૭) અઘાર

મદ્રાસ સેન્ટ્રલ રોજાનની નજીકમાં જ્યોર્જ ટાઉનનો લતો આવેલો છે લગભગ એક ઝોરડા માઇલના વિસ્તારમાં તે ગીચ વસ્તીથી વસાવેલો છે. શહેરનો વ્યાપારિક લતોજ આ છે જ્યાં બેન્કો, કસ્ટમ પોર્ટ અને હારમર ઓફીસો, હાઇકોર્ટ, લોકલેજ અને ગ્રેસીડેન્સી પોર્સ અને ટેલીગ્રાફ ઓફીસો આવેલી છે. તે ઉપરાત દેશી પરદેશી વેપારીઓની દુકાનો અને પેટીઓથી આ લતો ભારે બીડવાળો છે. મિન્ટ સ્ટ્રીટ અથવા શાહુકારપેક, આઇના બજાર રોડ, નહનીઅપાનામક સ્ટ્રીટ, એડવર્ડ અને બદરગલી, એસ્કેનેડ અને એન્ડરસન સ્ટ્રીટ, વગેરે મોટા રસ્તાઓ આ વિભાગમાં આવેલા છે. ગુજરાતી વેપારીઓનો મોટો ભાગ પણ આ જ લતામાં વસે છે. ખાસ કરીને મિન્ટ સ્ટ્રીટ અથવા શાહુકારપેક એ ગુજરાતી હિંદુઓથી વસાવેલો છે. ગુજરાતી હિંદુ સમાજમાં બે ભાગ પડી જાય છે. જુના વસેલા અને નવા આવેલા, ખેડવાળા આલિય, દસા ખડાયાત અને લાડ વણિક વગેરે માતિના ધરો અહીંયાં ઘણા જુના વખતથી વસાવેલાં છે. નવા આવેલાઓમાં કચ્છી કાઠીયા વાડી વેપારીઓ અને ગુજરાતના ઝવેરીઓ ગણાય છે. જુના વસેલા ગુજરાતીઓ ઘણું કરીને શગડું તથા હીરનો અને રેશમી કાપડનો વેપાર કરે છે. નવા આવેલાઓમાં, સુતર, કાપડ, સોના ચાંદી રંગ અને આડત વગેરેનું કામ કરે છે.

મદ્રાસ ઇલાકાતું દિગ્દર્શન.
 “મલખાર સમાચાર” ની દ્વિતીય વાર્ષિક બેટ

Paramananda Das Chota Das Dharmasala on the junction of Rasappa Street and
 Wallah Road, Madras Opened in 1975

ગ્રેહ પ-માણુદ દાસ ડોટાદાસની ધર્મશાળા, મદ્રાસ.

ગુજરાતી મેમ્બર બાઇઓમાં પશુ બે તકાઓ પાડી ચકાવ કચ્છી અને હાલાઇ, વનધલી, ખાટા, મોરાજી વગેરે તરફના બાઇઓ હાલાઇ કહ્યાં છે હાલાઇ મેમ્બરના હાથમાં આજી ધાન, ફરીઆણુ અને તેલીખીયાનો વેપાર મોટા પાયા ઉપર છે.

મિન્ટ સ્ટીટ અથવા શાહુકારપેઠાં હિન્દુ ગુજરાતી બાઇઓનાં હવેલી, શિરાયય, દેરામરજી વગેરે ધર્મનાં સ્થાનો છે, ખેડવાળા બાઇઓ મોટેના ઉતારો, બાળકોની મ્યુનિસિપલ પ્રાથમિક શાળા, પડ્યા હાઇ સ્કુલના નામથી જાળખાતી અંગ્રેજી નિશાળ, કન્યાશાળા અને ગુજરાતી મિન્ટસલની લાયબ્રેરી વગેરે ગુજરાતી હિન્દુઓની અસ્થાઓ છે

એન્ડરસન સ્ટ્રીટમાં કચ્છી હાલાઇ મેમ્બર બાઇઓનાં બાળકોની આલીશાન મહેરસા જે શેઠ હાજી હસા આબાની સખાવતથી ખરી યજ છે તે તથા તેનીજ સામે મરજીની બન્ધ ઇમારત આવેલ છે

ગુજરાતી જાળ બાઇઓની પણ એક સારી સખ્યા આ શહેરમાં વસે છે એ કામના વેપારીઓએ તો ગાંધીવેરના વેપાર પર મદ્રાસમાં સાવ લઘિમ સતા મેળવી છે તેઓ સ્ત્રીઆ ઇમામી હસમા/લી જાળ અને નાજ દાર આગાખાન સાહેબ હાલર ઇમામના મુરીદો છે આ શહેરથીએ પોતાં કામના આપસ આપસના ઝખડ પતાવવાને ધી સ્ત્રીઆ ઇમામી હસમાઇલી કાઉન્સિલ યોજ છે જે કામને લગતા વાંધા વિરોધોની શાન્તી બરેલી પતાવડ કરે છે જમાતનું પોતાંકે ધર્મસ્થાન ખાનુ, બાળકો મુગેની ગુજરાતી શાળા અને એક લાયબ્રરી પશુ તેઓ બાઇઓ ધરાવે છે કામના સખા મળી રરપ માથુસોની મખા બધી વસતી હોમ જેવી મથુની મરવામાં આવી છે,

ગુજરાતી વહોરા કામની વસતી પશુ શહેરમાં આબાઇ છે તેનો મોટો ભાગ હાડવેર અને લોખડનાં વેપારમાં શેકાંમેલો છે બહીઆ વસતા વોહરા બાઇગો વિશેષ મથાલુમા સિદ્ધપુર તરફના છે તેઓ સમ્પ્રદાય સ્ટ્રીટ, લીગાચેની સ્ટ્રીટ અને મર સ્ટ્રીટ વગેરેના આમપાસના લતામાં ધણુ કરીને વસેલા છે વોહરા બાઇઓની સારી સારી ૩૦થી ૪૦ દુકાનો છે તેમાં ૨૦ તો નાની મોટી મળીને લોખડના વેપારની વખારો છે બીજા બાઇઓ મથુલીઆર અને ફેન્સી મીળેના વેપારમાં શેકાંમેલો છે હાડવેર અને લોખડના વેપારીઓની એક મડળા છે તેમની તરફથી વોહરા બાઇઓના ઉપયોગ માટે મર સ્ટ્રીટમાં એક મુસાફરખાનું બાધવામાં આવ્યું છે મુસાફરખાનાંએ બહરીઆદ " એલુ એલુ નામ છે મદ્રાસથી સિગપુર, પિનાંગ હોંગ કો. સીઆમ વગેરે રથજોએ જતા આવતા વોહરા મુસાફરો તેનો લાજ હ્યે છે આ સરથા કામી ખિરાદરોને મોટા આશીર્વાદ સમાન છે એજ મર સ્ટ્રીટમાં વોહરા બાઇઓની એક બન્ધ મસજીદ છે તે લગભગ ૨૪ વરસ અગાઉ શેક ઇએ હસાબાઇવાળાએ બધાવેલી છે તેના પાછળ લાગમા વોહરાઓનું જમાતખાનું છે અને મસજીદના ઉપના ભાગમાં હોમરા હોમરીઓને એરેબિક ઇલમ પદાવવાનો મહેરસો છે

સમુદ્રના કિનારા પર બે માઇલ લાંબો અને પોણા માઇલની લબાઇનો ખુ લી હવાવાળો વિશાળ વિભાગ છે તે વિભાગમાં સેન્ટ ન્યોર્મનો કિલ્લો ગર્નર્સેન્ટ હાઉસ સમકારી આશીસો ગ્રેસીડેન્સી કાનેજ અને સેન્ટ હાઉસ આવેલા છે તે વિભાગ વિપોદના નામથી જાણીતો છે. વેવેરી પ્રુફેસરમ્ પેરામ્થુર અને કિલ્લોપોદના લતાઓ ન્યોર્મ ટાઉનની પશ્ચિમે આવેલા છે રાયવેક અને સેન થોમના લતાઓ સાથેના નિર્ધીન અને મદ્રાસપોન્ના વિભાગમાં એન્ગે ઇડિઓનોની વસતી પશુ છે

પગમેર, ચેતપેર, નુન્નમ્પકમ અને ટેંદનામપેના પરાઓમા મોટા ભાગે યુરોપિયનોનો વસનાટ છે પ્રેસિડેન્સી મેજસ્ટ્રેટ અને પોલીસ કમીશનરી કમેરીઓ, સગકારી આર્મી, મ્યુઝીઅમ, હોંગીકલચર્ય ગાર્ડન્સ અને રેલ્વેશાળા આ વિભાગમા આવેલા છે

છેક દક્ષિણે અઘારને પ્રદેશ છે મુંદરમા સુદર યુરોપિયન નિવાસ રચાને આ રમગે આવેલા છે. અઘાર નદીનું નિર્ભય જળ અહીંઆથી વહતું હડી લહેર આપે છે થિઓસોફિકલસોમાઓટીનો વિશાળ બાગ નદીના કિનારે આવેલો છે જ્યોર્જ ટાઉનની ઉત્તરે ટન્ડીઆરપેડ વિષયરપડી અને રાયપુરમના કલાઓ આવેલા છે,

શુજરાતી પાન્સીઓનો મોટો ભાગ રાયપુરમના કલામા રહે છે અહીં વસતી પારસી પ્રજામા ધણુ ખરા મોટા પગાર પર નોકરી કરનારાઓ છે. કેટલાક રેલ્વે કન્ટ્રાક્ટરો, મોટર બિઝનેસ કરનારા, સોડા વોટરના કારખાના વાળાઓ સિનેમા કમ્પનીના માલીકો કે મેનજરો વગેરે પણ છે રાયપુરમમા એ કામની અનુમતનો બાગ છે તેને ધણુ કરીને પારસી ધર્મશાળાના નામે ઝોળખવામા આવે છે પાગસીઓની આ એક ધણી સુદર અને કામ હિતને બરની સરથા છે તે સરથા પર પગારદાર પારસી ગૃહસ્થ મેનજર નરીકે રહે છે ઉડીનાળા મહુમ શેઠ શ્રીરાજ મનચરણ કલમનાળાએ પોતાના નાસ્વાવરથામા શુજર પામેલા બેગ બલના પુન્ય નિમિત્તે કોમી મુમાદરોની સુખ સગવડના સારે એક બ્લોક બધાની આપ્યો છે મદ્રાસની પારસી અનુમતના પાઠશા એક પ્રેસિડેન્ટ માહેબની વાદમા શેઠ ફરુકનથ ગરવાના પુન્ય નિમિત્તે એક ફેમિલિ બ્લોક અનુમતના વપરાશ સારે બધાનેયો છે શેઠ અરદેશર ફરામથ ભાગરાએ પોતાના મરહુમ પિતાજીના પુન્ય સારે એક અલગ હોલ બધાની અનુમતને સુપરત કર્યો છે શેઠ અરદેશર દિનશાજી માવજીએ પોતાના મરહુમ ધણીઆણી પુરશેહ બાઇના પુન્ય સારે એક હોલ બધાની આપ્યો છે તે હોલ પુરશેહ હોલના નામે ઝોળખાય છે આ ધર્મશાળાની જગો પારસી અનુમત પાસે ધણુ વરસો થયા છે પરંતુ એમ જણાયુ છે કે છેલ્લે ૧૭૯૯ મા લેડી શ્રીરાજબાઇ શાપુરજી ભરથા તરફથી જુની ધર્મશાળાને નવેસરથી ફરસ્ત કરાવીને ખુશ્લી મુકલી ધર્મશાળાના વિશાળ કમ્પાઉન્ડમાજ એ કામેના આરામગાહના એક વિભાગ આવેલા છે

મદ્રાસ શહેરને એક અક્કર લગાવવા આપણે પહેલા સરકારી સેપ્ટન્ટ જ્યોર્જના કિલ્લાથી શરૂઆત કરીએ કિલ્લામા સેક્ટરીઅટ ઓર્થીસ, કાઉન્સિલ રૂમ, એક્ઝીક્યુટન્ટ જનરલની ઓફીસ, ગવર્નમેન્ટની ટ્રેઝરી અને લશ્કરી અમલદારોના રહેઠાણુ છે તે ઉપરાંત મોટું પુરાણુ ચર્ચ અને મદ્રાસના ઇતિહાસમા ભાગ બજળી જનારા અંગ્રેજ અમલદારોનું કક્ષરયાન પણ કિલ્લામા છે કિલ્લાને આર દરવાજા છે દક્ષિણુ સમુદ્ર દાર કિલ્લાના પૂર્વે કાનમા આવેલું છે અને ત્યાંથી એક માર્ગ સમુદ્રત કાણી જાય છે ઉત્તર બાજુનો દરવાજો કિલ્લાના ઉત્તર ભાગમા છે અને ત્યાંથી હાઇકોર્ટ તરફના સાઇના બજાર તરફ માર્ગ જાય છે આ માર્ગેથી ટ્રાફીક વ્યવહાર બધ છે વાજાબાઈ દાર પશ્ચિમ ભાગમા છે અને ત્યાંથી માઉન્ટ રોડ શરૂ થાય છે કિલ્લામાથી બહાર નીકળવાનો એ બાગ દરવાજો છે વાય ય બાજુનો સેપ્ટન્ટ જ્યોર્જ દરવાજો એ કિલ્લાનું મુખ્ય પ્રવેશ દાર છે. ત્યાંથી જનરલ ઓસ્પીટલ, પેધાનાયકપેટા અને પુનમાલી રોડ તરફ માર્ગ જાય છે,

માઉન્ટ રોડ, પુનમાલી રોડ અને બીચરોડ એ ત્રણ રસ્તા મદ્રાસ શહેરના “દાષવેઇઝ” છે વાલા બહાસિજ ઉપરથી માઉન્ટ રોડને રસ્તે ચાલતા છમખાના, મોડી ગાર્ડ લાઇન, સોલ્જરોને રમનાના માઉન્ટ અને

ગેરા લોકનાં પ્રધરનાન આવે છે. આગળ જતાં ગવર્નમેન્ટ દાઉસ બ્રીજ અથવા વિવિંગડન બ્રિજ આવશે. એ બ્રિજ ઉપરથી જતાં સામે કિંગ એડાઈ સાનમાનું આવકું ખડું છે તે યુનિવર્સી નામાંકિત નર દિવાન અહીંદુર લોડ ફિરબાસ બાસમુકુંદામ નરકથી મદ્રામ શહેરને સમર્પિત કરવામાં આવ્યું છે. ડાબી બાજુએ ગવર્નમેન્ટ દાઉસ છે. જમણા દાથ ઉપર તેથીઅર પોર્ટ અને તેની ખાજી બિન્તાંદપેડ છે. અંગ્રેજના સરઆતના વેપારમાં આ રથો છીટનું સુદર કામ થતું હતું. માટેન્ટ રોડને રસ્તે આદ્યાં આવતાં મોટી મોટી યુરોપિયન વેપારીઓની સુસજ્જિત દુકાનો, ઝોડીઓ મદ્રાસ મેઇલ અને હિંદુ દરનીક પત્રની ઝોડીઓ આવશે હિંદુની ઝોડીસ પાસેથી વાલાબ્લક રોડ શરૂ થાય છે. ત્રિલીકેનની દ્રામના પાટા એ રસ્તેથી ત્રિલીકેનના માગે લઇ જાય છે. ત્રિલીકેનનો સતો હિંદુઓમાં વગાયેલો છે ત્યાં એક ઘણું જૂનું વિષય મંદિર છે. તે દેવચાનનું નામ પારથ સારથી સ્વામિન કોપલ છે મંદિરમાં પારથ સારથી આરૂઘ્ય, રૂદ્રમણિ, બલરામ માતપકિ, મંકર્ણ્ય અને અનિરૂદ્ધની ભવ્ય મૂર્તિઓ છે. મંદિરના પૂર્વ ભાગમાં કરવેણી નામનું તળાવમાં છે. એ તળાવમાં મત્સ્ય જીવિત રહી શકતાં નથી. એમ કહેવામાં આવે છે કે, પ્રાચીન કાળમાં કોઇ એક ઋષિ અહીંઆ તપ કરવા બેસતા તેના તપમાં મત્સ્યો પોતાના જલનુન્યનથી બાધા નાખતા તેથી ઋષિએ આપ આપ્યો છે. દેવાલયનું આંધ કામ શિષ્યકળાનો સજો ઉત્તમ નમુનો છે.

વિષેક સતામાં મોદમેડનની વસ્તી છે અને તેઓ સઘળા વિષેક નવાખના વંશને છે. પાંચ પતથરની બાંધેલી એક સુદર મરજીદ આ સતામાં આવેલી છે. ત્રિલીકેનની વાયબમાં તિરેવનીશરપેલો સતો છે ત્યાં એક પ્રાચીન શિવાલય આવેલું છે. પુડુપકમના સતામાં આરકોટના નવાજ બહાનો ભવ્ય મહેલ આવેલો છે. કુઅમ નદી ઉપરના દેરીસ બ્રિજ ઝોળંગી દેરીસ રોડ ઉપર આરતાં દેવી પ્રિસ્તિ અને આદિ દાવિડની ગીચ વસ્તી આવે છે. ગવર્નમેન્ટ ઝોડીથેલમિક ઝોરપીટલ અહીંઆ છે. તે ટુનીઆની સારામાં સારી ઝોરપીટલોમાં એક ગથાય છે ઇમ્બોરનો સતો સારા મદ્રાસ શહેરના સઘળા સતાઓમાં ઘણી આરોગ્યનાં કરંશેલો અને સુખાકારી દવા પાયુરિયોગો ગથાય છે મદ્રાસ રિન્ડ પોલીસનાં કોર્ટર્સ આ સતામાં આવેલાં છે. તે ઉપરાંત પોલીસ કમીશનરી ઝોડીસ આરણી જાગીરદારનો મહેલ, યુનિવર્સી પ્રસિદ્ધ કવિ અરદેશર ફરામજી ખખરદારનો ખમલ, માહલાઓની પ્રેસિડેન્સી ટ્રેનિંગ સ્કુલ. વિક્ટોરીઆ ટેકનીકલ ઇન્સ્ટીટ્યુટ, ગવર્નમેન્ટ સેન્ટ્રલ મ્યુઝીઅમ, કોનમેરા પબ્લીક લાયબ્રેરી અને ગવર્નમેન્ટ મેટરનિટી ઝોરપીટલની ભવ્ય ઇમારતો આ સતામાં આવેલી છે. મ્યુઝીઅમમાં પ્રાચીન શિલ્પ કળાના નમુના, જુનાં સિકાઓ, જુદાં અસ્ત્રિય અને ધર્મીય અનેક અજાબ પ્રદર્શનો સંગ્રહ છે. કોનમેરા લાયબ્રેરીમાં સાહિત્યનાં વિવિધ અંગોનાં ગ્રંથોનાં અમૂલ્ય સંગ્રહ છે જે તે લાયબ્રેરીના વિદ્યાળ ખંડમાં બેસીનેજ વાંચવા વિચારવા મળી શકે છે લેખન સાહિત્ય માટે પણ સૌંધ છે. કોઈ જથ્થે પિરવડું પુસ્તક તે તે વિદ્યાળના ડાયરેક્ટર આગળ જાહેર કરવાં કરે છે જથ્થે રીડે જાણાંથ વિના મળી શકે છે. હિંદમાં અમલ ચલાવતી રાજ્યસત્તાનું આ એક વિશિષ્ટ સરસ્વતિ મંદિર છે, જ્યાં નિત્ય નિત્ય અનેક સદસ સરસ્વતિના ઉપાસકો સરસ્વતિનું પૂજન કરી રહ્યા છે.

દાયપેટાહના પામ્કોફ્ટ રોડ ઉપરથી સિદ્ધાં આવતાં લાલ રંગી વેરલી કેટેજ અને ગોપાલ બાગનાં રમ્ય ભવનો આવે છે. ગોપાલબાગ એ આપણા સુપ્રસિદ્ધ શેઠ ગોકુલદાસ જમનાદાસ વાળાઓનું નિવાસ સ્થાન છે. તેનામહેલમાં દ્યુક્લાઉડ નામનો બાગ અને બંગલો છે જ્યાં મદ્રાસના કેટલાક ગવર્નરો રહેતા હતા અને જે સ્થળ વેપરાળા રથપિત કરવાને સચવાયેલાં સ્થળોમાંનું એક હતું તેમાં હાલ સર સી. પી. રામસ્વામિ નામના મદ્રાસ ઇલાકાના એક ખડુ નામીયા ગૃહસ્થ વસે છે. ત્યાંથી આગળ જતાં મહ્યાપોર નામનું પર્વ આવે.

છે મધનાપુરનો અર્થ મધુર નગર-ઝોનનું શહેર એવો થાય છે ત્યાં કપાલેશ્વર નામનું પ્રસિદ્ધ શિવાલય આવેલું છે શિવાલયની આસપાસ ફરતો બાગ અને તેમાં એક વિશાળ તળાવ છે પોટુ ગીઝ લોકોએ આ સ્થળને સેન ટેમ ડિ મેલીઆપોર નામ આપેલું છે શિવાલયના મંદિરની બાજુના બાગમાં પ્રસિદ્ધ શિવમકત સાધુ સંલકાર અને બીબી ફર શિવલકતોની કાસા ડી મુર્તિઓ આવેલી છે કુરલ ઝયના દર્તા મહાત્મા તિરુવનુર અને એમના બહુન ઓવપ્પાર જેઆ તામિલ લોપાના આલ કવાયત્રી યદ્ધ ગયા છે તેમની મુર્તિઓ પણ અ દેવાતયમાં આવેલી છે

થિઓનોલુકન કોલેજ પાસે કુથેડગન રોડ અને માઉન્ટરોડ મગમ પામે છે તે સ્થળની નહસગિ કે મુદ્દગતા ધણી રમ છે એક ફરનામ ફર નુન્ગમકમ હાઇરોડ પાસે બેગલોરથી શરૂ થયેલો ટ્રકરોડ આવ છે નુન્ગમકમના લતામાં સરકારી વેધશાળા આવેલી છે તે સમર્થ ખગોળવેતા મિચેલ ટોપીંગે ૧૭૯૨ માં સ્થાપી હતી કોડાઇકનવના સોતાર કિઝીન્સ ઓમઝરવેટરી સ્થાપન થયા પછી આ વેધ શાળાનું કામ બધું ઓછું થઇ ગયું છે સદરકુ ઓમઝરવેટરીનું મદ્રાસની સેન્ટ્રલ ટેલિગ્રાફ ઓફીસ સાથે અનુમધાન છે અને નિત્ય સાળના ઠીક ચોર બજે રોન્ડ ટાઇમ બેઇ લેનામાં આવે છે અને આખા દેશમાં એજ ક્ષણે તે ટાઇમ બરાબર ફેરવામાં આવે છે ઓડ કોનેજના વિશાળ બનનમાં અત્યારે મદ્રાસ ઇલાકાના કેળવણી ખાતાના વડાની કચેરી છે મદ્રાસ લીમરરી સોસાએગી અને ઓકઝીનીઅરી ઓફ ધી રોચન એસીઆટીક સોસાએગીની સંસ્થાએ પણ આ બનનનો એક ખડ રોકથો છે સદરકુ સરથાના પુસ્તકાલયમાં ૪૫ હજારથી વધારે સંખ્યાના પુસ્તકો છે

માઉન્ટરોડ અને કુથેડરલરોડના સંગમ સ્થળે એડીહોર્ગી કલવરલ ગાડન્સ આવેલું છે સહેનાણીઓની મોટરકારો ત્યાંથી બીચરોડ તરફ જાય છે રસ્તાના એકવડે એલીઅટ રોડ આગળ સુદર વાક આવે છે તે રસ્તા ઉપર મહિલાઓ અને બાળકોની સારવાર આટેની કેમ્પાણી ઓસ્પીટલ આવેલી છે

સેન્ટ ન્યોર્ન કિલ્લાના પ્રમુખ દાર આગળથી શરૂ થયેલો પુનમાલી રોડ ડાબી બાજુએ મેડીકલ કોલેજ અને જમણી બાજુ મેમોરિઅન હાલ જે ૧૮૫૭ ના બળનામાંથી મદ્રાસ બની ગયું તેના સરભરણાર્થ બધાએલો ત્યાં આવી પહોચશે બાઇમન સોસાએટી અને ક્રિશ્ચિઅન વર્નાક્યુલર લિટરેચર સોમાએગીના મમો પણ નજીકમાં જ છે અને ત્યાં મિન્ટ સ્ટ્રીટ અથવા શાકુઝરપેડેનો દક્ષિણ છેડો પૂરો થાય છે મેડીકન કોલેજની બાજુમાં જનરલ ઓસ્પીટલ છે તેની સામેજ મદ્રાસનું સેન્ટ્રલ સ્ટેશન છે તેની બાજુમાં રેલ્વે ઓફીસની ઇમારતો છે અહીં આ પૂલ હપરથી રસ્તો પસાર થાય છે તે પૂલ કોકરન કનાલ ઉપર બાધેલો છે રસ્તાના ઉત્તર બાગમાં અને કનાલના પશ્ચિમ કંઠે પિપલ્સપાર્ક આવેલું છે મુર મારકેટ, હવિનીગ બજાર, વિન્ડેમિગ ટાઉન હોલ શહેર સુધત્રા ખાતાની ઓફીસવાળુ રિપન બિ કીંગ વગેરે ઇમારતોએ પાકનો દખિણ વિભાગ રોકથો છે રગ્તાની દખિણ દિશાએ સર રામસ્વામિ મુન્નીઆરની ધર્મશાળા અને પાર્ક સ્ટેશન આવેલા છે વળી તેની દખિણે મદ્રાસ પેનીટિન્સરી (ગ્રન્ડેગારોનો ઉદ્ધાર કરનારે ઉલોગ મુદ્દ) ની હદ બાજુએ બાજુએ થતા થતા કુઅમનદી અને કોડરેન્સ મનાવના બેટા સુધી ચાલી જાય છે પેનીટિન્સરીના સુખ દાર આગળથી એક નાના રસ્તો વરૂ થાય છે તે પુનમાલી રોડને જોડાય જાય છે તે રસ્તે આગળ જતા પેરીઆમેટનો લતો આવે છે ત્યાં મોટે ભાગે મોહમેડન વસ્તી છે અને ચામડાના વેપારના મોટા બજાર છે

પુનમાલી રોડ પર આર્ટસ્કુન વોનન્ટીવર ગાડગ્ના હેડ કાર્પર્સ યમ વિમેન્સ ક્રિશ્ચિઅન એસોસીએશન ડી પ્રેથા અને યુરોપીઅન લોકોના બગલાઓ આવેલા છે રાજ્ય સર રામસ્વામિ મુન્નીઆરના

કુટુમ્બીઓનું નિવાસ બાન મીરામ મદિર પશુ આ રસ્તા ઉપર છે સમુદ્રના પુર્વ કાકાની અને કાકરેન્સ કેનાલની વચ્ચે મદ્રાસનો એક વેપારી હતો આ-નો છે તેને જ્યોર્જ ટાઉન કહે છે. એ કક્ષાનો ધોરી રસ્તો ચાલના બનર રોડ પેરીફોર્નથી શરૂ થઇ વચ્ચે આવી ગીન્ટ રફ્રીટને ઝોળગી વોલ્ટેજ રોડ સુધી જાય છે. આ કક્ષાની અંદરમાં ગુપ્ત ગીન્ટ રફ્રીટ છે, અને તે શહેરની લગભગ સુધી લાગી છે તે શેરીના દક્ષિણ વિભાગમાં મેડી, લિંગામેડીના લોક રહે છે. મધ્ય ભાગમાં મારવાડી અને ગુજરાતીઓ રહે છે ઉત્તર ભાગમાં જુદી જુદી જાતના લોકો રહે છે શેરીને છેક છેડે ગર્નમેન્ટ પ્રીન્સીપ પ્રેમ આ યુ છે તેનું મકાન પહેલા દરજાળના કામમાં સેવામાં આવતું હતું સાતકુવા કે જ્યાંથી કિલ્લામાં ગેલા યુરોપીઓના તથા લરકરીઓને પીવાનું પાણી પૂરું પાડવામાં આવે છે તે જગ્યા આપેલા છે ગોવિન્દચંપાનાથક રફ્રીટ કે જેમાં ખાસ કરીને કામદી એગ્રીઓ રહે છે તે શેરી પશુ ગીન્ટ રફ્રીટની લગભગ છે અને આખા મદ્રાસની દોલત આ બે શેરીઓમાં ભરેલી છે એ. કહેવાય છે. ગોડાઉન સ્પીટ અને બદર સ્પીટમાં કોપડના અને ફેન્સી ઓળેના વેપારીઓ બેસે છે પચ્છમ્પા કોલેજ એસ્ટેનેડ સામે પડે છે તે કોલેજ પચ્છમ્પા નામના એક ક્ષનાથ માણસના ધનથી ઉભી થઇ છે ત્યાર પછી ક્ષોડે નામની અગત્યની વેપારી બનર આવે છે તે એસ્ટેનેડથી શરૂ થઇ બ્લેક ટાઉન વોલ સુધી જાય છે આ રસ્તા પર લોની રહેવેઅર નામનો એક નાનો બાગ આવ્યો છે કોટનાન આવી નામનું મદ્રાસનું મોટામાં મોટું બનર જગ્યા આપી થોડાક વારને અંતરે આવેલું છે પ્રાર્થના સમાજ ક્ષેત્રો સમાજના મદિરા આ રસ્તા ઉપર આવેલા છે નકુકાટાચેગી નામની સાહસિક કામ આ રસ્તાની એક બાદી ગયેલી કોરલ મરચન્ટ સ્પીટમાં રહે છે ક્ષોડેની પછી આર્થુનીયન સ્પીટ અને તજુચેગી સ્પીટ આવે છે તે શેરીઓમાં બેકો અને મોટા મોટા વેપારીઓની પેઢીઓ આવેલી છે એ શેરીઓનાં મુગ બાગળના એ રહેનેડના મેદાનમાં હાઇકોર્ટની મોટી ઇમારતો આવેલી છે હાઇકોર્ટની સામે લો કોલેજ અને એસ્ટેનેડ થીએટર આવેલા છે. તેની ઉત્તરમાં રાયપુરમનું પક આવેલું છે.

સમુદ્ર કિનારાનો ઉત્તરનો વિભાગ શહેરનો જનવહરત જીલોગી હતો છે જ્યાં હારબર અને ઓક્ષ કમ્પનીની મોગી ઇમારતો આવેલી છે તે ઉપગત બેકોના મકાનો, કસ્ટમ ઓફીસ અને રફીમર કમ્પનીઓની ઓફીસ આવેલી છે, અને દક્ષિણ વિભાગમાં મદ્રાસના શહેરીઓનું વિલસન સ્થાન આવેલું છે એટલે મેરીનાનો લાનો સમુદ્રની ટફેરીઓને લાવતો રાજ માર્ગ ત્યાં આવેલો છે તે સેન્ટ્રાલના પરાં સુધી જાય છે તે રસ્તા ઉપર મદ્રાસ યુનિવર્સી ટિનું સેનેટ હાઉસ, આરકેડના નસાનો રાજ મહેલ, ક્વીન મેરી કોલેજ, પ્રેસીડેન્સી કોલેજ, બોર્ડ ઓફ રેવન્યુની ઓફીસ બીક એન્જનીઅરની ઓફીસ, મદ્રાસ ક્રિકેટ ક્લબની ઇમારત વિગેરે મોટા અને જૂના મકાનો આવેલા છે પ્રેસીડેન્સી કોલેજની સામે સમુદ્રના રેતીના પટમાં એકવેરીઅમ એટલે વિવિધ જાતની માછલીઓને તેના કુદરતી રહેવાના અને જીવવાના સાધના જેવા નાલીઆત સાધનો યોજીને રાખવામાં આવી હોય એવું માછલીઓનું મગ્ગ સ્થાન છે, એ સમુદ્રસ્થાન જો કે તે નાનું છે તો પણ દુનિયામાંના સુદરમાં સુદર સમુદ્રસ્થાનમાંનું એક છે.

ચિંગલપેક જીલ્લો :—

આ જીલ્લાનું નામ તેનાં મુખ્ય શહેર ચિંગલપેક ઉપરથી રાખવામાં આવ્યું છે. ચિંગલપેકનો શુદ્ધ તામિલ શબ્દ ચેન્ગલમ્ પડતો છે. ચેન્ગલમ્ એટલે રક્ત કમળ, ચેન્ગલમ્ પડતો એટલે લાલ કમળોનું શહેર. ખરેખર ચિંગલપેક શહેરમાં અમખ્ય નાના મોટા તળાવડા લાલ કમળોથી શોભી રહ્યાં છે. જો કે વર્તમાન કાળમાં દિન પ્રતિદિન કમળોની ઉત્પત્તિ ઓછી થતી જાય છે તો પણ હજી જ્યાં ત્યાં લાલ કમળો જોવામાં આવે છે.

ચિંગલપેક જીલ્લો મદ્રાસ શહેરની આમપાસ વીંટળાઈ વળ્યો છે, એનું ક્ષેત્રફળ ૩૦૭૧ ચોરસ માઈલનું અને વસ્તી ૧૪૯૮૦૫૮ માણસની છે. વસ્તીનો મોટો ભાગ ખેતીના ધધામાં રોકાયેલો છે. તે ઉપરાંત ૨૨૨૨૫ વણકારો છે જેનો ત્રીજો ભાગ એકલા કાજીવરમ શહેરની આસપાસ વસે છે. જીલ્લામાં તામિલ અને તેલુગુ મુખ્ય ભાષાઓ છે વસ્તીમાં હિન્દુ જનતાનું પ્રમાણ છે. હવા પાણી ઘણા સુખાકારી ભરેલા અને ખામ કરીને ચિંગલપેકની હવા ઠંડી છે વરમ દરમ્યાન સરામરી ૪૬ ઇંચ વરસાદ વરસે છે. જીલ્લાની જમીન સપાટ પણ ક્યાંક ક્યાંક નાના કુચગાવાળી છે કુચરાઓ ૫૦૦ ફીટથી ઓછા જગ્યાએ ઉગ્યા છે પરંતુ તે કુચગાવાળા ભાગો વનરાજી થી ભરેલા છે પાણીનાં ઝરણાં એ ભાગમાં નિરતર વહા કરે છે. જીલ્લાનો દરિયા કિનારાનો ભાગ રેતીના પટ વાળો છે અને તે રેતીના પટ આ જીલ્લાના જમીન પ્રદેશને એન્નોર અને પુલીટ્ટ સરેવગના જલ સમુદાયથી જુદો પાડે છે. એ પ્રદેશમાં નાળિયેરીઓના ઝુમખા અને ધાનના હરિયાળા ખેતરો જોવામાં આવે છે.

જીલ્લામાં પૂર્વથી પશ્ચિમ તરફ જતી આરણી, કોર્ટલીવાર, પનાર, અદાર અને કુચ્ચમ એ નદીઓ આવેલી છે તેમાં પનાર એ મુખ્ય નદી છે, તેમાં ચેટવાર નામની એક ખીણ ઉપનદી મળે છે. આ જીલ્લામાં તેની લગભગ ૪૦ માઈલની છે. એ નદી વરસ દરમ્યાન સુકી પડી રહે છે પરંતુ તેના મુળ આગળ મોટો જળ ધોધ છે તેથી તેનું વહેન ઘણું પ્રમથ છે અને પાણીથી તે ક્યારે ઉઠળી ગહેશે તે કહી શકાતું નથી. પળી એનાં વહેનમાંથી કેટલીક નાની નાની નીકો લઈ જવામાં આવી છે કોર્ટલીવારને પણ અમ્પરમ્બકમ્, રેડ્ડિલ્સ અને ખીંગ તળાવો માટે વાળી લેવામાં આવી છે અમ્પરમ્બકમ્, રેડ્ડિલ્સ ચિંગલપેક અને મદુરાન્તકમ્ એ આ જીલ્લામાં મુખ્ય તળાવો છે

લેટેનો મુખ્ય ઉદ્યોગ ખેતીનો છે. ધાન, રાગી, ગળા ઝોડા અને તેલીનીયાની પેદાશ થાય છે. વણાટ કામને ઉદ્યોગ પણ ઘણું અગત્યનું સ્થાન ભોગવે છે ઉચ્ચ જનનું રેશમી અને સુતગાઉ કાપડ કાજીવરમમાં વણામાં આવે છે લુધી, કપડી અને પટીમરણનું વણાટ કામ પણ ઘણી જગ્યાએ થાય છે લુધી અને કપડી રેડ્ડે સેટવેન્ડ અને પટીમરણ જમેષકા, મોરીશ્ચમ અને દક્ષિણ આફ્રિકા ખાતે મોકલવામાં આવે છે. કાજીવરમના વણાટ ઉદ્યોગમાં દેશી શાળો વાપરવામાં આવતી તેની જગ્યા પર ધીરે ધીરે વિલાયતી કપાડ સરહ લૂસ આવતી જાય છે. અત્યારે લગભગ ૧૨ હજાર શાળો વણાટ કામ માટે વપરાતી અંદાજવામાં છે. જીલ્લામાં નીમક બનાવવાનો ઉદ્યોગ પણ કદાચ અગત્યનો છે નીમકની આક સોન્ટ ફેક્ટરીઓ છે. આમણનાં ઉદ્યોગ ગુરેા પણ ઘણાં છે જીલ્લાના સેધપેક તાલુકાના મત્તવંકુ કુચગની આમપાસના ગામમાં લાવ રમાયેા અને ખીંગ મુમલમાન કામને ઉપયોગના બરનું કાપડ ઘણું સગમ વણાય છે તેનો જનરો ઉપયોગ બેંગલોર ખાતે થાય છે.

જ્ઞાના સાત તાતુકા છે,— ચિગલપેક કાજવરમ, મદુરાન્તકમ, પોનેરી, સર્ધાપેક, શ્રી પેરંબુદુર અને તિરેવુર.

આ તાતુકાઓમાં ચિગલપેક અને મદુરાન્તકમ તાલુકાઓ સહુથી વધારે રમ્ય છે નહોતા નહોતા હરિયાળાથી ભરેલા કુશરાઓ આ તાતુકામાં આવેલા છે આ પ્રદેશ રનાઇય આઉન્ડ તરીકે પ્રસિદ્ધ છે ત્યાં ઓછાંનરથી માથાં મહિના સુધી રનાઇપના ટોળેટોળા જોવામાં આવે છે

જ્ઞાનામાં ચાર દિશાની રેલ્વે સડક છે સાઉથ ઇડિઅન રેલ્વેની એક લાઇન મદ્રાસથી શરૂ થઇ દક્ષિણમાં જતા આ જ્ઞાનામાંથી પસાર થાય છે બીજી લાઇન સેન્ટ્રલ રેલ્વેનથી શરૂ થઇ આરોનમ તરફ જાય છે, ત્રીજી ઉત્તરમાં અને ચોથી ચિગલપેકથી કાજવરમ થઇને આરોનમ સુધીની એક શાખા લાઇન છે તે ચારે ઉપર નીચે મુજબ રેલ્વે સ્ટેશનો છે

૧. માખનમ, સર્ધાપેક, ગિન્ડી, સેઇન્ટ થોમસ આઉન્ડ, મિનામ્બલમ, પલ્લવરમ, તમ્બરમ, વન્ડુર, ચુકુન્નેરી, કટુપકમ શિગપેરમાલકોઇલ, ચિગલપેક, આંગીનકમ, પડલમ કુરેન્નુથી, મદુરાન્તકમ

૨. વિલિનકમ, કોરદુર અન્નાદુર, અન્ડી, પટાભિરામ, તિમ્બુર, સેરાપેકરેડ, મિલ્વેર, કડમ્બદુર, મલુર, તિરેવાગલુ મોલુર આરકોનમ

૩. તિરુવાડીયુર એન્નોડ મીન્નુર, અનુપમ્બદુર, પોનેરી, કવરાપેક, ચુમુડીપુન્ડી એલ્લુર અને આરકોનમ

૪. ચિગલપેક અદુર, વિનિયમ્પકમ પવમથીવરમ, વાપળમાલ, નાયપેટા, કાજવરમ

/ગોરથી ચિગલપેક ૮૭ માઇલ છે અને ત્યાંથી કાજવરમ સાડા અડધા માઇલ છે કાજવરમથી આરોનમ ૧૭ માઇલ છે આ બેઉ વચ્ચે બીજા ત્રણ સ્ટેશનો છે તે ઉત્તર આરકોન જ્ઞાનાના છે

જાણવા જેમ મથળેની વિગત નીચે મુજબ છે

ચિગલપેક — જ્ઞાનાનું અને તાતુકાનું ૧૧૭૨૩ માણમની વસ્તીવાળું મુખ્ય શહેર છે પનાર નદી અરધા માઇલો મતરે આવતી છે અહીંથી મટવગમ થઇને આરકોનમ સુધી મદ્રાસ સંધન મરાળ રેલ્વે લાઇનની શાખા લાઇન જાય છે આમવામમાં નાના નાના કુશરાઓ આવેલા છે વરમાદની નજીકમાં દેખાઇ થોડો રમ્ય વાતો છે બે માઇલ લાંબુ અને એક માઇલ પહોળું એવું વિશાળ મરોતર અહીં આ આવતું છે

ગામમાં એક મજલુન કિલ્લો છે તે દાસ ગિરોમેટરી રફલના કામ માર વપગાય છે બાગ ચુડેગોનો ધરગળુ ઉલોગે શી મરી નીતિ આ ધર્મના પાલ ભજારી મંદરને ચારનારી આ મંદારી મંદરમાં જ્યાં લાઇ છે રફલમાં લુહારી મુનારી વળાટ આ નેતર લવાડ કાજ શીખવવામાં આવે છે ચુન્ડાની સાગ પુરી થતા તે બાગચુંદેમારો મેટરટના ગિરિદિટથી થધે લંગાચામાં આવે છે રેલમાની નાજ કાલિ બી. રથાઓમાં આ નેરથા થલીજ વખણાયેની છે

ગેરેશનની નજીકમાં એક ધર્મતાળા છે ત્યાં ૧૭૫ દિવસ કાઉ પશુ ચાન્ લીધા વિના રહેવાનું મળી શકે છે ત્યાં અને ગામ પશુ પ્રવાસ માટે લાડે મને છે, રોજ ચિકિત્સાથી ઉત્તરમુર ૧૮ માઇન અને તિરુવ્લીકુન્ડરમ ૬ માઇસ સુડી મોટર બસ ચાલે છે

તિરુવ્લીકુન્ડરમ—ની વસ્તી ૭૮૫૭ માણુમની છે ત્યાં એક કુગર આવેલો છે તે ઉપર વેદગીરીશ્વર મહાદેવનું મંદિર છે કુગરની તળેગીમાં નાનું તળાવ છે વાનોઓ એ તળાવમાં આન કરી કુગર ઉપર મહાદેવનાં દર્શન કરવા જાય છે કુગર ૫૦૦ રીટની ઉચાઈના છે તે કુગર પર ચાર નાના ગિખરો છે તે ચાર વેગે જડપ લઇ રહ્યા છે એમ કહેવાય છે રોજ દિવસના ખીજ પ્રહરને અંત એટલે લગભગ અગાગ વાગે બાજુ જેવડા બે સફેદ રંગના અને પીળી ચાચાળા પક્ષીઓ અહીં આ આવે છે ગિનાલવનો મુખ્ય પુલરી આદીના વાટકામાં ખીર તેમને આરોગાવે છે તે વખતે ચાનાગુઓ અને દર્શકોની મોની બીડ જામે છે એ સડુના સમસ્યમાં પક્ષીઓ ભોજન લઇ ઉડી જાય છે આ પક્ષીઓ કાશીમાં સ્નાન કરે છે રામેશ્વરના દર્શન કરે છે ચિદ્રૂટ ઉપર નાખ્ય કરે છે અને અહીં આ ભોજન દેવે છે કસપ મુનેના આડ પુરોને શ્રાપ મંગેલો અને યુગે યુગે એક યુગતનો મોક્ષ થવાનો તેમ ત્રણ યુગવનો મોક્ષ ત્રણ યુગમાં થઇ ગયો આ ચોથુ યુગ છે અને કવેના અને તનો મોક્ષ થશે એવી પઠરાણિક કથા છે

આ વેદગિરિશ્વરના કુગરને ત્રણ પરિક્રમા કર અને તળેગીના તળાવમાં સ્નાન કરે તેના સ્વારોગાદિક વ્યાધિઓ નાશ પામે છે એવો અહીંના સ્થળ અને પાણીમાં ચમત્કારિક ગુણ છે એ વધુકીલ દાઉડએ નિદ્ધ થયેલું છે કુગર પર માગકડેડમુનિએ તપ કરેલું તે સ્થળ પશુ છે આ વાના સ્થળ જરૂર જીવામાં એક વાર જેવા ચાલક છે

મદાનનીપુરમ—સમુના કિનારા પર એક નાનું ગામડું છે તે આ પક્ષીતીથથી આગળ નવ દશ માઇનને અંતર છે વસ્તી માત્ર ૧૫૮૦ માણુમની છે પશુ એ સ્થળ ઘણું પ્રાચીન અને જન્ય છે ઇસ્લિતાના જન્મની પૂર્વના ૭૦૦ વર્ષ પહેલાના મંદિરો અને મહેલોના અસ્થિ હજી મોલુદ છે મદાનનીપુરમને મદાનનીરમ, મામલીનમ અથવા સેનપેગોડા પશુ કહે છે હેટ્યુ નામ પશ્ચિમ દેશના ખારવાઓએ આપેલું જણાય છે સમુદ્ર કિનારે વહાણો લઇ આવતા માત દેવાવયો તેમના જણામાં આ વા તેથી તેઓએ આ સ્થળને સેન પેગોડાક કહેલું હોતુ જોઇએ પ્રાચીન ગોંડવના આ અડગ કાંતિ સ્થભનું એક વાર જરૂર પ્રત્યેક દેશવાસીએ નિરીક્ષણ કરતુ જોઇએ એ ખડેરામાં ૧૭૫ વિભાગ છે પત્થરના મદાન ગિરિકાનાં રથો, કોતરેલી ગુપ્તો અને શિવ તથા વિષ્ણુના દેવાવયો ચિકનપડથી આ સ્થળે આવવાનો પાકો રસ્તો છે સદામ સુધી આનીને ત્યાંથી બોટ લેવી પડે છે પાચ માઇનનો બોટ રસ્તો છે તે પાર કરીને મદાનનીપુરમના ખડિએરામાં આની શકાય છે મદામથી અઘાર ષિખરી બોટ લાગે દશ કનામ્ની મુમાઈરીંગે જાફી જહામ કનાનની રાફર કરીને પશુ મદાનનીપુરમ આવી રામય છે તે વસ્તી સડુથી સરસ મદ્રાસથી મોટર બસ લીધી હોય તો સવારમાં વહેન ત્યાં પહેલી વચનો વખત આખું સ્થળ જોઇ સાજના પાણુ મદ્રાસ આવતુ રહેવાય છે

સદામ—એક નાનું ગામડું છે મઝલિન જેના બારીક કાપડના વણાટ કામ માટે આ સ્થળ ખૂતમગમાં ઘણું નામીયુ હતું હાલમાં તો ત્યાં થોડાક વણુમ્નોના ઘર છે અને એ મઝલિનના વણાટ કામની કંગી તંત્ર લુપ્ત થઇ ગઇ છે

કાવલોન્ગ— મદ્રાસની નજીકમાંજ નાનું ગામકું છે. તે મદ્રાસથી ૨૦ માઇલને અંતરે છે. તેની વસ્તી મચ્છીમાર અને અગરીઆની છે. પણ ત્યાં નીમક પકડવવાના ધણા અગરો આવેલા છે. અહીંઆ એવું સરસ સફેદ દૂધ જેવું નીમક બને છે કે જેને યુરોપીઅન લોકો ધણા ચાહથી વાપરે છે એ નીમક અહીંઆ ધણું સરતું મળે છે. સમુદ્રમાંથી ઉઠી જતની મોતીની સીપો નીકળે છે.

પદ્મવરમ્— સેન્ટ થોમસ માઉન્ટથી ૩ માઇલને અંતરે ઉત્તરમાં છે દેશી લસકરીઓનું જળ ત્યાં અહીંઆ પડ્યું છે. હવા પાણી ધણું આરોગ્યદાયી છે. ધણા યુરોપીઅન પેન્શનર અમલદારો અહીંઅ બસે છે. ગામનાં પાદરમાં, પાકા પથરની એક ધાર છે. મદ્રાસ હારબરના બાધકામ સારૂ પથરાઓ અહીંઆથી લા જવામાં આવે છે.

એનોર— મદ્રાસના કિલ્લાથી દસ માઇલને અંતરે આવેલું છે બકીંગહામ કનાલથી બોટને રસ્તે અથવા ટેન્ડીયારપેક અને તિરેવોટીયુર ચર્ચની ગાડી ગાડાં રસ્તે જવાય છે. ત્યાં ખારા પાણીનું સરોવર છે. મહેલાણીઓ ત્યાં જાય, છે માછલીઓ પકડે છે અને હોડીઓ હાંકે છે. એનોરમાં ડાંસમાંને બહુ ત્રાસ છે. મીઠાના મોટા મોટા અગરો છે. ધણું સરસ મીઠું પકે છે. ખાડીમાંથી માછલીઓ અને સીપો પુષ્કળ મળી આવે છે. રફાટિક જેવી સીપો કલકતા અને બીજે રથળે અહીંઆથી મોકલવામાં આવે છે

પુલીકટ— એ પણ નજીકમાંજ એક નાનું ગામ છે. કેનાલને રસ્તેથી ૨૫ માઇલ મદ્રાસ થાય છે. એનોર જનારાએ પુલીકટની પણ સફર કરવી પુલીકટ અને કોરોમંડલની વચ્ચે વિશાળ સરોવર જેની લંબાઇ ૩૭ માઇલ અને પહોળાઇ ૩ માઇલથી લઇને ૧૧ માઇલ સુધી જાય છે. એ સરોવરનો જલ પ્રવાસ ધણો રમ્ય છે.

કોરોમંડલ— એ પણ એક હવા ખાવાનું ઠેકાણું છે ગ્રીમ્સ નજીકમાં ધણકા અહીંઆ આવે છે. સારાં સુદર બાધણીનાં ઘરો જાડે મળે છે. ગામની વસ્તી ધણી જ થોડી છે તેમાં પણ શુદ્ધ, પરીઆ અને હુમાય જતની હલકી વર્ણના લોક રહે છે. કોરોમંડલ શબ્દની ઉત્પત્તિ ધણી ભિન્ન ભિન્ન રીતે સમજાવવામાં આવે છે પરંતુ કારીમચુલ એટલે કાળી રેતી જે ત્યાંના સમુદ્ર કિનારા પર થરના થરનાં રૂપમાં પડી છે જેને દેશી પેપારીઓ શાહી ઉપર નાખવાના કામમાં વપે છે અને જે રેતી દેશના બીજા રથળે અહીંઆથી મોકલવામાં આવે છે તે તેતીના ઉપરથી આ ગામનું નામ પડેલું હોય એ વધારે જાહેસું છે. એના વશના રાજાઓ અહીંઆ રાજ્ય કરતા હતા તે ઉપરથી એલામકલમ અને તેનું કોરોમંડલ થયું હોય એ પણ સંભવનીય છે.

વાસાન્તપાદ— પનાર નદીને કંઠે કાંચવરમ્ અને ચિંગલપેડની વચ્ચે આવેલું છે. ત્યાં ધણા વખત સુધી લસકરી છાવણી રહેતી, તેમ આનાજ અને બીજા ખેતીની પેદાશનો વેપાર સારો છે.

સેઇન્ટ થોમસ માઉન્ટ— વસ્તી ૧૪૮૦૨ માણસની છે. મદ્રાસથી નવ માઇલને અંતરે આવેલું છે. જુનું લસકરી છાવણીનું રથળ છે. ત્યાં સેન્ટ્રલ માટેનું એક ધણું વિશાળ હોસ્પિટલ છે.

રેડ હિલ્સ— મદ્રાસથી દસ માઇલને અંતરે છે ત્યાં કંઈ હિલ્સ જેનું નથી માત્ર પ્રદેશ ઉંચાળને

લીધે અને જમીન સાલ માગીની છે એટલે આ રથળને રેડહિલ્સ કહે છે આસપાસના નાના નાના ટેકરાઓમાંથી સાલ પત્થરો નીકળે છે એટલુમિનિઅમની કાચી ધાતુનું પ્રમાણ આ પત્થરોઓમાં મોટે ભાગે નજીકમાં આવ્યું છે સાલ પત્થરો હાલમાં ઇમારતો બાધવાના કામમાં લેવામાં આવતા નથી પરંતુ પાકા રસ્તા બાધવાના કામમાં તેનો ઘણો ઉપયોગ થાય છે આ ઇલાકામાં રહે નાખવાની શરૂઆતની યોજનામાં અહીંઆથી પણ રેલ્વે લઈ જવાની યાત હતી રથળના મધ્ય ભાગમાં વિશાળ મરોતર છે જેનું માપ એક અમજ ધનરીટ જેટલું છે અને તેમાંથી વરસ હજારો સરેરાસ ૪ અમજ ૧૫ કરોડ ધનરીટમાં સમાય એટલું જલ મદ્રાસ શહેરને પુર પાડવા સારૂ જહાની જવામાં આવે છે છતાં મદ્રાસ શહેરને પાણીનો ટોટો પડે ત્યારે એજ મરોતરની બાજુમાં ૯૦ કીમીની ઉગાધના એક ભાગમાં ૫૨૫ નાખીને પાણી કાઢતું પડે છે રેડ હિલ્સ હા બાવાનું ઉપયોગી રથળ છે અને ઘણા ધનાદો સરોવરની આમવામ કાયમના રહેણાણ કરી રહેના છે આ રથળની નજીકમાંજ કોન્નુર નામનું ગામકુ છે જે રેલ્વે સ્ટેશન છે તે ગામમાં એક દવાલય અને નિર્મલ જલનો કુડ છે મદ્રાસના ઘણા શ્રીમતો પીવાનું પાણી આ કુડમાંથી મળાવે છે

સહદાપેઠ— વસ્તી ૨૭૪૦૪ માણસની છે, જીલ્લાના કલેક્ટરનું રહેણાણ છે સેઇન્ટ ફોટ' ન્યોર્થથી પાચ માઇલને અંતરેજ આવેલું છે હાલમાં તે કેળવણીનું એક કેન્દ્ર સ્થાન થઇ પડ્યું છે ત્યાં નીચર્સ કોલેજ આવેલી છે સરકારી અમલદારોનું એક કોલેજની અધવારના કાફા પર છે વણુટ અને રગાટ આ ગામનો આસ હિલોગ છે

ગીન્ડી— સહદાપેઠથી દક્ષિણે દોઢ માઇલ ૫૦ આવેનું છે મદ્રાસના મવર્નરનો બગલો અને સુદર બાગ અહીંઆ આવેલો છે કિંગ ઇન્સ્ટીટ્યુટ ફોર એક્ટીવોનોએજકવ ઇન્વેસ્ટિગેશન્સ અને ધી મેન્યુફેક્ચર એક વેકસીન (દરદમાના જીવ અને આજી વિષક પ્રયોગ શાળા અને રસી બનાવવાનું કિયા રથળ) તેમજ મદ્રાસ રેસ કોસનો મોરચો ગીન્ડીમાં છે.

તીરેલ્લુર— વસ્તી ૮૮૬૧ માનનપુર અને સત્ય વેલુ નામના બે કુંગરાઓ આ ગામના પાદરમાં આવેલા છે, એ કુંગરાની ઉચામાં ઉચી ટોચનું નામ કમકમકુડ છે કુઅમ નદી અહીંઆથી પસાર થાય છે, ગામમાં વીરરાધવારનું દેવસ્થાન છે દરેક અમાસાસવાના દેવસે મદ્રાસથી સેકેડો યાત્રીઓ અહીંઆ આવે છે અહીં અમાસાનાસ્વામી યાના કરવાથી મહાપાતકમાંથી મુક્તિ મળે છે એવું માનવામાં આવે છે

તીરેલીડીયુર— મદ્રાસથી પાચ માઇલને અંતરે એક ગામકુ છે ત્યાં પ્રાચીન શિવાલય છે ભગવાન આદિ શકરાચાર્ય પોતાના ભ્રમણમાં જે જે સ્થળની મુનોકાત લીધેલી તેમાં આ એક સ્થળ છે દરેક શુક્રવારે મોટો મેળો ભરાય છે શિવાલયમાં ઘણા પ્રાચીન શિવાનંબો છે રથળ આરોગ્યતાને હાને પહોચાડે તેડ મેલરીઆ તાવના ઉપચવાળુ છે

શ્રીપેરુમુદુર— વસ્તી ૫૮૫૦, મદ્રાસની પશ્ચિમે ૧૨ માઇલ ઉપર આવેલું છે ત્યાં શ્રીમદ્ રામાનુજયાયનો જન્મ થયો હતો રાધ્વુરમાટેનું તે એક યાત્રાનું સ્થળ છે ત્યાં એક વિશાળ મંદિર છે

મદુરાનકમ— વસ્તી ૭૧૩૩, મદ્રાસથી ગ્રેટ સર્ધર્ન ટ્રેન્ક રોડના રસ્તે ૫૦ મા માઇલસ્ટોન પર

આવેલું છે. તે એક રેલ્વે સ્ટેશન પણ છે વળખુલ જાહાજી કોમના ખુનાટ્ય જમીનદારો વસે છે. આ સ્થળે થયું સુંદર વિશાળ અને નિર્ભય જલનું સરોવર છે. તે સરોવરનું નામ પણ મદુરાન્તકમ્ છે.

પુનામણી—મદ્રાસથી ઐટ દુનક રોડના રસ્તા પર ૧૩ માઇલને અંતરે આવેલું છે. ખ્રિસ્તી સરકારીઓનું આરોગ્ય ઊત્તમ અને સ્ટેશન પર એક વિશાળ ઓસ્પીટલ છે.

કાંજીવરમ—આરેકોનમણી ૧૭ માઇલને અંતરે અને ચીંગલપેટથી ૨૨ માઇલને અંતરે વચમાં આ ભગ્ય શહેર આવેલું છે. તેમાં ૧૧૩૭૬ માણસની વસ્તી છે કાંજીવરમને કાચીપુર પણ કહે છે. એ શહેરના બે વિભાગ છે હોટા કાચી અને બડા કાંચી હોટા કાંચી એટલે વિષ્ણુ કાંચી અને બડા કાંચી એટલે શિવ કાંચી, કાંચીપુરને અર્થ સુવર્ણ નગર થાય છે સોજમાં જે સાત ચોક્કસપદ્ધતિ પુરીઓ કહી છે તેમાં આ કાંચીપુરી એક છે. દક્ષિણ હિન્દુસ્થાનમાં આ એક મોટામાં મોટું માન્યું ધામ છે. દક્ષિણ હિન્દીને તે કાંચી કહેવાય છે. કાશી અને મદુરા એ બે પ્રાચીનતમ શહેરો ગણાય છે પણ કાંચીપુરી નો તેનાથી એ પ્રાચીન છે. જહાંગીર સૃષ્ટિનું નિર્માણ આ પુરી રમીને કરવા માંડ્યું એમ કહેવાય છે. શહેર ૬ માઇલની લંબાઈનું છે અને રસ્તા ધણા વિશાળ છે. રેલ્વે સ્ટેશનથી બે માઇલ દૂર શિવ કાંચી છે અરધે રસ્તે સર્વ તીર્થ નામનું વિશાળ સરોવર છે. એ સરોવરની આસપાસ ધર્મશાળાઓ આવેલી છે તેમાં યુગ્મરાત્રી ધર્મશાળા, રામવાસુદેવી ધર્મશાળા, પદ્મધ્વજા ધર્મશાળા, આર્ચવૃક્ષ ધર્મશાળા, વાસનજીઆ ધર્મશાળા, વેન્ડ સુબ્રહ્મચારી, કમાસાર ધર્મશાળા, કેશમુદમ ધર્મશાળા, માદવ ધર્મશાળા એ સર્વે શિવ કાંચીમા સર્વ તીર્થની પાસે આવેલી છે. શહેર નાનાં દેવાલયોથી ભરેલું છે તેમાં શિવ કાંચીમા એકાદેશ્વર મહાદેવનું શિવાલય, કામાર્ક્ષી ભગવતિનું દેવી મંદિર અને વિષ્ણુ કાંચીમા શ્રી વરદરાજ વિષ્ણુનું મંદિર એ પ્રમુખ મંદિરો છે.

શહેરમાં રેશમી અને સુતરાઉ કાપડનું ઉત્પાદન વણાટ કામ થાય છે. પુનાર નદીને મળનારી નેશવતી નદીના પટમાં એક પાતાલ કુવો છે તેમાંથી પાણી કાઢીને આખા શહેરને પીવાનું પાણી પુરું પાડવામાં આવે છે.

દક્ષિણ આરકોટ જિલ્લો.

ઉત્તર ચિંગલપેટ અને ઉત્તર આરકોટ જિલ્લા, દક્ષિણે ત્રિચિનોપોલી અને તાંજાવુર જિલ્લા, પૂર્વમાં મંગાલતો ઉપસાગર અને પશ્ચિમમાં સેતમ જિલ્લો આવેલા છે. તેનું ક્ષેત્રફળ ૪૨૦૭ ચોરસ માઇલ અને વસ્તી ૨૩૨૦૦૫ માણસની છે. મુખ્યત્વે તામિલ ભાષા બોલાય છે.

માત્ર એક પશ્ચિમે પર્વતમાળાની દાર સિવાય જિલ્લાનો બીજો પ્રદેશ સપાટ છે. એ પર્વતમાળાને કમરાયનના કુંગરા કહેવામાં આવે છે.

નદીઓમાં પેનાર, વિન્જયડીગમ્, મલટાર, વેલ્લાર, અને કોલેરન મુખ્ય નદીઓ છે. પેનાર નદી મધ્યમાં વહીને કુંગાર પાસે સમુદ્રને મળે છે વેલ્લાર દક્ષિણમાં વહીને પોટિનિને પાસે સમુદ્રને મળે છે. કોલેરન નદી કાવેરીની એક શાખા છે તે ઉત્તર આરકોટ અને તાંજાવર જિલ્લાની વચ્ચેથી વહે છે.

જીલ્લાનાં આબોધવા કિનારાની બાજુમાં આરોગ્યવાળાં અને કિનારેથી દૂર રાગીષ્ટ છે. વરસમાં સરેરાસ ૪૬ ઇંચ વરસાદ વરસે છે. તેમાં સપ્ટેમ્બરમાં વર્ષા પુષ્કળ થાય છે.

જીલ્લામાં ધાન નાગલી અને વરગુની નીપજ મુખ્ય છે. તેથીગીવાંમાં બોંચસીંગ નીપજ છે. ગળી અને શેરડીની પેદાશ પણ સારી થાય છે.

ચિદમ્બરમ્, કુડલોર, જિન્જ કલકુચિયિ, ટિન્ડીવનમ્, તીરુકોણ્ડુર, વિલુપુરમ્ અને જ્ઞાપ્પલમ્ એ જીલ્લાના તાલુકાઓ છે.

જીલ્લામાં પોન્ડીચેરી એ ફ્રેન્ચનું મંરધાન આવેલું છે.

મદ્રાસના જગમોર રહેસનેથી શરૂ થએલી સાઉથ ઇન્ડિયા રેલ્વેની દક્ષિણ ભાગન ચિન્કલપેટ જીલ્લામાં થઇને આ જીલ્લામાં આવે છે તે ભાગન પર પક્કમ, આયારપક્કમ, પેરામ્બર, ઓલકુર, પાનયલમ્, તિન્ડીવનમ્, મેલ્લમ્, પેરની, વિક્કવન્ડી, મુન્ડીયમ્ પક્કમ, વિલ્લુપુરમ્ શેષ્ વનુર, વલીન્જપક્કમ, માનગી, મેલ્લપટ્ મ્પકમ, નેલીકુપમ, વરકલપટ્ટ, કુડલોર ન્યુટાઉન, કુડલોર ઓલ્ક દાઉન, કેપરકવેરી, અલપકમ, પ્રુદ્યુટીરમ, પેટોનોવો કિલ્લો, ચિદમ્બરમ્, વલ્લમ્પકુગા કોલેજન, અરસુર રહેસનો આ જીલ્લામાં છે.

વિલ્લુપુરમ્થી એક થાંખા પોન્ડીચેરી ભય છે તેના ઉપર વિલ્લુપુરમ, કોલ્લમ્વનુર, વલ્લમ્વનુર, પલીનેલ્લમ્વનુર, ચિનાબાથુ સમુદ્રમ, વિલ્લમ્વનુર અને પોન્ડીચેરી રહેસનો છે.

કટપડી રેલ્વે જન્કશનથી એક ભાગન વિલ્લુપુરમ આવવાને નીકળી તે હિત્તર આરકોટ જીલ્લામાં થઇ આ જીલ્લામાં તન્ડરાઇ આગળથી શરૂ થતાં તેના પર તિરુકોણ્ડુર, મુકાઇપુર, અમન્કુર, માગ્ગલપટ્ટ, વેન્કટેશપુરમ અને વિલ્લુપુરમ જન્કશન રહેસનો આ જીલ્લામાં છે.

જીલ્લામાં ભયુવા ભેગ રથળો નીચે મુજબ છે.

અઝીઝ નગર— જીલ્લાના જ્ઞાપ્પલમ તાલુકામાં આવેલું નાનું ગામકું છે ત્યાં મુન્દેગારોની વસાહત છે

મેરકાનમ — નાનું ગામકું છે ત્યાં નીમકનું કારખાનું છે.

પલુર — કુડલોર તાલુકામાં નાનું ગામકું છે ત્યાં સરકારી એથીકલ્ચર સ્કૂલ છે. ત્યાં ખેતી વાડીની સુધારણા માટે પાથાત્મ પદ્ધતિએ અવનવા અખતરા કરવામાં આવે છે.

વલ્લમ્વનુર — વસ્તી ૭૬૬૭. બોંચસીંગનો વેપાર થતો આવે છે.

નેલીકુપમ— માં મોટું સાકરનું કારખાનું છે.

કુડલોર— જીલ્લાનું મુખ્ય શહેર છે તેની વસ્તી ૫૦૫૨૭ માણસની છે. શહેર સુપરાઇ ખાતાની

દ્વ ૧૩ ચોરસ માઇલમાં છે તેમાં જુનું સહેર, ફોર્ટ સેઇન્ટ ડેવીડ, વન્ડીપાલયમ, દેવનમપટનમ, મુન્નકુપમ, પુનપાલયમ, તીરપાપુલિયુર અથવા નવું કુડ્ડુર અને બીજાં નવ ગામડાંનો સમાવેશ થઇ જાય છે. પોલીયાર અને ગડીલમ નદીઓ અહીંયા આગળ સમુદ્રને મળે છે. નવાં કુડ્ડોર અને તીરપાપુલીયરમાં બે ધર્મશાળાઓ છે. કુડ્ડોર અને પોન્દીચેરી વચ્ચે ૧૪ માઇલનું અંતર છે. બન્ને સહેર વચ્ચે મોટર બસ દોડે છે. ફોર્ટ સેઇન્ટ ડેવીડ નામનો અંગ્રેજોનો જુનો કિલ્લો અહીંયા છે.

બ્રિટિશ ઇન્ડિયા સ્ટીમ નેવિગેશન કંપની અને એશિયાટિક સ્ટીમ નેવિગેશન કંપનીની સ્ટીમરો કસકતા અને મુંબઇ વચ્ચે દોડતી અહીંયા નિયમિત લાંચરે છે. મદ્રાસનાં ઠિનારા પગનાં બંદરો અને રેલ્વે વચ્ચે દોડતી સ્ટીમરો પણ અહીંયા દેરે છે. તે દરિયામાં દોડ માઇલને અંતરે હબી રહે છે. બંદર જુનાં કુડ્ડોરમાં છે.

વિલ્લુપુરમ—એક મોટું રેલ્વે જંકશન છે તેની વસતી ૧૭૪૨૩ માણસની છે. રેલ્વે પર્કશાપ છે. પોન્દીચેરી અને કટપડી જવાની ચાખાઓ અહીંયાથી નીકળે છે. રેલ્વેનથી દોઢ માઇલને છેડે મુસાફરી બંગ્લો છે. રેલ્વેનની નજીકમાં ધર્મશાળા છે, તાલુકામાં ધાન, ગળી, બોયલીંગ અને ગળીની મુખ્ય નીપજ છે. વિલ્લુપુરમમાં કાંઈ જોવા લાયક રથળ નથી પણ ત્યાંથી એક ગાઉને છેડે તિરુવામતુર નામનું ગામડું છે ત્યાં આદિ રાજેશ્વર મહાદેવનું મંદિર છે ત્યાં શ્રીરામ અને સોમકપિઆએ મળેને શ્રી સત્તાશિવનું મુર્તિ કંચુ હાથે એમ કહેવાય છે, બળી બીજ પણ એક લોક કથા એવી છે કે બહાએ જ્યારે મદુથી પ્રથમ ગાય બનાવી ત્યારે શીમાં ન હતાં તેથી બીજાં પશુઓનાં કુમલા રહાએ રક્ષણ કરવાનું કંઈ માધન આપવા માટે તેણે સદાશિવને વિનંતિ કરી. ગાયને શીંગડાં હોળે એવું વરદાન શ્રી સત્તાશિવે આ ગામડાં પામે આપું હવું, આતુર અને હાન્ડમુળીયુરનાં જંગલો વિલ્લુપુરમથી ૩ અને ૬ માઇલને અંતરે આવેલા છે. આર્વનુર, ચોડપનાયમ અને મગારમોળમનાં ઘાટાં જંગલો વિલ્લુપુરમથી સાત આઠ માઇલને છેડે છે.

વિક્કવન્ડી—આ નાનું ગામડું વિલ્લુપુરમ તાલુકામાં આવેલું છે, તે નામનાં રેલ્વેનથી ગામડું એક માઇલ અંધ છે. ગામમાં ગળી, તલ અને આબલીનો વેપાર સારો છે. ગામમાં બે ચાર ધર્મશાળાઓ છે. ગામથી અરધાક ગાઉને છેડે એક જુનું નેત્રોદારક મહાદેવનું શિવમંદિર છે ત્યાં જનન્યુઆરી અને એપ્રિલ મહીનોમાં મેળાઓ બરાળ છે. મહાદેવે બરમાસુરને વચન આપેલું તે મુજબ બરમાસુર જ્યારે મહાદેવને બરમ કરવા દોડ્યો ત્યારે મહાદેવ અહીંયા એક ચુક્ર છે તેમા પેસી મપા હતા, એવી લોક કથા છે. એ ચુક્ર હજી બતાવવામાં આવે છે અને અંદર એક નાનું શિરાલય છે.

તિન્ડીવનમ—વસતી ૧૧૧૭૭ માણસની છે તે નામના તાલુકાનો મુખ્ય કસબો છે ત્યાંથી વાન્ડી વારા જવાય છે. મદ્રાસથી ૭૫ માઇલને અંતરે આવેલું છે અવર પકમ કંદારી, પક, ગિડગલ જારાનાંદ, મરકે પટ્ટમ, વગેરે નાનાં ગામડાંઓ એ કમળાની આસપાસ આવેલા છે તેમા મિડગલમાં પ્રાચીન જ્ઞાપરતોનાં ખડેરો જોવામાં આવે છે. એજ નામનું તળાવ પણ ગામના પાદે-મા આવેલું છે. તિન્ડીવનમ અને છાન્ડના વચ્ચે ૧૭ માઇલનું અંતર છે અને વાંદનની સમવસ્તીમાં મોટર બસ થોડા થોડા વખતને અંતરે મળી રહે છે.

જિ-૭— તામિલ એ-૭ રાજ્ય ઉપરથી ચએતુ હોય એમ જણાય છે એ-૭ એટલે અગેગ્ય સ્થળ તે તિન્ડીનમથી ૧૮ માઇલને અંતરે આવેલું છે, જન્ને વચ્ચે પાણી સડક છે, મોટરથી જતા એક ક્વાડ્રોનો રસ્તો છે જિ-૭મા મુસાફરી બગેનો છે ૨૪ ક્વાડ્રોનો માટે આઠ આના લાડુ છે. પ્રાચીન શોધખોળ કરવાના ગોપ ધરાવનારાએ જિ-૭ની જરૂર મુલાકાત લેવી ત્યાં ત્રણ ૪૦૦ થી ૬૦૦ ફીટની ઉચાઈના કુગરા છે અને તેના ઉપર સપાટ મેદાનો છે આ કુગરાએ જે જગો રેણી છે એવું ક્ષેત્રજ્ઞ લગભગ સાત ચોરસ માઇલનું અનુમાનવામાં છે. એ ત્રણ કુગરામાંના એક કુગરાનું ઉચાઈ ઉચ્ચ શિખર રાજગિરિ છે બીજા બે કુગરા ક્ષિત્તગિરિ અને ચદ્રાવનદ્વા નામના છે, રાજગિરિ ઉપર જવું ઘણું અપર છે, ઉત્તરદિશામાં વાસડાનો બાધેનો એક માત્ર પુલ છે તે ઉપરથી જઈ શકાય છે રાજગિરિ ઉપર પાણીના ઝરણ બે અતિ જીના દેવળો, પ્રાચીન રાજાનો કસ્થાથ મહેલ, કોઠાર, ઇદગાહ, બદીરાનચૂડ, બૂતાવળ અને તળાવ વગેરે જેવાં લાંબક છે એક મક્કસી તોપ એ કિલ્લા ઉપર પડી છે તેના ઉપર ૭૫૬૦ એવા આખાં ધાતુના મારેલા છે. વિજય નગરના રાજાની જાહેજલાલી વખતે આ રાજગિરિ પૂરું બહારમાં વસાએલો હતો એવું જોવામાં આવે છે

પોર્ટો નોનો — કુડલોરથી સાડા સત્તર માઇલન હોયે આ જગ્યામાં બીજી અગત્યનું બંદર છે તે ગામને કિરગી પેઠે અથવા મદમદ બંદર પણ કહે છે સીનોન, અચીનના ટાપુઓ, પિનાંગ અને સીંગાપોર સાથે આ બંદરને વેપાર ધણી છે ક્ષિતિષ ઇડિઆ સ્ત્રીમ નીગેશન કમ્પનીની સ્ત્રીમશે પખવાડીએ એક વાર આવે છે અને માલની ચડગત સારી થાય છે સ્ત્રીમશે દરિઆમાં ૨ માઇલને અંતરે ઉભી રહે છે ગામમાં કાપડનું વણાટ કામ સારું થાય છે અને જગસી અનાનસના પાતરામાંથી બનાવેલી ધણી મુવાળી ચટાઇએ જે અચીન ટાપુઓમાંથી આવે છે તેના જેવી નક્લીઆત ચટાઇએ બનાવવાનો ઉદ્યોગ એ આ શહેરનો મુખ્ય ઉદ્યોગ છે રેલ્વે સ્ટેશનથી બે માઇલને હોયે આવે ૥ મનમખોદીમાં નીમક બનાવવાનું સરકારી કારખાનું છે. સેતમના કુગરાગોમાંથી નીકળતી લોખંડી કાચી ધાતુમાંથી લોખંડી મેળવવાનું એક કારખાનું અહીં આ ૧૮૨૪ માં સ્થાપનામાં આ યુ હવું જે ધણી નરસો સુધી નુકસાનીમાં ચલા મુ પછી આખરે બંધ કરવું પડ્યું હત્યારે તો આખાં બે વાગનાં તુટતાં મકાનો સિવાય એ કારખાનાના કયા નામ નિશાન નથી

વિ રમરમ— વસ્તી ૨૨૫૦૧ ની છે મદ્રાસથી ૧૫૧ માઇલને અંતરે છે, ગામ સ્ટેશનથી અરધી માઈ હેતુ જે જગ્યાનું મોટું ધામ છે ગામમાં મોટી મોટી ધર્મશાળાઓ નંદુકોંગા જનમમાં આપુ વરસ ખાલણોને બોજન આપનામાં આવે છે મારવાડીની ત્રણ મોટી ધર્મશાળાઓ છે તે સિવાય બીજી પણ પાંચ માત્ર ધર્મશાળાઓ છે શહેરની વચ્ચેનાં વિશાળ દેવસ્થાન આવેતું છે જેણે ૪૦ એકર જમીનને વિસ્તાર રોક્યો છે શિવ અને વિષ્ણુના અત્યંત મુનર્થકંતશ આ ગૃહનાં કાટકવાળા મંદિરો સાથે સાથે જ છે પચ મહાવિનયમાં પાકાશ લિંગ આ શિનાલયમાં વિરાજે છે વળી ચતુરબ્જ તાડવટ્ટલ કરતાં નંદરાજ સિનું મંદિર, પાનતનું મંદિર અનેક અદ્ભૂત અને શિલ્પકળાના સુદર નમુનાઓના નાના નાના દેવાલયો પાખાણુ ની ઉચ્ચ દિવાલોથી રક્ષાયેલા આ વિશાળ ક્ષેત્રમાં જેવામાં આવે છે. શ્રી સદાશિવના બીજાકાથી નદી પણ જેના લાયક છે

જીનાઇ માસમાં અનિતીરમલજનમ અને ડિસેમ્બરમાં આરદ્દર્શનમ નામનાં બે મોટા મેળાઓ બરાબ છે જે દશ દશ દિવસ સુધી ગાલે છે અને નીશથી ચાલીશ હજાર યાત્રાળુઓ એ મેળામાં એકઠાં થાય છે શહેરમાં રેશમી અને સુતરાઉ કાપડનું વણાટ કામ સારું થાય છે

તંત્રવુર જીલ્લો.

ઉત્તરમાં કોવેરન નદી આવી છે જે આ જિલ્લાને ત્રિચિનોપોલી અને દક્ષિણ આરકોટ જિલ્લાઓથી જુદો પાડે છે, પૂર્વમાં અને અગ્નિ કોણે બંગાલનો ઉપમાગર, નધરવ અને પશ્ચિમે મદુરા અને ત્રિચિનોપોલી જિલ્લાઓ આવેલા છે, તેનું ક્ષેત્રફળ ૩૭૨૭ ચોરસ માઇલ અને વરતી ૨૩૨૬૨૬૫ માણસની છે મુખ્ય બાપા તામિલ છે

જિલ્લાના ઉત્તર અને પૂવ ભાગોમાં કાવેરીના કિનારા આગળનો પ્રદેશ આવેલ છે દક્ષિણનો પ્રદેશ સામાન્ય સપાટીથી ૫૦ ફીટ ઉચાણમાં અને સુધી છે કાવેરી નદી જિલ્લામાં અનેક કાંટાઓ રૂપે વહે છે તે કાંટાઓમાં, કોદામ્બી, તીરમાનારજન મુડીકોન્ડન, અરચાલાર, વિરસોલન અને વેનાર મુખ્ય છે

તંત્રવુરનો મુખ્ય દક્ષિણ હિન્દમાં સહુથી વધારે ઉષ્ણ પ્રદેશ છે સરેરાસ ૪૦ ઈંચ વરસાદ વરસે છે, નાની મોટી નદરો અને પુષ્કળ વનરાજીથી હવા ઉષ્ણ પ્રદેશ હોવા છતાં પણ ઠંડી રહે છે, આખા દક્ષિણ હિન્દમાં આના જેવા કાષ્ઠ ફલદુષ્ણ અને રસાલ પ્રદેશ નથી જાનના લીલાઠમ ખેતરો ને નાળિયેરીના ટેર જે જીમખાથી પ્રદેશની ભૂમિ હરિયાળી લાગે છે પુષ્કળ અને વિવિધ જાતની શાકભાજી, શ્રીફળ, ફળા પાન જેડી, અને તમામની નીપજ ધણી યાજ છે રેશમી કાપડ, શેનર જી અને ગાલીચાનું વણાટ કામ અને કાપડનું પાત્રો બનાવવાના ઉદ્યોગ એ આ પ્રદેશના મુખ્ય ઉદ્યોગ ૬ સુકા પ્રદેશમાં કોદાળ, વણા અને અડદની પેદાશ પણ યાજ છે કેળવણીમાં ધણોજ આગળ પડતો જિલ્લા આના જેવો બીજો કોઈય નથી રેવેની મળજી અને વિશાળ સડકો માટે પણ આ જિલ્લો અભિમાન રાખે છે પ્રદેશના પગ રસ્તાઓ પણ ધણા સુદર અને સુખ સગવડનાવાળા છે

કંગમેરથી નાનુ થયેલી સાઉથ ઇન્ડિયા રેલ્વેની દક્ષિણની મેઇન લાઇન ચિકનપેડ અને દક્ષિણ આરકોટ જિલ્લામાંથી પસાર થતા આ જિલ્લામાં શિવાલીથી પ્રવેશ કરે છે તે લાઇન ઉપર શિવાલી, મધતીથરન કોલન, આન્તાડવપુરમ, નિકુર માળવરમ જ કચન, મન્ગનજુર, કોલ્લુમચુડી, પેરલમ જ કચન પુનતોટમ, નમીતમ, વેદાર, કોડીકલમપાનમ, તીરવુર જ કચન માનચુડી, તીરનડી, વટાચુડી, તીરનેલી કાવલ માનદામ્બાડી, મનાલી તીરુવરપુન્ડીજ કચન, નેકુનામન, પાન્ડી, તિવલુ વિલકમ, મુકુપેડ, તંગીકોટ, મગલકોટ્ટુ આદિશમ પદનમ, પદકોટ્ટા પાલવવલ, તિરુચિરમ્બાલમ, પેર વુરુનિ, મેરપાનાયકોટ્ટા અગીન્ડી આગળી રેલ્વેનો આ જિલ્લામાં આવેલા છે.

માળાવરમથી એક લાઇન ત્રિચિનોપોલી તરફ જાય છે તે લાઇન પર માળાવરમ, મલીયમ, કુત્તશમ, નરસિગનપેડ, આદુવરા, તીરવડમકુર, તીર માનેશ્વરમ, કુમ્બકોનમ, હરસુરમ, સ્વામિમાલા, મુંદર પેરમલ કોલન, પાપનારામ, પાન્ડરવડા, અંબમપેડ, પડુપતિ કોવિલ, તિટવડવર, તાન્નેર જ કચન, અલકકુડી, છુનુર, અધવનપુરમ, નોનાકમપેડી રેલ્વેનો આ જિલ્લામાં આવેલા છે

પેરલમ જ કચનથી ગયેલી યાખા પગ ગમ્માકરદુર, પનેકાઉડી, તીરનલેર, પેરીઆર રોડ અને મારીકમ રેલ્વેનો આવેલા છે

મદ્રાસ ઇલાહાબં દિગ્દેશ ન.

“અલગાર અમ્મણ” ની દ્વિતીય વર્ણિકે તોર

Crystal of Corundum

અમ્મણા પેષલ બની શકે શીય ન ગરબરે હ. લોખામણી
મળી અણતી રહીને તોયા પુષરે

Coral Reef, Pamban

પુષર પામીના પુષામીના ગેડડ.

તિરુવેનુર જ્ઞકશનથી ગયેલી એક શાખા પર આટિવકમગમ કુયુર, કિરપુર, સિકિકલ, નેગાપટમ નેગાપટમ વેલીપ્પલમ અને નાગોર રેશનો છે

તિરુતુર્થ પુન્ડીથી ચર થયેલી શાખા પર આદિગમ, તકતુર, કાર્પપટનમ કુરવપ્પલમ, ટાપ્પુતુરા વેદરણ્ણિયમ, અને અગસ્ત્યમ પલી રેશનો છે અગસ્ત્ય પલી પાસે કલભીરીની જૂથો છે

તિરુવેનુરથી તાન્નેર તરફ એક લાઘનળય છે તેના ઉપર કુલીકરા, તિરુમતી કકુલમ, કાગદાયેરી, મગમ જ્ઞકશન, કાળીનવેણી, અમ્માપક સાલીય મગલમ, કુડીકાડુ, મરીઅમ્મન કાવિલ અને તાન્નેર રેશનો છે

આરતગી, કુન્નકોનમ, મન્નારયુડી નન્નીલમ, નેગાપટમ, પાપનાથમ પદુકોટા, શિવાતી, તાન્નેર અને તિરુતુરાઇપુન્ડી એ આ જ્ઞલાના તાતુકાઓ છે

જ્ઞલામા નીચે મુજબ જાણના જોગ રથજો છે,

તાન્નેર— જ્ઞલાનું મુખ્ય શહેર છે તેમા પદ્મ૧૩ માથુરાની વસ્તી જ નથુ માઇલની લખાઇમા ગહેર ધણુ લાનુ છે શહેર ખાતાના માટે બોમીઆઓ રેશન પર મળે છે જે એક દિવસના બે રૂપીઆ લે છે, તાન્નેરથી પુદુકોટા ૩૬ માઇલન છે તે બન્ને વચ્ચે મોટર બસ દોડે છે તાન્નેર અને પદુકોટા તેમજ તાન્નેર અને તીરનાડી વચ્ચે પણ મોટર બસ દોડે છે

ઉતારા માટે ધર્મશાળાઓ છે પણ રાજનું જામ ન્નાં દોઢ રૂપીઓ ફર્ટ કપાસ ઉતારાના દિવાનખાનાના એક દિવસનો આર્ગ છે ત્યા મગવડતા બધી સારી છે

તાન્નેર એ ધણુ આખીન અને સમૃદ્ધ શહેર છે મગકા રાજગોના વખતથી તે હમથુઅ જાહેજ્ઞાલી જોગથી સુધુ છે એનો ઇતિહાસ પણ ધણો જાળવલ્યમાન છે

શહેરન ફરતો ગઢ છે પણ ને હંબ ધીરે ધીર નાથ પામતો જાય છે અને તેના પથરાઓ ખાચે પૂરવાા કામમા લાગે છે નાના ગઢમા શ્રી જૃહદેશ્વર સ્વામિનું વિશાળ મંદિર છે. મદિગમા પાધાયુનો બીરથ કાથી નન્દિ બલિપીઠમ, પેરીયનાયકા આમલ (પાવતી) વગેરના રથજ ઝોળગતા નાનો યુગ્મ બાગ આવે છે અષ્ટકોડીની જગેએ ઉત્તમ વેળા નૃત્યકાઓ નૃત્ય કરે છે, રસોઇ ઘર, કોઠાર, બલ્લભોજનગૃહ, દક્ષિણા મંતિ, ગથુતિના મડયો આગળ યદને સુબલપ્પ મંદિર મહામડપમ ન્ના મરાકા રાજગોના ચિત્રો છે, સભાગતિ મડપ અને જોમ્ કુડમ મન્ડપમ જોઇ ચક્રર પુરૂ થાય છે

દેવમદિરમાનો બીપથુકાથી પોડીયો લખાઇમા ૧૬ શીટ લાંબો ૧૨ શીટ ઉચો અને સાત ફીટના થેરાવાનો છે લાવિકાનું એવુ કહેવુ છે કે આ પોડીયો દરરોજ ચોખ્ખાભાર વધતો જતો હતો એટલે એમના ઉપર બાવેલી જતીથી ઉપરવટ થઇને પણ કાળે કરી મહારાક્ષસી રૂપ ધારણુ ન કરે એટલા માટે એના માથાના પાઝના ભાગમા ખીસો મારવામા આવ્યો છે ત્યારથી તે આટલીજ ઉચાઇનો રહ્યો છે આ દેવસ્થાનમા ખીસુ ધણુ નેના લાયક છે

રાજનો આખીન ખાસાદ પણ જોવા લાયક છે. દરબાર હોલના એક રગ મચ પર રાજ શિવાજીનું બાવલુ ઉથુ છે

પ્રાસાદમાંજ સરસ્વતિ મહાલ નામનું પુસ્તકાલય છે જેમાં પ્રાચીન હસ્તલિખિત ગ્રંથોના મોટા સંગ્રહ છે. એ સંગ્રહમાંથી મુલ્યવાન ગ્રંથો લોપ થયા છે. તે પછુ હજુએ કંઈક બાકી રહ્યું છે. ૧૮ હજાર સંસ્કૃત હસ્તલિખિત ગ્રંથોમાં ૮ હજાર ગ્રંથો તે તાલપત્ર પેલુ લખેલી છે. મરાઠા દરબાર સભાગૃહમાંથી પ્રાચીન ગોદી કોણુ જાણે ક્યાં નાચ પામી તેના સ્થાન પર અત્યારે એક ખુરશી રાખવામાં આવી છે. આ સભાગૃહમાં પચુ તાંબોરના છેલ્લા મહારાજા શિવાજીનું બાવલું છે. રાજમહેલમાં લગ્ન વખતના અદ્ભુત દશિયારોનું પચુ સંગ્રહ છે. સોના ચાંદીની મુઠવાળી તરવારો, જંદુકો, પુરાણી રાષ્ટ્રકલ અને પીરતોલો, ચંખાડી, હાથીનાં સોનાના ટોપ, અને ખીજા અનેક વસ્તુઓ પચુ રાજમહેલના સંગ્રહસ્થાનમાં હજુ છે.

ક્રિસ્તીનાં પૂર્વે દરવાજે ટાવર આપ્યું છે. જેને તાસમોકુ કહે છે. તે ઉપર સમય બતાવનાર જાળયજ ઠાંઠાઓ છે. ટાવર પાસે ૨૫ ફીટની લંબાઈની તોપ છે. જેમાં ૨ ફીટનું ઉઠું કાણું છે.

તાંબોરમાં રેશમી કાપડ, ગાલીચા, ઝવેરાત વગેરે ઉગાદ પ્રકારનું બનાવવામાં આવે છે.

વસ્ત્રમ્— તાંબોરથી નૈઋત્યમાં સાત માઈલને છેડે એક ગામ આવેલું છે જેને પહેલાં એક ફરતો ગઢ હતો તે પુરાણા ગઢનાં ખડેર અને ખાલ માત્ર નામ નિશાનના છે. સડિક જેવા અને ચરમામાં વપરાય એવા કાચવાળા પત્થરાળા ટેકરા ગામની આસપાસ ફેટલીક વાર જમ્યાય છે જેમાંથી કાનનાં છુટીયામાં જડવાના ખોટાં નંગ અને ચરમાના કાચ કાપી કાઢવામાં આવે છે.

તિરુવાયુર— અથવા તિરુવાડી તાંબોરથી સાત માઈલને અંતરે કાવેરીના ઉત્તર કિનારે આવેલું છે આ ગામમાં એક પ્રાચીન શિવાલય છે. જરીફ અવસ્થાએ પહોંચેલા બ્રાહ્મણો પોતાનું રોપ આધુન્ય શાન્તિમાં અને પ્રભુ ભજનના ગાળવાને અહીંઆ આવી વસે છે તેથી આ સ્થળે પ્રુકળ વિદ્વાન અને શાન્ત બ્રાહ્મણો વસે છે અને સાજના કાવેરીનો તટ પવિત્ર બ્રાહ્મણોનાં કચર ભજનથી ગાજી રહે છે.

કુંભકોનમ્— વસ્તી ૬૦૭૦૦ આલુસની છે. કાવેરી નદીની બે શાખાઓની વચ્ચે ૩ માઈલની લંબાઈ અને પૂર્વ થી પાશ્વરની દોઢ માઈલની પહોળાઈવાળું દક્ષિણ દિગ્દર્શનું મહા પ્રાચીન નગર આવેલું છે. ચોસાવંશના ચક્રવર્તિઓનું તે એક વાર પાટનગર હતું. બ્રાહ્મણ ધર્મ અને સાહિત્યનું એક કેન્દ્રસ્થાન છે. હજુ પચુ તે ભારત વર્ષનું “કેમ્બીજ” કહેવાય છે આદિ ભગવાન શંકરાચાર્યની એક શાખાને મઠ અહીંઆ છે.

શહેરમાં ઘણી ધર્મશાળાઓ છે. જ્યાં ઉતારા અને ભોજનની સારી સગવડોઓ છે. બ્રાહ્મણને ભોજન આપવામાં આવે છે.

શહેરમાં ૧૬ શિવાલયો અને ૪ વિષ્ણુ મંદિરો છે તેમાં સદુથી અગ્રવંશનું મંદિર થી સારંગપાણી સ્વામીનું વિષ્ણુ મંદિર શહેરની વચ્ચેવચ્ચ છે. પ્રમુખ દાર ૧૪૭ ફીટની ઉંચાઈવાળા ગોપુરમાંથી આ મંદિરમાં પ્રવેશાય છે. આ મંદિરમાં બે ઘણા જળદેવરત રચે છે. જે ઘણા જેવા લાયક છે. મંદિરના પાછળના ભાગમાં પાંચ નાનાં ગોપુરમ્ અને પોતમરનું તળાવ ધર્મ મંદિર છે.

કુમ્ભેશ્વર સ્વામિનું શિવાલય પણ જોડમાં જ છે. આદીના રથો આ મંદિરમા જોવા લાયક છે. જે હાર કતારમાં મંદિર સહીમે પડેલા છે. રામસ્વામિનું મંદિર શિષ્યકળાનો સુંદરમાં સુંદર નમુનો છે. પાપાણુના રથબોમા કરેલું શિષ્યક્રમ અને સમગ્ર રામાયણમાંના જનાવેને દ્રશ્યમાન કરતા કોતર-ણીના ચિત્રો જોઈને છક થઈ જવાય છે.

કાવેરીના તટપર ચક્રપાણી સ્વામિનું દેનાલય યાત્રિકોને પ્રથમ દરશમાન થાય છે.

મહામખમતુ સરોવર જે ૨૦ એકરના વિસ્તારનું છે જેને ચારે બાજુએ પાકા પગથીઆવાળા ધાટો છે અને કિનારાપર અમંખ્ય નાની નાની દેરીઓ છે તેમા સ્નાન કરવાનું ધણું પૂન્ય મનાય છે. ફેણુઆરી માસમા વારસીક મેળો ભરાય છે પણ બાર વરસમાં એકવાર જે સ્નાનયોગ આવે છે ત્યારે તો ચાર લાખ મનુષ્ય મુંડ સ્નાન માટે આવે છે. આ મેળો સિંહસ્થનો છે. બ્રહ્મસ્પતિ જ્યારે સિંહના થાય અને વળી તેમા જો અમાસવાસ્યા હોય તો તો અતિ ઉત્તમ યોગકાળ કહેવાય છે. આ વખતનો સ્નાન મેળો ખરેખરે દર્શનીય છે. છેલ્લે મેળો ૧૯૨૧ ના ફેણુઆરી માસમા મળ્યો છે.

આ યોગકાળે ગંગા અહીઆ આ તળાવમા આવે છે એમ શ્રદ્ધાળુઓનું માનવું છે. આખા દક્ષિણ દેશમા સૂર્યનું મંદિર એકજ છે અને તે અહીઆ આવેલું છે.

તાબા પિતળના વાસણો અને ઉત્તમ રેશમી વસ્ત્રોની જનાવટ માટે કુમ્ભકોનમ વેપારી જાન-રોમા પણ ધણું પ્રખ્યાત છે.

નરસિંગન પેક—કુલકોનમ તાલુકામા આવેલું છે, ત્યારી મુખ્ય પેદાસ ધાન, શીફળ અને કેળાની છે. ગામથી અરધા એક ગાઉને છેટે તુળીશી નામનું ગામકું છે ત્યા ધણું બારીક કાપડનું વણાટ કામ થાય છે. તીરવડતુરા નામનું એક ખીલું ગામકું અહીંઆથી ઉતરે એક માઇલને અંતરે આવેલું છે ત્યા એક મોટો શિવ મંદ છે. ત્યાના મહાધિપતિ ધણુ ધનાઢ્ય છે. જનેવારી મહીનામા બ્રહ્મોત્સવ-મનો મોટો મેળો ભગાય છે તે વખતે ગુરજની પાલખીમા ચ્વારી નીકળે છે. રાતના દીપમાળાઓ પ્રગ-ટાય છે. દારખાનું છોડવામા આવે છે અને મહાધિપતિના ચરણમા અનુયાયીઓ તરફથી ભેટ ધરવામા આવે છે. આ મનો રાજમહાગળઓ તરફથી આખા ઇલાકામા ઠેર ઠેર ધણી જાનોના ભેટ મળી છે તેથી મનો આવક ધણી છે.

તીરવડમારુટ—વસ્તી ૧૧૫૧૧ માણસની છે. કાવેરીના દક્ષિણ કાંઠે આવેલું છે. ચોક્કા માત્રાજનના સમયમા ચાગ મોટા પવિત્ર ધારો જે ગણાતા તેની મધ્યમા આ પૂન્ય સ્થળ આવેલું છે. પશ્ચિમમા તીરવાડી, ઉત્તરમા સિદ્ધમ્મમ, પૂર્વમાં માયાવરમ અને દક્ષિણે તીરવલુર આવેલા છે. ગામમા કેટલીક ધર્મશાળાઓમા છે જેમાની એક બેમા બ્રાહ્મણો અને વૈરાગીઓને બોજન આપવામા આવે છે જનેવારી માસમા પુણ્યમનો મોટો મેળો ભરાય છે જે દસ દિવસ સુધી ચાલે છે. ગામમા મોટું શિવ મંદિર છે જે શિષ્યકળાનો અદ્ભૂત નમુનો છે. ઉત્તવ વેળા એક મોટો રથ કાઢવામા આવે છે તે રથ ધણો મોટો છે એમા રથો દેશમા ધણુજ થોડા હશે. ચાર મોટા શણગારેલા અમ્બે (જનાવડી) એ રથને જોડેલા હોય છે અને રથને અરધા ગાઉ સુધીના લાખા દોરડા બાધવામા આવે છે તે સાતથી આઠ દુનર માણસો ખેંચે છે. રથની અદર તો ખાલી વાગ્નવાળ બેડેલા હોય છે રથના પેડામા

નારિએળ વધેવામા આવે છે અને મુરઘીઓ વગેરેના પશુ ભોગ અપાય છે. જે અને જીન માસની લગભગમા તિરૂકલ્લાણુમનો મેળો લગાય છે. નવેમ્બરમા નવરાત્રિનો ઉત્સવ ઉજવાય છે શિવમદિર ઘણું રમણ છે તે એક એકા વંશના ગજાએ અલ્પહત્યા કરેલી તેના નિવારણ માટે આપ્યું હતું એ શિવાલયમા તામિલ, મલયાળમ અને મસ્કૃત વિધિમા લખાએવા સિલા લેખો છે.

કાપડનું વણાટ કામ સાક થાય છે, ધાન, શીશળ અને કેળા એ મુખ્ય પેદાશ છે.

માયાવરમ—વર્તી ૨૮૬૧૭ માણસની છે મદ્રાસથી ૧૭૪ માઇનને અંતરે કાવેરી નદીના દક્ષિણ કડિ આવેલું છે. આલણુ ધર્મનું તે એક મહાન તીર્થ સ્થળ છે પેરલમ કારીકલ રેલ્વે લાઇન, તાન્નેર ડિસ્ટ્રીક્ટ મોડ રેલ્વે લાઇન અને નેગાપટમ જવા સારું અનીઆ ગાડી બંધવી પડે છે.

દર વર્ષે કાવેરી જ્ઞાનનો તુલા મેળો બહીઆ એક મામ સુધી અક્ટોબર માસની લગભગ મળે છે તે વખતે ૪૦ થી ૫૦ હજાર યાત્રિકોની ભીડ મ્દાય જમી ગ્હે છે. તે માસના છેવ્વા દસ દિવન ચણા અગલના ગણાય છે તે વખતે કાવેરી સ્નાન કરવાથી મહા પુન્ય મળવાનું કહેવાય છે. શહેરમા એ મોગી ધર્મશાળાઓ છે જ્યા ભોજન ઉતાગની યજ્ઞી મગવડતા છે. શહેરમા આ પ્રસિદ્ધ દેનાલયો છે ૧ શ્રી મયુરનાથ સ્વામિ મદિર, ૨. પશ્ચિમ રગનાથ સ્વામિ, ૩. વેવાલા મદિર અને ૪ પુખ્તકીનર સ્વામિ મદિર દેવસ્થાનમાના વખાબુઓ પણ મૂલ્યવાન છે હીરા, મોતી, માણેલના આભૂષણો. જોઇને ૭૬ થઈ જવાય કોળનાડ નામનું માયાવરમનું એક પડ છે ત્યા બી ઉપયોગી કાપડ નવું ઉમ્મ પ્રકારનું પણમા આવે છે. એ કાપડ સાન ધનાકામા કોળનાડ કોથના નામે પ્રસિદ્ધ છે.

શિયાલી—વર્તી ૧૨૩૬૦ માણસની છે ગામમા ધર્મશાળાઓ છે પ્રાચીન દિનાલય અને વિપ્લુ મદિરો જેવા લાયક છે. આ ગામથી નાન માઇનને અંતરે તિરૂમન વમન નામનું નાનું બદર ને જ્યાથી કોવળો ખાને પુષ્કળ જ્યામા આવનની નિકાસ થાય છે શિયાલીથી આઠ માઇનને અંતરે નિત્ય વમન મોલ્ટ રેક્ટરી કે જ્યાથી શિયાલીમા નીમકના દળવે દળવા બદળના લાગમા મોલ્લવા સાર આવે શિયાલીની મુખ્ય પેના ધાનની છે. કોળ નામની ઉચી જનની અપાઇએ બહીઆ ચુથનામા આવે છે શિવમજિમા એમિન જે મામમા દસ દિવસનો મેળો લગાય છે

મંગનપુર—માયાવરમ તાતુકામા અગ્નાવાર નદીના કડિ આવેલું છે. ગામમા ધર્મશાળા છે અને ત્યાથી દોઢ માઇલને અંતરે વનપુર સ્ત્રીને ગામું છે ત્યા પ્રાચીન શિવાલય છે. ત્યા યાત્રાધે જનારા યાત્રિકો આ સ્ત્રીને ઉતરે છે.

પેરલમ—કારીકલથી આવના મુતાકરે પાસેના જ્યાતી સામાન તપાસવાને અહીઆ એક જકાતી નાડું છે. ગામમા એક ધર્મશાળા છે આ સ્ટેશનથી એક માઇનને અંતરે તીરૂમનપુ નામનું ગામડું છે ત્યા પ્રાચીન શિવાલય છે, વૈરાગ્ય આત્મા મોગે મેળો લગાય છે.

નમીનમ—રેલ્વે સ્ટેશન સેલુનુમા છે ગામ ત્યાથી ૩ માઇનને છેડે છે. સ્ટેશન ઉપર અને નમીલમમા પશુ ધર્મશાળાઓ છે એન-ટુડી ખાને એક ધનાલય જમીનદારનું ઇમ્મ છે ત્યા આલ્ફોને

ભોજન આપવામા આવે છે. નત્રીયમ્મા એક પ્રાચીન શિવાલય છે પણ તે ઉપરાંત તે ગામની આસ-પાસ અનેક તીર્થસ્થળો છે. તીરપુકપુરમા શિવાલય છે ત્યાં ચિગમ્ તમગ્ મહિનામા મોટા મેળો ભરાય છે. તિરુકનાપુરમ્મા એક મોટું અને સુદર વિષ્ણુ મંદિર છે તે ત્રિચિનોપોલીના શ્રીરંગમ્મા મંદિર જેવડું છે. તિરુચંગટાન્કુડી અથવા ગત્ત અરપ્પમ્મા પણ મેળો ભરાય છે શ્રીવંશ્ય તીર્થ સ્થળમા શ્રીવિષ્ણુ અને લક્ષ્મીજી વિષ્ણુ પરી ગયેલા તે અહીંઆ મળ્યા એમ કહેવાય છે. ત્યાં કેટલાક કુંડ છે તેમા સ્નાન કરવાથી બ્રહ્મદત્તાદિક પાપો નાશ પામે છે એમ કહેવાય છે.

તીરુનીયટન્કુડી—તે પણ એક જાનાનું ધામ છે. દેવીનું વિશાળ મંદિર જોના લાયક છે. ગેખ બલાહિદીન ઓપીઆની દરગા અને એક લગ્ન મસ્જિદ પણ ધણુ જોવા લાયક છે.

આરંતંગી—તાન્જેર દિસ્ટ્રીક્ટ બોર્ડ રેલ્વેનું હેડક્વૉર્ટરેશન છે. ત્યાંથી ૨૮ માઇલને અંતરે અમ્માપટન જાનું બદર છે સ્ટેશનથી બે ફરવાગને છેડે દિસ્ટ્રીક્ટ બોર્ડ તરફથી એક ધર્મશાળા છે ત્યાં ત્રણ લુદા લુદા મકાનો છે એક સાહેબલોક માટે, એક આસ બ્રાહ્મણ કોમ માટે અને એક સર્વ કોમો માટે. સુનરાકિ અને રેશમી ઝરીદાર કાપડના વણાટ કામ માટે આ સ્થળ ધણુ વખણાય છે. ગમલી નામનું સુસલમાન લોન્ડ જેને વાપરે છે એ વસ્ત્ર અહીંઆથી સિયોન ખાતે બહુ નિકાસ થાય છે રગાટકામ પણ અહીંનું ધણુ સાડ થાય છે. પુકોટા દેશી રાજ્યની રાજ્યધાની અહીંઆથી ૧૯ માઇલ થાય છે ત્યાં સુધી પાણી સડક છે. મોટર બસ ચાલે છે. નડુકોટા ચેટ્ટી જે એક સાહસિબ ધનાઢ્ય કોમ છે તેનું જખડ મથક દેવકોટા આરંતંગીથી ૨૦ માઇલને છેડે છે ત્યાં જવા માટે પણ મોટર બસ હોડે છે.

અવધાર કોઈન—આગતંગીથી દક્ષિણે આઠ માઇલને અંતરે છે ત્યાં એક ધણુ પ્રાચીન દેવાલય છે શિવપકળામા એના જેવું એકે દેવગ આખા દક્ષિણ હિન્દમા નથી આરંતંગીથી ત્યાં જતા વેલાર નદી અને બીજા અનેક તળાવો પગ બાધેલા પૂલો ઓળગવા પડે છે. ત્યાં યાત્રીઓ માટે ત્રોટી નણુ ધર્મશાળાઓ છે જેમાના એકમા દરરોજ ભોજન આપવામા આવે છે દિસેમ્બર, જાનેવારી અને જુન મહીનામા મોટા મેળાઓ ભગાય છે

વેદઅરપ્પમ્—તીરુતુરાઇપુરી તાલુકામા એક અગત્યનું સ્થળ છે ત્યાંની વસ્તી ૧૪૪૭૫ માણસની છે ગામમા ટ્રેલીક ધર્મશાળાઓ છે ગામમા નાના નાના શિવાલયો છે આખા વગસમા ઝાઇ પણ વખતે યાત્રીકો અહીંઆ સમુદ્ર સ્નાન માટે આવતાજ હોય છે રામેશ્વરમ્ની જેમ અહીંઆ પણ સ્નાનનાટ બાધેના છે

અગસ્ત્યપદ્મી—૨૨ વે સ્ટેશનથી થોડેકજ દૂર અગસ્ત્ય રૂષિનો આશ્રમ આવેલો છે ત્યાં એક ધર્મશાળા પણ છે. સ્ટેશનથી બે માઇલને છેડે ધનધૌર જગલ છે સરકારી નીમક બનાવવાનું કારખાનું અહીંઆ છે કાલીમીઅરની જુશિર આ સ્ટેશનથી ૬ માઇલ ઉપર આવેલી છે

કારીકન—જેન્ય સસ્યાન છે આગોહવા સુબાકારીવાળા છે રસ્તા પહેળા અને લાના છે. ગામમા ત્રણ ધર્મશાળાઓ છે. ગામમા બે સ્ટેશનો છે પહેલા સ્ટેશનનું નામ પેરીઅર રોડ છે અને

યુરોપીયન ક્વોર્ટર્ પાસેના સ્ટેશનનું નામ કારીકલ છે ત્રાન્કુપાર અહીંઆથી સાત માઇનને છેડે છે ત્યા જનારાએ પોરીઅર રોડ ઉપર ઉતરી જવું જોઈએ બહુનો ધાનનો વેપાર સિલોન સાથે થયો છે. સોપારી, ચદન, કપુર, તેજના અને દારૂખાનાનો વેપાર સીંગાપોર અને ચિનામ સાથે છે ત્યા જનારા મુસાફરો માટે પણ બ્રિટિશ ઇન્ડીઆ સ્ટીમ નેવીગેશન કંપનીની સ્ટીમરો દર પંખવાડીએ આવે છે કારીકલમા ત્રણ મોટા મેળા ભરાય છે ૧૪ મી જુલાઈના ખ્રિસ્તીઓનો " નેશનલ ફ્રીટ "નો, અક્ટો-બર્ગમા મરજીદમા અને જુનમા હિન્દુઓનો આગ્રોત્સવ

રાકુપાર—પોરીઅર રોડથી ઉતરે છે માઇલ છે. મુમુદ કિનારાપર હરા પાવાતું ઠેકાણું છે મોટી સરકારી સોલ્ટ ફેક્ટરી પણ ત્યા આવેલી છે

નિત્ય મગલમ—વેનાર અને કોરીઆર નદીના વચ્ચે આવેલું છે રાણી યમુનાબાઈની ચીર માદમા રાજા પ્રતાપસિંહે બધાવેલા જનમમા બ્રાહ્મણોને ભોજન આપનામા આવે છે શહેરની નજીકમા ત્રણ નદીઓના પાણીપર એક સુદર બાધકોમ કરેલું છે.

મનારુદી—વેનાર નદીના દક્ષિણ કાંઠે આવેલું છે વસ્તી ૨૧૬૭૬ માણસની છે, તેમા બ્રાહ્મણોનું ઘણું પ્રબલ છે જુના જમાનાના લોક આ શહેરને દક્ષિણ દ્વારકા કહે છે. ત્યા એક રત્નન કુંડ છે જે ૧૧૫૮ શીટ લાભો અને ૮૩૭ શીટ પહોળો છે તેનું નામ હરિદ્રાનદી છે. શહેરમા નવ પ્રાચીન દેવાલયો છે જેમા ચાર વિષ્ણુ અને પાંચ શિવના મંદિરો છે ગોપાલનામિ મંદિરમા વસન્તોત્સવ નો બૃ મોટો મેળો ભરાય છે જે ૧૬ દિવસ સુધી ચાલે છે ઉત્સવના સાતમે દિવસે વસ્ત્રાહરણ, બન્સીનાદ અને વૃક્ષલીનાના દર્શન થાય છે તે દરમ ચણા રમવય હોય છે શહેરમા કેટલીક ધર્મશાળાઓ છે રેશમી અને સુતરાઉ કાપડનું વણાટકોમ સારૂ થાય છે, પિત્તળ અને લોખંડનો સામાન પણ બનાવવામા આવે છે

મયનનાના ઉત્સવ વેળા બહારથી અરધો વાખ જનીઓ અહીંઆ આવે છે

તીર્થપુર—મા એ પ્રાચીન સુગ શિવાન્ય આવેલું છે શિવાલયમા એક વિશાળ કુંડ છે શિવાલયની ઉત્તર દિશામા પત્થરનો એક રથ પડેલો છે શિવાન્યની અદર એક હનગ ચાલનાનો સહામડપ છે શિવાન્યમા વાઈના બીજા પાંચ રથો છે જેનું શિવકોમ ઘણું અદ્ભૂત છે માર્ચ અને એપ્રિલમા મોટા મેળાઓ ભરાય છે અહીંઆથી ચાર માઇનને અતરે તિરુ-નમમગાઇ કરીને રથળ છે ત્યા ભકતવત્સલ વિષ્ણુ અને અભિષેકવિ ભગવનીના ભય મંદિરો છે ત્યા એપ્રિલ અને મે માસમા મોટા મેળાઓ ભરાય છે

નેગાપટ્ટમ—ઇનામનું એક અગત્યનું બંદર છે તેની વસ્તી ૫૪૦૧૬ માણસની છે. શેઠો નેને નાગપટ્ટમનું પણ કહે છે પ્રજાનો સારો ભાગ જુલામા નામની કોમથી વસેલો છે એ કોમ ભારે સાહસિક, ચતુર અને બહાદુર છે કહે છે કે એ કોમ અરધા આરળ અને અરધા હિન્દુના મિશ્રણથી બનેલી છે આ કોમે રિલેશન બ્રહ્મદેશ અને સ્ટેટ સેટલમેન્ટના શહેરોમા પોતાના પર આ વસાવેના છે. શહેર દક્ષિણમા ખરેખરે નેગાપટ્ટમ, મધ્યમા વનીપ્પાનમ અને ઉત્તરમા કડમ્બાડી એવી રીતે ત્રણ ભાગમા

વહેંચાયેલું છે. કડુવાધર નદીના મુખ આગળ એ શહેર આવેલું છે. ગામમાં સારી ધર્મશાળાઓ છે. શહેરમાં નેગાપટમ્ બીચ અને વલીપ્પાલયમ્ એવાં બે રેલ્વે સ્ટેશનો છે. સિલોન, બર્મા અને સ્ટેટ સેટેલમાઇટ ખાતે ગીરગાટીઆ મલ્લુરે અહીંઆથી પુષ્કળ ચડાવવામાં આવે છે. જનવરોની નિકાસ પથ્થુ થાય છે. સ્ટીમરો કિનારેથી એક માઇલને છેટે ઉભી રહે છે મુસાફરો અને માલની ચડગત સાફ લગભગ દોઢસો હોડીઓ કામે લાગે છે. બંદરપર સારી દિવાદાંડી છે અને સમુદ્રમાંથી તે ૧૪ માઇલને છેટેથી જોવામાં આવે છે. વલીપ્પાલયમ્માં દર રવિવારે બજાર ભરાય છે. સાત માઇલને છેટે વેલ્ ગનીનારનું સ્થળ છે ત્યાં સપ્ટેમ્બરમાં રામન ક્રિશ્નાલીક લોકનો મોટો મેળો ભરાય છે તે વખતે દેશના આરે લાગેમાંથી અરધો લાખ ખ્રિસ્તિઓ અહીંઆ ઉતરી પડે છે.

તાંગોર—નેગાપટમ્થી સાઠાચાર માઇલને અંતરે વેટાર નદીના કાંઠે આવેલું છે. વેટાર નદી અહીંઆં ઘણી હાંડી છે તેથી ૩૦૦ થી ૪૦૦ ટનના વજનનાં દેશી વહાણોને મરામત કરવાનું કામ ત્યાં થઇ શકે છે. પુનનકવનમ્ નામનું હિન્દુઓનું દેવાલય છે અને મુસલમાનની એક ભવ્ય વિશાળ મસ્જિદ છે જેના ઉપર પાંચ મિનારાઓ છે જેમાનો એક ૧૨૪ ફીટ ઉંચો છે. અરબસ્તાનથી આવતા યાત્રાળુઓ માટે ત્રણસો વરસ ઉપર તાંબેરના રાજ્યે એક ફકીરના માનમાં જમીનનો મોટો વિસ્તાર મસ્જિદના બાધકામ સાફ આપેલો તેના પર આ મસ્જિદ બાધવામાં આવી છે. કારીકલ અહીંઆથી સાત માઇલને છેટે છે.

રામનુજ શ્રેણી:—

આ શ્રેણીની ઉત્તરમાં ત્રિચિનોપોલી શ્રેણી, પુલ્કાટાનું દેશી રાજ્ય, પૂર્વમાં તાંબેર શ્રેણી અને બંગાલાનો સમુદ્ર દક્ષિણે તિનેવેલી શ્રેણી અને પશ્ચિમે મદુરા શ્રેણી આવેલ છે. આ શ્રેણીનો પ્રદેશ કિનારાપરનો જરા ઉંચાણુમા થતો જાય છે. ધનુષકોટી અને મંડપમ્ પાસેના કિનારા હીઝરા અને રેતીના થરવાળા છે. પશ્ચિમનો પ્રદેશ હંગરાળ છે.

રામેશ્વર એક ટાપુ છે. પગ્ગનનો જલમાર્ગ તેને પગ્ગનની ભૂમિના કિનારાથી જુદો પાડે છે. પથ્થુ એ જલમાર્ગ ઉપર રેલ્વે કમ્પની તરફથી પૂલ બાધવામાં આવ્યો છે તે ઉપર થઇને જવાય છે. પગ્ગન જલમાર્ગની ઉત્તરમા જે સમુદ્ર પ્રદેશ આવ્યો છે તેને પાલ્કની સામુદ્રધુની કહે છે.

ધનુષકોટી તે રેલ્વેનું છેલ્લામા છેલ્લું સ્ટેશન છે તેની દક્ષિણુના કમુદ્રપ્રદેશને મનારનો અખાત કહે છે. ધનુષકોટીની પૂર્વમાં મનારનો ટાપુ આવેલો છે. ધનુષકોટીથી મનારટાપુમા આવેલા સિલોનના તલાઇમનાર સ્ટેશન સુધી સ્ટીમર સરવીસ ચાલે છે તે મારફત સિલોનમાં જવાય છે. રામેશ્વરથી તલાઈ મનાર સુધી એક રેતીનો ખડક લાખો પડ્યો છે તેને અંગ્રેજો આદમનો પૂલ કહે છે અને દિંદીઓ રામનો પૂલ કહે છે.

શ્રેણીનું ક્ષેત્રફળ ૪૮૩૮ ચોરસ માઇલનું અને વસ્તી ૧૭૨૧૮૩૭ માણસની છે. શ્રેણીમા મુખ્ય નામિલ બાપા બોલાય છે.

બાજરી, જુવાર એ મુખ્ય પાક છે. બોંબશીંગ અને કઢોળ અમુક ભાગમાં થાય છે. રૂ, તમાકુ અને ચા એ પણ ખાસ નીપજ છે. નાળિયેરી અને તાંબાં જાડેથી પ્રદેશ ઘેરૂં ભર્યો છે. હજારો મુખ્ય હિરાગ રૂનું જીનિંગ, ગ્રેસીંગ અને વણાટ કામના છે. રંગાટ કામ અને બોંબશીંગનું તેલ ખીસવાનું કામ પણ બહુ મોટા માપા પર ચાલે છે.

અરંધ્રકોટા, મુકુલપુર પરમચી, સેટુર, સિવગંગા, શ્રીવિલિપુર, તીરપુર, તીર વડનાઇ અને રામનાદ એ આ હજારો તાલુકાઓ છે. આ હજારો રામનાદ અને સિવગંગાની મોટી જમીનદારીઓ છે. રામનાદ જમીનદારી તો ચિંગલપેટ હજારના જેવડી છે પણ જમીનદારીની વસ્તી પણ માણસની છે.

મદ્રાસી બે રેલ્વે સડકો આ હજારો આવે છે એક તુતીકારીન તરફ જાય છે અને બીજી ધનુષકોટી સુધી આવે છે.

પહેલી લાઇન પર કલ્લીકુટી, કોકલકંજરી, વિરકુનગર, સુલકરા, ઘુલકાપટ્ટી, વેપ્પીલાઇપટ્ટી, ચેટ્ટીરમ, સેટુર અને નક્ષી રેલ્વેના આ હજારો છે.

બીજી લાઇન ધનુષકોટીની, તેના ઉપર તીરપુવનમ, તીરપ્પેટ્ટી, મુદાનેન્દલ, માનમકુરા, પરતીજનુર, કામુદાકુટી, પરમકુટી, પાન્ડીકાન મોઇ, સડીરકુટી, રામનાદ, વલ્લનતરવઇ, ઉચીપુટ્ટી, મન્ડપમ કેમ્, મન્ડપમ, પચ્ચન જંકેશન, રામેશ્વરમ રોડ, કાયન્ડરામન કોઇલ, ધનુષકોટી અને ધનુષકોટીપીયર એ રેલ્વેના આવેલાં છે.

વિરકુનગરથી એક શાખા ત્રાવણકોર સંસ્થાનની હદ રાયલકોટા તરફ જાય છે તે લાઇન ઉપર વિરકુનગર, ચંકરલિંગપુરમ, સિવકાશી, રામકૃષ્ણપુરમ, શ્રિવિલિપુર અને રાજપાલયમ રેલ્વેના આ હજારો છે.

હજારો વધુજ નહીં મુખ્ય છે. વઠ્ઠીપર, ઝુન્ડર, પનાર મણીમુનર, અને વિરિધનયાર એ બીજી નદીઓ છે.

રામનાદ—આ હજારનું મુખ્ય શહેર છે. હજારના કલેક્ટર અહીંયા રહે છે અને રામનાદ જમીનદારીના જમીનદાર જેઓ રાજ કહેવાય છે તેઓ પણ અહીંયાજ રહે છે. શહેરની વસ્તી ૧૫૨૮૧ માણસની છે. રેલ્વેનથી અરધા માઇલે છેડે ગામમા ધર્મશાળાઓ છે જ્યાં ઉતારાની સારી સગવડતા છે.

કિલ્લકરા—રામનાદ રેલ્વેનથી ૬ માઇલને અંતરે એક બંદર છે. પાંચ રાજ્યોની રાજધાની ત્યાં હતી. બંદરના સમુદ્ર કિનારા ઉપરથી રામન, ચોલા, પાન્ડય, રચ અને મડેકાન્ડના સિલ્કાઓ હજુ મળી આવે છે. તેની વસ્તી ૧૧૮૭૮ માણસની છે અને કિનારાપરનાં બીજાં બંદરો તથા રેલ્વે સાથે આ બંદરનાં વેપાર થયો સાથે ચાલે છે.

ટેનીપટનમ—રામનાદ રેલ્વેનથી ધિસાને ૭ માઇલને અંતરે આ એક પવિત્ર સ્થળ છે. ત્યાંના લોક તે સ્થળને નવપાપાણ્યમ કહે છે. રામેશ્વરની જાત્રા કરવા જનારા યાત્રીકો અહીંયા પ્રથમ સતુદ-આન કરે છે. અને નવગ્રહની પુજા કરે છે. સતુદનાં જલમાં કિનારેથી સોએક વારને છેડે નવ પત્થરના સ્થંભો દારકદાર ઉભા છે તે નવગ્રહનાં નિશાન છે એમ કહેવામાં આવે છે.

તિરુપુલ્લી—રામનાથ સ્થેશનથી દક્ષિણે ૫ માઈલને છેડે આવેલું ગામું છે ત્યાં એક વિષ્ણુ-મંદિર છે. રામેશ્વરની જગ્ગા કરી પાછાં વળતાં દરેક યાત્રિકે અહીંઆ આવવું જોઈએ અને પોતાની જગ્ગા પૂરી થઈ છે એ માટે અહીંઆ પૂજા વિધિ કરવો જોઈએ એમ માન્યતા છે. મંદિર જે સ્થળે બાંધ્યું છે ત્યાં શ્રી રામ લંકા જતા પહેલાં ઉતર્યા હતા અને સાગરે ત્યાં આવી તેના ઉપર પાંચ બાંધવા સાડે થીરામને રમ આપી હતી એમ કહેવાય છે.

ઉત્તરકાશમંગા—રામનાથ સ્થેશનથી ૭ માઈલને છેડે બંદર છે ત્યાં એક મુંદર શિવાલય છે.

મંડપમ—એક નાનું ગામું છે. ઇંગ્લેન્ડથી ૪૩૪ માઈલને છેડે છે. દ્રિપદ્મની છેવટની જગ્ગા નાની અણી દોઢ માઈલને અંતરે આવેલી છે. છેક જગ્ગાની અણી પાસે રામનાથના ગામું એક મંદિર, ધર્મશાળા અને ઇન્ડો સિલોન ટેલીગ્રાફ ઓફીસ તથા સિલોન આવનારા ત્રીજા વર્ગના મુસાફરોની તબીબી તપાસ થવા સાડે મિલોન સરકાર તરફથી એક થાણું છે. મંડપમનાં આશોરવા ધણાં સુખાકારી ભરેલા છે.

રામેશ્વર ટાપુ—૨૫ માઈલ લાંબો અને પશ્ચિમને છેડે આઠ માઈલની લંબાઈમાં આશરે ૭ માઈલ પહોળો છે. બાકીનો ભાગ એક રેતીની સાકડી પડી મનારના ટાપુ તરફ જતી હોય એવા પ્રદેશનો છે. બાવળ, આબી, નારિયેળ અને તાંડના ઝાંડા આ રેતાળ પટપટ છંચા કરે છે. ઉત્તરના કિનારા પર પરવાળાના કોટ છે. દક્ષિણ કિનારા પર માત્ર રેતીના થર છે પણ તે રેતે લાકડાં તરફ વધતા આવે છે એ એક કુદરતની ખૂબી છે. પરમનના જલમર્ગ ઉપર દોઢ માઈલની લંબાઈનો ઝુલતો ૫૧ સાઉથ ઈન્ડિયન રેલ્વે કંપનીએ બાંધવાથી રામેશ્વરનો ટાપુ આ દેશના કિનારા સાથે જોડાય ગયો છે તે તેથી કોલોમ્બોના મુસાફરોને મુસાફરીની મોટી સગવડતા થઈ છે. આ ઝુલતો પૂલ ૧૯૨૪ માં બંધ પૂરો થયો છે. પહેલા કોલમ્બો હુતાકારીન થઈને જઈ પહોંચે.

તંગચીમદમ—પરમનથી અઢી માઈલને છેડે છે. તંગચીમદમ સ્થેશનથી વેલ્લરિયિનીથમ દોઢ માઈલને છેડે આવેલું છે. શ્રીગમને પીવાનું મીઠું જલ અહીંઆ મળ્યું હતું એમ કહેવાના આવે છે.

રામેશ્વર—ટાપુના ઇશાન કોણમાં મનાર ટાપુની બગાવર સામે ૭૫૮૨ માણસની વસ્તીવાળું ગામ આવેલું છે. વસ્તીના મોટા ભાગ ક્ષાત્રજનોના જ છે. આ એક મહાન તીર્થસ્થળ છે. રામેશ્વરનું શિવમંદિર ગહેરની વચ્ચે આવેલું છે. શ્રીરામે સ્વયં નંદસ્તે આ શિવાલય બાંધ્યું છે એમ કહેવામાં આવે છે. શિવાલયમાં જતા પહેલા દરેક યાત્રીએ સ્નાન કરવું જરૂર છે.

શિવાલયના અર્ચગૃહ ઘણા રમણિય છે. શ્રી પાર્વતીની સ્વારી દર શુક્રવારે સોનાની પાવખીમાં પર્વટન માટે નીકળે છે. શિવલિંગ પ્રતિદિન શ્રીગંગાજલથી નંદરાવવામાં આવે છે. મંદિરમાં પુષ્કળ ઝવેરાત હીરા મોતા માણેક છે. સોના રૂપાની મૂર્તિઓ ઘણી જોવા લાયક છે.

ધનુષ કોટી—છેલ્લું સ્થેશન છે. રામેશ્વરથી સારામ્બચાર માઈલને છેડે છે. દળરો યાત્રીઓ વસના સઘળા વખતમાં આવજાવ કરતા હોય છે તેમાં પણ તામિલ, તામિલ, અદિ અને પૂરટસી મહિનાઓની અમાસવારયાને દિવસે તો રેલ્વે સ્થેશનથી દોઢ માઈલને છેડે સમુદ્ર કિનારા પર સ્નાનઘાટો છે ત્યાં નાતબતના બેદલાવ વિના સહજો યાત્રીઓ નહાતા હોય છે.

સિયોન જ્યાં મોટે ધનુષકોડીથી તથાધમનાર સુધીની ગ્રીમર મંચિમ છે તે પાટની મામુદ ધુનીમા ૨૨ માઇલની સફર કરી બે કલાકમા લંકાના કિનારે ઉતારે છે.

વિરકુનગર—વસ્તી ૨૧૮૨૧ માણસની છે, તેને વિરકુપટ્ટી, વિરકુવત્તી વગેરે નામથી પણ બોલાવાય છે તે રૂના વેપારનું મોટું મથક છે. મદુરાથી ૨૭ માઇલને અંતરે આવેલું છે. વળી વિરકુનગરથી મર્યા, બોપશીંગલું તેલ અને ધાણા અને ગોળ પુષ્કળ નિકામ થાય છે. રેલ્વે સ્ટેશનથી એક માઇલને અંતરે ધર્મશાળા છે.

ત્રિવિધિપુટ્ટર—વસ્તી ૩૧૧૯૫ માણસની છે. તેમાં મેંગલોરની મતનાં નળીઆં બનાવવાની ફેક્ટરીઓ છે.

દેવકોટાની વસ્તી ૧૬૧૪૩ માણસની અને હરહકુડીની વસ્તી ૧૫૩૫૦ માણસની છે. બન્ને શહેરોમા નટુકોટા ચેટ્ટીની ધનાઢય કોમ વસે છે

મેટુર—વસ્તી ૮૫૮૨ માણસની છે. રૂના વેપારનું મથક છે.

ગિનગંગા—વસ્તી ૯૭૬૬ માણસની છે. દેશી રાતની જગીનગરીનું પાટનગર છે.

પરમકુડી અને રામેશ્વર ખાતે રેરામલું વણાટકામ થાય છે. પુરૂનાયક્ષ ખાતે પિનગ અને કામાના વામણો ધણામા આવે છે સિંગમપુનેરીમા કાયા મીંદરીના ધણેના બનાવવાની ફેક્ટરી છે.

શિવકાશી—એક નાનું જનતાનું સ્થળ છે. કાશીકાંડ પરાક્રમ ઋષિ નામના એક પ્રાચીન ઋષિ અહીંઆથી કાશી જોજ દર્શન મોટે જતા આવતા એમ કહેવાય છે મેટુર રેલ્વે સ્ટેશનથી તે ૧૨ માઈલે અંતરે છે ત્યાં સગ કચેકટરની કચેરી છે રૂના વેપારનું માત્ર મથક છે. ત્યાં બે ધર્મશાળાઓ છે ત્રિવિધિપુટ્ટર જનરાને અહીંઆ રાતવાસો કરવો પડે છે.

અરપુકોટા—વિરકુનગરથી ૧૨ માઇલને અંતરે છે અને તે કાપડા વણાટ કામનું એક મોટું મથક છે. વિરકુનગરથી મોટું ગમમા જવાય છે અને સ્ટેટ રેલની વેળાએ આવ જવા કરવાની સગવડના નાગી છે.

તિનેવેલી જીલ્લો—

એની ઉત્તરમા મદુના જિલ્લો, પૂર્વમા મનારનેા અખાત, દક્ષિણમા દિન્દી મહાસાગર અને પશ્ચિમે કુંગરાઓની દાગમળા આવેલી છે. તેણુ ક્ષેત્રજળ ૪૩૦૫ ચોરસ માઇલ અને વસ્તી ૧૯૦૧૩૬૬ માણસની છે. જિલ્લાની મુખ્ય ભાષા તામિલ છે.

આખો જિલ્લો વનરાજીથી ભર્યો છે. કુંગરામાના જંગલોનો વિસ્તાર ૪૦૪ ચોરસ માઇલમા છે. જંગલોના ત્રીજા ભાગ ઉપર જળીનદારોની માતીકી છે. કુંગરાઓપર વરસાદ પુષ્કળ પડે છે અને મેનામમા ઓઠો પડે છે. સરેરાસ ૨૭ ઇંચ વરસાદનું પ્રમાણ છે. આખોદવા વણુ સુખાકારી ભરેલા છે કિતર ભાગમા કાળી અને દક્ષિણ ભાગમાં લાલ માટી વાળી જળીન છે. ઇલાકાના ચાર મોટા રૂના મથકોમા તિનેવેલી પણ એક છે. જુવારી કોર અને તેની બીજાની પેદાશ પણ સારી છે. રૂબડું મોટા પ્રમાણમા નીપજે છે નદીવાળા ભાગમા ધાનની ખેતી થાય છે.

જિંદામાં તામ્રપર્ણી નદી મુખ્ય છે તે ધણી જગ્યાએ હંદી અને પહોળી છે. આઠ જગ્યાએ તેના પર બંધ બાંધ્યા છે. વઘિર નામની એક બીજી નાની નદી છે. કુતલામ અને પાપનાશમ્તી જગ્યાએ તામ્રપર્ણીના સુંદર જલ પ્રપાત છે. અંબાસમુદ્ર તરફથી ૧૨ માઇલને અંતરે ભાણુતીથમ્ નામનો મોટો જલ ધોધ છે.

આ જિંદામાં દસ હજારથી વધારે વસ્તી વાળાં ૧૮ ગામો છે. જિંદાના નીચે મુજબ તાલુકાઓ છે—અંબા સમુદ્રમ, કોઇલપટ્ટી, તન્નુનેરી, શંકરનારીનર કોઇલ, શ્રી વેકુંદમ, ટેન્કાશી, તિનેવેલી અને તિરૂ ચેન્દુર.

મદ્રાસથી તુતીકેરીન તરફ જતી રેલ્વે લાઇન ઉપર સેટુર પટ્ટીનાં નદી, કોઇલપટ્ટી, નવારીન પુટુર, કુમારપુરમ, કુરમાલા, કદમ્બુર, ઇલાવેલ્-ગલ, મન્યાંચી જંકશન, પાંડ્ય પુરમ, કૈલાસપુરમ, તત્પરાધમિલપટ્ટન, તુતીમેલુર અને તુતીકેરીન રેલ્વેના આ જિંદામાં છે.

મન્યાંચી જંકશનથી એક શાખા રેલ્વે ત્રાવણકોરનાં સંસ્થાન ભણ્ણી જાય છે તેનાપર મન્યાંચી નારકિનાર, ગંગાકોનડમ, તથાઇળિતુ, તિનેવેલી જંકશન, તિનેવેલી ટાઉન, પેટા, મેલકલ્લુર, શેરમાદેવી, વિરવનલુર, કથીઇકુરિયિ, અંબાસમુદ્રમ, કીળાઅમ્બુર, અળવરકુરિયિ, રાવણ સમુદ્રમ, કિલકલ્લિયમ, મંદુર, પુરુષનમ, કીળપલીપુર, ટેન્કાશી જંકશન આ જિંદામાં રેલ્વેના છે.

તિનેવેલીથી તિરૂચેન્દુર ગએલી લાઇન ઉપર તિનેવેલી, પાલમકોટા, સેઇકુન્ગનલુર, તટનકલમ, શ્રી વેકુંદમ, અલ્લવરતિરૂ નગરી, નળરેય, કુરમ્બુર, અરમ્બુનેરી, કાપલપટ્ટનમ, અદ્ધકલ્લુરમ અને તિરૂ-ચેન્દુર રેલ્વેના આવેલાં છે.

વિરકુનગરથી એક નવી શાખા શેણકોટા સુધી નખાવેલી છે તે લાઇન ઉપર વિરકુનગર, શંકર સિંગપુરમ, શિવકાશી, રામ કૃષ્ણપુરમ, શ્રી વિલિપુટુર, રાજપાલયમ, ચોલાપુરમ, કરીવનમ વન્દનલુર, શંકરનારીનરકોઇલ, પળાકોવિલસાન્દી, રડવનલુર, વલ્લી અમલપુરમ, ટેન્કાશી રેલ્વેના આવેલાં છે.

જિંદામાં જાણવા જોગ સ્થળો નીચે મુજબ છે.

તિનેવેલી—જિંદાનું મુખ્ય શહેર છે તેની વસ્તી ૫૩૭૮૩ માણસની છે. તામ્રપર્ણી નદીના ડાબા કિનારાપર તે વસેલું છે. રેલ્વેનાની નજીક ધર્મશાળા છે. થોડેક દૂર મુસલમાન કોમ મોટેનું મુસાદર-ખાનું છે. તિનેવેલીથી ૫૦ માઇલને અંતરે આવેલાં ત્રાવણકોર સંસ્થાનના વેપારી મથકનાં નાગરકોઇલ ગામ સુધી મોટર બસ સર્વિસ દોડે છે. કાપડનું વણાટકામ સારું થાય છે. ધાતુનાં વાસણો પણ વખણાય છે. તિનેવેલીમા જોળ જહુ મોટા જગ્યામાં થાય છે પણ તેનો મોટો ભાગ નેલીકુપમ ખાતે ખાંડ ખનાવવાનાં કારખાનામાં ચાલેો જાય છે. તિનેવેલીમાં પણ ખાંડનું કારખાનું છે જે રાજ છટન ગેટલો માલ નીપજાવે છે.

પાલમકોટા—વસ્તી ૪૬૬૪૩ માણસની છે. તામ્રપર્ણી નદીના જમણા કાંઠાપર આવેલું છે. તિનેવેલી અને પાલમકોટા એકજ શહેર કહેવાય પણ નદી એ શહેરના એ ભાગ પાડી નાખે છે. બંને શહેરને જોડનારો નદીના ઉપર એક વિશાળ પુલ બાંધવામાં આવ્યો છે. જિંદાની મુખ્ય અદાલતો પાલમકોટામાં આવેલી છે. પાલમકોટામાં ગ્રેટસ્ટ્રેટ પ્રિસ્ટિએનું સારું પૂર છે.

અંબાસમુદમ્-વસ્તી ૧૪૧૧૮ માણસની છે. ગામ રેઇનથી દોઢ માઇલને છેડે છે. ગામમાં એક ગ્રામીન શિવાલય છે. આ ગામથી છ માઇલને અંતરે પાપનાચમ્નો જલ ધોધ છે ત્યાં તિનેવેલી સ્પીનીંગ મિલ્સ કંપનીનું કાપડનું વણાટનું કારખાનું આવેલું છે જલધોધથી છ માઇલને છેડે મુન્ડ-નોરા ખાતે સરકારી મુસાફરી જંકશો છે ત્યાં જંગલ ખાતનિ અમલદાર રહે છે. જલધોધ પાસે શિવાલય છે અને એક પવિત્ર મત્સ્યનો કુંડ છે તેમાં પુરોહિત પામેથી જ્ઞાન લક્ષ્મી નાંખતાં સેંકડા હેરાત પમાડે તેવાં ચિત્ર વિચિત્ર મત્સ્યો જલની સપાટી ઉપર તરવરી આવે છે એ દેખાવ ધણો જોવા લાયક છે. છુનથી નવેમ્બર સુધી વર્ષાઋતુમાં સૃષ્ટાની શોભા અપરમપાર જણાય છે.

ટેન્કાથી-વસ્તી ૨૨૦૭૨ ની છે. કુતસામ જલ ધોધ અને આરોગ્ય લવનનો લાભ લેવા જનારાને આ રેઇન ઉપર ઉતરવું પડે છે. રેઇન પાસે ધર્મશાળા છે. ટેન્કાથી અને પુનીવાન્ચુરી (૧૮ માઇલનું છેડું) ટેન્કાથી અને શિવગિરિ (૩૦ માઇલ છેડું) ટેન્કાથી અને કમ્પનશોર (૧૦ માઇલનું છેડું) વચ્ચે મોટર બસ સર્વિસ દોડે છે. ચિત્ર નદી નંજકમાંજ વહે છે. કુનધામ સાકાત્રજુ માઇલને છેડે આવેલું છે. ધુરાષીઅન અમલદારો અને ત્રાવચુકોર રાજ્યના મોટા અમલદારો આ સ્થળે મોજ માણવા વસેલો થોડો વખત અહીંયાં ગાળે છે.

કોઇલપટ્ટી-વસ્તી ૮૪૪૮ માણસની છે. તિનેવેલી ટેકસ્ટાઇલ કમ્પનીની કાપડની મીલ છે. શેનરંજીઓ, એક, ઓછાક વિગેરે સારા જનાવસામાં આવે છે. મર્યાં અને ધાણાની પેદાશ ધણી સારી છે. કાપડની મીલ અને સરકારી ખેતીવાડી ખાતાં તરફનું પ્રયોગ ક્ષેત્ર રેઇનથી એક માઇલને અંતરે છે. કોઇલપટ્ટીથી જ્ઞાન માઇલને છેડે કમ્પાળા છે ત્યાં જંગલ છે. શિકારીઓ માટે શિકાર સારો મળે છે.

એડીયપુરમ્-કોઇલપટ્ટીથી ૮ માઇલને છેડે એક દેશી દરબારી ગામ છે ત્યાં એક ગ્રામીન શિવાલય છે તે શિવાલયની ભીંતમાં ત્રાખાની તક્તી લગાવેલી છે તેમાં ૧૭૯૮ ના અક્ટોબરની તારીખ ૨૦ મીના રોજ દરમાવેલો દરબાર સાદેજનો લેખ છે તેમાં જણાવ્યું છે કે “અંગ્રેજ સરકારની આપ્ત માનવી અને પ્રજાના દરેક માણને પોતાનાં હિતવારો મેજર બેનરમેનને સ્વાધીન કરી દેવા.”

હલ્કુમાલા-કોઇલપટ્ટીથી ૧૨ માઇલને છેડે છે ત્યાં ગ્રામીન જેન મંદિરનાં ખરોગ પડ્યાં છે.

કુનીકોરીન-વસ્તી ૪૪૫૨૨ માણસની છે. તિનેવેલી જીલ્લાના શ્રી વૈકુંઠ તાલુકામાં આવેલું છે મદ્રાસથી ૪૩૨ માઇલને અંતરે છે. તામ્રપર્ણી અને વર્ધપરનાં મુખેની વચમાં અને મનારાના અખાતના વાયવ્ય દિનારા પર આવેલું છે. હલાકાનું મહેલું બંદર છે. રેઇનથી એક માઇલને છેડે મેટુર નામનાં સ્થળે ધર્મશાળાઓ છે. બ્રિટિશ હોડિયા સ્ટીમ નેવીગેશન કંપની અહીંયાંથી કોલ્મો સુધીની પેસેન્જર સ્ટીમર ચલાવે છે. કોલ્મોનો રસ્તો ૧૬ કલાકની મુસાફરીનો છે. સ્ટીમર દિનારેથી ૫-૬ માઇલ દૂર ઉતી રહે છે. દિનારાપરના ડકાથી સ્ટીમર સુધી મુસાફરો લઈ જવાને સ્ટીમ મોંચનો ઉપયોગ કરવામાં આવે છે અને તે મોણા કલાકનો વખત લે છે. મુંબઈ અને કલકત્તાની સ્ટીમરો અહીંવાડીઆમાં એકવાર આવે છે. એસીઆટીક સ્ટીમ નેવીગેશન કમ્પનીની તથા જાપાનીઝ કમ્પનીની સ્ટીમરો પણ બંદર કરે છે. ૨૦ દેનેજની મેટ્રોપોલિટો સ્ટીમરો ઉપર આવજીવ કરવાને હંમેશાં

અસંખ્ય તૈયાર હોય છે. રોશનથી દોઢ માઇલને છેટે સરકારી નીમકનું કારખાનું છે. ૨૪ વિવિંગ ફેક્ટરીઓ અને ૩ પ્રેસો તથા એક કાપડની મિલ પણ છે. અખાતમાંથી મોતી મેળવવાને સરકારી શીશરી ડિપાર્ટમેન્ટ પણ છે. મનારનાં મોતી રંગમાં કંઈ વધારે સારાં ગણાતાં નથી.

પત્તમડા-આ ગામમાં ધણી સુંદર સાદડીઓ જનાવવામાં આવે છે. તાડનાં પાતરાંમાંથી ટોપલા ટોપલીઓ પણ જનાવવામાં આવે છે.

પ્રકરણ ૫ મું.

દક્ષિણ સપાટ પ્રદેશના મધ્યભાગના જિલ્લાઓ.

દક્ષિણના સપાટ પ્રદેશના મધ્યભાગમાં ચિટ્ટુર, ઉત્તર આરકોટ સેલમ, કોઇમ્બટુર, ત્રિચિનોપોલી અને મદુરા જિલ્લાઓ આવેલા છે.

ચિટ્ટુર જિલ્લો:—

આ જિલ્લાની ઉત્તરમાં અનન્તપુર, કડપા અને નેલોર જિલ્લાઓ, પૂર્વમાં નેલોર અને ચિંગલપેટ, દક્ષિણે ઉત્તર આરકોટ જિલ્લો અને પશ્ચિમે મહીસુરનું સંરચાન આવેલું છે. તેનું ક્ષેત્રફળ ૫૬૧૧ ચોરસ માઇલનું અને વસ્તી ૧૨૬૯૧૫૭ માણસની છે. જિલ્લાની મુખ્યભાષા તેલુગુ છે પણ તામિલ કહ્યોટકી અને મરાઠી ભાષાઓ પણ બોલાય છે.

જિલ્લાના ઉત્તર અને પશ્ચિમ બાજુના ભાગો ડુંગરાળ છે. ઇશાને જતી ડુંગરાની હારમાળા નાગરી પહાડના નામે પ્રસિદ્ધ છે જેનું ઉંચામાં ઉંચું શિખર ૨૮૦૦ ફીટની ઉંચાઇનું છે તે નાગરી નાકે કહેવાય છે. સમુદ્રના પ્રવાસીઓ એ નાગરી નાકને જમીન આવ્યાની નિશાની રાખે છે. જિલ્લામાં કોઇ ખાસ નદી નથી. આંબોહવા ગરમ અને કેટલાક ભાગમાં તાવના રોગચાળા વાળી છે. વરસાદનું પ્રમાણ સરેરાસ ૪૦ ઇંચનું છે. નાગવી અને લુવાર એ જિલ્લાની મુખ્ય અનાજની પેદાશ છે. શેરડીનેા પાક મધ્યભાગમાં થાય છે. પૂર્વઘાટના ડુંગરાઓમાં સતપ્થર દરીને એક રથળ આ જિલ્લામાં છે ત્યાં મંતરા ધણા જનુ મોટા જયામાં થાય છે અને તે ધણાં વખણાય છે. ચિટ્ટુર ખાસ દોશની ઉંચી જાતની એલાદ માટે પ્રસિદ્ધ છે. કરવત નગરવાળા વિભાગમાં ગળીનું વાવેતર થાય છે. કાશા હસ્તી ખાતે પંચધાતુ જનાવવાના એ મોટા કારખાના છે અને તિરૂપત્તી ગામના પિત્તળના વાસણ દેશના બીજાં રથળોના પાત્રો સાથે ભારે સગસાઇ કરે છે.

ચંદ્રગિરિ, ચિટ્ટુર, કાયાદગત્તી, મદનાપલ્લી, પાલમનેર, પુન્નનુર, પુટુર, તિરૂટની, અને વયવપાદ આ જિલ્લાના તાલુકાઓ છે.

મદ્રાસથી ચાર થયેલી મદ્રાસ અને સધર્ન મરાઠા રેલ્વેની એક લાઇન આરંભનમ તરફ આવી ત્યાંથી વાલાનપેટ થતાં કટપડી આવે છે. ત્યાંથી આ જિલ્લાની સરહદ ચાર થાય છે તે લાઇન ઉપર

કટપડી, બોમાસમુદ્રમ, રામપુરમ, ચીટ્ટર, પુતલ પટ્ટ અને પક્કલ રેશનો આ જિલ્લામાં છે. પક્કલથી બે ચાખા પડે છે. એક ઇશાનમાં ચાખા બપ છે તેનાપર પનપક્કમ, ચન્દ્રગિરિ, તીરપતિ વેટ્ટ, તિરપતિ ઇરટ, ચિરતનુર, રેણીચુન્ડા, ચેરપેટ્ટ, કાલાવસ્તી, અડુર્તી અને ચેલકર રેશનો આ જિલ્લામાં છે. પછી કડપા જિલ્લો શરૂ થાય છે. રેણીચુન્ડાથી એક લાઇન ચુન્તકલ ગામ તેનાપર રેણીચુન્ડા મામનદુર, સેડીચુન્ડા અને કોડુર રેશનો આ જિલ્લામાં છે બીજા રેશનો કડપા જિલ્લામાં બપ છે. પક્કલથી બીજી ચાખા વાયવ્યમાં ધરમાવરમ તરફ ગામ તેનાપર પક્કલ, દમલચેરુ, મંગલમરેઈ, પુલીચેરકા, પિલર, કલીકોરી, ચિન્તપર્તી, વયલપાડ, મદનાપલીરોડ, કુરખલકોટા, તુમ્બનમચુટા અને બટુલપુરમ રેશનો આ જિલ્લામાં છે પછી અનન્તપુર જિલ્લો શરૂ થાય છે. રેણીચુન્ડાથી આરકોનમ તરફ જતી ચાખા ઉપર રેણીચુન્ડા, પુડી, તંકક, પુટ્ટર, વેપાચુન્ડા, નાગરી અને પોનપડી રેશનો આ જિલ્લામાં છે.

જિલ્લામાં જાણુવા ભેગ રથો નીચે મુજબ છે:—

ચિટ્ટર—જિલ્લાનું મુખ્ય શહેર છે તેની વસ્તી ૨૩૭૭૭૭ માણસની છે. મદ્રાસથી એક મેા માઇલને અંતરે છે. ગામમાં બે ધર્મશાળાઓ છે. થી વરદરાજ સ્વામિ અને કોનાંરમ સ્વામિ નામના બે પ્રાચીન દેવાલયો છે. એ દેવાલયવાળા લતાને ધંદપુરી અથવા ચદમરી કહેવામાં આવે છે. દર અઠવાડીએ એક મોટું બજાર ભરાય છે. ઉદ્દિપુરીમાં મે મહિનામાં દસ દિવસ મુખી મેટા મેળો ભરાય છે. ટ્રેનીટ અને છુલપુલમ જાતના પથરાઓ આ ગામની સીમની ધારોમાંથી ખોદીને બદાર દેશવર ખાને મોકલવામાં આવે છે. અહીંના આંગા ધણા વખણાય છે.

કાલા હરની—જિલ્લાનું બીજું મોટું શહેર છે. જિલ્લામાં ચાર જમીનદારીઓ છે તેમાં કાલા હસ્તીની જમીનદારી સહુથી મોટી છે તે જમીનદારીના રાજ શહેરમાંજ રહે છે. પ્રાચીન દેવાલયો માટે કાલા હસ્તી ભેગ લાયક શહેર છે તેની વસ્તી ૧૦૯૩૧ માણસની છે. કાચની બંગડીઓ અને રંગીન કાપડ માટે શહેર ઘણું વખણાય છે. ગામ અને રેશનની વચ્ચે રવળમુખી નદી વહે છે વરસાદના દહાડામાં પૂર હોય ત્યારે તે હોડીઓથી ઓળંગવી પડે છે.

મદનાપલી—વસ્તી ૧૪૧૩૧૦ માણસની છે. રેશનથી ગામ ૮ માઇલને અંતરે છે. શહેર સમુદ્રની સપાટીથી ૨૨૫૦ ફીટની ઉંચાઇએ હોવાથી તે એક સુંદર લ્હાખાવાનું રથ છે. ઇલાકાના ધણીખરા અમલદારો અને દેશી પરદેશી ધનાઢ્યો ગ્રીષ્મરતુના દિવસો અહીંઆ ગાળે છે. દેશભરની સુંદરમાં સુંદર ઓરડીટલો આ શહેરમાં છે અને તેથી દેશના નિરાસ ચએલા દરદીઓ અહીંઆ આવે છે. અમેરિકન પાદરીઓ તરફથી તદનજ છેલ્લી ૯મે ઉત્તમરીતે ઓરડીટલ ચલાવવામાં આવે છે. કાય-રોગનું આશ્રમ શહેરથી રેશનના રસ્તેજ માઇલ ઉપર છે. દર મંગલવારે મોટું બજાર ભરાય છે. સાકર બનાવવાનાં નાનાં નાનાં કારખાનાંઓ શહેરમાં છે. ઉચ્ચ શિક્ષણ માટે કોલેજ અને હાઇસ્કૂલો અહીંઆ છે. આ શહેરથી ૪૭ માઇલને અંતરે મુન્ગલ કરીને ગામ છે તે જમીનદારીનું ગામ છે તેની વસ્તી ૧૦૯૩૬૧ માણસની છે.

તીરપતિ—મદ્રાસથી ૮૦ માઇલને અંતરે આવેલું અને સારા દેશમાં પ્રસિદ્ધિ પામેલું તીરપત્

ધામ છે. કુગરાઓની હારમાળાની તળેનીમા ગામ આવેલું છે તેની વસ્તી ૧૬૭૦૧ માણસની છે. કુગરાપર શ્રીવેન્કટેશ્વર શ્રીનિવાસ બાવાળ પ્રશ્નું પ્રાચીન મંદિર આવેલું છે સહેધી નજીક માછલને અતરે સ્વણુમુખી નદી વહે છે ઉત્તરમા એક કુંગરપટ્ટી જનધોષ પડે છે તેને અનરતને ધોષ અથવા વધીય તીર્થ કહે છે ગામની બમ્મર વેપારની ભારે ધમાલગાળી છે. ગામથી સાત માઈનને અતરે એક પાણીનો વહેણ છે તેના પટમા કુવાઓ ખોદીને ૫૨૫ મૂખી એ મોટા પાકા જવસત્રદ બાધ્યા છે તેમાથી નળવાટે પાણી વહેવડાવી લઈ ગામને પીનાનું પાણી પુર પાડનામા આવે છે આ કામ માટે ૪ લાખ ૬૦ હજાર રૂપિયા ખર્ચાયા છે. તીરપતિ બાલાશનું મંદિર ઘણું ભવ્ય, મઠ વિશાળ અને મ્યળ ઘણું રમણિય છે દક્ષિણ દિશામાંથી અહીંયાની માનતા બાધ્યાઓ નાખે છે તેથી રાજ યાત્રીઓની ભીડ જમી ગ્હે છે. મના મહત્તજ ભારે પ્રતિષ્ઠાવાળા છે દેશભરના મંડોમા આ મઠ ઘણે માલદાર વનાજ્ય ગણાય છે મહતી વ્યવસ્થાના વડા મહત છે અને વ્યવસ્થા સાડ એક મારી ક્યેયી છે તીરપતિ ગામથી આ તીર્થસ્થળના ડાકડીમાક એક માઈન દૂરથી શરૂ થાય છે પશુખરેખર મુખ્ય ધામતો સાત માઈનને અતરે છે જતા પહેલા યાત્રીઓ કપીન તીર્થમા આન કરે છે ગતના વખતે આખો રંગે રાતનીથી ઉજમાગ વામા આવે છે અને તેનો દેખાવ દૂર દૂરના મ્યગેથી જણાય આવે છે જે કુગર પર મુખ્ય મંદિર છે તે કુગરનો દેખાવ લાન હોવાથી લોકો તેને સર્પ પર્વત કહે છે તીરપતિ ઇષ્ટ સ્ટેશન ગામની નજીકમા છે અને નજીકમાજ “ જાકર લનનમ્ ” નામની ધર્મગાળા છે ઓરીસા (કુખડ ધમવાના) ચંદનના વાકડા પરની પ્રતરેની મૂર્તિઓ અને પિત્તળના વાસણો બજારમા મગે ?

અદ્રગિરિ—નજીક જુનું ગાળ છે તેનું રાજ્યઓના બાધોલા રાજમહાન અને રામમહાન નામના પુરાણુ મહેનો લેવા વાધક છે તેમા રાજમહાન તો કેનન પથરોના બાધોનો છે તેમા વાડાનો જરી પશુ ઉપયોગ કરવામા આ થો નથી અહીંના ગાળએ ૧૬૮૯ મા અગ્રેનેનો સરદાર મિ ડેને જમીનનો દુકડો ફોર્ટ મેઇન્ટ જોર્જ (ખાનુ મદ્રાસ) બાધવાને આખો આ દેશમા અગ્રેનેનો પગ મૂકવા પોતાની માનીકીની જમીન મળી હોય તો તે આ જમીન છે

પકન—એક અગત્યનું કે વે જકશન છે તેમા એક મુઠ મરજદ છે. દરેક સેમનાં બજાર ભગય છે.

મનચેરુ—સાકળના નજીક ઢાળાના છે આમની, ગેરડી, વાન, નાગની, એઝી અને અબુ આ સ્થળની નજીક મેળી પેલા છે નજીકના ખાસ સમગરી જમગોમા મરુ, હરડા બેડા, અરીયા, વગેરે એકમા કરનાના ઢાળા અપાય છે જુદી જુદી જનના ધાસેમાથી તેન કાલવાની ભરીઓ આ ગામમા છે

મગનમ્ પેઠ—ગોળ અને આમનીનો કોમળ આ ગામ છે માર્ચ અને એપ્રિલમા તે એટલા સરતા મગે છે કે આખા દક્ષિણ દેશમા એટલા મરના ક્યારે મળતા નથી શનિવારે બજાર ભગય છે પુત્રિચેરવા—મા નજીક સામરના ઢાળાના છે ત્યાંથી રર માઈનને છે એક મોટો જન ધોવ છે અને જગલમા વધો ગ્હે છે પિતર સ્ટેશનથી ૧૭ માઈનને અતરે કાકડ કરીને એક સ્થળ છે ત્યા એક પાણીનું ઝરણુ છે તેમા આન કરવાથી સર્પ પાપોનો નાશ થાય છે એવી લોકોની માન્યતા છે ઇમનમયુદાથી પાચ માઈનને છેટે હેલર્લી અન્ડા નામનો જગ છે તેની ઉંચાઈ ૪ હજાર ફીટની છે કાલાના અમવદારો મીમ રુતુ ત્યા ગાયે છે.

Miss Rubnam Bai the Indian Lady Sindh
 aged about 28 who belongs to North Arcot
 Dist who played a prominent part in the
 stopping at The Motor Challenging Prof
 Ramanoorin, the well known Indian
 Sindh

મીડી રસમિયાબ, આગ્રા ૧
 જેલે એ વાચકોને 11 આર્ટી ૨૧૧૨૧૯

Sr math Ryurettam Ammal a well known
 lady Bagavathar who gives religious dis
 courses and kthal shepams in aid of the
 Swamy movement She is native of Cudda
 lore aged about 26 years

આલખી ગજરાલ ૨૦૧૨૦૧૧
 ૧ જિરંગાઓ ૨ કદી ૨ ૧૪૧૫ ૨૧/૧૧/૦૧ સ્કા ૧ ૬ ૦૧૨

ઉત્તર આરકોટ જિલ્લો—

ઉત્તરે ચિત્તર જિલ્લો, દક્ષિણે દક્ષિણ આરકોટ, પૂર્વે ચિત્તર પેટ અને પશ્ચિમે સેલમ જિલ્લો ને મહીસુગુ સંસ્થાન આવેલા છે. તેનું ક્ષેત્રફળ ૪૬૫૪ ચોગમ માઇન અને વસ્તી ૨૦૫૫૫૬૪ માણસની છે. ભાષાઓ તામિલ અને તેલુગુ બોલાય છે.

જિલ્લામાં પનાગ, ચેન્નાર, અને પોન્નાઇ મુખ્ય નદીઓ છે—જિલ્લાની જમીન જુદી જુદી તરેહની છે. હવા પાણી કેટલેક સ્થળે મેળેરીયાના ઉપદ્રવવાળા છે. કન્ચુન્ડી જમીનદારી આ જિલ્લામાં આવેલી છે ત્યાંના હવાપાણી ઉત્તમ છે. જિલ્લામાં પાણીની ખેતને પહોંચી વળવા દાર દાર કુવાઓ ગણેલા છે. આ જિલ્લામાં જમીનની કીમતમાં ઘણો વધારો થતો જાય છે તેમજ ખાદ્ય ખોરાકી અને ઘર ભાડાના ખર્ચમાં આકરા છે. આ પ્રદેશમાંથી ખીજ ટાપુઓમાં ચા, રબર, ઝેરી વગેરેની ખેતી સાથે શીંગીરી આ મલુરેને વધારે પ્રમાણમાં લઈ જવામાં આવે છે. જિલ્લામાં કાપડનું વણાટ કામ, સુતર કંતામજી અને રંગાટ કામ ઘણા ઉંચા પ્રકારનું થાય છે.

આરકોનમ, આગણી, ચેન્નાર, જીરીપટમ, કન્ચુન્ડી, પોન્નાર, તાંડપટ્ટર, તિરુવત્તમાલા, વેલોગ, વાલાજપેટ અને વાન્દીવાસ એ આ જિલ્લાના તાલુકા છે.

મદ્રાસથી રાઈ સ્થેનો અને કનીકટ સુધી જતો પગરુનો ટ્રકરોડ પૂર્વથી પશ્ચિમમાં આ જિલ્લામાં થઈને પનાગ નદી માથે પસાર થાય છે.

સેલમ અને ઉત્તર આરકોટના વચ્ચે જાવરીટિલ્લનો કુગર નજી હમ્લર રીટની ડંચાદનો છે જ્યાંના હવા મેળેરીયાના ઉપદ્રવવાળી છે. ત્રિનેમલા અથવા તિરુવન્તમાલા કુગર ૨૭૦૦ ફીટની ડંચાદનો છે તે તેના ઉપર પ્રસિદ્ધ દેવાલયો છે વગસાદ સરેનામ ૪૦ ઈચ જેટલો વ મે છે. મુખ્ય પેદાશ રાગીની છે તેથીનીયા કોળ અને ગી પછુ નીપર છે સોખંડ અને તામ્બાની ધાતુ કેટલેક સ્થળેથી મળી આવે છે.

આખા જિલ્લામાં મનગી રાગીને ૨૦૪ માલની વભાઈની રે વે મડક છે, રે વે લાઇનો પણ એકથી વધારે જુદી જુદી દિશાઓમાં નખાયેલી છે મદ્રાસથી રાઈ થઈને મનગાગ તરફ આવતી રે વે વાઈન આ જિલ્લામાં આરકોનમથી પ્રવેશ કરે છે તે લાઇન ઉપર આન્કનમ, મુન્નાર, શેલીન્કુર તયન્ગાર્થ, વાલાજપેટ, મુકુન્દગાયુ ન્, તીરવતમ, કટપડી, લટરી, વિરિન્કીપુરમ, કવનુર, જીરીપટમ, નેલાવાણુર, વલાણુર, મેલ્લિપગી, અચ્ચુર, તિલમગનમ્, વનીયાઓડી, મગન્કપગી, જન્નારપેટ અને તીરપટ્ટર રેલ્વેનો આ જિલ્લામાં છે.

વાલાજપેટની નાણીપે જુદીની ચાગ માઈનની એક લાખા છે. વાલાજપેટ કટપડી તરફ જતી શાખા પર વાલાજપેટ, મુકુન્દગાયુરમ, નિરવનમ્ અને કટપડી રેલ્વેનો આ જિલ્લામાં છે.

આરકોનમથી ચિત્તરપેટની શાખા પર આરકોનમ, તંકોનમ, પંડુર, ઈન્નઅમ્, રેલ્વેનો અને આન્કોનમથી નિરવનની તરફ જતી લાઇન ઉપર આરકોનમ, ઈન્કીપુર, તીરની રેલ્વેનો આ જિલ્લામાં છે.

કટપડીથી વિલુપુરમ્ જતાં કટપડી, વેલોરટાકન, વેલોર કેન્ટોન્મેન્ટ પેનાવુર, કન્વામ્બારી, કનમંગલમ્, અગરમ્ શિવગંડી, તુરીન્નપુરમ્, તીરુવનમાલા અને તન્ડર ગ્રેનનો આ જિલ્લામાં છે.

જિલ્લામાં જાણવા જોગ સ્થળો નીચે મુજબ છે.

વેલોર-જિલ્લાનું મુખ્ય શહેર છે. તેમાં ૫૦૨૧૦ માણસની વસ્તી છે. કટપડી જંકશનથી ૭ માઇલને અંતરે આવેલું છે. વેલોર નામ વેલા એટલે બાવળનાં જંગલોની વચમાં આવેલું તેથી પડેલું જણાય છે. તેમાં એક મહોટો કિલ્લો છે. સૈનિક સામગ્રી અને વસવાટ માટેની અત્યુત્તમ સૌંધવાળો આવેલો કિલ્લો આખા દક્ષિણ દિગ્દર્શમાં નથી એમ કહેવાય છે. શહેરની પૂર્વમાં પર્વતની હારમાળા આવેલી છે તેમાંનાં ત્રણ શિખરો મૂર્તિધર, ગજગરાઉધર અને સન્નગરાવધર જાણીતાં છે. પનાર નદી નજીકમાંજ છે. આની હવા સખન ગરમ હોવા છતાં સુખાકારી ભરેલી છે. ગામમાં ધર્મશાળાઓ છે. ગામના સમઘણેટપરામાં પિત્તળનાં વાસણો મોટા પ્રમાણમાં ધકાય છે. જનરમાં આમકાનો સામાન અને લાકડાંના રમકડાં બનાવવામાં આવે છે. ગામની સેન્ટ્રલ જેઈલના કેદીઓએ કરેલું તાંબા પિત્તળનાં વાસણોપર કોતરણી કામ, સુનારી કામ, મોચીનું કામ, વણાટ કામ વગેરેના ઉત્પાદનમાં જોઈતી સેધકશક્તિ વેચવા માટે રાખવામાં આવે છે જ્યાં શેનરંજ, હુંસા, જોહાડ, દુવાલ, પડદા, રેળવ કંથોથ, ફરનીચર, નંજુ, પદ્મો, ચટાઈઓ વગેરે ઘણા મુંદર અને કીકાયન ભાવે મળે છે. કિલ્લામાં એક ભવ્ય અને શિષ્ટકામના મુંદર નમુનાનું દેવાલય છે. ગામમાં પોલીસ ખાતાની નાલીમ આપનારી એક વખચુપેલી સ્તુત છે.

તીરુનમાલા-નો અર્થ પવિત્ર સ્થત પર્વત એવો થાય છે. રેલ્વે સ્ટેશનથી પોણા માઇલને અંતરે ગામ આવેલું છે તેની વસ્તી ૨૧૬૧૨ માણસની છે. પાદરમાં પહાડ છે. પહાડની ઉંચાઈ ૨૬૬૮ ફીટની છે. પહાડની તળેટીમાં ભવ્ય શિવમંદિર છે. શિવાલયમાં શિવલિંગ તેમજ સ્વરૂપનું કહેવાય છે. શિવાલય શિષ્ટકામનો અદ્ભૂત નમુનો છે. ગજેશનું ન્દાલું દેડ અને એક હળર સ્થાપ્ય વાળો સભા મંડપ ખરે જોવા લાયક છે. કાર્નિટી પૂર્ણિમાનો મોટો મેળો ભરાય છે તે વખતે એક લાખ યાત્રીઓની ભીડ જામે છે. મેળો દસ દિવસ ચાલે છે. પૂર્ણિમાની સમી સાજના આશુનિકવેળા અશ્વમેધેશ્વર મહાદેવની આરતી ઉનારી એક ચાળમા કપુરને સળગાવી તે દારી રાખી એજ વખતે ઘંટા, શેખ અને જોરીના નાદ થાય છે અને પહાડપર પહોં દીપમાળ પ્રગટાવવામાં આવે છે. ત્યાં એક ઘણી મોટી દીપિકા રાખેલી છે તે ઉપર સહુથી પ્રથમ દીવો પ્રગટાયેલો જોવાનું મહા ભાગ્ય મનાઈ છે તેથી એટલી ધકાધકી થાય છે કે પોલીસ ખાતાને વ્યવસ્થા જનજવળી સુરકીચ થઈ પડે છે. પહાડપર શિવાલય ઉપરાંત મુલધપ્પનતીચમ્ નામનો કુંડ અને અસંખ્ય શુક્રાઓ છે. કુંડમાં સ્નાન કરવાનું ભારે મહાત્મ્ય મનાય છે.

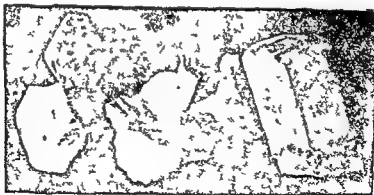
ગુડીપટમ્—વસ્તી ૨૮૦૪ માણસની છે. વેપારનું સાદું મથક છે. ૨૨ જંગલવાળું મોટું જંગલ ભરાય છે. રેલ્વે સ્ટેશનથી બે માઇલને અંતરે પાલીકોન્ડામાં એક પ્રાચીન મંદિર છે. મેવમટકુર ગામડાંમાં સરકારી ખેતીવાડી ખાનાંનું પ્રયોગ ક્ષેત્ર છે ત્યાં શેરડી અને કંબોડીઆ કપાસની નીપજના અખતર ક.વામાં આવે છે.

મદ્રાસ હિલાકાનુ દિગ્દર્શન.
 “મલયા સમાચાર” ની દ્વિતીય તારિક બે.

Characteristic Hillock of granite gneiss.

મલમ છા પાના એડપરીની આસપાસ અમરખનાળા અને રગી ઘેરગી ભાગના પથ્થરના ટેકરાનો દેખાવ

Beryl Crystals

કોઈમટુર હદનાના ધારપુર તાલુકાના પરીધર અથવા પગલાઈ ખાતેથી પળી આવતા પત્રા

તીરપુર—વસ્તી ૧૬૨૭૫ માણસની છે. આસપાસ દાદા નારંગી અને આંખાની મોટી વાડીઓ છે. આ જિલ્લા તેની પેદાશ માટે ખાસ પ્રસિદ્ધ છે. જાદાર દેશાવર ખાતે તે સધળી ઝીંતે આ ગામથી મોટા પ્રમાણમાં વ્યવવામાં આવે છે. નાગરવેલનાં પાનની પણ સારી નીકાસ છે.

વાલાનપેટ—વસ્તી ૧૦૦૧૩ ની. રેલમી કાપડનું વજાટ કામ સાદું થાય છે.

આરકોટ—વસ્તી ૧૧૪૫૦. કલ્કોટક વંદના રાજાઓની ભુની રાજ્યનીનું રાહેર હતું. અનાજના વેપારનું મોટું મથક છે. આરકોટ નવાબના વંદાને હજુ મદ્રાસમાં સારી પ્રતિષ્ઠા ભાગ્યે છે.

વણીપાગાડી—વસ્તી ૨૦૦૬૦. લલાઇ નામની સદાચિક કોમનું તે કેન્દ્રસ્થાન છે.

રાણીપેટ—પનાર નદીના કાંઠાપર આવેલું છે. વાલાનરેડથી શાખા રેલ્વે છે. ઇસ્ટ ઇન્ડીઆ ટ્રિસ્ટીલીયર અને સુગર ફેક્ટરીઝ લીમીટેડ કમ્પનીનું પોટરી કામનું કારખાનું તથા પેરી એન્ડ કમ્પનીનું ફર્નિચરમથક અને એવાં બીજાં કારખાનાંઓ આવેલાં છે. રસાયણિક ખાતર બનાવવાનું એક સરકારી ખાતું પણ અહીંયા છે. દર શુક્રવાર દોરાનું મોટું બજાર ભરાય છે. ગામમાં અનેક મોટાં (રિનેરીઝ) ગામડાનાં કારખાનાં છે. બાંધી રેલવેમાં ગામમાં મોકલવામાં આવે છે.

અમ્બુર—વસ્તી ૧૬૦૮૦ માણસની છે. અનાજ અને ફળપાનનો મોટો વેપાર છે. સોપારી, પાન, સંતરાનો વેપાર ધણે છે. અમ્બુરનું ગામનું પણ વખણાય છે.

તીરતની—જનતાનું મોટું ધામ છે. રેલેશનથી અરંધા માધ્યમે અંતરે કુંગરપર ભવ્ય દેવાલયો છે. એગરટ અને જન-સુઆરીમાં આદી કીર્તિક્ષ અને તાલકીર્તિમથના મોટા મેળાઓ ભરાય છે. અનાજ અને કાપડનો વેપાર મોટા પાયા ઉપર ચાલે છે.

મોર્સી-પુર—રેલેશનથી ચાર માધ્યમે છેટે કાવેરીપાઃ નામનું મીઠાં જલનું મોટું સરોવર આવેલું છે. આખા હસાકામાં એના જેવું બીજું કોઇ સરોવર નથી.

કટપ્પી, આરેશનમ, જલારમેક મોટાં રેલ્વે જંકશનો છે. મેલ્લપ્પી-રેલેશનથી ૮ માધ્યમે છેટે સરુમ્પી કરીને ગામ છે ત્યાં સંતરાંની પેદાશ ધણી થાય છે અને તે વખણાય છે.

પોણુર—ગામની વસ્તી ૯૯૦૩ માણસની છે આસપાસનો સધળો પ્રદેસ પવંતો અને જંગલોથી ભરેલો છે. વેપાર નદી પશ્ચિમે એક ગાંઠને છેટે વહે છે. ગામમાં તુર્સિદાવતારનું મંદિર છે. પોણુરથી પૂર્વમાં ૬ માધ્યમે છેટે તીરમાલા નામનું સ્થળ છે. ત્યાં ભુના જૈન દેવળો છે જૈન કુટુંબોની વસ્તી પણ સારી છે. એક પ્રતિમાજી સવાસોળ શીટની ઉંચાઈનાં છે.

આરણ્ણી—૧૪૨૮૬ માણસની વસ્તી છે. ગામ રેલ્વે રેલેશનથી સાત માધ્યમે અંતરે છે. મોટર બસ સરવિસ છે. વેપાર સારો છે.

મદ્રાસ છલાકાનું દિગ્દર્શન.
“મલખાર સમાચાર” ની દ્વિતીય વાર્ષિક બેટ.

Foliation of Gneiss Madakara, Coimbatore District

કુગરનો દેખાવ જેમાંથી સ્ફાટિક, અભક અને પાગીઆ નીપળવાય એના પત્થરો મળેછે

સેલમ જિલ્લો—

ઉત્તરમાં મહીસુરનું દેશી રાજ્ય અને ઉત્તર આરકોટ જિલ્લો, દક્ષિણે કોઇમ્બટુર અને ત્રિચિનો-પોલી જિલ્લાઓના પ્રદેશ, પૂર્વમાં ત્રિચિનોપોલી જિલ્લો અને ઉત્તર, દક્ષિણ આરકોટના જિલ્લાઓ તથા પશ્ચિમે કોઇમ્બટુર જિલ્લો અને મહીસુરનું દેશી રાજ્ય આવેલ છે. તેનું ક્ષેત્રફળ ૬૯૧૨ ચોરસ માઇલ અને વસ્તી ૨૧૧૨૦૩૪ માણસની છે. તેમાં તામિલ, તેલુગુ અને કણ્ઠાટકી ભાષાઓ બોલાય છે.

જિલ્લાના દક્ષિણ વિભાગ સિવાય સઘળો પ્રદેશ પર્વતમાળાથી આવૃષ્ટ થયેલો છે. પર્વતની હારમાળાઓની વચ્ચે રસાળ ખીણો આવેલી છે. જિલ્લાના મધ્યભાગમાં શિવરાયનો ડુંગર આવેલ છે. તેનું ઉંચામાં ઉંચું શિખર ૫૪૦૦ ફીટની ઉંચાઇનું છે. ને તેનું નામ શિવરાયન છે. એર્ધનફેલ અને ડફ્ફિલ નામનાં ખીણ બે શિખરો છે તેની ઉંચાઇ અનુક્રમે ૫૩૦૭ અને ૫૨૩૧ ફીટની છે. નિલગિરિ જેમને વિશેષ ઠંડું લાગે તેમને માટે આ ડુંગરપર હવા ખાવાનું ફીક છે. ડુંગરપરની સપાટીનું ક્ષેત્રફળ ૧૫૦ ચોરસ માઇલમાં છે, ડુંગરપર કોરી અને રખરના અનેક જાગીયાઓ આવેલા છે. ચેરકાડ નામનું સુંદર ગામનું વસાયેલું છે. ડુંગરપર દેશી ખ્રિસ્તિ અને યુરોપીઅન લોકોની મિશ્રતો અને ઇમારતો છે. તેમાં એકજ યુનિવર્સિટી ગૃહસ્થ અને તે કચ્છી જેમણે શેઠ મહમદલુસેન જખરા મિશ્રતવાળા છે. સેલમ ટાઉન સ્ટેશનથી ડુંગર ૧૪ માઇલને અંતરે છે. તે એકજ રસ્તો સહુથી ઉત્તમ છે. ખીણે રસ્તો કઠીઅમ્પટી રેલ્વે સ્ટેશનથી ૧૨ માઇલનો છે. ત્રીણે રસ્તો બોમિડિ રેલ્વે સ્ટેશનથી ૧૯ માઇલનો છે. જવાને મોટર બસ, એકાગારી વગેરેનાં સાધનો છે. ઉપર ચઢવા માટે મણુરો પાલખીઓ વગેરે મળે છે, દર રવિવારે ચેરકાડમાં મોટું બજાર ભરાય છે. ચેરકાડથી ૪ માઇલને છેડે કોરીની મોટી વારીઓ આવેલી છે. ડુંગરપરની વનસ્પતિમાં ભાતભાતનાં ફૂલગ્રાસ અને મહોટાં છાંયાળાં વૃક્ષો આવેલાં છે તેથી સૂર્યનાં કિરણોને પોતાને પ્રનાય જમાવતાં ભારે શ્રમ પડે છે. આ શિવરાય હિલ્સ ઉપરાંત પૂર્વમાં-કથરાયન ડુંગરાની હારમાળા, ઇશાનમા જાવડી અને અમ્મિકાલુમાં પચ્ચમાલાના ડુંગરાઓ પડ્યા છે.

જિલ્લાની મુખ્ય નદી કાવેરી છે તે કોઇમ્બટુર અને આ જિલ્લાની વચ્ચે વહે છે. દક્ષિણ પનાર નદી પણ આ જિલ્લામાં થઇ દક્ષિણ આરકોટમાં ભળે છે. ડુંગરાળ પ્રદેશમાં ઘાટાં જંગલો છે. વરસાદ સરેરાશ ૩૫ ઇંચ વરસે છે.

નાગલી અને જુવાર એ મુખ્ય ધાનની પેદાશ છે. ભોંમસાગનો પાક પણ સારો થાય છે. તમાકુ પણ કેટલાક ભાગમાં ઉપજાવવામાં આવે છે.

કાપડનું વણાટકામ એ આ જિલ્લાનો મુખ્ય ઉદ્યોગ છે. જોળ અને ખાંડ બનાવવાનાં કારખાનાં આ પણ ચાલે છે. રાસીપુરમાં તાંબાપિત્તળનાં વાસણો બનાવવામાં આવે છે. તિર ચિન્ગોડ તાલુકામાં પાટીના પથ્થરોની ખાણો છે. સેલમ શહેરમાં રેશમનું વણાટ કામ થાય છે. શેનરજીઓ પણ ઉત્પાદન પ્રકારની વણાય છે. સેલમ જિલ્લો આખા ઇલાકાતમાં વણાટ કામનું ઉત્તમ મથક ગણાય છે. કુત્રે ૩૦ દબર રાણો કામે લાગેલી અનુમાનવામાં છે. કુંજમાલા ડુંગરાની તળેટીમાં લોખંડ અને કાંમની ધાતુ મળી આવે છે. એક દિવસના કુંજસાગરમાં ગેન્ગેલીક અને એડપટી પાસે અખરખની ખાણો છે. નમકલ પાસેના કોરીમાલા ડુંગર અને ધરમાપુરીમાં કાવેરી કાંઠે આવેલા હોદનીક ઉપરથી મુંદર જલ-ધોધ પડે છે, કાલી માલાના જલધોધમાંથી ત્રિચિનોપોલી સાર વિદ્યુતજળ મેળવવાનું કામ ચાલે છે.

સેલમ જલ્લો પહેલા મહીસુર સંસ્થાનનો હતો અને તેનું નામ બ્રહ્મહાય હતું, સાકરી, ત્રિવેંગોડ, નમકલ, દેન્કની કોટા, રાયકોટા અને બીજી જગોએ હુંગગોએ ઉપર બાધેલા મજસુન કિલ્લાઓ આવેલા છે.

આટુર, ધરમાપુરી, હોસુર, કીનાગિરિ, નમકલ, ઓમહુર, રાસીપુર, મેયમ, તિરુવેંગોડ, અને ઉત્તરકાં એ આ જિલ્લાના તાલુકાઓ છે.

મદ્રાસ સેન્ટ્રલ રેલવેની ચાર થએલી રેલ્વેલાઇન આરકોનમ આવી ત્યાંથી જ લારપેક થતા તીરુપુર રેલ્વે સ્ટેશનથી આ જિલ્લામાં પ્રવેશ કરે છે તે પાલનાટ તરફ જાય છે તે લાઇન ઉપર કંગન કરા, સામયપગી, દગનપગી, દોધામપટ્ટી, મોરપુર જંકશન, જીરેદિપગી, ઓમિડિ, ચોકુર, દત્તીશપેટ, તિમાપગી, સેયમ જંકશન, વિરપની રોડ, વાગ્ગદીતયમ મેકડોનાલ્ડ ચોક્કી, કપીપટ્ટીરોડ, સાકરીઘર, અનન્થ, કાવેરી, એ રેલવેનો આ જિલ્લામાં આવેલા છે. ધરોડ જંકશનથી કોલ્હુર જિલ્લા સુધી થાય છે.

નિરપુર જંકશનથી એક શાખા કૃષ્ણાગિરિ સુધી ગઈ છે તેનાપર પેરીઆગરમ, પેરીઆ કડીલ, બટથુર, કન્ડીકુપન અને કૃષ્ણાગિરિ સ્ટેશનો છે ચોન્પુર જંકશનથી એક શાખા હોસુર સુધીની છે તેનાપર રાણીસુબનુર, મેમનહલી, ધરમાપુરી, ઇચપગી, પાવકોડ, દત્તમહલી, માટનહલી, નાયકોટા, નાગદુના, કેવમગવમ અને હોસુર સ્ટેશનો છે.

મેયમ જંકશનથી એક શાખા છે તેનાપર સેયમ માર્કેટ અને મેયમ ટાઉન સ્ટેશનો છે મેયમ માર્કેટને સેનાપેટ પછી કહે છે.

જિલ્લામાં જનજીનાતોજ સ્થળો નીચે મુજબ છે.

મેયમ—જિલ્લાનું મુખ્ય સહેર છે વસ્તી ૫૨૨૪૪ માણસની છે વજાટકામ માટે ધણુ રખણાય છે. ૩, ભોયર્ગીંગ તેન, ઘી, તપ, આના, નાગરવેલના પાન, કઠોળ અને કુલ્લાડ પાન બીજાં વેપારના મધ્યકો ખાતે મેટા પ્રમાણમાં વ્યવવામાં આવે છે, સહેર સુધરાઈનાલુ ધણુ ચત્તીકળાનું છે. સહેરને પીવાનું સ્વચ્છ જળ રાહેરથી ૮ માઇલને અંતરે પાનમારુટ પટ્ટિ નામનું ચ્ચળ છે ત્યાંથી નળ વાટે લાવનામાં આવે છે. નિજ હસ્તકની રાળાઓમાં પ્રાથમિક શિક્ષણ મફત છે જાનણુ અને વજાટનું શિક્ષણ શાળામાં દાખલ કણુ છે તે ઉપરાંત ઉદ્યોગશાળા અને જીભવન ચલાવવામાં આવે છે. નાળામાં શાષ્ટીયગીતો ક્ષીબવવામાં આવે છે

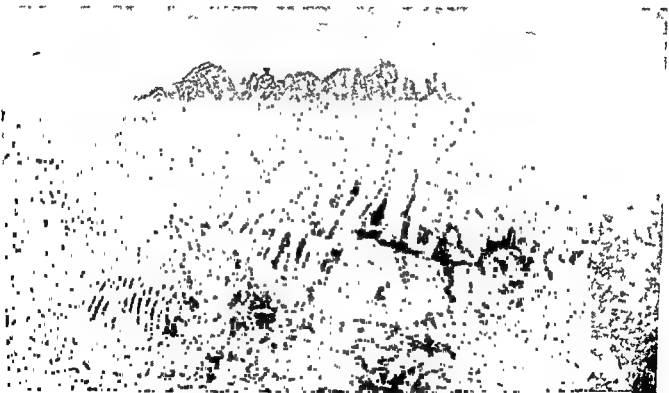
મેયમ ટાઉનમાં જ આપણા જીજરાતીઓ રહે છે. સેયમ માર્કેટમાં કોકની માત્ર દુકાનો જ છે મેયમ જંકશનમાં કોઇ જીજરાતી વસવાટ નથી. મેયમની આસપાસ શિરશાય દિલ્સ, ચેંગકોડ, પાન મારુટપટ્ટિ વેટર વક્સ, ચોક દિલ્સ, દોલ્સ ગ્રેગેંગ, હોહાનીકોનો જયધોધ, અયોધ્યાપટનમ, તન્મગયમના દેવાયવ, દત્તમાનતીર્થ, અને તીર્થઆવા નામના સ્થળો ભેગા લાયક છે.

નીચે મુજબની ગોટરવસ સર્વિસ દોડે છે

૧. મેયમ-નમકલ, ૨. મેયમ-કોમ્મરપાયથમ, ૩ મેયમ-ત્રિવેંગોડ, ૪. મેયમ-આટુર, ૫ મેયમ-રાસીપુર, ૬. નમકલ-ત્રિવેંગોડ, ૭ નમકલ-નિચી, ૮. નમકલ-ચોહતુર, ૯. નમકલ-પરમ્બી, ૧૦. ધરમાપુરી-ચેન નગરમ, ૧૧. ધરમાપુરી-કૃષ્ણાગિરિ કાવેરી પટનમ ચ્ચળ, ૧૨. કીનાગિરિ-હોસુર, ૧૩ હોસુર-મેગલો.

મદ્રાસ ઇલાકાત દિગ્દર્શન.

“મલબાર સમાચાર” ની દ્વિતીય વાર્ષિક ભેટ

Isolation of Gneiss Madhakarai Coimbatore District

દુ ગરનો દેખાવ જોમાથી રક્ષાટિ, અબક અને પાગીઆ નીપળવાય આના પત્થે મગેઉ

ધર્માપુરી—વસ્તી ૧૪૩૯૩ માણસની છે. ગામમા મહિકાલુર્ન સ્વામિનુ ગિવાલય અને પરવાસુરેવ પેરમાલનુ કૃષ્ણ મંદિર જોના લાયક છે. રવિવારે જમર ભરાય છે ગામની દક્ષિણે ૫ માઇલ ઉપર આનમનકોટા ગામ છે ત્યાં માર્ચ-એપ્રિલના અરસામા અને પશ્ચિમે સાત માઈલને છેટે ઇન્દુર કરીને ગામ છે ત્યાં એપ્રિલ-મેના અગસામા ઢોરોના મોટા જમરો ભરાય છે જે દશ દિવસ સુધી ચાલે છે.

ટોસુ—મેગસોગથી ૨૫ માઈલને છેટે છે. મોટા રસ્તો છે. હવા શિતય છે. દેશની મોટામા મોગી હરકરી રિમાઉન્ડ ડિપો અહીંઆ આવેલી છે

બગુર—તી દ્રાક્ષ યશ્વી વખણાય છે. ૨ મીયુગમ્-વસ્તી ૧૩૯૭૮ મેન્દમગયમ્-વસ્તી ૧૨૬૭૨ નિન્થેગોહ-વસ્તી ૧૦૫૧૩ વગેરે બીજા ગામો વેપાળના સાગ મથક છે,

કોઇમ્બટુર જિલ્લો:—

મેનમની પશ્ચિમે આ જગ્યા આવેલો છે તેનુ ક્ષેત્રફળ ૭૨૨૫ ચોરસ માઈલનુ અને વસ્તી ૨૨૧૬૮૧૮ માણસની છે તેમા તમિલ અને કન્નડોની મુખ્ય ભાષાઓ છે.

જિલ્લાનો ઉત્તર પ્રદેશ મેનમનો છે. મહીસુગના સરથાનવી ત્રિવિગિરિ રગમ્ અને બીજા પહાડોની આડશથી જુને પડે છે ત્રિવિગિરિના પહાડો વાવવ્યમા અને અનમના નૈરુયમા આવેલા છે કાવેરી નદી મુખ્ય નદી છે તથા ભવાની, નોયીન અને અમરાવતી નાની નદીઓ આ જિલ્લામા છે તે નદીઓ કાવેરીને મળે છે. જિલ્લાનો ઉત્તર ચોરસ માઈલના વિસ્તારનો પ્રદેશ જંગલોથી ઘેરાયેલો છે. એ જંગલોમા ફેશના સર્પ જાનના મોટા વનચર પશુઓ જેવા કે, હાથી, મિલ, દીપડા, વાઘ, રીંછ ચિત્તા, વગેરે વસે છે ત્રિવિગિરિ પહાડોની કુપટ દારેગી વચમા મુન્નર ખીણો આવેલી છે જિલ્લાની આમોલના સુખાનારી ભરેલી અને પહાડોની તળેટીમા જગા અનાજોગ્યવાળી છે. વરસાદનુ પ્રમાણ ૫૫. એકમરણુ નથી ૨૦ માઈલથી વધને ૮૮ ઇંચ સુધી વરસાદ વરમે છે.

બાજરી, જુનાર, નાગની, ચણા આ જિલ્લાની ખેતીની પેનાશ છે. ચોખા મુ. થોડા થાય છે. જિલ્લામા મોટે ભાગે જમીનદારીઓ છે જમીનદારો સરકારને વામ્બીક ભગણુ ભડે છે અને પોતાના ખેતુનોને જમીન આપી વારસીક લેણુગી દે છે. કાપડના વણાટ કામ સાથે જિલ્લામા અટાર હમર શાળો કામે લાગ્યાનુ અનુમાન છે રેશમનુ વણાટ કામ થાય છે ૩ એ આ જિલ્લાની મુખ્ય નિકામ છે

અવનાશી, ભવાની, કોઇમ્બટુર, કારપુગમ, ઇરોડ, ગોપીચેંગીપાવયમ, કોનેગન, પદ્મનમ, પોવાની અને ઉન્મનપેક એ આ જિલ્લાના નાણુકાઓ છે

ઇરોડથી પ્રવેશની અને પાલઘાટ તરફ જતી રેલ્વે લાઇન ઉપર ઇરોડ જંકશન, નોનીય પાવયમ, પેર-કુરાઈ, ઇન્દુર, વિજય મંગલમ, ઉદ્દુલ્લિ, કુવિપાવયમ, તીરુપુર, વન્ડુપાવયમ, મોમનુર, સુલુર, સિગનપુર, પોદુર જંકશન, મદુકગઇ, વયવાર, કાલકોડ અને આયનાકોડ જંકશન ગ્રેશનો આ જિલ્લામા આવેલા છે

ધરિદ જલકચનથી એક વાખા ત્રિચિનોપોલી તરફ ગઇ તેના પર દરિદ જલકચન, ચાવડી પાનયમ, પમ્પુ, ઝાનનક્ષી, ઉન્નયગ રોચનો આ હક્ષામા છે

પોદનુલી મેટુ પાનયમ જતી વાઇન ઉપર, પોનુર, કોઈમ્બટુર, તુડીયતુર, પેરીયાનાયમ પાનયમ, કરાઇમ્મલ અને મેટુ પાનયમ રોચનો અને પોદનુલી પોનાથી તરફ જતી લાઈન ઉપર પોદનુર, મેરી પાનયમ, કિનટુકાપુ, કોવિન પાનયમ અને પોનાથી રોચનો આ હક્ષામા છે

હક્ષામા જાણવાળેય સ્થળોની વિગત નીચે મુજબ છે.

કોઈમ્બટુર—હક્ષાતુ મુખ્ય રથગ છે તેની વસ્તી ૬૫૭૮ માણસની છે તેમા બે સ્પીનિંગ મિલ, એક વિવિગ મિન, એક ટાઇન ફેક્ટરી અને ટ્રેનાડ ટ્રેન ગ્રેમ આવેલા છે બેતીરાહી ખાતાની સરમરી કોનેજ અને હન્ડરટીઅન સ્કેન છે વેપારનુ મથક ઠીક છે.

પોનાથી—વસ્તી ૧૧૮૬૬ માણસની છે અનમવા હિલ્સ ગ્રેચનથી ૮ માઇલને અંતરે છે તે હિલ્સ ઉપર ગામ અને ચાના બગીચાઓ છે ત્યા જનાનગ્યોએ પોનાથીથી જુદુ નેઇએ, બગીચાઓ માટે નેઇના મન્મામાન માન મોદાના વેપારનુ મોટુ મથક પોલાથી છે હા શુક્રવારે મોટુ બજાર બનાય છે આ બજાર આખ દક્ષિણમા મોગમા મોટુ ગણાય છે

પાનની હિમ અને ઉદમન પેઠ જનારાઓ સાર પશુ પોવાથી જ ગ્રેચન છે મોગ બમે ઉદમન પેઠ (૧૮ માઇલનુ છેડુ) અને પાનની (૪૨ માઇલનુ છેડુ) માટે દેડ છે કોઈમ્બટુર, પાનના નિરુગા, પાનની, ઉદમનપેઠ અને અનમના હિલ્સના મથકના વેપારનુ પોનાથી ટ્રેન્ડમાન છે

નિરુ —વસ્તી ૧૦૭૫૧ માણસની છે રતુ મોટુ મથક છે રતી મોમમમા મુન, બા, પન્નમના રના વેપારીઓના વ્યાપ્તીઓથી ગામ ઉદનઇ બાય છે તીરુપુર અને ધારપુર (૩૦ માઇલનુ છેડુ) વચ્ચે મોન્બમ સર્વિસ છે ગ્રેચનની પેટાશમા મરચા, કુરગી, અને લસણ મુખ્ય છે તીરુપુર અને મેરી પાનયમમા બે ૧૫ની મિનો છે મેરી પાનયમની મીમમાથી પેમન-અરમાના કાંચ નેના સ્કેટિંગ પથર મળી આવે છે તીરુપુથી ૫ માઇલને અંતરે અવનાડી નામનુ મથક નેવા લયક છે નગરાવારે તીરુપુરમા મો બજાર લગાય છે વગસમા એકવાર ૫૧ પ્રવર્તન મને છે

ઉદમનપેઠો મોગ વખણાય છે અને કોલેચનમા રેસમનો ડોલો સારો છે

ત્રિચિનોપોલી હક્ષો—

આ હક્ષા ઉત્તરમા મેલમ પૂર્વમા દક્ષિણ આગકો, દક્ષિણે તાન્નેરુ હ નો અને પુકકે ગતુ દેશી ૧૦૦ તમા મડુગા હ નો અને પશ્ચિમમા કોઈમ્બટુર હ નો અવેનો છે હક્ષાનું ક્ષેત્રફળ ૪૩૧ નાગમ માઈલ અને વસ્તી ૧૬૦૨૮૩૮ માણસની છે. હક્ષાની મુખ્ય ભાગા તામિલ છે

પ્રેચ સાધાણુ રીતે મપા છે પણ મ્થાક કરાક રેગ્યો છે ટ્રીમાના અને પચઈમાડી બે મોગ મુને છે પચઈમાના આ હક્ષાને મેલમથી જુને પાડે છે ત્રિચિનોપોલીની પશ્ચિમે ૧૧ માઈલ ઉપર કાવેરી નદીમા બે ફાળ પડી બાય છે તેમાના એક ફાળનુ નામ કોનેજ છે એની રીતે

શાખાઓ વહીને ત્રિચિનોપોલીની પૂર્વમાં ૧૦ માઇલને છેટે પાછી મળી જાય છે. કોલેરન નદીવાળી શાખા આ જીલ્લાને તાંબેર જીલ્લાથી જુદો પાડે છે. આ જીલ્લા અને દક્ષિણ આરકાટના વચ્ચે વેલ્લાર નામની ખીજ એક નદી વહે છે. આનમલા અને પાલનીના ડુંગરામાંથી નીકળી ૧૪૦ માઇલ સુધી વહી અમરાવતી નામની નદી આ જીલ્લામાં કરર પાસે કાવેરીને મળી જાય છે.

સારા ઇલાકામાં આ જિલ્લો ગરમમાં ગરમ છે પણ આમોહવા સુખાકારી લય છે. વરસાદનું પ્રમાણ સરેરાસ ૩૫ ઇંચનું છે. ચાવલ એ જીલ્લાનો મુખ્ય પાક છે તોપણ જુવારી, યાન્ડી, નાગલી અને વરગ નામનાં એક ધાન્યની પેદાશ પણ થાય છે. ચણા, રૂ, શેરડી, તમાકુ ગળી વગેરે પણ નીપ-જાયવામાં આવે છે. જીલ્લામાં કાપડનું વણાટકામ, અરેરાત કોમતી નંગોનું દાગીનામાં જડતર કામ અને ચીરટ બનાવવાનું કામ સારા પાયા પર છે ને તે જીલ્લાના ખાસ ઉદ્યોગો છે. જીલ્લામાં દશ હજાર શાળા કામે લાગ્યાનું અનુમાન છે.

કરર, કુલીતલાઇ, લાલગુડી, મસુરી, પેરામ્બલુર, ત્રિચિનોપોલી અને ઉદયાર પાલયમ એ આ જીલ્લાના તાલુકાઓ છે.

ધરોડથી આવેલી રેલ્વે લાઇન ઉપર ઉન્જલુર પછી કોડુગુડી, નાયલ, પુગલુર, કરર, સનપીરડી, પુલલુર, કંતલા સીતાનવર્ધ, મહાધનપુરમ, લાલપેક, લીમચીપુરમ, કુલીતલા, મરકુર, પેટાઇવપતલા, પેરકમણી, એલમતુર, નિયાપુરમ, મેકુડી, મુરંગપેટા, શીરંગમરોડ, ત્રિચિનોપોલીફોર્ટ, ત્રિચીપલકરા, ત્રિચિનોપોલી જંકશન સ્ટેશનો આ જીલ્લામાં છે પછીથી તાંબેર જિલ્લો શરૂ થાય છે.

મામાવરમ જંકશનથી આવેલી અને ત્રિચિનોપોલી જંકશનથી મદુરા જતી રેલ્વેલાઇન ઉપર ત્રિચિનોપોલી જંકશન, પુન્ડુડી, સનાશીપટ્ટી, કોલતુર, સમુદ્રમ, માનપરા, ચેટ્ટીયપટ્ટી, એલંગકુરિચિ, વધ્યમ્પટ્ટી સ્ટેશનો આ જીલ્લામાં છે. પછી મદુરા જિલ્લો શરૂ થાય છે.

જીલ્લામાં જાણવાજોગ સ્થળોની વિગત નીચે મુજબ છે.

ત્રિચિનોપોલી-જીલ્લાનું મુખ્ય સ્થળ છે તેની વસ્તી ૧૨૦૪૨૨ માણસની છે. શહેરના કેન્ટોનમેન્ટ અને ફોર્ટ એવા બે વિભાગ છે. કેન્ટોનમેન્ટમાં યુરોપીયન, દેશીખ્રિસ્તી અને લશ્કરી અમલદારો રહે છે. ફોર્ટમાં ગીચ પ્રજાની વસ્તી છે. આ શહેરમાં આર રેલ્વે સ્ટેશનો છે. ત્રિચિનોપોલી જંકશન, ત્રિચિનોપોલી ફોર્ટ, ત્રિચીપલકરા અને ગોલ્ડન રોક શહેરની મધ્યમાં જ્યાં માટે ત્રિચિનોપોલી ફોર્ટનું સ્ટેશન અનુકુળ પડતું છે. સાલ્વ ઇરીઅન રેલ્વે કમ્પનીની વહી ઓપીસો કેન્ટોનમેન્ટમાં છે. જનરલ ઓફિસ જંકશન સ્ટેશનની નજીકમાં છે. ફોર્ટ સ્ટેશનથી ૭ એક ફરલાંગને છેટે કાવેરી નદીના કાંઠે ધર્મશાળાઓ છે જંકશન સ્ટેશનપર શહેર ખતાવવાને ભોગીઆઓ મળે છે જે સાથે આવીને શહેર ખતાવવાના એક રોજના ત્રણ રૂપીયાનો યાજ્ઞ લે છે. ત્રિચિનોપોલી જંકશનથી પુલકાટા દેશી રાજ્યધાની જે ૩૩ માઇલને અંતરે છે ત્યાં જવાને રોજ મોટર સર્વિસ મળે છે. ત્રિચિ ફોર્ટથી ૭૨ માઇલને છેટે આવેલ નમકલ સુધીની મોટર સર્વિસ પણ છે. શહેરનો મુખ્ય હોલોમ સીતારેટ બનાવવાનો છે તે માટે ત્રિચિનોપોલી ખાસ પ્રખ્યાત છે. સોના ચાંદીનાં નક્સીદાર વાસણો પણ સારાં બને છે. હાડવેર અને છુટની બનાવટ પણ વખલાય છે. માણેક વગેરે કીમતી નંગો માટે દુનિયામાં ત્રિચિનોપોલી એક

મોટામાં મોટું વેપારનું મથક છે. ધાન, કેળાં, નાળિયેર અને આંબાની નીપજ પુષ્કળ છે. ફોર્ટ સ્ટેશનથી સ્વરધા ગાઉને છેટે ગામની વચ્ચેથી રેલ મોટું બન્યું હોય છે. ડિસેમ્બર, જાન્યુઆરી અને માર્ચ માસમાં વરસો વરસ સમયપૂરમ્ નામનાં પરાંમાં મોટાં બન્યું હોય છે.

કાવેરી નદીમાં શ્રીરંગનાથ ટાપુ આવેલો છે તે ટાપુપર ૨૩૧૫૦ માણસની વસ્તી છે. શ્રીરંગનાથ સ્વામિનું વિધ્યનું મંદિર એ ટાપુપર આવેલું છે. ત્યાં જવા માટે પુલ બાંધવામાં આવ્યો છે. દક્ષિણ હિન્દમાં આ દેવાલય વિશાળ અને ધનાઢ્ય છે. એ જ ટાપુ પર શ્રીરંગનાથ વિધ્ય મંદિરથી સ્વરધાક માઇલ છેટે જ્યોત્સ્નરનું શિવાલય છે. બન્ને મંદિરો જોવા લાયક છે. ટેપકુલમ તળાવ, નવાબનો રાજમહેલ, ચંદા સાહેબનો મુકરમો, મેન્ટ્રલ જેઇલ, ગોલ્ડન રોકપર રેલ્વેની વર્કશોપ વગેરે સ્થળોની મુલાકાત પણ લેવી જોઇએ.

ચેટ્ટીકોલમ, સીરંથુર, કુલીતલાઇ, કોટ્ટુમુડી વગેરે નાનાં ગામો છે અને ત્યાં દરેક સ્થળે પ્રાચીન દેવાલયો આવેલાં છે.

૬૨—વસ્તી ૧૮૨૪૬ માણસની છે. વેપારનું સાદું મથક છે ગામથી એક માઇલને છેટે તન-તોની માલાના કુંગરપર એક વિધ્ય મંદિર છે ત્યાં વાર્ષિક મોટો મેળો ભરાય છે.

પુરમપુર—એક વેપારી મથક છે. વસ્તી ૧૩૪૫૬ માણસની છે. ચેન્દ મંગલમ નામનાં ગામમાં લોખંડ ગાળવાની દેશી ભઠ્ઠાઓ છે.

મદુરા જિલ્લો:—

ઉત્તરે કોઇમ્બટુર, ત્રિચિનોપોલી અને તાંતોર જિલ્લાઓ પૂર્વમાં રામનાદ, દક્ષિણમાં તિનેવેલી અને પશ્ચિમે ત્રાવણકોરનું દેશીરાજ્ય આવેલ છે. તેનું ક્ષેત્રફળ ૪૯૦૭ ચોરસ માઇલ અને વસ્તી ૨૦૦૭૦૮૨ માણસની છે. જિલ્લામાં તામિલ, તેલુગુ અને હિન્દુસ્થાની ભાષાઓ બોલાય છે.

જિલ્લાના પ્રદેશમાં નાના મોટા પર્વતો આવેલા છે જેમાં પાલનીનો પર્વત ઘણો પ્રસિદ્ધ છે તેની ઉચાઇ ૮૦૦૦ ફીટની છે. તેને વરક પર્વત પણ કહે છે. એ જ પર્વત ટોળાવમાં નીચે ધનાં જતા સિરમાલા, કરન્ત માલા, અને અલગરના કુંગરાઓ બને છે. સિરમાલા કુંગરની હારમાળા તો ૨૦ માઇલની લંબાઈની છે તેની ઉંચાઈ ૩ હજાર ફીટ જેટલી છે. જિલ્લામાં વાઇગઇ મુખ્ય નદી છે. ત્રાવણકોર સંસ્થાનમાંની પેરીયાર નદીના જલસમુદ્ધને એકબીંધ બાધી આ જિલ્લાના ઉપયોગ સારૂ વાળી બેવામાં આવ્યો છે. વરસાદનું પ્રમાણ સરેરાસ ૩૨ ઇંચનું છે. હવા અનારોગ્યતા વાળી છે.

જિલ્લાની ખેતીવાટીમાં, ધાન, જુવારી, બાજરી, નાગલી, વરગ વગેરેની નીપજ છે. ફળાફળના વૃક્ષો ઘણાં છે. ડિડિગાલ અને કોડાઇકનલ તાલુકાઓમાં કેળાં, એલાયેલી અને કોરીની વાડીઓ પુષ્કળ છે. જિલ્લાની બીજી મુખ્ય વેદાશ કપાસની છે. ૧૮૦૫૪૫ એકરમાં કપાસનું વાવેતર થાય છે. તમાકુ અને તેલબીયાંની પણ ખેતી થાય છે. મદુરા શહેરમાં કાપડનું વંજાટ અને રંગાર્દાસ ઘણું મુંદર થાય છે. તાખાં પિત્તળનાં વાસણો પણ બનાવવામાં આવે છે. ડિડિગાલમાં સિગારેટ, અને પંચ ધાતુ ગનાવવાનાં કારખાનાં છે. કાપડની મિશો પણ છે. જિલ્લામાં ૮૬૪૮ સાળો કાગે લાગ્યાની હેક્કી ગબુત્રી થઈ છે, જેમાંની ૩૫૮૩ માત્ર મદુરામાં જ અને ૨૨૨૬ ડિડિગાલમાં છે.

ડિડિગલ, કોડાઇકનલ, મદુરા, મેલુર, નિલકોટા, પાલની, પેરીયકુલમ, અને તીર મંગલમ એ આ જિલ્લાના તાલુકાઓ છે.

ત્રિચિનોપોલીથી આવતી રેલ્વેલાઇન ઉપર વર્ધમામ્પતિ પછી કલપટીછત્રમ, અયલુર, વડમદુરા, તમરાઇપટ્ટી, ડિડિગલ, વેલોડ, અમ્બાપુરાઇ, કોડાઇકનલ રોડ, વરીપટ્ટી, કરપટ્ટી, શેલ વન્દન, સમયનલુર મદુરાક્ષીજ, મદુરા જંકશન, મદુરા ઇસ્ટ, સીધમન, વગેરે સ્ટેશનો આ જિલ્લામાં છે પછી રામનાડ જિલ્લો શરૂ થાય છે. મદુરા જંકશનથી વિરૂંકનગર તરફ જતી લાઇન ઉપર પશુ માલા, તીરપર-કુન્ડરમ કમ્પલુર વગેરે સ્ટેશનો આ જિલ્લામાં છે પછી રામનાડ જિલ્લો શરૂ થાય છે.

જિલ્લામાં બહુવાન્યેય સ્થળો નીચે મુજબ છે.

મદુરા—૧૩૮૮૬૪ માણસની વસ્તીવાળું વાઇગઇ નદીના કાંઠે આવેલું જિલ્લાનું મુખ્ય શહેર છે. ઇશુની ખ્રીષ્ટ સદીમાં વંશ શેખર નામના નાયકે તામિલ લાપાની વિલાપીક સ્થાપી હતી. ગ્રીક અને રોમન લોકોને પણ આ શહેરનો પરિચય હોવો જોઇએ કેમકે એનાં સાહિત્યમાં કેટલેક સ્થળે આ શહેરનું વર્ણન છે. વળી વાઇગઇ નદીના પટમાંથી રોમન અને ગ્રીકના જીના સિલ્કાઓ કેટલીકવાર મળી આવે છે. મદુરા અને તીરપટ્ટર ૩૮ માઇલ, દેવકોટા ૬૦ માઇલ, કરપકુડી પર માઇલ, અલ-નગુર ૮ માઇલ, મેલુર ૧૬ માઇલ, ઉત્તમપાલયમ ૬૫ માઇલ વગેરે મોટરબસ સર્વિસો છે, ગામમાં ધણીએ ધર્મશાળાઓ છે. જરીદાર ખારીક મઝલીનનું કાપક મદુરાનું ધણું વખણાય છે, સારીઓ જોડણીઓ, પાઘડીઓ, વગેરે ધણી સુંદર બને છે. રંગાટકામ એ મદુરાની ખાસ વિશેષતા છે. કાષ્ટ અને ધાતુપરનાં શિલ્પકામ પણ અદ્ભૂત ચાતુરીવાળાં છે. કાપક અને ધાનનાં ધણાં કારખાનાં શહેરમાં આવેલાં છે. દર ગુરવારે અને રવિવારે મોટાં બજારો ભરાય છે. કારતીક અને ચૈત્ર માસમાં બે મહોટા મેળાઓ ઉજવાય છે. શહેરના મધ્ય ભાગમાં મીનાક્ષીદેવી અને સુન્દરેશ્વર મહાદેવનાં સુંદર વિશાલ શિલ્પકળાના અદ્ભૂત નમુનાનાં દેવાલયો આવેલાં છે. એ દેવાલયનું મુખ પ્રદેશદ્વાર વિટવસલ સ્ટ્રીટમાં મિનાક્ષી દેવીનાં મંદિરવાળા ભાગમાં આવેલું છે. પ્રવેશ કરતાંજ અષ્ટલક્ષ્મી જેમાં આઠ લક્ષ્મીઓની મૂર્તિઓ છે એવો મંડપ નજરે પડે છે. તે ઉપરાંત મીનાક્ષી દેવીના જીવન પ્રસંગના કેટલાંક દ્રશ્યોની પ્રતિમાઓ જોવાય છે. બાહમાં શ્રી ગણેશનું મંદિર આવે છે. જમણા હાથપર પદ્મુખા કાર્તિકે સ્વામિ જેને સુલક્ષ્ણપ્થ સ્વામિ કહે છે તેનું દર્શન છે. વળી અંદર જતાં શિવ શિકરી રૂપે અને શિવા શિકારિણી રૂપે હોય એવી પ્રતિમાઓ જોવામાં આવે છે. પછી શિવગંગા જમીનદારનાં સમર્પેલા પિત્તળનાં કમાડવાળા અંતર ભાગમાં પ્રવેશાય છે. અંધાર મંડપમાંથી પસાર થતાં સુવર્ણ કમલના સરોવર આગળ અવાય છે. લાં શિલ્પ કામનાં કેટલાક નમુના સુવર્ણ વિમાન સુંદરેશ્વર પરનો સુવર્ણ મંડપ, પાંચપાંડવો, હરિશ્ચંદ્ર તારામતિ વગેરેનાં દ્રશ્ય જોતાં સુન્દરેશ્વર મંદિરમાં જતાં યશઃ સ્થંભોપર દેવાલયનો ઇતિહાસ આપતા તામિલ અને સંસ્કૃત શિલાલેખો છે. પછી શત સ્થંભનો સભામંડપ આવેલ છે જેમાં સૂર્ય મધ્યભાગે હોય એવા નવ ગ્રહની પ્રતિમાઓ છે. શિવના રૂપ સ્વરૂપો, નંદી, સુવર્ણધ્વજ સ્થંભ, શિવ અને કાલિનું તૃત્ય વગેરે પ્રતિમાઓ જોતાં પાછળના ભાગમાં ધાતુનાં વાહનો પાસે અવાય છે. વિશાળ મંદિરમાં અનેક રમણ સ્થાનો જોવાલાયક છે. મિનાક્ષીનું ભવ્ય મંદિર જોતાં ધરાતાં નથી. તિરમલ નાયકનો રાજમહેલ દોઢ માઇલને છેટે છે તે ધણી ભવ્ય અને અચ્છત્ર કામ ન કરે તેવી કારીગરીવાળો છે. પાલયમ્પતિ

જનીનદારના બગીચામાં વિશાળ પ્રાચીન વડ છે. મહુરાથી પાંચ માઈલ દુર છે તેને આકર હાથીના જેવા હોવાથી તે હસ્તિગિરિ કુંજરમાલા અથવા એલીફન્ટ રાજના નામથી પ્રસિદ્ધ છે. તે બે માઈલની લંબાઈનો, ૨ ફરસાગમાં પહોળાઈનો અને માત્ર ૨૫૦ શીટની ડંચાઈનો છે. બીજાના દિવસે હજારો વચ્ચુકરો ત્યા જઇ પુખ્ત કરે છે.

દક્ષિણ દિ-દત્ત મુસ્લમા મુંદર ગદેર મહુરા છે. અમેરિકા અને યુરોપના પ્રવાસીઓ હિન્દમા આવે છે તે મહુરાની મુલાકાત લેવાને ચુકતા નથી. મહુરામા યુજ્જ્વાલીઓની વસ્તી પણ છે, પણ જુનાગઢના મોમપરા બ્રાહ્મણો જેઓ હાલ મોરાટ્ટીઓ કહેવાય છે તેઓ અહીંયા ૪૦ હજારની સંખ્યામા વસેલા છે તેમાના મોટા ભાગનો ઉદ્યોગ વણાટ અને રંગાટ કામનો છે.

ડિંગિગલ—૩૦૬૨૨ માણસની વસ્તી છે. મિશ્રમાલા અને પાવની કુંગરોની વચ્ચેના મેદાનમા આવેલું હોવાથી ચિતળ દવાવાળું થયેર છે. ડિંગિગલ અને પાલની વચ્ચે ૩૮ માઈલના અંતર સુધી મોટર બસ સર્વિસ છે. ગામનો મુખ્ય ઉદ્યોગ સીગારેટ તથા તેલુરી, તાળા, પંચધાતુના વાસણો બનાવવાનો છે. આસપાસના કુંગરાઓ ઉપરથી કોરી અને એવાયેચી ગામની બજારમા વેચાણ માટે જથ્થાબંધ આવે છે. ગામમા એક પુગલો દિવો છે. મેમર્મ રપેન્સર એન્ડ કંપનીની સીગારેટ ફેક્ટરીનું કામ જેવા લાયક છે.

કોડાઇકનલ રોડ—વસ્તી ૪૦૮૮ માણસની છે. પાવની હિલ્સપરના કોડાઇકનલ દવાખાવાના રથને જનારાઓ આ રોડનાપર ઉતરવું પડે છે. બન્ને ઝથો વચ્ચે વાટનોની તુલ્યતા સારી છે. કોડાઇકનલ કુંગરપર માત્ર ૧૦૦ શીટની ડંચાઈ આવેલું છે. ફેલુઆરીથી અક્ટોબર સુધી યુરોપિઅન અને અમેરિકન લોકોની ભારે આનંદન ગટે છે. આખોલવા ગિનય અને મુખાકારી કરેલા છે. ત્રણ માઈલના ઘેગવાવાળા તળાવની આસપાસ ગામ વસાયેલું છે. વરસમા નરિંગસ ૬૦ ઇંચ વરસાદ વરસે છે. દુનિયામા ઉત્તમોત્તમ દવાના ત્રણ ઝથો છે તેમાનું આ એક છે એમ કહેવાય છે. કુંગર પર સિયવર કેટેક, પમ્બર, કેરી વોટ ફોસ અને પિવટ ગેકમ જેવા લાયક રથો છે. કુંગરના ડંચામા ઉચા શિખર પર સગારી વેધગાળા છે રેલ્વે સ્ટેશનથી ૬૫ માઈલને અંતરે પેરીઆર ઇન્ડિગેશન વર્કસ આવેલું છે. આ ગણસી કામ પણ જોવાલાયક છે. પેરીઆર નદીના ૫૮ કિપર ૧૩૬ શીટ અને ૬ ઇંચની તળાએ પહોળાઈનો અને ૧૪૪ શીટ ડંચાઈનો એક જગેર બધ બાધી ૧૭૬ શીટની ઉડાઈનો ૮ હજાર એકઠા કોલરજાગો એક જ મગદ બનાવવામા આવે છે તેમાથી ૫૩૪૨ શીટ લંબાઈની એક જુહી નરે વારે પાણી વહાવી કાઢ જવામા આવે છે જુહી આગળ જતા એક વિશાળ ધુનાના રૂપમા તે જલસમુદ્ર બને છે અને ત્યાથી નાની નાની નીકા વારે મોદિયામા પાણી પૂરું પાડવાની શરૂઆત થાય છે. આ કામ ૧૮૮૭ ના સપ્ટેમ્બરમા શરૂ કર્યું હતું અને ૧૮૯૫ ના ઓક્ટોબરમા પૂર્ણ થયું હતું.

પાવની હિલ્સની ગ્રાબર્ડ ૫૪ માઈલની અને પહોળાઈ ૧૫ માઈલની છે રેલ્વે સ્ટેશનથી પહાળી તળેટી ૩૨ માઈલને અંતરે છે અને તળેટીથી ઉપર ૮૬, પાવળી મોટરમા ૬ માઈલના વાહનથી જવાય છે.

મકરણ ૬ હું.

ઇલાકાના પશ્ચિમ કાંઠાના જિલ્લાઓ.

આ વિભાગમાં નીલગિરિ, દક્ષિણ કણ્ણાટક, અને મલબાર જિલ્લાઓ આવેલા છે. કાયીન અને ત્રાવણકોરનાં દેશી રાજ્યો પણ આજ વિભાગમાં આવેલ છે.

નીલગિરિ જિલ્લો—

ઉત્તરે મહીસુરતું દેશી રાજ્ય, દક્ષિણમાં મલબાર અને કોઇમ્બટુર જિલ્લાઓ, પૂર્વમાં કોઇમ્બટુર અને પશ્ચિમે મલબાર આવેલ છે. જિલ્લાનું ક્ષેત્રફળ ૧૦૦૯ ચોરસ માઇલનું અને વસ્તી ૧૧૮૧૧૮ માણસની છે. આ જિલ્લો ઇલાકામાં મદ્રાસને છોડી નાનામાં નાના વિસ્તારવાળો છે. ટોડા, કોટા અને બડગા નામની જંગલી ભાષાઓ ત્યાંના મૂળ વતનીઓ બોલે છે બાકી કણ્ણાટકી, તમિલ અને મલયાળમ ભાષાઓ સાધારણ રીતે સમજે બોલાય છે.

જિલ્લામાં મુખ્યત્વે નિલગિરિ પહાડ જવાયેલા છે. અને તેમાંથી છુટા થએલા કેટલાક ભાગો જૂદા જૂદા નામથી ઓળખાય છે તેમાંના કુંડા, નિકુમેલ, કોટાગિરિ, દોદાબેટા મુખ્ય છે.

પ્રદેશમાં જંગલો ઘાટ ઘાટ છે પણ તે એટલા ઘાટ કે પ્રગલ્ભ પ્રવાહના કે બહુ ઉંચેથી પડના નથી. જતા પ્રદેશના મોઢ્યમાં તો તે અતુપમ સ્થાને છે. કાલકાએ ૪૦૦ ફીટની ઉંચાઇએથી, મેઇન્ટ કેથેરીન ૨૫૦ ફીટ, પાઇકરા ૨૦૦ ફીટ, અને કલદત્તી ૧૭૦ ફીટની ઉંચાઇએથી પડે છે. કોઇ ખાસ મોટું તળાવ નથી પરંતુ ઉટાકામંડનું એક સાંકેતું તળાવ અઢી માઇલની લંબાઇનું અને ચારમોવારની પહોળાઇનું છે. તેના આસપાસ પરિક્રમણ કરવું ત્યાં આનંદદાયક છે. ઉટાકામંડની પશ્ચિમે સાડાસતર માઇલ ઉપર મુકુરતી શેખર ઉપરથી નિઃસર્ગની ગાભા નેત્રા જેવી છે. મોચાર, પાઇકરા, ભવાની અને બાપોર એ નદીઓ આ જિલ્લામાંથી વહે છે

કોટી, આ અને સીકોના એ આ જિલ્લાની ખાસ પેદાસ છે. નિલગિરિ પહાડપર આ ત્રણે વસ્તુની કીંમતી મિલકતો આવેલી છે. બટાટાની પેદાશ પ્રુષ્કળ થાય છે. ચોખા, ધાન અને નાગશીની ખેતી પણ થાય છે. ટોડા જાતના લોક ઘણા બહાર છે, તેઓ ઘેર ઉછેરેના, લી અને માખણ વેચવાનો ધંધો કરે છે. કુદરતી જાતના લોક જુગડા પહેરવાનું ઓછું સમજે છે પણ ઝાડપાન અને ઘાણના આભૂષણો સજ્જાનો ભારે શોખ રાખે છે. ઇન્દ્રિય જાતના લોક શિકારીઓ છે.

પોલુર તરફથી મેટુપાલયમ આવેલી રેલ્વે લાઇન ઉપર કલાર, એડરલી, દિલમુવ, રનીમીડી કટરીશોડ, કુન્નુર, વેલિંગ્ટન, અરવનકાડ, કેડી, લવડેલ, ફર્નલિલ અને ઉટાકામંડ સ્ટેશનો આ જિલ્લામાં છે.

કુન્નુર, ચુડલુર અને ઉટાકામંડ એ આ જિલ્લાના તાલુકાઓ છે. જાણવાનું સ્થળો નીચે મુજબ છે.

ઉટાકામંડ—૧૯૪૬૭ માણસની વસ્તીવાળું જિલ્લાનું મુખ્ય શહેર છે. મદ્રાસના ગવર્નર પોતાની કચેરી સાથે ગ્રીન્મસ્ટુ અહીંયા ગાળે છે. આ ગામ મેદા બેટાની સપાટીપર વસાયેલું છે. તેની આસ-

પાસ એકહીસ અને કલબહિલનાં શીખરો છે. ઉટાકામંડુ દુકામાં ઉડીના નામથી નાણીતું થએલું છે. હિન્દુસ્થાનમાં હવા ખાવાનાં દેકાણાંઓમાં તે પ્રથમ પંક્તિનું છે. નિલગીરી ઉપર સધળા મળીને લગભગ ૨૭૨ ચાના બગીચાઓ છે જેમાંના ૩૩ બગીચાઓ ઉડીની હદમાં છે. ઉટાકામંડુથી નાકુવટમ ૨૧ માઇલ, ગુડુર ૩૨ માઇલ દેવાલા ૪૩ માઇલ, મેરુઆરી ૫૪ માઇલ, કલહતી ૮ માઇલ, મસીનગુડી ૧૮ માઇલ નેલકોટા ૪૩ માઇલ અને અવગન્ધે ૧૫ માઇલને અંતરે આવેલાં છે. રટોનહાઉસ હિલ ઉપરનું રટોનહાઉસ, એસેમ્બલી રૂમમાં થતા સાપ્તાહિક જલસા, સરકારી બગીચો વગેરે રથગોની મુલાકાત લેવા જેવું છે. મહીસુર અને વડોદરાના મહારાજાઓના મહેલો તથા હૈદરાબાદના નિઝામના મહેલ ફર્નહિલ ખાતે આવેલા છે.

કુન્નુર—૧૨૨૧૫ માણસની વસ્તી છે. મેટુપાલયમથી રેલ્વે રસ્તે આવનાં ચા, કોરી અને રબરના પુષ્કળ બગીચાઓ, ઘાટાં જંગલો, મુંદર જલનાં ઝરણો અને ધોધ ઓગળવા પડે છે.

કુન્નુર અને કોટાગિરિનાં ૧૪ માઇલના અંતર સુધી મોટર બસ સર્વિસ છે. કુન્નુરમાં અનેક તરેહનાં શુભાષ યાથ છે. કુલકમ્પી નામનું સ્થળ છે જ્યાં ચાના બગીચાઓ વસાવવાનું હજી શરૂ થાય છે તે અહીંઆથી દશ માઇલને છેડે છે.

કોટાગિરિ—ની કોરી અને ચા વખણાય છે. સંતરાં પશુ ધણી ઉમદા જાતનાં પેદા થાય છે. જીલ્લાઇ, ઓગરટ અને સપ્ટેમ્બર માસ દરમ્યાન બટાટા પુષ્કળ જ્યાંમાં પેદા થાય છે ને ઘણાં સસ્તાં મળે છે.

વેલિંગ્ટન—૫૮૦૦ માણસની વસ્તીવાળું ગામ છે. અંગ્રેજ લશ્કરની હાવણી ત્યાં રહે છે.

કુડી—પુરોષિઅન અને દેશી ખિરિતના અરીખ કે નિત્વારસ બાળકોને ઉછેરનારી ઓફીનેજની મુંદર સંસ્થા અહીંઆ આવેલી છે.

દક્ષિણ કર્ણાટક જિલ્લો—

એ જિલ્લાની ઉત્તરે મુખ્ય ઇલાકાનો ઉત્તર કર્ણાટક જિલ્લો, દક્ષિણે મલગાર, પૂર્વમાં મહીસુર અને કુર્ગ, પશ્ચિમે અરબી સમુદ્ર આવેલાં છે. તેનું ક્ષેત્રફળ ૪૦૨૧ ચોરસ માઇલ અને વસ્તી ૧૨૪૭૩૬૮ માણસની છે. જિલ્લામાં વૃણ, કર્ણાટકી, મલયાસમ, કોક્ણી, મરાઠી અને હિન્દુસ્થાની ભાષાઓ બોલાય છે.

જિલ્લાનો પ્રદેશ પશ્ચિમ ઘાટ અને અરબી સમુદ્ર વચ્ચેનો સપાટ સાંકડી પટીવાળો છે. નેત્રાવતી નદી એ જિલ્લાની મુખ્ય નદી છે. વરસાદ પુષ્કળ વરસે છે. આબોહવા સુખાકારી ભરેલાં છે. મોખા એ જિલ્લાની મુખ્ય પેદાશ છે. કિનારાપર નાજિએરીઓનાં ઝુંડ આવેલાં છે. મોપારીની મિલકતો અંદરના ભાગમાં ઘણી છે. મરી અને એલાયેંગીની નીપજ પશુ છે. જંગલોમાં કંમિતી ઇમારતી લાકડું નીપજ છે. કોરી, મોખા, મોપારી અને નાગરવેલનાં પાન એ આ જિલ્લાની મુખ્ય નિકાસ છે. છોટા અને નળી-આનો, કોફી ક્યોરોંગ અને કાપડનું વણાટ કામ એ આ જિલ્લાના મુખ્ય ઉલોગો છે. ઉત્તરના લક્ષદ્વીપ ટાપુઓ આ જિલ્લાના કલેક્ટરની હકુમતમાં છે. આમિનદિવિ ટાપુઓ, કુન્દાપુર, કારકલ, કાસરગોડ, મેંચેવોર, ઉડિપિ અને ઉપિન-ગાદી એ આ જિલ્લાના તાલુકાઓ છે.

પશ્ચિમ કિનારા પર સાઉથઇડીઅન રેલ્વેનું ટરમીનસ મેંગલોર છે. સાંથી શરૂ થતાં મેંગલોર, ઉદાપ, મન્જેશ્વર કુરિચિપલ્લ, કુચ્ચાલા, કાસરગોડ, ત્રિકકનાડ, પક્ષીધરી, કન્દનમડ, નિલેશ્વર, ચિરવટ્ટર, ત્રિકરપુર, પચ્ચનુર, એલીમલા, પલયન્ગારી, કન્નપુરમ તથીપરમ્પારોડ અને અગ્ગીક્કલ એ સ્ટેશનો આ જિલ્લામાં આવેલાં છે. જિલ્લાનાં બહુવા ભોગ રથળો નીચે મુજબ છે.

મેંગલોર—૫૩૮૭૭ માણસની વસ્તી વાળું, ઈલાકાનું અગત્યનું બંદર અને જિલ્લાનું મુખ્ય શહેર છે. પાદરમાં નેત્રાવતી નદી વહે છે. નેત્રાવતી અને ચુરપુર નદીઓનો સંગમ પણ નજીકમાં જ થાય છે. મેંગલોરનાં બારામાં સ્ટીમરો આવી શકતી નથી પણ કેડીઆ ક્ષેત્રમાંથી અને દેશી વડાણો કિનારાપર આવે છે. વેપારનું ઘણું સાદું સ્થળ છે. મેંગલોરી નળાઓએ દુનિયામાં નામ કાઢ્યું છે. મહીસુર અને ટૂંગમાંથી આવેલાં કેડી અને ચંદન અહીંઆથી પરદેશ ખાતે ગડાવવામાં આવે છે. ધાન ચોખા, સોપારી, સીંદરી, માછડી અને એલાચેચી પણ સારા પ્રમાણમાં નીકાસ થાય છે. પાનમાં ખાવાનો કાથો અને મેવાનાં દાણોનો ઉદ્યોગ ખીલવવાને હજુ ઘણો અવકાશ છે. શહેર સુધારા ખાતું ઘણું સાદું છે. રસ્તાઓ વિશાળ અને સ્વચ્છ છે. કેળવણી ખાતાંની સંસ્થાઓથી શહેર ભર્યું છે. મેંગલોર અને નીચે જણાવ્યાં સ્થળો વચ્ચે મોટર સર્વિસ છે:—સુન્દવલ ૧૬ માઇલનું અંતર, ઉડિપિ ૩૭ માઇલ, પુલુર ૩૪ માઇલ, કુવેડપુર ૮૦ માઇલ, બેલતન્ગારી ૩૭ માઇલ, મરકરા ૭૦ માઇલ. મેંગલોરની આસપાસ જૈન મંદિરોનાં ખંડીએશ પુષ્કળ પડ્યાં છે તેમાંના કેટલાંક ભેવા લાયક અને સમરણીને સારી હાલતમાં રક્ષાએલાં છે. તેમાં કારકલ, ચૂળભદી અને ચેનુર ખાતેનાં જૈન સ્થળો ખાસ મુલાકાત લેવા જેવા છે. મેંગલોર શહેરની ગ્રામ દેવી મંગળા દેવીનું દહેડું ઘણું પ્રાચીન ગણાય છે ત્યાં વાર્ષિક મેળો ભરાય છે. મેંગલોરથી બે માઇલને અંતરે કાદિરિમાં વિશાળ શિવાલય છે. ઉડિપિના વૈષ્ણવ મંદિર પણ યાત્રા કરવા યોગ્ય છે.

કાસરગોડ—વસ્તી ૭૩૧૪ માણસની છે. ઇક્કારીના રાજાને બાધેસો બુનો કિલ્લો ભેવા લાયક છે. ત્યાંથી ૬ માઇલને છેડે બિનાર્મી નામનું સ્થળ છે ત્યાં એક જગ્ગ ઘોધ છે તેમાં વાત રાગથી પીકાતા માણસો ન્હાય તો તેનો વાતરોગ મટી જાય છે એમ કહેવાય છે. આ ગામમાં મસ્જીદો ઘણી જુની અને ભેવા લાયક છે.

ધર્મસ્થલ—ઉડિપિન્ગારી તાલુકામાં તીર્થ સ્થળ છે. કાર્તિકી પુર્ણિમાના સહસ્ત્ર દીપમાળના ઉત્સવમાં મોટો મેળો ભરાય છે.

મુખ્યસ્થલ—પણ કાર્તિક સ્વામિનું જુનું દેવળ હોવાથી મોટું તીર્થ સ્થળ ગણાય છે ત્યાં વાર્ષિક પણ પ્રદર્શન ભરાય છે.

ઈરિ—પુલુરથી ૭ માઇલને છેડે છે ત્યાં હિનાપાણીનો કુંડ છે તેના તળીઆમાં ગંધકની ખાણ હોવાનું મનાય છે. વૈદકીય દષ્ટિએ આ કુંડનું જલ ઘણું ઔષધીયારક ગણાય છે.

જમાલાબાદ—ટીપુ સુલતાનનો બંધાવેલો મજબુત કિલ્લો ભેવા લાયક છે.

અગ્ગીક્કલ—અલીઆપટમ નદીના કાંઠે આવેલું છે ત્યાંથી અરધા ગાઉને અંતરે ચેરકલ નામનું ગામ છે ત્યાં એક વિશાળ દેવમંદિર છે. પાસેનું મોટું તળાવ ઘણું પવિત્ર મનાય છે. ચેરકલમાં રાગની ધર્મશાળા છે અને માહાલોને બોબન આપવામાં આવે છે.

* મલબાર જિલ્લો:—

આ જિલ્લાની ઉત્તરમાં દક્ષિણ ક્ષણોટક, દક્ષિણે કોચીન અને ત્રાવણકોરનાં દેશી રાજ્ય, પૂર્વમાં મરીચુર, કોમ્બુદુર અને નિલગીરી જિલ્લાઓ અને પશ્ચિમમાં અરબી સમુદ્ર આવેલા છે. તેનું ક્ષેત્રફળ ૫૭૬૨ ચોરસ માઈલ અને વસ્તી ૩૦૬૮૮૭૧ માણસની છે. જિલ્લાની મુખ્ય ભાષા મલયાલમ છે.

જિલ્લાની સમુદ્ર કાંઠાની લંબાઈ ૧૫૦ માઈલની છે અને સમુદ્ર તથા પશ્ચિમ ધાટના હુંગરા વચ્ચેના જિલ્લાના પ્રદેશની પહોળાઈ વધારેમાં વધારે પોનાનીથી વાલવાર સુધી ૮૦ માઈલની છે. જિલ્લામાં પશ્ચિમ જંગલો, ખાદીના કાંટાઓ અને નાની નાની નદીઓ આવેલી છે તેમાં પોનાની નદી સડુથી વધારે અગત્યની છે. આબોહવા આશર્યાવાળાં નથી, વરસાદમાં સરેરાસ ૧૨૦ ઈંચ વરસાદ વરસવાનું પ્રમાણ છે. કોપરેલ જિલ્લાનો મુખ્ય ઉદ્યોગ છે. કોપરેલ, માછલીનું તેલ, કોપર, ખેળ, સીંદરી દોરડાં, સીંદરીનાં ધડકાં પરદેશ ખાતે પુષ્કળ જમ્યામાં વ્યવસાયમાં આવે છે. ચા, કોરી, મરી અને રબર પણ કલિકટ અને તેથી ચેરીના બંદરોથી નિકાસ થાય છે. ખેતીમાં ધાનની ખેતી મુખ્ય છે. તક્ષીપરમ્બા ગામમાં મરી અને ચેરીના બાગમાં અખનરા કરવાનું સરકારી ખાતું છે. મલબારનું લાકડું ઇમારતી કામમાં પુષ્કળ વપરાય છે દેશભરમાં તેની સારી વ્યવન થાય છે.

ચેંગોરથી શરૂ થયેલી અને અગ્નિહ્રદથી આવેલી રેલ્વે લાઇન પર કાનાનોર, એટકોટ, ધરમહમ, તેલીચેરી, માહે, નડુરમ રોડ, બડગરા, તિક્કોટી, પન્તલમિનિ, ચેમનચેરી, એલદુર, વેરટ દિલ, કલિકટ, કલાઇ, શીરોક, કડુન્ડી, વલ્લીકુન્ડ, પરપન-ખાદી, ટાલુર, તિરૂર, એડકોલમ, કુટીપુરમ પક્ષીપુરમ, પટામ્બી, શોરતુર, આટાપાલમ, લકડી, માનકરા, પારલી, એલવકોટ, કાંટકોડ અને વાલવાર રોડોનો આ જિલ્લામાં આવેલાં છે.

એલવકોટથી પાલ ઘાટ સુધી બે માઈલની લંબાઈની એક રેલ્વે સાખા છે. શોરતુરથી એક રેલ્વે લાઇન કોચીન રાજ્યમાં જાય છે અને એક નિલામ્બુર તરફ જાય છે. નિલામ્બુર લાઇનપર શોરતુર, વલ્લપુલા, ચેરકરા, અગાદીપુરમ, મેલદુર, ટુનુર, વન્નામ્બલમ અને નિલામ્બુર રોડ રોડોનો આવેલાં છે.

કલિકટ, ચિરક્કલ, કોચીન, એરનાડ, કોટાપમ, કુરમ્બનાડ, પાલઘાટ, પોનાની, વવનાડ અને વાઇનાડ એ આ જિલ્લાના તાલુકાઓ છે.

ફ્રેન્ચનું માહે સંસ્થાન આ જિલ્લામાં આવેલું છે અને લક્ષદ્વિપનો દક્ષિણ વિભાગ મલબારના કલેક્ટરની હકુમત નીચે છે.

જિલ્લામાં જાણવા જોય રથળો નીચે મુજબ છે.

કલિકટ—૮૨૩૩૪ માણસની વસ્તી વાળું, ઇલાકાતું મોટું બંદર અને વેપારનું સાફ મથક આ જિલ્લાનું મુખ્ય શહેર છે. કલિકટ અને મંજેરી (૩૦ માઈલનું છે), પુડુપરી (૨૭ માઈલનું

* આ જિલ્લાનું સર્વિસ્તર વર્ણન આ પત્રની પહેલા વર્ષની બેટનાં પુસ્તકમાં આપ્યું છે. તેનું નામ " મલબાર પ્રદેશની રપરેખા " છે. કિંમત રૂ. ૩-૦-૦ ટપાલ અર્થે જુદું.

છેતું), મેપ્પાડી (૫૦ માઇલિનું છેતું) અને નિલામ્બુર (૪૫ માઇલિનું છેતું) વચ્ચે રાજ મોટર બસ સર્વિસની આવબવ છે. શહેરમાં ઝામોરિન મહારાજનો રાજમહેલ અને કોમન વેધ વિવિંગ ફેક્ટરી બેવા લાયક છે. વણાટ કામ અને નાળીઆં બનાવવાનો ગામનો મુખ્ય ઉદ્યોગ છે. મરી, મુંક, લાકડું, આ કાશી, રબર, સીંદરી, નરિએળ અને કોપરાનો નિકાસનો વેપાર મોટા પાયા ઉપર છે. શહેરમાં ગુજરાતી સ્ટ્રીટ નામના લતામાં ગુજરાતી વસ્તી છે. ગુજરાતી સમાજ પાસે પોતાની શાળા, હવેલી, દેરાસર, વહોરા મસ્જદ, મહાદેવનું મંદિર, અગ્નીઆરી, પારસી ધર્મશાળા એ સંસ્થાઓ છે. જગમરાદુર નાગજી પરસોતમની કમ્પની અને ઇલાહીમ કરીમ એન્ડ સન્સનાં છત્રીનાં કારખાનાંઓની ઓશીસો સ્ટેશનની નજીકમાં છે. ગુજરાતી વેપારીઓ પાસે ધાન ચોખા, ઇમારતી લાકડું, મરી મુંક અને કોપરાનો વેપાર મુખ્યત્વે છે.

તેલીચેરી--૨૭૫૭૬ માણસની વસ્તી છે. તેલીચેરી અને ઇરિટિ વચ્ચે મોટર બસ સર્વિસ છે. કાશી, રબર, એલાયેચીના નિકાસનો વેપાર મુખ્ય છે. ઘોળાં તીખાં અર્દાઆ બનાવવામાં આવે છે. આ ગામમાં દોઢ સદી પહેલાં મહીસુરના સખી પારસી ગૃહસ્થે બંધાવી આપેલી હાઈસ્કુલ છે. હાલમાં જેનો લાભ સખળી કોમના વિદ્યાર્થીઓ લે છે.

કાનાનોર--વસ્તી ૨૭૬૦૫ માણસની છે. તેના બે ભાગ છે. કાનાનોર જુનું અને કાનાનોર કેન્ટોન્મેન્ટ. કાનાનોર અને બલીઆપટમ (પાંચ માઇલિનું અંતર) વચ્ચે મોટર બસ સર્વિસ છે. કાનાનોરની સેન્ટ્રલ જીલ્લ વખચાય છે. ગામમાં જુદા જુદા નંબરનું સુતરનું કાંતણકામ સાદ થાય છે. મરી, કોપરાં અને સીંદરીની નિકાસનો વેપાર છે.

કલાચી--કલાચી નદીને કાંઠે આવેલું છે. કિનારા પરજ સરકારી ટિમ્બર ડીપો છે જ્યાં નિકામ્બુરના જંગલોમાંથી આણેલા સાગનો જથ્થો રાખવામાં આવે છે. કોલોની કેનલ કલાઈ નદીને એલદુર નદી સાથે જોડે છે અને તેથી બહુપુરથી બડગરા સુધીનો ૩૭ માઇલની લંબાઈનો જલ માર્ગ બને છે તે વાટે જંગલની પેદાશ લાવવા કારવવાની ભારે સુગમતા થાય છે. કોવિલકમમાં ઝામોરિન રાખનો રાજમહેલ છે તે આ સ્ટેશનેથી ૨ માઇલને છેટે છે.

દ્વીશિક--નળીઆં બનાવવાની ફેક્ટરીઓ છે. બે માઇલને અંતરે ચટમપરઆ કરીને એક પથરાળ ધાર છે તેમાં ભૂતકાળની પ્રજાનાં ચિન્હરૂપ અનેક અવશેષો પડેલાં છે.

કડલુંદી--બંદર છે. રેલ્વે સ્ટેશન નજીકમાં કડલુંદી નદી પર મુંદર પુલ છે. સીંદરીનાં દોરડાં બનાવવાનો ઉદ્યોગ ગામમાં સારા પાયા પર છે.

તાનુર--૮૧૯૧ માણસની વસ્તી છે. ચાર મોટી મસ્જદો છે તેમાંની એક મસ્જદ ૧૮૬ શ્રીટ લાંબી અને ૬૩ શ્રીટ પહોળા છે અને આ ઉપર ત્રાંબાનાં પતરાં મઢ્યાં છે. માજલીઓ સાદ કરવાનું સરકારી ખાતું છે. નાળિયેર અને માજલીનું ખાતર એ આ ગામની ખાસ પેદાશ છે. ફેલ્ડઆરીમાં મેપલાનો મોટો મેળો ભરાય છે.

તીર--દોરડાં વણવાનો ઉદ્યોગ મોટા પાયા ઉપર ચાલે છે. મરી, મુંક, ધાન, રબર અને શીદળની પેદાશ મુખ્ય છે. મુદ્દપુરમ તીરથી ૧૪ માઇલ થાય છે ત્યાં લશ્કરી ચાણું છે.

એડકોલમ—પોનાની જ્યા માટે આ રેશને ઉત્તર પડે છે અહીંઆથી પોનાની આઠ માઇન ચાલ છે રેશનથી થોડે છેડે ચર્રાથુરનું પ્રસિદ્ધ વિષ્ણુ મંદિર છે પોષ, માધ, અપાડ અને શ્રાવણ સુદ બીજના મોટા મેળાઓ ભરાય છે ઝામોરિન રાજની ધર્મશાળા છે ત્યાં બ્રાહ્મણોને ભોજન આપવામા આવે છે

એનવકોટ—રેશનથી પાતઘાટ જવાય છે રેશન પાસે સરકારી લાકડા વેરવાતુ મોટું કાર ખાતુ છે દોઢ માઇનને છેડે એક નાના ગામડામા જેન મંદિરોના લુના ખડેરા પથ્થા છે લકડીતુ રામજી મંદિર શિલ્પકળાનો અચ્છો નમુનો છે કપાથીના શિવમંદિરમા વાર્ષિક રથોત્સવનો મેળા ભરાય છે

વાલયાર—સરકારી અનામન જગતોની ચોકીતુ સ્થળ છે વાધ, હાથી દીપડા વારવાર આ ગામની યુલાકાત થયે છે

પાતઘાટ—૪૫૪૮૭ માણસની વસ્તી છે રેશન પાસે ધર્મશાળા છે તામિલ બ્રાહ્મણોતુ તે મથક છે કન્યાતી નદીના કિનારા પર એ બ્રાહ્મણોની ખાસ શેરીઓ—અગ્રાહારમ આવેના ૬ જે ધણુ સ્વચ્છ, સુધડ અને મનોરમ છે પાતવા અને નેમારા (૨૪ માઇન છેડે), કોલગોડ (૧૪ માઇનને છેડે), વડમનચેરી (૨૧ માઇન છેડે), આનવુર (૧૫ માઇનતુ છેડે) વચ્ચે મોટર બસ સર્વિસ છે દીપુ સુત્તાનનો પુરાણો મિત્વો જેવા લાયક છે પિત્તળના વામણે ધણુ વખણાય છે સોંદરીના ધડકલા, નગીઆ, કાપડના વણાટ કામનો ઉદ્યોગ એ મુખ્ય ઉદ્યોગ છે ધાન અને ઇમારતી લામ્બુ એ ખાસ પેદાશ છે નેથીઆમ્પતિના ચાના બગીચાઓ અહીંઆથી ૧૫ માઇનને છેડે આવેના છે પાન ઘાટની કોલેજ અને હોસ્પીટલ ઘણો વખણાય છે મનનારમા પ્રવારમર્મ કરવા માટે આર્થ સમાજતુ મુખ્ય મથક આ ગામમા છે

કોચીન—(બ્રિટિશ) વસ્તી ૨૦૬૩૭ માણસની છે એરનાકોનમ રેવે રેશનથી ૨ માઇનનો ખાડોનો ૫૦ મોટામા મેસીને ઓળગી મિનારા પર અવાય છે કોચીનના મે ભાગ છે દેશી રાજ્યતુ કોચીન અને બ્રિટિશ સરહદતુ દેલી રાજ્યના કોચીનની વસ્તી ૨૧ હજાર માણસની છે તેનો પ્રખ્યાત વેપારી લતો મટાનચેરીના નામથી ઓળખાય છે જ્યાં યુજરાતી, હાતાઇ, કન્નડી મેમણુ અને કન્નડી, કાગીઆવાડી વણીકાની વેપારીની ઝોગી પેટીઓ આવેલી છે

બ્રિટિશ કોચીનના દરિયા મિનારાનો ભાગ ધણો સુર છે મિનાગ પર દિવાદાડી છે મરી સુંદ, કોપરેત, બોળ, રમર ચાના નિકાસનો વેપાર યુજ્જાતીઓ, મોપનાઓ અને કોકણી વેપારીઓના હાથમા છે પરદેશી વેપારીઓની ઓફીસો બ્રિટિશ કોચીનમા છે તેઓ દેલી વેપારીઓ પાસેથી મજા ખરીદી પરદેશ મોકલે છે ચીન યુરોપ, અમેરિકા સાથે કોચીનને વેપારનો મીઠો સબબ છે કોચીન દારમતુ મમ ચાતુ છે તે પુર થતા ઝોગી ઝોગી રંગમરો જે હાન દરિયામા તણુ માઈનને અતરે ઉભી રહે છે તે મિનારે આની તામરવાથી વેપાર વધુ ખીનવાની હરેક આશા રખાય છે

મદ્રાસ ઇલાકાનું દિગ્દર્શન.

[પ્રથમ ભાગ.]

દ્વિતીય ખંડ.

વેપાર હુન્નર ઉદ્યોગ.

વેપાર ઉદ્યોગ હુન્નર.

પ્રકરણ ૧ લું.

નિકાસ.

આ ઇલાકાત. ૩૪ બંદરો જાણવા લેય છે. તેમાંનાં ખાસ અગત્યના બંદરોનો વેપાર આ દેશના બીજા ઇલાકાતના બંદરો સાથે છે અને પરદેશનાં બંદરો સાથે પણ છે. કેટલાંક બંદરોનો વેપાર માત્ર ઇલાકાતના બંદરો સાથે પરસ્પર જ છે. ને બંદરોનાં નામ નીચે મુજબ છે.

(૧) ફોર્ટ સેન્ટ જ્યોર્જ-મદ્રાસ. (૨) ગોપાલપુર (૩) બરુવા (૪) જિભરીપટમ (૫) વિઝમ-પટમ (૬) કોકનાડા (૭) મન્ડલીપટમ (૮) કુકયાર (૯) ચોરોનાવો (૧૦) તીરમનવાસન (૧૧) નેગા-પટમ (૧૨) ચારીરામપટમ (૧૩) ટોન્ડી (૧૪) દેવીપટમ (૧૫) પગ્ગલ. (૧૬) કીંગકર (૧૭) પુનીકીરીન (૧૮) સ.યલપટમ (૧૯) કુલરોબરપટમ (૨૦) કોચીન (૨૧) પોન્નાની (૨૨) કશીકટ (૨૩) કાલિન્ડી (૨૪) ખડગડા (૨૫) કલ્લાઇ (૨૬) તેલિચેરી (૨૭) કાનાનોર (૨૮) અગીકલ (૨૯) કાસર-ગોડ (૩૦) મેંગલોર (૩૧) મુઝા (૩૨) માલ્પે (૩૩) દંનરકટા (૩૪) કુન્ડપૂર.

આ ગણતરીમાં ફ્રેન્ચ સંસ્થાન અને દેશી રાજ્યોના તેમજ જેની આયાત નિકાસનો વાર્ષિક વેપાર બે લાખ રૂપિયાથી ઓછો છે એવા બંદરો લીધાં નથી. કયા કયા બંદરેથી કેટકેટલી કીમતનો કયો કયો માલ અયાત અને નિકાસ થાય છે તે જાણવા સાફ ખાસ ખાસ અગત્યનાં આઈ બંદરો કે જ્યાં આ દેશના હનર વિભાગના બંદરો સાથે આયાત નિકાસનો વેપાર વિપુલપણે થાય છે તે તથા બીજાં ખાસ ૨૧ બંદરો કે જ્યાં વિદેશની ઝીમરો મારફત પરદેશો સાથે આયાત નિકાસનો વેપાર ચાલે છે તે બંદરોના આયાત નિકાસના વેપારના આકાશ અહીં આપવામા આવે છે. આ દિસાખ આ ઇલાકાતના કરેલ ખાતા તરફથી પ્રગટ થયેલા ૧૯૨૪-૨૫ ના વરસના The annual statement of the sea-born trade and navigation of the Madras Presidencyના હેવાલ ઉપરથી જાણવામાં આવ્યો છે. આ આકાશમાં સરકારી ખાતાઓ મારે આયાત નિકાસ થયેલી જાણ્યોનો દિસાખ લીધો નથી. માત્ર બીન સરકારી વેપારનાજ આકાશ આપવામા આવ્યા છે.

પ્રથમ બ. ઇલાકાતના આઈ મુખ્ય બંદરોએથી આ દેશના બીજાં બંદરો સાથે થયેલા સ્થાનિક પેદાશની નિકાસના આકાશ આપ્યા છે પછી પરદેશી જનાતવની વસ્તુઓ દેશના બીજાં બંદરોએ મોકલાવેલી હોય તેને દિસાખ આપ્યો છે અને પછી સ્થાનિક પેદાશની ચીજો વિદેશ અગત્યની હોય તેને દિસાખ આપ્યો છે.

સ્થાનિક પેદાશની નિકાસ. (દેશી હિનારાપર.)

(૧)

કેટલા રૂપિયાની કિંમતની, કયાં કયાં બંદરોએથી.

વસ્તુનું નામ.	મદ્રાસ.	કોચિન.	કલિકટ.	તુતીકોટીન.
પોચાણી મામાન	૧૮૭૦૭૪
બાપેલું સાદિત્ય	૧૫૫૬૩૮
શાંધી	૮૯૫૬૩૭	૩૩૬૫૫૭
દવા	૧૦૪૨૫૨	૧૭૪૦૧૭
રંગાદનો મામાન	૧૦૪૧૬૩	૩૫૬૦૫
માછલી	૧૨૭૭૮	૧૦૦૦
ફળ મેવો શાકપાન	૧૫૧૩૫૮૮	૭૬૬૬૬
આનાજ	૪૨૪૦૦	૨૭૮૦૮૭	૧૦૦૩૦૦	૫૬૩૭૫૭
હાડવેર હટભેરી	૮૨૮૦૨૦
આમકા	૮૪૬૫૦૦
ધાતુ	૨૦૨૦૫
નેલ	૩૫૭૧૭૮	૧૦૧૧૭૪૬૬	૪૧૪૫૬૩	૨૬૦૨૦
બોરાકીની વસ્તુ	૬૮૩૬૦૪
બીયાં	૫૭૬૩૬૮	...	૨૧૮૬૨૪૬	૪૦૬૬૫
ગરમ મસાલા	૬૧૮૭૦	૧૩૦૪૧૦૮	૭૧૪૧૬	૧૪૪૩૨૦૫
મરખી	૨૧૬૬૩૧
ચ, સુતર, કાપડ	૧૫૮૮૧૭૧૫	૪૪૭૬૬૦	૪૬૭૫૪૩૭	૮૦૬૨૩૬૩
નમાકુ	૫૬૩૭૭૨૭
લાકડું	૨૨૧૭૩	૨૭૬૫૪૭	૬૮૫૮૮૭	...
કાથા (સીંદરી)	...	૧૫૬૭૨૧૩
દોરડાં	...	૧૦૫૬૦૧
મટાઈ ધડકલા (સીંદરી)	...	૧૭૪૬૨૬
મેળા	..	૨૭૦૪૨૭૦	૩૬૮૬૩	...
ચા	..	૫૬૩૮૬૭	૨૫૫૩૬૪	૧૮૨૨૧૬
ખાતર	૧૬૧૩૫૭	...
નીમક	૧૧૧૮૩૨	૭૨૬૬૭
બાડ	૫૦૬૩૨	૫૧૨૮૦
કાલમો અને બીજા બજારી	૧૨૬૬
હીપની, મીડી, કોડા	૧૧૬૧૩૬
ચણ ચણી	૧૮૦૬૬૨
દમારની મામાન
સરાખ
ખેતરુ વસ્તુઓ	૪૩૪૪૦૮	૭૬૨૨૦૧	૪૫૮૦૫૬	૧૬૧૩૫૦
કુલ સંવાળે...	૨૮૨૮૮૭૨૬	૧૮૬૩૮૮૦	૧૩૫૬૪૩૩૪	૧૧૫૧૬૫૦

(૨)				
વસ્તુનું નામ.	મેંગલોર	કોકનાડા	કુડલોર	નેગાપટમ
પોશાકી સામાન
ઝાપેકું સાહિત્ય	૨૫૨૦૫૭
કોરી	૬૨૩૦૦૫
દવા
રંગાદનો સામાન	...	૧૬૮૨
માછલી	૧૨૦૧૪૬	૨૨૮૦૩૦
ફળ મેવો સાક પાન	૭૪૨૬૩	૫૦૬૬૫	...	૨૨૦૪૫
અનાજ	૪૮૬૦૭૬	૪૩૫૮૩૧૭	૧૬૬૨૬	૩૨૭૬૭
હાડવેર કદલેરી	...	૧૬૪૬૩૦
ચામડા
પાણી
તેલ	૩૧૮૬૪૩	૨૩૪૭૩૬	૭૬૪૬૩	...
ખોરાનની વસ્તુ	...	૧૨૦૬૪૨	૩૬૫૬૨૬	...
ખીયા	૪૦૪૭૬૬	૧૪૭૬૨૪૫	૫૨૫૬૦	...
ગરમ મસાલા	૪૬૬૦૭૭૬	૬૭૦
ચરખી	..	૧૪૦૬૮૪
૩ સુવર્ન કાપડ	૩૬૦૫૭૧	૮૮૬૬૬૫		...
નમોકું	૧૫૬૬૬૭	૨૧૧૮૦૪		...
હાકડું	૧૧૭૬૮૨	૨૦૦૬૫
કાચો (મીઠરી)	૧૩૫૩૩૭
ઘેરડા
મદારી પગડા (સીંદરના)
ખોળ
ચા
ખાન	૧૧૬૧૩૩	૧૫૧
નીમક
ખાડ	.	..	૬૩૭૬૪૦	...
કોલ્ડમો અને ખીચ્લું અળાનજી
છીપની કોટી કોડા
શાલુ ગુણી	૬૦૧૩
ધમાગની સામાન	૧૬૩૫૨૬૬
સરખા	૨૫૩૧૩
પરચુગમ વગુગા	૪૩૨૧૩૬	૮૫૧૭	૮૦૮૬	૭૧૫૬૮
કુલ સરવાળો...	૧૦૩૬૭૭૭૬	૭૬૬૭૦૦૩	૧૧૨૦૩૩૭	૨૪૬૫૦૫

વિદેશી વસ્તુઓની નિકાસ (કિનારાપર)

(૧)

વસ્તુનું નામ.	મદ્રાસ	કેથોન	કેલીકટ	કુલીકેરીન
ગાડી ગાડા વગેરે	૯૮૧૧૧
રંગ અને રંગાટનો સામાન	૧૫૬૨૬૨	૭૪૮૨૬
સાંસા કામ	૧૩૫૩૬૩	૩૭૯
ધાતુઓ	૩૩૦૨૩૦
તેલ	૮૦૬૬૧	૧૧૬૬૧
ખાંડ	૪૩૪૩૪	૩૦૦૧૫૧
સુનર કાપા હોરા	૮૭૩૮૦૬
નખાકું	૧૦૧૪૪૭
ફળ મેલે	૧૬૬૬૪	...
પરચુરણ વસ્તુ	૮૫૩૭૧૦	૯૯૦૬૪	૩૦૩૩૦	૬૬૨૬૫
કુલ સરવાળો...	૨૨૮૩૨૮૭	૨૬૬૭૧૫	૫૦૩૩૪	૧૫૩૧૨૫

(૨)

વસ્તુનું નામ.	એંગલોર	કેકિનાબ	કુલ્સોર	નેગાપટમ
તેલ	૧૫૬૧૨૩
પરચુરણ વસ્તુ	૧૦૦૪૭૬	૧૮૬૧૬	...	૫૦૬
સરવાળો...	૨૫૬૫૯૯	૧૮૬૧૬	...	૫૦૬

પરદેશ ખાતે નિકાસ.

(૧)

વસ્તુનું નામ.	મદ્રાસ	બિમલીપટમ	બિજામપટમ	કેકિનાબ
પથુ હવગાંડુ	૬૨૭૫
પોચાકી સામાન	૭૭૦૯૮
હાપેલું સાદિત્ય	૧૦૧૬૧૧
વાળ	૩૨૦૦	૫૪
કમારની સામાન	૧૨૮૪૦૧
સાપનિક પદાર્થો	૨૦૩૭૪૧

વસ્તુનું નામ.	મદ્રાસ.	ખિમસીપટ્ટમ.	વિઝાગપટ્ટમ.	કોડનારા
કોપી	૧૧૫૦૨૩
કાયાની સીંદરી	૧૦૫	૧૦૪૭૦૧૬
ઘેરડાં	૧૨૫૦
દવા	૬૬૨૨૪	...	૩૦૦૩	૨૬૬૧૧
રંગાટ કામની વસ્તુ	૪૮૫૮૬૦	૧૧૭૬૮૧	૩૮૮૪૮	૧૬૭૬૬૭
રેસા	૨૪૪૭૮૭	૨૦૬૦૧	...	૧૨૦૫૧૨૦
માછલી	૭૬૦૨૪	...	૪૩૦૦	...
ધુંધું	૭૬	...	૧૭૪૨૨	૧૮૧૬૬૫
ફળ શાક પાન	૬૧૮૨૦૭	૨૧૪૨૫
ફરનીચર	૩૫૧૫૮
અનાજ	૬૩૫૧	૨૫૬૮૧૬૫
હાડવેર કટલેરી	૫૦૫૭૬	૧
આમડાં અને ઓળા સામાન	૫૬૩૬૬૪૨૬	...	૨૧૬	૨૨૬૨૧૬
ખાતર	૩૫૮૫૨૭	૧૫૬૮૬૦
ધાત્રી	૬૦૧૨૬૪	...	૨૭૫૦૨૦	...
અમરખ	૧૨૬૬૬૮૨
તેલ	૨૬૬૧૩૩	...	૫૭૧	૬૪૪૬૬૮
જોળ	૮૬૭૦૩૪	૭૬૮૬૪	૨૧૫૬૭૪	૪૮૪૫૨૨
જોરાકીની મીઠાં	૫૭૪૩૬૧	૧૦૫૫૮૪
રખર
તેલીખીયાં	૩૬૬૫૪૬૧૮	૧૦૧૦૩૭૬	૧૮૦૩૮૫૦૮	૧૨૬૧૨૫૧૮
ગરમ મસાલા	૮૫૭૬૨	૭૧૦૦
ખાંડ	૨૧૦૨૫૪૦	૩૧૬૭૧૧	૬૨૪૨૮૧	૫૫૩૪૬૬
ચા	૨૪૦૫૬૧૨
રૂ, સુતર, કાપડ	૩૬૨૭૫૦૬૪	૨૬૩૪૦
શણ-શણી	...	૧૨૧૪૮૮૪	૮૦૪૪૦૩	...
રેશમ અને રેશમી કાપડ	૫૬૪૨૧૪
જીન અને ગરમ કાપડ	૧૧૨૬૩૧૮	૮૫૨૨	૧૮૦	૧૪૮૨૬૦
તંબાકું	૧૬૫૪૩૬૬	૧૧૮૭૩૧૦
શાકડું ધન્યન અને કમ્પારલી	૬૬૪૩૬
દવાલખાતાંની મીઠાં	૬૩૬૨૮૩
પરસુરમી મીઠાં	૨૧૬૮૧૩	૧૬૧૪૦
ઘેરશાક તૈયાર સામાન	૧૮૭૧૧૭	૫૧૦

કુલ સરવાળો... ૧૬૦૨૦૩૪૦૪ ૨૮૨૧૬૭૨ ૧૬૨૬૪૮૧૬ ૨૧૬૧૪૬૮

(૨)

વસ્તુનું નામ.	મચ્છલીપટન.	કુડસોર.	આદિરામપટન.	કારીકલ.
પણુ અવજનું	૫૩૫૧૦	...
પોશાકી સામાન
છપેણું સાથિન્ય	૫૦	...
વાળ
છમારતી સામાન
રસાયનિક પદાર્થો	...	૨૬૫૨
કાશી
કાથાની મીઠી
રોરડાં
દવા	૮૮૫	...
રગાદ કામની વસ્તુ
રેસા
માછલી	...	૫૦૨૭
બુસ	૧૩૯	...	૧૧૧૭૮	...
કળ શાક પાન	...	૭૧૬૩	૫૬૬૩૬	...
ફરનીચર
અનાજ	૧૪૧૮૦૦	૧૬૩૦	૪૭૬૩૬૩	૮૧૦૪૪૧
હાડવેર કંઠલેરી	...	૧૪૦૬	૫૧૨	...
આમણ અને તેનો આમાન	...	૫૦
ખાતર
ધાણ	૩૦	...
આબરુખ
તેલ	૩૨૪૮	૨૮૩૭૦
ખેળ	૩૦૩૫૮	૧૧૮૫૧૬	૨૮૮૦	...
મોરકાની ચીમો	૫	૪૮૦૫	૨૧૬૦	...
રૂબરૂ
તેલી બીયા	૬૯૦૯૮	૧૬૨૪૩૪૫૬	૫૬૩૦	...
ગરમ મસાલા	૧૨૦૦	...	૨૪	...
ખાંડ	...	૧૦૮૮૭૫	૪૭૮૯૪	...
ચર્મ
રૂ મુતર કાપડ	...	૧૩૬૭૧૧	૧૦૩૮	...
શાષ્ટી
રેશમ અને રેશમી કાપડ

વસ્તુનું નામ.	મહલીપટમ	કુલસોર	આદિશમપટમ	કારીકલ
ઉત્તર અને ગરમ કાપડ
તંબાકુ	...	૪૦	૧૨૭	...
લાકડું મંથન અને હમારતી	...	૧૨૦	૧૦	...
ટપાલ ખાનાંની ચીજો
પરચુરણ વસ્તુ	૩૫૦	...	૧૨૫૪૮	...
તૈયાર સામાન	...	૮૩૦	૧૪૮૭	...
કુલ સરવાળો...	૨૪૮૩૧૨	૧૭૮૮૫૯૭૯	૬૭૩૪૯૩	૮૧૦૪૪૧

(૩)

વસ્તુનું નામ.	ધણપકારી	તુતીકારી	કુલસોબરપટનમ	કોચીન
પશુ છવજનું	૧૯૬૫૫	૧૭૦૭૧૨૧
પોસાદી સામાન	૪૨૫૯૬	૦૦૧	.	૩૭૫
છાપેલું સાહિત્ય	૪૩૦૯૧	૧૧૯૫	..	૩૦
વાળ
હમારતી સામાન	૪	૫૮૫૦૩		૮૭૮
રસાયનિક પદાર્થો	...	૫૫૩૮		...
કોરી	૨૪૧૨૦	૫૦૦	..	૨૮
કાથાની ગાંઢરી	૧૬	૧૬૫૦	..	૬૬૧૯૬૦૬
દોરડા	...	૮૭	...	૫૮૭૫૭
દવા	૪૮૫૫૦	૧૧૧૭૩૭૮	૧૫	૮૪૦૨૦
રંગાટ કામતી વસ્તુ	૧૩૨૬૧૦	૧૪૮૦૮૪	...	૧૧૨૦૪૪
રેસા	...	૮૮૪૫૮૬	..	૪૬૫૭૬
માછળી	૧૦૭૦૪૭	૧૪૬૦૦૮૮	૨૦૧૦	૨૮૩૧૧
કુરુ	૫૫૮૮	૧૦૦૨૬૦
ફળ શાક પાન	૭૦૪૪૦૬	૧૬૮૮૩૬૭	૮૦૮	૫૬૬
ફરનીચર	૩૧૬૦	૧૨૬	...	૧૬૦૦
અનાજ	૦૦૬૨૮૦	૧૧૧૩૦૮	૧૦૫	૧૫૬૪
રાઈવેર કટલેરી	૧૦૮૧૦૧	૧૦૭૮૦૩	૫૧	૧૪૪૨૪
આમણ અને તેનો નામાન	૫૫૩૪૪	૧૭૧૧૫	...	૩૦
ખાનર	૧૪૬૦૫	૧૫૭૨૬૫	.	૧૬૦૪૨૧
ધાતુ	૧૪૬	૪૪૨૭
આપરખ
તેલ	૮૫૬૬	૪૧૧૨૦	૧૦૪૦	૧૫૮૪૭૫૮
બેળ	૧૦૬૫૬૦૭	૦૦૦૨૩૬૫	૧૦૬૫	૧૦૬૫૬

‘વસ્તુ’ નામ	ધનુષકોડી	તુલીકોડી	કુલગ્રોખરપાટનમ	કોચીન
ગોરાકોની ગાંને	૧૭૨૨૬૮	૧૩૭૧૬૦	૬૯૬૬	૨૬૧૬૧
રખર	૧૨૬૧૨૨	૧૦૧૪૬૦૬	...	૮૬૬૩૭૬૧
તેલી બીયા	૧૭૮૨૮	૮૭૭૧૩	...	૪૭૭૬૨
ગરમ મસાલા	૨૭૧૦૦	૧૧૧૧૪૪	...	૪૬૦૭૨૨
ખાંડ	૧૦૩૮૩૬	૨૨૦૬૦૬	૨૧૫૦૩૭	...
ચા	૧૬૮૨૧૬	૫૬૮૭૩	...	૬૫૦૬૦૫૨
૨ સુતર કાપડ	૩૫૬૦૦૫૨	૪૭૧૬૧૧૦	૧૮૦	...
દાણુ	૧૫૪૬૧	૬૮૨	...	૫૫૭૫૧
રશમ બાને રેશમી કાપડ	૯૦૦૨	૩૪૩૮
ઉંન બાને ગરમ કાપડ	૩૬૮૨૧	૧૮૩૩૬૪	...	૭૦૬૦૬
૧ બાકું	૧૧૫૦૬૫	૬૧૪૬૮	...	૧૩૬
રાકડું બંધન બાને ધમાગની	૨૭૭૦	૫૩૨૫	૦	૨૩૮૮૮૫
કપાલ ખાનાની ચીજ	૧૨૮૮૮૩
મીઠા પદાર્થ વગુ	૯૬૨૬	૮૮૩૦૬	૭૮૪	૧૦૪૬૬
કેટલોક નૈવાર સામાન	૨૦૬૨૦	૧૨૬૬૧૧	૧૦૫૭૦	૭૧૫૧

મગવાળા... ૨૦૩૬૧૫૦૦ ૭૦૧૩૧૧૭૧ ૨૪૬૩૪૩ ૨૬૮૨૮૬૪૬

(૪)

વસ્તુ નામ	ચાનાની	કંલીકટ	બડગા	તેલીચેરી
પેશુ શવ વગુ
પેશાકોનો સામાન	...	૩૭૬૧	...	૫૦૦
જાપેશુ સાદિત્ય	..	૩૦૭૫
વાળ
ધમારની સામાન	૧૨૨૭૧	૮૨૧૬૭
રસાયનિક પદાર્થો	...	૧૫૦
કોરી	..	૨૨૩૪૫૩૮	...	૩૭૬૬૬૬૬
કાચાની મીંદરી	..	૨૩૬૬૫૩૦	...	૨૫૨૦
દોરડા	..	૧૦૩૪૪૧
દવા	..	૨૪૦૧૨૫
રંગાટ કામની વગુ	...	૩૪૧૨૬	...	૫૭૭
રેસા	...	૨૦૦૪૭૦	...	૪૦
માછલી	...	૨૪૩૪૪૦	...	૧૧૨૫૭૭
દુધ
ફળ શાક પાન	૭૦૦	૯૦૨૪૬	૧૬	૧૫૮૫૦

વસ્તુનું નામ	પૌનાની	કલોકટ	ખડગડા	તેલીચેરી
ફરનીચર	...	૧૦૫૮૪	...	૪૭૦૦
અનાજ	...	૫૬૦૬
હાડધિર કટલેરી	૧૬	૩૯૧૫	...	૧૦૦
ચામડાં અને તેનો સામાન	...	૧૫૦
ખાતર	...	૧૩૧૩૧૭૬	૧૧૦૬૬૪	૮૮૬૮૫
ધાતુ	...	૫૦
અળસખ
તેલ	...	૬૭૧૯૯	...	૬૬૦૦૦
ખાખ
ખોશુકીની ચીજો	...	૧૭૨૨	૧૬૪૧	૨૯૪૪
રખર	...	૧૧૭૨૩૭૦	...	૧૧૭૫૦૩
તેલી ખીચાં	૫૫૬૪૪૨	૨૭૭૨૩૪૮	...	૩૦૦૦૨
ગરમ મશાલા	...	૧૦૭૬૩૪૯	૧૬૭૪૫૦	૧૨૭૨૦૮૨
ખાંડ	...	૮૬૬૧૯
ચા	...	૭૯૮૯૩૬૩	...	૫૭૩૮૩૭
ફ સુતર કાપડ	...	૧૦૧૧૫૪૧	...	૬૭૫૯
શાશુ	...	૧૨૫૦
રેશમ અને રેશમી કાપડ
ઉન અને ગરમ કાપડ	...	૧૫૦
તંબાકુ	...	૧૮૦૮	...	૩૫૪૪
લાકડું ઇન્ધન અને ઇમારતી	...	૫૬૯૭૬૨	...	૨૦૪૫૪૦
દ્રાણ ખાતાની ચીજ
પરચુરણ વસ્તુ	...	૩૬૪૧૦	...	૨૫૨૧૮
નેપાર સામાન	૫૮	૨૩૬૬૮	...	૨૧૭૫
કુલ સરવાળો...	૬૨૧૪૮૩	૨૧૮૦૭૩૮૨	૨૭૬૭૫૫	૬૮૫૮૫૫૭

(૫)

વસ્તુનું નામ	કાનાનાર	મેંગલોર	ચારેશનોવો	નેગાપટમ
પશુ છત્ર જાંતુ	૪૨૪૯૨૭
પોશાકીનો સામાન	...	૬૩૦	૧૦૦૦	૨૪૯૫
જાંતુનું સાહિત્ય	...	૩૪૭૦	...	૮૧૭૨
વાળ
ઇમારતી સામાન	...	૭૭૭૨૪	...	૩૭૨૬
રસાયનિક પદાર્થો

વસ્તુનું નામ	કાનાનોર	મેગસોર	ધારાનોવો	નેગાપટમ
ઢાંચી	...	૧૪૦૮૦૩૫૦
કાથાની સીંદરી	...	૩૧૨૦	૬૭૦	૭૬૮૫
દોરડું	૧૫
દવા	...	૨૩૪૨૭	...	૮૪૨૭
રંગાટ કામની વસ્તુ	...	૨૪૨૫	...	૧૨૨૮૬૦
રેસા
આબણી	૧૨૩૧૩૮	૧૭૧૧૧૬	૫૩૪૦	૧૩૫૬૬૮
જુથું	૬૫૧
ફળ શાક પાન	...	૪૬૭૨૬૨	૪૦૪૬૩	૩૬૦૬૧૫
ફરનીચર	...	૭૫૦	...	૧૧૦
અનાજ	...	૧૦૦૨૧	૫૨૨૬૬	૧૦૧૭૫૦૫
હાડવેર કટકેરી	...	૧૦૨૦	૬૫૩	૨૦૩૭૧
આમડા અને તેનો આમાન	૨૩૪૦	૧૪૨૫૦
ખાતર	૧૪૬૨૪૨	૨૨૩૫૩૭	...	૪૭૨
ધાતુ
અળખખ
તેલ	...	૩૩૬૬	૭૦	૩૪૦૮
ખોળ	૧૬૩૬૬
ખોરાકીની ચીજો	૪૩૮૫	૨૪૭૦૬૦
રંગર
તેલ ધીયાં	...	૩૨૩૭	૪૮૧૪૬૧૬	૮૦૪૦૬૬૬
ગરમ મસાલા	૫૫૦૦	૩૨૮૧૫	૨૪૦	૪૮૨૫૬
ખાડ	૬૫૦૪	૫૬૮૦૬
ચા
૩ જુલર કાપડ	૨૬૬૬	૧૩૬૦	૮૭૩૬૦૦	૫૪૬૫૩૨
ખાંચ	૨૬૦
રેશમ અને રેશમી કાપડ	૨૪૦
હિન અને ગરમ કાપડ
નંબાકું	૨૧૭૪૦	૧૦૬૦૦	૬૧૮૧	૧૧૪૦૮૭૨
સાકડું ઇન્ધન અને છમારતી	...	૧૨૧૫	૨૮૨	૭૪૮૬
ટપાલ ખાતીની ચીજ	૧૧૨૬૪૩
પરચુરણ વસ્તુ	...	૩૪૧૮૪	૧૦	૬૭૩૮
નેપાર સામાન	...	૧૭૬૨	૨૧૨૬	૪૩૧૫૩

કુલ સરવાળા...

૩૦૪૦૬૪

૧૫૪૦૧૦૨૩

૫૮૨૦૬૫૦

૧૨૪૬૮૫૬૩

(૬)

વસ્તુનું નામ.	ટાપુતરા.	ખીનનાં બધાં બંદર.	કુલ સરવાળો.
પશુ જીવજંતુ	...	૪૩૦	૨૨૪૧૬૧૪
પોશાકીનો સામાન	...	૧૫૦	૧૨૮૬૨૧
જાપેહું સાહિત્ય	...	૧૦	૧૬૧૦૦૪
વાળ	૩૨૫૪
ધર્મારતી સામાન	૧૪૮૭૫૬૩
રસાયનિક પદાર્થો	...	૬૦૦	૨૧૨૬૮૪
કોપી	...	૧૫	૨૦૨૬૧૫૬૭
કાથાની સોદેરી	...	૩	૧૨૧૧૦૨૩૫
દોરડાં	૧૬૩૫૪૬
દવા	...	૧૩૭૨	૧૬૩૮૪૮૮
રંગાટ કામની વસ્તુ	૧૩૬૪૧૧૪
રેસા	૨૬૨૭૧૭૬
માછલી	...	૧૫૬૨૫	૪૫૨૦૩૬૦
ધૂંધું	૪૫	૨	૩૧૬૮૦૮
કળા શાક ગાન	૧૭૫	૬૨	૪૦૧૫૦૪૬
ફરનીચર	...	૧૭	૫૮૫૧૧
અનાજ	૧૩૪૭૦૦	૧૫૮૮૦	૧૧૬૩૬૪૨૭
દાડવેર કટલેરી	...	૫૦૪	૬૧૬૪૬૬
ચામડાં અને તેનો સામાન	૫૬૫૦૦૩૭૧
ખાતર	...	૭૬૫	૨૮૬૪૨૮૩
ધાણ	૮૮૦૬૩૭
અખરખ	૧૩૬૬૬૮૨
તેલ	...	૧૭	૩૦૫૬૭૩૮
ખોળ	...	૧૫૭	૫૧૬૩૫૧૫
ખોરાકીની ચીજો	..	૨૩૮	૧૩૦૦૩૫૦
રથર	૭૪૮૪૦૬૦
તેલીમીયાં	૧૦૦૦૩૬૪૫૦
ગરમ મશાલા	...	૬૫	૪૩૨૬૧૪૪
ખાંડ	...	૫૩૨૫	૪૭૪૭૮૦૩
ચા	...	૮૭	૩૦૧૦૩૩૪૩
૩ મુલર કાપડ	૬૪૨૬૨૨૪૧
શણ	૨૦૨૨૪૦૫
રેશમ અને રેશમી કાપડ	૬૦૬૮૬૪
ઉન અને ગરમ કાપડ	૧૫૩૬૮૭૫

વસ્તુનું નામ	ટાણુતરુ.	મીનનું બધાં બદલ.	કુલ સરનામો.
તંબાકુ	૪૫૮૧૮૦
લાકડું ઇન્ધન અને કમારતી	...	૬૪૧૫	૧૧૦૨૨૮૩
કપાલખાતાની મીજ	૭૦૧૦૩૦૯
પરચુરણ વસ્તુ	...	૨૩૭૬૦	૪૮૪૪૪૬
તૈયાર મામાન	...	૧૮૭૮૬	૪૯૧૧૫૧
કુલ મર્યાબો...	૧૩૪૬૨૦	૨૩૮૦૦૮	૪૦૨૭૩૮૧૭૫

પ્રકરણ ૨ બું.

નિકાસની ખાસ વિગત.

દેશના સિંધ, ઢાઢીઆવાડ, મુખઈ, બગાલ અને બ્રહ્મદેશ પ્રાતના બદલે સારથે આ દલાતના મુખ્ય બાદ બદલેથી થએલા નિકાસના વેપારનો કુલ દિસાખ પાછસા પ્રકરણમા જણાવ્યો છે તે પરી દરિયા પારના પરદેશોના બદલે સારથે આ દલાતના ખાસ ૨૧ બદલેથી થએલા નિકાસના વેપારનો કુલ દિસાખ આપ્યો છે. આ પ્રકરણમા એ નિકાસ થએલા માલમા ખાસ ૪થી ૪થી મીજ આ દલાતના કયા કયા બદલેથી પરદેશના કયા કયા મુલકમા કેટલા રૂપીઆની દીમતની ચકગન થઇ છે તેની સંક્ષિપ્ત વિગત આપી પછી આ દલાતના કુલ બદલેથી આ દેશના કયા કયા પ્રાંતમા ખાસ કયા કયા મીજ કેટલેટલા રૂપીઆની દીમતની ચકગન થઇ છે તેની એક સંક્ષિપ્ત તાલિકા આપનામા આવે છે જેથી વેપારીઓને આ દલાતના બદલેના વેપારનો જાણો ખ્યાલ આની શરૂ.

આ દલાતમાથી બહાર દેશાવર ખાતે ૨૨૪૧૬૧૪ રૂપીઆની કિમતના પશુઓ વગર દુધન ન મોકલવામા આ થા છે તે પશુઓમા દોર-ગાય, બેસ, બેલ અને ઘેડા તથા ઘેડા મરનાનો સમાવેશ થાય છે. નિકાસ કરનારા બદલેમા મદ્રાસ, નેપાલદમ અને તુનકિંગન મુખ્ય છે નેપાલદમથી કુલ ૨૫૨૭ અને તુનકિંગનથી ૬૨૬૬ ટોન સીલોન, મીંગાપુર અને પિનામ નથા એટલિંગન અને જમ્બીન ખાતે ચકા છે. તુનકિંગનથી ૭૨૫૫૬ ટોન તથા બકગ સીંગાપુર તરફ મોકલવામા આવ્યા છે જે ૨૧૫૦૫૬ પ્રાણી પદેશ ચકા છે.

પોશાકના સામાનમા લરકરીઓને પહેરવાના યુનિફર્મ ડ્રેમ હોઝીબરીનો મામાન અને છુટ શુઓનો સમાવેશ થાય છે હાપેના માદિત્યમા ચોપડી નોપાનીઆ નકેરાઓ વગેરે દરિયાપારના જુદા જુદા દેશોમા ગયેલ છે. વાળ કે પીઝ જે થોડી રકમના નિકામ થયા છે તે મદ્રાસના બદલેથી બેલકામ ખાતે ગયેલા છે.

કમારતી સામાનમા મુખ્ય ડ્રેસી, નળીઆ, ચોક અને ચુનો મણવામા આ થા છે, મોટે ભાગે મેગલોરના નળીઆની નિકાસ પદેશ ખાતે થઇ છે, કુલ ૩૫૨૨૩૩૫ નળીઆ પદેશ ચકાવામા આયા છે તેમા ૮૨૮૪૩૦ નળીઆ પોનાનીથી ૬૬૫૬૩૯ નળીઆ કીકગથી અને ૧૩૨૭૭૫૧ નળીઆ મેગલોરથી સિલોન ચકાવામા આવ્યા છે

પીરના મોટા ઘર કવીકટ, તેલીચેરી અને મેગલોર છે તેના મોળમા મોળ ધસન પ્રેમિટન અને નાસ છે કવીકટથી ૧૬૫૦૭૨૫ રૂપીઆની, તેલીચેરીથી ૧૭૫૩૧૬૭ રૂપીઆની અને મેગલોરથી ૩૬૦૦૪૬૧ રૂપીઆની દેશી પ્રેમિટન ખાતે ગઈ છે, તેલીચેરીથી ૮૧૧૪૮૭ રૂપીઆની અને મેગલોર થી

૪૭૭૫૭૮૮ રૂપિયાની કોથી ક્રાન્સ ખાતે ચડી છે. જર્મનિ, નેપોલેન અને બેવરનમાંના દેગોએ પણ મેગોગને અનુક્રમે ૧૦૭૦૩૭૨, ૬૭૪૬૫૧ અને ૧૦૪૪૦૪૨ રૂપિયાની કોથી લઈ ખટાવ્યું છે.

કાથો એટલે સીદીના વેપાર પર તે કોચીન અને કવીલ્ટનું જ સાર્વભૌમપણું છે. એ વેપારમાં આ ઇલાકામાં તે સુ પણ સારા દેશમાં આ મેજ બદરો મલોપરિપણું ભોગવે છે, તેમાં પણ કોચીનની તોને ટાંછ આરે તેમ નથી કોચીનમાંથી ૨૪૬૫૨૦૭ રૂપિયાની સીદી એક્સિટન ખાતે ૨૮૧૬૩૭૭ રૂપિયાની ડેનમાર્ક ખાતે અને ૧૪૨૬૭૮૮ રૂપિયાની મીલેરી જર્મનિ ખાતે ચડી છે. વલીવટમાંથી ૭૪૫૮૩૧ રૂપિયાની મીલેરી ડેનમાર્ક અને ૪૨૮૫૦૭ રૂપિયાની મીલેરી એક્સિટન ખાતે ચડી છે.

દનાઓની ચીનેમાં કુંનાર, વપુર, સિ કોના, કેકોચના મોનામુખી વગેરે મુખ્ય છે. કેકોચના મદ્રાસથી ૧૭૧૮ રૂપિયાના નેધરલાન્ડ ખાતે અને ૩૩૬૪૭ રૂપિયાના અમેરિકાના મયુક્ત રાજ્યો ખાતે અંગ્રે કોચીનથી ૪૩૫૬૫ રૂપિયાના એક્સિટન ખાતે ચડ્યા છે.

મિકોના એક્સિટન ખાતે તુનીરીનથી ૩૮૬૮૭ રૂપિયાનું અને વલીવટથી ૨૩૪૪૦૬ રૂપિયાનું ગયું છે. મોનામુખી મદ્રાસના બદરેથી એક્સિટન ખાતે ૧૮૨૮૧૫ રૂપિયાની, જર્મનિ ખાતે ૧૮૪૨૫૪ રૂપિયાની, ક્રાન્સમાં ૧૦૦૮૬૯ રૂપિયાની અને અમેરિકાના મયુક્ત રાજ્યોમાં ૪૭૩૮૩૧ રૂપિયાની ગઈ છે.

ગાઠ કામના સામાનમાં કાથો, (પાનમાં ખાતાને) ગળી, આગળ, હુકામે, અને હળાવ એરેનો સમાવેશ થાય છે. મદ્રાસથી ગળી કુને ૨૪૪૭૦૦ રૂપિયાની નિવાસ થઈ છે તેમાં ૧૫૪૧૭૬ રૂપિયાની ઇજ્જત ખાતે ચડી છે. હુકામેના ને આગળ મિમની પટમથી એક્સિટન ખાતે ૧૦૩૧૦૯ રૂપિયાના અને કોનાડાથી ૧૮૧૮૩ રૂપિયાના ચડ્યા છે. મિત્રાગપટમથી ૩૦૦૦૮ રૂપિયાના અમેરિકાના નિવાસ ખાતે નિવાસ થયા છે. હળાવની કુને નિવાસ મદ્રાસથી ૧૭૭૬૪૮ રૂપિયાની કોનાડાથી ૧૮૦૦૦ રૂપિયાની, નેગાપટમથી ૧૦૧૮૫ રૂપિયાની, કોચીનથી ૧૧૧૮૬૪ રૂપિયાની થઈ છે તેમાં મદ્રાસથી મિત્રાગપટ અને પિનાગ ખાતે ૪૧૨૦૩ રૂપિયાની, નેગાપટમથી ૧૧૫૬૩૬ રૂપિયાની, તુનીરીની નથી સિવોન ખાતે ૧૪૨૦૦૮ રૂપિયાની, કોકનાડાથી અમેરિકાના મયુક્ત રાજ્યોમાં ૩૧૭૩૭ રૂપિયાની, મદ્રાસથી ક્રાન્સ ખાતે ૩૦૭૦૦ રૂપિયાની અને કોચીનથી અમેરિકાના મયુક્ત રાજ્યો ખાતે ૭૬૮૮૬ રૂપિયાની ચડી છે.

કેમની અદર ઝાકું અને કાશ બનાવવાના કામમાં આવે એવા વનસ્પતિના છોડના ફોડાને ગપુરામાં આવેલ છે. તે કોકનાડાથી એક્સિટન ખાતે ૧૬૦૪૩૩ રૂપિયાના, નેધરલેન્ડ ખાતે ૧૫૮૪૦૦ રૂપિયાના, બેલજીઅમ ખાતે ૧૮૧૬૨૧ રૂપિયાના, ક્રાન્સ ખાતે ૩૬૪૦૮૫ રૂપિયાના અને જાપાન ખાતે ૧૭૬૫૦૫ રૂપિયાના ચડાવવામાં આયા છે. તુનીકેરીનથી એક્સિટન ખાતે ૩૧૭૭૬૮ રૂપિયાના, બેલજીઅમ ખાતે ૨૦૬૭૮૫ રૂપિયાના અને જર્મનિ ખાતે ૧૮૨૨૮૮ રૂપિયાના ચડાવવામાં આયા છે.

માઠીના વેપારમાં સુખી, આથેરી અને ચીકામાં લાગેલી એમ ત્રણ જાતની માઠીઓ પરદેશ ખાતે ચડાવવામાં આવી છે. એ જાતનો વેપાર નેગાપટમથી ૧૩૩૮૨૩ રૂપિયાનો સીગાપુર અને પિનાગ સાથે થયો છે. તુનીકેરીનથી સિવોન ખાતે લગભગ ૧૪૦૦૦૦ રૂપિયાની માઠી નિમાસ થઈ છે.

શુસાની અદર ધાનનું પગળ ગણવામાં આવ્યું છે. કોકનાડાથી વિવાયન ખાતે ને ૧૫૫૦૪૩ રૂપિયાનું અને તુનીકેરીનથી ૧૦૨૨૬૨ રૂપિયાનું સિવોન મોઝમ્બિકમાં આવ્યું છે.

૩૭-મેલામાં 'ખાંસ' કરીને નાદિએળ અને કાલુ તથા ચાકપાનમાં ડુંભળીને મુખ્ય સમાવેશ થાય છે. મદ્રાસથી હુબ્બળી પિનાથ સિંગાપુર ખાતે ૫૭૮૦૫૩ રૂપીઆની, નેગાપટમથી ૨૭૭૬૪૭ રૂપીઆની, તુતીકારીનથી સિલોન ખાતે ૧૭૭૦૬૭૪ રૂપીઆની નિકાસ થઇ છે. નાદિએળ લગભગ ૩૪૦૦૦ ની સંખ્યામાં ક્ષત્રીકટથી પરદેશ ચલાવ્યાં છે. તેમાં ૧૮૦૦૦ તો ખાંસ અરબરનાન ખાતે ગયાં છે. મેંગલોરથી કાન્સ ખાતે ૨૬૮૫૪૬ રૂપીઆના કાલુ નિકાસ થયા છે.

અનાજના વેપારમાં આ ઇલાકાના પૂર્વ કીનારા પરનાં દેકનામ, મન્જરીપટમ, નેગાપટમ, કરીકલ અને ધનુષકોટી બંદરોને સિલોન ખાતે પાકા ચોખાનો વેપાર ચાલ્યો છે. ઉકા બંદરોએથી અનુક્રમે ૨૩૮૭૬૫૦, ૧૦૫૫૪૬, ૭૮૮૭૭૨, ૬૭૬૨૫૨ અને ૬૦૧૬૦૭ રૂપીઆના ચોખા સિલોન ખાતે ચલાયા છે. લુવાર, બાબ્બે, ધરં, ચલુા વગેરેનો વેપાર કાંઠા જળવા નેજા નથી.

હાડવેર અને કંઠેરીના વેપારમાં તુતીકારીનથી સિલોન ખાતે ૪૦૬૬૫૩ રૂપીઆનો માલ નિકાસ થયો છે. આ એકજ રકમ જળવાવેજ છે. આ માલ દેશી બનાવટનોજ છે.

આમમાંના વેપારમાં, ગાથ, બેન્સ, વાઇરમાં, બકરાં, અને વેદમાં આમમાં તથા રાંધિયોનો સમાવેશ થાય છે. મદ્રાસના બંદરેથી બકરાંનાં આમમાં ગ્રેટબ્રિટન ખાતે ૫૨૪૬૩૨ રૂપીઆનાં, ન્યુસાઉથવેસ્ટ ખાતે ૫૨૪૮૩૨ રૂપીઆનાં, મેધરવેન્ડ ખાતે ૮૪૦૫૪૨ રૂપીઆનાં, કાન્સ ખાતે ૪૩૫૪૨૬ રૂપીઆનાં અને અમેરિકાનાં સંયુક્ત રાજ્યો ખાતે ૧૩૬૬૫૧૫ રૂપીઆનાં નિકાસ થયાં છે. મદ્રાસનાં બંદરેથી ગ્રેટબ્રિટન ખાતે વાઇરમાંનાં આમમાં ૨૧૮૮૭૬ અને પાર્સાનાં આમમાં ૫૧૩૬૦૪ રૂપીઆનાં નિકાસ થયાં છે. મદ્રાસથી કુલ મળીને ગ્રેટબ્રિટન ખાતે ૨૪૦૮૭૪૬ રૂપીઆનાં, અમેરિકા ખાતે ૨૪૦૮૭૪૬ રૂપીઆનાં અને જાપાન ખાતે ૩૬૩૦૮૪૭ રૂપીઆનાં આમમાં નિકાસ થયાં છે. મદ્રાસથી ગ્રેટબ્રિટન ખાતે ગાયોનાં આમમાં ૨૧૨૬૫૬૫૦ રૂપીઆનાં ગયાં છે. ખાતરમાં ખાંસ કરીને હાડકાં અને માછલીનો સમાવેશ થાય છે. મદ્રાસનાં બંદરેથી ૧૨૫૪૦ રૂપીઆનાં હાડકાં સિલોન ખાતે ૧૧૧૧૪ રૂપીઆનાં બેલજીઅમ ખાતે અને ૫૧૪૮૬ રૂપીઆનાં કાન્સ ખાતે નિકાસ થયાં છે. દેકનામથી બેલજીઅમ ખાતે ૧૬૪૮૪૨ રૂપીઆનાં, તુતીકારીનથી સિલોન ખાતે ૧૫૫૩૩૪ રૂપીઆનાં નિકાસ થયાં છે. સિલોન ખાતે માછલી કાલીકટ, કાનાબોર અને મેંગલોરથી અનુક્રમે ૧૦૬૮૬૨૧, ૧૩૬૧૫૪, તથા ૨૨૭૬૩૩ રૂપીઆની નિકાસ થઇ છે.

ધાતુમાં લોખંડ, પિત્તળ, કાંચું અને મેન્ગેનીઝ માત્ર વિદેશ ખાતે થોડી ધણી મરી છે. લોખંડ મદ્રાસના બંદરેથી અમેરિકાનાં સંયુક્ત રાજ્યો ખાતે ૨૬૪૭૮૦ રૂપીઆનું નિકાસ થયું છે. મેન્ગેનીઝ ધાતુ વિઝાગપટમથી બેલજીઅમ ખાતે ૧૮૮૨૫૦ રૂપીઆની, અને કાન્સ ખાતે ૮૨૨૦૦ રૂપીઆની નિકાસ થઇ છે. અજરખ મદ્રાસથી ગ્રેટબ્રિટન ખાતે ૧૩૪૨૧૭૩ રૂપીઆનું ચડ્યું છે.

તેલના વેપારમાં સુંક, આ, ચંદન, આછી, એરંડી, કોપરાં, ભોંવસોંગ, રાઇ અને તમનાં તેલને મુખ્ય મથાનમાં આવ્યાં છે. ચંદનનું તેલ ગ્રેટબ્રિટન ખાતે મદ્રાસથી ૬૩૦૦૦ રૂપીઆનું, સિલોન ખાતે ૧૨૬૩૭૫ રૂપીઆનું અને જાપાન ખાતે ૧૦૮૦૦ રૂપીઆનું નિકાસ થયું છે. માછલીનું તેલ કોચીનથી ગ્રેટબ્રિટન ખાતે ૧૭૨૭૮૪ રૂપીઆનું, મેધરવેન્ડ ખાતે ૫૮૧૭૦ રૂપીઆનું અને જર્મનીમાં ૬૪૦૫૪ રૂપીઆનું તથા ક્ષત્રીકટથી જુદા જુદા દેશો ખાતે માછલીનું તેલ ૨૦૭૩૩ રૂપીઆનું નિકાસ થયું છે. ક્ષત્રીકટથી ચંદનનું તેલ પણ છુટક છુટક ૨૦૬૬૦ રૂપીઆનું ચડ્યું છે. તેમજ તેલીચેરીએ પણ ૫૨૨-સરખ ૬૬૦૦૦ રૂપીઆનું ચંદનનું તેલ પરદેશ ચલાવ્યું છે, એરંડીઆનું ઘર દેકનામ છે અને તેણે ૬૩૫૬૩૨ રૂપીઆનું એરંડીનું વિદેશ મોકલ્યું છે. તેમાં ૬૩૬૦૧૫ રૂપીઆનું ગ્રેટબ્રિટન અને ૨૩૫૬૨૦ રૂપીઆનું જર્મની લઇ ગયું છે. કોપરાં કોચીનથી પરદેશ ચડ્યું છે. તેની કુલ કીમત ૨૫૬૪૦૭ રૂપીઆની છે તેમાં ૧૫૮૨૬૩ રૂપીઆનું ગ્રેટબ્રિટને ખાધું છે.

ખેતીમાં એરંડી, કાપરાં, ભોંયસીંગ અને નક્કો મુખ્ય છે. મદ્રાસનાં બંદરેથી ભોંયસીંગનો ખેતી કુલે ૭૫૧૦૪૪ રૂપિયાનો નિકાસ થયો છે તેમાં ખાસ કરીને ગ્રેટબ્રિટન ખાતે ૨૯૩૧૭૦ રૂપિયાનો અને જર્મનીખાતે ૨૬૭૬૫૫ રૂપિયાનો ચડ્યો છે.

વિગ્રામપટ્ટમ અને કોકનાડથી સિલોન ખાતે ૧૬૨૬૦૨ રૂપિયાનો અને ૨૪૯૮૨૪ રૂપિયાનો ચડ્યો છે. તુતકિરીનથી સિલોનખાતે ૧૭૦૬૭૪ રૂપિયાનો નિકાસ થયો છે. ધનુષકોટથી ૮૨૯૦૫૬ રૂપિયાનો માલ સિલોન માટે ગયો છે અને તલનો ખેતી કોકનાડથી ૧૪૭૯૪૯ અને ધનુષકોટથી ૨૫૨૬૭૧ રૂપિયાનો ખેતી સિલોન ખાતે ગયો છે.

જોરાહીની ચીન્નેમાં મુખ્ય મસાઇ, થી, ચટણી અને મસાલો ગણવામાં આવ્યો છે. મદ્રાસ બંદરેથી થી સિંગાપુર ને પિનાંગ ખાતે ૧૫૦૦૦૫ રૂપિયાનું, કોકનાડથી સિલોનખાતે ૧૦૫૫૬૯ રૂપિયાનું, નેગાપટ્ટમથી સિંગાપુર ખાતે ૧૭૩૬૩૯ રૂપિયાનું ધનુષકોટથી સિલોનખાતે ૧૩૮૨૮૦ રૂપિયાનું નિકાસ થયું છે. ચટણી અને મસાલામાં ગણવાનાં એકઝ રકમ છે અને તે ૧૭૪૫૯૮ રૂપિયાનો મસાલો મદ્રાસથી ગ્રેટબ્રિટન ખાતે ગયો છે તે છે. ખીજ નાની રકમમાં વિષેયોરીયા ખાતે ૫૮૯૦૨ રૂપિયાની ચટણી, ન્યુસાલિય વેસખાતે ૪૬૬૬૫ રૂપિયાની અને કરીન્સેન્ડ ખાતે ૪૭૪૪૧ રૂપિયાની ચટણી ગઈ છે.

રુમ્મનો કાચો માલ ગ્રેટબ્રિટન ખાતે તુતકિરીનથી ૨૬૧૭૭૫ રૂપિયાનો, કોચીનથી ૨૩૧૬૪૪૨ રૂપિયાનો, ક્ષીકટથી ૬૮૪૯૩૩ રૂપિયાનો અને તેલિચેરીથી ૧૧૭૩૫૧ રૂપિયાનો નિકાસ થયો છે. સિલોનખાતે તુતકિરીનથી ૯૦૮૦૪૨ રૂપિયાનો, કોચીનથી ૧૫૪૯૮૯૯ રૂપિયાનો, ક્ષીકટથી ૪૪૬૪૫૭ રૂપિયાનો અને મેંગલોરથી ૧૮૭૩૨૮ રૂપિયાનો ચડાવવામાં આવ્યો છે. અમેરિકા ખાતે કોચીનથી ૭૬૬૩૪૦ રૂપિયાનું રુમ્મ નિકાસ થયું છે.

તેલીપીપામાં અજમા, સુતા, ધાણાં, જીરું, મેથી, એરંડી, કાપરાં, કપાશીઆ, ભોંયસીંગ, રાઇ, તલ, અને કાળાતલનો મુખ્ય સમાવેશ થાય છે, ધાણા મદ્રાસના બંદરેથી સિંગાપુર અને પિનાંગખાતે ૫૯૯૮૧ રૂપિયાનાં અને મળલીપટ્ટમથી સિલોનખાતે ૫૨૦૦૦ રૂપિયાનાં ચડ્યાં છે. ધાણાં કુલ એકંદરે મદ્રાસથી જુદા જુદા દેશોમાં મળીને ૭૩૭૯૭ રૂપિયાનાં અને મળલીપટ્ટમથી ૫૨૩૫૬ રૂપિયાનાં ચડ્યાં છે. એરંડી મદ્રાસથી ૭૭૧૭૫ રૂપિયાની નિકાસ થઇ છે તેમાં ૩૬૩૦૦ રૂપિયાની ફ્રાન્સ અને ૪૦૭૮૦ રૂપિયાની અમેરિકા ગઇ ગયું છે. કોકનાડથી એરંડી ૪૬૮૦૨૫૦ રૂપિયાની પરદેશખાતે ચડી છે તેમાં ૩૮૩૬૩૧ રૂપિયાની અમેરિકા ખાતે અને ૪૪૫૫૨૭ રૂપિયાની ફ્રાન્સખાતે ગઇ છે. કાપરાં ગ્રેટબ્રિટન ખાતે કોચીનથી ૪૭૬૩૨ રૂપિયાનાં અને તેલિચેરીથી ૬૦૦૦૨ રૂપિયાનાં ગયાં છે. કપાશીઆ કોકનાડથી સિલોન ખાતે ૧૫૦૦૦ રૂપિયાના અને તુતકિરીનથી ૪૮૭૫૪ રૂપિયાના ગયા છે. ભોંયસીંગ દાણા આ ઇલાકાતનાં બંદરોએથી નિકાસ થયા છે તેની નાંલિકા નીચે સુજળ છે:—

	ગ્રેટબ્રિટન	ડેનમાર્ક	જર્મની	બેલ્જિયમ	નેધરલેન્ડ	ફ્રાન્સ	સ્પેન	ઈટલિ
મદ્રાસ	૫૬૨૦૨૩૪	૫૯૦૦૦	૪૮૬૫૫૫	૧૭૭૬૧૬૨	૫૩૪૪૬૧૨	૧૭૩૩૭૬૬	૨૨૭૨૪૬૨	૧૬૩૩૭૧૮
નિમલોપટ્ટમ	૭૩૭૬૮૨	૭૦૦૨૬	૬૮૬૮૬	૧૩૩૬૫૫
વિગ્રામપટ્ટમ	૨૫૬૧૭૮	૧૫૬૯૦૬	૨૩૪૭૭૫૮	૧૬૪૭૬૪	૨૨૦૬૬૧૫	૬૬૪૮૧૦૦	૧૨૭૮૫૭	૬૮૦૦૬૭
કોકનાડ	૪૪૧૦૧૬	...	૧૩૪૩૬૮૫	૨૨૨૩૬૭	૮૨૨૪૪૧	૩૨૮૬૫૮૮	૧૨૬૮૩૮	૧૬૮૮૦૮
કોટ્ટાઈ	૫૮૪૨૦	...	૧૮૧૭૨	...	૪૮૮૨૫	૧૫૫૬૮૩૭	૨૩૨૮૧૫૩	૨૩૪૬૨૫
ચોટ્ટોટોનો	૪૩૧૨૨૬	૪૬૮૦૮૮	...	૬૬૬૧૦
નેગાપટ્ટમ	૩૮૫૪૫૧	...	૧૨૬૮૫૦	૧૦૬૬૭	૫૩૨૦૮૦	૩૩૮૧૮૩	૭૩૬૦૧૩	૧૦૩૫૪૦૨
ચીનાની	૬૧૬૫૬	૩૧૫૮૧૭	૧૫૧૬૩૦
ક્ષીકટ	૧૨૬૦૩૦	...	૧૬૦૦૦	૫૫૩૭૮૬	૫૭૧૦૪૦	૧૦૦૧૧૩૬	...	૪૫૪૦૭૬

ભોંયસીંગદાણા ખાસ ખાસ બંદરોએથી ટ્યા ટ્યા પરદેશમાં ફેટલા રૂપિયાના નિકાસ થયા છે તે ઉપરાંત નાનિકા ઉપરથી ૨૫૬ સમળગે. વિગ્રામપટ્ટમથી કાળાતલ કુલે ૪૬૬૨૨૫ રૂપિયાના અને

સંદેહ તક કુલે ૧૭૪૩૪૦ રૂપિયાના પરદેશ ખાતે ચડ્યા છે તેમાં કાળાતલ કાન્સ ૨૯૪૪૧૨ રૂપિયાના ૫૪ ગણુ છે, કાંકનાડાથી કાન્સખાતે સંદેહ તલ ૨૯૩૧૫૦ રૂપિયાના ચડ્યા છે.

ગરમ મસાલામાં સોપારી, એલાયેચી, મરચાં, તલ્લ, શુક, અને મરીને ગણવામાં આવ્યાં છે. સોપારી મદ્રાસથી નાતાલ ખાતે ૪૯૬૨૮ રૂપિયાની નિકાસ થઇ છે. એલાયેચી છત્તીકારીનથી ૫૯૭૯૪ રૂપિયાની અને કલીકટથી ૧૦૦૭૦૦ રૂપિયાની ઝેટચિટન ખાતે ચડી છે. પરદેશ સાથેના મરચાંના વેપારમાં કંઈ જાણવાનેગે રકમ નથી. મદ્રાસથી માત્ર ૨૭૨૨૪ રૂપિયાનાં અને નેગાપટમથી ૪૩૩૨૪ રૂપિયાનાં સિંગાપુર સિંહોન વિગેરે સ્થળે ગયાં છે. શુક કોચીનથી ૨૦૬૮૬૪ રૂપિયાની અને કલીકટથી ૩૯૦૫૨૫ રૂપિયાની પરદેશ ખાતે ચડી છે તેમાં કોચીનથી ઝેટચિટન ખાતે ૮૭૮૨૭ રૂપિયાની અને કલીકટથી ૨૯૧૬૯૨ રૂપિયાની ગઇ છે તે જાણવાનેગે રકમ છે. મરી કોચીનથી ૨૮૨૬૪૮ રૂપિયાનાં કલીકટથી ૫૮૪૫૯૫ રૂપિયાના અને તેલચિરિથી ૧૨૩૯૩૯૩ રૂપિયાનાં પરદેશ ખાતે ચડ્યાં છે તેમાં આટલાંટિકના કિનારાપરના અમેરિકન ગંદગે ખાતે કોચીનથી ૧૫૩૧૦૦ રૂપિયાનાં અને તેલચિરિથી ૩૧૩૮૫૦ રૂપિયાનાં મરી નિકાસ થયાં છે. કાન્સ કલીકટથી ૪૧૦૭૭૫ રૂપિયાનાં અને તેલચિરિથી ૬૦૫૪૮૭ રૂપિયાના મરી લઇ ગયું છે.

ખાંડની હરોળમાં યેરડી અને તાંકના ગોળને પણ ગણવામાં આવ્યો છે ઝેટચિટન ખાતે મદ્રાસથી ૨૦૭૫૩૧૯ રૂપિયાનો, ગિમલીપટમથી ૩૧૬૭૧૧ રૂપિયાનો, વિઝાગપટમથી ૯૨૪૨૮૧ રૂપિયાનો અને કાંકનાડાથી ૫૫૩૪૬૯ રૂપિયાનો ગોળ નિકાસ થયો છે. વિદ્યાપન આ ગામની ગોળને શું કરતું હશે તે વિચારવા જેગ છે.

આ બે જાતની છે. કાળી અને લીલી. આ ઝેટચિટન ખાતે મદ્રાસથી ૨૩૨૯૩૯૩ રૂપિયાની, છત્તીકારીનથી ૭૬૦૨૪૬૪ રૂપિયાની કોચીનથી ૮૮૭૦૧૭૦ રૂપિયાની, કલીકટથી ૭૭૧૧૦૨૧ રૂપિયાની અને તેલચિરિથી ૫૭૨૮૧૭ રૂપિયાની નિકાસ થઈ છે.

૩ સુતર અને કાપડના વેપારમાં શું જાકુ મોટું જાગત્યું સ્થાન છે. આ દેશમાંથી ૩ વિદેશ કેટલું જાય તેના આંકડા હેરત ખાસનારા છે. મદ્રાસથી ૨૧૫૪૭૩૪૦ રૂપિયાનું, કાંકનાડાથી ૨૬૨૬૫૦ રૂપિયાનું, છત્તીકારીનથી ૪૪૫૫૩૭૫૯ રૂપિયાનું અને કલીકટથી ૯૪૯૧૧૪ રૂપિયાનું ૩ પરદેશખાતે ચડ્યું છે તેમાં પરદેશના સખળા મુલકાએ મોટા ઉકાવ કર્યો છે. છત્તીકારીનથી જાપાન ૩૨૨૦૪૦૬૫ રૂપિયાનું ૩ આઈ ગયું છે એ રકમ ખ્યાન બેચે બેચી છે. બાકી સુવર દેશ અને કાપડ મદ્રાસ તેમજ બીજા બંદરોએથી સિંહોન, સિંગાપુર, મલાયાના રાજ્યો, સુમાત્રા, જાવા, સીઆમ, હિંદીચીન અને એડન ખાતે જાય છે.

શાશુના પરદેશી સાથેના વેપાર ખાસ કરીને વિઝાગપટમ, ગિમલીપટમ અને કાંકનાડાથી થાય છે. ગિમલીપટમથી ૬૦૭૧૦૪ રૂપિયાનું અને વિઝાગપટમથી ૪૧૧૪૬૩ રૂપિયાનું શાશુ ઝેટચિટન લઇ ગયું છે. જર્મનિએ ગિમલીપટમથી ૫૪૧૭૭૨ રૂપિયાનું શાશુ લીધું છે. કાન્સ મદ્રાસનાં બંદરેથી સારૂ રેશમ ૧૬૯૯૫૦ રૂપિયાનું અને જંગલી જાતનું રેશમ ૨૨૨૨૦૭૧ રૂપિયાનું લઇ ગયું છે. મદ્રાસનાં બંદરેથી ઝેટચિટન ખાતે ઉન ૧૬૭૪૫૧ રૂપિયાની અને ઉનના ધાળળા ગાલીયા ૫૫૬૫૪૪ રૂપિયાના ચડ્યા છે. સિંહોન ખાતે છત્તીકારીનથી ૧૪૨૮૯૨ રૂપિયાના ધાળળા ગયા છે.

તમાકુ ઝેટચિટન ખાતે મદ્રાસથી ૧૩૬૮૨૭ રૂપિયાની અને કાંકનાડાથી ૭૬૦૯૩૫ રૂપિયાની નિકાસ થઇ છે નેધરલેન્ડ ખાતે મદ્રાસથી ૩૭૬૧૯૮ રૂપિયાની અને કાંકનાડાથી ૨૫૫૫૯૮ રૂપિયાની ચડી છે. નેગાપટમથી સિંગાપોર ખાતે ૬૪૪૪૩૭ રૂપિયાની અને મલાયાના રાજ્યો ખાતે ૪૭૭૦૩૬ રૂપિયાની નિકાસ થઇ છે.

દુધારતી અને પરસુરજી લાકડું કલીકટથી ૨૭૦૫૭૨ રૂપિયાનું વિદેશમાં ગયું છે તેમાં અંદાજે આંકડું અમેરિકાનાં સંયુક્ત રાજ્યો ખાતે ૧૪૪૭૭૦ રૂપિયાનું નિકાસ થયું છે.

ધલાકાનાં કુલ બંદરોનો દેશનાં બીજા પ્રાંતનાં બંદરો સાથેનો

ખાસ નિકાસનો વેપાર.

વસ્તુનું નામ	કલકત્તા.	મુંબઇ અને બીજાં બંદરો.	કનગી.	રંગુન અને બ્રહ્મદેશનાં બીજાં બંદરો.
	રૂપિયા.	રૂપિયા.	રૂપિયા.	રૂપિયા.
નળીઆ, ઈંદો	૫૩૮૧૧	૧૨૪૬૬૫૬	૧૧૬૮૩	૧૦૨૩૯૯
ચાક અને ચુનો	"	૧૩૮૯૪	"	"
નેનર	"	૧૭૧૦૧૭	"	"
સમ્પૂર્ણ એમીડ	૧૯૩૫૦	"	"	"
કાશી	૪૧૫૦૪	૮૩૬૫૨૮	૩૮૧૨	૫૪૬૩૪૭
સીંદરી	૫૫૮૬૮૦	૧૧૪૭૨૧૩	૧૫૦૭૪૬	૨૧૩૪૫૭
દોરડા	"	૭૧૫૬૧૬	૯૫૪૧૯	૨૬૫૫૩
ગળી	૧૪૮૮
દરડાંબેડા
દળદો	૫૬૭૬૪૭	૧૧૨૮૦૫	૮૩૫૦	...
શ્રીફળ	...	૪૩૧૮૬૮૧	૨૨૦૮૦૩	૨૪૬૫૧૪
ચીંગડા	૩૩૭૫૦
ચટાઈ અને ચકચાં	...	૨૦૮૦૫૫	૬૩૭૨૮	૨૭૬૮૦
માછલીનું તેલ	૩૫૪૮૬૧	૪૦૭૬૫	૪૭૪૨	...
એરંદીયુ	૧૭૩૦૮૯
કોપરેસ	૮૦૩૪૫૦૪	૩૦૯૬૪૩૬	૪૩૦૬૧૮	૨૧૦૮૦૧૪
બોયર્થીગનું તેલ	૮૦૧૬૮૦	૩૦૬૬૨	...	૬૧૦
કોપરનો ખાળ	...	૮૮૬૧૮૦
કોપરાં	...	૩૮૫૮૦૭૬	૨૩૬૮૬૦૦	...
સોપારી	...	૨૭૨૪૯૦૭	૨૭૬૪૦૭	૪૩૩૯૦
એલાયેચી	૧૦૪૨૭૫૬	૩૩૨૦૦૩	૧૩૮૮૧૭	...
મુંક	...	૯૫૨૩૩૫	૨૮૩૮૬	...
મરી	૭૯૦૬૨૦	૫૯૭૦૮૨	૬૨૭૫૭	૧૫૮૭૯૪
ચા	૧૪૬૭૭૬	૭૬૧૬૨૯
૩	૪૦૪૩૮૦૩	૧૧૪૮૭૦૯૭
સતર ૧૧થી ૨૦ નંબરનું	૧૦૯૨૦૫	૨૧૯૬૦	...	૪૪૬૩૬
સતર ૨૧થી ૩૦ નંબરનું	૩૫૩૭૫૪૫	૧૫૧૧૨૫	...	૩૯૩૪૪૬
સતર ૩૧થી ૪૦ નંબરનું	૬૪૬૬૧૫	૪૨૧૨૦
ચણી	૩૩૩૪૫	૫૪૫૫૦૭	૪૧૯૯૫૫	૪૩૮૨૫
સીગારેટ	૭૩૦૪૫૦	૪૪૮૯૪૩૧
સાગ	...	૧૫૬૯૨	૭૪૫૯	...
ઈમારતી લાકડું	૧૮૯૫૬	૪૬૮૦૨૩	૫૫૫૬૦૭	...
ચંદનનું લાકડું	...	૮૫૪૪૫

વસ્તુનું નામ.	કુલ.	કાઠીઆવાડ.	ગોવા.	માયકવાડનું સંસ્થાન.
રૂપીઆ	રૂપીઆ	રૂપીઆ	રૂપીઆ	રૂપીઆ
નળીઆં છોરા	...	૧૩૦૬૩૬	૧૬૦૬૨૩	૫૫૧૩૨
આક અને ચુનો
નેતર
સમ્પ્રીક એગીડ
કાશી	...	૧૨૧૫૦
સીદ્દરી	૪૨૪૧૫	૧૭૧૬૬૨	૪૨૪૬૩	...
દોરડાં	...	૧૫૭૩૦
ગળી
હરઅબેશ
દળદર	...	૨૬૬૧૩
શ્રીકળ	૬૩૮૩	૧૩૧૭૬૬	૧૫૬૭	...
શીંગડાં
ચટ્ટી અને ધડકલા
માણવીનું તેલ
એરંદીનું
કાપરેલ	૧૬૨૧૭	૧૪૬૭૧૬	૫૨૦૫૦	...
ભોંગશીંગનું તેલ	...	૪૭૧૬૬
કાપરનાં ખાજ	...	૧૭૦૫૪૫
કાપરાં	...	૩૪૫૬૨	૨૧૨૪૪	...
સોયાદી	૬૩૧૨૬	૧૭૩૫૨૩૦
એલાયમી	...	૨૬૨૦
ચૂંક	...	૧૦૪૮૬	૧૦૪૮૮	...
મરી	...	૧૧૬૧૩
આ	...	૪૨૬૪
રે
સુતર ૧૧થી ૨૦ નંબરનું
સુતર ૨૧થી ૩૦ નંબરનું
સુતર ૩૧થી ૪૦ નંબરનું
ગુણી	૧૬૨૫૫	...
તીંગારેટ
માથ	૬૬૮૮૦	૩૮૫૭૬
ઈમારતી લાકડું	૮૦૬૬૮	૨૪૬૧૪૨	૧૪૪૮૦	...
ચંદનનું લાકડું

મદ્રાસ ૩ નું.

આયાત.

આ પ્રકરણમાં ઇલાકાતનાં મુખ્ય ૧૧ બંદરોએ વિદેશની સ્ત્રીમરો વિદેશી માલ લાવી ઉતારે છે તે બંદરોએ થતા આયાતનો હિસાબ પ્રથમ આપવામાં આવ્યો છે તેમાં પણ કેટલીક ગીન્ને એવી છે કે જે એાહી અપત્યની હોઈને એક લાખ રૂપિયાથી એાહી કમિનની આયાત થઈ હોય એવી ગીન્ને લેવામાં આવી નથી. ત્યારબાદ આ દેશનાં બંદરોએથી આ ઇલાકાતનાં બંદરોએ થએલ દેશી નીપજના માલની આયાતનો હિસાબ આપવામાં આવ્યો છે તેમાં સર્વે ગીન્ને લેવામાં આવી છે. છેવટે પરદેશી બનાવટની વસ્તુઓ આ દેશનાં બંદરોએથી આ ઇલાકાતના બંદરોએ આયાત થઈ તેના પણ આંકડા આપવામાં આવ્યા છે.

વિદેશોએથી થએલ આયાત.

વસ્તુનું નામ.	મદ્રાસ.	કોલ્કાતા.	કુંડલોર.	પોરેનિયો.
પશુ છત્રાનું	૧૨૯૦૨૦	...	૫૦૦	...
પોશાકીની વસ્તુ	૫૩૯૪૩૧	૨૪૨	૧૦૩૮	૪૨૨૧
દધિઆર-દારૂઓ.	૯૬૮૩૯૬
સાંચાકામના પટા	૪૬૪૮૮૫	૪૭૮૫
હાપેલું સાહિત્ય	૧૧૮૧૧૬	૮૫૭	૫૦	૫૫
બમારતને લગતા સામાન.	૧૪૮૪૦૦૦	૫૬૫૫	...	૬૩
મીણબત્તી	૧૩૬૩૬૯	૧૦
સામનિક પદાર્થ	૧૯૧૯૭૪૪	૧૪૯૬૯૬
લઠીઆળ અને તેનો સામાન.	૧૫૮૩૦૯	૬૩	૨૪૦	૧૮૭
કોલસા	૮૭૦૩૯૭	૩૧૭૩	૮૦૬૭૫	...
કોફી	૧૭૦૪૯૮	...	૧૦૧૮૨૮	૧૩૯૮
કટમેરી	૧૬૫૦૬૭	...	૪૫	૨૦
દવા	૧૯૨૮૪૬૫	૯૯૧૧	૭૫૭	૧૦
રૂંઢ	૨૨૩૩૭૧૯	૧૭૪૨૯	૨૮૫	૫૧૩
માટીનો મામન	૪૭૦૧૮૭	૫૦	૪૧૦	૧૨૩૫
ફટાકડા	૧૦૦૬૪૫
ફરનીચર	૧૯૦૧૮૫	૫૦	૩૨૧	૯૪૬
કાચનો મામાન	૨૪૧૫૨૧૨	૩૩૧૫	૧૨૦	૧૯૯
ચુંદ	૩૬૯૭૨૯	...	૬૯૨	૫૪૯
હાઈવેર	૪૪૮૫૯૦૪	૧૩૪૬૯	૩૬૦૦	૧૭૬૭
સામકા કાચાં	૫૭૯૪૪૮
વાજાન વિજળા, તાર, ટેન્કા-				
ફેન વગેરેનો સામાન.	૧૬૨૫૬૪૨	૩૮૭૧	૫૦	...

વસ્તુનું નામ.	મદ્રાસ.	કેડનાડા.	કુલ્લોન.	પોર્ટોનાવો.
અંગેત	૧૮૮૦૪૭	૭	૧૮૦	.
નામક નેપાઝ	૧૪૩૪૩૬	.	૩૦	.
સાનળ	૨૦૫૪૬૫૭	૪૮૮૫	૨૦૫	૪૧
સાચા કામ	૧૦૮૩૫૦૪૭	૬૪૪૮	૫૦	.
ખાતર	૧૬૪૬૮૪	.	.	.
દિવાસગી	૬૬૫૭૮૦	.	.	૫૧
ધાતુ	૨૧૬૫૧૭૦૦	૮૩૦૨૧	.	૧૫
તેન	૬૩૬૮૭૫૨	૧૭૦૬૬૦૬	.	.
ચિનાના મામને નગતો મામાન	૮૭૩૦૬૪	૨૨૫૪	.	૧૩૦૮
મગળ અને બો.	૪૮૪૬૬૬૩	૩૦૮૧૧	.	૨૫
કીમતી પથંગ અને મોતી	૧૫૮૮૪૧	.	૨૩	.
છાપખાનાને લગતો મામાન	૮૧૪૧૬	.	.	.
બોનાકીની વસ્તુઓ	૩૨૬૨૮૭૮	૧૩૭૩૩	૧૬૭૮	૪૧૪૬
ઝેલ્વેને નગતો મામાન	૬૬૭૮૦૮૮	.	.	.
બગ	૨૨૪૪૭૫૩	.	.	.
સાધુ	૧૦૪૬૧૧૭	૧૮૪૪	૩૫	૩૬
તેમના	૬૩૬૦૦૮	.	૪૫૬૮૪૦	૫૩૮૪૬૮
રેશનરી	૮૦૪૦૭૦	૪૧૮૪	.	૨૫
ખાડ	૭૬૬૭૨૩૨	.	૧૦	૨૮
નગી	૧૦૩૮૬૩
ન્યા બગવાની પેગીઓ	૩૧૨૧૨૬	.	.	.
મપડ	૫૪૭૬૬૫૩૧	૧૩૦૩૪	૩૮૫૩	૨૨૩
તમાડ	૩૮૬૬૪૩૪	૨	૧૦	૬
મુમ્મી પદાર્થો	૨૨૧૫૮૭	.	૩૨	૪
નમક-મનનો મામાન	૨૫ ૧૭૭	૧૬૦	૩૧	૪૦
વાદનો-સાધકિય, મોગ વગેરે	૭૪૪૫૮૭૦	૬૬૫	૩૦૦	૧૧૦
લાખડું	૨૪૭૧૬૭	૪૨૭	૨૫૬૧૩	૭૬૮૪
ટપાવની વગુઓ	૨૭૭૬૬૮૭	.	.	.

(૨)

વસ્તુનું નામ.	નેગાપટ્ટમ.	થલુપકોડી.	તુતીકોડીન.	કોચીન.
પશુ છવજીવુ	૩૬૦	૬૮૭	૨૫૭૦	.
પોસાખીની વસ્તુ	૫૧૧૭	૮૦૨૬૬૩	૧૨૩૩૧	૧૦૦૦
દમિયાન દાડગોગો	૫૭	૧૦૪૩૩	૮૦૨	.
સાચામામના પગ	.	૭૬૪	૮૮૫૩૨	૮૮૨૮
ખાપેલું સાદિત્ય	૨૫૫	૧૧૮	૧૬૦૧૮	૧૩૩૨

વસ્તુનું નામ.	નેગાપટમ.	ધનુષકોડી.	તુતીકોરીન.	કોચીન.
ઈમારતને લગતો સામાન	૧૭૭૨	૧૫૬૨૧	૧૨૨૫૧૮	૧૧૮૬૩૨
મીળુગત્તી	...	૧૪	૩૭૦૦	૧૧૮૩
રસાયનિક પદાર્થો	૨૫	૯૩૮૬	૭૬૪૦૪	૧૪૪૭૮૯
ધરીઆળ અને નેને યગનો સામાન	૨૬૮	૧૬૫૦૭	૧૨૦૮	૬૭૭
કોણસા	...	૧૮૦	૪૮૬૫૭૦	૧૦૩૪૧
કોળી	૫૭૮૦૨	૧૭૬	૩૭૫૭૦૪	૯૩૭૦
કટ્ટેરી	૫૦	૨૭૬૫	૧૧૨૮	૧૨૩૪૮
દવા	૨૧૦૫૭	૧૧૮૦	૨૫૦૬	૫૪૬૪૪
રંગ	૧૦૬૧૭	૧૫	૯૫૩૬૫૮	૧૭૮૭
આડીનો સામાન	૭૪૭૧	૧૫૦૨૯	૫૮૬૯	૯૯૩૨૫
ફટાફટા
ફરનીયર	૮૭૬૧	૧૦૮૯૭	૧૨૧૦૯	૨૨૮
કાચનો સામાન	૮૫૦૯	૩૦૩૭	૬૯૮૩૨	૧૯૬૪૭
ગુદ	૬૫૯૩૨	૧૮૫	૧૪૫૯૭	...
કાંડવેર	૧૪૧૯૯	૧૩૨૫૮૮	૨૪૭૦૦૮	૧૭૩૭૧૫
સામઘાં કાચા	૮૧૭	૨૬૮૩૫૪	૩૪૦૮૫	...
પાછુંન વિજળી તાર ટલી-ફાનનો સામાન	૩૦૯	૧૬૫૬૨	૪૩૭૮૨	૭૭૭૭૧
ઝવેરાત	૧૬૧૮	૪૮૮૭૪	૭૨૨	...
આમઘા તેવાર	૩૦	૨૫૩૩૨	૧૩૨૭૮૯	૩૧૪
સારાળ	૪૩૯	૧૬૪૦	૧૨૮૩૦	૮૧૧૦૫
સાચાકામ	૭૨૭	૪૫૩૯૭	૨૧૨૩૫૬૭	૫૫૧૧૦૩
ખાતર	...	૩૫૩૬	૧૪૩૩	૬૪૫૦૭
દિવાલગી	૫૩૧૭૨	૧૨	૨૦૧૦૬૭	૮૨૦૦
ધાતુ	૫૦૨૮૫	૩૭૩૬૯	૧૭૩૧૭૬૬	૧૦૪૬૭૧૧
તેલ	૨૫૩૯૨	૨૪૭૬૯	૮૦૫૧૭૧	૨૪૧૧૫૭૬
મિનારાનો સામાન	૨૧૦	૫૯૨૦	૩૧૬૩૭	૧૯૩૬૮
ફાગળ ખોડ	૧૨૩૨	૨૧૮	૧૮૩૩૮૩	૧૪૩૩૨૦
કીમતી પથ્થર મોતી	૮	૧૬૯૩૪૬
ઊપક્રમને લગતો સામાન	..	૬૧	૧૨૧	૧૮૮૬
ખોરાકીની વસ્તુ	૧૧૮૫૮૦	૨૫૪૯૯	૬૪૫૭૨	૩૪૬૭૯
તેલ સામાન	૨૫૨૦	...
ગર	૩૮	૨૩૬૩	૫૧૬૪	૫૬૦
સાણ	૩૩૫૦	૧૩૪૮	૧૩૯૩૬	૬૧૮૦૨

વસ્તુનું નામ.	નેગાપટ્ટમ.	પ્રત્યુપકોડી.	તુતીકોડીની.	કોચીની.
તેળાના	૭૨૧૬૩૬	૧૮૮૨૬૦	૧૦૮૬૬૮	...
ગેસની	૮૭	૫૪૧	૧૭૮૭૧	૫૮૦૧૮
ખાંડ	૧૭૬૫૩	૨૦૬૧૫૩	૭૧૦૦૧૧	૧૭૫૮૮૩૫
ચમચી	.	૮૬	૨૩૦	૮૬૧
ચા બનાવવાની પેગીઓ	૩૮૫૨૭	૮૨૮૩૧
કાપડ	૬૬૧૮૦	૫૭૩૫૪૭	૪૮૧૫૫૪૫	૫૮૧૬૮
તમાકુ	૫૮૩	૪૭૬	૪૧૭	..
મુઝીધી પાણી	૪૦૨	૬૭૦૨	૭૫૪	૫૪૨
મકકડા-મખવાનો નામાન	૭૦૬	૧૨૬૦૮	૨૬૩૬	૫૮૮૭
વાદનો-નાયક ન મોગ વિગેરે	૧૦૮૦	૮૧૬૬૬	૬૦૦૭૦	૩૩૦૬૩
મીઠું	૨૦૪૪૭	૫૮૬૩	૧૭૨૮૦૮	૪૧૭૦૪
પાણીની વસ્તુઓ	૨૮૭૧	૬૮૨૬૬૨	.	.

(૩)

વસ્તુનું નામ	કલોકટ.	ટલકીચી.	મંગલોર.
પાણી છવજનું	૩૦
મોસાળીની વસ્તુ	૧૦૨૬૬	૩૩૪	૬૧૭
દધિયાદ દારૂગોળ	૧૮૫૦	૪૦૦	..
માસાકામના પગ	૨૪૩૮	.	૨૩૧
કાપેલ સાહિત્ય	૭૭૦	૧૫૬	૨૫૨૭
હમાગતી સામાન	૧૧૮૦૫૮	૧૪૬૫૦	૧૬૭૨૬
મીઠું નાની	૩૦	૭	...
નાયનિક પાણી	૬૩૨૦૮	૧૧૩૦	૭૩૭
વહીઆતી નામાન	૩૬૭	.	૧૭૧
કોલસા
મોથી	.	.	.
ટલકી	૨૦૮૩	૩૮૫	૬૪
તલા	૨૦૭૬૭	૮૦૮	૧૭૧૩૪
ગમ	૪૮૬૩
મગીનો નામાન	૮૫૩૫	૫૮૪	૩૮૮૬
તલાકા	.	.	.
તરતીચ	૧૨૮૪	૧૮૬	...
તથાનો નામાન	૨૭૫૫૦	૧૭૬૫	૩૭૮૦
ચા	૭	...	૪૪૪
દારૂવો	૧૦૩૮૪૦	૪૩૬૭૮	૭૩૫૧૬
નામાન કાપ

વસ્તુનું નામ.	કેલીક્ટ.	ટેલીગ્રી.	મેંગલોર.
વાઈન, વિજળી, તાર, ટેલી-ફોનની વસ્તુ	૮૨૪૬	૫૭	૧૬૨૪
ઝવેરાત	૧૩૦
આમણં નધયાર	૨૭૮૯	...	૨૨૪
શરાબ	૨૭૫૫૨	૯૧૦	૬૦૩૩
સાંચાકામ	૯૦૧૨૪૭	૭૫૧૫	૬૩૩૭૩
ખાનર	૧૫૨૨૧૦	૫૨	૧૧૧૬૭
દિવાસળી
ધાતુ	૨૦૨૯૨૧	૫૬૭૨	૩૫૩૦૩
તેલ	૫૦૦૩૧૩	૨૪૯૮૬૨	૧૬૫૮૨૧
ચિતારાનો સામાન	૩૩૨૯	૧૨૫	૫૧૫
કાગળ બોર્ડ	૨૬૩૪૭	૧૬	૩૪૭૪૬
કીમતી પથરા મોની
હાપકામનો સામાન	૨૪૩૪	...	૪૫૧૮
ખોરાકીની વસ્તુ	૨૨૦૨૪	૪૮૪	૬૪૯૯
રેલ્વે સામાન
રખર	૪૭૬	...	૨૭૨
સાણુ	૫૪૭૬૨	૧૨૬૦૮	૭૫૬૧૯
તેળના	૧૦૪૪
ગ્રેસનરી	૧૧૮૧૮	૧૧૮૨	૬૫૩૪
ખાંડ	૨૨૭૩૩૭	...	૨૭૮
ચરખી	...	૭૮	...
આ ભરવાની પેટીઓ	૨૭૮૬૧૩	૧૫૪૨	...
કાપડ	૧૯૭૪૭૨	૬૪૩	૧૩૫૨
નમાકુ
સુગંધી તેલો	૨૧૬૧	૨૧	...
રમકડાં બને રમતોનો સામાન	૧૫૬૬	૧૧૮	૮૭
ચાહનો સાબકસ મોટર વિગેરે	૪૦૬૮૦	...	૯૫૪
સાકડું	૪૨૩૬	૮૨૭	૭૬૩૮
ટપાલની વસ્તુઓ

દેશનાં બંદરોએથી દેશી નીપજની થએલી આયાત.

વસ્તુનું નામ.	મદ્રાસ.	કોલ્કાતા.	કુલ્લોર.	નેગાપટમ.
પશુ છવ જંતુ	૩૫૦૦
શમારતી સામાન	૩૫૭૦
મીઝબતી	૨૫૯૧૬૨
રસાયનિક દ્રવ્ય	૪૨૮૨૯૧

વસ્તુનું નામ.	મદ્રાસ.	કેન્ડનાડા.	કુલ્લોર.	નેગાપટ્ટમ.
કોલમો	૬૬૩૫૩૮૪	૨૧૮૨૮૦
બુંબું ખાણ	૭૪૬૫૦૩
ફળ ચોક	૭૭૬૩૦૦	૧૨૮૩૮૬
અનાજ	૧૮૩૦૪૫૭૭	૨૪૭૩૭૬	૮૮૮૦૮૭	૧૬૫૬૩૩૦
દાડ વેર	૧૮૬૨૮૭
ચામડા	૧૬૧૮૫૩૬	૪૪૦૦
તંપાર ચામડા	૪૭૨૩૪
ધાણ	૧૨૭૬૬૪
તેલ	૧૮૬૬૬૫૫૭	૭૮૦૧૬૬૩	...	૨૦૮૫૭૩
રૂંઝ મેગાન	૨૩૦૬૫૭
કાગળ	૧૩૪૬૨૩૩
બોગાઈની માત્રો	૧૫૮૬૬૬
બીયા	૭૨૮૧૫૬૦	...	૧૧૮૫૨૧	૬૨૭૩૮૪
મરંમ મચાણ	૧૪૩૮૭૬	૩૬૩૧૬
ખાંડ	૪૩૫૨૧૩
ચા	૧૬૪૭૮૦
ડ	૮૮૦૪૦૬
સુતર	૩૧૮૪૮૮
કાપડ	૨૭૩૦૮૪	૮૦૧૧
ચણ	૨૨૬૬૬૨૦	૩૩૦૭૭૪	૩૫૨૨૦૮	૩૦૨૩૦૧
તમાકુ	૧૦૨૭૬	૬૫૭૨
વાહફ	૮૦૭૪૬૦	૧૨૧૮૧૭૬	૩૦૭૦૩૬	૧૪૭૪૩૨૮
ફલ	૭૩૮૨૬૬
ગામડ કામતી વસ્તુ	૧૦૦૭૮૦
માલકી
ખાતર
છાપતી કોટી
ચુદ
કામળ બોડ
નીમક
દોરીઓ
મંદિરી દોરડાં
છત્રીનો સામાન
કોટી
બેગ
પંચુડમ	૮૭૮૧૮૨	૧૩૧૮૮૮	૬૩૪૭૫	૨૨૭૬૩૮

કુલ મરંમ ૧૦૫૬૨૦૭

૫૦૬૧૩૪૬

૧૭૭૬૭૭૭

૪૭૧૮૫૭૪

વસ્તુનું નામ	તુલીકેરીન	કેવ્ચીન	કલીકે	મંગલોર
પથુ જીવજંતુ	૯૧૬૮૫
ધમારતી સામાન	...	૪૩૦૬૪
મીણુખતી	...	૮૫૩૬૫
રસાયનિક દ્રવ્ય	...	૭૫૦૩૮
કોલસો	૩૭૩૫૪૨	૭૬૩૬૫
ભુંસુ-ખાણુ
ફળશાક	૭૫૦૬૬	૨૨૨૭૭૫
અનાજ	૨૦૫૬૨૭૪૦	૩૭૧૦૩૦૫૫	૮૮૩૬૮૦૫	૧૨૩૧૧૨૪
હાડવેર	...	૭૭૧૮૬૨
આમકાં ખાક
તૈયાર આમકાં
ધાતુ
તેલ	૪૮૬૪૧	૨૦૨૬૬૬૨	૬૧૩૨૩	૨૮૭૨૨૦
રંગ રોગાન
કાગળ બોર્ડ
ખોરાકીની વસ્તુ	૨૨૮૪૭૪
ખીયાં	૩૨૪૪૪૦૬	૧૦૬૬૦૭૩	૮૭૩૩૮૬	૩૭૭૨૬૦
ગરમ મશાલા	૮૭૨૫૬	૧૪૪૬૬૩	૬૮૫૬૭	૧૮૬૬-૬
ખાંડ	૮૮૬૫૬	...	૫૮૪૬૦	૫૮૬૨૭
ચા	૮૮૭૧૪	...
રૂ	૧૭૦૪૪૦	૨૨૦૧૦૨	૧૭૪૪૪૭૬	૬૦૬
સુતર	૩૧૪૮૧૬૬	૭૨૮૭૬૩	૧૦૧૪૮૫૩	૬૧૪૧૫૬
કાપડ	૮૨૫૬૧૫	૭૦૧૫૭૨	૧૦૩૧૭૮૦	૮૬૩૩૦૩
શણુ	૨૫૨૫૮૧	૨૦૬૮૩૭	૧૦૧૮૨૮	૨૧૫૩૭૪
તમાકુ
લાકડું	૮૫૨૬૨૬	૩૬૮૦૩૨	...	૧૭૬૮૫૫
દવા	...	૧૦૪૨૮૪
રંગાટ કામની વસ્તુ
માછલી	૧૦૪૧૩૩	૬૬૧૨૩૬
ખાતર	૧૩૮૧	૨૦૧૫૩૬	૩૭૨૮૮૦	૧૨૬૬૧૪
છાપની કોટી	૪૨૨૬૧
ચંદ	...	૧૬૦૭૧૩
કાગળ બોર્ડ	...	૧૧૩૪૩૦
નીમક	...	૫૨૬૬૩૪	૬૧૦૨૧૦	...
હોડીઆ	...	૨૨૦૦

વસ્તુનું નામ.	તુતીકેરીન.	કોચીન.	કલિકટ.	મેંગલોર.
સીંદરી દોરણ	૨૦૦૩૨૬	૭૦૨૭૪
છત્રીનો સામાન	૮૬૬૨૫	...
કોશી	૧૧૦૧૭૩૮
ખોળ	૧૩૬૨૬૧
પરચુરણ	૬૩૪૧૫૬	૪૧૧૪૪૯	૫૦૪૨૨૯	૩૩૬૫૫૨
કુલ સરવાળો	૩૧૦૬૦૮૦૨	૪૫૦૯૫૫૨૨	૧૫૮૯૧૬૯૫	૭૨૭૭૫૪૦

દેશી બંદરોએથી પરદેશી માલની આયાત.

(૧)

વસ્તુનું નામ	મદ્રાસ	કોલ્કાતા	કુલોર	નેગાપટ્ટમ
ગાડી ગાર્ડ	૧૦૮૫૨૮
દવા	૧૧૮૮૦૦
રંગાટ કામનો સામાન	૨૧૧૮૬૬
કાચનો સામાન	૧૦૨૭૬૩
હાડવેર	૪૫૭૭૩૮	૧૧૬૦૪૭
વાજાનો	૧૦૫૨૮૯
શરણ	૨૬૧૪૩
સાંચાકામ	૧૫૧૮૩૧
ધાતુ	૨૦૧૫૩૪	૮૭૮૦
તેલ	૫૫૪૭૩
ખોરાકીની ચીજો	૭૬૭૩૨	૨૧૬૬૩૫
સુનર	૧૭૮૩૭૧૪	૬૬૨૭૦
કાપડ	૩૧૨૭૧૦	૧૧૦૯૮૫	...	૩૪૫૮૮
તમાકુ	૩૮૮૩
ઉન	...	૧૬૦૦
રેશમ	૪૮૦૦
પરચુરણ	૫૧૯૯૩૪	૨૫૨૫૦	૪૦૦૦	૧૦૫૬૮૩
કુલ સરવાળો...	૪૩૪૩૩૭૮	૫૬૪૫૮૭	૪૦૦૦	૧૪૫૩૭૧

(૨)

વસ્તુનું નામ	તુતીકેરીન	કોચીન	કલિકટ	મેંગલોર
દવા	૨૧૬૩૫૬	૧૧૯૩૬૯
રસાયનિક દ્રવ્ય	૫૦૨૮૨
રંગાટનો સામાન	૧૬૮૨૬૨

વસ્તુનું નામ.	તુલીકારીન.	કેચીન.	કલીકટ.	મંગલોર.
ફળ મેલે શાક પાન	૪૪૬૮૯૧	૯૭૩૭૭	૧૩૧૭૭૨	૪૦૮૧૬
હાડવેર	૯૧૫૩૮	૬૮૩૭૭૧	...	૧૧૪૬૯૦
સાંચાકામ	૬૯૯૮
ધાતુ	૬૬૧૧૩૯	૪૫૬૧૫૩	૧૫૭૭૧૩	૩૮૯૨૫૦
ખાંડ	૪૭૪૦૩	૮૦૦૯૦	૧૦૭૨૭૩૯	૪૯૮૮૭૫
સુતર	૧૧૪૮૯૫	૧૩૧૩૪૭	૨૩૫૬૩૨	૧૯૪૧૬૪
કાપડ	૧૧૪૬૪૦૯	૩૧૬૯૮૩૮	૧૮૭૬૮૮૫	૩૯૦૨૫૦
કાચનો સામાન	...	૧૭૩૮૫૦	...	૧૦૦૭૬૧
દિવાસળી	...	૧૭૬૯૬૪	૭૨૧૨૫	...
કાગળ	...	૧૨૪૦૬૧	...	૧૪૦૪૩૫
પરચુરણ	૧૬૨૪૦૩	૫૭૮૨૮૪	૫૪૬૨૪૩	૪૪૭૩૪૪
કુલ સરવાળો...	૩૧૧૨૫૯૯	૫૭૯૧૧૩૪	૪૦૯૩૨૦૯	૨૩૧૬૩૬૯

પ્રકરણ ૪ થું.

આયાતની વિશેષ વિગત.

x પશુ જીવ જંગલો પરદેશથી આ ઇલાકાનાં બંદરોએ આયાત થયાં છે. તેમાં મુખ્ય ભાગે મદ્રાસના બંદરે ૧૦૮૦૮૦ રૂપિયાની કિંમતના ઘોડા આવેલા છે. આ ઘોડાઓની સંખ્યા માત્ર ૩૪ ની છે તેમાં ૭ ઘોડા ગ્રેટબ્રિટનથી ૩૫૧૮૦ રૂપિયાની કિંમતના, ન્યુ સાઉથ વેસ્ટથી ૧૦ ઘોડા ૧૫૦૦૦ રૂપિયાની કિંમતના અને સિલોનથી ૧૦ ઘોડા ૫૪૪૦૦ રૂપિયાની કિંમતના આવ્યા છે.

પોશાક સામાનમાં છુટ જોડા, હોઝીઅરી ગંજીરાક વગેરે, સોનેરી રૂપેરી તાર છેડા, સાહેબ લોકોની ટોપીઓ અને વોટર યુદ્ધ કપડાને ગજુવામાં આવ્યાં છે તેમાં સોનેરી રૂપેરી તાર સીશનથી મદ્રાસના બંદરે ૨૭૭૨૦ રૂપિયાનાં અને થલુપકોડી બંદરે ૧૯૯૬૬૬ રૂપિયાના તથા ક્રાન્સથી ઉપરના બંદરે બંદરોએ અનુક્રમે ૧૬૬૬૪૬ અને ૬૮૨૨૩૯ રૂપિયાના આયાત થયેલ છે.

સાંચા કામને યોગ્ય સુતર અને ચામડાના પટાઓમાં ગ્રેટબ્રિટનથી મદ્રાસ ખાતે ૪૭૬૪૭ રૂપિયા સુનરના અને ૨૦૫૫૮૦ રૂપિયાના ચામડાના આયાત થયા છે. સર્દીની રોડવાં પશુ ગ્રેટબ્રિટનથી મદ્રાસ ખાતે ૧૦૯૧૮૦ રૂપિયાના આવ્યાં છે. કાપડની મિલોને વપરાશનાં બોળિન ગ્રેટબ્રિટનથી મદ્રાસ ખાતે ૭૦૬૯૪ રૂપિયાનાં અને તુલીકારીન ખાતે ૨૬૮૧૧ રૂપિયાનાં આવ્યાં છે.

હાલમાં સાહિત્યમાં ગ્રેટબ્રિટને ૫૮૯૦૮૧ રૂપિયાનાં ચોથાં મદ્રાસ મોકલ્યાં છે.

ઈમારતી સામાન અને એન્જીનીયરીંગ સાધનોમાં લોખંડોના સામાન ગજુવામાં આવ્યો નથી; ફક્ત ઘેટા, નળીયાં, સિમેન્ટ, ચોક, સુનો અને માટીને ગજુવામાં આવેલ છે. તેમાં સૌથી વધારે ધ્યાન

x પાછળ આયાતનો જે હિસાબ આપવામાં આવ્યો છે તેમાં સરકાર વરસ કરમ્યાન યથેચ આયાતની ફરદીક ખાસ ખાસ રકમોની વિગત અહીંયાં આપવામાં આવે છે.

ખેતીમાં એવી રકમ સિમેન્ટની છે. મદ્રાસે ૧૨૨૯૫૮૨, છૂતકારીને ૧૧૭૮૪., કોચીને ૧૧૬૬૩૪, ક્વીક્ટે ૧૧૬૫૩૯ અને બીજા બંદરેએ છુટક છુટક રૂપિયાની કીમતનો સિમેન્ટ ખાધો છે. તેમાં ગ્રેટબ્રિટન મદ્રાસને ૧૧૦૧૦૦૦, છૂતકારીને ૧૦૬૪૨૦, કોચીને ૧૧૫૭૩૦ અને ક્વીક્ટને ૧૧૬૫૩૯ રૂપિયાનો સિમેન્ટ મોકલ્યો છે. ૭૭૦૪૪ રૂપિયાનો સિમેન્ટ જર્મનિથી પણ મદ્રાસ આવ્યો છે.

મીઝુબરી મોટે ભાગે ગ્રેટબ્રિટનથી ૧૩૨૫૦૪ રૂપિયાની મદ્રાસ આવી છે.

રસાયણિક દ્રવ્યોમાં કાર્બોનિક, સિલિક, નાઇટ્રીક, ઓક્સિજનિક, સલ્ફરીક અને ટારટરિક વગેરે એસીડ, એમોનીઆ અને સોલ્ડસ, બ્લીચીંગ મેટરીઅલ, કારબાર્બીડ ઓફ કેલ્શયમ, કોપર શાફ્ટ, ગેસેસાઇન, મેગ્નેશયમ પોટાશયમ અને સોડા કમ્પાઉન્ડ્સ વગેરે વગેરેનો સમાવેશ થાય છે એ અને એવી બીજી અનેક વસ્તુઓ છુટક છુટક રકમની આયાત થઈ છે પણ તેમાં સોડા કમ્પાઉન્ડ્સની વસ્તુઓ ખાસ ધ્યાન ખેંચે છે. ગ્રેટબ્રિટનથી મદ્રાસ ખાતે બાઇ કાર્બોનેટ ઓફ સોડા ૧૩૨૩૬૬ રૂપિયાનું, બાઇ ફ્રેમેન્ટ ઓફ સોડા ૨૧૭૯૮૭ રૂપિયાનું કાર્બીક સોડા ૨૬૫૭૦૦ રૂપિયાનું, સ્થનાઇડ ઓફ સોડીઅમ ૩૭૩૮૯૮ રૂપિયાનું અને સોડીઅમ કાર્બોનેટ ૧૭૦૮૭૫ રૂપિયાનું આયાત થયું છે. કૅકનાઇ ખાતે ૧૩૭૯૫૬ રૂપિયાનું અને કોચીન ખાતે ૬૪૪૭૩ રૂપિયાનું સોડીઅમ કાર્બોનેટ આવ્યું છે.

કોલસો મદ્રાસ ખાતે ગ્રેટબ્રિટનથી ૧૦૮૦૦૦ રૂપિયાનો અને ન્યુ સાઉથવેસ્ટથી ૨૧૮૪૭૦ રૂપિયાનો તેમજ છૂતકારીન ખાતે ગ્રેટબ્રિટનથી ૪૦૭૩૫૦ રૂપિયાનો આયાત થયો છે.

કટલેરીયા જર્મનિ મદ્રાસ પાસેથી ૧૧૦૭૪૮ રૂપિયા લઇ ગયું છે એ એકજ રકમ મોટી છે અને દુબાઓમાં પણ એવીજ એક રકમ જપાનથી મદ્રાસ ખાતે ૭૮૬૭૯૯ રૂપિયાનું કપુર આવ્યું તે છે.

ચામડાં કાલવવાનો સામાન નાતાલથી મદ્રાસ ખાતે ૧૫૩૪૧૯ રૂપિયાનો આવ્યો છે. કોલ ટારમાંથી બનાવેલા રંગો જર્મનિથી ૫૪૭૯૪૬, બેલજીઅમથી ૩૧૯૩૯૯ રૂપિયાની કીમતના મદ્રાસના બંદરે આયાત થયા છે. છૂતકારીન ખાતે જર્મનિથી ૩૮૮૫૧૦ રૂપિયાનો રંગ આવ્યો છે. એનિલાઇન જર્મનિથી મદ્રાસ ખાતે ૧૪૩૭૪૩ રૂપિયાનો અને છૂતકારીન ખાતે ૩૮૩૬૨૦ રૂપિયાનો આવ્યો છે. નેધરલેન્ડથી મદ્રાસ ખાતે ૬૫૨૨૧૪ રૂપિયાનો અને બેલજીઅમથી ૨૧૪૯૭૯ રૂપિયાનો એનિલાઇન આયાત થયો છે.

ક્લીક્ટ ખાતે મેગાપોટેમીઆથી મેગા ૧૩૧૩૮૫ રૂપિયાનો આવ્યો છે.

કાચના સામાનમાં બંગડીઓ, નકલી પેનલ, નકલી, મીસા, સીસીઓ, સોડાવોટરની બાટલીઓ, ચીમનીઓ, ટેબલ પરના સાહિત્ય અને લેમ્પ વગેરેનો સમાવેશ થાય છે. બંગડીઓ મદ્રાસ ખાતે જર્મનિથી ૩૪૦૬૯૩, હેકા સ્લેવજીઆથી ૨૦૨૩૨૯ અને જપાનથી ૩૫૫૩૦૮ રૂપિયાની આવી છે. સોડા વોટરની બાટલીઓ ગ્રેટબ્રિટનથી ૨૧૯૨૩૮ રૂપિયાની મદ્રાસ આવી છે.

સ્ટ્રેટસ સેટલમેન્ટનાં સિંગાપુર અને પિનાંગથી મદ્રાસ ખાતે ૨૧૯૮૬૦ રૂપિયાનો ગુદર આવ્યો છે. લાડવેરમાં ખેતીવાડીનાં ઓખુર, મળગરા, નકુચા, સાકંગો, બકેટ, હુક્સ, રુક્, ખીલા, ખીલીઓ તારનાં દોરડાં, લેમ્પનો કાચ વિનાનો સામાન, તેલુરીઓ, તાળાં, પેચ, સ્ટેવ, ચુલા વગેરેનો સમાવેશ થાય છે તે સામાન વિદેશમાં બ્રૂફા-બ્રૂફા-મૂલકોમાંથી છુટક છુટક આવેલ છે.

ચામડાંમાં મદ્રાસ ખાતે ઇજીપ્તથી ૨૯૬૦૦૦ રૂપિયાનું તથા કુવૈતથી ખાતે સિંગાપુરથી ૨૩૬૫૮૧ રૂપિયાનું તથા ચામડું આવ્યું છે એ રકમ ધ્યાન ખેંચે છે.

સાચા કામમા ઓછા, ઝીમ અને ગ્યાસ એન્જનો તથા તેમના કોષ્ટ પલ્લુ ભાગો, બોઇવરો, ઇલેક્ટ્રીકલ મશીનરી અને તેનો સામાન, ખેતીનારીના કામમા વપરાતું સાચાકામ, ખાણમાં વપરાતું સાચાકામ, ચા, કોશી અને ચામડા સાફ કરવા અને કેળવવાનું સાચાકામ, કાગળ બનાવવાનાં કામમા આવતા સાચાકામ, આવડ તેલ અને ચાટાની ગીચો, લાકડા વેરવાના સંચા, ભરત ગ્રંથલુ અને મીનલુકામ, હાપવાના મશીનો અને ટાઇપ સ્ટેટિસ્ટ વગેરેને ગણવામા આવેલ છે તેમા અનેક નાની મોટી વસ્તુઓ આપાત થઈ છે પણ ખામ નળુવા બેગ નીચે મુજબ છે.

ગ્રેટબ્રિટનથી ઓછા એન્જનો ૮૭૨૦૨૮ રૂપિયાની કીમતના, ઝીમ એન્જન ૨૪૮૮૧૫ રૂપિયાના, જનરેટર અને હાઈનામા ૪૧૦૫૪૨ રૂપિયાના, બોઇલર ૪૨૪૨૦૦ રૂપિયાના અને ધાતુના ઘાટ ધડવાતું સાચાકામ ૮૭૧૬૬૯ રૂપિયાનું આપાન કરવામા આવેલ છે. કાગળના કારખાના મોટેનું માચાકામ તુતીકારીન બંદરે જર્મનિથી ૧૧૧૭૧૫ રૂપિયાની કીમતનું આવ્યું છે ભગત ગ્રંથલુ શીવ-લુના સંચા ૪૮૮૬૮૪ રૂપિયાના ગ્રેટબ્રિટનથી તેમજ ચાનું સાચાકામ તુતીકારીન ખાતે ૨૦૦૭૬૭ રૂપિયાનું અને કંથીકટ ખાતે ૧૫૦૬૬ રૂપિયાનું ગ્રેટબ્રિટનથી આવ્યું છે. સુગ કાનલુનું માચાકામ ગ્રેટબ્રિટનથી મદ્રાસ ખાતે ૧૪૩૪૩૪૭, તુતીકારીન ખાતે ૮૮૨૧૫૮ અને કંથીકટ ખાતે ૪૮૫૨૬૫ રૂપિયાનું આપાત થયું છે.

દિવાસળી સેફ્ટી રિડનથી ૪૯૧૭૧૪ અને બીજી બધી જાતની ૨૦૫૯૯૧ રૂપિયાની તથા જપાનથી ૨૧૯૩૩૩ રૂપિયાની મદ્રાસ ખાતે આવી છે અને તુતીકારીન ખાતે જપાનથી ૧૬૦૯૦૨ રૂપિયાની દિવાસળી આવી છે.

ધાતુઓમા ધાતુના પતરા, ગાં, સળીઆ, ઘાટ વગેરે ઘણી જાત આપાત થઈ છે. એન્જુમી નીઅમ ધાતુના પતરા વગેરે ગ્રેટબ્રિટનથી ૨૯૬૬૦૮ રૂપિયાના, રીટર્નવાટથી ૩૮૯૪૧૫ રૂપિયાના, બેન્જઅમથી ૨૮૧૨૫૪ રૂપિયાના અને અમેરિકાથી ૨૧૩૦૭૦ રૂપિયાના આવ્યા છે. પિત્તળ ગ્રેટ-બ્રિટનથી ૨૪૨૩૪૨૫ રૂપિયાનું અને અમેરિકાથી ૧૭૨૩૧૬૩ રૂપિયાનું આપાત થયું છે. ત્રાણ જર્મનિથી ૬૮૩૧૦૧ રૂપિયાનું આવ્યું છે. લોખંડના બીમ થાભલા અને ગીંગડા ૧૫૮૧૬૭૦ રૂપિયાના મદ્રાસના બંદરે અને ૮૮૫૫૫૭ રૂપિયાના તુતીકારીનના બંદરે આવ્યા છે. લોખંડના શીટ ૧૩૬૪૯૬૬ રૂપિયાના ગ્રેટબ્રિટનથી, લોખંડના સળીઆ બેન્જઅમથી ૨૬૩૭૯૦૨ રૂપિયાના અને કોચીન ખાતે ગ્રેટબ્રિટનથી ૪૮૫૧૬૩ રૂપિયાના લોખંડના શીટ આવ્યા છે સ્ટ્રેટનેટનેન્સ-ટથી ૫૬૨૫૧૦ રૂપિયાનું ડીન આવ્યું છે.

તેલોમા ખનિજ તેલ બળતણના કામમા આવે તેવું કેરોસીન અને લુબ્રીકેટીંગ ઓ મુખ્ય છે ખનિજ તેલો સ્ટ્રેટસ સેટલમેન્ટથી ૪૩૪૫૭૮ રૂપિયાના, બ્રિટિશ બોરનીઓથી ૩૪૫૫૬૬ રૂપિયાના અને પર્શિઆથી ૯૭૧૮૯૦ રૂપિયાના મદ્રાસના બંદરે આપાત થયા છે. પર્શિઆથી કોચીન ખાતે ૫૪૦૦૦૦ રૂપિયાનું ખનિજ તેલ આવ્યું છે. કેરોસીન તેલની આપાતની મોટી મોટી રકમો આ પ્રમાણે છે —

મદ્રાસ ખાતે—ડચ બોરનીઓથી ૧૫૩૨૪૧ રૂપિયાનું, આટવાટિક મદ્રાસાયરને ગ્વેટ અમેરિકાના સંયુક્ત રાજ્યોથી ૯૬૩૦૬૬ રૂપિયાનું, પાસિફિકના રસ્તેથી ૧૬૦૨-૬૩ રૂપિયાનું કેરોસીન આપાત થયું છે. કોકનાડા ખાતે—આટવાટિકના ગ્વેટથી ૧૨૬૭૧૮૫ રૂપિયાનું અને પાસિફિકના રસ્તેથી ૪૫૮૦૫૬ રૂપિયાનું, કે.નીન ખાતે—આટવાટિકના રસ્તેથી ૧૧૫૮૫૬૧ રૂપિયાનું અને ઇન્જાથી

૭૧૧૫૯૯ રૂપિયાનું કેરોસીન જથ્થાબંધ ટાંકીઓમાં ભરાઈને આવ્યું છે. દીનના ડબ્બા ભરાઈને આવ્યું છે. તેના આંકડા આમ છે; અમેરિકાથી મદ્રાસના બંદરે ૫૨૧૮૭ રૂપિયાનું, તુનીઝીયીન ૭૯૮૧૮૨ રૂપિયાનું, ક્લીકટ ખાતે ૪૯૯૦૩૮ રૂપિયાનું, તેલીચેરી ૨૪૯૭૭૮ રૂપિયાનું, અને મેંગલોર ૧૬૫૬૪૦ રૂપિયાનું કેરોસીન આવ્યું છે.

લુથ્રીકેટિંગ ઓઈલ મદ્રાસ ખાતે-ગ્રેટબ્રિટનથી ૮૯૫૩૮ રૂપિયાનું, રૂટે સેટલમેન્ટથી ૧૨૭૦૦૩ રૂપિયાનું, આટલાંટિક મદ્રાસાગરના રસ્તે અમેરિકાથી ૧૪૨૦૦૭૨ રૂપિયાનું. પેસિફિક મદ્રાસાગરને રસ્તે અમેરિકાથી ૭૪૮૨૨ રૂપિયાનું આયાત થયું છે.

રંગરોગાનમાં વારનીશ ગ્રેટબ્રિટનથી મદ્રાસ ખાતે ૧૪૨૪૪૦ રૂપિયાનું આવ્યું છે.

કાગળ પૂરોપના ધણાખરા મુલકોમાંથી આયાત થયા છે પણ તેમાં નીચેની રકમો ધ્યાન ખેંચે છે. મદ્રાસ ખાતે ગ્રેટબ્રિટનથી પ્રિન્ટિંગ પેપર ૭૭૮૭૯૧ રૂપિયાના, લખવાના કાગળ ૮૭૭૭૦૬ રૂપિયાના, પસ્તી ૩૨૧૧૦૧ રૂપિયાની, કાગળની બનાવટની ચીજો ૨૦૨૬૨૩ રૂપિયાની અને બોર્ડની બનાવટની ચીજો ૩૯૧૦૦૪ રૂપિયાની આવી છે. પ્રિન્ટિંગ પેપર કે-માર્કથી ૩૫૭૨૫૬ રૂપિયાના, નોરવેથી ૨૧૦૪૮૮ રૂપિયાના, ઓસ્ટ્રિયાથી ૧૨૧૬૧૪ રૂપિયાના અને જર્મનીથી ૨૦૪૨૭૬ રૂપિયાના તથા જર્મનીથી લખવાના કાગળ ૧૯૯૮૧૨ રૂપિયાના આયાત થયા છે.

ખોરાકીની ચીજોમાં જંગલી જનવરનું આવેલું માંસ, બિસ્કુટ, ફેફક, માખણ, માછલી, મસાઈ, કોકો, ફાકેલેટ, બાળકો મોટાનાં બાટલીમાં ભરેલાં દૂધ, મુરખ્યા, પીપરમીડ વગેરેનો સમાવેશ થાય છે. મદ્રાસ ખાતે ગ્રેટબ્રિટનથી આવેલું માંસ ૧૦૭૩૬૭ રૂપિયાનું, બિસ્કુટ ૨૯૮૪૬૯ રૂપિયાનાં, પીપરમીડ ૧૯૮૦૮૪ રૂપિયાની, બાટલીનાં દૂધ ૮૨૫૬૨૧ રૂપિયાનાં આયાત થયાં છે. નોરવેનું દૂધ પણ ૧૨૨૧૬૯ રૂપિયાનું આવ્યું છે. રૂટે સેટલમેન્ટ ખાતેથી પીપરમીડ અને એવી ખીજ વસ્તુઓ ૬૪૧૪૧૪ રૂપિયાની આયાત થઈ છે.

રેલ્વેના સામાનમાં ડબ્બા, વેગણ, એન્જીન, પૂલ બાંધવાના સામાન, સડક નાખવા સાડ રશીપર, લોખંડનાં તળાખાં, પાટા, નકુઆ, જળાંક વગેરેનો સમાવેશ થાય છે તેમાં મદ્રાસ ખાતે ગ્રેટબ્રિટનથી ૩૫૭૮૭૧૬ રૂપિયાની કીંમતના વેગણ અને ડબ્બા, ૮૧૮૪૯૭ રૂપિયાનાં એન્જીન અને બાંધકામનો સામાન ૮૭૭૯૨૦ રૂપિયાનો આયાત થયો છે જર્મનીથી વેગણ ૩૦૨૨૭૩ રૂપિયાનાં અને બેન્જામન-થી પૂલ બાંધવાનો સામાન ૩૩૮૨૮૮ રૂપિયાનો આયાત થયો છે.

રખરના તૈયાર માલમાં મોટર, મોટર સાઈકલ અને સાઈકલનાં કવર, ટાયર અને ટયુબ વગેરે ચીજો છે તેમાં મોટર કવર ગ્રેટબ્રિટનથી ૩૭૨૮૪૬ રૂપિયાનાં, કાનકાથી ૨૮૪૫૧૧ રૂપિયાનાં, કાન-સથી ૩૩૭૪૫૩ અને અમેરિકાથી ૩૦૩૪૩૯ રૂપિયાનાં આયાત થયાં છે. મોટર ટયુબ ગ્રેટબ્રિટનથી ૧૦૫૪૫૮ રૂપિયાનાં, સાઈકલ કવર ગ્રેટબ્રિટનથી ૧૫૬૮૫૦ રૂપિયાનાં આવેલ છે.

મદ્રાસના બંદરે ૧૦૪૭૧૨ રૂપિયાના આયાત થયેલા સાણમાં ગ્રેટબ્રિટને ૮૮૫૫૬૨ રૂપિ-આનો સાણ મોકલ્યો છે.

ગરમ મસાલામાં સોપારી, એલાએચી, તજ, જમણ, લવંગ વગેરેની ગણતરી થઈ છે પણ તેમાં સદૃષી મોટી આયાત માત્ર સોપારીની જ છે. સોપારી સીમાપુરથી મદ્રાસ ખાતે ૭૪૦૬૩૬ રૂપિ-આની, કેડ્લોર ખાતે ૪૫૨૧૨૯ રૂપિયાની, પોર્ટોનોવો ખાતે ૫૩૫૩૨૮ રૂપિયાની, અને નેગાપટમ

ખાતે ૭૧૭૪૪૮ રૂપીઆની આવી છે. સીએનથી ધનુષકોટી ખાતે ૧૯૪૪૯૯૩ રૂપીઆની અને તુતી-કેરીન ખાતે ૧૦૧૧૩૬૩ રૂપીઆની આયાત થઈ છે.

ખાંડ જવચાથી મદ્રાસ ખાતે ૭૫૦૭૭૩૩ રૂપીઆની, તુતીકેરીન ખાતે ૫૮૦૨૦૯ રૂપીઆની, કોચીન ખાતે ૧૭૫૬૨૬૭ રૂપીઆની અને ક્વીકટ ખાતે ૨૨૩૬૦૦ રૂપીઆની આયાત થઈ છે.

ચાની પેરીઓ દીનની કે બીજી કોઈ ધાતુની બનાવેલી ગ્રેટસિટનથી મદ્રાસ ખાતે ૧૬૩૨૯૯ રૂપીઆની અને સાકાંની ૧૪૩૪૮૭ રૂપીઆની તુતીકેરીન ખાતે ૩૨૨૫૨૩ રૂપીઆની કોચીન ખાતે ૩૯૨૩૭૧ રૂપીઆની અને ક્વીકટ ખાતે ૨૧૪૩૪૧ રૂપીઆની આયાત થઈ છે.

સુનર એ અને બ્લીન્ડ ૩૧ થી ૪૦ નંબરનું ગ્રેટસિટનથી ૯૧૮૬૭૮ રૂપીઆનું અને જવપા-નથી ૩૧૩૦૯૫૯ રૂપીઆનું મદ્રાસ ખાતે તથા તુતીકેરીન ખાતે જવપાનથી ૪૨૨૨૬૬ રૂપીઆનું આયાત થયું છે. ૪૧ થી ૫૦ નંબરનું ગ્રેટસિટનથી મદ્રાસ ખાતે ૧૬૮૪૨૨ રૂપીઆનું ૫૧ થી ૬૦ નંબરનું ગ્રેટસિટનથી મદ્રાસ ખાતે ૪૮૮૬૯૪૨ રૂપીઆનું, જવપાનથી ૧૯૭૩૦૫ રૂપીઆનું આયાત થયું છે. ૬૧ થી ૧૦૦ નંબરનું મદ્રાસ ખાતે ગ્રેટસિટનથી ૮૦૦૧૫૧ રૂપીઆનું અને તુતીકેરીન ખાતે ૨૭૩૩૯૯ રૂપીઆનું આયાત થયું છે. ગ્રેટસિટનથી મદ્રાસ ખાતે ૧૦૦ નંબરથી ઉપરના નંબરનું ૧૧૨૫૧૩ રૂપીઆનું આવ્યું છે, બ્લીન્ડ બ્લાક્ટ ગ્રેટસિટનથી મદ્રાસ ખાતે ૨૨૭૨૨૫૮ રૂપીઆનું આવ્યું છે રંગીન ૩૧ થી ૪૦ નંબરનું મદ્રાસ ખાતે ગ્રેટસિટનથી ૨૬૯૮૬૬૬ રૂપીઆનું, નેધરલેન્ડથી ૩૩૪૦૨૭ રૂપીઆનું, સ્વીટઝરલેન્ડથી ૧૯૦૧૦૫ રૂપીઆનું અને ૫૦ નંબર ઉપરનું ગ્રેટસિટનથી ૯૭૩૨૯૭ રૂપીઆનું આયાત થયું છે.

કાપડમા ધામળા, કેનવાસ, સાસ, રૂમાસ, મોન્, ગંજીરાક, શીન, ફીક્, જીન, જગન્નાથી, મક્કમ, લોન્ગક્લાથ, બીએ સફેદ અને જુરો બર, ઘોતીયા, સાડીઓ, નેનસુખ, ખમીસનોબર, દવીક્ ચેક્, હીટ, ટુવાસ અને રંગીન બર એ અને એવી બીજી ઘણી જાતો સુનરાઈ કાપડમા આવે છે. તેમાં ખાસ ખાસ જાત જેનો બહુ મોટી રકમમાં ઉકાન થયો હોય તેની વિગત આદિઆ નોંધવામા આવે છે.

મદ્રાસ ખાતે ગ્રેટસિટનથી જગન્નાથી અને એવું બીજું બારીક સફેદ કાપડ ૧૦૨૧૮૭૫૭ રૂપી-આનું લોન્ગ ક્લાથ અને ખમીસનો બર ૨૪૦૮૮૫૪ રૂપીઆનું એઅનબ્લીન્ડ કાપડ ૧૨૬૬૪૪૬૫ રૂપીઆનું, ઘોતી અને સાડી ૩૫૯૯૮૭૦ રૂપીઆના, મઝીન ૪૩૫૭૬૬ રૂપીઆનું, મક્કમ ૬૩૯૯૨૧૫ નો, નેન સુખ ૧૮૦૨૬૨૭ રૂપીઆનો, હીટ ૩૯૬૭૬૭૭ રૂપીઆની આયાત થઈ છે.

રેશમ ચીનથી મદ્રાસ ખાતે ૧૦૧૪૬૦ રૂપીઆનું અને તુતીકેરીન ખાતે ૩૧૪૨૬૫૯ રૂપીઆનું અને બનાવટી રેશમ ૮૦૪૭૮૦ રૂપીઆનું ગ્રેટ સિટનથી મદ્રાસ ખાતે આયાન થયું છે.

આટલાટિકના કિનારા પરના ઓરિઝાના બંદરોએ મદ્રાસને ૨૮૦૪૫૮૩ રૂપીઆની તંબાકુ મોકલી છે. ગ્રેટ સિટને પશ્ચ ૮૩૧૭૦૨ રૂપીઆની સિગારેટો આપી છે.

સુગંધી પદાર્થો, રમકડાં, બીજી બનાવવાનો સામાન વગેરેમા કોઈ ખાસ જાણવા જેગ રકમ નથી. વાહનોમા, ગાડીઓ, સાઈકલો મોટર સાઈકલો, મોટરો અને બેબી ગાડીઓ વગેરેનો સમાવેશ થાય છે. મદ્રાસ ખાતે સ.ઈકલ ગ્રેટસિટનથી ૩૩૯૬૦૪ રૂપીઆની અને સ.ઈકલનો સામાન ૩૯૦૧૩૬ રૂપીઆનો તથા નેધરલેન્ડથી ૧૧૩૫૮૮ રૂપીઆનો આયાત થયેલો છે મોટરકાર ગ્રેટસિટનથી ૫૧૭૫૩૩ રૂપીઆની, કેનડાથી ૩૫૧૪૯૧ રૂપીઆની અને -

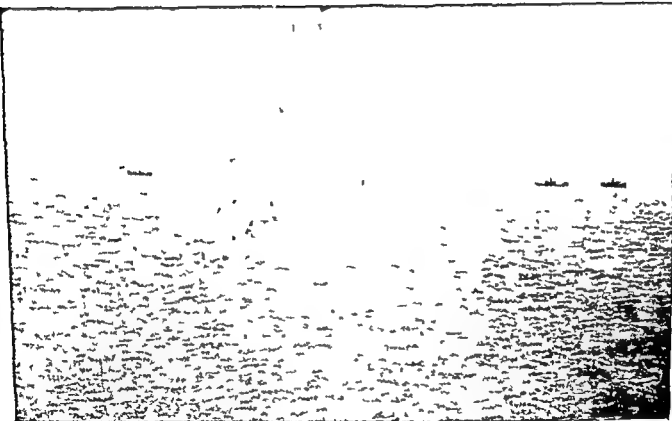
૧૧૯૭૪૭૨ રૂપિયાની આવ્યાન થઈ છે. મોટર સાઈકલ ગ્રેડિન્ટની ૧૧૮૭૭૧ રૂપિયાની, મોટર બસ કેનકથી ૨૧૫૭૮૧ રૂપિયાની અને અમેરિકાથી ૫૦૯૦૯૮ રૂપિયાની આવી છે બ્યારે સદરહુ વાહનો મારેનો સામાન ગ્રેડ પ્રિન્ટની ૨૨૨૨૩૩ રૂપિયાનો તથા અમેરિકાથી ૪૯૨૯૬૨ રૂપિયાનો આયાત થયો છે.

ઉપર ને વિગત આપી તે વિદેશથી થયેલા આયાતની છે હવે આપણે આપણા દેશના બીજા પ્રાંતોનાં બંદરેથી આ ઇલાકાતના બંદરેએ સી રી અને કેટલી કીમતની આયાત થઈ તે આપણે જોઈશું.

મદ્રાસના બંદરે દેશના બીજા ભાગોમાંથી આયાત થયેલી ચીજોમાં જાણુવા જોઈ ચીજો નીચે મુજબ છે:-

વસ્તુનું નામ.	મદ્રાસ.	કેન્કનાડા.	કુંડલોર.	નેગાપટ્ટમ.
દોડા	૨૧૦૦
કોલસાં	૬૬૨૦૪૮૪	૨૧૮૨૮૦
કાચો (રંગ)	૭૫૪૪૫
ચણા	૩૬૫૮૦૯	...	૫૮૬૩૦	૮૯૫૭૩
કોળાળ	૧૮૧૦૩૨૪	૨૬૮૩૪	૧૪૬૯૫૬	૪૭૯૬૧૫
ધાન	૬૧૦૧૩૬	૨૮૧૨૯૫	૩૫૭૩૬૨	૪૨૦૯૪૭
ચોખા	૧૧૫૮૪૩૭૧	૪૬૪૫૭૨
ઘઉં	૪૪૫૦૮.
ઘઉંનો આટો	૧૬૩૦૧૫૨	૧૨૩૯૩૧
બાજરી	૪૭૧૨૩
પેટ્રોલ	૬૮૭૨૦૪૦
કેરોસીન	૧૧૧૯૧૬૬૪	૨૬૫૩૬૭૭	...	૧૮૬૦૯૦
લુધીકેટીંગ તેલ	૩૨૬૧૭૩	૧૩૪૪૬૫
અલસીનું તેલ	૧૦૬૧૦૭
ધાણા	૮૮૫૦	૨૫૧૮૯
છરે	૪૪૯૮૧૩	૮૬૦૦
વરિઆળી	૩૧૪૧૫
તેથી	૧૪૯૨૭૮	૧૩૨૯૬
રાઈ	૩૦૦૧૫	...	૫૯૬૬૪	૫૧૧૦૨
બસબસ	૫૧૫૮૧
તલ	૧૩૦૯૯૯	...	૩૮૫૯૬	૪૩૨૭૬૯
મરચાં	૯૨૦૭૪૪	૧૦૨૩૦
ગુણી	૧૮૫૩૧૫૧	૨૭૬૨૧૨	૩૫૦૦૫૩	૨૯૯૨૮૬
મુંગાનાં દોરડા	૩૮૪૬૦૦
સામ	૪૦૦૩૮૩૧	૧૨૧૪૩૦૩	૨૯૨૯૮૮	૧૪૬૩૯૦૭
કપાડીઆ	૧૪૦૯૫	૮૪૭૨૦

મદ્રાસ ઇન્ડસ્ટ્રીયલ દિગ્દર્શન.
 “મલ્લાર મમાયાર” ની દ્વિતીય વાર્ષિક મેટ

The Calcutta S S S Soffie Mary and S S Ostapoff of Messrs Merchant
 Steam Navigation Co, have arrived at a time

કલીકટનો સાગર મરચન્ટ સ્ટીમ નેવિગેશન કંપનીની સોફીમેરી અને
 ઓસ્ટાપોફ સ્ટીમરો ઐકી વખતે આવી છે.

(૨)

વસ્તુનું નામ	છત્તીકારીન	કોચીન.	કુલીકે	મેંગલોર
કોલમો	રૂપીઆ ૩૬૬૩૪૦	રૂપીઆ ...	રૂપીઆ ...	રૂપીઆ ૧૧૭૮૧૦૩
ગમ્મા	૩૨૩૨૩૧૩	૭૬૬૮૪૩	૫૨૬૫૧૧	૩૩૩૦૫૧
બાજરો-ભર	૬૬૬૫૦૫	૨૪૧૬૭૭	૬૮૧૬૨૨	...
કોર	૬૮૦૦૪૬૨	૨૨૬૩૫૦૬	૬૮૩૨૬૧	૩૦૪૮૧૮
ગોઆ	૮૮૧૧૫૬૪	૨૬૨૧૦૫૦૧	૫૬૬૨૨૮૫	૨૦૦૫૧૬
ગોઆનો આરો	૧૮૬૨૬૫
'૧૩'	૭૦૪૩૪	૧૬૧૬૭૧	૭૮૦૨૭	૭૩૧૨૭
ગુલોનો આરો	૭૬૮૩૨૧	૮૩૦૬૬૮	૩૪૬૩૭૧	૧૪૬૧૬૦
ગેરંદીયું	૩૫૮૧૪
માથા	૧૨૦૦	૧૧૭૮૮૭	૭૬૧૦૫	૮૦૩૭૬
ગ્રી	૧૬૧૩૦૨૦	૧૭૮૫૭૪	૩૦૬૬૦૩	૩૦૬૬૨
ગરીઆગી	૭૬૮૬૬	...	૧૮૫૦૬	...
ગેધી	૧૮૩૫૧૬	૭૪૬૩૫	૧૦૪૭૧૬	...
કપાશીઆ	૬૩૫૧૧	૩૬૭૩૧
ગાંધ	૧૩૬૬૫૦	૪૨૬૩૫
તક્ક	૧૦૬૦૭૧૩	૨૪૨૧૬૬	૬૭૮૮૫	...
મર્યાં	૫૬૩૫૧	૪૨૫૫૮૦	૭૭૧૨૨	૧૬૭૮૧૦
ગુણી	૫૮૧૬૬	૬૮૫૮૬	૫૨૬૪૫	...
ગુણપાટ	૧૩૮૩૬૨	૧૨૧૦૬૨	૪૦૨૩૧	...
માગ	૭૬૨૬૬૬
માન	...	૫૬૬૪૪૬૫	૩૧૮૭૧૮	૭૬૪૪૮
ગુંદર આને ગાળ	...	૧૬૦૭૧૩
કેરોસીન	...	૧૬૭૬૭૪૨
નીમક	...	૫૨૬૬૩૪	૬૧૦૨૬૦	૪૩૩૦૮૫
ગુબ્રીકેટીંગ તેલ	...	૪૭૦૬૧
ગ્યજમા	...	૨૨૪૦૮
મરેસલ	...	૧૩૮૫૩૩	૨૮૦૬૬	...
બોયસીંગ	૨૦૩૭૦૨	...
કોરી	૭૦૨૭૪	...
કાપરેલ	૨૧૮૪૩૨	..
ગાળ	૧૬૬૭૬૩	...
કોપરો	૧૬૬૨૪૪

હવે આ દેશના કયા કયા ભાગમાંથી આ ઇલાકામાં ખાસ ખાસ કયો ચીજ કેટલી કીમતની આવી તેની એકતાસિકા નીચે મુજબ છે:—

વસ્તુનું નામ.	કરંચી. રૂપીઆ	મુંબઇ. રૂપીઆ	કલકત્તા. રૂપીઆ	રંગુન. રૂપીઆ
બીરીનાં પાંદડાં	...	૮૮૮૨૦
દારૂ	...	૪૫૪૩૧૯	૧૮૦૬૦	...
કોલસો	...	૮૪૭૮૫	૭૬૭૨૭૬૪	...
દવા	...	૭૮૭૩૯૧	૧૧૫૬૭૬	...
અણા	૨૯૬૯૬૦૧	૧૧૧૧૪૫૫	૨૫૬૫૬૫	...
કફોળ	૧૯૫૧૬૦	૬૭૧૬૧૦૭	૧૫૫૮૫૭૪	૨૯૦૮૧૦૪
ધાન	૧૧૫૯૫૪	૧૦૦૪૭૧૨	૧૧૬૪૩૩૫	૮૩૨૨૫૨૯
ચોખા	...	૨૭૯૩૭૫	૯૪૫૬૯૬	૨૪૧૭૬૩૩૩
ધડે	૩૭૮૩૧	૩૮૪૫૭૧
ધડેનો લોટ	૨૪૭૮૧૫૪	૧૦૫૬૮૩૪	૧૯૪૧૫૫	...
ગુદ અને રાગ	...	૨૦૬૯૩૪
હાડવેર	...	૨૬૧૫૩૩	૨૭૬૦૦૧	૧૪૩૦૮૨
મીઠું—નીમક	...	૩૦૩૩૮૭૮
ધાણું	...	૨૬૯૩૨૨
જીરું	...	૨૮૯૩૦૨૦
વરીઆળી	...	૧૪૫૬૬૪
મેથી	...	૫૦૧૮૭૧
સરસવ	...	૨૬૫૩૬૬
તલ	...	૮૭૮૨૭૨
મરચાં	...	૩૬૦૮૭૩	૧૦૪૨૭૭૨	...
ખાંડ	...	૨૯૨૮૧૬	૩૧૭૬૨૪	...
રે	...	૨૩૩૩૦૪૮
દળદર	...	૧૧૨૮૦૪
મીઠુખત્તી	૩૪૪૮૪૭
પેટ્રોલ	૬૮૭૨૦૪૦
કેરોસીન	૧૫૫૨૨૩૮૬
કુબ્રિકેટીંગ તેલ	૪૯૯૯૮૦
સાગ	૮૪૮૨૨૨૮
કાચો (રંગ)	૧૦૬૫૫૮
અળદાનું તેલ	૧૦૭૧૧૨	...
વારનીસ	૨૪૧૪૮૨	...
કાગળ	૧૧૩૪૫૬૭	...
ચા	૨૧૬૨૭૮	...
ગુણી	૩૨૮૧૬૨૨	...
ગુણપાટ	૨૨૭૯૪૫	...
મુતળી	૪૫૫૪૧૦	...

મકરણ પ મું.

ઇલાકાનાં બંદરોની કુલ આયાત નિકાસ.

બંદરનું નામ.	આયાત રૂપીઆ.	નિકાસ રૂપીઆ.
મદ્રાસ	૬૫૪૦૨૫૮૫	૩૦૫૭૨૦૧૬
ગોપાલપુર	૧૬૯૨૬	૧૬૩૭૪૬
અરવા	...	૧૭૬૬૬૭
બિમલીપટમ	૪૮૯૦	૬૬૬૮૨૬
વિત્તાગપટમ	૬૬૦૧૨૬	૧૩૩૭૬૪૬
કોકનાડા	૫૬૮૮૯૩૧	૮૦૧૫૬૪૩
મચ્છલીપટમ	૩૨૬૮૩૧	૩૦૩૪૨૭
કુલ્લેર	૧૭૩૩૨૭૭	૧૭૨૦૩૩૭
પોર્ટોનોવો	૫૭૬૬૭	૧૫૮૦૪૭
નિરમલવસન	૪૦૨૪	૧૬૧૬૪
નેગાપટમ	૪૮૬૩૯૪૫	૧૪૭૦૦૮
આદિરામ પટનમ	૯૮૩૬૨	૮૭૬૮૩
ટાન્ડી	૬૪૮૯૪૬	૮૨૧૬૦
દેવીપટનમ	૭૧૫૨૧	૨૭૦૦૮
પમ્બન	૯૦૬૫૬૧	૬૨૦૨૬
કિળકરા	૨૫૮૭૩૮	૩૩૦૪૧
ણ્ણી કોરીન	૩૪૧૭૩૪૦૧	૧૧૬૬૬૫૬૫
કાયલ પટનમ	૫૪૬૨	૩૩૭૦
કુમ્મશ્વર પટનમ	૬૫૬૦૦૯	૩૪૭૫૪૮
કોમ્બીન	૫૦૮૮૬૬૫૬	૧૯૨૩૩૬૦૫
પોન્નાની	૩૦૮૧૬૧૫	૧૫૩૮૬૬૧
કલીકટ	૧૬૯૮૯૯૦૪	૧૩૬૪૪૬૬૮
કનીલન્ડી	૬૮૨૧૭	૧૮૬૨૨૧
બડગરા	૩૨૨૭૬૮૧	૪૪૩૧૮૭૫
ક'સાયી	૨૦૦૮૪	૨૧૪૩૭૭
ટેલિયેરી	૩૪૫૭૬૪૭	૧૧૫૬૩૫૬
કાના નોર	૬૭૧૨૩૯૮	૧૩૬૦૨૨૧
અળીકલ	૧૦૭૭૧૩	૧૦૧૬૦૧૯
કાસરગોડ	૧૮૮૫૫૬	૧૯૪૬૪૭
મેંગલોર	૯૫૯૩૯૦૯	૧૦૬૨૨૩૭૮
મુલ્કી	૬૧૧૩૧	૧૧૮૧૮૬
માલ્પે	૧૬૪૮૨૪૦	૭૩૮૭૬૬
દ'ગરકદા	૧૫૭૩૬૬	૪૯૨૬૬૩
કન્ડુર	૧૩૪૮૩૮૬	૧૨૮૭૪૬૫

પ્રકરણ ૬ હું.

ઇલાકાતમાંનાં કારખાનાં.

મદ્રાસની સરકારના ૧૯૨૬ ના એડમિનિસ્ટ્રેશન રિપોર્ટમાં ૧૧૨૧ કારખાનાંઓ ફેક્ટરી એક્ટની રૂએ ૧૯૨૫ માં રજીસ્ટર થયેલાં જણાવવામાં આવ્યાં છે તેમાં રાષ્ટ્રસમિતિ ચોખાનાં ફેાતરાં કાઢી ચોખા સાફ કરવાનાં કારખાનાં, ગ્રાઉન્ડ નટ શેલીંગ ફેક્ટરી-વેઇવર્સીંગનાં ફેાતરાં કાઢી શીંગ દાણા અક્ષય કરવાનાં કારખાનાં, બેઇવર્સીંગને પીસી તેલ કાઢનારી ઓઇલ મીલ, કપાસને લોટી રૂ તૈયાર કરનારી જીનિંગ ફેક્ટરી અને રૂની ગાંસડીઓ બાંધનારાં કોટનપ્રેસ, સુનર કાંનવા અને વણવાનાં કારખાનાં લાકડાં વેરવાની મોમ્બિલ, ચા અને કોશીને વપરાશમાં લેવાએજ બનાવનારી ટી અને કોશી ફેક્ટરી ચામડાં કાલવવા રંગવા અને તેનો સામાન બનાવનારી ટેનેરીઝ વગેરે વગેરે જાતનાં કારખાનાંઓનો સમાવેશ થાય છે. આ કારખાનાંઓ પૈકી કેટલાંક અગત્યનાં કારખાનાંઓનાં નામકામ નીચે આપવામાં આવે છે. સોડાવોટરનાં કારખાનાં અને છાપખાનાંનાં નામકામ ઓછી અગત્યનાં સમજી આપ્યાં નથી.

ગાંજીમ જીલ્લો:—

શ્રી લક્ષ્મીનારાયણ	રાઇસ મીલ	ટીસેર	સીતારામજનવા આઉન્ડ નટ મીલ	વિજયનગરમ
શ્રી સરસ્વતી	" "	" "	કેરામપુઝ જ્યુટ બેઇલીંગ કું.	" "
શ્રી સત્યનારાયણ	" "	" "	વિરમ જ્ય નગ જ્યુટ બેઇલીંગ	" "
શ્રી સીતારામ	" "	" "	પ્રેસ અને મીલ્સ લીમીટેડ	" "
શ્રી હનુમાન	" "	આમીડલ વર્ક્સ	અનંતજ્ય રાઇસ મીલ	" "
શ્રી મહાલક્ષ્મી	" "	" "	શ્રી કનવક પરમેશ્વરી રાઇસ મીલ	" "
શ્રી સમરથાનમ	" "	પારલાઇમેડી	આં રાજગોપાલ રાઇસ મીલ	" "
કામેશ્વરી	" "	પુન્ડી	શ્રી રામ રાઇસ મીલ	" "
શ્રી લક્ષ્મીનારાયણ આઉન્ડ નટ અને	" "	બહરામપુર	શ્રી રામ લીંગેશ્વર રાઇસ મીલ	" "
શ્રી સત્યનારાયણ	" "	" "	શ્રી સીતારામ ગઇસ મીલ	" "
આરકા સુગરવર્ક ટીસ્ટીલરી	" "	આરકા	શ્રી ઉમા મહેશ્વર રાઇસ મીલ	" "
રૂશલ કોન્ડા સોમીલ	" "	રૂશલકોન્ડા	શ્રી સત્યનારાયણ રાઇસ અને આઉન્ડ નટ ફેક્ટરી	ચિપ્પુરપર્લી
શ્રી કનવક પરમેશ્વરી રાઇસ મીલ	" "	કોટાબોમલી	શ્રી લક્ષ્મી જ્યેશ્વર રાઇસ મીલ	" "
ટકલ રંગમા આઉન્ડ નટ ફેક્ટરી	" "	" "	શ્રી નીલકંઠેશ્વર રાઇસ મીલ	" "
સ્વદેશી મેન્યુફેક્ચરીંગ રાઇસ અને ઓઇલ	" "	" "	શ્રી સત્યનારાયણ રાઇસ અને આઉન્ડ નટ મીલ	પાવર્તીપુરમ
મીલ ટ્રેડીંગ કું લીમીટેડ	" "	કાશીજુગા	વિઝાગપટ્ટમ કોમર્શીઅલ કોર્પોરેશન ટીસ્ટીલરી	વેલટેર

વિઝાગપટ્ટમ જીલ્લો:—

બોધુ પિત્તના એન્ડ સન્સ આઉન્ડ નટ ફેક્ટરી	વિજયનગરમ
ગોડન વુડ વોડ એન્ડ કું. આઉન્ડ નટ ફેક્ટરી	" "
શ્રી ભાનોજી મીલ	" "
શ્રી સત્યનારાયણ રાઇસ અને આઉન્ડ નટ મીલ	" "
વિઝાગપટ્ટમ કોમર્શીઅલ કોર્પોરેશન ટીસ્ટીલરી	વેલટેર
એચ. એન્ડ એસ. એમ. રેલ્વે લોકા અને ટ્રેન્જ વર્ક્સ	" "
શ્રી કનવક પરમેશ્વરી રાઇસ મીલ	" "
શ્રી રામકૃષ્ણ રાઇસ અને હજાર પોલીસ કરવાની મીલ અમીપુર	" "

ખીમલીપટમ કર્જાગિપટમ જ્યુટ બેઇલીંગ	
કું. લીમીટેડ	ખીમલીપટમ
પર્કગિહામ અને કલ્યાટીક મિ'સ	
કું. લીમીટેડ	નેલીમેથી
નેલીમેથી જ્યુટ મી'સ	"
પુલમર શેડી ફુર્ગી યા રાઇસ અને	
ઓઇલ ફેક્ટરી	અનકાપદલી
રાઉન્ડ મહાલ રાઇમ મીલ	"
શ્રી અન્નપૂર્ણી રાઇસ મીલ	"
શ્રી લક્ષ્મીવિલાસ રાઇસ મીલ	"
જે. એચ. વનસુર કું. નું દોરડાનું કારખાનું	"
શ્રી કૃષ્ણ રાઇસ મીલ	હુની
શ્રી સીતારામ વત્સની રાઇમ મીલ	બોખીની
ગોટપાડ સો મી'સ	ગોટપાડ

પૂર્વ ગોદાવરી જિલ્લો:—

કોકનાડા કોટન જીનીંગ ફેક્ટરી	કોકનાડા
શ્રી લક્ષ્મી કોટન જીનીંગ અને રાઇસ મીલ	"
શ્રી લક્ષ્મી જીનીંગ અને રાઇસ ફેક્ટરી	"
સત્યનારાયણ જીનીંગ અને રાઇસ ફેક્ટરી	"
કોકનાડા જ્યુટ પ્રેસ લીમીટેડ	"
ગોદાવરી બેઇલીંગ પ્રેસ સોસાયટી	"
અડેપદ્મી પેડી બેઇલીંગ રેશન (વરંગી)	"
અડેપદ્મી મિ'સ	"
બહામ સુમરાવનું	ઓઇલ પ્રેસ કોકનાડા
હીરાચંદ રામસુબનું	" "
સુયુમપમ્માનું	" "
સ્વામી યરવપ્પાનું	" "
ટેલુ ગન્ટલા રામમૂર્તિનું	" "
વપ્પના બધર્સ, જ્યુટ ઓઇલ પ્રેસ	"
જગમ્મા અપ્પાલ સ્વામી અને	
કોરગોન્ડા છુટરી	
રાજુ	રાઇસ મીલ કોકનાડા
કોસુર બંગરેયા બધર્મ	" "
કોસુર યરવતુની	" "
રંગમપુડી મહાપ્પાની	" "
કોસુર રામસ્વામી	" "
સીમ્પસન બધર્સ	" "
શ્રીકૃષ્ણ	" "
શ્રી લક્ષ્મીવિલાસ	" "

શ્રી સુબ્રમન્યેશ્વર	રાઇમ મીલ	કોકનાડા
શ્રી વેકટેશ્વર	"	"
ચુનાઇટેડ	"	"
શ્રી સત્ય વેકટેશ્વર	"	"
રેન્ડડ ઓઇલ કું.	"	"
બર્મા ઓઇલ કું.	"	"
એશીઆટીક પેટ્રોલીઅમ કું.	"	"
લોકલકંડ ઇન્જીનીયરીંગ વર્કશોપ	"	"
એમ. એન્ડ એસ. એમ. કે.વે. બોકો	"	"
અને કેરેજવર્ક	"	ગજમંદ્રી
બિન્દુ માધવસ્વામી	રાઇસ મીલ	"
શ્રી લક્ષ્મી ગણપતિ	"	"
શ્રી લક્ષ્મી નરસિંહ	"	"
શ્રી ધન્ય લક્ષ્મી	"	"
શ્રી કનયક પરમ શિવાનં	"	"
શ્રી કૃષ્ણ	"	"
શ્રી લક્ષ્મીનારાયણ પાલકોલે	"	"
શ્રી રાધાકૃષ્ણ	"	"
શ્રી રામાનંદ	"	"
શ્રી સરસ્વતી	"	"
શ્રી સત્યનારાયણ	"	"
શ્રી સીતારામ	"	"
શ્રી સૂર્યનારાયણ	રાઇસ મીલ	રાજમંદ્રી
શ્રી વેલુ ગોપાલ	"	"
કલ્યાટક પેપર મી'સ	"	"
કું. લીમીટેડ	"	"
પન્ડીક વર્ક્સ વર્કશોપ	"	દોલેશ્વરમ
કોરીંગા કું. લીમીટેડ રાઇસ	"	"
મીપ અને બ્રીક બેકર	"	નીયપદ્મી
કોરીંગા રાઇસ મીલ	"	"
કરપા રાઇસ મીલ	"	કરપા
રામકૃષ્ણ	રાઇસ મીલ	સામલકોટ
સામલકોટ	"	"
શ્રીરાજરાજેશ્વરી	"	"
દમ્પલ સુગર અને આગકા	"	"
કું. લીમીટેડ	"	"
શ્રી અગસ્તેશ્વર	રાઇસ મીલ	તાપેશ્વરમ
શ્રી રામલીંગેશ્વર	"	"
શ્રી ધનલક્ષ્મી	"	પીયાપટ્ટમ
શ્રી . પિ.	"	"

શ્રી ગોપાલકૃષ્ણ	"	"	"	શ્રી કૃષ્ણ નંબર ૧ ને ૨ રાષ્ટ્રિય મીલ તારેપલ્લીયકમ	
શ્રી દુર્ગનારાયણ	"	"	દુની	શ્રી લક્ષ્મી સીતારામ અનંજય	" "
શ્રી લક્ષ્મી સત્યનારાયણ	"	"	"	શ્રી લક્ષ્મી સત્યનારાયણ	" "
શ્રી પરમેશ્વરી	"	"	"	શ્રી રામવરપ્રસાદ	" "
શ્રી સુર્યનારાયણ	"	"	"	તારેપલ્લી યુકમ	" "
શ્રી કૃષ્ણ	"	"	"	કમલારામી રેડી (સ્વ. રંગુવાળી)	" મારટેર
શ્રી ગોપાલ	"	"	કોમરીપાલયમ	શ્રી સત્યનારાયણ	" "
શ્રી લક્ષ્મીનારાયણ	"	"	મન્દપેટા	શ્રી બાલીરેડી	" નીડવોલે
શ્રી રામવિલાસ	"	"	"	ઇસ્લામીયા	" "
શ્રી રતનાંબા	"	"	બીડવોલે	પિંપરા	" પિંપરા
શ્રી સત્યનારાયણ	"	"	પાન્દલપકા	શ્રી મહાલક્ષ્મી	" પાલકાલે
શ્રી સુર્યનારાયણ સ્પીનીંગ અને વિવિગ મિલ્સ	"	"	"	શ્રી હાર રામલીંગેશ્વર	" "
ગાદાવરી સ્પીનીંગ અને વિવિગ મિલ્સ	"	"	"	શ્રી રામકૃષ્ણ	" "
શ્રી સીતારામ રાષ્ટ્ર મીલ અનપારી	"	"	"	શ્રી સત્યનારાયણ	" "
શ્રી સીતા રામચંદ્ર	"	"	દારપુડી	શ્રી સીતારામ અનંજય	" "
શ્રી સુર્યનારાયણ રાષ્ટ્ર મીલ	"	"	ગોડમીડાડા	શ્રી બાલ ત્રિપુર સુંદરી	" એટાઇલ
શ્રી વેલુ ગોપાલ રાષ્ટ્ર મીલ	"	"	ચોશીપુડી	શ્રી ગૌરીચંકર	" "
પશ્ચિમ ગાદાવરી જીલ્લો:—				શ્રી વેલુ ગોપાલ સ્વામી	" "
મુબ્બાક રાષ્ટ્રિય મીલ એલોર	"	"	"	શ્રી જનરલ વાસવ કનક પરમેશ્વરી	" પેતુકોન્ડા
શ્રી અનંજય	"	"	"	શ્રી કમલા	" એલાટીપાક
શ્રી કનક પરમેશ્વરી	"	"	"	શ્રી લક્ષ્મીવિલાસ કનક દુર્ગા	" જગનાથપુરમ
શ્રી કૃષ્ણ	"	"	"	શ્રી લક્ષ્મી નાગેશ્વર	" કંકરમ
શ્રી મારકેડેશ્વર રાષ્ટ્રિય મીલ એલોર	"	"	"	શ્રી માધવ સ્વામી	" ગંપનાવરમ
શ્રી મૂર્તિ	"	"	"	શ્રી પાર્થસરતી	" પેતુગન્ડા
શ્રી રાધાકૃષ્ણ	"	"	"	શ્રી રાજગોપાલ સ્વામી	" નરસપુર
શ્રી રામલીંગેશ્વર	"	"	"	શ્રી સીતારામ અનંજય	" "
શ્રી રંગનાથ	"	"	"	શ્રી રામ	" પુલ્કા
શ્રી સનાતન વેલુગોપાલ	"	"	"	શ્રી રામ	" પેતુમંત્ર
શ્રી સત્યનારાયણ	"	"	"	શ્રી રૂકમીણી કૃષ્ણ	" વિશવંકોડે
શ્રી સીતારામ અનંજય	"	"	"	શ્રી સીતારામ અનંજય	" વિસનકોડે
શ્રી વેંકટેરામ અનંજય	"	"	"	શ્રી સત્યનારાયણ	" ગનડપાવરમ
શ્રી શ્રીનિવાસ	"	"	"	શ્રી સત્યનારાયણ	" એટાઇલ
શ્રી સુભગ-એશ્વર	"	"	"	શ્રી ઉમા સોમેશ્વર	" ગનપુડી
શ્રી વેંકટેશ્વર	"	"	"	શ્રી વેંકટેશ્વર	" પેન્ડપાક
શ્રી વેલુગોપાલ	"	"	"		" પ્રતિપાક
વિક્ટોરિયા	"	"	"	શ્રી વેલુગોપાલ	" ભીમવરમ
મખીનદાર	"	"	"	"	" ગોગથડુર
કડકટલા	"	"	"	વેન્ગયુર	" વેન્ગયુર
મી નરસ રાજ	"	"	"	તાનુક	" તાનુક

કૃષ્ણા જીવો:—

જેઝનાડા કોટન પ્રેમ	જેઝનાડા
કારીવિશ્વાનંદ જીનીંગ ફેક્ટરી	"
ત્રીપુર મુદરી કોટન પ્રેસ	"
શ્રી કારી વિશ્વેશ્વર જીનીંગ પ્રેસ	"
શ્રી લક્ષ્મીનાથયણ ગાર્લસ અને ઓર્થન મીન	"
આમ્ર હોત્રીઅરી મીન	"
પબ્લીક વર્કશોપ	"
ગોના નારાયણરાય	રાધમ મીન
ગોપુ બાવકૃષ્ણ ઔથા	"
શ્રી બાવકૃષ્ણ	"
શ્રી ચંદ્ર મોલેશ્વર	"
શ્રી ધનલક્ષ્મી	"
શ્રી દુર્ગા મોલેશ્વર	"
શ્રી દુર્ગા પરમેશ્વરી	"
શ્રી જનાર્દન	"
શ્રી કન્યક પરમેશ્વરી	"
શ્રી કોનાન્દરામ	"
શ્રી લક્ષ્મી સત્યનારાયણ	"
શ્રી લક્ષ્મી નારાયણ	"
શ્રી લક્ષ્મીવિલાસ વેલુગોપાલ	"
શ્રી લક્ષ્મીવિલાસ	"
શ્રી મલાલક્ષ્મી ઓઈડ	"
શ્રી ગમકૃષ્ણ	"
શ્રી રામાનુજ	"
શ્રી ગમ	"
શ્રી રક્ષમણી કૃષ્ણ	"
શ્રી સત્યનારાયણ ફ્લોર એન્ડ	"
શ્રી મીનારામ અનંબ	"
શ્રી વમન અબા	"
શ્રી વેલુગોપાન રાધાકૃષ્ણ	"
શ્રી ગોદવર્તી વેકટ રત્નમ	મળીનીપટ્ટમ
હનુમનરાવ તાડેપની	"
કોનપાર્ટી અલ્પની	"
મથુરી રામચંદ્રની	"
ગોપાન રત્નમ ઉદયગિરિ એન્ડ પ્રાટ	"
રામદાસ રાધસ ફેક્ટરી	"
સામ્ય મન્દુલુ સુશમન્ય અને	"
સન્સની રાધસ મીન	રાધમ મીન
અનંબ	"

શ્રી કન્યક પરમેશ્વરી	રાધસ મીન	મળીનીપટ્ટમ
શ્રી કૃષ્ણ	"	"
શ્રી વનીતા ત્રીપુરા મુદરી	"	"
શ્રી વેક્ટેશ્વર	"	"
વીસમમેરી રામકૃષ્ણનાથ અધર્સ	"	"
કૃષ્ણ મુગર વર્કસ ધી ફોર્ટ	"	"
શ્રી દુર્ગા નાગેશ્વર	રાધમ મીન	મળીનીપટ્ટમ
શ્રી કન્યક પરમેશ્વરી	"	"
શ્રી લક્ષ્મી વેલુગોપાન	"	"
શ્રી નાગેશ્વર	"	"
શ્રી ગમ લગિશ્વર	"	"
શ્રી સન્સન વેલુગોપાન	"	"
શ્રી સત્યનારાયણ	"	"
શ્રી ઉમેશ્વર	"	"
શ્રી વેક્ટેશ્વર	"	"
શ્રી વેક્ટેશ્વર	"	"
શ્રી વેક્ટેશ્વર	"	"
શ્રી વેક્ટેશ્વર	"	"
શ્રી રીતાગમ અનંબ	"	મળીનીપટ્ટમ
અપના વેક્ટ કૃષ્ણની	"	"
શ્રી લક્ષ્મીપ્રસાદ	"	"
શ્રી વેલુગોપાન સ્વામી	"	કાચીપેટ
શ્રી લક્ષ્મી	"	"
કાચીપેટના કન્યક પરમેશ્વરી જીનીંગ ફેક્ટરી	"	"
શ્રી ધનલક્ષ્મી	રાધસ મીન	મળીનીપટ્ટમ
શ્રી લક્ષ્મી લીલામ	"	"
શ્રી વેલુગોપાન	"	"
શ્રી વેક્ટ જયલક્ષ્મી વિનામ	"	"
શ્રી પદ્માવતી ઓર્થન એન્ડ	"	"
હનુમનરાવ તાડેપદી	"	કાચીપેટ
ગોપાન રત્નમ ઉદયગિરિ એન્ડ	"	"
કોટારામદાસ ગાધસ ફેક્ટરી	"	"
નન્દીમ મ જીનીંગ ફેક્ટરી	"	નન્દીગામ
બાલગોપાન જીનીંગ ફેક્ટરી	"	"
નરસિંહરાવ એમ એન રાધસમીન	"	ગલુપેટ
"	"	વન્કનપેટ
નારાયણ પુરમ	"	નારાયણપુરમ
શ્રી અચરેશ્વર	"	ચેન્દ્રા
— શ્રી જનકી	"	લીગમર
શ્રી કાલેશ્વર રામનગિશ્વર	"	પાલકોલ

શ્રી કોટેશ્વર	રાષ્ટ્રિય મીલ	પામેર	શ્રી સીનારામ અનંજન્ય છનીંગ અને	
શ્રી કૃષ્ણ વિલાસ	"	તારીગોપાલ	રાષ્ટ્રિય મીલ	ગનુર
શ્રી લક્ષ્મીનારાયણ	"	એલોર	દખલ પ્રેસિંગ અને છનીંગ ફેક્ટરી	"
શ્રી મુયુકાન્ત	"	ફેક્ટરી	નનાઈ નરસિંહમ છનીંગ ફેક્ટરી	"
શ્રી પર્વતેશ્વર	"	એલોર	વોલ્ટની મુનાઇટેડ પ્રેસ	"
શ્રી રામ	"	તારીગોપાલ	વોલ્ટ એન્ડ કું. છનીંગ ફેક્ટરી	"
શ્રી રૂક્મીણી કૃષ્ણ	"	વીથવડાકુરે	ગનુર જ્યુટ, કોટન અને પેપર મીલ	"
શ્રી સત્યનારાયણ	"	પેરીકુ	મટ્ટી સુદર્શનમ છનીંગ અને રાષ્ટ્રિય ફેક્ટરી	"
શ્રી દીપતલ્લા	"	રામવરપક	શ્રી લક્ષ્મી વિલાસ	"
શ્રી સીનારામ બોહડ	"	ડોરાપાડ	શ્રી મહેશ્વર	"
શ્રી સીતારામંજન્ય	"	વજુરપલ્લમ		"
શ્રી સીતારામંજન્ય	"	પેડના	મટ્ટી વેક્ટ રત્નમ એન્ડ ચાવકુલ	
શ્રી સીતારામંજન્ય બોહડ	"	કોન્ડપક્ષી	વેક્ટ કૃષ્ણમાની બોહલ મીલ કું.	ટેનાલી
શ્રી શીવશંકર	"	નરસિંહપલ્લમ	શ્રી વેક્ટેશ્વર રાષ્ટ્રિય લીમીટેડ કું.	"
શ્રી ત્રિપુર સુંદરી સોમેશ્વર	"	આરગુર	વેપટુરી નરસિંહ રાષ્ટ્રિય અને બોહલ મીલ	"
રાસવ કન્યાક પરમેશ્વરી	"	પેટુકાન્ડા	શ્રી ચંદ્રશેખર રાષ્ટ્રિય મીલ	"
વીરવેક્ટ સત્યનારાયણ	"	તાડેપલીચુડમ	શ્રી કન્યાક પરમેશ્વરી	"
ધિ દીક્ષીકંટ બોહડ સ્ટોન ક્રેસિંગ પ્લેન્ટ ઇન્ડસ્ટ્રી			શ્રી કૃષ્ણ	"
ગનુર અંશો:—			શ્રી રાજગોપાલ	"
અયો બાહ	રાષ્ટ્રિય મીલ	ગનુર	શ્રી રામચંદ્રી	"
બલરામ કૃષ્ણ	"	"	શ્રી રામ હનિશ્વર	"
લક્ષ્મી નારાયણ	"	"	શ્રી રામચંદ્ર	"
પન્દરા પ્રદેવા બોહલ એન્ડ	"	"	શ્રી સીનારામ અનંજન્ય	"
શ્રી બાલત્રિપુર સુંદરી	"	"	શ્રી વેલુ ગોપાલ	"
શ્રી રાજ રાજેશ્વરી	"	"	શ્રી રાજરાજેશ્વરી	"
શ્રી રામ હનિશ્વરી	"	"	શ્રી સત્યનારાયણ	"
શ્રી વેક્ટ સીનારામંજન્ય	"	"	શ્રી લક્ષ્મી સત્યનારાયણ	"
શ્રી વેલુ ગોપાલ	"	"	શ્રી સત્યનારાયણ	"
કાલી પરાકાટી ચાલ એન્ડ			શ્રી વેક્ટેશ્વર	"
સોદાગર અગ્રહલ એલેરી			ગનુર મર્ચેન્ટની કોટન પ્રેસ	"
સાદેજની છનીંગ અને રાષ્ટ્રિય મીલ	"	"	શ્રી નરસિંહ કોટન પ્રેસ	"
ગનુર મર્ચેન્ટ છનીંગ અને રાષ્ટ્રિય ફેક્ટરી	"	"	શ્રી સત્યનારાયણ સ્વામી	"
કૃષ્ણ મર્ચેન્ટાઇલ	"	"	મટ્ટી બેટી રજેવા છનીંગ ફેક્ટરી	"
એલ. રામ હનિશ્વરી	"	"	વેક્ટરમ છનીંગ ફેક્ટરી નંબર ૧ ને ૨	"
શ્રી અનંજન્ય	"	"	શ્રી ધનલક્ષ્મી રાષ્ટ્રિય મીલ	દુરેમ્મલ
શ્રી લક્ષ્મી નરસિંહ સ્વામી	"	"	શ્રી ગોપાલ કામેશ્વરી	"
ગનુર મર્ચેન્ટ	કોટન પ્રેમ	"	શ્રી અનપૂર્ણા	"
કૃષ્ણ	"	"	શ્રી ચેન્નેશ્વર	"
			નીમાગ્રામ સામેલા એન્ડ સન્સ	"

શ્રી કન્યક પરોશ્વરી	„ નીડુઓલ
શ્રી રામસ્વામી જીર્નિંગ ફેક્ટરી	વીનુદાન્ડા
શ્રી વેંકટેશ્વર રાઇસ મીલ	„
વેંક કન્યક મહાલક્ષ્મી જીર્નિંગ ફેક્ટરી	„
શ્રી વેંકટેશ્વર જીર્નિંગ ફેક્ટરી	„
શ્રી કોટેશ્વર રાઇસ અને ઓઇલ મીલ ગીલ્લપલુરપેટ	„
શ્રી સત્યનારાયણ રાઇસ મીલ	„
શ્રી કૃષ્ણ ઓઇલ એન્ડ રાઇસ મીલ એગિલે	„
શ્રી રામ લિંગેશ્વર	„ કુન્નગીરાલા
શ્રી સત્યનારાયણ	„ બ્રમનાઓલ
શ્રી ઉમા મહેશ્વર	„ મંગલગિરિ
શ્રી વેંકટેશ	„ નીડુઓલ
શ્રી વિઠ્ઠલેશ્વર	„ લડીઓલ
તંકલ રંગમ્મા	„ ઇન્ડુર
શ્રી સુબ્રમન્યેશ્વર	„ ચીરલા
વુડ કુરિ સુબલક્ષ્મી એન્ડ સન્સ ઓઇલ મીલ	„ „
સ્વદેશીય અને મહાદેવ હુસેન સાહેબ જીર્નિંગ અને રાઇસ ફેક્ટરી	મંગલગિરિ
ચીરંગીપુરમ જીર્નિંગ ફેક્ટરી	ચીરંગીપુરમ
ચેન્ડી-ન્ટલા જીર્નિંગ ફેક્ટરી	ચેન્ડી-ન્ટલા
શ્રી લક્ષ્મીનારાયણ	„
શ્રી લક્ષ્મીનારાયણ	„ શીપુરમ
શ્રી પાર્વતીપરમેશ્વર	„
સીતારામ	„
મદ્રેનાપક્ષી	„ નંચર ૧ ને ૨ મદ્રેનાપક્ષી
પુષ્પક પન્નુલક્ષ્મી નરસિંહ જીર્નિંગ ફેક્ટરી	„
શ્રી કસ્તુરચંદ અને હનુમાનદાસ	„ ડેકેપક્ષી
શ્રી સત્યનારાયણ	„ અમરાવતી
શ્રી સીતારામ અનંબય	„ „
નેસાર જીલ્લો:—	
એમ. એન્ડ એસ. એમ રેન્જ વર્ક શોપ	વિનકુડા દોલુકુડા
ચેર કુમુદિ લક્ષ્મી નરસિંહ આપા રાઇસ મીલ	ચેરના હાલિસ પેટ
કેડલાપક્ષી રંગમનાર ચેટ્ટીની રાઇસ મીલ	„

બચલક્ષ્મી રાઇસ મીલ	કવલી
એલ. કે. રાઇસ મીલ	„
રામચંદ્ર રાઇસ મીલ	નેસાર
શીલક્ષ્મી રાઇસ મીલ	„
શીલક્ષ્મી પ્રસન્ન વેંકટેશ રાઇસ મીલ	„
શીલક્ષ્મી વિલાસ વેંકટેશ રાઇસ મીલ	„
શ્રીમદલાલક્ષ્મી રાઇસ મીલ	„
શ્રીરાજનાથેશ્વરી રાઇસ મીલ	„
શ્રીરામેશ્વરી રાઇસ મીલ	„
સુંદર રામેશ્વરી રાઇસ મીલ	„
શ્રીવેંકટેશ્વર રાઇસ મીલ	„
શ્રીવેદાગિરિ લક્ષ્મી નરસિંહ સ્વામી રાઇસ મીલ	અનંતપુરમ
ચીરંગીતારામ અનંબય રાઇસ મીલ	કુલ્લપાડુ
કંડપા જીલ્લો:—	
બોમ્બે કું. કોટન પ્રેસ	પ્રેડક્ટર
દક્ષિણમીયા જીર્નિંગ અને ડેકોર્ટીંગ ફેક્ટરી	„
મદ્રાસ યુનાઇટેડ સ્પીનિંગ અને વિવિધ કું. કોટન જીર્નિંગ પ્રેસ અને ડેકોર્ટીંગ ફેક્ટરી	„
વડુર મીના ચીરીયા કોટન જીર્નિંગ અને પ્રાઇન્ડ નટ શેર્સિંગ ફેક્ટરી	„
એમ. સુબ્રાયુડુ ચેટ્ટી કોટન જીર્નિંગ અને ડેકોર્ટીંગ ફેક્ટરી	„
સ્વદેશીય સાહેબ જીર્નિંગ અને ડેકોર્ટીંગ ફેક્ટરી	„
બાલમુનીયા કોટન જીર્નિંગ અને પ્રાઇન્ડ નટ શેર્સિંગ ફેક્ટરી	„
જમ્માલમ્મા કુલ	„
દામીસેટી વેંકટેશન ડેકોર્ટીંગ ફેક્ટરી એન્ડ ટર્નેરીક પોલીશિંગ ફેક્ટરી	„
ચુરુ સુબ્રાયુડુ ચેટ્ટી એન્ડ કું. ડેકોર્ટીંગ ફેક્ટરી	„
શ્રોવેંક શ્વર બર્કન ડેકોર્ટીંગ અને ટર્નેરીક પોલીશિંગ ફેક્ટરી	પ્રેડક્ટર

એમ. યીનરેડી ડોકાર્ટિકીંગ ફેક્ટરી	ચેર ગ્રાન્ડલા	કરનૂલ હાલ્ડોઃ—	
છગલારામી રેડી	"	આમરાવતી મલયા હનીંગ ફેક્ટરી	દેવલકોંડ
નાગીયાવેડી અને સુરીયાવેડી ગ્રાઉન્ડ	"	નયકાંતિ રામિયા અને દમ્પનીરી	"
નટ અને ડોકાર્ટિકીંગ ફેક્ટરી	"	હનીંગ ફેક્ટરી	"
લક્ષ્મીવેંકટરામ-સ્વામી કોટન હનીંગ		લુધવેંકટ રેડો હનીંગ ફેક્ટરી	સુરવેયાપદની
અને ડોકાર્ટિકીંગ ફેક્ટરી	કોન્ડુરમ	ચલવેંકટ રામરેડી	નન્દી કોટકુર
મલપતિ નારાયણ ચેડી કોટન		જય લક્ષ્મી	"
હનીંગ અને ડોકાર્ટિકીંગ ફેક્ટરી	"	મેડું રોપમાવેડી	"
ચલમ સુનીયા હનીંગ અને		વેશની ટીથેયા	પટ્ટી કોન્ડા
ડોકાર્ટિકીંગ ફેક્ટરી	"	કોસુર	હોસુર
વેલ્લમારેડી હનીંગ અને ડોકાર્ટિકીંગ ફેક્ટરી	"	લક્ષ્મી નારાયણ	કરનૂલ
સીંગમરેડી વેંકટકોન્ડારેડી ડોકાર્ટિકીંગ ફેક્ટરી	"	રામકૃષ્ણ વેંકટેશ્વર	"
ગજલ રંગરેડી ડોકાર્ટિકીંગ ફેક્ટરી	કામલ્લા	મેડું સુબ્બાવેડી	"
નરેપ્પા નાયક હનીંગ અને ડોકાર્ટિકીંગ ફેક્ટરી	મન્નુર	મદાનદેશ્વર રાલ્સ મીલ	"
એમ. સુરેડી અને કાથું વેંકટેડી ડોકાર્ટિકીંગ ફેક્ટરી	"	શાર્વતી પરમેશ્વરી હનીંગ ફેક્ટરી	કોડુસુર
ફીસેટ લાઇમ વર્ક્સ (લાઇમસ્ટોન)	મીલમકુર	મેડુંપેટા વેંકટનાવેડી	"
કલ્કરગેયા ડોકાર્ટિકીંગ ફેક્ટરી	નન્દુર	પાર્વતી પરમેશ્વરી	ગોપ્પે
વેંગલમપરુડી હનીંગ અને ડોકાર્ટિકીંગ ફેક્ટરી	વેંગલપ્પની	શીક્ષક પરમેશ્વરી	"
પી. કલ્કર રંગેયા એન્ડ કાપ્પારેડી હનીંગ ડોકાર્ટિકીંગ ફેક્ટરી	ચેન્નૂર	સાંજગીવેશ્વર	નંદેયાપ
કોનવ સુનીરેડી હનીંગ ફેક્ટરી બોલીધીપ્પના પાડ		શ્રીનાથગિરિશ્વર	"
પી. કોન્ડારેડી હનીંગ અને ડોકાર્ટિકીંગ ફેક્ટરી	ચેવરીપ્પલી	આગમચંદ્ર	"
લક્ષ્મીકોટન હનીંગ અને ડોકાર્ટિકીંગ ફેક્ટરી		શ્રીરામલીંગેશ્વર	"
સુરેયા એન્ડ સન્સ હનીંગ અને ડોકાર્ટિકીંગ	પુલીવેન્ડલા	શ્રીવેંકટેશ્વર	લીમીટેડ
ડક્ટર મોહમદાલી (લેઇટઆખા-સાહેબની) હનીંગ અને ડોકાર્ટિકીંગ ફેક્ટરી	કમલપુરમ	આકૃષ્ણ કોટન	કોયલ કુટવા
નારાયણ રેડી એન્ડ કુંડ હનીંગ અને ડોકાર્ટિકીંગ ફેક્ટરી	"	શ્રીલક્ષ્મી બનાર્દન	ગીડપુર
ઉસમાન અલી હનીંગ અને ડોકાર્ટિકીંગ ફેક્ટરી	"	શ્રીનાથેશ્વર	અલ્લમડ
		શ્રીપાદુરંગ	કલ્કરમ
		રામ અનંજય	વેલ્લકુરતી
		શ્રીગમવિવામ	પટ્ટિકોડ
		વેંકટ સુબ્બાચુ	મડીપેરા
	જમાવમડુ	મીનીટરી આસ કાર્મ	કોટ્ટચમેટ
		શ્રીવદમી નરસિંહ હનીંગ ફેક્ટરી	મીલવમારી
		બેલારી હાલ્ડોઃ—	
		આદોની કોટન ગ્રેમ	બેવાગી
		અન્નુમ બાસપ્પા કોટન જિનિંગ અને ગ્રેસ ગ્રેન્ડ	"
		અન્નપુરુ દુર્ગલપ્પા જિનિંગ અને ડોકાર્ટિકીંગ	"
		બેલારી કોટન ગ્રેમ કમ્પની લીમીટેડ	"

ગોન્મે કમ્પની લીમીટેડનું પ્રેસ બેક્ષારી
ગલીટરી બાસપ્પા જિનિંગ ફેક્ટરી "
ખાન બહાદુર કોટન પ્રેસ ફેક્ટરી "
મેડયલ નરસપ્પા જિનિંગ અને ડેકાં ફેં "
મુન્ડુર નરસિંહપ્પા જિનિંગ ફેક્ટરી "
એન. એલ. કલ્સાપ્પા એન્ડ સન્સ
જિનિંગ અને ડેકાં "
સભાપતિ કોટન પ્રેસ "
બેક્ષારી ડિસ્ટીલરી "
બેક્ષારી ફોર્ટ ટ્રાસ કાર્મ "
બાસા કોટરપ્પા કોટન જિનિંગ અને
આઉન્ડ નટ રોશીંગ ફેં "
કે. બાલપ્પા અને કે. રામસ્વામી જિનિંગ
અને ટ્રાં ડેં "
ખાન બહાદુર જિનિંગ ફેક્ટરી "
સિન્ડીગ ગાયપ્પા જિનિંગ અને
આં રોં ફેં "
જ્યનિત રામચંદ્રપ્પા સિદ્ધ વિવિંગ ફેં બેક્ષારી
બેક્ષારી ક્ષીક અને ટાઇલ વર્ક્સ "
બેક્ષારી આઇસ ફેક્ટરી અને બોન મિલ્સ "
આદોની જિનિંગ ફેક્ટરી આદોની
અહમદનગર જિનિંગ કોટન પ્રેસ કંં લીં "
ગોન્મે કમ્પની કોટન પ્રેસ "
ગેકુસદાસ કઃયાણુથ બારગી કોટન
પ્રેસ કંં લીં "
આર. એમ. લુસેન કોટન જિનિંગ
અને પ્રેસિંગ ફેં "
કૃષ્ણમૂર્તિ એન્ડ બ્રધર્સ કોટન જિનિંગ ફેં "
મદ્રાસ યુનાઇટેડ રિપનિંગ એન્ડ વિવિંગ
કંં લીંની કોટન જિનિંગ ફેક્ટરી "
મેડયલ સંજીવપ્પા જિનિંગ ફેક્ટરી "
મેડયલ સંજીવપ્પા કોટન જિનિંગ અને
પ્રેસિંગ ફેં "
પેરનનથ ડી. પટેલ જિનિંગ અને પ્રેસ "
રાઇલી બ્રધર્સ કોટન પ્રેસ "
સભાપતિ કોટન પ્રેસ "
વોલકર્ટ બ્રધર્સ જિનિંગ ફેક્ટરી "
વેરદર્ન કોટન કમ્પની "

અનવર્ધમન ગોવિન્દપ્પા જિનિંગ ફેક્ટરી સિરગુપ્પા
ચંદ્રભાવેશ્વર જિનિંગ ફેક્ટરી "
મેડયલ સંજીવપ્પા જિનિંગ ફેક્ટરી "
બદ્ધવનદાસ જિનિંગ ફેક્ટરી ચીપાગીરી
ચઇને બાઇવન હાલ
બાસપ્પા બાંગરચેટ્ટી જિનિંગ ફેક્ટરી હડગમ્મી
બાસવન ગોડ જિનિંગ ફેક્ટરી મેડીલિંગદદડડી
બાસવેશ્વર જિનિંગ ફેક્ટરી મનીગેરા
બોગી રેડી કોટન જિનિંગ ફેક્ટરી હલદરવી
રામી રેડી જિનિંગ ફેક્ટરી "
ચિન્તકુન્તા જિનિંગ ફેક્ટરી ચિપા-
ગીરી ચઇને ચિન્તકુન્તા
ચોદ વીર ભદ્રપ્પા અને ચેક્ક તિમપ્પા
જિનિંગ ફેં ચેક્કસિકોટા
શ્રી લક્ષ્મી વ્યંકટેશ્વર જિનિંગ ફેક્ટરી "
નાગિલિ નિમપ્પા જિનિંગ ફેક્ટરી "
પોન્નુરે વેરમા જિનિંગ અને ડેકાં ફેં "
પૂનક એરલા કોટન જિનિંગ ફેં "
ધરમરાજ જિનિંગ ફેક્ટરી પોસ્ટ મોકા એરલા
એમ. એમ. જે. હોવાવીરપ્પા જિનિંગ ફેક્ટરી કોટુર
પી. વેન્ગના જિનિંગ ફેક્ટરી "
એમ. એમ. જે. વીરભટ્ટ જિનિંગ ફેક્ટરી "
એમ. જ્યોર્જ જિનિંગ વર્ક્સ હન્નુમપુરમ
હરિવનમ જિનિંગ ફેક્ટરી હરિવનમ
નેહરપુરમ જિનિંગ ફેક્ટરી પો. અરપરી નેહરપુરમ
ધરવી જિનિંગ ફેક્ટરી ધરવી
પી. કરી બાસપ્પા જિનિંગ ફેક્ટરી કુડતિનિ
ખાનબહાદુર જિનિંગ ફેક્ટરી બોમ્બનહાલ
પેટ્ટુલિંગ સ્વામી જિનિંગ ફેક્ટરી ગજલક્ષ્મી
રાયારેડી જિનિંગ ફેક્ટરી કોરનગમ
એમ. રામલિંગપ્પા જિનિંગ ફેક્ટરી ચેન્નાઇપુર
રામી રેડિ જિનિંગ ફેક્ટરી પો. આલુર હરદાગિરિ
સંગલ જિનિંગ ફેક્ટરી પો. ચિપ્પાગિરિ સંગલ
સીતારામ માર્ટી જિનિંગ ફેક્ટરી મોકલવલી
સિદ્ધિ લિંગપ્પા જિનિંગ ફેક્ટરી હોલકુમ્મુન્ડી
જી. એન્ડ એસ. બ્રધર્સ ટાઇલ વર્ક્સ "
શિવશંકર મૂર્તિ જિનિંગ ફેક્ટરી નેમકલન
શ્રી લક્ષ્મીશ્વર જિનિંગ ફેક્ટરી પરમદેવનહલ્લિ
શ્રી મહિશાલુન જિનિંગ ફેક્ટરી છુદનહલ

તમરેડી જિનિંગ ફેક્ટરી પો. આયુર દરદગિરિ
તીમન ગાડ જિનિંગ ફેક્ટરી પુલકુરનિ
બી. તિમરેડી જિનિંગ ફેક્ટરી ગેપ્પાજિન્ગ-દરદસિ
તીપારેડી અને તિમરેડી જિનિંગ ફે.

પો. ચીપાગિરિ અધીગ-દ

વેન્કટ રમણચેટી જિનિંગ ફેક્ટરી આયુર
ટુપલાન્દ્ર વિજય કોટન જિનિંગ ફેક્ટરી

હિરદદગસિ

મિલિટરી માસ કામ તોરનાગાલુ

શ્રી લક્ષ્મી નરસિંહ જિનિંગ અને પ્રાઉન્ડ

નટ ડે. હોયુર

બોન કર્ણીંગ ફેક્ટરી ઓપ્પાપુરમ

લક્ષ્મી વ્યંકટેશ્વર સ્વામિ સિંધક વિનિંગ
ફેક્ટરી રાયદૂર્ગ

અનન્તાપુર જિલ્લા:—

શ્રી લક્ષ્મી જીનિંગ ફેક્ટરી કોનકોન્ડલા

અંદ્રમોતેશ્વર જિનિંગ ફેક્ટરી "

જયલક્ષ્મી જિનિંગ ફેક્ટરી "

ગ્રાફ્ટન યુનાઇટેડ પ્રેસ કમ્પની લી. નું પ્રેસ યુન્ટકલ

લોકા રનીંગ શેડ "

એમ. હેમ્લીઆર એન્ડ કમ્પની જિનિંગ

ફેક્ટરી "

મદ્રાસ યુનાઇટેડ પ્રેસ કમ્પની "

મરચન્ટસ જિનિંગ એન્ડ પ્રેસ ફેક્ટરી "

આધવજી આયુદ્ધ કોટન જિનિંગ

એન્ડ પ્રેસિંગ ફે. "

ગ્રાફ્ટન જિનિંગ ફેક્ટરી "

ગોલારંગ અમ્મા હિરિલવી તાડપર્ની

હાર્ટમ સુબધ્યા જિનિંગ અને પ્રાઉન્ડ

નટ શેલિંગ ફેક્ટરી "

વી. સી. રંગપ્પા ચેટી જિનિંગ અને

આ. શે. ફે. "

સલાપતિ કોટન પ્રેસ અને પ્રાઉન્ડ નટ

ટેકોરટીકેટીંગ ફેક્ટરી "

તાલમ સુન ધ્યા ચેટી જિનિંગ અને

શેલિંગ ફેક્ટરી "

અધીંગ હામ અને કલ્ચીટિક નં

લી૦ નું કોટન પ્રેસ "

લક્ષ્મી જીનિંગ અને શેલિંગ ફેક્ટરી તાડપર્ની

શ્રીલક્ષ્મીનારાયણ જીનીંગ ફેક્ટરી "

દાદુ ધ્યાલીમ લનીફ શેડ ડેકોરટી-

કેટીંગ ફેક્ટરી કાગિરિ

દાદુ એમ. અબ્દુલ કાદર સાહેબ "

ભાસપ્પા અને મલ સુબધ્યા "

આર. વેન્કટેશ્વર "

એમ. મલપ્પા અને ભવન રંગપ્પા ધરમાવરમ

મેકા સુબધ્યા "

નમ રામપ્પા "

યુન્ટકલ આધવ મીથ અને નિમનચેરલા

એમ્મે કમ્પની કોટન પ્રેસ "

કોમ્પાટ અને કમ્પની કોટન પ્રેસ "

લોકા રનીંગ શેડ યુડી

ધનલક્ષ્મી રાધસ અને પ્રાઉન્ડ નટ શેલિંગ

ફેક્ટરી હિંદુપુર

શ્રી રામચંદ્ર રાધસ અને આધવ મિલ "

તાતા તિમપ્પા રાધસ અને પ્રાઉન્ડનટ

શેલીંગ ફેક્ટરી "

વેન્કટેશ્વર રાધસ અને પ્રાઉન્ડ નટ

શેલીંગ ફેક્ટરી "

અચાર્થ રેડી અને નારાયણ રેડી જીનીંગ

અને ડેકો ફેક્ટરી વન્ડાવર

વેન્કટ કોન્ડલા નાઇડુ જીનીંગ

અને ડેકોરટીકેટીંગ ફેક્ટરી વન્ડાવર

ચકરન પક્ષી રંગનાથ ટ્રેડિંગ કમ્પની

ટેકોરટીકેટીંગ ફેક્ટરી ચકરનપક્ષી

ચાયાપુરમ જીનીંગ ફેક્ટરી પોરટ

કોન કોન્ડલા ચાયાપુરમ

ધનલક્ષ્મી જીનિંગ અને ડેકો ફે

ગજપતિ અને ગોવિન્દપ્પા જીનિંગ

અને ડેકો ફે નિમ્મકલ

ગંગાવરમ જીનિંગ ફેક્ટરી ગંગાવરમ

યુડીપક્ષી કાષ્ઠાવર ફેક્ટરી યુડીપક્ષી

હેમ્પીઆ જીનીંગ અને ડેકો ફે

ન્ટે મરી આપ્પા જીનીંગ ફેક્ટરી ઉરવકોન્ડા

જયલક્ષ્મી રાધસ અને જીનીંગ ફે

એન્ડ જયરામ રેડી જીનીંગ અને

ડેકો ફે મરીકાશેર

બી. નરસિંહરાવ જીનીંગ ફેક્ટરી પેયાપક્ષી

ખાન બદાહુર છનીંગ ફેક્ટરી કોલ્લેક્ટાસ
પેથાવડુર છનીંગ ફેક્ટરી પેથાવડુર
શ્રી લક્ષ્મી છનીંગ ફેક્ટરી ચિમનવડુ પટ્ટી
શ્રી-લક્ષ્મીનારાયણ છનીંગ ફેક્ટરી ગેલ કુપ્પા
શ્રી વપ્કેટથર " " "

મદ્રાસ છલ્લો:—

છનીઅન એથુમીનીયમ કું. ત્રીવીકિધન
મદ્રાસ આર્મસેન (દારખાનું) રોટ્સેન્ટ નેજ
વર્કશોપ રોટ્સેન્ટ નેજ
એન રોઅર્ટ બીલીયાડે ટેબલ ફેક્ટરી માહિ-ટ રોડ
એડીશન મોટર રીપેરીંગ વર્ક " "
એડીશનરટન રોરો " "
આર. પટેલ એન્ડ કું.નું મોટર વર્ક " "
જીએસી ઇલેક્ટ્રીક કું. " "
ઇલેક્ટ્રીક પાવર સ્ટેશન " બીની બીન
મદ્રાસ ઇલેક્ટ્રીક ટ્રાન્સ વેપેરી
સરવતી ફાઉન્ડરી " "
કોલેન પ્રસીન આયર્ન ફાઉન્ડરી વોશરમેનપેટ
રીપાર્ટમેન્ટ એન્ડ ઇન્સ્ટ્રી વર્કશોપ " "
માસી એન્ડ કું.નું એ-છનીયરીંગ વર્ક " "
આર્યુમ નાયકર રાઇસ અને
એથુમીનીયમ ફેક્ટરી " "
શ્રીગણેશ રાઇસ મીલ " "
મદ્રાસ પેન્સીલ ફેક્ટરી " "
મદ્રાસ પોર્ટલેન્ડ એન્ડ સીમેન્ટ વર્ક " "
કોરપોરેશન વર્કશોપ ટ્રીવલીઅન બીન
સ્વામી ફાઉન્ડરી સુવાઈ
રાજગોપાલ ચેટ્ટી એન્ડ કુંની આઈર્ન મીલ " "
સાપપતિ પીલ્લે આઈર્ન મીલ " "
ગવરામ રામરતન આઈર્ન ગ્રેસ " "
વેલાયુધ ચેટ્ટી આઈર્ન મીલ " "
મદ્રાસ કુનાઇટેડ એન્ડ સ્પીનીંગ મીલ નાયડુ સ્ટ્રીટ
સમરપુરી ચેટ્ટી આઈર્ન મીલ પેરામ્થુર
ગકિંગહામ મીલ " "
કનીટીક મીલ " "
પરશોજ લેઈસ ફેક્ટરી ત્રીવીકિધન

ચિંગલપેટ છલ્લો:—

મદ્રાસ કુનાઇટેડ યુઅરીઝ (નવનો દારૂ
ખાનાવવાનું દારખાનું) નિકુવકરા

કેમ લેધર ટેનીંગ કમ્પની-કોમપેટ પલ્લવરમ
હાઇ મલ્લમ હિમર સાહેબ અને હાઇ
અબ્દુલ કરીમ સાહેબ ટેનેરી. મીનમ્પકમ
સાહિય ઇડિઅન લેધર ટેનીંગ કમ્પની મદાવરમ
બેરટ એન્ડ કમ્પનીની ટ્રામવે કોલ્લેક્ટર
એમ. એન્ડ એસ. એમ. રેલ્વે લોકો
કેરેજ વર્કશોપ પેરામ્થુર
કમ્પા. આપ્પા મુઝીઆર એન્ડ
સન્સ રાઇસ મિલ મુન્ડુર
ધી ઇન્ડિયા ગોલ્ડ ગ્રેડ મિલ્સ નં. ૫૪
કોનુર હાઇવેઝ હાઇનવરમ

દક્ષિણ આરકોટ:—

આનન્દનરજન રાઇસ મિલ વલમપટ્ટકો
શિવકામી મુંડરી રાઇસ મિલ " "
ભુગનાયકી રાઇસ અને ડેકોલ ફેં તીરકોઇલિંગ
ગોવિન્દસ્વામી ગો-ડર રાઇસ અને
ડેકોલ ફેં " "
મીનાક્ષી રાઇસ મિલ અગરમ પોટોનાવે
સરસ્વતિ વિશ્વાસ રાઇસ અને
ફાઉન્ડરી ડેકોલ ફેં ત્યામદ્ગમ
સિધિ વિનાયક રાઇસ મિલ તોશામપુર
મીનરજન રાઇસ મિલ મિદમ્બરમ
તિલકય નાયકમ રાઇસ મિલ " "
તિરપુર મુંડરી રાઇસ મિલ " "
ઈસ્ટ ઇન્ડિયા ડિસ્ટ્રીસરી અને સુગર
ફેક્ટરી લીં નેલ્લકુપમ
સાહિય ઇડિઅન રેલ્વે ટેનીંગ એન્ડ વિરુપુરમ

તાંબેર છલ્લો:—

સાહિય ઇનીઅન રેલ્વે વર્કશોપ નેગાપટ્ટમ
મુંડર રાજન રાઇસ મીલ પાપનારામ
અંગિડા દેસમ રાઇસ મીલ તિરુમરયાલ
આનન્દ ગાઇસ મીલ શિવાડી
એન મુથુ કોનાર રાઇસ મીલ " "
મણુપતિ રાઇસ મીલ " "
એન્ડ એન્ડ રાઇસ મીલ " "
કાનન રાઇસ મીલ " "
ચેનાઇય કોનાર રાઇસ મીલ " "
ચંકર નારાયણ રાઇસ મીલ "

સાકર વિનાયકર રાઇસ મીલ તિરુમંગાલ શિયાલી	નિરેવેલી કોટન પ્રેસ કું. લીમીટેડ	વિરૂંનગર
શ્રીકૃષ્ણ રાઇસ મીલ	વોલ્ફર્થ મુનાઇટેડ કોટન પ્રેસ કું.	
સુવર્ણ વિનાયક રાઇસ મીલ	લીમીટેડ ઇનીંગ ફેક્ટરી	"
લક્ષ્મી નારાયણ રાઇસ વર્ક્સ	ધિ વિરૂંપટ્ટી ઇન્ડસ લીમીટેડ	વિરૂંપટ્ટી
આનંદવલ્લી વિનાયક રાઇસ મીલ	વોલ્ફર્થ બ્રધર્સની ઇનીંગ ફેક્ટરી	"
જાધારામ રાઇસ મીલ	કલ્યાણ ઇનીંગ ફેક્ટરી	શિવકાંથી
નારાયણ સ્વામી એટ્ટી રાઇસ મીલ	સન્નુબ વેલ ઇનીંગ ફેક્ટરી	"
તાંબેર વોટર વર્ક્સ	સુબ્રહ્મણ્ય ઇનીંગ ફેક્ટરી	"
અંપકલક્ષ્મી રાઇસ ફેક્ટરી	નાલી ઇન ફેક્ટરી	ઉપતુર
મનલક્ષ્મી રાઇસ ફેક્ટરી	તિન્નેવલ્લી ઇન્ડસ્ટ્રીઃ—	
બળવિલાય રાઇસ ફેક્ટરી	એ. એમ. આર. કેની ઇનીંગ ફેક્ટરી	વલ્લીકુમ્મ
અંપક રાઇસ મીલ	અનમનવા ઇનીંગ ફેક્ટરી	"
ચિદમ્બરમ વિનાયક રાઇસ મીલ	આરસન ઇનીંગ ફેક્ટરી	"
ધનલક્ષ્મી રાઇસ મીલ	અરીપટ્ટી ઇનીંગ ફેક્ટરી	અટ્ટીપટ્ટી
"	આરસન ઇનીંગ ફેક્ટરી	નાયનપુરમ
ધર્મનાયકી રાઇસ મીલ	બોંગે કું. લીમીટેડ	"
ગણેશ રાઇસ મીલ	"	વેંલુર
દમીધીઆ રાઇસ મીલ	"	એપોટમવેન્દરમ
બળુ હસન શેઠ રાઇસ મીલ	બોંગે કું. ઇનીંગ ફેક્ટરી	વેલાન્તમ
કમલા વસન્તિકરાજ રાઇસ મીલ	ચીડમ્બરમ સંકરી અંપર ઇનીંગ ફેક્ટરી	મનીયાલી
માણિક્ય સ્વામી રાઇસ મીલ	ચિરમપટ્ટી ઇનીંગ ફેક્ટરી	ચિરમપટ્ટી
મિનાક્ષી રાઇસ મીલ	ધિ કોરલ વિનિંગ મિલ કું. લીમીટેડ	તુતીકોરિન
નંદરાજ રાઇસ મીલ	કોલ્ પ્રેસ ઇનીંગ ફેક્ટરી	"
નિર્લાંગિકા રાઇસ મીલ	બલગામ મેન્યુફેક્ચરીંગ ઇનીંગ	"
રામનાથ ઇન્ડસ્ટ્રીઃ—	અને પ્રેસીંગ ફેક્ટરી લીમીટેડ	"
અલકુમ્બુ પિન્ડે ઇનીંગ ફેક્ટરી	મ્મપાન કોટન ટ્રેડિંગ કું.	"
બોબે એન્ડ કું. લીમીટેડની ઇનીંગ ફેક્ટરી	એનકુવા તુતીકોરિન ઇનીંગ ફેક્ટરી	"
દાવે બ્રધર્સની ઇનીંગ ફેક્ટરી	મીનાગાન અને કું. લીમીટેડ પ્રેસ ફેક્ટરી	"
મેનકુવા સેટુર ફેક્ટરી	રાઇલી બ્રધર્સ ઇનીંગ ફેક્ટરી	"
રાઇલી બ્રધર્સ કોટન ઇનીંગ ફેક્ટરી	સાઉથ ઇન્ડીઅન ઇનીંગ એન્ડ	"
તિરેવેલી કોટન પ્રેસ	પ્રેસીંગ કું. લીમીટેડ	"
ટાયો મેનકુવા કેસા લીમીટેડ	તિન્નેવેલી કોટન પ્રેસ લીમીટેડ	"
દાવે કોટન પ્રેસ ફેક્ટરી	ટાયો મેનકુવા તુતીકોરિન ઇનીંગ ફેક્ટરી	"
મ્મપાન કોટન ટ્રેડિંગ કું. લીમીટેડ	વોલ્ફર્થ મુનાઇટેડ ઇનીંગ પ્રેસ કું.	"
પાલની અપ્પા નાદર ઇનીંગ ફેક્ટરી	મદ્રાસ કું. એન્જીનીયરિંગ વર્ક્સ	"
રાઇલી બ્રધર્સ કોટન ઇનીંગ ફેક્ટરી	મદ્રાસ મિલ્સ કું. લીમીટેડ	"
સાઉથ ઇન્ડીઅન ઇનીંગ અને પ્રેસીંગ કું. લીમીટેડ		

કયાણુ છનીંગ કેટરી નયની-પુથુ
 વરુપટી છનીંગ કેટરી લીમીટડ
 વયાણુ છનીંગ અને પ્રેસ ફેન્ટરી કોચનપટી
 શ્રી કૃષ્ણુ છનીંગ ફેન્ટરી
 તિન્નેવેલી ટેક્સટાઇલ મિલ્સ લીમીટેડ
 તિન્નેવેલી ટેક્સટાઇલ લીમીટેડ
 તિન્નેવેલી નિરિંગ મિલ્સ
 લીમીટેડ અબામસુદમ
 રમથુ મેન મીન કદમથુર
 મુટ્ટ હન્ડીઅન હીટીનરી અને
 અને રમથુર કેટરી નલરોખપદનમ
 લક્ષ્મી રમથુર મીન અયનગતીર નમરી
 સુગ મીન તમનનુ
 પામનિયા રાઈસ મીન નિત્યમગયમ
 રેડીઆર રાઈસ મીન નરસિંગમપે
 મધન ઇન્ડીયા ઇન્ફેશનરી કલકાનમ
 ચેન્કટ મેનપટી ગામ મીન તિપગજપુરમ
 (કલકાનમ થઇને)

ચિટ્ટર છતો —

આરુચેનમ ચેગીઆર મેનમેટ કેટરી સનવાડ
 ગાનગિલકા મેન મેટન કેટરી કાનાહતી
 ગમનાથન ચેગીઆર મેન મેન કેટરી
 ઉત્તર આરકોટ છતો:—
 મિનિટરી ગ્રામ કાર્મ કેટપટી
 ચેસિડેન્ગી મેનથુ વક્સ રાપુષિય
 કાચુડી ઇન્ડસ્ટ્રીઅન વક્સ કુપ્પમ
 મનેકરીક ટેલિગ્રાફ વર્ગ ગોપ આગ્નનમ
 એન્છીયરીંગ વર્ગ ગોપ
 એમ એન્ડ ગેમ એમ રેલ્વે રનિંગ શેડ
 જનારપેડ
 આન્ડન રાઈસ અને ડોકારીકેટીંગ કેટરી પાનમપે
 કૃષ્ણુ વિનાસ રાઈસ
 નારાયણુગામિ ચેગી રાઈસ
 આન્ડન રાઈસ અને પોતુ
 રમથુ પાપુ ગામ
 સપતગિલ હન્ડસ્ટ્રીઅન ગામ મીન
 શ્રીરામ પમ્પીંગ ઇન્ડસ્ટ્રીઅન ગામ મિન
 અનમતા રાઈસ અને ડોકારીકેટીંગ કેટરી આર પી
 ચીનપયા નાઇ ગામ

કે. કેસનચેગી ગામ અને ડેન્ડે આગ્ની
 કે. મનીગામિ નાઈકર
 મુતુકરૂપ ચેગી ગામ અને
 પચાઈપા ચેગી
 પચાઈપ નાયડર ગામ અને આઉન્ડનટ
 રોવીંગ ફેન્ડ
 ગી ગમસ્વામિ ચેગી ગામ ડોકારીકેટીંગ ફેન્ડ,
 શિગમણિ પડિતા ગામ અને
 ચવણુભદ્ર નાઈડર રાઈસ
 વ્યકટ નયમપતિ ભાગવતા ગામ
 અને આઉન્ડનટ શેન્ડ ફેન્ડ
 ગી એમ એ. ગામ અને
 ડોકારીકેટીંગ ફેન્ડ નિરવનમ
 ગગાધર રાઈસ અને ડોકારી
 કેટીંગ ફેન્ડ
 કૃષ્ણુ વિનાસ રાઈસ
 કનપા આઉન્ડ ગામ
 વક્ષીવિનામ ગામ મીન
 પચામન
 ગનસુખ વિનાસ
 શ્રીકન્યકવરમેશ્વરી
 ઉવન્ડીઆ પિથને એન્ડ લક્ષ્મી
 ટાઇન અને ડોકારી ફેન્ડ
 ધનનક્ષત્રી રાઈસ મિન ગવેરીપા ન
 હમીદીઆ રાઈસ અને ડોકારી
 કેટીંગ કેટરી કલમગામ
 નક્ષત્રીવિનામ ગામ નિશ્વરીપુ ન
 પોન્નુગામિ સુડીઆર
 વક્ષી ગામ મિન ગો પીન્ડુર
 નાગયણુગામિ આડિયા ગામ
 અને આઉન્ડનટ જેન્ડ નીગમી
 ગનસુનીઆ ગામ મિન આન્ડ
 વિજયનક્ષત્રી ગામ અને ડોકારી જેન્ડ ઉપુરેગ
 મેલમ —
 અનન્ય રાઈસ મીન મેન
 ગાડુદાસ ગામ મીન
 જ્યોતીપાન ગામ મીન
 શ્રીકૃષ્ણ મીન
 શ્રી ની

શાહ દુર્લભદાસ ઉપશી વખારીઆ.

જન્મ સ વત્ ૧૯૪૧ ના વૈશાક વદી ૮

મૂળવતન દુમીયાણી (ઝાઠીઆવાડ)

મદ્રાસમા આગ્યા મ વત્ ૧૯૬૨ ના મહાસુદી ૮

એક પંથ હો કાળ

પ્રેસાનો બચાવ અને
દેશીને ઉત્તેજન

અમારી ફેક્ટરીમા ધોવાના
તથા નાહવાના અનેક જાતના
સાબુઓ, હિન્દુ ધર્મને બાધ ન
આવે તેવા શુદ્ધ પદાર્થોમાથી
બનાવવામા આવે છે અને પર-
દેશી માલ કરતાં સારા અને
સસ્તા છે માટે એક વાર વાપરી
ખાત્રી કરો. વધારે વિગત માટે
લખો યા મળો —

**D. R. SHAH SOAP
FACTORY,**
7 Ganguraman Street
MADRAS

સુથ ચેટિયાર રાઇસ મીઠ	સેલમ	એમ. કે. કંડાસ્વામી ચેટીઆર એન્ડ સન્સ તીરુપુર
ધિ નિર્દામ ફેક્ટરી	"	કાદીર મોહીદીન બિર્નિંગ ફેક્ટરી
લવંગર એન્ડ ડ્રાંની કારપેટ ફેક્ટરી	"	લદમી વિવાસ બિર્નિંગ ફેક્ટરી
કૃષ્ણ ચેટી રાઇસ મીઠ	નિરુચ્ચેગાલ	માધવજી ધરમસી મેન્ફેક્ચરીંગ ડ્રાં. બિ. ફે.
કડપા ચેટી હનીંગ ફેક્ટરી	"	મદ્રાસ યુનાઇટેડ પ્રેસ કંપની લી. બિ. ફે.
કૃષ્ણ હનીંગ ફેક્ટરી	"	એચ. એન. માર્ટ વેલમચેટી બિ. ફે.
કૃષ્ણસ્વામી હનીંગ ફેક્ટરી	"	અને વર્કશોપ
ઓરાઇ ફાઇઅર ફેક્ટરી	ચેરકાડ	એમ. કે. મુરુકનન્દચેટીઆર પ્રધર્સ બિ. ફે.
કોઇમ્બટુર જીલ્લા—		મુલીયા બિર્નિંગ ફેક્ટરી
અનુપરા કોશી વર્ક્સ		પી. એસ. એન. પી. નાનાપ ચેટીઆર
(પીઆર્સ લેસ્લીનું)	કોઇમ્બટુર	એન્ડ સન્સ બિ. ફે.
કોઇમ્બટુર કોશી વર્ક્સ		કે. એમ. આર. એમ. નારાયણ ચેટીઆર
(રોનસ કંપનીનું)		બિ. ફે.
ધી સેન્ટ્રલ બેઇથ વિવિંગ ફેક્ટરી	"	પી. સી. આર. નારાયણ સ્વામિ ચેટીઆર
કાલેશ્વરર વિવિંગ મિલ્સ લી.	"	એન્ડ સન્સ બિ. ફે.
ધી લક્ષ્મી મિલ્સ કંપની	"	ધી ન્યુ કોલન બિર્નિંગ અને પ્રે. ફેક્ટરી
મલ વિવિંગ મીલ્સ લી.	"	સભાપતિ બિર્નિંગ ફેક્ટરી
રોનસ એન્ડ કંપનીનું મોટર	"	શ્રીકૃષ્ણ બિર્નિંગ ફેક્ટરી
ફાઉન્ડરી વર્ક્સ	"	શ્રી રંગવિલાસ કોલન બિ. ફે.
ઇલેક્ટ્રીક પ્રિન્ટિંગ વર્ક્સ	"	અને ફાઉન્ડરી
કોઇમ્બટુર ટાઇલ વર્ક્સ	"	નિરુપુર બિર્નિંગ પ્રેસ
ગણપતિ ગણેશર બિર્નિંગ ફેક્ટરી	"	ગે. બી. એમ. અગદુલ રજાક સાહેબ
મદ્રાસ યુનાઇટેડ સિપિંગ એન્ડ	"	કોલન એઇથ એન્ડ રાઇસ મિલ્સ અને
વિવિંગ મિ. કં લી.	"	બિર્નિંગ ફે.
બિર્નિંગ ફેક્ટરી	"	પોસાચી
ગેસ્ટનજી ડિ. પટેલ બિર્નિંગ ફેક્ટરી	"	કંથાલજી જિન એન્ડ પ્રેસ કંપની લીમીટેડ
શ્રી કૃષ્ણ જિન અને પ્રેસ ફેક્ટરી	"	એન. પી. બિર્નિંગ ફેક્ટરી
શ્રી વેન્કટેશ વિલાસ જિન ફેક્ટરી	"	ગી. એ. સી. એમ. મદમદ અગદુલ
યોદ્ધા વર્ક્સ યુનાઇટેડ પ્રેસ કંપની લી.	"	કાદર રાઇધર એન્ડ સન્સ બિર્નિંગ
શ્રીરંગ વિલાસ મોટર ફાઉન્ડરી અને	"	ફેક્ટરી
એન્જીનીયરીંગ વર્ક્સ	"	ગેરમ્મ ચેટીઆર બિર્નિંગ ફેક્ટરી
એફ. ડી. દાજી બિર્નિંગ ફેક્ટરી	તિરુપુર	એસ. એમ. આર. એસ. શીશમ બિ. ફે.
આચાર ઈન્ડસ્ટ્રીઅલ વર્કશોપ અને		મુંદર વિલાસ બિર્નિંગ ફેક્ટરી
બિર્નિંગ ફેક્ટરી	"	તિરુમંગલ વિલાસ બિ. ફે.
અનનાશી નાદર બિર્નિંગ ફેક્ટરી	"	વેલાલા યુનિયન મિલ્સ કંપની લી બિ. ફે.
કલ્યાણજી બિર્નિંગ ફેક્ટરી	"	અનનામલા મિલ્સ
જી. દોશી સ્વામિ નાઇટ બિર્નિંગ ફેક્ટરી	"	અગદુલ રજાક એઇથ રાઇસ મિલ
વનમલમી વિલાસ બિર્નિંગ ફેક્ટરી	"	અને બિ. ફે.
ઈન્ડિઅન કોલન-બિર્નિંગ ક. લી.	"	કે. આર. આરુમુખ મુદલીઆર રાઇસમીલ

અપાવુ નાહુ રાહસ મિત્ર અને કે. કે. પોતાની
 કૃષ્ણ સ્થામિ ગાઉ-ડર રાહસ મિત્ર
 અને કે. કે. " "
 અવનાશી રોડ જિનિંગ ફેક્ટરી
 (વન્ડેપાલયમ રોડના) મંગલમ
 હાસમ રોડ જિનિંગ ફેક્ટરી " "
 એ. પી. એમ. આઈ. એમ. હસન રોડ
 એન્ડ કંપની જિ. કે. " "
 એ. આર. એમ. આઈ. એમ.
 હસેન રોડ
 હંડપાણી વિલાસ જિ. કે. પો. ઉડુકેલિ કંગુર
 લક્ષ્મીવિલાસ જિ. કે. " "
 દરબાર જિનિંગ ફેક્ટરી મુન્દીર પાલયમ
 ગણેશ જિનિંગ ફેક્ટરી ઉડુકેલિ
 ગોપાલ કૃષ્ણ જિનિંગ ફેક્ટરી એન્નીમલા
 કૃષ્ણ મુદલીઆર જિનિંગ ફેક્ટરી " "
 કૃષ્ણ જિનિંગ ફેક્ટરી " "
 વિ. એસ. એ. અધર્મ જિ. કે. " "
 એ. વી. હાઈ મહમદ રાહિયર જિ. કે. ધારામુરમ
 રામ જિનિંગ ફેક્ટરી " "
 છ. આર. વડી વેલુ મુદલીઆર જિ. કે. " "
 રત્નાગીરિયર જિ. કે. ધરપુરમ યદને કોલમ્બિય
 પી. એસ. હસન સાહેબ જિ. કે.
 અને રાહસ મિત્ર ધરોડ
 ડી. પટ્ટી મુથુચેડી જિ. કે. અને
 રામસ મીસ " "
 જયલક્ષ્મી જિનિંગ ફેક્ટરી
 પેરીઆનાયકન પાલયમ-અતિપાલયમ
 શ્રીરામ જિનિંગ ફેક્ટરી " "
 પેશનનટ ડી. પટેલ પ્રેસ અવનાશી
 રાધાકૃષ્ણ જિનિંગ ફેક્ટરી પીલમેડ
 શ્રી રંગવિલાસ જિનિંગ ફેક્ટરી " "
 તિરુમંગલ વિલાસ મિત્ર કં. લી.
 જિનિંગ ફેક્ટરી " "
 આર. રામસ્વામી ગાઉ-ડર એન્ડ અધર્મ
 જિ. કે. ઇયુર
 શ્રીકૃષ્ણ જિનિંગ ફેક્ટરી પત્તકમ
 શ્રીકૃષ્ણ વિલાસ જિનિંગ ફેક્ટરી કં. લી. સુલુર
 શ્રી સન્મુખાનન્દ જિનિંગ ફેક્ટરી " "

વોલ્ટર્સ અધર્મ જિનિંગ ફેક્ટરી ઉડમલપેડ
 વિ. આર. પી. સન્સ જિનિંગ ફેક્ટરી " "
 વોલ્ટર્સ અધર્મ મુનાઈયેટ પ્રેસ કં. લી
 પાપનાયકનપાલયમ
 હાઈ ફેરિટ ડી ફેક્ટરી મુડીસ
 મોહુર મુડી ડી ફેક્ટરી " "
 પચ્છમલા ડી ફેક્ટરી " "
 તાઈમુડી ડી ફેક્ટરી " "
 ઇરલાગીઆ કોરી કોગારિંગ વર્ક્સ ગેટુપાલયમ
 રહેમાનીઆ કોરી કોગારિંગ અને
 આઈસ પ્રેસ " "
 આયરપટ્ટી ડી ફેક્ટરી આયરપટ્ટી વસપેરા
 કરકેન્ડ ડી ફેક્ટરી " "
 પરલા ડી ફેક્ટરી " "
 સેસાલિપરા ડી ફેક્ટરી " "
 રોલપુર એસ્ટેટ ડી ફેક્ટરી " "
 શ્રી કુન્ડુ ડી ફેક્ટરી " "
 થી રેટન મોર ડી ફેક્ટરી " "
 કંદમાલા એસ્ટેટ ડી ફેક્ટરી પેરીઆ કરમાલા
 પત્તીગેડ ડી ફેક્ટરી હર્દપિંડ
 કલ્યાણ પન્ડલ ન્યુ ડી ફેક્ટરી " "
 કોલમ્બુર મેન્યુર વર્ક્સ હુડીપલુર
 શ્રીરામ રમુગર વર્ક્સ પોદુર
 રાહિય ઇડીઅન રેલવેનું લોકો અને
 કેરેન્ડ વર્ક્સ " "
ત્રિચિનેપોલી શુલ્કો:-
 હરલપ્પા ચેટ્ટીયાર રાહસ મીસ માનચલનુર
 રાધાકૃષ્ણ મોહર રોડ " "
 શ્રીકૃષ્ણ એન્ડ કું. મોહલર રોડ " "
 લક્ષ્મીવીલાસ રાહસ મીસ " "
 રંગવિલાસ રાહસ મીસ " "
 રૂદમણી વિલાસ રાહસ મીસ " "
 કલીફોર્ડ કું. ની સિગાર ફેક્ટરી વેરીઅર
 અપાવુ ચેટ્ટીઆર અને અરમુખ કોનાર
 એન્ડ કું. રાહસ મીસ પાલકર
 મુન્દરમપીલ્લે મીચેલ સિગાર વર્ક્સ " "
 ગાઈમંડ ન્યુગીડી સિગાર મેન્યુફેકચરોંગ
 કું. પત્તી ત્રિચિનેપોલી
 કાથી અપ્પા રાહિયર રેનેરી " "

મહમમ્મીયા ગઢિયાર ટેનેરી તિમિનોપોલી
કાનાન દેનાન દિવસ પ્રોડ્યુમ કા.
લીમીટની ગઢિયાર મીસ
સાઉથ ઇન્ડિયન રેલવે સેન્ટ્રલ
વર્કશોપ ગોલ્ડન રોક
ગેપાયા અધસ એન્જનીયરીંગ વર્ક

મહારા જીવો:—

એનસાર ડી મિગા કંકટની દીન્ડીમાલ
મીલ્સ એન્ડ કા ની જીનીંગ કંકટની
મહારા યુનાઇટેડ પ્રેસ કા. લીમીટેડ
ગંગવિલાસ ટેકેન્સિટીંગ કંકટની
શ્રીવેદ્ય ગંગવિલાસ ટેકેન્સિટીંગ કંકટની
તીજેવેલી કોટન પ્રેસ કા. લીમીટેડ
સયામ ગઢિયાર રાહસ મીસ
સતાન માઉન્ટ ગઢિયાર મીસ
કાલેશ્વર જીનીંગ કંકટની ઉલીનાંપનિ
કલાશરામ જીનીંગ કંકટની નીશમગનમ
ગઢિલી અધર્મ જીનીંગ કંકટની
મહારા મીસ કા. લીમીટેડ મદ્રાસ
મહારા વિનિંગ મીસ કા. લીમીટેડ
એસ આઇ રેલવે લેમિંગ અને રેલવે વર્ક
મીલ્સ અધર્મ નિનાયક ગઢિયાર મીસ
મહારા શારાજી શ્રીરામ મીસ કા. લીમીટેડ
ગમરામ એન્ડ સન્સ જીનીંગ કંકટની બેની
નીમ જીનીંગ કંકટની સુલુનીમપુરમ

નિલગીરી જીવો:—

રોડ એન્ડ કાઉનિંગ એવરી રૂઢી
ગવર્નમેન્ટ કોર્પોરેશન કંકટની અગનમપર
ગેરજ મોટર વર્કસ ઉદ્યાનમ
ગ્રીન્સન અને કા મોટર રીપેરિંગ શોપ
એલ્વ સુલુ આસારી એન્ડ અધસ મેન્જ
નીઅરિંગ વર્ક શોપ ભાગી
માઉથ ઇન્ડિયન રેલવે લેમિંગ અને રેલવે વર્ક કંકટની
નુકતેન્ડ દી કંકટની
નોન્સુય દી કંકટની
ટેકેન્સિટી દી કંકટની
મહારા દી કંકટની કોટાગીરી

કોડનાઃ એન્ડ દી કંકટની
ગાળે દી કંકટની
ગંગોયા દી કંકટની
લુડ આયર દી કંકટની
નેન્ડલ દી કંકટની
ગેનેરેટોર્સ દી કંકટની
લીડ લેસરેય દી કંકટની
પ્રોપેલર દી કંકટની
ગવર્નમેન્ટ મીનિયન કંકટની
મેગાર ઇન્જીન પ્રોપેલીની દી કંકટની
મેરીન દી કંકટની
ન્યુ હોપ દી કંકટની
મોઆર કાર્થ દી કંકટની
ન્યુ વેન્સ દી કંકટની
વેન્સર્થ દી કંકટની

દક્ષિણ કંકટની જીવો:—

ગોર્ડન એન્ડ સન્સ રેપો કોર્પોરેશન વર્ક મેનનોર
પીન્સ વેસ્ટી એન્ડ કા રેપો કોર્પોરેશન
પીન્સ રેપો એન્ડ કા રીમીટેડ
એલ્વ કોર્પોરેશન
એલ્વ સાયન્સ એન્ડ મન્સ કોર્પોરેશન
વર્કસ બોલાર
વોલ્ટર અધર્મ કોર્પોરેશન વર્કસ બોલાર
કોમન વેલ એન્જનીયરીંગ વર્કસ
કોમન વેલ વિવિધ કંકટની બાનાના
મી અન્ડુન ગઢિમાન એન્ડ
કોમપોઝા હમીદીયા રાઇવ વર્ક
એ આલ્ફ્રેડ એન્ડ સન્સ ટાઇન
વર્કસ બોલાર
બાલુ એન્ડ સન્સ કોંગ્રેશન ટાઇન
વર્કસ બોલાર
કંકટની ટાઇલ વર્કસ બોલાર
બી એમ દી મોઝા એન્ડ સન્સ
હાઇલે ટાઇલ વર્કસ બોલાર
બેયરામ ટાઇલ વર્કસ બોલાર
ગેલેર ટાઇલ કંકટની ટાઇન વર્કસ બોલાર
એ પી ગેલેર ટાઇલ અધર્મ ટાઇલ
વર્કસ બોલાર

નેશનલ ટાઇલ વર્કસ બોવાડ મેગવોર

એસ પી-ટો એન્ડ સન્સ " " "
 વી. એમ પી-ટો એન્ડ સન્સ " (ધમ્પીરીઅથ) "
 રેઓ એન્ડ કુ- " બોલાર "
 મોમ પા નેશનલ " " "
 પી સુર્શન " " "
 તાજ " " "
 ધીમપારાવ એન્ડ કુ " " "
 કામનવેથ " કુરોલી "
 કામનવેથ " જેપો "
 ડી માથીઆસ એન્ડ કુ " " "
 એ જે. માથીઆસ એન્ડ કુ " બોલાર "
 મોર્ગન એન્ડ સન્સ " જેપો "
 મુથાપા યુનીઅન કુરોલી "
 સેઈન્ટ એન " " "
 કામનવેથ હુસીરી " " "
 એ સી. માન્ડરેનાસ એન્ડ કુ. " " "
 હાફર ટાઇલ વર્કસ જેપો મેગલોડ " " "
 એમ રેમેસો એન્ડ સન્સ " " "
 મી ની સુજી નાયક એન્ડ કુ " કુરોલી "
 ઉશ્વા " ઉશ્વા "
 વિન્ડોરીઆ " જેપો "
 એ. આઈ. કે. ઇ એમ હુસનબાવા " " "
 માહેબ બનિંગ દેવગી " " "
 ગાંધી વિવિગ ફેક્ટરીસ " " "
 મેગવોર આયર્ન વર્કસ " " "
 સેઈન્ટ નેસેફીની સોઈનમ ઇન્ડીયન " " "
 વર્. ગોપ હન્કનડી " " "
 મેન્ટ બેમેફેનુ વિવિગ એન્ડા પ્લીસમેન્ટ " " "
 કાદરી " " "
 સાન્ડા એન્ડ સન્સ હાઇનેન્ડ કેરીવર્ક કન્ટનડી " " "
 શ્રીનક્ષી મીંસ સો એન્ડ બ્રાઇન વર્કસ કાસગોડ " " "
 અમ્માસ આબુદુલા એન્ડ કુ " " "
 ટાઇલ વર્કસ " " "
 ઇસ્નામીઆ ટાઇલ કુ " " "
 શ્રી હામોદર ટાઇલ વર્કસ નીલેશ્વર " " "
 રવેશી ટાઇલ વર્કસ બોલાડ " " "
 સ્વમીક ટાઇલ વર્કસ કુરોલી " " "
 કામનવેથ ટાઇલ વર્કસ માપે " " "

મલબાર જીલ્લો —

અયુર ટી ફેક્ટરી વઇની "
 કુંડલ ટી ફેક્ટરી " "
 પેડગોડા ટી ફેક્ટરી " "
 અરપેટા ટી ફેક્ટરી મેપાલી "
 કુનીક ટી ફેક્ટરી " "
 એશમકુલ ટી ફેક્ટરી " "
 વરકુર ટી ફેક્ટરી " "
 નેવીમુડ ટી ફેક્ટરી " "
 આસ્પીન વોલ કુ નુ પોલીકુન કોરી વર્ક તેનીયરી "
 પીઅર્સ લેસ્લી એન્ડ કુ. નુ કોનાડમ કોરી "
 ક્યાંગ વર્કસ " "
 વોર્કટ ઇધર્સનું મોગીકુન કોરી વર્ક " "
 ચેરકગ ટી ફેક્ટરી માનતોડી "
 પીઅર્સ લેસ્લીની કુ નુ વરમરમ " "
 કોરી વર્ક કનીકટ " "
 પેન્ટેશન હાઉસ કોરી વર્ક " "
 આસ્પીન વોલ એન્ડ કુ નુ ટ્રાઇર પ્રેસ " "
 પીઅર્સ લેસ્લીની કુ નુ ઝીનાપમમ " "
 કોઇગ ચાન્ વર્ક " "
 વોર્કર ઇધર્સનું હાઇડ્રોલીક કાઇર પ્રેસ " "
 કેરલ સોપ ઇન્ડીટમુટ " "
 ઝમ. વેથ વિવિગ ટ્રક્ટરી " "
 કાચન વેથ ટાઇલ ફેક્ટરી " "
 ગેડ પીતામર સુદગજ રત્નાકર મીન " "
 રેન્ડર્. ફ્રાન્ચ કુ. લીમીટેડ " "
 દત્તની સો મીન " "
 કલાઇ રાયમ રાઇમ મીન અને સો મીન " "
 કોમીયુ સો મીન લીમીટેડ. " "
 નુ મલબાર ટીંગર યાર્ડસ અને મો મીન " "
 કુ. લીમીટેડ " "
 મલબાર સ્પીનિંગ અને વિવિગ કુ વીમીટેડ " "
 રટાર ટાઇલ વર્ક લીમીટેડ " "
 પ્રેસીડેન્સી મેન્ફેકચરીંગ વર્કમ રીંગલ " "
 વનીકટ ટાઇલ વર્ક " "
 કામન વેથ ટાઇલ ફેક્ટરી " "
 શીરોક ટાઇલ વર્ક " "

મયમાર ટાઇય વર્ક	ગીઠક	મયમાર ટેનેરીસ	આળીકય
ફોન્ડ ટાઇય વર્ક	"	હન્ડીઅન મીનીમમ લીમીટેડ	હળપુરી
મામળી કોરી વર્ક	"	મયમાર રાઇસ એન્ડ એક્સપોર્ટ મીય	વેટલીય
પુલ્લુના ની ફેક્ટરી	પુલ્લુના	માફિય ઇન્ડીઅન રેવિન્યુ લેડિઝ અને	
મેન્ડીનસ રોક ટી ફેક્ટરી	વવગમય	ફેબ્રુ વર્ક	ગોરનુડ
નવપોઆ ટી ફેક્ટરી	તવપોઆ	ગોરનુડ ટાઇલ વર્ક	"
તરમલા ટી ફેક્ટરી	નુતાનમેટ્ટી	મવનમેન્ડ કારેન્ડ મો મીન	એલવકોટ
એસી. એગ્રેટ ની ફેક્ટરી	એસી એગ્રેટ	એમ એમ. આગ ટાઇલ વર્ક	"
આરોન વોય એન્ડ ડા. ની		આગ. એન્ડ મન્સની વિવિગ ફેક્ટરી	નીલાપટમ
એઇન ફેક્ટરી	અચીન	આરન એન્ડ મન્સની ટાઇન ફેક્ટરી	"
એપોલો છુન્ટન એન્ડ મન્સનીકાય. ફેક્ટરી	"	કોમન વેય ટાઇન ફેક્ટરી	કોલકય
પીઅર્મ વેરની એન્ડ કા. નુ		આટા પાવમ ટાઇલ વર્ક લીમીટેડ	એ ટાપાવમ
કોઇર ધાન ટ્રેસ	"	કે. એન ટાપિ વર્ક	"
અચીન હાઈર વર્ક વર્કસોપ	"	પનાગી ટાઇન વર્ક	પટાઈ
મવનમેન્ડ કીનગી પ્રયોગ શાળા	ટાનુડ		

અકરણુ ૭ મું.

ઇલાકામાંના બગીચાઓ.

બગીચાનું નામ.	આકીકરું નામ.	માનો છે ?	વિસ્તાર એકરમાં.	વોરન્ટ-પ્રેસો.
આનનોગ એગ્રેટ	ફીમદમ રોક માન્સ	કોરી-મિત્રના	૧૦૦	શુકાનુ-નિનગિરિ
અમીઆમ	આ બ રસુવખાન	કોરી	૩૩૦	મેરકગ-કોઈકમદ
અચુડ	મનવાળમહેન્સન લી.	વલતરી-મનમાડ
અરેરમિ	નિનગિરિ મેન્ડેશન કં	કોરી, આ, ગમર	૪૭૮	કુનુ-કોઈકમદ
અરેવાછે	એચ મોનમન	ગમર	...	વલતરી-મનમાડ
એલિસીઆ	રોક સુવરાજ ખેનન	કોરી-સીકોના	૧૮૦	નાતાની-નિનગિરિ
અલીક કું	દમયુ એ બ્રોન	કોરી-મરી	૬૭	સિંધુ ૧૮૩૫૨૦
અનિટાપુ	નિનિ એન્ડ કં ની	કોરીમમરી	૧૮૦	નિનિપુર-
અલાકાવેની	યુનાઇટેડ નિ ની	લી આ	૪૪૮	કટાની-નિનગિરિ
અલાહના	મદર માહમદ મે સન્સ	...	૪૫	કુકાનુ "
અલીકુટિ	મજન પ્રધર્મ	કોરી-એનમચી	૨૪૬	નોમના પેક-ટર્મ
એનીઅકોનમ	નાવલુકોર રમર ની	રમર	૬૦૫-૦૬	સુકાયમ-નફા
એનાઈડી	મેમર્સ એમરસોન	કોરી	૪૦	ટાટાપુન-નિનગિરિ
આઈડીઆ કોરી	ઈ. એચ. લીઈ-સ	કોરી	૧૩૦	નગર-નેનીચી

ખગીયાનું નામ.	માલીકનું નામ.	શાનો છે.	વિસ્તાર.	પોસ્ટ સહો.
આર્ટ	નિયગિરિ પેન્ટેશન કા.
એરીયા	ગંગેયા ગાંડન કા.	કાફી	૩૪૦	દિવ કાઠાગિરિ-નિયગિરિ
એરાપેટામુપ	મયસાસમ પેન્ટેશન શી	...	૩૦	ટાટાપુલમ-નિયગિરિ
આર્ટ એન્ટેટ	મેસર્સ ડ. એમ પુડ	કાફી	૮૧૩૬-૪૦	મેપાટી-મનપાટ
આટીમેનગયા	ડબલ્યુ. આર. ગાંડ	કાફી	૨૫૦	માન્નીપાયા-કોઈપમુટ
આડાટોડ	પિ ઇન્ડીયા અને ને- ટીશ હોયમેય કા-ઓ- પટેટીન મોમાદરી	આ-મગી	૨૦૦	મિદાપુર- "
એરી પુ	મે. ડબલ્યુ. ની. ન-ગેશન આ-કાફી	...	૬૨૧	પેટી-કાટી-મનપાટ
આયમદીન	નીયગિરિ ટી પેન્ટેશન કાફી	...	૩૪	કાઠાગિરિ-નિયગિરિ
આથીયાર કોની	ઇ. મેન્ડ	...	૪૪૦	સુપુડ- "
આનમન કોરી	પોન્ડીચરી આર. સી મીનીઆન	...	૭૭૭	ચેન્કાડ-મેનમ
આયમની	ધિ કાન્મનીટોડ કોરી એન્ટેટ કંપની એરી-બગે મરી	...	૬૭૭-૭૫	"
બામ્બડી અને ગોધકરી	ટે. એ. એન્ડ રનન વંડન કાફી-મગી	...	૪૮૫	ટીટીમગી-કોઈપમુટ
બદામ	આઇ. એચ. ચેયમેર	કાફી-ચીકાના	૨૫૦	મરકગ- "
બનાટી	જે. લોર્ડા.	કાફી-આ	૭૫૬-૮૧	ન્યુ હોપ-નિયગિરિ
બાનુડ	એચ. એન. જે. એચ. એમ. એન્ડમ	કાફી-આ	૧૮૦	કાઠાગિરિ- "
બામનુડ	મીઅર્મ પેગી કા.	...	૩૩૧	ન્યુ હોપ- "
બેપાટી મોટા એન્ટેટ	ડબલ્યુ વાગ વાઈન ક.	કોરી	...	નિયગિરિ- "
બેલ્લેચુએ	ડબલ્યુ. એસ. કાટો	સિ કોના	૨૦૦	મહાપુર ઉત્તર-કુર્ગ
બેલકુડી	બી અલહુડી એન્ટેટ વી	કોરી-મિ કોના	૬૨૦	નાડુવડમ-નિયગિરિ
બેલી કુપમુપ	મહમદ હામમ ગેડ	કોરી	૨૨૦	કિયડગાડ "
બેલવિડેગ કોરી	સર એફ. એ નિકાચન	...	૪૨૨	ન્યુ હોપ- "
બેનાચી	હાજી ફરીર મદમદ એન્ડ સન્સ	કોરી-મરી	૧૬૯	ચેન્કાડ-સેનમ
બેનહોપ	વી આયકુપ્પુ સુડનીયાર	...	૩૦૧	સુનતાન પેટરી-મનપાટ
બેનસામોન્ડ	આર. મોરદન	મગી-કોરી	૧૮૦	કુર્ગ-નિયગિરિ
બેચોર દિવ	પી. માર્શલેય સુન્વીઆર આ-કોરી	...	૧૯૬	પોલીપેટા-કાઈપમુટ
બેવેન	જે. એન્ડ એન ગેન્ડ કોરી	...	૭૦૦	કોનોકામ્મે-નિયગિરિ
			૨૩૮	ચેન્કાડ-મેનમ

ખગીયાતું નામ.	માલીફતું નામ	ગાનો છે.	નિમ્તાર.	પામ્મ છલ્લો.
ભવાની એગ્રેટ	ભવાની ડી. ટ. વી	ચા	૩૭૬	કટારી-નિવગિરી
ખિથડ ૮૦૬	ડબ્બુ બાગ્ડન ગઈટ	કોરી	૬૧૩	નેવાકોટા "
ખોનાવેનુરે	મિમિસ પોષમર	કોરી	૧૬૭	નગુરુ-મેનમ
ખુથેકરી	ડે. ડી. ફેલોઝ નિમ્મન	...	૨૦૨	કિયમટાગિરિ-નિવગીરી
ખોનાડી	મદમ્મ આમ્મુલા જે	કોરી-મરી	..	વલ્લીરી-મનમા
ક્ષિઅર્થા	એચ એફ. લેક	ચા	૬૦	ડુનગ-નિવગીરી
કુકનેન્ડસ	૪ ડબ્બુ ગોટ્ટી	...	૧૪૦	નગુરુ-મેનમ
કુકનેન્ડસ સિપ્પી રીડ	નિવગિરી પેન્ટેશન ૪ વી	..	૧૫૧	ડુનગ-નિવગિરી
કુકનીન અને સિસ્કેય એગ્રેટ	મિસિસ ની છ લેચયર ટ્રાપી		૨૨૦	ચેન્કાડ-મેનમ
કુલ્લીઆગ	મીઆગ જે	..	૨૭૫	ડુનગ-નિવગિરી
બર્નસાઈડ	એફ ટાંડા બન્ટ	કોરી ચા	૫૩૦	કોટાગીરી "
બાઈગાહની	મીરા માહેમ ગઈથ	કોરી	૧૪૦	તત્તપુનમ "
કામેગરીવ	એ એન. ગ્રોન્મ.	ચા	૫	કોટાગિરિ "
કેર્નાદિય	એ ૪ રિચટ.	ચા-૭ ડુનમ	૮૬	ઉટાકામન્ડ "
કેયકોનિઆ	બી શોટ્ટ	કોરી	૭૭	નગુરુ-મેનમ
કથીકટ	કેન કથીકટ એગ્રેટ બી	૨૫૭	૧૮૫૬	ડુનમ ગયમ-મનમા
કેપમેટન	એમ. કેપમેન	કોરી	૧૫૧	ચેરનાડ-મેનમ
કાનાનોગ	ડે એફ. ટેકપ્સ	કોરી-એનાયવી	૨૦૩	મુડીગીરી-મહીચુ
કેરેલીના ડી	ચોમમ આઠિનના વાગસો	ચા- ૧૧	૫૭૭	ડુનગ-નિવગીરી
કાપેનગીની	બલ્ક મદમ્મ ૭૨ મન્સ	કોરી-ગરી	૪૧	મેપારી-મનમા
કેરીંગટન ડી	તીયાગાયા એગ્રેટ ૪	ચા	૧૬૦	કિનકુકાહ-નિવગીરી
કાશાટન	એ એસ. ડન્ટીશન	કોરી-ચા	૧૮૦	કુથકુમે "
કામકેડસ અને મનના પુડી એગ્રેટ	આગ મી મીશન	કોરી	૨૩૬	ચેન્કાડ-મેનમ
કેટલ કોર્ટ	હેનરી રાજર્મ મન્સ	કોરી-ચા- એનાયવી	૧૧ ૬	વનપા ૧-કોન-મનમા
કેસલીન	પી. એચ ડી બીન	ચા-કોરી	૧૭	કટારી-નિવગીરી
કાવેરી પીક અને લુલીઅન એગ્રેટ	એમ એમ હાઇટ	કોરી	૪૬૦	નગુરુ-મેનમ
ચેનાન ટાટાય	પ્રાન્સોલીટ્ટક ટ્રાપી એન્ડ ક પની	કોરી-મરી-૧ ન ૨૫૭	૨૩૬	પાવીમેટા-કોઈ
ચેનકાડ કોરી	મિસિસ વિન્ડમે	કોરી	૧૬૭	ચેન્કાડ-મેનમ
ચેનપારા	સેન્ટલ ત્રાવલુકોર ૨૫૭ ક પની વી.	ગળા	૭૩૭	ચુન્કકાયા-મનમા

અગીચાનું નામ.	માલીકનું નામ.	શાનો છે.	વિસ્તાર.	પોસ્ટ છલ્લો.
ચેરકરા અને એરેટ	છગ્ગી. સ્કો. કો. હોલ.	ચા	૧૪૭૫	માન-તોલી-મલપ્પાર
તુમાની				
ચિન્નહી	કો-સો કોરી કં. લી.	કોદી, મરી, રગર	૫૦૦	સિદ્ધપુર-કોઇ
ચાંદ મોપાર	દાજી કુટીરમદમદ શેઠ સન્સ	કોદી	૬૫૫	મુલુર-નિલ.
ચાનિંગ્લી	આર મોર્ટન	કોદી-મરી	૧૩૬	પોલીમેટ-કોઇ.
ચીટલી	ધિ દ્રોપિકેશ પ્લે-ટેશન લીમીટેડ	રગર-મરી શ્રીકૃષ્ણ	૫૧૧	મુન્ડકાયમ-મદુરા
ચાલીકાંડ	એલ્ડીસ કોરી એરેટ લી.	કોદી, મરી, રગર	...	સિદ્ધપુર-કોઇ.
ચુલીકા	લ્યોર્ડ રોમાલી	...	૧૭૪૦	મેપાલી-મલપ્પાર
ચુડેલ	મલપાલમ પ્લે-ટેશન લી.	ચા	૫૯૨	વધગી-મલ.
કલરમોન્ટ કોરી	એ. આર. ડિરેક્ટવા	કોદી	૧૦૧-૬૫	ચેરકાંડ-સેલમ
કલીવલેન્ડ	પી. રામચામી પીલ્લે	ચા-કોદી	૧૦૩	કુનુર-નિલગિરિ
કોલેસબર્ન	ડબ્લ્યુ. એમ. બ્રાથ	કોદી	૧૫૦	મરકરા-કોઇ.
કોલેસ ગેરટ	એ. આર. હાજી કુટીર મદમદ શેઠ એન્ડ સન્સ	કોદી-રગર	૧૬૦	કુલુર-નિલગિરિ
કોલેવેલી	મેસર્સ જી. એ. મિલર	...	૧૨૦	ટાટાપુલમ "
કોલીરી	ઈ. આર. કીન્ડરલી અને ડબ્લ્યુ. ડીને	કોદી	૧૦૦	કોટાગિરિ "
કોચીન રગર કુ. લી.	ઈ. એફ. મેનસ, નોર્મન	રગર	...	" મલપ્પાર
કોલોલીટેડ કોદી એરેટ	એફ. ડબ્લ્યુ રીચર્ડ્સન	કોદી-મરી	૪૪૦-૨૩	પોલીમેટા-કોઇ.
કુલાકુંબી	નિલગિરી પ્લે-ટેશન કુ.	કોદી-ચા	૩૦૪	કુલાકુંબી-નિલગિરિ
કુનુરચાલી	જેમ્સ સ્ટેન જે. બી.			
કુરંગાદી	વરુ	કોદી	૧૮૦	કિલકોટાગિરિ "
કુરુમરમલા	મીન્ડ શેઠ	...	૪૦	કુરુર "
કુરુમરમલા	ટી. પી ગૌડ	...	૬૩૦	વધગી-મલપ્પાર
કોટાકાકુ	એ. ડી. કેમ્પ બેલ	...	૪૬૯	મરકરા-કોઇ.
કોટામેટા	કો-સોલીટેડ કોરી એરેટ	કોદી-મરી	૫૭૦	પોલીમેટા-કુર્ગ
કોર્નેલન	ડબ્લ્યુ સી ડીને	કોદી	૧૭૦	કિલ-કોટાગિરિ-નિલ.
કવરકોલ્લી	મેન્ડલ ક્લપર્સ	...	૪૦૦	સોમવારપેટ-કુર્ગ
કવરીમેટા	બીનીએન્ડ કું. લી.	કોદી-મરી	...	સિદ્ધપુર "
કેમ્પોર	સિલ્વોન લેન્ડ અને પ્રો. કું. લી.	ચા	૮૫૦	કુલકેએ નિલગિરિ
કોફટન	બેઠલી એન્ડ બ્રોક્	ચા-સિંકોના	૧૪૪	તતપુલમ "

HADDON & CO.,

BREMNER PRESS,

FINE ART JOB PRINTERS, BINDERS AND ENGRAVERS,

49, BUDRIAH STREET, MADRAS.

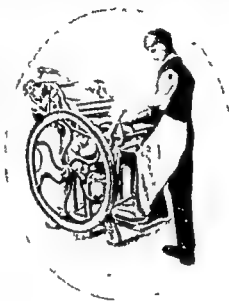
LETTER PRESS DEPT.

ORDERS for letters headings, Receipts, Agreement forms, Labels and for Commercial work of all descriptions etc, are EXECUTED PROMPTLY

HALF TONE

AND COLOUR PRINTING.

Wedding Cards, Menus, Programmes etc, artistically designed and printed in best style

Presentation Addresses and Poster Printing are a speciality

BOOK BINDING

Ledgers and Account Books, Machine Ruled and Bound in Morocco and Canvas etc, with marbled or fancy edges

OUR RATES ARE VERY MODERATE

Tryal orders are earnestly solicited

હાડન એન્ડ કંપની નો,

બ્રેમનર પ્રેસ.

નં ૪૯, બુદ્રિયા સ્ટ્રીટ, (પચયમ્પા કોલેજની બાજુમાં) મદ્રાસ.

આ પ્રેસમાં અંગ્રેજી, તામીલ, તેલુગુ, કેનેરીઝ, ગુજરાતી, સંસ્કૃત વગેરે ભાષાઓમાં નાનાં વિત્રીટીંગ કાર્ડથી લઈને ચોટાં ચોટાં શો કાર્ડ અને પોસ્ટરો સુધીનું મન પસંદ વ્યાજબી દામે અને ઠીક વખત પર કામ કરી આપવામા આવેછે- જાજ વર્ક ઉપરાંત પુસ્તકો છાપવાનું કામ પણ ઠરીએ છીએ. એક વાર મુલાકાત લઈ જાત્રી કરો-

બગીચાનું નામ.	માલીકનું નામ.	શાનો ક્ર.	વિસ્તાર.	પાસે સ્થા.
કુશોન કોટાઈ	બીની એન્ડ કું.	કોઈ	૧૫૧	સિદ્ધપુર-કું
કુશુર	બાદર મદમદ શેઠ સન્સ	...	૧૦૦	તત્તપુલમ-નિલગિરિ
કર્સન	ઇ. ઝી. લીલ	ચા-કોઈ	૫૨૨	કોટાગિરિ
દવમુલા	કાથે શેઠ	કોઈ	૧૦૦	અંકુર
દવરકાકુ	એન. એમ રંગાચીય	...	૧૫૩	પોલીમિટા-કોઈ
દીપસં	એક. કોકગર્ન	કોઈ-ચા	૨૭૨	કોટાગિરિ-નિલગિરિ
દેનાઆદ	જે. બી. બાર્થા	કોઈ	૧૧૨	કૃષ્ણકે
દેવસોસા	મારતચેલ મુદ્દલીઆર અને સન્સ	કોઈ ચા સિકેના	૭૦૦	કરુટરી
દેવસોસા	દેવસોસા ટી. કું. લી.	ચા	૨૪૦૦	દેવસોસા
દેવન	એ. આર. પી. ગોડ	...	૧૭૭	નેલકોટા
દીબીરી	મન્જસ અધસં	કોઈ	૩૬૮	સોમવારપેટ-કોઈ
દોદાબેટા ટી	બા. કે. મુંગઈ ગઉડર	ચા	૩૭૦	ઉટાકામંડ-નિલગિરિ
દોદાબેટા	કોન્સોલીટેડ કોર્પો ટી. લી.	કોઈ	૧૬૬	પોલીમિટા-કોઈ
દોદા મોપાર	કૃષ્ણમદમદ શેઠ સન્સ	...	૬૬૨	અંકુર-નિલગિરિ
દોલારીન	ઇન્ડીઅન રગર અને કોર્પો ટી. લી.	...	૭૦	કંજુર
દુર્ગ	ડબલ્યુ. એસ. ટેલબોટ	કોર્પો-રગર	૭૪૬	"
ફાબરી	ડબલ્યુ વુડમેન	કોર્પો-મરી	૪૦૭	પોલીમિટા-કોઈઅંકુર
ફન્ડ તુરાઈ	જે. એફ. શ્રી-ડેસે	કોર્પો	૮૦	કંજુર-નિલગિરી
ફનહિતિ	બેઇલી અને બ્રોક. લી.	...	૪૩	તત્તપુલમ
ફન્સન્ડલ ટી	ઈ. ઈ. લીમોઝીન	ખડ-મેવે	૨૧૦	ઉટાકામંડ
એલેનાડ	કર્નલ ટી. વોલ	કોઈ	૨૫૦	"
એલકોરેડો	રેગ્યુલર રગર, ટી	રગર-ચા	૫૮૬	મુન્ડકાપમ-મદુરા
	એસ્ટેટ લી.	કોઈ	૬૫૦	પોલીમિટા-કોઈઅંકુર
એલીઝા	એચ. આર. કેગ			
એલ્કેટાન	પેનોરા ટી પોલ્યુસ કું. લી.	ચા	...	કાલપેટા-મલબાર
		...	૨૪૮	ઉટાકામંડ-નિલગિરિ
એમરેકવેલી	આર. જે. લીઆર ફોડ			
એમરકુલા	પેનોરા ટી પ્રોડ્યુસ કું લી.	પેરી-ટેરી-મલબાર
ફેઅરગીલ	એમ. આર. કૃષ્ણામીન			
	ટી કું.	કોર્પો-રગર	૬૩	તત્તપુલમ-નિલગિરી
ફેઅરલેન્ડસ	એલ્કલીય કોર્પો એસ્ટેટ કું. લી.	...	૩૧૦	સિદ્ધપુર-કોઈ
ફેથાઇલમ	એ. આર. હાઇ કૃષ્ણર-			
	મદમદ એન્ડ સન્સ	...	૨૫	મેટુપલાપમ-નિલગિરી
"	એ. આર. બાદરમદમદ શેઠ કોર્પો-મરી		૬૦	તત્તપુલમ

બગીચાનું નામ.	માલીકનું નામ.	શાનો છે ?	વિસ્તાર.	પોસ્ટ છાંસો.
ફસીશીરા કોરી એસ્ટેટ	બી. શાઈ	...	૨૪૦	નગલુર-સેલમ
ફર્નડેલ	" ફ્રેન્ચુરવામી એચર અને બ્રધર્સ	કોફી	૬૪-૪૬	તતપ્રલુમ-નિલગિરિ
ફોરેન્સ	" મલમાલમ રજર પ્રોડ્યુસ કું. લી.	રજર	૬૨૭	કલ્થુરીટી-
ફોરેસ્ટ હીલ	" જે. એચ. વેપરેચર	કોફી	૪૦	ન્યુ હોપ-નિલ.
ફીથહોલ	" એ. કે. વેલ્ડ ડૉર્નીંગ	કોફી-ચા	૩૫૦	હુલીકલ "
ગડબુક	" જી. આર. જેમ્સ	મરી	૧૪૩	નેલાકોટા "
ગવીપરા	" જી. એચ. એચ. એચ. ગીફર્ડ	કોફી	૫૦	ગુડલુર "
ગાટેહુલા કોરીગકાડુ	" ક-સોલીડેટ કોફી કું.	કોફી	૩૦૨-૩૭	સિદાપુર-કોઈ.
ગેમ્બલ કોરી	" પર્સી. જે. વોટ્સ	...	૩૦૦	ચેરકાડ-સેલમ
ગેનબર્ન	" ઇન્ડિઅન પેની-સુલાર ટી. રજર કું. લી.	ચા-રજર	૪૪૦	મેટપાલયમ-નિલ
ગેનબર્ન ટીન કોફી	" નીલગીરી પ્લેન્ટેશન કું.	ચા-કોફી	૧૫૦	ફુનર- "
ગેનડેલ	" "	ચા	૪૧૪	" "
ગેન્ગોર	" "	ચા	૫૦૮	" "
ગેન્ગોર્ન	" લેડી લેસ્લીમીલર	ચા	૨૦૦	પાયકરા- "
ગેનપીક કોફી	" આર. એ. ગીર્મી	...	૧૫૦	ચેરકાડ-સેલ
ગેનવેન્સ	" ગેનવેન્સ એસ્ટેટ કું.	કોફી	૧૨૧	ગેનવેન્સ-નિલ
ગુડલુરમુલી એસ્ટેટ	" જે. એચ. વેપરેચર	કોફી	૧૬૧-૨૫	ન્યુ હોપ-નિલ
ગુડની	" મેસર્સ ઈ. મોસ્ટુમ	કોફી	૨૦૦	કોટાગિરિ- "
ગુન્નરા	" બેલ્લીબ્રોક કું.	કોફી-ચા	૧૧૫	કિલકોટાગિરિ-નિલ
ગ્રેન્સ હાઇફીલ્ડ	" મહમદ મુગેન સન્સ	કોફી	૬૦૦	ચેરકાડ-સેલમ
ગ્રીનફીલ્ડ	" જે. એસ. એચ. મોર્ગન	કોફી	૨૭૦	સિદાપુર-કોઈ.
ગ્રીનહિલ્સ	" એ. બોપના	કોફી	૧૬૦	વેરાજમેટ-કોઈ.
ગ્રે કેમ	" સા. ઈ. સી. વોલ્કર	કોફી	૮૦	કલ્કાટી-નિલ.
ગ્રેન્સ એન્ડ બર્ની	" લાઇ આન્ડુર રોડ રાહોમ	ચા-મરી-કોફી	૨૮૭	નેલાકોટા- "
ગુઆર્સી	" જે. આર્ચર્ડ	ચા	૧૦૩	ચ્રીગિરી-નિલ.
ગુડુર	" એચ. એસ. ડીકોન્સ	...	૨૦૦	ચેરકાડ-સેલમ
ગાપ્પડ	" જે. એચ. વેપરેચર	કોફી	૫૩૩	ગાપ્પડ-નિલ.
ગાપા	" એ. બોપના	કોફી	૯૨	સિદાપુર-કોઈ.
દક્કરી	" મેન્ડેસ બ્રધર્સ	કોફી	૭૮૦	મરકરા- "
દક્કરી	" ઇન્ડિઅન પેની-સુલાર રજર અને ટી. એસ્ટેટ લીમીટેડ	કોફી-રજર	૩૫૪	ફુનર-નિલ

અગીઆનું નામ.	માલીકનું નામ.	શાનો છ ?	વિસ્તાર.	પાસે શું હોય.
હસશાના	સી. ડગ્લસ. હેઇન	આ	૧૧૯	કુલકબે-નિલગિરિ
દર્મખેટા	પી. ગેરેટ અને પી. સી. ગેરેટ	કોફી	૩૦૦	પોલખેટા—કોફી.
"	કન્સોલીડેડ કોફી કું.	કોફી	૧૮૫	" "
દરફુર	પી. જી. રીપોંગ	કોફી	૭૦	આતિ—
દહોથોરે	એ. જે. કે.	આ-કોફી	૫૦૦	કોટાગિરિ—નિલ
દથેરગૂડ	ડોલ મુડા	કોફી	૧૦૦	" "
દોથોનમુપ	કન્ડીઅન પેતી-મુલા			
	રબર ટી. એસ્ટેટ લી.	રબર-આ	...	થેરકાડ—સેલ
દેલેન	એ. એચ. વેપગેઅર	...	૫૨૦	મુખ-નિલ
દેરર	એ. બોપના	કોફી	૨૫૦	સિદાપુર—કોફી
દાહબરી કેલેનીઆ	સા. ડી રાધલ	...	૧૩૨	નગલુર—સેલ
દાહલેન્ડસ એસ્ટેટ	...	આ-કોફી	૨૫	ફુર—નિલ
દહરમિ'કોના	ક કોલી-સ	સંકિના	૬૨૦	—નિલગિરિ
દોપ એસ્ટેટ	એ. એચ. વેપગેઅર	કોફી-આ	૨૪૦	મુખ—
દોપલીસ	એફ. એમ. કોકમર્ન	કોફી	૬૮	કોટાગિરિ—
દુકર	ડગ્લસ. આર. રાહટ	કોફી	૨૦૦	મરકરા—કોફી
દુન્ડકમહ	એ. ડાનિંગ	કોફી	...	કુલીસા—નિલ
દમગોડ એસ્ટેટ	સી. બાર્ટન ગાઇટ	સંકિના	૧૬૫	ઉટાકામ—નિલ
આહમેક્સ લોજ	નોનસચ ટી. એસ્ટેટ લી	આ	૩૨૮	ફુર—
હાગલવુડ કોફી	ડગ્લસ. આહ. એ. લીઅર	...	૧૨૦	થેરકાડ—સેલમ
હાન્વરગીડ	ગ્રાફરમદમદ રોડ સન્સ	કોફી	૧૨૦	તપુપુમનિલ
આપરપાડી	ઈ. રેકો. હોનમેજ. કો-ઓપરેટીવ મોસાહી લી	આ	૧૩૩૨	વલપરાહ
જેરી	"	આ	૪૨૨	માન'તોડી-મલખા
જાંજુર ને કંજુર	ફેટન નોર્મન ફેન્કસ	કોફી	૬૭૦	મદુપુર-કોફી
કુળીનાડ	એ. બોપના	કોફી	૯૧	વીરાગપેટ—કોફી
કડલટ	એચ. એ. આર. ગ્રાફર-મ. રોડ સન્સ	આ-મગ-કોફી	૧૪૬૦	મેપાડી-મલ
	આર. દાર્લી	આ-રબર	૦૧૬૨	—મદુરા
દડમનકુલમ	'જી. કે. માર્ટીન	...	૩૨૦	કોટાગિરિ—નિલ
રેખેટા	એ. આર. એચ. ગ્રાફર			
રાકોગુનક	—મ. રોડ સન્સ	કોફી	૪૨	તપુપુમ—
	મલખાલમ પેન્ટેલન લી	રૂ	૧૪૮૫	થેડુપા—મન
કુલીપાર				

બગીચાનું નામ.	માલીકનું નામ.	શાનો છે ?	વિસ્તાર.	પાસ્ટ અસો.
કલરીમલાઇ	એસ. એમ. ડબ્લ્યુ.			
	પ્રીયડ	...	૧૯૩	ચેરકાડ—સેલ
કનખાલી એસ્ટેટ	જે. લોર્ની	મરી	૧૭૩	પોલીએટા-કોર્ષ
કનખા રબર	રોસ નોર્મન, ને ઓર્નીંગ	મલખાર
કાનલુટી	જે. લોર્ની	કોફી-ચા	૮૦	કોટાગિરિ-નિલ
કારૂરા ઝુપ	મલખાલમ પેટેશનકાંલી.	ચા	૧૮૩૧	મેપાડી-મલ
કારીટેરી	મુલરાજ ખટાઉ	કોફી	૩૫૧	કારટેરી-નિલ
કપીઅરકાડ	એ. બોપલા	...	૧૫૦	મરકરા-કોઇ
કેટરાઇન ફોર્મ	ડબ્લ્યુ. આર. મેકડોનાલ્ડ	કોફી	૬૭	ફુર-નિલ
કેકુકાલ	સી. ઇ. મેક્લીન	કોફી	૧૫૦	મરકરા-કોઇ
કેલી	જે. એચ. વેપરેઅર	કોફી	૪૨૦	ચુપ- નિલ
કેલીરી	સી. લમ્સડન ઇગન	કોફી-ચા	૨૮૮	કિલ કોટાગિરિ ,,
કેરલા રબર કા	ટી. ડબ્લ્યુ. એચ. શ્રીએટ	...	૧૪૭૭	કેરલા-મલખાર
કેરીઆ સોલા	જશવંતસીંહ	કોફી	૧૨૦	નેલકોટા-નિલ
કીનલુર રબર	એમ. નોર્મન	રબર	૧૩૩૫	કિનલુર-કોઇ
કીના કોરીઆ	એ. ડબ્લ્યુ. માડન	કોફી	૨૮૩	કિલકુકા-નિલ
કીથલકાડ	એ. બોપલા	કોફી	૧૦૦	મરકરા-કોઇ
કોકુર	૪૭	તતપુલમ-નિલ
કોડાનાડ ટી એસ્ટેટ	ટી. એચ. હીલ	ચા કોફી	૧૦૫૩	કોટાગિરિ-નિલ
કોકયાર	રેલુકે રબરટીએસ્ટેટ લી.	રબર ચા	૫૧૦	ચુપ કાયમ-મદુરા
કોલચુડી કોરી	બી. પી. અયપ્પા	કોફી	૧૧૦	પોલીએટા-કોર્ષ
કોલીપથી	રાજાહાકુર ટી. એસ બાલકૃષ્ણ એચર	કોફી ચા	૩૦૦	કલકુની-નિલ
કોર્થીકાડ	સી. એન. મુહમ્મદ-ખાર- એટ-લો	કોફી	૩૦૦	મરકરા-કોર્ષ
કોટકા	સી. સમરડન ઇગન	કોફી ચા	૪૬૨	કિલ કોટાગિરિ-નિલ
કોટા હોલ	કર્નલ હચી-સ	ચા સીકાના કોરી	૭૦	કોટાગિરિ ,,
કૃષ્ણ	સી. એમ. મંળપ્પા	કોફી મરી	૨૮૦	મરકરા-કોઇ
કુલુથી	હાસમ શેડ	કોફી	૧૨૦	કુલુથી નિલ
કુલીયાડ	જાકર મલમદ શેડ સન્સ	કોફી ચા	૮૦	ચાલુર ,,
કુરુર કેમ્પે	હાઇ ઇસ્માઇલ શેડ બધર્સ	કોફી	૧૫૦	ફુર ,,
કંબુકુડી	મેસર્સ બી. કેયલે	કોફી	૬૦૭	ચેરકાડ-સેલ
કંબરી	એ. બોપલા	કોફી	૨૪૦	પોલીએટા-કોઇ
કપકાયમ	નાવલુકાર રબર કા. લી.	...	૬૨૨	ચુપકાયમ-મદુરા
કુરમ્પર કોરી ને કુટ	સી. કે. શાંત		૨૫૦	નમલુર-સેલમ

બગીચાનુ નામ.	માલીકાનુ નામ	માનો છે ?	વિસ્તાર.	પોષ્ટ છલ્લો.
કુટીકુલ	અન્ડ કાયમ વેલી ૨૫૦ કો. લી	ના	૧૩૬૬	અન્ડ કાયમ-મફુગ
કુટીયાડી ૨૫૦ કો. વી	કેમ્પાગ હ-ટ	૨૫૦	૧૧૫૨	કુટીયાડ-મધુખાગ
લોરીસ્ટન એરેટ	જે એચ. વેપ શેઅ	કાશી	૪૩૨	અધ-નિલ
લપુડ	મદમદ હાશમ શે	કાશી મની	૩૫૭	મમનપુડી,
લીડસ્ટેચ મુપ	ડી હર્સીના એમ્મેન્ટર્મ	આ	૧૨૦૦	નાકુવટમ-
બુક્ષીએના	જે અને એમ. જે. ગેન્મ	કાશી ના	૨૨૦	કલકમે-
લોડેચ, કેમ્પોગી	એફ. ડેવીડ રુયાસ	ના	૧૦૪	ઉટાકામડ-
લો હીય	પી. વી. પ્રીરો	કાશી આ	૪૮	તતપુલુમ-
લોઆ દેવમલાઈ,	સન્સ બાલન બાવામાટેબ		૪૨૫	ગુરુ-મન
લોઆ ફર્ડલ	ટી વેપ્ટ ગાધન બધર્મ	કાશી ફલ	૭૫	તતપુરુમ-નિન
લોઆ ટાઈમ-ગો,	એમ. બમફુલા જે	કાશી	૨૫	ગજીમી-
લખી વેની	ડબલ્યુ ડેસન	આ	૧૧૦	મટાગિરિ-
નદનાડ	ક્રુટી થોસ છ દીન	કાશી	૧૪૦	" "
મના	ઈ છ બ્યોર્ડ લોગ્ટન	કાશી	૨૫૩	નથે-
મેગોરેજ મુપ	ઈ નીસ-રોકે કાઓપગેટીર મે સાયદીસ	આ	૮૧૬૦	ઉટાકામડ-
મેનુ કોટપ્ચ એરેટ	સેધન્ટ લેન આઈસ	કાશી આ	૬૫૦	નથે-નિનિગિ
નાગોલી	કેમ્પાગેટ કાશી	કાશી	૧૭૨૩	સિદાપુર-કાઈ
મશમની	એન મુનન-મેટિયાગ સન્સ	કાશી સતગ	૨૫૦	અદકર-લી-કીમય
મરુકના	એ ડબલ્યુ ગોર્સ	કાશી	૪૬૭	કોટાગિરિ-નિન
મેરીડ મુપ	મવાનમ રેન્ડેશન લી		૦૦	નેવકોટ-
મેરીલ	"	કાશી આ	૧૩૩	નગ-
મીજી	ખાખાજી સે	કાશી	૧૨૦	" "
મેરીજ કાશી	મીસ એન આગ લેગ	"	૬	વેગમડ-એવમ
મેરીલેન્ડ	પી મરનવેના મુલ્લીઆગ સન્સ	કાશી ના	૧૭૫	ઉટાકામડ-નિન
મુન્ચા	ક્રુસોલીટ્રેડ કોકા મ.	કાશી મની	૧૩૮	વે નીમેટા-કોઈ
નવીસ પીક	કમ્પમદમડ કે સન્સ	"	૬૨૮	નવેટા-મન
મેરેન નીનકોશી	ડી ડબલ્યુ હોલ	કાશી	૧૨૦	કોટાગિરિ-નિન
મેટ પીકેટ કોશી	અલ્ફ બધ લીકગ	"	૭૦	મેકાડ-મેલ
મોલની	ઈ ડબલ્યુ રાઈ		૨૬૫	નગ-નગ
મરી	જે રેન્ડેમ	કાશી આ	૧૧૪	ક્રુગ-નિલ

ખાલીયાલું નામ.	માલીકલું નામ.	શાનો છે ?	વિસ્તાર.	પોસ્ટ જીલ્લો.
મુદના સોલા	જે. ગાંધી	...	૫૭	ઉડાકામંડ-નિલ
મુલાનર	મીચાંજી શેઠ	કોફી	૭૦	ફેનર- "
મુન્ડ કાયમ	મલયાલમ પેન્ટેશન લી.	રખર	૧૩૯૦	મુન્ડકાયમ મંદુરા
મજુર એગ્રેટ	જી. ડખલુ. હોલીન્સ	કોફી	૧૫૦	કિલકોન્ડા-નિલ
મુરીકાર્પ	...	મરી	૨૮૧	વધત્રી-મલ
મુન્ડલખોગ	એ. એસ. જોકસન	કોફી-મરી	૨૭૪	પોલીમેટા-કોઈ
મુટાપેરામ્બુ	કન્મોલીડેટ કોફી એગ્રેટ	કોફી-મરી	૩૪૯	" "
મેલાટપુર	એફ. ડખલુ છરાડ	રખર-કોફી	૨૭૭	મિદાપુર "
નંડવટમ	જે. એચ. વેપશેચ	ચા	૪૫૧	ગુચન્ડ-નિલ
નોડીકલું	ઈ. ઈ. આયર	...	૧૨૮૧	મેપાડી-મલ
નોડીઆલી	મલયાલમ પેન્ટેશન લી	" "
નીડરી	ચીઆસોલાએગ્રેટ કુ.	કોફી	૧૬૪	કિલકોન્ડા-નિલ
નેલીકાર્પ	કનીચ્ચન્ડી મદમદ	...	૧૦૦૦	મેપાડી-મલ
નેલકોટા	અન્કુરલી શેઠ	કોફી-મરી-ચા	૧૦૦	હેવગોલા-નિલ
નેયયાલમ	શ્રીરાણી બેગમીચા	કોફી	૧૦૦	મેગોરેન્ડ- "
" ટી "	વાઇ. બી. ગની ગાગ-મીની	ચા	૨૧૦	ઉડાકામંડ- "
નેલીમુડા	ઇ. મો. કોઓપરેટીવ હોપસેલ સોસાયટી	...	૭૮૧	મેપાડી-મલ
નેમની રેડલીન્ચ	જે. આર. વીન્સેન્ટ	ખર	૯૭૨	મુન્ડકાયમ-મંદુરા
ન્યુ હોપ	જે. એચ. વેપશેચ	ચા	૫૮૦	ગુચન્ડ-નિલ
નિટન	સી. બી. ચોર્નાલીવ	ચા-સીકોના	૪૩	કોટાગિરિ- "
નોચ અને અપરૂર્ણ	નોન્સચ ટા એગ્રેટ	ચા	૪૬૦	ફેનર- "
નોર્થવુડ	મલયાલમ પેન્ટેશન કુ. લી.	નેલકોટા-નિલગિરિ
નોર્થન હે	મદમદ હાસમ શેઠ	કોફી-ગળા-મરી	૧૦૦	મામોનાગુડી- "
નલગોટે	કન્મોલીડેટ કોફી એગ્રેટ કુ. લી.	કોફી-મરી	૩૦૦	પોલીમેટા-કોઈ
નલ્લોર	"	કોફી	૩૪૯	સન્લીયાપા- "
એન્ડ્રુની	પી. વી. શ્રીરકો	કોફી-ચા	૭૭	તતપુરુમ-નિલ
ઓકાનાડ	જે. સી. રીન્ડે	કોફી	૯૦	કિલકોન્ડા- "
ઓલેન્ડમ	સી. ઈ. જી. પારકો	કોફી	૧૫૫	કુલક જે- "
ગાપીયેટ	ચીઆસાવા એગ્રેટ કુ. લી.	કોફી	૩૩૧	કિલકોન્ડા- "

ખગીયાનું નામ.	ખાલીકનું નામ.	શાનો છે ?	વિસ્તાર.	પાસે જીલ્લો.
પાવર	કન્સોલીડેટ કોફી એ- રેટ કા. લીં	કોફી-મગી	૩૬૩	મિદાપુર-કોલ
પાવમેડા	મેઝર એસ એચ મુ- લીન્	કોફી	૨૦૧	મન્કગ- "
પાવપીનીમુપ	જે. વાલમેઝી	.	.	મવળાગ
પવમગ	રમા મોન્ડન	કોફી	૧૧૦	કનક મેન્નિન
પવુગ	નાવલુમેર ૨૫૨ કા. લી	ગળા	૬૭૦	મુન્કાયમ-મદ્રાસ
પાવપગી મુપ	કન્સોલીડેટ કોફી એ- રેટ કા. નીં	કોફી-ગળા	૮૩૮	ટીડીમાદી-કોલ
પવોરા	જી. આર્. જેમ્સ	કોફી મગી આ-મી દાના	૩૦૦	નેન્કોલા-નિન
પાર્કસાઇ	પાર્કસાઇડ એરેટ કા. લીં	કોફી-આ	૩૬૪	દુનુ- "
પાટકેમે એરેટ	કર્નલ એમ પી રોકાટ અને કંમીની	કોફી	૩૩૫	કિન્કોટાગિરિ-નિન
પેન્કોફી	એ એસ ડ-ડીસન	આ-કોફી	૧૦૦	કનક મેન્નિન
પેન્કોગ	બાકરમહમ શેડ સન્સ	કોફી	૪૦	કુન્કુર- "
પેન્કોફીની	કર્નલ બી બકનોલ	કોફી-મતળ	૧૭૦	એચની-કોલ
પેન્કોફી	મલમાલમ્પેન્કેશન લીં		૬૩૦	વન્કી-મન્કગ
પેન્કોફીના	પરીઆસોના ટી કા	આ	૧૩૨૭	મુન્કુર-નિલ
પેન્કોફી	પી ટી પી કા નીં			પેન્કો-કો-મન
પેન્કુ	બુસેન્કીસીઅન			મુન્કુર-કા-નિન
પેન્કુઅનમ	મનમાનમ પેન્કેશન કા	ન-કોફી	૮૭૩	મુન્કાયમ-મદ્રાસ
પીનામુલા સીકોના	નિન-ટી સીકોના કા લીં	ગળા આ	૧૨૦	મુન્કુર-નિન
પોનીમેગ	કન્સોલીડેટ કોફી એ- રેટ	કોફી	૬૪૪	પોલીમેગ-કોલ
પૂમાન	ની એચ ગોલ્ડે	કોફી	૨૩૩	કિન્કોટાગિરિ-નિન
પૂનરવગી	રમા માલસે પીન્ક મન્કગ	ગળા		વધની-મન
પૂમાની	પોનારા ટી ગ્રાડુસ કા	આ	..	મેપાડી-મન
પોન્ટેલેન્ડ	પોન્ટેલેન્ડ ૨૫૨ કા	૨૧	૧૫૧૭	માડુટ-કોલ
પૂડમતા	મનમાનમ પેન્કેશન કા		૫૮૭	પૂડમતા-મન
પોથાકો કોફી	ડમ્પુ રામ		૪૨	મેન્કાડ-સેવમ
પોથાકેટ એરેટ	ટી એરેટ કન્કેટ કા	આ	૧૭૨	નકુવદમ-નિન
પુથરકોફી	કન્કેશમી એટીમાર		૭૨	મેન્કાડ-સેવ
રેન્કીય	ડમ્પુ એટીસ	આ	૧૦૦	ઉટાકામડ-નિન

ખગીયાલુ' નામ.	માલીકલુ' નામ.	શાનો છે ?	વિસ્તાર.	પાસે જલ્લો.
ગીદીમાનીઆ	„	ગાદી-આ	૨૦	ગુડબુડ-નિય
ગાબરોય	„	આ	૪૫૦	કોટાગિરિ- „
ગોકુડ	„	કોદી-આ	૧૦૨૪	નેયકોટા- „
ગોકીચેન	„	કોદી	૨૫	દિલકુડા- „
૩ કરી	„	કોદી-સીકોના	૪૫૦	દિવકોટાગિરિ-નિય
ગીપન	„	આ	૨૬૦	મેપાડી-મય
ગીમીડ	„	આ	૨૨૨	નુગ-નિલ
ગસન, મન્મુથ	„	આ-કોદી-મગી	૩૫૭	નેયકોટા- „
ગેથી-ગરી	„	કોદી-આ	૬૦૯	ગુડબુડ- „
ગાંધીકુડ	„	કોદી	૧૭૫	સન્તીકોપા-કોઈ
ગે-ડીલિલસ	„	કોદી	૧૦૫૬	ગુપડ-નિય
ગેન-ગેસ કોદી	„	...	૨૬૭	થેરકાડ-મેયમ
ગે-ડીવરી	„	કોદી	૨૮૩	સન્તીકોપા-કોઈ
ગોટ કે.થ	„	કોદી	૮૦૦	નગબુડ-મેયમ
ગીદાર્થ, થેલ મહી એગ્રેટ	ડી. એગ્રેટ કે-ટ્રોય કુ.	ડી	૬૫૦	નુ હોપ-નિય
ગીગ	„	કોદી	૧૦૪	ઉટાકામડ- „
ગે-ડીનય ગોડ	„	„	૯૯૧	થેલગમલા-મય
શામગોડ	„	કોદી	૧૦૦	કિલ કોટાગિરિ-નિન
„	„	કોદી	૨૨૮	નેયકોટા- „
શાગનેથી	„	કોદી	૨૫૦	મયગા
ગોવા રોડ	„	આ, કોદી	૧૨૭	ગટાકરી-નિય
ગડ ગાઈ	„	કોદી	૧૦૦	લૂલીકુલ- „
મીનાપુ ગુપ	„	કોદી મરી	૬૭૧	મિનાપુ-કોઈ
મી-ગી કોટ	„	કોદી	૨૨૧	„ „
સિલ્વર એડ	„	કોદી મરી	૫૦	નેયકોટા-નિન
મિગાગ એગ્રેટ	„	આ	૫૦૨	નુગ- „
એમગડેલ, ગી	„	આ	૨૭૦	ઉટાકામડ- „
ગ્રોંગ દિ'ડ પેલેસ એગ્રેટ	ગ્રાવીન ગવનમેન્ટ	આ, ફલગાડ	૨૦૯૭૧૯	ગ્રોંગ દિ'ડ-નિયગિરિ
સકાય એગ્રેટ	માર્સ. એ કવેમેન-સન	કોદી	૧૪૦	ઉટાકામડ-નિય
સકો'ડ	„	મીમાના	૮૭૦	ગુપડ- „
સુ'તાના	„	કોદી	૮૯૦	ગાંધી- „
મરેડન કોદી	„	આ, આ	૩૦૦	થેરકાડ-મેય
ગુસન	„	કોદી, મરી	૧૨૦	નેયકોટા-નિન
મમેકય ગુપ	„	કોદી, મરી	૧૦૦	„ „
સટન	„	કોદી, આ	૨૭૩	કુપડમે- „

બેંગીયાનું નામ.	માલીફનું નામ.	શાનો છે ?	વિસ્તાર.	પોસ્ટ જલ્લો.
ચીન્ડવ કોટ "	બી. ડબ્લ્યુ. ગાઇટ	કોશી	૧૦૫	નેકોટા— "
ચીન્ડવ કોટી "	એમ. એમ. આર. ગોટ	...	૧૦૦	નગપુર—એવ
ચીન્ડવ કોટી "	એફ. કેમ્પબેલ	...	૧૨૫	ચેરકાડ— "
નવપોયા "	ઈન્ડો-ઓ-મોમાઈટી	ચા	૬૩૬	તવપોયા—મન
ગીકાડ "	ડી. દારીમન	કોશી	૫૬	કિવ કોટાગિરિ-નિય
ગીકાય "	ડીકાય રામ એસ્ટેટ	કોશી રામ	૧૭૫૨	એટ્યુપેટા—મહુગા
ગેરથ "	એમ ઈ વીટલ	ચા	૩૬૫	નડુવટમ-નિય
ગંગામીયા "	એ. એમ. ડાહીમન	કોશી ચા	૨૪૦	કુચકે— "
ચંદ્ર મસાઈ "	એમ. અન્ડુલા મેડ	કોશી ચા	૬૦૦	" "
ચાનરી "	હાઇકેક	મરી	...	કાવપેટા—મયનાર
ચિ હર્મ કોશી "	ડી. એમ. ગામીનસન	...	૧૧૧	ચેરકાડ—સેલમ
ચિ ઘાટ કોશી એસ્ટેટ	એફ. કેમ્પબેલ	" "
ચિ ગ્રેન્જ "	મકમ: હુમેન ગે	...	૨૬૮	" "
ચિઆ સોલા "	ચિઆ મોલા એસ્ટેટ કા	કોશી ચા	૨૪૦	કિવકુડા—નિયગિરિ
ગોકુળા રામ કા "	હુસન ટોડ એન્ડ કા	ગંગા	૧૫૪૦	ટોડુપુના-મસ
ગોરી એસ્ટેટ	એચ. એન. ડીકી-મન	...	૫૦	ચેરકાડ—એનમ
ગી વર્દન કોશી "	ઈ. પે. રામરેગી	કોશી	૪૪	" "
દાન કોશી "	બીની એન્ડ કા	કોશી	૧૭૬	સિદાપુર-નિય
દામુલા "	મ. ખેન્ડેશન લી	ચા	૮૮૫	સુલ્તાન બેટરી-મય
દાદર વેડી "	ઈ. જી. થોર સેમ્પન	કે. ડી	૬૪	કુચકે-નિય
દુધ થોર "	જે. એચ. વેપરેયા	કે. ડી	૮૬૫	ચુન્ડુર-નિય
નવપુત્રમ "	જે. ડી. એર. વિન્સન	કે. ડી. ચા	૮૦	નવપુત્રમ-મય
ચાન્ડર ફેવ "	મુડી અન્ડુલ મીમ	કોશી	૭૫	કોટાગિરિ-નિય
અપરદાધર રોક "	મીલાઇ રોક	કોશી	૬૦	દરગઢ— "
વચ્ચકમ ડી કોશી "	એમ. એમ. દેવદનાવારમ	કોશી	૩૫૦	નમપુર-સેવ
વેલી એન્ડ "	ગેન્ડુલ નાવજીરે રામ કા	...	૪૦૫	મુન્ડાપમ-મન
વધપગ એસ્ટેટ	એન્ડો-આમેરિકન ડાવરે- રોમ ડી કા. લી	કોશી એચબી મરી	૩૧૦૫	વધપગ
વધ ટોડ "	ડી. પી. ગોલ્ડ	...	૩૫૩	વન્ડી-મય
વંચ આડં મુપ કોશી "	ઈ. પે. રામ અને ડી એસ્ટેટ લી	કોશી રામ	૬૩૦	ચેરકાડ—એનમ
વનીઆ કોશી "	...	કોશી	૧૮૦	" "
અરીવમુલ એસ્ટેટ	જે. હીટ	કોશી	૩૦૦	કે. દરગઢ
સંગ ડી "	મીમીમ ડબ્લ્યુ. ચાલમ	...	૫૦૦	ચેરકાડ—એનમ
વેલીવ મુલમ "	ચિ રોડાપુના રામ કા લી	સંગ	૧૫૬૦	ચેરકાડ— "

બગીચાતું નામ.	માલીકતું નામ.	શાનો છે ?	વિસ્તાર.	પોસ્ટ જીલ્લો.
વંગ કોટા	,, સી. થોમસ એન્ડરસન	કોશી ચા	૩૨૧	વઘની-મલ
વેરું કુંટ	,, પોન્ડીચરી મીરામન	કુંટ	૮૪	થેરકાડ-સેલ
વોરવીક ટી	,, જી. એર્સ્ટીન	ચા	૧૩૭	કોટાગિરિ-નિલ
વોટર ફોલ	જેમ્સ નોર્મન સ્ટોન્સ એન્ડ સમ્સે	કોશી	૩૦૨	અટ્ટાકટ્ટી-કોઇ.
વોટર ફોર્ડ એન્ડ વેક્સ ફોર્ડ એસ્ટેટ	અબ્દુર રહીમ શેઠ	કોશી, ચા, મરી, રબર	૩૦૦	નેલકોટા-નિલ
વોટર ફોર્ડ એસ્ટેટ	વી. એલ. ટ્રાવર્સ ડ્રેપ્સ	કોશી	૨૫૦	થેરકાડ-સેલમ
વોટરલી કોફી એસ્ટેટ	સી. ડી. રાયલ	કોશી	૧૮૦	નગલુર-સેલમ
વેક્સેટ	,, સી. એચ. હનીગન	ચા	૨૦૫	ઉટ્ટાકોમ-નિલ
વેસ્ટબરી	,, મહમદ હુસેન શેઠ	કોશી	૫૦૦	મુસની ચુડી-,,
વેક્સેટ	,, અબ્દુર રહીમ શેઠ	કોશી મરી	૧૪૩	નેલકોટા-,,
વકાડન	,, મીસીસ બકનાલ અને બીજ	કોશી મરી	૨૪૦	પોલીબેટા-કોઇ
વીટબેક	,, થીઆસોલા એસ્ટેટ ક્રા. લી.	ચા	૧૬૩	કિલકુંડા-નિલ
વીન્ડસર	,, ડબ્લ્યુ. ડીન	કોશી રબર	૬૬૬	કિલકોટાગિરી-,,
વુડબીઅર	,, ઇ. એ. અને જી. ડબ્લ્યુ. કુલ્યર	ચા	૭૮૨	ટેવર્સોલા-,,
વુડકોટ	,, મીસ એમ. એફ. વુલી	ચા	૬૩	કેવુર-,,
વુડલેન્ડ	,, એસ. એમ. હાપટ	કોફી	૧૦૦	નગલુર-સેલમ
વુડલીસ	,, જી. ટી. મુરે	કોફી	૮૦	કોટાગિરિ-નિલ
વુડલીંગ	,, મ. પેન્ટેશન લી.	ચા	૬૮	નેલકોટા-,,
વુડપ્રોફ	,, મેજર જી. લામોટે	કોફી	૨૦૦	કિલકોટાગિરિ-,,
વોસહલી	,, કન્સોલીડેટ કોફી એસ્ટેટ લી.	કોશી	૧૨૪૬	પોલીબેટા-કોઇ
વુડરહલી	,, બીની એન્ડ ક્રા. લી.	કોફી	૧૪૮	સિદાપુર-,,
ચેર્મીચુપ્પી	,,	પોલીબેટા-,,
ચેંધારકું	,, હાજી ઇસ્માઈલ શેઠ એન્ડ અધર્સ	...	૩૦૦	હુણુપુલમ-નિલગીરી

મદ્રાસ ઇલાકાનું દિગ્દર્શન.

[પ્રથમ ભાગ.]

તૃતીય ખંડ.

ઇલાકામાંની શેઠીઓ અને પ્રસિદ્ધ પુરૂષોના ઇતિહાસ અને પરિચય.

નારિએલ વાળા કુટુંબનો ઇતિહાસ.

પ્રથમ ભાગ.

ઉત્પત્તિ અને જાહેરાતોની સ્થાપના

મદ્રાસ ઈલાકામાં ત્રાવણકોરનું દેશી રાજ્ય ઘણું વિશાળ અને સમૃદ્ધ છે. એ રાજ્યમાં અલેપી એક મુંદર બદર છે ત્યાં ધણા ગુજરાતી શ્રીમતો વસે છે. તેમાંના કેટલાક તો બહુ લુના વખતથી ત્યાં આવી વસેલા છે. શેઠ નવરોજ પેરતનજી નારિએલવાળા તેમાંના એક છે, એટલું જ નહીં પણ એમના વડવા તો અહીંયા આવનારા ગુજરાતીઓમાંના સફુથી પ્રથમ છે.

અલેપીમાં સફુથી પ્રથમ આવી વસનારા એ પાગરી ગુજરાતી મુલસ્થનું શુભનામ શેઠ નવરોજ કાવ મજી નારિએલવાળા છે. એમણના પિતામહ શેઠ રૂતમજી હીરજી ભાઇ ભરૂચ જીલ્લાના આલેશ્વર ગામની પાસે આવેલા હાસોટ નામના ગામમાં રહેતા હતા. રૂતમજી શેઠ ઉનને વેપાર કરતા હોનાથી તેઓ ઉનવાના કહેનાતા. હાસોટ ગામની પટનાઇ પણ એમણના હસ્તક હતી. સારી ઇજ્જત અને હોવત તથા સાત દોકરાઓના બહોળા વિસ્તાર મુકી રૂતમજી શેઠ બેહસ્તનશીન થયા ત્યારે બાપીકી મિલ્કત તે સાતે બાન્ધવોએ પોત પોતાના વચ્ચે સલાહ મંપથી વાગી લીધી પરંતુ પાછળથી કંઈક પેઠા અને પોતપોતાના પક્ષની સખનતા ને હક સામીત કરવા સહુ ભાઈઓ સરકાર દરબારની અવનતમાં ધસપાછ બરામખસ્ત થયા.

રૂતમજી શેઠના એ બેગાઓમાં એમના ઉજ્જવલ વશજોની ફારકીદીમાં જગાઇ રહે એવું જ સપુતનું નામ રહેવા પામ્યું છે તે કાનસજી શેઠનું છે બાધવો વચ્ચેના કંઈકમાં તે ૧૧ પગ પગાન થઇ ગયા હતા, ઘેર સંતતિ પણ સારી થઇ હતી, એ સર્વના પોપણની ચિન્તાને રાહત આપતા જેટલા સપુતો પણ હાન સજી શેઠ પાસે રહ્યા નહીં ત્યારે તેઓ છાના માના ઘરખટયો જગતના મહાન પિતાન આશરે ઝોડી હાસોટ માથી પગરસ્તે આવી નીકળ્યા, અનતા આત્મા તેઓ કુમર બદરની પાસેના માહીમ ગામમાં આવી પહોંચ્યા. આ ઇસ્તી સન ૧૭૬૬ની સાલ હતી,

માહીમમાં આવી કાનસજી શેઠ એક પ્રભુ સાતિના મહારાષ્ટ્રીય મુલસ્થની વાડીમાં વિભાગો લીધો, અખવડા યાકી ગોના અને દુરબિઆરા ચુમાફરને ભેષ તે વડીના માલીક તેમને ખુદા કરી કાનસજી શેઠ તેમને પોતાની સર્વ હાલત જણાવી. દાણુ હ વના તે પ્રભુ મુલસ્થે પોતાને આગળે આવેલા અતિથિને આશ્વાસન આપી રીધુ સામાન આપ્યું ને રસોઇ કરી જાગી લેનાનું હું તે પ્રભુ મુલસ્થે ત્રણ દિવસ સુની કઇ પણ વિરોધ પૂછ્યા વિના પડેણાનું આતિથ્ય કર્યું. કાનસજી શેઠ આના દાણુ પુરની મમતાથી પ્રભુનો પાડ માનસ લાગા

આ શુદ્ધચત્રી વાડી ધણી વિસ્તાર વાળી હતી, તેમાં પુરુષ નાગિવેગ પ્રતિદિન ઉત્તરના તથા ત્યાના ઇતીઆસાગાઓ તે નારિએગ ઉચક ખરીદી લઇ ગાડુ ભરી મુગલ વનવા માટે લઇ જતા, આ વનવા આ નવા આનુક ચત્રિથિને સોપાની ઇત્તર તે પ્રભુ શુદ્ધચત્રે થા આરી એથે દિવસે તેણે તમજાન કરું - 'ભાઇ' આપણી સડીમાથી ઉતરતા નાગિએગનુ ગાડુ ભરી તમજા મુગલ વેવતા વનવા અને આ ઇતીઆસાગા અને જે દામ આપે છે તે આપો ને વધારો અને તે તમે ગળો એમ કરીમે તો કેમ ? "

પ્રભુ શુદ્ધચત્રી આ કૃષામથ ઇત્તર તો ભવમન્ને મોટા આગિર્વા રૂપ થઈ પડી મારે એવરીને નારિએગનુ ગાડુ ભરી કાવસજ ગેડ મુગલ પહોંચ્યા અને સાજ પડ્યે નારિએગ વેચાઈ રહતા ખાતી ગાંધે લઇને તેમણુ પાછા માહિમ આવ્યા અને વેચાણનુ સરળ ઉત્પત્ત તેમણે પ્રભુ રોકતા હાથમાં મધુ, પશુ તે ભતા માણમે વચન મુજમ પોતાને રાજ મળતા દામ લઈ બાઈ વધારાના પછમા કવમજ શેડને પાછા આપ્યા આમ કાવમજ શેડનો રોજગાર ચાલ્યો, ધધાનો અનુકલ મળ્યો અને પછી પ્રભુ શુદ્ધચત્રી માથે બેઠા રત્નની મુમધમા એ ગોદામ લાટે રાખી ત્યા આ પ્રભુની સડીના નારિએગ અને બીજા મામમાથી પશુ ખરીદીને મમદ તરવો શરૂ કર્યો એ મમકમાથી સારો ભાવ મળે ત્યારે નારિએગ વેચતા એમ કરતા તો મારે નકા મળ્યો અને ટુક વખતમા તો મારી જમાન થઈ, આમ બે વરમ વીની મગ હવેથી કાવમજ જે નારિએગ વાગાતી આવટથી એગખાસ લાગ્યક.

પોતાનો પ્રતિનાલક કયા હશે તેના કયા ખમગ વનવા વમતાગએને હવુ સુડી મળ્યા નવના અને પોતાના વધાનાએના હુમલ હોમ આપે એવો મધ જલ્દ મવસજ શેડને પશુ મળે ન હોય, પશુ શેડના પ્રતાપથી ત્વ વાના થઈ રહ્યા અને કાવમજ ગેટે પોતાના બાગ બચ્ચાને મુમલ મોખા મ,

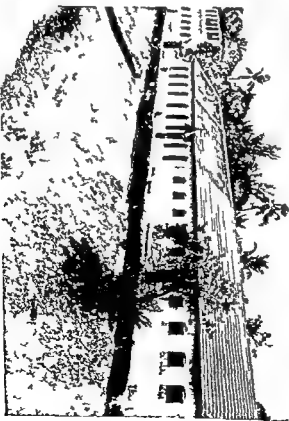
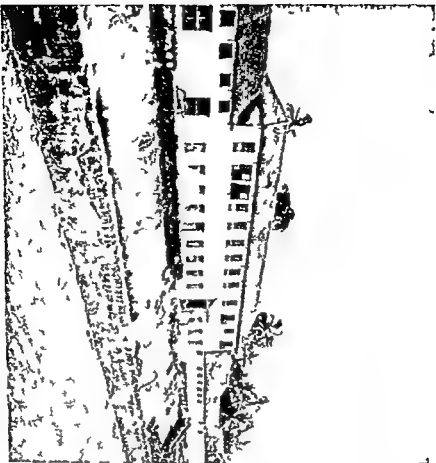
કાવસજ ગેડને છ મેગએ હતા, તેમાના નમુડી રરનીદી મમનીની ખમગ મગે છે મીજ એ મોની કારકીગ સમર્થી જલ્દવાનુ કઈ સાધન મોજુ હોમ એમ જણાયુ નથી.

કાવસજ શેડના એક મેગ જમગેડ દેશી વજલના વધામા મારે જાન ધગવતા હોખને પોતાના વતનમા વધકનો ધધો કરી ગુજરાન ચલાવતા હતા.

બીજા મેગ નવગેડનો જન્મ હામોટમા ઇરરી ૧૭૫૦ની સાતમા થયો હતો એમથુને જાવાજએ મુ હમા મોનાત્યા ત્યારે એમણુ ૧૮ વરમી વધતા હતા બાપો ધધો એવો બિનામ ન હતો કે મડુ જાહએ એજ વધામા હોમે વા ડી મો, તેથી નવરોજ મુમકના તે રખતના માતમગ મારમી મેડીમા મો માણેજ લમજ વાડીઆને ત્યા ટુકા પમારે નીકરી પર રતા, મીજ એક બન્નુ મેમનજને એ નહોરા શુદ્ધચત્રી તા નાંદીએ લેગાડતામા બાખ્યા

મુમલ મોડા રખત સુડી નોકરી કર્યા પછી નવરોજ નશીમ અજમાવવાને પોતાનાં ગુરુકીનાને ગેગ ૧૭૭૧મા કલમના બાખ્યા ત્યા તેમને એક મુગેપીઅન શુદ્ધચ સાથે મિત્રાચારી થા નારોજને તેની ૨૧૮ અને સદાવતાથી નકરતને બગો માવ મુ હધી મચાડી વેવવાની ટુકાન ખાતી તેમા તો કઈ નહ મળેો જણામે એટલે તે ધધાને ખીવવચમા તેમને કદી મણા રાખી નહિ ધધા ખીમના તેમને બીજા

7

Messrs. P. Narasimha & Sons Factory, Madras
 મહાત્મ સમાચાર ની દ્વિતીય શ્રેણી કો.

એક મદદનીશની જરૂર પડી એટલે તેમણે પોતાના નાના બંધુને મુંબઈ ખાતેનું કામકાજ મંજૂરવાને જણાવ્યું.

પેસ્તનજી પણ પોતાની નોકરીનાં કામકાજથી મજેલા અનુભવે હોસ્વાર અને કામેલ થયા હતા. એમના શેડ પાસે કેટલાંક દેશી વહાણો હતાં, એ વહાણોમાં માલ ભરીને પેસ્તનજી પોતાના શેડના વતી દૂર દૂરનાં બંદરોમાં વેચવાને જતા તેથી તેમને પરચવન ભાપા જાણી લેવાનો કાલ મળ્યો હતો. આ વેળા હિન્દમાં મોગલ શહેનશાહન હોવાથી પરચવન ભાપાનું પરિમલ હતું. પેસ્તનજી બચપણથીજ આ વોહરા ગૃહસ્થને ત્યાં નોકરીએ રહી સારા શુણેને લઇને માલીકની પ્રીતિ સંપાદન કરી ચકયા હતા. માલીક એમને પોતાનાં ઘરનાં માણસની પેઠેજ રાખતા હતા. પ્રમાણિકપણથી પેસ્તનજીએ પોતાના માલીકના વેપારની લાગમ પોતાને હસ્તક કરી હતી. પરચવન ભાપા તો તેઓ એવી ફાંકડી બોલતા કે જણે તે તેમની માતૃભાષાજ હોય નહીં. નોકરીમાં અમલચેન હોવા છતાં વડીલ બંધુ સાથે વેપાર પ્રીતવવાને જોડાવાની માગણી આવતાં નોકરી છોડી તેઓ બંધુના કારવારમાં પડ્યા.

બંને ભાઇઓનાં એકજ બળથી વેપારમાં ધણો બઢોળો લાભ થયા લાગ્યો એટલે નવરાજ શેડ પોતીકાં બારકસો હોય તો જોર બકાર આવે એવા વિચારથી બારકસો બંધાવવાને મુંબઈ આવ્યા. આ વખતે સર્વે વેપાર દેશી વહાણો મારફત ચાલતો હતો. હિન્દના સોદાગરો પોતાનાં બારકસોમાં માલ ભરી દરિયા કિનારા પરનાં દૂર દૂરનાં દેશોનાં બંદરોએ જઈ સારો વેપાર કરતા. નવરાજ શેડે પણ પોતીકાં વહાણો મારફત ઇરાન, અરબસ્તાન, ચીન વગેરેમાં પોતાનો વેપાર ફેલાવ્યો. મુંબઈના વેપારની મર્ચ લગામ પેસ્તનજીને સોંપી પોતે કલકતા રહેતા.

એક વખત એવું બન્યું કે પેસ્તનજી શેડે વહાણમાં માલ ભરી મુંબઈથી કલકતા જવાને અરખી સમુદ્રની સફર શરૂ કરી. સાથે પુષ્કળ માલ અને માણસો હતાં. મુંબઈથી બારકસ ઉપડીને વાસ્થું, ચાલતાં ચાલતાં થોડા દિવસ પછી સમુદ્રમાં એક અજોચર સ્થાન પર માલ અને જન જોખમમાં આવી પડ્યાં. દરિયાનાં પ્રચંડ મોર્ચ બારકસને ઉથલાવી મારવાને ઉજળવા લાગ્યાં, સમુદ્ર ખરે તોફાની થઈ પડ્યો. પેસ્તનજી શેડે આવી બંધુ બારી ખલાસીઓને જ્યાં હોય ત્યાં ગમે તેમ કરી કિનારાને હાથ કરવા હુકમ કર્યો. ખલાસીની ભારે જહેમતથી ઘણા અચંચા વચ્ચે તુરતમાં કિનારો મળ્યો અને સહુના બોળીઆમાં છવ આગ્યા.

આ કિનારો મલગાર કાંઠાના ત્રાવણકાર મંસ્થાનનો હતો એટલું જ નહીં પણ કિનારો તિરિયાકુર (ત્રિવેન્દ્રમ) બંદરનો જ હતો. આ બંદર હજી સુધી યુરોપની સાહસિક પ્રજાની જાણમાં આવ્યું ન હતું. તિરિયાકુર બંદરના રક્ષક પેસ્તનજી શેડની મંડળીને પરદેશી આંગીઆ અને લુટાઈ સમજી કેદ કરી પોતાના રાજ પાસે લઈ ગયા. પેસ્તનજી શેડ આ પ્રદેશની ભાષા જાણતા ન હતા તેથી તેમણે પોતાનું બચન રાજ સન્મુખ પરચવન ભાપામાં જ રજૂ કર્યું. મોગલ પાદશાહોનું અદાલતી કામકાજ પણ પરચવનમાં જ થતું હતું અને સઘળાં પાદશાહી ફરમાનો પણ એમાંજ જારી થતાં હતાં એટલે હિન્દનાં નાનાં મોટાં રાજ્યના રાજાઓ એ ભાષાથી જાણીતા રહેતા હતા તે વખતના ત્રાવણકારના નામદાર મહારાજ રામ રાજ પણ પરચવન સાઈ જાણતા હતા. પેસ્તનજી શેડની ફકીકન જાણી તેઓ પ્રસન્ન થયા. તેમને બંધન મુક્ત કરી સારો આવકાર આપ્યો એટલુંજ નહીં પણ પેસ્તનજી શેડના દેશના વેપાર સાથે પોતાનાં રાજ્યના વેપારનો સંગઠ જોડાય એવી ઇચ્છા બતાવી. પેસ્તનજી શેડનાં વહાણમાં ભરેલો સઘળો માલ પેસ્તનજી શેડના કહેના મુજબ દામ આપી રાજ સાહેબે ખરીદી લીધો. વળી પોતાને ત્યાંથી જે માલ જોઈએ તે કોઈ જાતની ચેકટોક વિના અને વળી ખીનજકાતે લઈ જવા દીધો, તે ઉપરાંત રાજ સાહેબે પેસ્તનજી શેડને બહુજ ઓછી જકાતે હવેથી આ બંદર સાથેના આવાત નિકાસનો

વેપાર કરવા દેવાની છુટ આપી પેરતનજ શેઠ ત્રાવણકોરની પેદાશને પુકંગ માલ વદાણમાં ભર્યો જેમાં ખાસ કરીને માગ મોટા પ્રમાણમાં હતા. તિરવાંકુરથી પેરતનજ શેઠ કલમ્તા નદી જતા મુનઇ પરત જઇ પોતાના સર્વે ખાગરસો ત્રાવણકોરની પેદાશને સાગ, મરી, એલાયર્ષી વગેરે માલ ભરવા લઇ આવ્યા રાત્રની કૂખથી તેઓ પુકંગ માલ લાગુ મુંજા ગયા અને એમ વારવાર આવ જવ થતા લાગી માવની ચક્રત થતા અને માલ મેળવતા વગેરેમાં અલેપીનું બદર વધારે સગવડના વાગુ જણાયાથી પેરતનજ શેઠે રાત્ર સાદેગની પરવાનગી મેળવી અલેપી વમાન્યુ અને થોડો વખત પોતે ત્યા રહ્યા પોતાના બાહોરા બન્ધુના આ નજ કારભારથી નરરાજ શેઠ ધણી ખુશી થયા વળી વદાણો અને મનવાગે બાધવામાં સાગ ધણો ઉપયોગમાં આવતો જાણી તેણે ઇસ્ટ ઇન્ડિયા કંપનીને જાણ કરી માગ પુરા પાડવા સંબંધીની મેડવણ કરી આ કામ સારે ત્રાવણકોરના રાજાને નવરોજ શેઠને આમ નણુ આપી કલમ્તાથી ખાસ બોલાવ્યા. ત્રાવણકોરની દરબાર અને ઇસ્ટ ઇન્ડિયા કંપની વચ્ચે સાગના વેપાર સંબંધી કંઠારનામું થયું ૧૮૦૩ ના ઓગિઆટિક રિમર્સ ઓન્યુઅલના ૧૬૦ મા પૃષ્ઠ પર આ કંઠારનામાની નકલ પ્રગટ થઇ હતી.

આ જાણના બ્યાપારિક વ્યવહારના જોડાણથી અલેપીમાં વગવાની જરૂર જણાતાં નવરોજ શેઠ દલકતા અને મુનઇના રહેણાકને છોડી લા આવી વસ્યા જાનની સાદાઇ અને સ્વભાવની અમીરાઇથી નવરોજ શેઠે રાજાને ત્યાં જીતી લીધી તેથી તેઓ આખા રાજ્યમાં એક મુખ્ય વ્યક્તિ ગણાવા લાગ્યા.

હવે આ દરમ્યાનમાં એક વિકટ પ્રમુખ ઉભો થયો, રાજાના લાલેજી અર્થ રાગમાં સપડાયા, સારા સાગ નિપુણ વજાગનેના એગક કરતા કોષ્ટનાથી રાગની નિશ્ચિત થઇ શકી નહીં એટલામાં રાજાની નવરોજ શેઠ પરની પ્રીતિ જોઇ અંતરમાં ધર્મી રાખતા કોષ્ટ અંખા દરબારીએ રાજાને બેરન્યુ કે નવરોજ શેઠ પાસે અકસીર દવા છે, તેના લેપનથી બંધેનનું દરદ દર અપ એટલે સાગ છે રાજાએ નવરોજ શેઠને તે બાગત વાત કરી પણ આ વાત તો કેવળ એક બનાવની મનની ઉત્તરણીની હતી એમના પાસે કરી દવા હતી નહીં. સાર દિલથી નવરોજ શેઠે પોતાના પાસે એવી કોષ્ટ દવા નહીં હોવાનું જણાવ્યું પણ રાજાએ તે નહીં માનતા બોધ આપવ આમજ કર્યો રાજાને અત્યાગક જોઇ નવરોજ શેઠે વિચારું કે કારે થઇ, સમયને વળી લઇ તેમણે રાજા પાસેથી થોડો અરમરા માંગે રાજાને ખુશીથી રાજ આપી ધેર આપી એવજ ઉદાસ થઇ ગયા થી પાક દાદાર અહુરમજ નું ચિત્ત હતા કરતા તેઓએ આતશની આગાધના કરી સાગથી લઇ આપી વાત આતશ પર મુકી લાગાની ખુશી થતા અવરચના પાક કર્યા, પાછલી રાત્રા પેડા કાલવાને સમય થતા તેઓ નિ આપ સદજ ગીચાઇ, શી દવા આપી એના વિચાર દિલમાં થોળાયા કુતો હતો એ શી રમ સદજ એક આવ્યુ તેટલામાં તેમણે એક અદરખ ખનિ સામળ્પી - “ સાકરને મુખમાં રાખી એગાળ અને ત પ્રવાહીનું રોગીના શરીર પર લેપન કર, રોગીને તડકે એમાં લેપન સુકાઇ જતા રવજ જાણથી તે રોગ ૧૪ એમ કરવાથી રોગીના રોગ દૂર થશે ” - ના સ્વમની દેવવાણીને સમજાવ્યા ૧૫ ની જગત પિતાનું નામ રમતા રમતા નવરોજ શેઠ આનંદથી પોતાને આગનેથી ઉદગ અને થોજ સમજ અને નાજ મહેલમાં ગયા ત્યા રાજાને મળી એને દવા મેળવી પોતાની ખુશી બતાવી રાજાની આસાથી દવા શરૂ થઇ અને યાકા દિસમાં તા રાજકુમારોના રોગ નિજત થયા આથી રાજા ધણા પ્રસન્ન થયા, હાથી શાતની મટેલી એક પાળ્યા દરબારી પોસાક અને પન્તરનીજ એટલે ૧૨ માસસને યાવ એટલું બનાજ રાજા દરબાર ૩૦ માંથી ૨૦ વગી દહ અને ૧૨ નાગર સિપાઇઓની કુકડીના આન એનાવત કરવામાં આવ્યા આવા માન રાજા તરફથી માને જાહેરને રજો છે.

નવરોજીજી શેડનો વેપાર પશુ ધણે ખીચો હતો. ઝીન અને ક્રાન્સ સુનીના માલિકો એમની પાસે હતા. નવરોજીજી શેડને એક ધણે મુશ્વત્તા હીરો પ્રાપ્ત થયો હતો, એમ કહેવાય છે કે આ હીરામાંથી પ્રગટતાં ન્યોતિ દ્વારા તેઓ પોતાની પ્રાર્થનાઓ સર્વદેવને પહોંચાડના. નવરોજીજી શેડને બે બેટાઓ હતા તેમાંના નાના બેટા મહેરવાનજી શેડનાં ઘન પ્રસંગે પિતા તરફની અણમોહ બેટમાં આ અમુલ્ય રત્ન એમને બેટ આપવું એવી એમની ઇચ્છા હતી પણ પિતાની એવી ઇચ્છા વડા બેટા હોરમસજી શેડના નાણુવામાં આવી ત્યારે પિતાનો પક્ષપાત સમજી તેઓ ધણા નાખુશ થયા, આથી પછી નવરોજીજી શેડે તે રત્ન પોતાની પાસે રાખ્યું. નવરોજીજી શેડે વણાટકામનું એક કારખાનું સ્થાપ્યું હતું તેમાં હીટ અને રેશમનું ઉત્પાદન કાપડ વણાતું હતું. ડચ અને ફ્રેન્ચ વેપારીઓ પોતાનાં વહાણો અહીં આ લાવી આ કારખાનાંનો માલ પોતાના દેશ માટે ખરીદી જતા હતા, આ વખતે એક ધનાઢ્ય ફ્રેન્ચ વેપારીને નવરોજીજી શેડે પોતાનો હીરો વેચી નાખ્યો.

નવરોજીજી શેડના વેપારમાં મલબાર કિનારા ઉપર ૧૮ ફેબ્રુઆરીએ આવ જવ કરતી હતી તે ઉપરાંત તેમનો વેપાર ઇરાન અરબસ્તાન અને ઝીન સુધી ફેલાયેલો હોવાથી મોટાં મોટાં વહાણો પશુ કામે લાગ્યાં હતાં જેમાંનાં બે ત્રણની વિગત નીચે મુજબ ઉપસખ છે,

શાહ બહેરામ— નામનું વહાણ અમેરિકામાં ૧૭૬૧ની સાલમાં બંધાયું હતું તે ૨૫૦ ટનના વજનનું હતું અને પેસ્તાનજી શેડનાં નામ પર ખરીદાયેલું હતું.

એહન બેનર્મન— સુરતમાં ૧૮૧૭ની સાલમાં બિ. બહેરામજી કાવસજી નામના વહાણ બાંધવાનો કામી કરનારા બાહોય નરે ૭૫૪ ટનના વજનનું બાંધ્યું હતું. આ વહાણ નવરોજીજી શેડના વડા પુત્ર હોરમસજી શાહ જમલાહ હરખચંદના ભાગમાં વેપાર કરતા તેની હકુમતમાં હતું. એ બારકસ ૧૮૩૬ના ડિસેમ્બરની આખરીમાં ઝીનથી મુંબઈ આવવાને ઉપડતાં રસ્તામાં પારાસેલ ખરાબા સાથે અથડાઈને નાશ પામ્યું. આ વહાણ યુરોપના બહેરાની પશુ સફર કરતું હતું.

બર્ક એન્ડ કલેર— આ વહાણ ૧૮૩૨માં શેડ મહેરવાનજી નવરોજીજીનાં નામે ફરતું અને ૬૧૦ ટનના વજનનું હતું. તે વહાણ પશુ ફર ફરનાં બંદરોના પ્રવાસ માટે જ કામમાં લેવામાં આવતું.

ઉપરનાં વહાણોની લાંબી મજલની સાક્ષી પૂરતા બે પત્રો મળી આવ્યા છે તે અહીં આ સંગ્રહવા એમ છે,

પત્ર ૧ લો.

આ પત્ર જુજ (કચ્છ) ના રેસિડેન્ટ બિ. જી. વી. રિગોટનો લખેલો છે.

Bhuj, 3rd March 1832.

Dear Mr. Maherwanjee Nowrojee,

I am happy to be able to inform you that I have received the security bond for Rs. 30,000/- returned to me by Mr. Morgan. My accountant for the Presidency being settled the bond was returned to me and is now

therefore cancelled. I need not say how I am obliged. I feel to you for the opportunity afforded to me in that affair. Pray has your ships returned from China and have you any tea for me? If so, I shall be glad to get, for I am much in want of good tea, the price of which I can remit to you next month with Rs 400/- (Rupees four hundred) I owe you. I shall be glad to hear of your well doing, when you are disposed to write.

I trust you will do your best endeavours in obtaining my brother a berth in one of your ships elsewhere

Yours sincerely

..... R. R. bot.

P. S.—Your new ship "Earl of Cleare" has it launched it yet.

પત્ર ૨ નો

આ પત્ર મિ. થોમસ કોફિડનો ગણેલો છે તેમજ તે વખતે ત્રાવણકોર સરથાનમાં કોમરમ્બલ એજન્ટ હતા. એમના નાનાભાઈ મિ. આરથર કોફિડ યુગ્મની કાર્ડ આરકેડના સુપ્રી-ટન્ડન્ટ હતા.
7th March 1831

Dear Mr. Maherwanjee Nowrojee,

Do me a favour to say when "Bannerman" sails, and whether she is to touch at Cochin, as I have few articles to Mr Caldicott

Thanking you in advance

Very truly yours

Thomas, Crawford

નવરોજીજી રોડના એક નામ ભાઈ સોરાનજી બહોશમાં રચુન જઈ વરણા હતા તેમજ ત્યાં પોતાનું યુગ્મરોન મારી ઇનજન આગરે માથે બનાવના હતા તે વખતના બહોશના ગળતે એમણે એક પિત્તળની તોપ એટ કરી હતી જેના ઉપર એમનું સોરાનજી કાવસનું નારિએવશાળા એવું નામ કોતરેલું હતું આ તોપ હતું પણ મોજા છે ધણીએ પારસી પ્રવાસીઓ બહોશની યુગ્મકાત દરમ્યાન પોતાની કોમના એક પુરાણા મૃદરથના નામની યાદગીરીની ત્રીજી જોઈ ખુશ થાય છે થોડા વરસ પહેલાં મિ. નવરોજી સિધિઆએ રચુન ॥ યુનાઈઝ્ડ બંધ આ તોપ જોઈ ઉપર્યુક્ત બીના પર પ્રમથ પાડ્યો છે.

નવરોજીજી રોડને બે એટાઓ થયા હતા તેમાંના મોટાનું નામ હોરમસજી હતું અને નાના મહેવાનજી હતા બન્ને ભાઈઓ પિતાના રોમગારમાં મોટા મદદગાર હતા.

નવરોજીજી રોડના વેપાર વણગના બહોળા કારભારમાં યુગ્મ અને મવનારમાં મળાને પોતાની કોમના ૧૮ મહેના મુલ્કદીઓ હતા તેમાં શાપુરજી જેતનજી અને હોરમસજી ફગમજી નામના બે મૃદસ્વો સુખ્ય હતા સત્યનિષ્ઠ અને પ્રમાણિકપણથી નવરોજીજી રોડ એક સાધારણ સિધ્ધિમાંથી ઉપર આવીને ત્રાવણકોરના રાજ્યમાં એક મહત્ત્વ પ્રતિષ્ઠિત અને ધનવાન બંધિતના પત્ને પામ્યા આ સરથાનમાં મહુદ

કિનારાથી ચેન્નનાડ સરાવર સુધી ઉતરતા આ દક્ષિણમાં કતીરપનીની આગુડુપ્પા સુધી વિશાળ મિંકતો એમણે મેળવી ૨૬ વરમતા લાગી મુતના નિનામ પછી ઉત્તગામ્યામાં નરોજી રોકે અને એની પી મુમ્મ અન્નમાત જતુ પડ્યું જેમ એવા બન્યા કે, એરણે અને પીમાં સાધુમના અને ગરીબ યુગ્માઓ માટે એક સંવત્સર સ્થાપતુ હતુ એક દિસ મનાવત લેવાને નિમિત્તે એક સન્ને આની શેષને કહ્યું કે 'હવે તમારો અડીઆ વસવાનો વખત પૂરો થયો છે માટે આ જગો ડાડી ચાગા બજો નહીં તો તમારા હક્કમાં ભારે તુશાન છે' સાધુ તો એમ કહીને ચાલ્યો ગયો નરોજી શેકે સાધુની આ વાણીને સાચી માની તેજ દિસે પોતાનું જરજરાહીર સભાગી માફી સરમામાં અને સ્થાવર જગમ ખીજી બની પુત્રો એમને એમ છાડી અનપછને છેતની સનામ કરી મહારાજ સાથે નરોજી રોકે એવો મુમ્મ હતો કે છે ને જતી વેળા તેમને મળી લેવાની પથુ તેમની ફરજ હતી જતા મહારાજને ખમર પથુ ક્યાં વિના નરોજી શેકે આ આમાદ વાડીને વનખની મૂકી ચાલી નીકળ્યા આ ૧૮૦૭ ની સાલ ચાલતી હતી

આ વખત ત્રાનથુકાર મર્યાનને ઘણો વમમો હતો ગજન ભગ્માં ઉચ્ચ પાથન ચાની હતી લોક પ્રિય દિનાન રાજ કેશવદામને એના પદ પરથી હાફી કાઢવામાં આ રા હતો દગ્ગા અને અગ્રેને વચ્ચેના સંધિમાં ભગાથુ પડ્યું હતુ તે વખતનો દનસ અગ્રેને તરફ ભારે ઘુણાની નજરથી જોતો હતો. આનું પરિણામ એ આ યુ કે સરથાનમાં અધેર ને લૂગકાદ બનાવી રજા રાજ પથુ રાજપત તના સ્વન સભાગત અશક્ત તીરડા અને પ્રેશ આમો અસ્ત રસ્ત સ્થિતિમાં આવી પડ્યો એજ અરસામાં ધર ઇડિઆ કપાળીની એક મનવાર અનપછના બાગમાં આવી આકાશમાં ડોકીઆ કરતો એક સુદર ભગ્ મહેન મનમારમાં લકરખાઓના જોવામાં આયો તેને આ સ્થળના રાજાનો મહેન સમજ તેમણે તોપના ગોળાથી ઉઘાડી મૂક્યો નરોજી શેકનું નિનામ મ દેર તૂટી નાશ પામ્નું કિનારે આના પછી આ લકરખીમાં તે ભગ્ મહેનમાં જોરા ગયા તો તેને સાધુ જપ્પાર આ યુ કે આ મહેન ગમ્મો ન હોના પ્રજાના કોઇ માતમર વેપારીનો હોવો ને/એ. આ સ્થળના ખડેરો હજુ પથુ મોળુ છે

કેન પીના હોદ્દારોએ ત્રાનથુકારની દરબાર ઉતર કેનની જાતના આરોપો ધડી કાઢના અને તે મરગાના બનામાં એક ભારે રકમનો દડ દેવાની ફરજ પાડી દગ્ગારના ખમ્મનામાં નાથા ન હતા પથુ દડ ભાઈ વિના ચાને તેમ ન હતું એવો લાચારીએ તેણે મુમ્મ નરોજી શેકે પાસે સરગા વિવકના સમાચાર મોકલ્યા જરા પથુ વિમગ ક્યાં વિના તેરણે પોતાના નાના બન્ધુ રેસ્તનજી શેકને મદ્રાસ રસ્તે થઈને ત્રિવેન્દ્રમ મોક્ષ્યા પેસ્તાજી શેકે મહારાજ આગળ ૧ લાખ ૮૦ હજાર પેગોડાની થેનીઓ મૂકી તે જોઈ મહારાજ ધણ પ્રસન્ન થયા આ તેની પડોચ દરબારી મહી સિક્કા માથે ત્રાનાના પતરા પર કરી આવી એક પેગોડા ૧૧ કિમલ લગભગ માઝા ૧૫ રૂપીઆ જેટલી હતી

નરોજી શેકે મુમ્મમાં પથુ રૂપી મારી મિંકતો ઉબી કરી કોખમાં સર જમમે છના મહેનણુ અમની મકાન દાદીમરજેરના બેગ્માં પાચેયી વેચાણુ કરી સ્થ પોતાને રહેવા લાવકની ઇમારત બધારી અને તે જ ઇમારતની નજીકમાં પોતાના મુ પીમ શાપુરજી પેસ્તનજીને પથુ એક ઇમારત લા આવી

અવપછ ખાને નરોજી શેકે એક અગીઆરી અને દોખયુ બવાન્યાં એરી જ રીને મુમ્મમાં મગ્રાંના એક પગમાં આ ભંડેચગા પથુ અગીઆરી મધારી દત્તિ આ ઉપરાત ટ્રામ હમદીના અને ખીન સાઈનિક અનેક ધરમાત ખાનાઓમાં તેઓ પુરે હાથે ઉતારતા દાખવતા હતા

૧૮૨૧ની સાલમા એમના વડા બેગ હેગમજી શેઠ બેદસ્તનચીન થયા એ એમની ઉત્તરાવરયામા કારી યા લાગે અને બીજી પજી એક ભારે નુકાનીની ખીના એ બની કે ઇમારતી લાગડાના વેપારમા એમને મોટા ટોટા ગયે. ૧૮૨૫ના જુલાઇ માગ ની તારીખ ૨૭ ના રોજ એ પૂન્યશાળી જીવ આ લોકમાધી રેલ વિલયને પાગ્યે.

શેઠ નવરોજી કાસજીએ ગરીબાઈથી રૂપાણુમલે કમાઈ કરી જીના વખતના દેશી રાખ્યમા માનમરતબો બેઠાવ્યો અને અપૂર પદસો મેળવ્યો. એમની ઇરકામત બધી મળી ૨૨ લાખ ૧ અઠાતી હતી.

—:૦—

દ્વિતીય લાગ.

મધ્ય યુગ

જોકે પુરુષનો બાળ્યશાળી વડો આ સસારને ત્યાગી ગયા પછી પ્રાયઃ પાંછળ ફુલાંચ આવીને હજી રહે છે નવરોજી શેઠ અલેખી છાંડીને મુંબઇ વસ્યા ત્યારથી અલેખી, ત્રાવનકોર અને મલબાર કિનારાનો સબજો કારભાર એમના સુત્રીમે મલાળતા હતા. એ સુત્રીમે શેઠ સાપુરજી પેરતનજી અને હોરમસજી ફરામજીએ પ્રમાણિકપણાથી ઘણા વરસ સુધી નારિએળવાળા શેઠનું કામકાજ આબાદ રીતે સલાહ્યુ અને એમના નેક વર્તનનો અલો પજી એમને સારો મલ્યો હતો પાછળથી એ ગૃહસ્થ પોતાંકા વેપાર કરતા થયા હતા અને તેમા સારૂ નામ કમાયા હતા.

આ બંને ગૃહસ્થોની શુભ પીઠાન સમઢવી એ આ દતિહાસ લેખનને વધારે શોભા આપે એમ છે મુંબઇના ડેરિફ પા સી ઇનિક પત્ર “ જમિ જમશેદ ” આ ૧૯૧૩ ના વરસમા પારસી મજનના જીના ગોરવની શોધ બોળ કરવામા ભારે રસ લેતા નાગવર જીવનજી જમશેદજી મોદીએ એક લેખ પ્રગટ કર્યો હતો તેમાની કેટલીક વિગત ઉપરથી જણાય છે કે ફરતમજી એલજી વખારીઆના દણીઆણી બાઇ કુવરબાઇ નેએ શેઠ કેમોશર અલપદવાળાના બેગી હતા તેમણે તેવજીને પાતાના જીના મોપડા તપાસવાને જણાવ્યું હતું આ મોપડાઓ તે નિ અલપદવાળાના વડવાઓના હતા અલખીમા શેઠ પેરતનજી અલેખીવાળા અને એમના મોટા દાદાભાઇ પેરતનજી અલેખીવાળાના નામે એક પેઢી ચાલતી હતી તે આ શેઠ દાદાભાઇ પેરતનજી અલેખી વાળા તેજ શેઠ નવરોજી મારાજીના શુભારતા હોઇને એમણે નોકરી હોડ્યા પછી પોતાના નામે વેપાર શરૂ કર્યો હોવાને જાણ એ શેઠ દાદાભાઇ પેરતનજી એ બે જાણ્યાના નામ છે અને તે નામથી વેપાર કરેલો જણાય છે પેરતનજીના દીકરા સાપુરજી પછીથી નવરોજી શેઠના સુત્રીમ પદ પર આવેલા હતા બીજા સુત્રીમ શેઠ હોરમસજી ફરામજી હતા આ સહુ એ વખતે મહેતા કહેતાના હતા મહેતાનો અર્થ રિમાળ રાખનાર કારકુન થાય છે હાલના મુંબઇ પ્રસિદ્ધ બેરિટર નિ મહેરવાનજી કેકકાસર અલપદવાળા તે શેઠ દાદાભાઇ પેરતનજી નારિએળવાળાના પૌત્રનો પૌત્ર થાય નિ દાદાભાઇની અલેખીવાળા શેઠનો નોટરી દરમ્યાનની કારકીદી બણી ઈર્લિવન્ટ હતી બીજા ગૃહસ્થ શેઠ હોરમસજી ફરામજી તે સુત્રીમ કહેરાઇ મજેલા બીનતાજી માદ્યાઇ સર રિરોજસાદ મેરવાનજી મહેતાના પિતામહ થાય.

૧૮૨૧ની સાલમાં એમના વડા બેટા દેગમ્.જી શેઠ બેદસ્તનશીન થયા એ એમની ઉત્તરાવરધામાં કારી ધા લાગ્યો અને બીજી પથ્થુ એક ભારે તુકમાનીની બીના એ બની કે ઇમારતી લોકકાના વેપારમાં એમને મોટો ટેલો ગયો ૧૮૨૫ના જુલાઈ માં ની તારીખ ૨૭ ના રોજ એ રૂપચાળી જીવ આ લોકમાયી દેઠ વિલયને પામ્યો.

શેઠ નવરોજ કાવસજીએ ગરીબાઈથી સ્વળાહુત્તે કમાઈ કરી જીના વખતનાં દેશી રાજ્યમાં ભારે માનગરતમે ભોગવ્યો અને અખૂદ પદસો મેળ મે. એમની હરકામત બધી મળી ૨૨ લાખ રૂપીઆની અઘાતી હતી

—:૦:—

દ્વિતીય ભાગ.

મધ્ય યુગ

એક દુર્કુળનો ભાગ્યશાળી વડો આ સસારને ત્યાગી ગયા પછી પ્રાયઃ પાછળ ફુર્કાંચ આવીને હજુ રહે છે નવરોજજી શેઠ અલેખી છોડીને યુગ્મ વરધા ત્યારથી અલેખી, ત્રાવજુકાર અને મલખાર કિનારાને સધળો કારભાર એમના યુનીમે મલાળતા હતા. એ યુનીમે શેઠ શાપુરજી પેસ્તનજી અને હોરમસજી કુરામજીએ પ્રમ શિક્ષણથી ધણા વગસ સુધી નારિએળવાળા રીતનું કામકાજ આપ્યાદ રીતે સલાહજુ અને એમના નેક વર્તનને બદલો પથ્થુ એમને સારો મળ્યો હતો પાછળથી એ મુદરથો પોતાંકો વેપાર કરતા થયા હતા અને તેમાં સારે નામ કમાયા હતા.

આ બન્ને મુદરથોની શુભ પીઠન સમઢવી એ આ દતિહાસ લેખનને વધારે રોશા બાપે એમ છે મુબઇના રસિક પાસે દિનિક પત્ર “ જનમે જમશેદ ” મા ૧૮૧૩ ના વરસમાં પાસે પ્રેમના જીના મૌરવની શોધ જોળ કરવામાં ભારે રસ લેતા નામવર જીવનજી જમશેદજી મોદીએ એક લેખ પ્રગટ કર્યો હતો તેમાંની કેટલીક વિગત ઉપરથી જણાય છે કે રસ્તમજી એદલજી વખારીઆના ધણીઆણી બાઇ કુવરબાઇ જેઓ શેઠ કુખોશર અલપદવાળાના બેગી હતા તેમણે તેવણને પાતાના જીના ચોપડા તપાસનાને જણાવ્યું હતું આ ચોપડાએ તે નિ અલપદવાળાના વડવાઓના હતા અલેખીમાં શેઠ પેસ્તનજી અલેખીવાળા અને એમનાં બેટા દાદાભાઈ પેસ્તનજી અલેખીવાળાના નામે એક પેઢી આજતી હતી તે આ શેઠ દાદાભાઈ પેસ્તનજી અલેખીવાળા તેજ શેઠ નવરોજ કાવસજીના યુમારતા હોઇને એમણે નોકરી છોડવા પછી પોતાના નામે વેપાર શરૂ કર્યો હોવો એમણે શેઠ દાદાભાઈ પેસ્તનજી એ બે ભાઇઓના નામ છે અને તે નામથી વેપાર કરેલો જણાય છે પેસ્તનજીના દીકરા શાપુરજી પછીથી નવરોજજી શેઠના યુનીમ પદ પર આવેલા હતા બીજા યુનીમ શેઠ હોરમસજી કુરામજી હતા. આ સહુ એ વખતે મહેતા કહેવાના હતા મહેતાનો અર્થ હિમાબ રાખનાર કાગુન થાય છે દાલના યુગળના પ્રસિદ્ધ બેરિટર નિ મહેવાનજી કેષિકાશર અવપદવાળા તે શેઠ દાદાભાઈ પેસ્તનજી નારિએળવાળાના પૌત્રો પૌત્ર થાય નિ દાદાભાઈની અલેખીવાળા શેઠની નેતરી દરમ્યાનની કારકીદી ધણી દીર્ઘિવન્ત હતી બીજા મુદરથ શેઠ હોરમસજી કુરામજી તે યુમળના કહેવાઈ મએલા બીનતાજ ખાદશાહ સર દિરોજશાહ મેરવાનજી મહેતાના પિતામહ થાય.

મદ્રાસ ઇલાકાતું દિગ્દર્શન.
 “મલબાર સમાચાર” ની દ્વિતીય વાર્ષિક બેટ

The family members of Saith N. P. Narielwala.

મેઠ ઈન. પી. નારિએલ વાળાતું કુટુંબ. પુત્રો, પૌત્રો અને પુત્રવપુત્રો.
 વચ્ચે બેઠેલા મુરોપિઅન ગૃહસ્થ લંકન ખાતેના ઈંગ્લેન્ડ છે.

નવરોજ શેડના વડા પુત્ર હોરમસજી શેડે મલબારનો વેપાર પિતાજી સાથે અને પાછળથી રણતંત્ર રીતે ખેડના હતા પરંતુ તેમના અવસાન પછી એમનાં નાના ભાઈ મહેરવાનજી શેડે જો મોટા બાંધના બેટા સોરાબજી સાથે વેપારમાં જોડાયા હતા.

નવરોજજી શેડને ઝરીફ અવસ્થામાં નુકસાની ગઈ ને કેવટ અવગાન નીપજ્યું તે જાદમાં સર્વ વેપાર અને આપીડી મિલકતનો વારસો મહેરવાનજી શેડના હસ્તક આવ્યો. એકજી મુંગમમાં બેડાં બેડાં વેપાર રોગગાર ચલાવતા હતા. મલબાર કિનારાનું કામદાજી સુનીમો અને મહેના મુલ્લીજો જોતા હતા. જો કે એમના પિતાજીના વારાના વિશ્વાસુ મહેના સુનીમોએ મહેરવાનજી શેડને વ્યવસાયમાં ધણી ચીવટ ભરી સહાયતા આપી પરંતુ પિતાજીના જવા પછી એમનો એક પણ પાસો રીધો પડ્યો નહીં.

૧૮૪૨ના ઓગસ્ટ માસની તારીખ ૮ થી ના રોજ ૫૦ વરસની ઉંમરે શેડ મહેરવાનજી નવરોજજી બેહસ્તનશીન થયા.

નારિઝિળવાળાની બહેણી મિલકત વેરણુ સેરણુ ચઈ ગઈ હતી, મેનેજર અને સુનીમોએ વ્યવસ્થામાં વાંધા નાખ્યા હતા તે પછી પોતાની વડવાની મિલકતોને કળો મેળવી વ્યવસ્થા કરવા સારું મહેરવાનજી શેડના બીજા બેટા મનચેરજી શેડ મુંગમથી અલેખી આવ્યા. મિલકતોના મેનેજરે મનચેરજી શેડના માર્ગમાં કેટલીક અવ્યથો નાંખી પરંતુ તે વખતના ત્રાવણકોરના નામદાર દિવાને મનચેરજીને હકદાર વારસ કરાવી મિલકતોને કળો મેળવવાનો હુકમ આપ્યો. તે વખતના રેસિડેન્ટ અને કોમરસલ ઝોજન્ટ તરફથી પણ સારી સહાયતા મળી. વળી દરબાર તરફથી મરહુમ શેડ નવરોજજી કાવસજીને જે માન મળતાં હતાં તે ફરીને શરૂ કરવામાં આવ્યાં.

શેડ મનચેરજી મહેરવાનજીના પક્ષમાં ત્રાવણકોરના રેસિડેન્ટ મિ. કમુલના જારી થયેલા તુમારની જારી નક્ક રણુ કરવાથી આ હતિહાસ ઉપર વાસ્તવિક પ્રકાશ પડી શકશે.

Endorsement of Petition No. 975 of 1848.

RESIDENT'S OFFICE,

Cochin, 2nd December 1848.

The resident learns by a receipt No. 1407 of the 27th Inst., from the Dewan of Travancore that as it appeared both by the personal enquiries of that Officer as the present Head of the family to the possession and management of the Estate left by the late *Nowrojee Cawsjee* in Travancore, and that *Nowrojee Eduljee*, while only an agent of *Sunderjee Sorabjee*, according to his own declarations both before Mr. Crawford and the Munsiff, and while he had no authority to produce in support of his title to the charge of this Estate of *Nowrojee Cawsjee* has taken forcible possession of the

property from Krishnn Lala a person who was long in charge of it and the said Lala will therefore be placed again in possession, same for and on behalf of *Muncherjee Merwanjee* and this decision will be made known through Mr Crawford to the parties at Bombay.

Resident's Office,
Trivandrum,
21th October 1854

}
}

Sd W. CULLEN,
Resident

આ તુભારતી રૂએ નારિએગવાગાની ગરમી મિલકતો આ બન પત્રો ને મેડ મહેસાનજી નરોજજી નામે દરબારી દફતરે નોંધ એલા હતા તે શેડ મનચેજી મહેસાનજી સુપાત કરવાયા આગા મગ્દુમ શેડ હોમસેજી નરોજજી નારિએગવાગાના નામે દરબારી દફતરે નોંધએવા દસ્તાવેજો આ બન પત્રો હતા તે દરબાર પાસે રાખવાયા આન્યા

ધોડા વસો અંગેનીમા વરી મનચેજી શેડ પોતાના નાના બંને રૂનમજી શેડ, આ પેનાનજી શેડને અંગેનીમા નાખી મુગધ ગવા કેટલા વસો પત્રી તેજા ગનો રજુ મુલ અમા અંગેની બનેલી મિલકતોના વહિવટ પાસે પદસ્તુ આનવા માકો. પ્રથમ કુચ્છુન નામના એક માણુ ને નિગાની રામ ન છીનું કામ સુપાત થયુ કુચ્છુનાના પત્રી અનુસિત નામો એક માણુ તે કમ ને ના બાનો, તેના પત્રી ગીન્ધ સિંગ કોકોસિ નામના એક માણુ મા દાવમા મિલકતો આલી ૧૮૭૨ મા દોકોસિ અંગેની ઊડી આદો ગમે ટા નેમ નામે કે ત્યાર પત્રી બા આલી ના એક મેને રે નરોજજીનાની મિલકત મંચાગાનું સુપવારનાયુ મુલ હા શેડો મોદ્દુ હોર ગોમ જણાર કે મોમે પશુ થેડા ૧૧૧ પત્રી અંગેની ઊડી આવા ગવા કોદને ૧૮૭૬ રુધી ગિન્ધરસિંગ નામ ના એક શખ્સે મેનેજરી કરી લામે કે ત્યાર પત્રી નેમેર એન્ડની પેરીઆર નામના એક પ્રવર માણુના દાવમા નામે નરોજજીનાની મિલકતો આલી

આ શખ્સે અપ્રમાણિકપણથી મિલકતો બારે દુગ્ગરવા કરી દીધી બાકુને પાસે ડી ગા ૧૨ થોડા ઉપરાગ નહિ સંકારને પણ વખતમર મહેસુન બની નહી ૧૪ી બાકુને જમી નહી આવાને બદલે જમીના કેવાક દુકાઓ ખાણીને મેને વેચી મારી તે એલી રીને કે દસ હજાર રૂ ડીયાની કિમતની મિલકત મણસે દીખાના મેલે આખી દીધી આ બનર મુગધ પહેાન્યા અને પેસનજી શેડ તેથી થણા નારાજ થયા તેમણે પોતાની વડીલાખાલિત મિલકતની આલી કુર્દશ થતી જણીને જોમેદ એન્ડની હસ્તકનો અધિકાર રન કર્યો અને એ શખ્સને નારિએગવાગાની મિલકતો સાથે કરી સગથ નધી એમ જાનચુકો રાગની પ્રા નહેર જણ કયું આ પત્રી એ મિલકતો સજાગવાને કોષ મેનેજર નીમવામા આ રે નર્દો દરબારી મહેસુન મુગધથી પરબારી દર વરસે મેકની આપવાનો રીરેસ્તો રાખો પશુ જાનચુકારની દરવારે એ મિલકતોને ભોગવડે કરનારા બાકુને પાસેથીજ અચુક એકસ રીતનો વેરો લઈ મિલકતોની કેખરેખ રાખવાની સોપણી દિવાન પેશકારને દરતક કરી સ્થાવર મિલકત સગીના બેનો મુજગાની હિસામના ચોપડા અને ળીગ દસ્તાવજો વગેરે મગ્દુમ શેડ નરોજજી દામજીના હક્કનાર વારસદારને પહેાવાકો કોમરસન એન્ડની દુનેરીમા રાખવાયા આન્યા

ત્રાવણ્કર દરવાને ધીમેલા રૂઝીઆ પાતીવળો તામ લેખ ગે નરોજી કામજની ળીજ શાખાના પોર્ટના કુટુમના હરતક લાખો હતો અને એ કુટુમના એક ગૃહ્યથે પોતાના બેટી ॥ લગ્ન માફ તામ લેખ બતાવી ત્રાવણ્કર દરવાર પાસે નાણાની માગણી કરી હતી શેઠ મનચેજી મહેન્દ્રાનજીની હાગમગ અને હાલગ છૂટી એ વખત દરવારી નેજુરીમાંની સદ હુ ગૃહસ્થને એક લાખ રૂઝીઆ તે વખતના નામદાર મહારાજ વિદ્યામ તિરેનાલ મહારાજના કુમારની મળ્યો હતા

નારિએનવાળા પી મિલ્કનોતો અન્ત એ પી કપ્પા સુ પી આ પડેઓ હોય કે અને પી ॥ એ ગૃહ્યથે અલેપી મળેની સર્વ મિલ્કનોતો રૂપિઆ સિનેર હાનરમા આ પી દેશ પી માગણી કરી હતી પરતુ શેઠ પેના ॥ મહેરવાનજીએ તે મિલ્કનોતુ ખરવ એક લાખ રૂપિઆ માન્યુ હતુ ઉર એ સારો પત્યો નહી ૧૮૮૭ માં પેસ્તનજી શેઠ પોતાના બીજા હવાન તથુ લાખઓના પામથી મર્વ દોકા મેગ પી પોતાના ધૂધીમાધી માનુ શુનવાન સાથે અલેપી આવવાના પાકા નિશન ઉપર આન્ય અને કેટલુક ગાય રૂઝીકુ આગમજથી અતી મોકલી આવવામા આ પુ પથુ એ અથવા બીજા મ છુમગ એ પારેલી સુ ॥ પાગ પડી નહિ ૧૮૮૪ ની વરસમા તે અલ્પામાંથી નારિએવવાગાનુ નામનિશાન છુસાઇ જનાનો વખત આવી પહોંચ્યો એ વળા એ કુટુમનો એક ગ્રામનો તારો ઝંગલો ઉડો અને અસ્ત થતા જતા નારિએલવાગાનુ નામને અટકા પી રાખુ

—:—

તૃતીય લાગ.

પુનરુત્થાન

પેસ્તનજી શેઠ તથુ મેગતો દના નેમા સકુ પી તકા નરોજીજી ગેઠ એમનો જન્મ ૧૮૧૧ ની સોલમા પડેન ખાતે મુ ૧૭મા થયો પેસ્તનજી શેઠ સુદાર્ઠ વિરાગના કર્ત ૧ ને ૧૧ પાનક માણુ અને શુદ્ધ ચારિત્ર માન પુત્ર હતા. મુખમા રમતા ગોકોળા પારસી સમુદાયમા મકુ પી વધરે આમત અ ૧ કૃષીન ગણાતા કુટુમોમાના એક કુટુના ન નીંગ શેઠ નમરવાનજી મહેરવાનજીના મેગી પેના ॥ રો ॥ ધર્મરત્ન હતા, એવથુ માનુ સુશિક્ષિત, સુચીન, રતેદાન અને દાની મતિ હતા માત્રન પડ્ધમા નરોજી ગેઠુ ગવપથુ પીધુ અને પાવ વગ્ગ પી ૧૨ એમને શાળામા મોકલવામા આ ૧ તા ઉપ ૧ અને ખ ૧ પી પ્રાય મેક અબામ પુરો કરી અગ્રેજ અજાગ સાફ તઓ મગકારી એ રીન્સ ૧ રૂનમા લાખન થરા હાઇસ્કૂનના ધોરણે પૂગ કરી એમને કોનેજી ઉચ્ચ શિક્ષણમા સાફ ૫ મેગરવાનો થયો છગે હોય પથુ નાણુ ત પીખતો લીવે તેઓ કોનેજીને અજાસ આનુ રાખી ચકા નહિ

ઉરતી વરમા જ નરોજીજી ગેઠ આ ર્વ જીવનો નમુનો ગ્જુ કરવા લાગા એમના સુશીલ અને ઉમ ૧ પ્રતિભાગા જીવ પી કંકડુ મેગતો અ ૨ મા નનાગો પી બહુ રીતે મેગ પી તી ૨૧ વરમની કુમળી વરો તેમણે લરકરી ખાતમા નેકમ પોતાના જાવેગતી સાલરિક રાહ રીંગ માગ ચક કો ૧ પ્રાગર્મો તેમણે મકુ અ ૨ કગમી ખાનેના લરકરી ખાતામા નોટી કરી એ વખતે એ ખાતાઓમા કર્નલ બિયલ, કર્નલ ખલફ, કર્નલ કુરીકામ અ ૨ જન્મત ૨૦૬ લ જેવા જાહોરા અમનરો આરી મરા, એ કુશળ અમલરોના

હાથ નીચે નદી પાના ઠી કામ કરવાની સંકીર્ણ દર્શાવણી ઉપરાંત તક નરોજીએ એને મળી એ સંકુએ એમની દારૂશક્તિના ધબકા રખાઈ કરી આર વગગી દુખી યુવના એમની સંકિતની કીર્તિ શરી સારી ચૂસીની પેટી પોતા પ્રસંગી તેઓ ઉપર અને મનન પત્રિયમથી પોતાનું કવિષ્ઠ વિગત ને વિશેષ ઉમળુ કરતા અવા ૧૮૮૫ ની સાલમાં પોતે સ્ત્રીમ નેત્રીય કરાવી આશીષા એમણે રોપડ પ્રેન્ડ કમ્પી તરફથી એમની માગણી થઈ આ માગણીને માન આપી નરોજીએ એ મુખથી લઈકરી ખાનું કાઢી નહોર બેઠારી પેટી ને નોકરીમાં લેવાવા લાગી તેમની કાર કરવાની તારતમ્યએ કરાવી આમલદારો ઉપક કરી નાખ્યા આ પદમાં મુંઝવે અને તેમને અન્યાય વરમ સુધી નોકરી કરી કમ્પાનીના મુખ્ય ભાગીદાર બિ. એપની નગર સદા આ અવિગત પરિચયી જુવાનીના કામ પર હાજી રહેતી હતી એ કદ-દાન મુદતએ કામની વાન સાર પ્રથમ કરી નરોજીએ રોડ એકથી વધારે વમન ખામ ખામ મા આપી નાન્યા તેઓ માસિક રૂપિયા ૭૫ ના પગારથી રાખી બિ. એપની મદુર હાવી ૩૦ રૂપિયાના દરખાવા સુધી દરજ્જા પર ચઢવા આમ આ કમ્પનીમાં તેઓ અગત્યની મરુટીદીના રીતતાએ અમલદારતા હતા તેવામાં આ સંસ્થાનના અતીસાગા પ્રગણી વતન આમ નથી એમને આનંદ

પોતાનાં બાપ દાદાઓ ની પુણી બહેનજીવણી ની વાતો સાંભળતા હોવાથી નવરોજીએ એ પોતાના કુટુંબ વડીલ જાનોને એવી ગોરી રાતો ફગાવે વિનવવા થતી હતી. એમને ધણીક તરેવડી વાતો કરેતા એક દિવસ ગોક કોણા કચ્છ કે બાપા નારોજીએ કામચલાણીકારના દેથી શીલતાના અપહાર થયો કહેવાના હતા. ગોક ની આગળ આગળ ચોર રોડે હોડા અને સાથે બે દગળા, મોતી મલમલ કોટી બારી ની છે પછી આગળ તે સતી પડી છે એને મનેજ કરવા જાવા અને હાથ ધણી છુટા રાખે છે પછી કંઈ બર આગળ નથી. અરે! આ કહું બાપાએ બધાવેને મહેન એમની કાલિતો એવે મિનારો છે.”

કહ્યાના આ વચ્ચે નવરંગજી શેઠની ઝીમી પહોળા લોહીયા ઉકાળા આણવાને અમ દર્શાવતા હતા. તેમણે નવરંગજીને નિમિત્ત કરીને કહ્યું કે તમે તે બોલો અને ॥ જુદુ આવી જા ॥ મારી સિન્કત દાખ કરવી એ વિચાર જોમના દિવસ સંદર્શિત ધોળાયા કરતા હતો. એક મે વાર પોતાનો વિચાર એમણે પોતાના પિતૃદેવે પશુ જમ્યાનો પશુ વખત આવવ નહિ ગોટલે નવરંગજી શેઠી. એ વિચાર એમણે અમ કીધો. ખાતો બોલો તે માથા સાસાવિકે જીભીયા જપનાયુ દુરુ આ પોતાની સારી નોટરોએમ અચાક રાકિતો. પરિચય આપ્યો હતો છતાં કોઈ મળ્યો નહોતો. જાણ નહોતો કે તે તેમને અને તે તમને ધમરી જાન હાથે ૧૮૮૬ આ તે પોતાના અત્ર ન મનસુખા ને એની પ્રાપ્તિ કરી કે બા. દવ અને તે જુદુ જાણ ॥ મારા થા ॥ એમના અત્ર ૧૮૮૬ થરે બાપીકાં નવરંગજીવાળી ॥ અમુ વાન કરવા જવા ને જાણ સાચી રહી હતી તેણે વજર કરી ॥ તે વ સમા રામણે વકાસેની અત્ર યમલી કીર્તી પાછી એમના વાગોની નવરંગજીવાળીને પુનઃ રથાવડા આવી પળીતા ॥ તે વ વધારવા પોતાની પ્રસાદી નોટરો ॥ વિચારે અમણે

અમે તમ રી નં રૂ ૬ ૭૭ ફર બ્લેડી જાડી બા માદાની િ મ્તે દસ્તગત મર્યાદી મારવાદીમ
શામલા પુત્ર એમના રામે ઉ રી થત થયુ કામ કષ ના રી રુતુ કે મ'થુ ર દુતુ છના ઓમલે દિમ્મત
દારી રી ૧૧ ૨૬ રીદના અ ર મદદ ૬-૮૨૪૦ તથા સર્વે શુક્રેલાબા ઓળંગી પેતાનુ પેન પ્રાપ્ત

કરવામાં તેઓ વિનયશાળી નીવડ્યા. ૧૮૯૬ થી ૧૯૦૧ સુધી એમને દરબારી અદાલતોનાં પગથીયાં ધસવાં પડ્યાં, જીવનનો સમય કોટાકીનો હતો, ખીજે કશો વ્યવસાય નહીં અને ખરચાની દદ નહીં એવા સંભોગમાં એક દિવસ એવો આવ્યો કે એમના પોતાના એક ટંકના નિર્વાક માટે એમની પાસે ફૂટી કાઢી મળે નહિ. પણ હિંમત તે હિંમત જ. હિંમત ન હારતાં કુંડી હદવાળાં આ કુન્ડયવી માનવીઓની મદદ મેળવવાને હાંસી નહીં મારનાં તેમણે ખરા દિલથી તે સર્વ શકિત માન પરમ દયા નિધાન જગતના તાતાની બંદગી કરી.

સાચાં દિલની પ્રાર્થના તે સર્વ વ્યાપી પ્રભુએ તાગડતોળડ સાંભળી, સરકારી અદાલતમાં ફરીઆદ માંડ્યા વિના અરે જરા પણ તગાદો કર્યા વિના એક ભક્ષ ભાકુને નવરોજીજી શેઠ ખુદાની બંદગીમાં બ્યાનસ્થ હતા ત્યાં આવી બાલીશ વરસનાં ચડેલાં ભાંડાંની એક સારી એવી રકમ નવરોજીજી શેઠના આગળ મૂકી, હજારોને કિપકાર માનતાં ભાકુનના પ્રતિ ધન્યવાદ બરી દહિ કરતાં નવરોજીજી શેઠે તે રકમ લીધી. આ હજારી સહાયના એ નવરોજીજી શેઠની સઘળી યુજનવણો અગસારી દીધી. પછી એવજુ પોતાની મિલકતો હાથ કરવાના પ્રયાસમાં આગળ ને આગળ ધપાવ્યે આજ્યા.

અસેપીની મિલકતોમાં સઘળા મળી જુદા જુદા ૩૪૫ જમીનના ટુકડાઓ હતા. તે સઘળી જમીન સગભગ ત્રણ હજાર ભાકુનો તરફથી ભાંડાંના જુદા જુદા નિયમે સુજળ રોકાએલી હતી. આ મિલકતમાં સઘળી મળીને ૧૦૦ એકરના વિસ્તારની જમીન હતી. તેમાં ૫૦ થી ૬૦ એકરનો જમીનનો વિસ્તાર તો એવી રીતે ઘેરાએલો હતો કે શેઠ નવરોજીજી પેસ્તનજી અસેપી આવે ત્યાર પહેલાં તેના પર ફેટલાંક ભાકુનોએ હજારો રૂપિયાની કિંમતના મકાનો બાંધ્યાં હતાં, ફળદ્રુપ વાડીઓ અને ખેતરો નીપળત્યાં હતાં. એ સર્વ મિલકતો પોતાને સ્વાધીન લેવાને નવરોજીજી શેઠે અદાલતમાં દાવાઓ માંડ્યા. ન્યાયની અદાલતમાં એ નિર્ણય થયો કે મિલકતો શેઠ નવરોજીજી પેસ્તનજીને હવાલે કરવામાં આવે અને તે જમીન પર જે જે ભાકુનોએ મકાનો ચપચાં હોય, માંડવાઓ બાંધ્યા હોય કે એવી જ જતનું કોઇ પણ અજુનર કે બાંધકામ કર્યું હોય તે તે ભાકુનો પોતાનો સરસામાન ઉઠાવી દ્યે. આવી રીતેના ન્યાય મંદિરના નિર્ણય છતાં તેમણે ભાકુનોની તકલીફો ઓછી કરવાના માર્ગે લીધા અને જમીન પરના માલીકીના હક્કો એ ભાકુનો પાસેથી પોતે લખાવી લીધા. આમ ધણાએ મામલામાં પતાવટ થઇ અને ૪૨ એકર જેટલી જમીન શેઠ નવરોજીજી પેસ્તનજી નારિએળવાળાના નામ પર થવા પામી. એવજુને પાંચ વરસ સુધી કાયદાની અદાલતોમાં લડતું તો પડ્યું પણ ત્રાવજુકારનાં ન્યાય મંદિરોના અદલ ઇન્સાફે એઓના સર્વ હક્કો રચાપિત કર્યા.

• ઉપર જણાવ્યું છે તેમ શેઠ નવરોજીજી કાવસજી નારિએળવાળાના વારસદારોની લાંબી મુદતની ગેર હાજરીથી સર્વે મિલકતો દરબાર પોતાને સ્વાધીન કરી હતી અને મલયાલી મંવન ૧૦૭૦ એટલે ઇ. સ. ૧૮૯૪ થી સર્વ મિલકતોના વહીવટ સરકાર તરફથી થવાનું શરૂ થયું હતું તે હવે બંધ રહ્યું તથા મિલકત ઉપરનો વેરો અસગ અસગ ભાકુનો પાસેથી વસુલ નહીં લેતાં પોતાની કનેથી જ વસુલ કરવો એવી નવરોજીજી શેઠે અદાલતમાં દરખાસ્ત દાખલ કરી સરકારે તે દરખાસ્ત પણ સ્વિકારી અને વાસ્તવમાં કાયદાની બારીકાની જે જે સગવડતાઓ નોંધએ તે સઘળી દરબાર તરફથી આપવામાં આવી. દરબારી ૧૮૮ દુકમ નં. ૨૨૦૨-૧૫૩ મલયાલી મંવન ૧૦૭૨ એટલે ઇ. સ. ૧૮૯૬ થી મિલકતોના સંગ્રહમાં સરકારી દખલગીરી રદ કરવામાં આવી અને શેઠ નવરોજીજી પેસ્તનજીની માલીકીના સર્વ હક્ક સ્વિકારવામાં આવ્યા.

આ મિન્કનો ઉપર રસ્તાઓ બાધવા અને ગિલ્ડો વચ્ચેથી નદેરો વહાવી લઇ જવાના સારૂ વારસ દારોની મેન્દામરીમાં ૧૮૭૦ થી ૧૮૯૪ સુધીમાં દરબાર તરફથી વસુલ કરવામાં આવેલાં નાણાંનો અવેજ પાંચ મહવાને નવરોજીએ મે ૧૮૯૭ માં દરબારતે કરી તેના જવાબમાં પણ ૧૮૭૪ મં ગે એટલે ઇ. સ. ૧૮૯૮ ના વટ દુધ મં ૩૯૦૫૬નાથી દરબારે નવરોજીએ શેઠને સંપળો અવેજ પાછો આપ્યો.

હવે મુજ પુરા શેઠ નવરોજી કાવસજી નારિએજવાળાના પહેલા બેટા શેઠ હોરમસજીની સાખાવાળા મિ. અરેશર, પેસ્તનજી અને જાંઘીર સાપુરજી નારિએજવાળા તે સહુ બાઇઓ પાસેથી મુખ્યપારનામું મેળી મિ. મનચેરશા મુંગળી ૧૯૦૨ માં અલેપી આવ્યા અને શેઠ નવરોજી પેસ્તનજીએ મેળવવા માટેની મિલકતોમાં પોતાનો પણ હિસ્સો છે એમ સાબીત કરવાની ફરિયા કરવા માંડી પણ અલેપીની જદ્યા અદામનનાં તરફથી ૧૯૦૫ માં નિર્ણય થયો તેમા તેમની હાર થઇ. તેમની અરજીએ ૨૬ કરવામાં આવી અને શેઠ નવરોજી પેસ્તનજીએ જે જે કાકુનો ઉપર દાવા દાખલ કરેલા તેમાં તેમને પણ એક વધારાના વાહી પકુકાર તરીકે સાબિત કરવાની દરબારતે મંજૂર કરવામાં આવી નહિ.

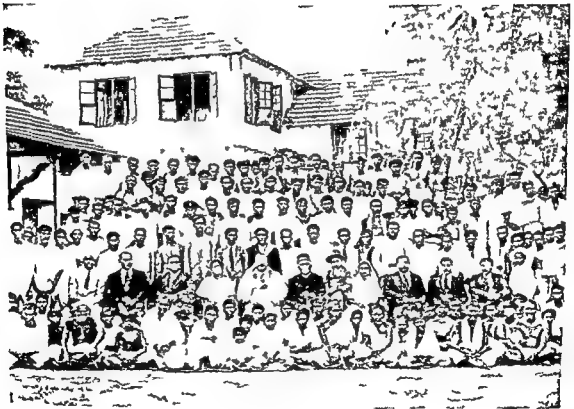
શેઠ હોરમસજી નારિએજવાળાએ તા. ૧૩મી જુલાઇ સન ૧૮૫૬ ના રોજ બે મુજરાતી કારગની મેઠ ફતમજ મહેરવાનજી નારિએજવાળાના નામે લખી આપી હતી. તે વખતના ત્રાવંચુકાર પોલીમ સુપરીન્ટેન્ડેન્ટ મિ. જુમ કોફરડે તેનો પુરાવો આપ્યો હતો. આ શેઠ ફતમજ મહેરવાનજી તે શેઠ નવરોજી પેસ્તનજીના મગા કાકાં માય.

આ શેઠ હોરમસજી સોરામજી તે શેઠ હોરમસજી નવરોજી કાવસજીના પૌત્ર માય. જેમણે પોતાના બીજા ત્રણ બાઇઓ પાસેથી મુખ્યવાગનામું મેળી તેની રૂએ પોતાના એ બાઇઓના અને પોતાના ત્રાવંચુકાર માની અને મુમ્મ ખાતેની મિલકતો પરના સર્વે હક્કો છોડી દીધા હતા, તેવજી ઉપર કહેના ચારે મુકરથી અરેશર, પેસ્તનજી, વગેરેના પિતામહ માય. તેઓ બાઇઓ હાય મુખ્મમાં રહે છે. શેઠ નવરોજી પેસ્તનજી એ વડવાઓની મિલકતો હસ્તગત કરવા માંડી તેમા તેમણે પોતાને પણ હક્કદાર દરાવવાની તજવીજ કરી પણ તેમા તેઓ કાંઆ નહિ.

વળી ૧૮૬૭ના જોહડોખરની તારીખ ૧૪મીના રોજ તેજ શેઠ હોરમસજી સોરામજી નારિએજવાળા એ મુકામા ન ૨૩૦૭ ની સુનાવણીમા ઉપર્યુકન તાર ૧૩મી જુલાઇ ૧૮૫૬ ની બંને કારગની બંને તા. ૧૫-૧-૧૮૫૩ તથા ૧૪-૧૦-૧૮૫૪ના બંને અંગ્રેજ મુખ્મવાગનામા અસખ સામા છે એમ અલેપી ખાતે રેવન્યુ મેટ્રમેન્ટ ઓફિસરના રહામે પ્રતિવાર્ષીક કશુન ર્હ્યું હતુ આ આધારબુત ફત્તાવેજે અલેપી ખાતેની મિલક તો ઉપર શેઠ હોરમસજી સોરામજી નારિએજવાળાના કશો હક્ક નથી તેની સાબીતી સારૂ દરબારી ફત્તે રાખ વામા આવ્યા હતા તે શેઠ હોરમસજી સોરામજીના પૌત્રાએ આ ખત તદન બનાવડી છે એમ કહેવાની હિંમત બનાવી હતી આ કારગની કેવા મળેજોથી લખાઇ હતી તે જાણુ પણ કાકાં ઉપરોપી છે.

મુજપુરુષ શેઠ નવરોજી કાવસજીએ કેવીક મિન્કનો પોતાના નામે મેળી હતી અને અલેપી ખાતેની બીજી મિન્કનો એમણે પોતાના નાના બેટા શેઠ મહેરવાનજીના નામે કરી આપી હતી અને મેગતલાની એક બરેણે મળેવી મિન્કન એમના વડા બેટા શેઠ હોરમસજીના નામે થવા પામી હતી. આ જ હોરમસજી શેઠના

મદ્રાસ ઇલાકાતુ' રિગ્જર્શન.
“મલબાર સમાચાર” ની દ્વિતીય વાર્ષિક મેટ

The family members of Saith N P Varadachari with the Staff

શેઠ જ્ઞાન પી નારાયણવાળાણલુ કુટુંબ નામ્મવર્ગ સાથે, અવેપી

આર પોત્રોમાંના છેલ્લા સહુથી નાના પૌત્ર હોરમચ્છ શેઠ અલેખીની મુનસીફ અદાલતમાં (મ. સં. ૧૦૨૭) સોગન નામું જજ કચું હતું કે બે કે તેઓ અલેખીમાં રહે છે તો પણ અલેખી ખાતેની મિલકતોનું હાલું કે તેનું ઉત્પન્ન તેમણે કે તેમના બાઇએ લીધું નથી તે શેઠ મહેરવાનજીના નોકરો વસુલ કરે છે.

હાલના અરજદારોના કાકાઓ અને બીજાઓ શેઠ નવરોજી પેત્તનજીના કાકાઓ પર ધરેલું રાખેલી મિલકતો મેળવવાને કાયદેસર પગલાં લીધાં હતાં. તેના પ્રતિપક્ષમાં મનચેરજી શેઠ અને પેત્તનજી શેઠ સંધળા ઝંઘરા અને અડસા અડસીના મામલાઓનો નિકાલ કરવાના ઇરાદે આ દાવો ચલાવ્યો હતો. પરંતુ આખરે બધા પક્ષકારો એક થયા અને ચાલુ મામલા પર વિચારણા થઈ. મૂળ પુરૂષ શેઠ નવરોજી કાવસજીની બધી ખરી કે ધારવામાં આવેલી મિલકતો સંબંધી યોગ્ય કરવા બે બાઈઓને મુખ્યત્વારે આપી પ્રતિપક્ષે મૂળપુરૂષના નાના બેટા શેઠ મહેરવાનજીની શાખાવાળા બાઇ પાસેથી રૂપિયા આર હજાર લાખ એ સર્વ મિલકતો ઉપરથી પાતાનો હક ઉઠાવી લાઇ કારગતી લખી આપી. હાલના પક્ષકારો શેઠ અરદેશર નારિએલવાળા અને બીજાઓ જન્મ્યા પણ ન હોતા તેનાથી કેટલાએ વખત પહેલાં આ ખત થયાં હતાં અને એમના પિતાજી ખુદ શાપુરજી શેઠ આ દસ્તાવેજ અને મુખ્યત્વારનામાંના ઉપર સહી કરી હતી. આ પુરાવા જ્યારે શેઠ નવરોજી પેત્તનજીએ અદાલતમાં રજુ કર્યા ત્યારે અરદેશર શેઠે તેને બનાવટી કહેવાની હિમ્મત કરી પણ ન્યાયાધીશે તે વાતનો સ્વીકાર નહીં કરતાં એ નિર્ણય આપ્યો કે શેઠ નવરોજીની અલેખી કે મુળજી ખાતેની મિલકતોને લગતા મામલામાં મિ. અરદેશર અને બીજા પક્ષકારોને જોડાવાનો કોઇ હક નથી. વળી વધારામાં ન્યાયાધીશે શેરો માર્યો કે, અરજદારો મિ. અરદેશર નારિએલવાળા અને બીજાઓ અથવા એમના પિતામહીમાંના કોઇએ બંને શાખાઓના એક સામાન્ય વ્યવસ્થાપક તરીકે રહેવામાં કશો ભાગ લીધો નથી. અરજદાર મનચેરશા નારિએલવાળાની જુઝાનીજ અદાલતને જણાવી દે છે કે અલેખી ખાતેની મિલકતોના બાબમાં તેઓ કેવા અજ્ઞાન છે. વળી તેમના પિતા અને કાકાઓએ લાંબા વખત થયાં પોતાના અધિકારો તજ દીધેલા છે અને તે સંબંધમાં ફરીને કાશીય કરવા તેમણે કદિ પણ ધાયું નથી. તે બાબે અરજદારો હજુ પણ જાણીતા થયા નથી અને શેઠ નવરોજીની વર્તમાન મિલકતોમાં હકકદાર હોવાનો દાવો કરે છે તે તાલુખીની પાત છે.

આમ ૧૯૦૬ ની સાલ લગભગ શેઠ નવરોજી પેત્તનજી નારિએલવાળા પોતાનાં વડવાઓની સર્વ મિલકતો મેળની સ્વતંત્ર રીતે એકલા વારસદાર હરી અદાલતની ઝંઝેરામાંથી મુક્ત થયા એટલે એમણે હવે પદાઓની જુદી જુદી શાખાઓ ખીલવવા તરફ પોતાનાં લક્ષ્ને દોર્યું.

સહુથી પ્રથમ એમણે પોતાની પુરાણી મિલકતોની દુરસ્તીનું કામ હાથ લેયું. બરાબર વ્યવસ્થિત અને શારી રીતે નિપજાઉ મિલકતો થઇ રહ્યા પછી તેમણે ૧૯૦૯ માં એક “કોપર ફેક્ટરી” સ્થાપી. એ ફેક્ટરી પ્રથમ માત્ર આરજ જૂઝસથી શરૂ કરવામાં આવી ને વેપારનું કામકાજ ગેસર્સ એન. પી. નારિએલવાળા એન્ડ સન્સના નામે ચાલુ હતું. આજ આ ફેક્ટરી યશ્વા વિસ્તૃત રૂપમાં ફેલાયેલી છે અને એમાંથી નીપજતા માલે યુરોપ અમેરિકા અને ઓસ્ટ્રેલિયા જેવા દૂર દેશોની બજારમાં જાયું સ્થાન મેળવ્યું છે. વ્યાપારનાં ક્ષેત્રમાં એમનાં અનેક સાહસોમાં અલ્પપદ પ્રોડ્યુમ કમ્પની, અગતુમુડી અને કાયમકુશમ ખાતેની નવરોજી કોપર વર્ક્સ નયુના રૂપ છે. નારિએલના રેસામાંથી ગાલીયા, પગતુજીયા, ધકડનાં અને બાજમે બનાવવામાં આવે છે. અન્યજો ખાતે અગતુમુડી એસ્ટેટના નામથી જાણીતા થયેલી ૫૫ એકરના વિસ્તારની નારિએલની બરચક

મોટી મિલકત શેઠ નવરોજી પેસ્તનજીએ ખરીદી છે. કાયમકુળખ ખાતે પણ એવી એક નાની મિલકત મેળવી છે.

એમનું વ્યાપારિક સાહસ રત્નરત્ની કૃષિમાં પણ પહોંચ્યું છે અને કલચૂર એરેટના નામે જાણીતી કીચા પાર્શ્વતિક પ્રદેશમાં ૨૫ એકર રત્નરત્ના જમીયાની મિલકત મેળવી છે કુટુંબી જનોની તન્દુરસ્તી અંતે મી'મરુમા ખુશનુમા હવાના સેવન સારે નિધગિરિ પર્વત પર કુન્દુરમાં એક સુદર જમીનનો ટુકડો મેળવી પેસ્તન હોમ અને મોતી વિવા નામના બે મગવાઓ બાંધ્યા છે

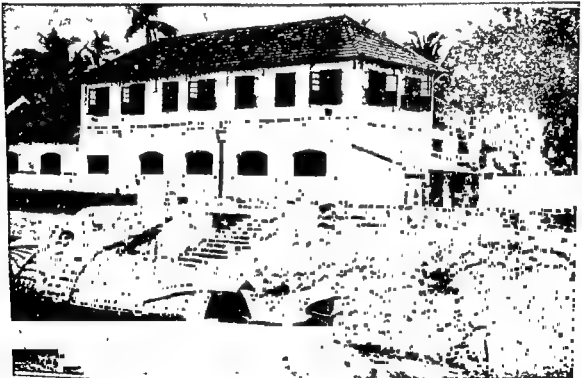
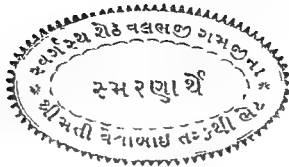
શેઠ નવરોજી પેસ્તનજી નારિએલવાળાની કર્તવ્ય પ્રગલ્ભતા, પ્રમાદ અને એશઆગમ તગ્મની એમની તિરસ્કાર્થતા, કમસેનમાં જીંદગીના રહામે આવતા દારૂ પ્રયોગમાં એકલે હાથે જલુમવાની એમની હિમ્મત, સત્યમેવ જયતે એ સૂત્રમાં એમનો અડગ વિશ્વાસ એ વગેરે સર્વે ગુણો એમના ભવિષ્યના વારસદારોને જ માત્ર નહીં પણ સમગ્ર જન સમાજને અનુકરણ કરવા જોય છે. એમના સન્તાનો એ તે પ્રભુનો પાઠ માનવા જોઈએ કે જેમને માટે આવા આગિત્યસાગી પિતાના સન્તાન હોવાનું નરીજ સરળપણ છે

શેઠ નવરોજી કાવસજી નારિએલવાળા આ કુટુંબના મુળપુરુષ અલપદમાં આપ્યા પછી પારસી સાહસિકોનો અપર જ્વર આ કિનારા ઉપર વધી પડ્યો હતો, તેમના ઉપયોગ માટે એવણે શેઠે અલપદમાં અગીઆરી અને એક દોખતુ ૧૮૦૭ માં ગદા-આ હતા એ આપણે જાણીએ છીએ શેઠ નવરોજી પેસ્તનજી અવેપીમાં આના ત્યારે એ દોખતુ બધી દુર્દશામાં પડ્યું હતું અદર નાડવા અને ધાસ ઢોળી નીકળ્યા હતા. પ્રવેશદાર પણ પડી ગયા જેવા થઇ ગયા હતા તે તેમણે સમરાખ્યા અને દોખતું સાફ કરાવ્યું અગીઆરીની પણ સુદર વ્યવસ્થા કરવામાં આવી.

૧૮૬૬માં નવરોજી શેઠ અવેપીમાં આના ત્યારે અગીઆરી સહી સલામત હાલતમાં હતી અને ત્યાં એડવર્ડ પેસ્તનજી કુકજી ફર્સ્ટમ દાદીના મોબેદ હતા કિનારા પરના દૂર દૂર રથળે રહતા પારસી મુક રથે આ અગીઆરીનું ખરચ ચલાવતા અને બાળકોને નવજોતનો વિધિ કરાવવા સારે અહીં આ લાવવામાં આવતા એમના એક બાળક મહેંગવાનજી મેસમનનું નવજોત આ અગીઆરીમાં થયું હતું જેઓ પાછળથી કાનાનોર જઈ વસ્યા હતા અગીઆરીના પુત્રાણા મકાનને પણ પડનીના પડધમ વાગી ગયા હતાં તેનો નવરોજી શેઠે પુનરાદાર કરી પિઆ સાત દબર ખગચીને બાન્ધ મકાન બધાવ્યું તેને ખુલ્લી મુકવાની કિયા તો ૨૮ થી જાન્યુઆરી ૧૯૨૭ ના રોજ થઇ હતી. અગીઆરીના મુખ્ય ભાગની બાલુમાં કટલાક જોરકાઓ પણ બધા-આ છે જેમાં મોબેદ રહી શકે અને આવતા જતા અતિથિઓના કામમાં પણ આવે.

શેઠ નવરોજી કાવસજી નારિએલવાળાએ મુગધના માઉન્ટ રોડ ઉપર પોતાની નારિએલવાડી નામની જગ્યામાં એક અગીઆરી બંધાવી હતી જેને ખુલ્લી મુકવાની કિયા ૧૮૩૨ ના જુનની તા ૩ રૂના રોજ થઇ હતી. આ જાન્યુઆરી નગના નવસાન પગી એના બેટા શેઠ મહેંગવાનજીએ આ મિલ્કત મરાગી હતી, એમના મુગધા પછી એમના ચાર બેટાઓ શેઠ મનમેરજી, ફર્સ્ટમજી, હોરમસજી અને પેસ્તનજીનાં હાથમાં એ મિલ્કત આવી આ અગીઆરીને મજામમથાથી ખસેડી ને નાવસાન રોડ પર દાદરમાં લઇ જવામાં કેમ આવી તેની મોખ પણ રહી જતી જોઈએ. અગીઆરીને લખતી મિલ્કત બધી સુદર અને વિશાળ હતી

મદ્રાસ ઇલાકાતું દિગ્દર્શન.
 “મળનાર સમાચાર” ની દ્વિતીય વાર્ષિક બેટ

The Office of Messrs M P Narielwala and Sons Alleppey.

મેસર્સ એન પી નારિએલવાલા એન્ડ સન્સની ઓફીસ

મદ્રાસ પ્રલાકાનું દિગ્દર્શન.
 “મલખાર સમાચાર” ની દ્વિતીય વાર્ષિક બેટ

Saith N P Narielwala's Bungalow, at Coonoor.

રોહ એન. પી નારિએલવાળાનો કુન્નુરનો બંગલો

મદ્રાસ ઇલાકાતું દિગ્દર્શન.
 “મલબાર સમાચાર” ની દ્વિતીય વાર્ષિક ૦૮

Sheth Hormusji Maherwanji Bombay
 The present Eldest Member of the Narelwala family, 98 years old
 નારિએલવાળા કુટુંબના વડા પુરૂષ શેઠ હોરમસજી મહેરવાનજી મુબમ્બા ૯૮ વર્ષની ઉંમરના છે

મદ્રાસ ઇલાકાતું દિગ્દર્શન.
 “મલ્લાર સમાચાર” ની દ્વિતીય વાર્ષિક ભેટ

Saith N P Naraiwals another Bungalow, at Coonoor

શેઠ એન પી નારાયણવાળાનો કુન્નુરનો બીજો બંગલો

માં મુંબઈની સરકારને મુંબઈ શહેર સુધારણા સારૂં એ જમીન ૧૧ જરૂર પડી તેથી તે સીડી ઇમ્પ્રુવમેન્ટ કમિટીને ચેચાની આપતા પડી પડી જોને બદલે કપાચે અગીઆરી સ્થાપના કરવાનો વિચારજો ચારે બાજી કઠતા હતા તેવામા તેમના આનમાં આન્યું કે દાદર ખાતે પાગસી કુટુંબો પી વમતી વડી ત્વડ છે ત્યાં જો અગીઆરી ૧૧ જરૂર છે તેથી ત્યાં બાધવાનું નેક્રી ક્યું પશુ તેવામાં વડા ભાઈ મનનેગજ જોડ યુજરી ત્રા અને તેવાથી નાના ભાઈ રતતમજ શેડ પશુ તત્તમાંગ અવસાન પામ્યા એટલે થોડો વમત એ વાત બોળાંબે પડી પશુ જમત પિનાની કૃપાથી બીજા બે નાના ભાઈજો શેડ હોગમજ અને જોડ પેન્નનજ એ તે મુરાદ પાર પાડી ૧૮૬૬ના મે માસ પી ૧૧ ૧૧ ના ત્યાં અગીઆરીના મકાનનુ ખાત મુકુર્ન ક્યું. ઘણી મુશ્કેલીઓ અને નાણાની અમરડો વચ્ચે પશુ એ બન્ને હિમતરાગી નરોજો આ ધાર્મિક કામ પુરૂં ક્યું અને ૧૮૭૧ ના જોડિવતી તા ૧લીએ અગીઆરીનાં મકાનને ખુલુ મુકવાની શુભ કિંત્વ કરી આ અગીઆરીની ધમારત શેડ માણેજ કાવગજ હીમજ કાતરીઆ તરફથી આવેતા બિ. નહેગન પન્શીઆના નકશા મુજબ ઉભી કેન્વામા આવી છે. નકશો પ્રથમ જો અરસ પત્થર પર કેતનાઈને તઈવાર થયો હતો અગીઆરીની બાણુમા મોમેને રહેના માટે માળાણુ ધર છે. નંદમિત અને લગનમગ અરૂં જોડ અવાહંકુ દિવાનખાનુ બધાએપુ છે. વગી મુકતાદો તરફથી થતી ધમતી વિધિઓ માટે જોડ બીજો બડ છે. અગીઆરીમા પ્રવેશતા પહેલા દાથ પગ મુખ પ્રક્ષાલવા સારૂં આગળ જોડ હોજ રાખવામા આગેા છે. આ અગીઆરીના બધકામમા રૂપિઆ રીરોર હજારનુ ખર્ચ થયુ છે તમા મુંબઈ અગીઆરીની જોગના વેચાણથી સરકાર પાસેથી મળેના બધા નાણા અમાણિકપણથી આ કામમા જ અગ્રયા છે અને જો રોને તે પૂર્વ પુરૂં શેડ નરસજી કાવગજ જેના પૂર્વ શાળી જીવની પૂન્પમથી કમાઈથી બાધાએનાં મકાનને નંવંમગથી સ્થાપન કરતા કેાઈ અન્ય સપ્તી મુદરથેની સહાયતા માગવાની જરૂર પડી નથી. હાન એ ગિન્તો શેડ નરસજી પેસ્તનજ અને બીજા પિનરાઈ બાધવેા હો બાણુજ નારિએગરાળા અને શેડ રતતમજ નારિએગરાળાની સયુક્ત વ્યવસ્થા નીચે સુલક્ષિત છે. જોડ બીજી પશુ નોધવા જોગ બીના એ છે કે સદરહુ મિદતો પ્રક્રી બાજી જમીનનેા દુડો રહેલા તે પશુ હાગમા જમીનની કિમત વધી જતા મુંબઈ સીડી ઇમ્પ્રુવમેન્ટ કમિટીને વેચી નાખવામા આવલ છે અને તેમાથી રૂપિઆ રાડા ત્રણ લાખ મળ્યા છે તે સરકારી કાગળેમા અનામત નાણા તરીકે જમા છે જેના બ્યાજમાથી આ ધર્મે સ્થાપના ખર્ચ વરસોના વચ્ચ સુધી અને પેડી દર પેડી ચાલી શકે જોમ છે

ઇમ્પ્રિઅલ મોટર સોસાયેટી સિન્ડિકેટ નામે મોટર દોડવાની વ્યવસ્થા પશુ મેરાસ જોન પી નારિએગરાળા જોડ સન્સ તરફથી મોજવામા આવી છે ને ને ત્રણ સહીન પારા કેપ કામ આગે છે માવજીકામની સરકારે જે સિન્ડિકેટને અવેળીથી લીધેાન અને કરીનેા થી અવેળી વચ્ચ પોન્ડ હાન વ્વડ વરવાળી જમરો આગેા છે.

નારિએગરાળા કુટુંબના જોડ સહુથી બડ વડ પુરૂં તે જોડ નરસજી કાવગજ નારિએગરાળાના નાના બેટા શેડ મહેરાનજીના જોડ બેગ શેડ હોગમજ મહેરાનજી ૯૮ ૧૧ની ઉમમતા હતુ મુગમગા સુધી જીવન માળે છે તેજો શરીરે સચકત છે સાત માગી રીડીઓ ચડ હિતર રી શકે તેવી તન્દુની ધગવે છે અને જોડ મુલાત માફક સચુ કામમા કર છે. તજો સાગ નિલિન અને વ્વહાર મગ પુ ૫ છે તેજો શેડ નરસજી પેસ્તનજ નારિએગરાળાના મકા થાય મુંબઈના મજાન પગના તે જીના બીકા અને મિદતદા છે હાલ તેજો વાગગ્રથ જમી સાત ન સતોપી જીવન માળે છે

સેડ નવરોજીય પેસનજી નારિએજવાળા પશુ છુઝર્ વધના છે છતાં તેઓ પોતાના યત્નમાં કામકાજની પૂર્ણ વ્યવસ્થા સાચવે છે. એમના વડા બેટા સેડ મહેન્વાનજી નવરોજીયને ત્રાવણકોરની સંસ્કાર તરફથી અલેખી ખાતે પંચાયત અદાલતના માનન્ત ન્યાય ધીસનો હોદ્દા મળ્યો છે અહીં આ આ પ્રતાપી કુટુંબને ઇતિહાસ વિશે છે.

—:—

શ્રીયત્ દારકાદાસ વાલજીનો પરિચય.

—:—

પૂર્વ સમય.

ધોરમંદર પાસેનાં બે.ખીર્ગ નામનાં ગામડાંના લોદાણા ગુરુચ મેડ વાલજી માધવજી કોટેયા કામ ધંધા અર્થે મંવત ૧૬૨૫ ની સાનમાં કમીન્ટ આપ્યા. આ વખતે કમીન્ટમાં ધણા કાવકા થયાં યુજવાની વેપારીઓ મારી જડોજનાલી બોયવતા હતા. તેમાંના નગરસેડ ધનજી આણ્ડજીને ત્યાં શરૂઆતમાં તોફારી કર્યા પછી વાવંજીમાધ બીજા એક નામીયા વેપારી સેડ નાનજી મકનજીની વખારમાં યુનીત તરીકે જોડાયા. ત્યાં કામકાજમાં તેમને સારો જશ મળ્યો.

પછી આમજી જતા ૧૬૪૦ ની સાલમાં એમણે ઇમારતી લાકડાં ના વેપારીઓના કમીશન એજન્ડા કામકાજ કરવાની અસાહેદી વખાર નાખી. સારા સમયની તોફારીની યુદ્ધ દરમ્યાન વેપાર ઉપગ્રો કાણ તે એમણે મેળવ્યો જ હતો. વળી તે સાથે આંદ અને પ્રતિજ્ઞાનો પશુ કીક જમરાવ થયો હતો તેથી આ સ્વતંત્ર કામમાં તેમને ધણી ફતેહ મળી પુરવાર્ધ નીતિ અને કથમરૂપા ટોચ ત્યાં કીર્તિ અને લક્ષ્મી આપેલા બેચાય આવે છે.

વાલજી સેડનાં ધર્મપત્નિ શ્રીમતી દેવકાંમાલ લગવદ બેકન હોદ્દાને અતિથિ સત્કાર કરવામાં ધણી પ્રીતિ ધરાવતા હતા એમને સન્તાનમાં ત્રણ પુત્રીઓ થયા પછી મંવત ૧૬૩૩ ના ભાદરવા સુદ ૧૪ તારી ૨૨મી સંક્રમણ સને ૧૮૮૭ ના યુગ દિવસે પુત્રવળ માવકુ તેતુ નામ દારકાદાસ રાખવામાં આવ્યું.

ગરકામી માનાપિતાની કાળજી ભરી મજાવથી દારકાદાસ એક સુશીલમયમ બાળક નીવડ્યા, મજ શ્રીગંતાઈનું તેજ એમના અહેસા પડ પ્રકાવતુ હતુ મળીગાઇ વ્યવસ્થાસકિત અને કાર્વસાધકના પશુ એનામ જગત્પુર્વિગ ઉભી હતી, માન વરસની વયે તેને લખમસી મહેતાજીની નિયામમાં પ્રાથમિક અભ્યાસ શા મોડવવામાં આવ્યા ત્યા પાંચ ધોરણુ શીખ્યા પછી તેણે અંગ્રેજી અભ્યાસ શીકન રફૂદમાં શરૂ કર્યો.

વાલજી સેડના વ્યવસાયમાં લક્ષ્મીની પ્રચુર દૃઢિ થતી જતી હતી, સાગ મદાય હવામાં ઇમારતનું લાકડું દમીયનથી મેકલવામાં તેઓ પ્રથમ પકિનના પ્રમાણે નર તરીકે પ્રવિદ્ધ થયા હતા અને દાનધર્મને અતિથિ સત્કારમાં એમનો વચ પ્રસર્યો હતો.

મદ્રાસ બ્રહ્મકાંત દિગ્દર્શન.
“મલખાર સમાચાર” ની દ્વિતીય તારિક્ક ભેટ.

Shriyat Sheth Dwarkadas Valjee Calicut

અમુક એ હાતમામ વાતછ, મ્લીકટ

સામાના અજાણ માથે દાગદાગનો વાપરે સિદ્ધિ આપવા પશુ વાવડ શે એ । રાખી હતી જેથી ગુજરાતી મવાલી આ અંગ્રેજ બાપાના વિદ્યાર્થમાં સાથે વાપરેક સામા પશુ દાગદાગ પ્રવેશતા ગયા અને ધીર ધીર પિતાના વચનમાવનો ગોળે પેનાને શર લેતા માડો.

મંત્ર ૧૯૪૮ના કાગળ સુદ ૩ના દિવસ ખંભાળીઆમાં કુકર ખીંટી જીવગત દનારુમાં સુગંધી શ્રીમતી ધનકાર માથે દાગદાગના લગા થયા પશુ ધનમાં અડના હોયો વચના બેના લીંડાનજ શેક પાનાના એકના એક પુત્રના લગાપ્રગમે ખભાળીયા જઈ સડતા નહિ.

સંવત ૧૯૫૦ માં વાત કરવાનો વિચાર વાવજી શેકે ગુરોને શ્રી રામેશ્વર, જગન્નાથ પુત્ર, ગોકુલ મથુગ, શ્રીધા દાગ અને દારિદ્ર વિગેરે ધામે કરી આરાધી ઇચ્છાથી અસદ માગના તેજો સદકુલ નાના દારી ગરુ દીરગાઇને માથે લઇ તીર્થાટને ગીડવા. તીર્થવાના કરના કરતાં તેજો જગમર દીગાળો દિવસે મથુતામાં અવી પડ્યા.

શ્રી જગન્નિવંતાની લીના ગદન છે મંત્ર ૧૯૫૧ ના કાગલ સુદ ૪ ના દિવસે પ્રાતઃકાળે સાધુ જેવા ધર્મતા શુદ્ધચાત્રી વાવજી શેક સાજે સાર સરીરે દેવસેવા કરતા કરતા પચતવે પડ્યા.

શ્રીમતી દેવકાં બાઇ, બહેન હીંગડેન અને બાળકોના શોકનો પાર રહ્યો નહિ, એ પૂન્ય ક્ષેત્રમાં સૌભાગ્યવિહીન બની શોકાતુર ને ભગદેવે પશુ ધર્મ ધરી ભગવતી દેવકાંબાઇ બાળકોને સંભાળી કલીડ લોટી આપ્યા. પિતાજીનાં અસાન વેળા દાગદાગ મથુગા ન હતા, તેઓ તો કલીડમાં વચનાવતી જુગરી વહોરી રહ્યા હતા. પિતાના આમ એકા એક દેવેકા થયાથી તે પિતાના ગભાત્રોમત વ્યાવસોય ઝાંઝા એક સુપુત્ર પર ભારે વજરાત થયો. કિન્તુ કુળવ પિતાના દસ બેટાએ સુતગાઇથી શોકભારને અંતમાં શમાવી રાખી પિતાના અતિ વિસ્તરિત કાગભાર લીંડા પોતાના હાથમાં લીધી અને પિતાજી સાથે સગથ રાખનારા ભવ બના વેવારીઓને પિતાજીની ખોટ જણાવા લાગી નહિ.

કૌટુંબિક જીવન.

દેવેશી દાગદાગને મેન્ડુ રવન જીવન શરૂ થાય છે. બાપારની ધુગ અગાધિનપણે વડની જની હતી, એમાં દાગદાગને પોતાના શુદ્ધચાત્રને લીધો. પ્રીતિની મૃદુતા માતાજીએ શીમારી હતી તેઓ એ ગર્ભ શ્રીમત સુવરના મમરી હ વમા પ્રેમ, રોહ, શક્તિ, અને દયાના જન્મ નિરંતર વહના હતા, શુદ્ધ આરિઠ અમીરા' વિવેક વગેરે ગુણો પિતાએ વારમામા આપ્યા હતા તેનો તેમણે ઉપયોગ કર્યો. ખાડ બહેનો તે એક જ બન્ધુ હતા અને બહેનોમાંની કેટલીક બહેનોના પરિવાર વૃદ્ધિ થતા હતા, જરી બહેનો સાગરવામાં રૂપી હતી, એ સહુ બહેનોના સગા જન મડનમાં દાગદાગ શેક ઘણો આટર પાડ્યા

શ્રીમત દાગદાગનું દાખલ જીવન માગ માગ ગર્ભશ્રીમન્ત સુતકોને પશુ અનુકુલ કરવા જેવા થઇ પડ્યુ શ્રીમતી ધનકારને મંત્ર ૧૯૫૬ના અષ્ટ વદના રોજ એક પુત્રગલ માગડ્યુ તેનું નામ જમ માલસ અને ૧૯૬૨ ભાદવ સુદ ૮ ના એક બીજુ પુત્રગલ પ્રાપ્ત થયુ તેનું નામ નાગણુગા ગ માલસ આપ્યું.

મંત્ર ૧૯૬૩ ના શ્રાવણ માગમાં શ્રીમતી ધનકાર નાના બાળકો માથે દેગમા ગયા હતાં તારે તેમને પાળ ખભાળ્યાથી દાગદાગ નેડી । પોરગદર આવના હતા તે વખતે રડતામાં લી નાગની એક નાની નટીયા

તેઓ કુળી જવા પામ્યાં હતાં. એ કે આ નદી એક લોકના જેવી છે પણ એમાં ખામું ખામું હોવાથી પૂર આવ્યું હતું એ પૂરમાં ગાંડું ચાલ્યું અને પાણીના ભેગથી ઉડીને વળી મધુ પરંતુ તે વખતે શ્રી. ગોવર્ધનદાસ પીમણ કે તેઓ શ્રીમતી ધનકારના બન્ધુ સાથે તેઓ સાથે હતા, તે જીવાન હોઇને આદ્ય તરફના એટલે એમણે પાણીનાં પૂર સાથે જંગ મચાવી બહેન અને બાલ્યોને હાથપાયો સડી સજામત બતાવ્યાં. આ મુદત્ત શ્રીમુન ગોવર્ધનદાસ પીમણ હાથ કાનાનોરમાં પોતાની પેદા વધાવે છે અને કામગીર થયા સારા પાવા પર છે.

શ્રીમતી ધનકાર મંતવ ૧૯૬૪ના પોસ વદી અમાસને દિવસે સ્વર્ગવાસ પામ્યાં. તેઓ સ્વમાર્ગે દુર્લભ અને માવાળુ હતાં. એ સદ્ગતી જેવી દેવીના પ્રતાપથી શેઠ દારકાદાસનું ગાર્હસ્થ્ય જીવન અનુપમ રીતે દીર્ઘ નીજી હતું. મંતવ ૧૯૬૪ ના વર્ષસાથ ૫૬ ૭ ના પોરબંદરવાગા શેઠ પરમાણુદાસ લાલાલાલ જેઠા લાખાણીના દીકરી શ્રીમતી જમનાબાઈ સાથે દારકાદાસ શેઠે બીજી વારનું લગ્ન કર્યું.

મંતવ ૧૯૬૪ ના આસા માસમાં ગં. સ્વ. દેવકાંબાઈ ફરીને લાગ્યે નીકળ્યા અને દુષ્કાળ અમાસ વારવાના દીપાલયીના દિવસે શ્રી ગોકુલમાં એ પુનર્લોક દેવી પોતાની પાછળ પુત્ર, પુત્રવધુ, પોતે દીકરીઓ અને દોહિત્રીની બહેણી લીલીવાડી મુકા તીર્થધામમાં દેવલોક પામ્યાં.

માતાજી દેવકાંબાઈએ પોરબંદરથી દેશમ જવાના રસ્તામાં એક પગથીઆવળી સુંદર લાલ બંધારી છે. ભગવતી દેવકાંબાઈના બન્ધુ હર મોનજી બેગજ થયા ભગવતીકા હતા. દેશમમાંથી રામગાંધ નામની એક ભગવતી સાધુ બાઈ હતી તેની તેઓ પૂજ્યમાયે સેરા કરતા તે બાઈની યાદમાં દેશમથી બે ગાઉનાં અંતરે એક ખર્ચસાગા તેમના તરફથી બંધાવવામાં આવી અને ત્યાં આગળથી પસાર થતા સાધુ સન્તાનવાઓને મારે સદાદત રથાપવામાં આવ્યું.

શ્રીમુન દારકાદાસે પોતાના બન્ને વડા પુત્રોને પોતે શિક્ષણ આપવામાં થયું કાળજી રાખી છે. તેઓ જન્મેને ધંધા રોજગારની તાલીમ આપવા સાથે ઉંચા પ્રકારનું અંગ્રેજ શિક્ષણ આપ્યું છે. આ બન્ને પુત્રો અત્યારે એમના વ્યવસાયમાં મોટા સમર્થક બન પડ્યા છે.

જાણ જમનાદાસનાં લગ્ન જુદા મોટી લામધુમથી ખંભાજીમાં રહેર લાલજી દયાગનાં પુત્રી સાથે ૧૯૭૭ ના વર્ષસાથ માસમાં કરવામાં આવ્યાં અને જાણ નારાયણદાસનાં શુભમગ ૧૯૮૨ના વર્ષસાથ માસમાં કોલ્મનદુરવાગા હર મધુદાસ દલાલેનાં પુત્રી સાથે કરવામાં આવ્યાં છે. આ બન્ને લગ્નો પ્રમુખે શ્રીમુન દારકાદાસે પોતાના મોભાને શેઠે એવી રીતનાં અરચ કર્યાં છે.

શ્રીમતી જમનાબાઈને બે સન્તાન છે. મોટાં દીકરી સી. જ્યોત્સના જેઠા સમજ્યાં દોહાને સારી જોગણી લઈ રહ્યાં છે. એક નાના સી. હરમજા પણ નિરાલે મગ્યે છે અને પ્રાથમિક ધોરણમાં શિક્ષણ લે છે. શ્રીમતી જમનાબાઈ લાલજીનાં પ્રતિભા જેવાં છે. તેઓ પોતાનાં આગલાં બહેન ધનકારનાં બે મોટા પુત્રોને પોતાનાજ પુત્રો સમાન રાખે છે. દલી મંતવ પ્રાપ્ત મજાનોનાં જીવન નિર્મળ જ દેવ છે. સ્વર્ગમાંથી પાંડાની પેદાશ શ્રીમતી જમનાબાઈ પણ દારકાદાસ દેવના મુદત્તમાત્રમ દેવતાની રહ્યાં છે. આર્થે દારકાદાસનાં જીવનની એ ખૂબી છે.

દારકાદાસ શેઠનાં બાગવશાળી બહેનો પૈકી બહેન અમૃતબાઈના ચીરણુશી બાઈ પરશોતમદાસ ગોકલદાસ અને બહેન હીરબાઈના ચીરણુશી બાઈ કરશનદાસ વચ્ચેનું જન્મે પિત્રાઈ અને માસીઆઈ બાઈઓ પોતાના દાદા શેઠ હેમરાજ પીતાંબરના નામે કાનાનોરમાં કમીશન એજન્ટનું કામકાજ ધણી સારા પાયા પર ચલાવે છે.

બીજાં એક બહેન મેઘી બહેન કોઈમટુરમાં છે. તેઓ શેઠ લાલજી દામોદરદામને વેરે આપેલાં; એ બહેનને સંતાન નથી પણ ભત્રીજા છે, તેમાંના એક ભત્રીજા ॥ દીકરાને દત્તક લીધા છે. તે તેમની મિલકત સંભાળે છે અને પોતે ૧૫૨ ભગ્નમાં દિવસ નિર્ગમન કરે છે.

વ્યાપારિક જીવન.

સત્તર વરસની સુકુમાર અવસ્થામાં પિતાના વિશાળ કારખાંસનો બોલો દારકાદાસ શેઠના શીરે આવી પડ્યો હતો. આ વખતે વખાળના મહેતા મુત્સદીઓમાં શાહ દેવકરજી અભેયદ મુનીમ હતા અને સ્વ. વાલજી શેઠના અતિ વિશ્વાસપાત્ર મોપિયા શ્રદ્ધેશ્વ કુન્નુ કમ્પુ હાજી નામના તોકર હતા તે ગેલે જણાવે દારકાદાસ શેઠને શરૂઆતનાં વ્યાપારિક જીવનમાં મોટી સહાયતા પહોંચાડી, ત્યાર પછી તેઓ પોતાનાં વ્યાવમાયિક કૌશલ્યમાં આગળ તે આગળ વધતા ગયા અને પિતા જે સંપત્તિ, ધન, કીર્તિ, માન, મુક્તિ મળ્યા હતા તેમાં ઉત્તરોત્તર વૃદ્ધિ કરતા રહ્યા છે.

કલીકટની બજારમાં એક વાર શોપ (કાપડ, ફરનીયર વગેરેનો સ્ટોર) નાં બિઝનેસનો વાવરો જોડાયેલી કુલિયો એ અરસામાં દારકાદાસ શેઠે પણ સંવત્ ૧૯૫૭ માં શેઠ બદલજી જેડાભાઈ સાથે ભાગમા શોપનો વેપાર શરૂઆત, એ કામકાજ ત્રણ વરસ સુધી ચાલ્યા પછી પોતાનો ભાગ વેંચ કરી વળી તે વેપાર ૧૯૬૭ માં ફરીને પોતાનોજ શરૂ કર્યો પણ હમારની લાકડાંનાં કમીશનનાં કામકાજનો બોલો અતિથય વધી પડવાથી એ વ્યવસાય ત્રણ વરસ સુધી ચલાવ્યા બાદ સંપેટી લેવામાં આવ્યો.

આજ કાલના દેશી વેપારીઓનાં કામ-ગજનાં પ્રમાણમાં શેઠ દારકાદાસ વાલજીનો વેપાર ઘણા ચોખ્ખા માપા ઉપર ચાલે છે. હુંડેસ્થાનના દરેક બદરના વેપારીઓમાં તેઓ સારી પ્રતિષ્ઠા ધરાવે છે અને પ્રમાણિક ધણીથી માત્ર કમીશનનું જ કામકાજ કરે છે.

સ્ટેન્ડર્ડ ટાઈલ્સ વર્ક્સની કાકીઆવાડની એજન્ટરી પણ દારકાદાસ શેઠના હસ્તક છે અને એ માતંગજી કારખાનાંના માર્લિકા અને મેનેજરની મહોળાતથી એ કામમાં પણ હેલાં પાંચ વરસ થયાં ધણી સારો જશ મળ્યા છે.

વેપારી પ્રજામાં પ્રસિદ્ધ થઇ ગયેલા અને ઘણા જીના માનવન્ત ગણાતા શાહ આશકરજી ખેંગાર ના કુંડંગવાળા શાહ મુનીમલાલ વલ્લજી હાલ શેઠ દારકાદાસ વાલજીની વખારના મુનિમપદે છે.

યશ: જીવન.

શેઠ દારકાદાસ વાલજી મલબારમાં વસતા ગુજરાતી મહાજમાં એક મોખાતર વ્યક્તિ હોઇને કલીકટનાં ગુજરાતી મહલના માનનીય પ્રુફ છે. તેમની સખાવતો દરેક સદ્કાર્યમાં હોય છે. એમના પ્રભાવ

અને મેળવના લીધે ૧૯૧૦ માં તેઓ કનીસ્ટ મ્યુનિસિપલ કાઉન્સિલમાં ઇલીક્ટના ડિપાર્ટમેન્ટ તરફથી સભ્ય ચૂંટાય હતા એ પાંચ વર્ષ તેઓ વ્યાવસાયિક ખાતે રહ્યા પછી ૧૯૧૫ માં ન્યાયસામનો બોલે પુલકા હોસાથી પોર્તે, એ પદનું નાણાપત્ર આપી દીધું.

૧૯૧૫ ના વચગાળા એઓને દક્ષિણ ગંગાની મરમર તરફથી છુટ આપવામાં આવી ઘોડા રમવાની તેઓ ઈંગ્લેન્ડ પોર્ટની સિપિય અને લેન્ડિંગ ક્લબ ઇમિટિયા સભ્ય નીમાયા અને હાલ તુલતમા ૧૯૨૭ માં ઓનરરી મેજિસ્ટ્રેટની મેન્ચેસ્ટર સેપેરેટ મેજિસ્ટ્રેટના સ્થાનમાં હોવા પર બિરતવા છે. એમ અરમામાં એટલે ૧૯૨૭ ના ઓગસ્ટ માસમાં ગોવાની ડિસેન્સના કા પોર્ટરીનું ચારીસ દર્બગનું પહેલું ઇનામ એમને મળ્યું વળી ઓક્ટોબરમાં ફેબ્રુઆરી મહાપુરણ મનાવ્યા મોં. ૧૯૨૮ માં ગાંધી ફ્રિજિયુ ડિપ્ટમેન્ટ પ્રમુખ ઇન્ડિયા ઇન્સ્ટિટ્યૂટ પદાર્થો ત્યાં કનીસ્ટની આંતરિક દર્બગ માણુવા વિવેચનની પ્રથમ તરફની એઓ, જેક હારનાંસ વાણીશુભ દરથી મદાતમાં. આનંદ અને નાણાની ધેની એવાસ થયા પામ્યા.

પુરોહિતના નેત્રાઓ અને અમલવાળા તેમજ મોપિયા શ્રીમતીના સહવાસ અને સુધારક વિચારના વાતાવરણમાં રહેવા છતાં હાલમાં એક બી પુષ્ટિમાર્ગી વર્ષબંધ મેંત્રણના સુભાષણમાં છે એમની મિત્રમંડળમાં વળી નામચી. આમને કે તમા કાગળીમાં શ્રી, આદ્યમજાતનાં વેળાં આથે ગાદ મિત્રના છે હરેક નામમાં તેઓ મનાદકાર કેવી રીતે ગુલા નાનાસવા ૩ વર્ષના વચગાળામાં તેઓ એમના એક દિનેશ્વર મિત્ર છે આ મુદતમાં કામ નિર્વાહી કરાવી તથા મિથ કાકીઆનાંસ વગળી વેદગ કામમાં અપૂર્વ માન ને પ્રતિષ્ઠા ધરાવે છે વાદના પ્રમાણ નામદાર વચ સુનાજી ગાદેશ પાસે પછી તેમનું પાછું સાથે માન છે.

હારનાંસ મેં. ૧૧ નાં વચ સુધી ભાઈ જમનાનાંસ અને નાગવણુદાસ વડવાના દંપતી સપતિના યુગો ધરાવે છે વડીનો બી બાલકો પ્રત્યેક કુલ્યમાન ને અતિથિ પર પ્રીતિ એ તો એમને વારંવાર મળેલાં યુગો છે ચોરનો સાગર સત્કાર કરવામાં આ બન્ને કુલકો બાસ હૈયમ ધરાવે છે.

હારનાંસ મેં. ૧૨ વાં તહેવારે પોતાના મહેતા પ્રત્યેકો બી ગણુ કામદાર વર્ષનાં ગાંધી રીને જાગે છે એનાં વળી પ્રમોગો ગાંધી ૩ કે ૪ વખતે મહેતા પ્રમોદીઓ પોતાના માળીદાસ મુનાગકે હંમન સાગર ઇનામો પામ્યા હોય.

ગોવંદ, વિશુ, ૧૬, વિસાળી વગેરે તહેવારોએ હારનાંસ મેં. ૧૩ પોતાના જયમથાળી ગાંધીનો મનાગ કરાવેલાં પાંચ ગાંધી રામ છે. એકરે એક આપી રી મુદતમાંને મોને એક યુગ, રામાવ, મરતિ બી સન્નિય મેં. ૧૪ કામ વાસજી ધરાવે છે.

૫૨૫ નિર્વાહી મિત્રાગે સતત શતવત્સવા
અનુકરણે અનુકરણે ૩૩ વન સંયુક્તિ ૧
વાળી રમતની વાળાં પુનર્વા મળી -
૬૬૫ રી રમતી વચ, સદૈશ્વ તમ અવિનમ ૨

એ મરતિ વાસક મેં. ૧૫ કામ વાસજી ૩૩ વચમાં બગાવે ધરાવી રાકાવ છે.

મદ્રાસ ઇલાકાનું દિગ્દર્શન.

“મલબાર સમાચાર” ની દ્વિતીય વાર્ષિક ભેટ.

Rao Saheb Vithaldas Anandjee Saith of Tirupur, (A Gujarati Chairman of a Municipality of Tamilian Town, performs his duty to inspect the Municipal Work in hot days, holding a country made umbrella)

રાવ સાહેબ વિલ્લદાસ આણંદજી સેઈ-તીરુપુર.
એક તામીલ શહેરનાં શહેર સુધરાધ ખાનના ગ્રામવાલી સરનાયીન અરે બપોરે
દેશી બહુ-ઝોડી સુધરાધ ખાતાંના મલ્લુરોનું કામ તપાસે છે

રાવસાહેબ વિઠ્ઠલદાસ આણંદજી.

કોષ્ટખંડુર જીજ્ઞાના તીરપુર નામના સુપ્રસિદ્ધ રૂના કસબામાં જે ગુજરાતી વેપારીઓ વસે છે તેમાં રાવસાહેબ વિઠ્ઠલદાસ આણંદજી એક પ્રતિષ્ઠિત વ્યક્તિ છે. મદ્રાસથી મેંગ્લોર અને મેંગ્લોરથી કન્યા-કુમારી સુધીમાં વસતા ગુજરાતી સમાજમાં તેઓ એક વિશિષ્ટ પદ ભોગવે છે. એઓ જ્ઞાતિએ દશા ખડાવતા વશિક છે, એમનો જન્મ કાઠીયાવાડ સોરઠના પાટનગર જુનાગઢની પાસેના સીલ ગામમાં સંવત ૧૯૨૪ ના જેઠ વદ ૧૩ ને વાર ગુરૂના રોજ થયેલો; એમનાં માતામહ શેઠ જીવરાજ રાધવજી સીલ મહાલના ખજાનચી હતા. નવાળ સાહેબના સીલ મહાલની ઉપજતું બરણું જીવરાજ શેઠને ત્યાં થાય અને દરબારી વહીવટ ખરચ વગેરે માટે જે નાણું જોઈએ તે જીવરાજ શેઠને ત્યાંથી દરબાર ઉપાડ કરે એવો સીરસ્તો હતો.

પિતામહ ગંગજી શેઠ પરમ વૈષ્ણવ હતા. ઘેર ઈકારજીની હવેલી હતી, સીલથી થોડે દૂર નગીઆણું કરીને ગામ છે. શ્રીકૃષ્ણ ભક્તિ પ્રસરાવવા ગંગજી શેઠે ત્યાં જઈ વસ્યા હતા. અનેક કણુખી આહરે વગેરે વસવાયા કોમનાં કુટુંબોને શ્રીકૃષ્ણ પ્રેમામૃત પાકું હતું, ગંગજી શેઠને ચાર સુપુત્રો થયા. તેમાંના વડા પુત્ર લક્ષ્મીદાસે સંદોહિત શ્રીકૃષ્ણ પાદ સેવા સારૂ મુળધની મોટી હવેલીમાં બંડારીતું પદ સ્વીકારી પોતાતું આયુષ્ય પરમ વૈષ્ણવજન તરીકે વિતાવ્યું. બીજા પુત્ર કરમચંદ ખાંડની બજારના બાહોલ દલાલ થયા, વેરાવળ વાળા ખાંડના રાજ સોમચંદ ગીઠાના તે એક માનીતા દલાલ હતા; હજુ પચ્ચ એ પેઢીવાળા કરમચંદ દલાલનાં સગાં સહોદરની પ્રતિષ્ઠા સારી રીતે જળવે છે; ત્રીજા પુત્ર આવજીશેઠે ગોકુળમાં જઈ વસ્યા હતા. ચોથા પુત્ર આણંદજી શેઠે મુળધની બાઈઓના સહવાસને લાગી સંવત ૧૯૦૦ ના અરસામાં દક્ષિણ પ્રદેશમાં ચાલી આવી ઠેઠ મદુરામાં જઈ કાપડના વેપારમાં અંખાચું હતું. મદુરાની પાછડીઓ અને સાડીઓ આજે પણ ભારતવાસીઓના પહેરવેશમાં અનેખું સ્થાન ભોગવે છે. મદુરાતું કાપડ વણકરે પાસેથી ખરીદી તેની ગાંસડીઓ બાંધી ગાડાં રસ્તે મદુરાથી પાલખાટ ચડીને કલીકટ લાવી તે વહાણમાં ચડાવતી. વખત સારો હતો અને કાપડનો વેપાર ધીકતો ચાલતો હતો. આ વખતે મદુરામાં શેઠ હુંગરશી જેઠાણી, લક્ષ્મીચંદ હંસરાજ, નારણજી રજુછાંડ, જુહા કલ્યાણજી, જગજીવન પ્રેમચંદ વગેરે ગુજરાતી વેપારીઓની મળી હતી; તેઓમાં અસ્પર્શસ એટલે સંપ અને રત્નહાવ હતો કે બીજા લોક તેમને સગા બાઈઓનું સમજતા હતા.

આણંદજી શેઠનાં પતિનું સુકુમાર બાલક વિઠ્ઠલદાસને ત્રણ વરસની વયનો મૂકીને ગુજરી ગયાં એટલે પુત્રને ઉછેરવાતું કામ પણ એમનેજ શીરે આવ્યું હતું. કાપડની ગાંસડીઓનાં ગાડાં ભરી કલીકટ આવવાતું થતું ત્યારે બાલક પુત્રને પણ સાથેજ ગાડાંમાં તેઓ લઈ આવતા. સંવત ૧૯૨૯ માં એમને શીરે આર્થિક હાનીનો પ્રસંગ આવી પડ્યો. કાપડનું વહાણ ભરી કલીકટથી મુંબઈ ચડાવ્યું હતું તે રસ્તામાં જ હુળી ગયું તેને પરિણામે આણંદજી શેઠને મદુરા છેડતું પડ્યું. કલીકટમાં શેઠ જોવિંદજી પંચાણની પેઢી બહુ આપા-દીમાં હતી. એ પેઢીવાળા આણંદજી શેઠનાં સગાં થતાં હતાં એ પેઢીના એક ભાગીદાર શાહ હરજીવનદાસે આણંદજી શેઠને ધીરજ આપી કોષ્ટખંડુર વસવાની સલાહ આપી ને મદદ પણ કરી. તેથી આણંદજી શેઠે કોષ્ટખંડુર જઈ કાપડનો વેપાર શરૂ કર્યો. વિઠ્ઠલદાસ તો શેઠ ગોવિંદજી પંચાણને ત્યાં રહ્યા. આ વખતે એની ઉંમર ૭ વરસની હતી. કલીકટની બોડા મેતાજીની નિશાળમાં એણે ત્રણ વરસ સુધી

યુગ્મતાની લેખન વાંચનનું શિક્ષણ મેળવ્યું. પછી તે કોઈએદુર આવ્યા ને ત્યાં તામીલ અગ્રેષ્ઠ બહુવાને સરકારી નિશાગમાં બેઠા.

શેઠ આણંદજી ગંગજી ૧૯૩૬ માં કોઈએદુર ખાતેજ સ્વર્જવાસી થયા તેથી એની કાપડની દુકાન બંધ થઈ એટલે પંદર વરસની કુમળી વયે વિદ્યદાસ શેઠ યુગ્મજી જેઠાની કંપનીમાં મોકલોએ રહ્યા. શેઠ યુગ્મજી જેઠાનું કામકાજ મોટા પાયા ઉપર હતું. કોઈએદુર ખાતેની પેટીના મુનીમ પદે દક્કર સામ્રાજ્ય ભાણુજી નામના વયોવૃદ્ધ ભાડીઆ મૃદસ્થ હતા, તેઓ ભગવદ્ ભક્ત હોઈને મરખદ પાળતા હતા. વિદ્યદાસને આવ્યાર શુદ્ધતાના સરકાર વારસામાં મળ્યા હતા એટલે તે સામ્રાજ્ય ભાષના સદ્ગુણમાં પ્રીતિપાત્ર બન્યા, સામ્રાજ્યભાષએ વિદ્યદાસને પુત્રવત ગણ્યા.

આ વખતે શેઠ યુગ્મજી જેઠાએ રંજ સાહેબ આ પ્રદેશમાં થતાં દરમાં ખરીદવાનો ઇનકાર રાખ્યો હતો. એટલે વિદ્યદાસને સહુથી પહેલાં સત્યમંજલમ, કાલેગાડ, કલ્હાડ, મેટુપાલયમ, ભવાની વગેરે ગામઠાં-ઓમાં જઈ દરમાં ભેગાં કરવાનું કામ મળ્યું. ઉપર જણ વેચાં સ્થળેએ દરમાંનાં મોટાં જંગલો છે. તદુપરાંત જંગલોમાં મીણ, મધ, સાજરશીમાં પુષ્કળ જથ્થામાં મળે છે. સાજરનાં મોટાં ભણવદાર શીંગડા દર મોસમે ખરી પડે છે તે ઝાંગાંઝાંખળાં અને વાડીઓમાં પડેલાં હોય છે તે મેળવવા સાહેબ ખાંખરાં અને વાડીઓમાં આગ લગાડવામાં આવે છે ત્યારે તે સેંકડો મણુ ભેગાં કરી શકાય છે. આ શીંગડાં વિદેશ ખાને જાપહે અને ત્યાંથી જદન, ચાકુ છરીના હાથા, છરીના હાથા વગેરે વીંળે બનીને વ્યાપણ દેશમાં આવે છે.

સત્યમંજલમની આસપાસ તલમલે, તાલવાડી, હાસનુર ધીન્જમ, મહેસાલ વગેરે નામના પહાડો છે ત્યાં ચંદનનાં ઘાટાં જંગલો છે, લાંબું ચંદન ઉંચામાં ઉંચું ગણાય છે, મહેસાલ પહાડમાં હાથીઓનાં ટોળે ટોળાં વસે છે.

શેઠ યુગ્મજી જેઠા કંપનીએ દરમાં ખરીદવાનો ઇનકાર એક વરસ માટે રાખ્યો હતો. એટલે તે કામ પૂરું થવાથી વિદ્યદાસને રૂનાં મધોકામાં કરવાનું કામ મળ્યું, ગામઠાંઓમાં જઈ કપાસ ભેગો કરી લાવવો અને ખેડુતો સાહેબે ભેગો અવેજ આપી આવવો એ એમનું કામ હતું. તે કામમાં વિદ્યદાસે મારી ચોખવટ અને હોંશીયારી દાખવી. સંવત ૧૯૪૨ની સાલમાં શેઠ યુગ્મજી જેઠા કંપનીએ કોઈએદુરમાં જિનિંજ ફેક્ટરી નાંખી. તેની દેખરેખનું કામ વિદ્યદાસને મળ્યું. સંવત ૧૯૪૨ માં તિરૂપુર ખાને પણ એક જિનિંજ ફેક્ટરી નાંખવાને જમીન ખરીદાઈ અને ત્યાં પણ ફેક્ટરીનું કામ બંધ કામ નૈવાર થયું એટલે સચા, ચોક્કસ વગેરે ચોક્કસ અને વિદ્યદાસને તિરૂપુર ખાને ચોક્કસમાં આવ્યા.

તિરૂપુર રૂના વેપારનું મોટું મથક છે એનું કારણ એ છે કે કોઈએદુર જીલ્લાના બધા તાલુકાઓના રસ્તાઓ તિરૂપુરના પાટરમાં થઈને જાય છે એટલે સરવે તાલુકાઓમાં નીપજતાં રૂનું તે જેન્ડ બને છે. શેઠ યુગ્મજી જેઠા કંપનીમાં વિદ્યદાસ ભાષએ સારી કામગીરી બજાવી. મદ્રાસ ખાને રહેલા એ કંપનીના એજન્ટો શેઠ કલ્યાણજી મોરારજી અને નરશી મોરારજીની અથાક પ્રોત્તિ એમની પર ઉતરી અને કોઈએદુર-વાળા સામ્રાજ્ય ભાષ તે એમને પોતાનો કાકુ (પુત્ર) જ સમજતા હતા.

મુંબઈમાં કરમચંદ દલાલ સ્વર્જવાસ પામ્યા. એમને સન્તાન ન હતું તેથી એમનાં વિધવા પત્ની મ. રત્ન મીડી બાઈના વાલ્યલંભાવ થી વિદ્યદાસ ઉપર ઉતર્યો અને એમણે પોતાનાં જદનની સગાઈ થી નિવૃદ્ધાસ સાથે કરવાની પેરો કરી ઓળખ-સામ્રાજ્યભાષએ થી. વિદ્યદાસને ખજાર ન પડે

મ ગં, સ્વ. મીડીઆઇની વાતને વધારી લીધી અને લગ્ન વગેરેનું સર્વ ખર્ચ પોતાને શીરે ઝોડી લીધું. મેટલે ૧૯૪૧ માં પોરબંદરવાળા ધીના પ્રસિદ્ધ વેપારી અને વડાણુવડી શેઠ પ્રાગજી ગોરધનનાં સુપુત્રી સાથે શ્રીયુત વિઠ્ઠલદાસનું લગ્ન થયું. એ શ્રીમતીથી શ્રીયુત વિઠ્ઠલદાસને બે કન્યાઓ સાંપડી.

૧૯૪૬ માં વયોત્ક પુરૂષ શામજીભાઈ નોકરી ઉપરથી ફારક થયા એટલે હવે નોકરી નહીં રતાં સ્વતંત્રીતે પ્રારબ્ધ અગ્રભાવનાનું દિવ શ્રીયુત વિઠ્ઠલદાસને થયું, પણ મદાસવાળા શેઠ કલ્યાણજી ગોરારજી છૂટા કરે નહિ છેવટે કોઈ પણ બહાને શ્રીયુત વિઠ્ઠલદાસ એ નોકરીમાંથી છૂટા થયા અને ઠક્કર સુંદરજી લીલાધર નામના લાડીયા ગૃહસ્થ સાથે ભાગમાં રૂના વેપારની અલાહેદી વખાર ખોલી. પોન્ડીચેરી, કલિકટ વગેરેની મિલોનાં કામો મળતાં વેપાર ધણે સારો ખીલ્યો.

આ અરસામાં તિરૂપુર ગામના મુખીને એક પુત્ર પોતાના એક ગોડીયા સાથે ખ્રિસ્તિ ધર્મમાં વટલી જવાને મદાસ નાસી ગયો તેને શોધી સમજતી ધેર લાવવા સાથે ગામના પ્રતિષ્ઠિત લોક સાથે એમને મદાસ જવું પડ્યું. પ્રયાસ ધણે કરવામાં આવ્યો પણ હેતુ પાર પડ્યો નહિ; પણ આ સંભોગથી તિરૂપુરમાં શેઠ વિઠ્ઠલદાસ આજુકાજીના શુભદસ્તે હિન્દુમહાજન યાગાની સ્થાપના થઈ જે આજ તિરૂપુરની નમુનેદાર હાઇસ્કૂલ છે. આ અરસામાંજ શેઠ વિઠ્ઠલદાસ તિરૂપુર તાલુકા ગોડ અને કોલમ્બુદુર ડીસ્ટ્રીક્ટ ગોડમાં સભ્ય તરીકે નીમાયા.

સંવત ૧૯૫૧ માં એમનાં પતિનું દેવભોક પામ્યાં. ૧૯૫૫ માં ભાગીદારીનો વેપાર પણ બંધ થયો અને પોતે સ્વતંત્રીતે વેપારમાં ઉતર્યા. તેવામાં કલ્કીકટવાલા શેઠ નાગજી પુરપોતામની કમ્પનીની પાંચ છ લાખ રૂપીઆની કોમતનાં અનાજની ખરીદી નોકળી. આખા તિરૂપુર તાલુકાનું અનાજ ખીળ કોઈ વેપારીના હાથમાં ન જાય એવી ગોઠવણ કરવાનું કામ શ્રી વિઠ્ઠલદાસ શેઠને શીરે આપ્યું, અને એ કામમાં તેઓને ધણે સારો જશ મળ્યો.

શેઠ મુળજી જેઠા કમ્પનીમાં નોકરી કરતાં ગામમાંઓમાં ફરવા જવાનું થતું તે વખતે સત્યમંગલમ્ વગેરે તરફની રસાહ અને નીપજાઈ જમીન ખાનમાં રહી ગઈ હતી તે વિઠ્ઠલદાસ શેઠે ૧૯૫૬ માં ખરીદી લીધી, આ જમીનને વિસ્તાર ૩૦૦ એકરનો છે અને તે સત્ય મંગલમ્ની મહીસુર જવાના રસ્તાપર પાંચમા માઇલ સ્ટેશનની પછીથી આવેલી છે. આ જમીન ખેતીવાડીનાં કામમાર ઉપયોગમાં લેવાતી તે તે સાથે એક રખેવાળ રાખ્યો હતો; પણ આજથી ૭ વરસ અગાઉ ટોળાંમાંથી છુટાં પડી જઈ દિવાના બની ગયેલા બે આર હાથીઓએ ખેતરનો નાશ કર્યો અને રખેવાળને ચીરી નાખ્યો તે દિવસથી એ જમીન એમને એમ અણખેડેલી પડી છે.

સંવત ૧૯૫૬ માં તેઓ તિરૂપુર યુનિસિપાલિટીના ચેરમેન નીમાયા. એ હોદ્દા ઉપર રહી એમણે તિરૂપુર ગામની અમલ સેવા બજતી તિરૂપુર આજ જે બહોજલાલી ભોગવે છે અને હવે પછીના ભવિષ્યમાં તિરૂપુર જે બહોજલાલી ભોગવશે તે આ ગુજરાતી નરનાં પરિશ્રમ, સતત પ્રગતિચિન્તન અને માનસબલને આભારી છે. આ હોદ્દાપર તેઓ લાગવાગટ ૨૨ વરસ સુધી રચા. તેમાં પ્રગતી સેવા કરતાં અનેકવાર તેમને સરકારી અમલદારો માથે મતભેદની મુશ્કેલીઓમાંથી પચાર થતું પડ્યું. સંવત ૧૯૫૬ માં ગામમાં મગફળી રોગચાળો ફાટી નીકળ્યો તે વખતે આ દીનનન્દુ ગુજરાતીએ તામિલ દેશવાસીઓની જે સેવા બજતી છે તેનું મૂલ્ય આંકી શકાય તેમ નથી. રાત્રી લોકોને દવામાર પડેલાડવામાં, લનીમીખાનાં અને પોલીસખાતાં તરફથી લોકોને ઘર ખાલી કરાવવામાં થતાં—જીવોમાંથી ઉઘારી લેવામાં અને એવી

મદ્રાસ ઇલાકાતું દિગ્દર્શન.
 “મલખાર સમાચાર” ની દ્વિતીય વાર્ષિક ભેટ.

Late Dhanjibhai Manecji Mugaseth, Esquire, Calicut.

બેદરતનશીન શ્રેષ્ઠ ધનઝબાઇ માલેકજી મુગાસેઠ, દલ્હીકટ.

અનેક રીતે શેઠ વિઠ્ઠલદાસે પ્રજાની સેવા કરી. શીતલાનો રોગ વ્યટકાવવા સરકાર તરફથી શીતલા કાઢીને રસી મૂકવાના કાપદાને માન નહીં આપનારા સામે કંઈપણ પગલા નહીં ભરવાના પક્ષમાં શેઠ વિઠ્ઠલદાસ અડગ રહ્યા. દર વરસે મ્યુનિસિપલ બજેટમાં ફેરારાં મારવા સારૂં અચૂક રકમ મંજૂર થતી તેનો ઉપયોગ ફેટલાએ વરસો સુધી ચેરમેનના હોદાની રૂએ શેઠ વિઠ્ઠલદાસે કર્યો નહિ. કિંગડનલ ઓફીસર તરફથી લખાણ આવતાં ઉત્તરમાં એ હિંમતશાળી પ્રશ્ને જણાવ્યું કે એ કામ અમેા શુજરાતીઓના ધર્મથી વિરૂદ્ધ છે. પ્લેગના સમયમાં ઉંદરો મારવાનું કામ પશુ એમણે સ્વીકાર્યું નહીં. તેથી કદરદાન થાણા અમલદારે એ બન્ને કામે તેહેસીલદાર અને સ્પેસલ પ્લેગ ઓફીસરને સોંપ્યાં.

શેઠ વિઠ્ઠલદાસ આણંદજીની લોકસેવાની કદર કરી તિરૂપુરના જનસમાજે એક દબ્બાબધાં મેલાવ્યામા શેઠ વિઠ્ઠલદાસને આભાર પત્ર આપ્યું અને એમનું શુભ નામ ચિરંજીવ રહેવા સારૂં તિરૂપુરની એક મુખ્ય શરીરું વિઠ્ઠલદાસ શેઠ શેઠ એવું નામ આપવામાં આવ્યું. નિબંધપાત, નાત જાત ધર્મ કે પંથના ભેદભાવ વિના કરેલી સેવા સેવાની કદરદાનીમાં તિરૂપુરના ઇસલામી લાઇબ્રેરીમાં મેટી મસજીદના સંબંધમાં પડેલા બે તક્તિઓમાં બન્નેએ શેઠ વિઠ્ઠલદાસ આણંદજીને પોતાના સલાહ નીચ્યા.

સંવત ૧૯૧૮ માં એટલે ઇ. સ. ૧૯૧૨ માં સરકાર તરફથી એમને રાવ સાહેબનો ઇલાકાબ એનાયત કરવામાં આવ્યો અને એજ વરસના ડિસેમ્બર માસમાં મહેસા દિલ્લી દરબારમાં એમને સર્ટિફિકેટ ઓફ ઓનર બક્ષવામાં આવ્યું.

તિરૂપુર પશુ અને ખેતીવાડી પ્રદર્શનની શરૂઆત રા. સા. વિઠ્ઠલદાસ આણંદજીના હસ્તક આપાદ રીતે ૧૯૧૭ માં થઇ અને હવે તે મેળો પ્રતિવર્ષ ભરાતો આવે છે. ૧૯૧૮ માં ઇન્ડિયન નામના કારમા તાવના ઉપદ્રવ સારા દેશમાં ફેલાયો તે વખતે તિરૂપુર પશુ સપ્તાહનું હતું ત્યારે પશુ શરીર અને જાનની દરકાર કર્યા વિના મ્યુનિસિપલ ચેરમેન રાવસાહેબ વિઠ્ઠલદાસ આણંદજી શેઠ પ્રજાની બારે સેવા બજાવી હતી. તેથી કલેક્ટર મિ. રાઈલી અને સજ કલેક્ટર મિ. હેનીંગે એ પુશી થઈને એવણને કહ્યું “ મિસ્તર શેઠ ! અમે તમારે માટે શું કરીએ ? ” એના જવાબમાં રાવસાહેબે જણાવ્યું કે “ મહેબત રાખો અને ગરીબોનાં દુઃખ ઓછાં કરવાને તમારી મહેબતની જરૂર પડે ત્યારે તેનો ઉપયોગ કરવા હે એટલું જ બસ છે.”

રાવ સાહેબ વિઠ્ઠલદાસ આણંદજી શુજરાતી સમાજ માટે પશુ અત્યંત કાળજી રાખે છે. અનેક શુજરાતી કુટુંબોનાં ધરગણ મામલાઓમાં તેવણની સલાહ અને તેવણનો ન્યાય અમલ ચલાવે છે. મદ્રાસ ઇલાકામાં સહુથી વધારે તોફાની કોષ્ટખંડુર જીલ્લો ગણાય છે અને તેમાં પશુ તિરૂપુર તાલુકાનો અવ્યવ નબર છે પશુ ત્યાં “ શેલોક ” ને કોષ્ટ આંગળી ચીંધી ચકતું નથી અને જ્યાં ત્યાં “ શેલોક ” ને અનહદ માનભાવથી જોવામાં આવે છે એ અસર થવામાં રા. સા. વિઠ્ઠલદાસ આણંદજીનો કડપ જખર્ રથાન મેળવે છે એમ કહેવું લેશ પશુ ખોટું નથી.

કોષ્ટખંડુર લેડીઠ દબ્બાનું મક્કન રાવ સાહેબે બંધાવી આપ્યું છે. તિરૂપુરનાં બાલાજી મંદીરને એક વાડી અર્પણ કરી છે અને એક જાહેર જાત્રાશય બાંધ્યું છે. મ્યુનિસિપલ કોલન માર્કેટ બાંધી તેનાથી આવક નીપજારી તે આવક દ્વારા તિરૂપુર શહેરને પીવડાનાં પાણીના પૂરતો બંદોબસ્ત કરી આપવાના અભિલાષવાળી એમની યોજના હતી તે હજુ પાર પડી નથી.

રા. સા. વિઠ્ઠલદાસ આણંદજી સરકારને વાર્ષિક ૩૦૦ રૂપીઆ જમીન મહેસુલ ભરે છે. દાસમાં તેઓ ધંધામાંથી વાનપ્રસથ થયા છે અને જાહેર સેવાના વિવિધ કાર્યોમાં પોતાનાં જ્ઞાન અને અનુભવને રોકી રહ્યા છે.

શેઠ ધનજીભાઈ માણેકજી મુગારોઠ.

આ સાહસિક અને આપખળથી આગળ વધેલા નરનો જન્મ સુરતમાં ઇ. સ. ૧૮૩૧ ના સપ્ટેમ્બર માસની તારીખ ૧૫ મી અને ગુરૂવારના રોજ થયો હતો. તેમણે પોતાનો વિદ્યાભ્યાસ મુંબઈમાં કરેલો; ૧૮૪૩ ની સાલમાં એલ્ફીન્સ્ટન ઇન્સ્ટીટ્યુશનમાં દાખલ થઈ, અંગ્રેજી છઠ્ઠા ધોરણ સુધી બણી ૧૮૪૯ માં એમણે શાળાનું શિક્ષણ ઉઠાડ્યું.

કોચીન જેવાં દૂરના સ્થળે મેસર્સ સુભઉદીન તેલબજીની કમ્પનીમાં એક સારા હોદ્દાની નોકરી સ્વિકારી ૧૮૫૨ ના સપ્ટેમ્બરની તારીખ ૧ લીના મુંબઈથી નીકળી ધનજીભાઈ મલબારમાં આવ્યા. કોચીનમાં એમણે બે વરસ નોકરી કરી, કામકાજના પ્રસંગે એમને કોચીનથી ક્લીકટ આવવું જવું થતું હતું. ક્લીકટનું સ્થળ એમને કંઈક વધારે પસંદ પડ્યું એટલે તેઓએ બે વરસ પછી નોકરીમાંથી રાજી ખુશીએ છુટા થઈ ક્લીકટ આવી પોતાનું સ્વતંત્ર કામકાજ ખોલ્યું.

આ વખતમાં મુંબઈનાં નીમકના વેપાર પર સરકારનું સાર્વભૌમપણું હતું એટલે અગરીઆ પાસેથી નીમક પોતે ખરીદ કરી તેમાં પોતાની જાકત, ખરચ, વગેરે ઉમેરી પોતાને ભાવે સરકાર નીમક વેચતી હતી. મુંબઈના નીમકના વેપારી પોતાના આડતીઆઓ મારફત ખીમ વેપારીઓને આપતા. આ પ્રદેશમાં એમ મુંબઈના વેપારીઓની ધણી આડતો હતી તેમાં એક આડત શેઠ ધનજીભાઈને મળી. સરકાર સાથે ટેન્ડરો લેવા દેવાનાં રહેતાં તે કામ પશુ ધણાખરાઓ તરફથી ધનજીભાઈ મારફત થવા માંડ્યું તેથી નીમક આ તરફનાં દરેક બંદરે પહોંચતું કરવાનું કામ એવણના હસ્તક રહ્યું અને કામ વધીને વેપાર બહોળો થવા માંડ્યો.

વેપાર ધણી બહોળા પ્રમાણમાં ફેલાતો જવાથી કાનાનોરમાં રહેતા શેઠ અરદેશર મહેરવાનજી મલબારવાળાને ક્લીકટમાં બોલાવી શેઠ ધનજીભાઈએ વર્કિંગ પાર્ટનર તરીકે પોતાનાં કામકાજમાં જોડ્યા. અરદેશર પોતાનાં બાળબચ્ચાને લઈ ક્લીકટ આવી રહ્યા અને પછી ધનજીભાઈને કારબાર મેસર્સ ડી. માણેકજી એન્ડ કમ્પનીના નામે ચાલવા લાગ્યો.

આ વખતે આ પ્રદેશની ગ્રન્થ ધણી વહેંચીલી અને અચાન હતી શીતળાના રોગ સંબંધી તેઓ કંઈનું કંઈ સમજતા હતા. એક ઘરમાં કોઈને શીતળા નીકળે તો તે ઘરનાં સહુ કુટુંબીઓ ખીલીને ઘર છોડી જતા. દરદી બિચારે ઘરમાં એકલુંજ પડ્યું રહે, તે રીવાજ રીવાજને મરે અથવા સાહે નશીબ હોય તો કોઈ મહા હોરાન થઈને ઉગરે. એવી સ્થિતિ જોઈ સરકારનાં વેક્સીનેશન ખાતાના સુપરીન્ટેન્ડન્ટ મિ. પાલાસી ઓડીને મળી મલબારમાં ભાષામાં “ શીતળા કલાવવાથી થતા ફાયદા ” એ વિષય ઉપર એક પુસ્તક લખાવી તે છપાવીને છૂટથી ગ્રન્થમાં વહેંચવામાં આવ્યું. તેથી લોકોને શીતળા કલાવવા સંબંધી કંઈક જ્ઞાન થયું અને સરકારનાં વેક્સીનેશન ખાતાને પોતાનાં કામકાજમાં સરલતા મળી એટલે સરકારે શેઠ ધનજીભાઈનાં આવાં પરોપકારી કાર્ય બદલ એક આભારપત્ર લખી મોકલ્યો.

ધંધો ખીલતો જતો હતો તે સાથે ધનજીભાઈ શેઠ માયાજી હાલના હોવાથી નાનાં મોટાં પરોપ-

કારી કામે પશુ સાથે સાથે કરતા જતા હતા. ક્યારે આગ લાગી, દુષ્કાળ પડ્યો, પાણી ચડ્યાં કે એવાજ બીજા કોઈ દૈવીશાપમાં ક્યાંયથી લોકો આવી પડ્યાં છે એવું જાણ થતાં શેઠ ધનજીભાઈ તેઓને ચોખ્ખ મદદ પહોંચાડવા તાત્કાલિક ઇલાકાતે યોજતા. પોતે નાણાં આપવા અને બીજા પાસેથી નાણાં મેળવવા અને એથી દુષ્કાળ લોકોને સહાયતા આપવી એવી પ્રવૃત્તિમાં શેઠ ધનજીભાઈ આજેવાની ભરેલો ભાગ લેવા લાગ્યા તેથી રાજા પ્રજા બન્નેમાં એમની ખ્યાતિ ઘણી વધી. સરકાર તરફથી ઘણીવાર એમના આવાં પરોપકારી કામે માટે પ્રશંસાના પત્રો મળતા રહ્યા.

નીમકનાં કામકાજ ઉપરાંત બીજા માલની ચકાગત કરવાની આડનતું કામકાજ પશુ આવવા લાગ્યું, બીજા બહાર દેશવરોનાં વેપારીઓ વતી માલ ખરીદવો, તેમને મોકલવો, અહીં આ પોસાતો માલ તેમના વતી વેચવો, વગેરે ભાતનું કામ સારા પ્રમાણમાં મળતું થયું. તેથી તેલીચેરી ખાતે પશુ એક શાખા ખોલવામાં આવી. ત્યાં કાસ્ટ એન્ડ રીવર સ્ટીમ નેવીગેશન કંપનીની એજન્સી પશુ મળી, તેથી તે કંપનીની સ્વીમરે શેઠ ડી. માલુકજી કંપનીના ઉપર આવતી થઈ; આરબ ઇલા ખલીફાની આગ-ખેટા પશુ અરબસ્તાનથી તેલીચેરી અને કલીકટ ખાતે એવજીનીજ એજન્સીમાં આવતી થઈ તેથી કામ કાજ ઘણુંજ ધમધાકાર ચાલ્યું.

૧૮૬૫ માં નિલગીરીથી શેઠ પેસ્ટનજી નમરવાનજી બાટલીવાળા કલીકટ આવ્યા, એવજી કોષ્ટગ-કુર જીજ્ઞાનાં આગ્રહારી ખાતાનો ઇગરો બીજા વેપારીઓ સાથે મળીને લેતા હતા તેમ મદદવાર જીજ્ઞાનાં આગ્રહારી ખાતાનો ઇગરો રાખી કલીકટની ડિસ્ટ્રીબરી ખરીદ કરી તેમાં બીજા લાગીઆઓ સાથે ડી. માલુકજીની કંપનીને પશુ જોડી. પશુ એક વરસમાં તે એવજી શેઠે બીજા લાગીઆઓ સાથેનો સબ્ધ બંધ કરી મેસર્સ ડી. માલુકજીની કંપનીનેજ અરધો ભાગ આપવાનું કરાવી કામ ચાલુ કર્યું. આ ધધામાં નહોં સારો થયેલો જોઈ એ કંપનીનો ભાગ પશુ કાઠી નાખવાની એમની ઇચ્છા થઈ એટલામાં એક દિવસે અરહેસર શેઠ સાથે કંઈ વાણી પડ્યો તેથી આ પત્યાળા રોજગારમાંથી પશુ છુટા થવાનું તેમણે અહીં એટલે જામમજાને ફેસલો લાવવાનું બન્ને શેઠે સ્વીકાર્યું અને એક સલાહ નીમકનું, તેમાં શેઠ પેસ્ટનજી નસરવાનજી તરફથી કલીકટના ડેપુટી કલેક્ટર અને શેઠ ડી. માલુકજીની કંપનીના વતી મિ. પીઅર્સ નામના અંગ્રેજ વેપારી સલાહમાં નીમકા. દિમાખ કિતાખ તપામવાનું કામ બે ગુજરાતી વેપારીઓને સોંપી શેઠ પેસ્ટનજી સાથેના એ આગ્રહારીના ધધામાંથી મેસર્સ ડી. માલુકજીની કંપની છુટી થઈ.

ચોડાજ દિવસમાં મિ. પીઅર્સનું વિધાયત જવાનું થવાથી તેમણે પોતાના વતી લીકી કંપનીના એજન્ટ મિ. પ્રુટેટને આ સલાહનું કામ સોંપ્યું. ગુજરાતી દિમાખ તપાસનાગ પોતાનું કામ પૂરું કરે તેની આગમ્ય પેસ્ટનજી શેઠે સલાહને નોટીમે આપી કે સલાહએ ચુકાદો ધણી દિવસો થયાં પશુ આખો નહીં તેથી હવે એમના તરફનો નિર્ણય એમને કણ નથી. એ પ્રમાણેની નોટીમે આપી ધનજીભાઈ શેઠના હસ્તકનો તમામ કારણાર હોડવવાની તજવીજ પેસ્ટનજી રોડે કાઢી પરત્વું ધનજી શેઠ તરફના સલાહ મિ. પ્રુટેટે તે નોટીકને નહિં જણાવતાં આ મામલો મગમવાળા શેઠ એન્ડ આગ્રહારી નામના પ્રખ્યાત વકીલોને સલાહીન કર્યો. તે બાદોષ વકીલોએ કવીટની ગિરિય કાઢીને અરજ કરી તેથી નસરોએ સલાહને લખ્યું કે આ મામલામાં નીમાએલા સલાહએ પોતાનો નિર્ણય તરતમાં જણાવવો અને નો સલાહ એકમત નહીં થાય તો અત્યંત અડી કવીટના જર્મન વેપારી મિ. સ્લેકસને એ સલાહના ઉપરી નીમે છે તે ને ચુકાદો આપવો તે અદાલતને માન્ય રહેશે.

અદાલતના આ ફરમાન મુજબ થએલા ચુકાદાને નાકસુવ રાખવા પેસ્તનજી શેકે ઉપલી અદાલતમાં અપીલ કીધી અને કેસ ચલાવવા મદ્રાસના બે બાહોશ બેરિસ્ટરોને રોક્યા. ત્યાં તપાસણી થઇ તેમાં બે લવાદો અને ધનજીભાઇ શેકની જુગ્યાનીઓ લેવાઇ, આ વખતે પેસ્તનજી શેકના લવાદા ઉપસુટી કલેક્ટરનું કેટલુંક ભોપાળું 'ખુલ્લું' થયું તે વિષે અદાલતે હાઇ કોર્ટને લખાણ કર્યું તેથી તેની આ રચબેથી બદલી થવા પામી અને લવાદાના મધ્યસ્થ ગૃહસ્થનો નિર્ણય બહાલ રહ્યો. તે ચુકાદા વિરૂદ્ધ પેસ્તનજી શેકે હાઇકોર્ટમાં અપીલ કરી પણ તે કોર્ટે મંજૂર ન કરી એટલે ફૂલ કોર્ટ માગવામાં આવી. તેમાં પણ અપખશ મળવાથી મામલો પ્રિન્સિપલ કાઉન્સિલમાં લઇ જવામાં આવ્યો. આખરે ત્યાં પણ પ્રથમનોજ ચુકાદો બહાલ રહ્યો અને ઉશટાં પેસ્તનજી શેકને પ્રતિપક્ષનો સર્વ ખર્ચ આપવો પડ્યો.

શેક ધનજીભાઇ નીમક, આગકારી અને સ્ટીમરની એજન્સીઓ ઉપરાંત સરકારી ઇમારતો બાંધવાના ઇમારા લેવાના રોજગારમાં પણ પડ્યા હતા. આ જીલ્લામાં આવેલી ધણીખરી સરકારી ઇમારતો એમના હસ્તક બંધાએલી છે જેમાં મલબાર કલેક્ટરની કચેરી અને લશ્કરી જરૂરો મુખ્ય છે.

આ વખતે રેલ્વે હજી સુધી માત્ર બેપુર સુધીજ આવી હતી. સાત માઇલનાં અંતરેથી કલીકટના માલની લાવબવ કરવી પડતી, શેક ધનજીભાઇએ આ અગવડના વેગા વેપારી કુનેહ યોજી વિલાયતથી પોતાં તળીયાંની અને થોડાં પારુમીમાં ચાલી શકે એવી હોડીઓ બાજી અને તેને ધસડવા સ્ટીમ ટગ મંગારી પણ બેપુર નદીમાં રેતી બવાર નનાર બરાઇ જતી હોવાથી સ્ટીમ ટગ કામ કરી શકી નહીં અને એ યોજના નિષ્ફળ નીવડી.

વાઇનાડ તાલુકામાં જુદી જુદી જગાએ દારૂની દુકાનો રાખવાના પરવાના મેળવી દુકાનો ચાલુ કરી હતી ત્યાં શેક ધનજીભાઇના બાહોશ મિત્રિ મિ. રસ્તમજી માણેકજી વજીરદારે કાસીનો બગીચો બનાવ્યો હતો; વાઇનાડમાં એ બગીચાના કામ સારૂ રોકડું નાણું નહીં મોકલતાં દારૂ મોકલવામાં આવેલો અને દારૂથી થતો વકરો ત્યાંજ કામે લગાડવામાં આવતો ને બગીચામાંથી ઉત્પન્ન થતી કોફી કલીકટ લાવવામાં આવતી, આમા દારૂ અને કોફી વગેરે માલ લઈ આવવા જવામાં માણસો ચોરી ચપાટી ધણી કરતા તેથી તે સારૂ કાઠીઆવાડથી બે હિંટ મંગાવવામાં આવ્યાં ને ખેપ ચાલુ કરી, પણ આ પ્રેરણનાં હવાપાણી એ જનવરને અનુકૂળ નહીં આવવાથી થોડા વખતમાં તે મરણ પામ્યાં.

વાઇનાડ તાલુકાના કેટલાક ભાગોમાંથી સોનું મળી આવવાથી ધણી લોક ન્યાલ થઇ ગયા હતા. શેક ધનજીભાઇના બગીચામાં પણ એવી કંઇક નિશાનીઓ જોવામા આવી, થોડુંક ખોદ કામ કરાવી કાચી ધાતુના નમુના મેળવી ખનિજ શાસ્ત્રના નિપુણ પાસે મોટું ખર્ચ કરી રિપોર્ટ તૈયાર કરાવ્યા. એ જમીન પરના માત્ર ખાણ સંબંધીનાજ હકો એક લાખ રૂપીઆ લઈ આપી દેવા મુંબઇના નામીયા ધનપતિ શેક પ્રેમચંદ રાયચંદે માગણી કરી અને તેટલામાંજ વિલાયતવાળા મિ. માસીએ સદરહુ જમીનની રૂપિયા ત્રણ લાખની માગણી કરી એટલે શેક ધનજીભાઇએ પ્રથમ માગણી નાકસુવ કરી. આ બાજુ મિ. માસી મોટાં ભંડોળની એક સિન્ડિકેટ ઉભી કરવાના હતા તેમાં તે ફાળા નહીં એટલે છેવટે શેક ધનજીભાઇના હાથમાંથી જન્ને બાજુ ગઇ અને છેવટે એ વાત યોગાઇ ખુસાઇ ગઇ.

ડી. માણેકજીની કંપનીના વરફીંગ પાર્ટનર જેડ અરેદેશર મહેરવાનજી મલબારવાળા લકવાના મરજથી પટાઇ કંપનીના કામકાજથી ફારક થવા પોતાનાં જમણા હાથ જેવા અરેદેશર શેકનાં છુટાં પડવાથી શેક ધનજીભાઇને શીરે કામનો બોલો પડ્યો વધી પડ્યો. અરેદેશર જેડ ભાગીદારીમાંથી છુટા થવા

મદ્રાસ ઇન્સ્ટિટ્યુટ ટિપ્પણી.

“મદ્રાસ અભ્યાસ” ની દ્વિતીય વાર્ષિક રીપોર્ટ.

Late Sheth Dhanubhai Maneckji Murgaseth (sitting in the centre) with his sons
Sitting on his right :—Maneck D. Murgaseth. Sitting on his left —Jehangir D. Murgaseth.
Standing on right :—Khodadad D. Murgaseth. Standing on left —Dr. Kohad D. Murgaseth

મદ્રાસ ઇન્સ્ટિટ્યુટ ટિપ્પણી. મદ્રાસ અભ્યાસ ની દ્વિતીય વાર્ષિક રીપોર્ટ.

જ્યાં એમની બીડના વખતે શેડ ધનજીભાઈએ ઠેક સુધી મદદ કર્યા હતા. શેડ ધનજીભાઈના વડા બેટા મિ. જ્ઞાંગીર કામ કરવાને ચોખ્ખા થયેલા એટલે તેઓ પિતાજીના સાથે કામકાજમાં જોડાયા.

દેશભક્ત દાદાભાઈ નવરોજી પાલમિન્ટમાં મેખર તરીકે ચુંટાયા તેમને અભિનન્દન આપવા ક્લીકટનાં પ્રજાજન તરફથી ટાઇન હોલમાં એક મંળવર સભા મળી. આ સભાનું પ્રમુખરયાન શેડ ધનજીભાઈને આપવામાં આવ્યું અને એવજીના મુખ્યરક દસ્તે દિન્દના કર્મચીર નરસિંહ દાદાભાઈને અભિનન્દન પત્ર મોકલવામાં આવ્યું. દેશભક્ત દાદાભાઈ એક વખત શેડ ધનજીભાઈના શિશુક દત્તા એ પણ એક નોંધવાત્તેજ બીના છે.

૧૮૬૭ માં શેડ ધનજીભાઈનાં કીકરી રતનજીભાઈ મુજર પાખ્યાં તેની યાદમાં ક્લીકટ શહેરના એક ભતામાં પાણી મેળવવાની બારે અગવડતા હતી તે લનાની વરની સારે એક કુચે બધાવી આપ્યો અને મ્યુનિસિપલ હોસ્પીટલમાં બહેન રતનજીભાઈનાં નામે રતનજીભાઈ વોર્ડ નામે એક મેટરનીડી વોર્ડનો રૂમ બધાવી આપ્યો.

૧૯૦૧ માં ક્લીકટમાં જાહેર ફૂડથી સ્ત્રીઓ અને બાળકોના લાભની એક હોસ્પીટલ બાંધવામાં આવી જેમાં મદ્રાસવાળા રાજા રામસ્વામિ મુદલીઆરે ખરચનો બહુ મોટા દિસે આપ્યો છે તે જગ્યામાં જૂદી જૂદી કોમના સખી મુદરથોએ જુદા જુદા વોર્ડસ બધાયા. તેમાં એક મુખ્ય વોર્ડ સાર્વજનિક મદિ શેડ ધનજીભાઈએ પોતાનાં બેદરતનશીન ધર્મપત્નિ જેઓ વેસાલેવાળાં જેજનજી શેડનાં એકનાં એક વેર્ડ હતો તેના નામે ખુરસેદજી વોર્ડ બધાવી તેપર તેમના નામની તક્તી ચોડાવી પોતાની અધીગનાનું નામ અમર સ્ત્રી છે.

ક્લીકટમાં શહેર સુધરાઈ ખાણું રચપાણુ ત્યારથી તે ખાતાંના કમીશનર તરીકે શેડ ધનજીભાઈ નીમાયા હતા તે હોદાપર તેઓએ ૨૫ વરસ સુધી રહી જાહેર પ્રજાની સેવા કરી. અને વળી ન્યાયની અદાલતમાં જોનરરી મેજસ્ટ્રેટનો હોદો લાંબી મુદત સુધી બોમવી પોતાના ન્યાયથીલ વર્તનનો લાભ આપ્યો. એમની જાહેર લોક સેવાની કદર કરી મદ્રાસની સરકારે સન ૧૮૭૭ અને સન ૧૮૯૭ માં એમ બે વખત “ સર્ટિફિકેટ ઓફ જોનર ” એનાયત કર્યાં.

આમ અનેક પ્રકારનાં સાહસો બેડી, ધધા રાજગારને વિરતારી જાહેર સેવાનાં કામમાં નામની મેળવી ૧૯૧૧ ની સાલમાં તેઓએ જાહેર જીવનની પ્રવૃત્તિને છોડી એકાન્ત સાન્નિપૂર્ણ જીવન ગાળવાનો આરંભ કર્યો.

શેડ ધનજીભાઈ માણેકજીને ચદર બેટાઓ થયા. તેમાંના વડા બેટા જ્ઞાંગીરનો જન્મ મુંબઈ ખાતે રાજ ૨૮ માહ ૮ જરથુસ્ત સંવત ૧૨૨૧ યાને ઇ. સ. ૧૮૫૨ ના મે માસની તારીખ ૨૧ ના રાજ થયો હતો. બીજા બેટા માણેકજીનો જન્મ કાનાનેરમાં રાજ ૮ મો માહ ૧૨ જરથુસ્ત સંવત ૧૨૨૫ યાને ૧૮૫૬ ના જોગજીની તારીખ ૨૮ થી ના, ત્રીજા બેટા શેડ કોખાદેનો જન્મ મુંબઈમાં રાજ ૨૦ માહ ૫ જરથુસ્ત સંવત ૧૨૪૧ યાને તા. ૮ થી ફેબ્રુઆરી ૧૮૭૨ ના અને ચોથા બેટા શેડ બોદાદાદેનો જન્મ મુંબઈમાં રાજ ૨૮ માહ ૧૧ જરથુસ્ત સંવત ૧૨૪૩ યાને ૧૮૭૪ ના જોગજીની તા. ૪ થીના થયો હતો.

વડા બેટા શેડ જ્ઞાંગીર ચર્યાવતમાં પિતાજી સાથે કામ કરતા હતા અને બાદમાં પિતાજીની

જૂદા પડી સ્વતંત્ર રાજ્યાર કરતા હતા તેઓ ૬૨ વરસની ઉંમરે લકનાના કુમલાથી દશ દિવસ સુધી બેથાન હાલતમાં રહી કલીકટમાં પિતાજીનાં ઘરમાં રાજ ૨ માંહે ૩ યજ્ઞેન્દ્રેદી સંવત ૧૨૮૪ ને દિને એટલે તા. ૧૨ મી નવેમ્બર ૧૯૧૪ ને ગુજારના રાજ દેહમુક્ત થયા. તેમને કલીકટના આરામગાહમાં તેમનાં માતાજીનાં વિરામ સ્થળની પાસે જ દફનાવવામાં આવ્યા. બીજા બેટા માણેકજી પણ પિતાજીનાં વ્યવસાયથી બહુ જ જલ્દી છુટા થઇ શિવમંગા જમીનદારોના કારભારોની જગો પર દાખલ થયા. ત્યાં લાંબા વખત સુધી નોકરી કરી પછી મદ્રાસવાળા મિ. જોર તથા લેન્ડ મૅરજેજ બેન્કના વડા મિ. રટન્કે લીધેલી જમીનદારીમાં મદદનીશ તરીકે જોડાયા. તેઓ ૫૭ વરસની ઉંમરે ચાહ પીતાં પીતાં તન્દુરસ્તી ભરેલી હાલતમાં એકાએક પેરેલેસીસના કુમલાથી ઘુરત પ્રાણમુક્ત થયા, તે ત્યાં જ તા. ૨૨ મી નવેમ્બર ૧૯૧૩ ને દિને બૂમિદાહ થયેલા, પણ ૧૯૧૫ ના ફેબ્રુઆરીમાં તેમનું શબ રેલ્વેમાં કલીકટ થાથી આરામગાહમાં દફનાવવામાં આવ્યું. તેમની આવક રૂપિયા ૩૦૦ ના દરમાયાથી વધીને રૂપિયા ૮૦૦ સુધીની થઇ હતી આવી રીતે ૧૩ માસની ટુંકી મુદતમાં શેઠ ધનજીભાઈ માણેકજીને ઉત્તરાવસ્થામાં બે સપ્તને ગુમાવવાનું દુર્ભાગ્ય પ્રાપ્ત થયું. ઇશ્વરની કળા અકળ છે. સદરકુ બન્ને બાન્ધવોનાં અંતિમ મંજલ પાસે પાસે જ છે.

ત્રીજા બેટા શેઠ જોદાદ એલ. એમ. એન્ડ એસ. ની તખ્તીખી પરીક્ષા પસાર કરી સ્વતંત્ર તખ્તીખી ધધા કરે છે. તેઓ કુશળ તખ્તીખ હોઇને પ્રજામાં સારી નામના પામ્યા છે. એમણે સરકારને આપેલી સેવાઓ અને પ્રજાહિતનાં કાર્યો સાર્વજનિક કામોથી પ્રસન્ન થઇ સરકારે તેમને ફૅસરેલિન્દો આદ અને એમ. બી. ઇ. મેમ્બર એફ સિટિય એમ્પાયરનો માનવન્તો ઇફતખ એનાયત કરેલ છે. ચોથા બેટા શેઠ જોદાદાદ, શેઠ ધનજીભાઈ ધધામાંથી ફારક થયાથી બાપીકા રાજ્યાર અને મિલ્કતોની સંભાળનું કામઠાજ કરે છે.

લાકડાં વેરવાની મિલ ટિંગરસોમિલ તેમજ ઈટો, નળીઆં બનાવવાનું કારખાનું ટાઇલ ફેક્ટરી મલબારમાં પહેલ વહેલાં સ્થાપિત કરવાનું માન શેઠ ધનજીભાઈ માણેકજીને ધટે છે.

કલીકટમાં આસ્તે આસ્તે પારસી પ્રજાની વૃદ્ધિ થતી રહી અને એક નાની સરખી પારસી અન્જુમન સ્થાપ. એ અન્જુમનનાં પ્રમુખપદ પર સર્વ પારસીભાઈઓએ શેઠ ધનજીભાઈને ચુંટયા અને તે હોદ્દા પર ધણી વરસ સુધી રિધર રહી તેમણે કોમની ઉમદા સેવા કરી. એક નાની સરખી પારસી ધર્મશાળા હતી તે જગામાં ધણે વધારે ક્યો અને તેનાં અંગે ધણાં નાનાં નાનાં મકાનો ઉભાં કર્યાં. આજ એ સ્થળ ધણું વિશાળ બન્યું છે. આજ સંસ્થા પોતાના નિમાવ માટેનું ખરચ પોતે જ નીપજવી શકે છે. મોબેદ રાખતા સાફ એક એક નાનું મોબેદ ફૂંડ ઉછું કરી એક મોબેદ રાખ્યા તેમના પગાર વગેરેનું બીજું ખરચ કાનાનોર, અલ્લપઈ, નિજગિર, વેલી-મટન વગેરે સ્થળે વસતા જરથોસ્તી ભાઈઓ તરફથી અત્યાર નવાર આવતી બક્ષીશોમાંથી ચલાવવામાં આવે છે. શેઠ ધનજીભાઈ માણેકજીના વખતમાં આ ધર્મશાળાની મિલ્કતોની કિંમત ૨૦ થી ૨૫ હજાર રૂપીઆની અંકાતી હતી. હાલ તો તે ધણી જ મધ્યવાન બની ગઇ છે.

શેઠ ધનજીભાઈ માણેકજીની કોમી સેવાની કદરદાનીમાં કલીકટમાં વસતા જરથોસ્તી ભાઈઓ તરફથી ૧૯૧૯ ના રે માસમાં એક દબદબા ભરેલા ગેલાવડા ભરવામાં આવ્યો અને તે ગેલાવડામાં અન્જુમન તરફથી એમને ફીમતી શાલ અને નાણાંની થેલી સાથે માનપત્ર એનાયત કરવામાં આવ્યું.

ધનજીભાઈ શેઠે નાણાંની થેલીમાં પોતાના વતી અમુક રકમ ઉમેરી તે અનુમન ફંડને ભેટ આપી અને સાથ અનુમનના સીરપાત તરીકે માથે ચઢાવી.

શેઠ ધનજીભાઈ માણેકજી પારસી અનુમનના પ્રમુખના હોદ્દા ઉપર અરધી સદી સુધી રહ્યા તે દરમ્યાન ભારે ખર્ચ, કુનેહ અને હાર્દસનાથો ક્લીકટની વાડીઆજીની ધર્મશાળાની વ્યવસ્થા કરી તેને એક નમુનેદાર પાયા પર લાવી મૂકી છે. તે નેમના જીવનનો કાર્તિકચક્ર છે. આ ધર્મશાળાને મુધારવાનું કામ હાથમાં ધરવામાં આવ્યું ત્યારે એ ધર્મશાળા માત્ર ૩૦×૨૦ ફીટની લંબાઈ પહોળાઈવાળું એક માળનું ઘર માત્ર હતું અને આસપાસ ૧૪૦×૮૦ ફીટની ખુદી જમીન જગીયા સારૂ પડી હતી. શેઠ ધનજીભાઈએ તે ઘરને તોડાવી નાખી તેના બદલે એક સારી મિલકત વસાવી જેમાં પાકી બાધણીનાં જૂદાં જૂદાં ૧૦ મકાનો ઉભાં કર્યાં અને જગીયાની જમીનનો વિસ્તાર ૩૦૬ ફીટ લંબાઈ અને ૪૧૧ ફીટની પહોળાઈમાં વિસ્તાર્યો. મકાનોનું બાંધું શેઠ ધનજીભાઈના વખતમાં માસિક રૂપિયા ૧૧૫ ના આશરે ઉપજતું હતું. હાલ તો તેમાં પશુ વધારો થયો છે. જગીયામાં કેળ, નારંગી અને નાળીયેરીનાં ઝાડો પશુ ઉત્પાદક છે તે પશુ સારી નીપજ આપે છે. ક્લીકટ જરથુસ્તી અનુમન પાસે ફંડ જેવું કશું હતું નહીં તે આજ એક મોડું ફંડ ધરાવે છે.

ગુજરાતી વાંચનમાળાવાળા સર ટી સી. હોપ રેલ્વે બોર્ડના સભ્ય નીમ્યા હતા. તેઓ મદ્રાસ ઇલાકાની રેલ્વેલાઈનની તપાસણી સારૂ પ્રવાસ કરતાં બેપુર આવ્યા. તેમને ક્લીકટની પ્રળએ જાહેર સ્વાગતનું માનપત્ર આપ્યું. તે માનપત્ર શેઠ ધનજીભાઈ મુગા શેઠના હસ્તે આપવામાં આવ્યું. આ માનપત્રમાં બેપુરથી ક્લીકટ સુધી અને આગળ રેલ્વેલાઈન લંબાવવાની વિનંતિ કરી હતી. માનપત્ર અંગ્રેજીમાં વ્યાજ રહ્યા પછી શેઠ ધનજીભાઈએ હોપ સાહેબને ગુજરાતીમાં કહ્યું “સાહેબ ! અમને હવે તો રેલ્વે આપો. ” અધીર રાતમાં પ્રિય વસ્તુ આવી મળે એમ આવા દરના પ્રાંતમાં પ્રિય ગુજરાતી શબ્દો સાબળી હોપ સાહેબ ખુશ ખુશ થઈ ગયા. મેલાવડમાં હાજર રહેલા શ્રદેષીઓન વેપારીઓ, મલયાલી તમ્બુરાનો અને માપિલા શ્રીમતો આશ્ચર્યચકિત થઈ મહોમાહે પૂજ્યા લાગ્યા કે “મુગા શેઠ બોલ્યા મુ ? ” ત્યારપછી બેપુરથી ક્લીકટ સુધીની રેલ્વે લાઈન નાખવાની સીમત્રા રેલ્વે બોર્ડ તરફથી સાઉથ ઈન્ડિયન રેલ્વે કંપનીને મંજૂરી મળી.

વાડીઆજીની ધર્મશાળાના પુનરોદ્ધારના ખર્ચ છાપાંઓમાં વાંચતાં વાડીઆજીના વારસદારે ધણું ખુશ થયાં અને તેમણે શેઠ ધનજીભાઈ જોગો એક આભાર પત્ર લખી મોકલ્યો.

મેસર્સ ડી. માણેકજીની કંપની કાંચો, સુંદ, ઇમારતી લાકડું કોપરાં અને બીજી મલમારની પેદાશની ચીજો દિન્દનાં જુદાં જુદાં બદલે અને પરદેશ ખાતે ચઢાવવાનું અને વિલાયતથી કાપડ અને હાર્ડવેર આયાત કરી જયાગંધ મલમારના વેપારીઓને આપવાનું કામકાજ કરે છે. આ પેદીની સ્થાપના શેઠ ધનજીભાઈ માણેકજીએ ૧૮૬૦ નાં વરસમાં કરી હતી. મેસર્સ પીઅર્થ લેસ્લી કંપનીના તેઓ સોલ પ્રોકર હતા.

શેઠ ધનજીભાઈ માણેકજી ૧૯૨૦ માં ૯૦ વરસની અંતિ વૃદ્ધ વયે ક્લીકટ ખાતે બેદસ્તનસીન થયા.

મેસર્સ ડી. માણેકજીની કંપનીનું કામકાજ હાલમાં શેઠ ધનજીભાઈના ચોથા પુત્ર શેઠ બોદાદા ધનજી માણેકજી મુગારો મળાણે છે જર્મનીના સુપ્રસિદ્ધ રંગના વેપારીઓ મેમર્સ લીઓ પોરડ કેસેલ

એન્ડ કમ્પનીના રંગોની મલબાર ખાતેની એજન્સી પણ એમના પાસે છે. તે ઉપરાંત ૨૦-૩૩ લાઇફ એસ્યુરન્સ કમ્પની, રોયલ ઇન્સ્યુરન્સ કમ્પની અને સાઉથ લિટિલ ઇન્સ્યુરન્સ કમ્પનીની એજન્સીઓ પણ એઓ પાસે છે.

શેઠ ધનજીભાઈ માણેકજી મુગારોડના બેટા શેઠ જહાંગીરના બેટાઓ હાલમાં કોચીન રાજ્યમાં મેસર્સ મુગારો એન્ડ સન્સના નામે વહીવટ ચલાવે છે.

શેઠ ધનજીભાઈ માણેકજી મુગારોડે મદ્રાસ અને સર્વે મરાઠા રહેલે કમ્પનીને બજારમાં પૂર્ણ પાડવાનો પણ ઇન્ટેરા રાખ્યો હતો. તે ઉપરાંત આસપાસની ખાડીઓ અને મોટી નદીઓમાં સ્ટીમ બોટની ફેરી સર્વિસો પણ તેઓ ચલાવતા હતા.

શેઠ ધનજીભાઈના બપાવા મુંગા હતા તેથી એવથુને સહ મુગારોડના નામે એજાઇન્ટ. તેમના ચાચર પાંચા પછી એ એડમ એમના પુત્ર પૌત્રોમાં પણ જળવાઈ રહી. એ કુટુંબની મૂળ એડમ તો શેઠના છે.

શેઠ ધનજીભાઈ ક્લીકટની પ્રજામાં એટલો ચાહ કરાવતા હતા કે એક વાર શહેરની મ્યુનિસિપલ કલેક્શનના સભ્યોની મુદ્દણી વેળા તેવથુ ક્લીકટમાં ન હતા; મુંબઈ હતા; છતાં શહેરના અમુક લતાના સમય લોક પ્રિસિત અને નાપર કોમની મહિલાઓએ પણ શેઠ ધનજીભાઈ મુગારોડને પોતાના મત આપ્યા હતા.

મિ. ભોગન અને મિ. જોગટન જેમણે મલબાર મેન્યુઅલ લખ્યું છે અને જેઓ અનુક્રમે મલબારના કલેક્ટરના હોદ્દા પર હતા તેઓ બન્ને શેઠ ધનજીભાઈના ખાસ મિત્રો હતા.

શેઠ ધનજીભાઈના વેપારની પેઢીમાં જેઓ પહેલાં વર્કિંગ પાર્ટનર હતા તે શેઠ રત્નમજી માણેકજી વજીદાર વિલાયતમાં જઈ વસ્યા હતા. ૧૯૨૩ ના વરસમાં તેઓ ત્યાંજ બેહસ્તનથીન થયા.

શેઠ ધનજીભાઈ માણેકજી મુગારોડના અવસાનના સમાચાર આપતાં “ ટાઇમ્સ ઓફ ઇન્ડિયા ” ના સંપાદકે તા. ૮ મી ડિસેમ્બર ૧૯૨૦ ના અંકમાં નોંધ લીધી કે,

“ He took a prominent part until a very few years ago in all useful and charitable movements having been most active in bringing about the extension of the Madras Railway to Calicut and in this connection besides going to Madras to give evidence before the railway commission, he was especially consulted with reference to local conditions by Mr. Hope, Minister of Railways to the Government of India.”

શેઠ ગોકુલદાસ જમનાદાસની કમ્પની.

મદ્રાસમાં વસતા ગુજરાતી સમાજમાં શેઠ ગોકુલદાસ જમનાદાસની પેઢી ધણી પ્રતિષ્ઠિત અને માનવન્તી છે, શેઠ ગોકુલદાસ જમનાદાસનું કુટુંબ ગુજરાત તરફના દર્યા ખડાવતા વણિક યાત્રિનું છે. એમના વડવાઓએ ઇશુની અદારથી સદીમાં ગુજરાતને છોડી આ બાબુ મહેશ્વાર કપુરુ હોય એમ જણાય છે, મોગસ શહેનશાહતના અસ્ત થતા જતા સરજની સંખ્યાએ દક્ષિણનાં મરાઠાનાં દળ બમૂકતી આગમાં ઘીની આકુતી બની ગુજરાતની પ્રજાને દષ્ટી રહ્યાં હતો એથી અને ગુજરાતના સુખાઓનું પીડન સદન ન થયું. ધણીએ ધર્મપ્રાણ કુટુંબો વ્હાલા ગુજરાતને-કાચું સોનું નીપળવતી ગુજરાતને તણ પૂરું કે દક્ષિણમાં અહીં તહીં ઈસર ભાપા ભાતીય પ્રતિભાં ચાલી જઈ વરયાં હતો. કાચી, કલકત્તાનાં નાગર કુટુંબો, આરંગાબાદ ભોપાલનાં એસવાળ વણિક અને મદ્રાસ, તાંબેર, મદુરા ને મહીમુરના મોહ તથા લાક વણિક તેમજ એડાવાળ, નાગર અને સોમપરા બ્રાહ્મણ વગેરેનાં કુટુંબો એ પેઢીનાં છે.

મદ્રાસમાં અત્યારે ખડાવતા વણિક કોમનાં પચીસેક કુટુંબો વસે છે. એમનાં ગોત્રો પરથી એમ લાગે છે કે એ કુટુંબોના પૂર્વ પ્રપો ધણું કરીને નદીવાદની આસપાસના વતની હોવા નોંધએ. શેઠ ગોકુલદાસ જમનાદાસની પેઢીના પૂર્વ પ્રપો લુણાવાડા તરફના હોય એમ વહીવટાની લુની નોંધ વહીમાં આ પેઢીવાળાના પૂર્વ પ્રપોના સંબંધીના ઉલ્લેખને અંગે લુણાવાડાવાળા એવું લખાએકું છે તે ઉપરથી કહી શકાય છે.

શેઠ ગોકુલદાસ જમનાદાસના પૂર્વ પ્રપોનાં નામમાં શેઠ પરમાણુંદાસ સુધીનાં નામપર પ્રકાશ પડ્યો છે એટલે આ પ્રતાપી વંશવેશની તવારીખ એ પુરૂષથીજ લખી શકાય એમ છે. પરમાણુંદાસ દોના પુત્ર અમીચંદરા ધણા નામીયા પુરૂષ ચઇ ગયા છે. તે પ્રતાપી નરના નામથી અત્યારે આ કુટુંબ અમીચંદરાવાળાની તખ્તસુસથી સર્ગા, યાત્રિજન અને પરિચિત વર્ગમાં પ્રસિદ્ધ છે.

અમીચંદરાના પુત્ર દારકાદાસ થયા, દારકાદાસના પુત્ર જમનાદાસ; એઓ બહુ બાહોશ નર થયા. એક રમણ કૂલવાડીમાં ડોલરનું પુષ્પટ્ટ વાડીને સુરક્ષિત પરામથી સુરક્ષિત કરે એમ જમનાદાસ શેઠ પોતાના પૂર્વજોની વાડીને કીર્તિધૂસરથી પરિવેષિત કરી હતી. તેઓથી પોતાનાં જમનાદાસ દારકાદાસના નામે કામકાજ ચલાવતા હતા, તેના વેપારમાં ચીનમાંથી મજાવેશ કપુર, અત્તર, હીરાના કદ વગેરે વસ્તુઓ હતી. જમનાદાસ શેઠને સન્તાનમાં ત્રણ પુત્રો અને ત્રણ પુત્રીઓ થયાં, ત્રણ પુત્રો પિતાજી સાથે વ્યવસાયમાં નિપુણ નીવડ્યા ને પિતાજીના સ્વર્ગવાસ પછી ત્રણે બન્ધુઓએ એકવળગથી બાપીકી દોલત અને કિર્તિમાં અગિયાર્ક કરી.

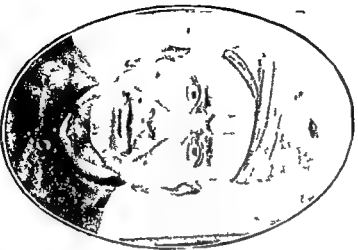
વડાબાઈ શ્રીયુત્તર પરમાણુંદાસ સુસ્ત વૈષ્ણવ અને પરમ કૃષ્ણમક્ત હતા. તેઓ શેઠ ગીરધરદાસ માણેકજીને ત્યાં મુનીમ હતા, એમને સન્તાનમાં એકજ પુત્રી થયેલાં. તેઓ સંવત ૧૯૪૩ ના પોષ વદ ૯ ના દિવસે દેવલોક પામ્યા. બીજા બન્ધુ શ્રી ગોવર્ધનદાસ શેઠ વાણિજ્યમાં કુશળ હોઇને અપ્રતિમ ભુદિયાળી હતા. મદ્રાસમાં વસતાં ગુજરાતી કુટુંબોમાં એમની સલાહ સદાએ લેવામાં આવતી; આપસ આપસના કંઠાસ કસેથ વેળા ગોવર્ધનદાસ બાપીના નિર્ણય બેઠે પડેને સંતોષ આપતા એવા તેઓ ભુદિમાન અને દક્ષ હતા.

મદ્રાસ હલાકાતું દિગ્દર્શન
“મલખાર સમાચાર” ની દ્વિતીય વાર્ષિક બેઠ

Sheth pirushottam Doss Gocoola Doss
of Messrs Gocooli Doss Jumnri Doss & Co
229 Churni Bazaar Road Madras

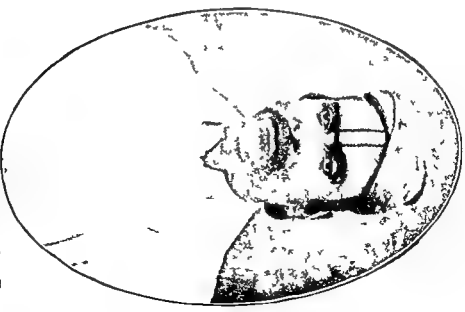
શેઠ પુ પાતમદાસ ગોકુલદાસ, મદ્રાસ

Late Sheth Goverdhan Doss Jumna Doss
(of Gocoola Doss Jumna Doss & Co) Madras

૨૫ શેઠ ગોવર્ધનદાસ જગન્નાથદાસ

મેસર્સ ગોકુલદાસ જગન્નાથદાસની કંપની વાળા

Late Sheth Dwarka Doss Goverdhan Doss
(of Gocoola Doss Jumna Doss & Co) Madras

૨૫ શે. દ્વારકાદાસ ગોવર્ધનદાસ,

મેસર્સ ગોકુલદાસ જગન્નાથદાસની કંપની વાળા

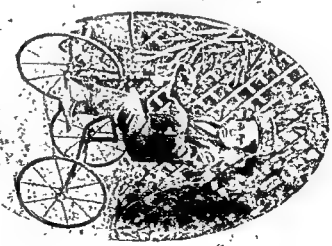
મહાત્મા હતાકાલું' રિજીસ્ટર્ડ.

“મહાત્માર સાંગત્યાર” ની દિનિષ વાર્ષિક ખેડ.

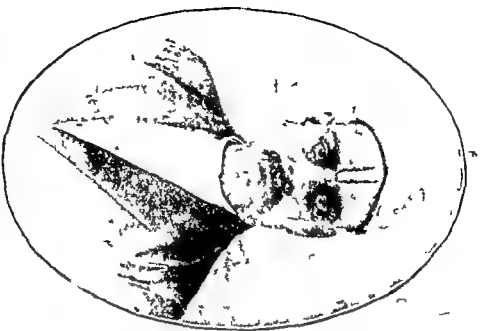
Shriji Purushottam Doss
of Messrs. Coccol Doss Jumana Doss & Co

શ્રીજી રમે પ્રુશોત્તમદોસ
મેસર્સ ગોકુલદાસ ભગવાનરાવની કમ્પાનીયાળી, મહાત્મા

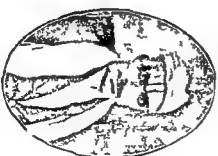
Churanjevi Ramdoss
the son of Sheth Purushottam Doss.

શે પ્રુશોત્તમદોસના યુવ રામદોસ.

Mr Juma Doss Dwarbha Doss
(of Messrs Gocoh Doss Juma Doss & Co)

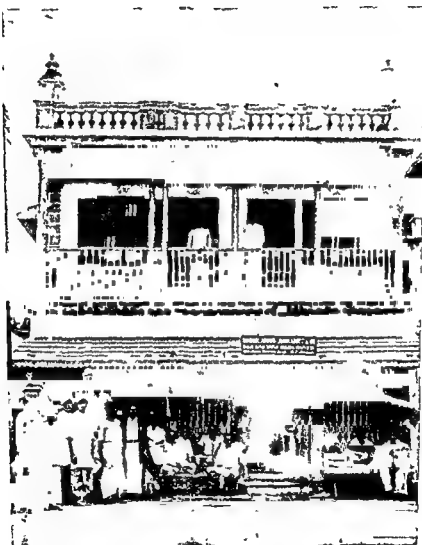
શ્રી જુમાદાસ દવરબાહા
ચેરખે ઓફીસ જુમાદાસની કંપની થી

Mr Amichand Doss Dwarbha Doss
(of Messrs Gocoh Doss Juma Doss & Co)

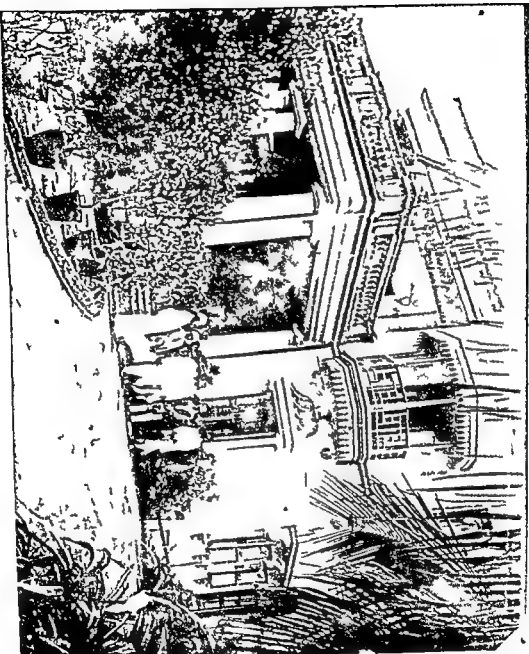
શ્રી, અમીચંદ દાસ દવરબાહાસ
ચેરખે ઓફીસ જુમાદાસની કંપની થી

મદ્રાસ ઇલાકાતું દિગ્દર્શન.
 “અલગા અમાચા” ની દ્વિતીય વાર્ષિક પેટ

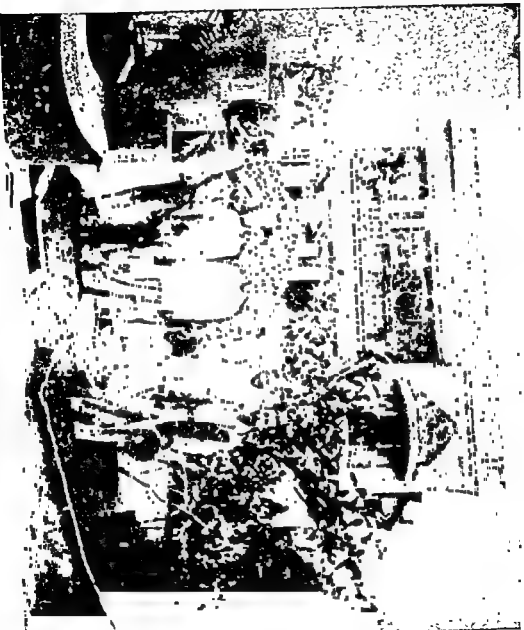
The Business place of Messrs Gocool Doss Jumna Doss & Co
 229, China Bazar Road, Madras

મેસર્સ ગોકુલદાસ જમનાદામની કુટુંબ વ્યાપાર સ્થળ—ચાઇનાબજાર રોડ—મદ્રાસ.

The front view of the Banglown "Shree N ith Bugh Chelpet"

દોઢ પુરૂ શાસ્ત્રમદાસ ગોઢુલદાસના પ્રવાસ બાદની “શ્રીનિવાસ ગામ” ની બાજુમાંની ચાલુની બાજુમાં દેખાતી

Another view of "Shree Nath Bagh" Chetpet.

શ્રી નૃસિંહમહાલ નો સ્થાનમાં નિવાસ કરતા. “શ્રીનાથ બગ્ચા” ની બીજી બાજુનો દેખાતો

મદ્રાસ ઇલાકાતુ' દિગ્દર્શન,
 “મલબાર સમાચાર” ની દ્વિતીય વાર્ષિક ભંડ

The view of 'Goverdhan Niwas' Building which is let free for marriage & other good ceremonial functions for the Gujarati community and Brahmuns by Messrs Gocooli Doss Junni Doss & Co, Madras

“ગોવર્ધન નિવાસ.” શુભ અવસરે વાપરવા સાર
 શ્રી ઝીકુલદાસ જમનાદાસ કંપની તરફથી અપાયેલું મકાન
 કોલ્કાત્તર અમદાવાદ, મદ્રાસ

મદ્રાસ ઇલાકાતુ' દિગ્દર્શન.
 “મલ્ખાગ સમાચાર” ની દ્વિતીય વાર્ષિક ભેટ

Late Sheth Ratanshu Trikoo Murlidhar, Cochín.

૨૧ મો ગતનસી ત્રિકુ મુર્લીધર, કેપ્લીનના પહેલા બાઈઆ નગરસેહ.

આ વખતે લોડ કૃષ્ણદાસ બાલમુકુંદદાસ અને શેડ ચત્રભૂજદાસ ખુશાલદાસે શ્રી વસભકુળનાં માળિકા સારે રૂપિયા પચીસ હજારના ખરચે નારાયણ મુલ્લી સ્ટ્રીટમાં એક હવેલી બંધાવી. વળી એજ અરસામાં મદન મોહનજીનું મોટું મંદિર અને લોડ કુંડબાળાં ભગવતી બાઇ ગંગાબાઇનું વિઠ્ઠલનાથજીનું મંદિર એમ બીજાં બે મંદિરો અસ્થિતવમાં આવ્યાં. શેડ ગોવર્ધનદાસજીએ તે ત્રણે સંસ્થાઓની વ્યવસ્થા કરવામાં અગ્રણ્ય લીધું ને જીવનપર્યંત એ ત્રણે ખાતાંઓની વ્યવસ્થા ધણી સુંદર રીતે સાચવી.

દિવાન બહાદુર લોડ કૃષ્ણદાસ બાલમુકુંદદાસ, શેડ ચત્રભૂજદાસ ખુશાલદાસ અને મૂળજી જેઠા કમ્પનીના એજન્ટ શેડ કલ્યાણજીભાઇ તથા શ્રી નરસીભાઇ જેવા એ વખતના ડાહ્યા અને સમર્થ પુરૂષો પણ અગત્યની બાબતમાં ગોવર્ધનદાસ શેડની સલાહ માગતા હતા. શેડ ગોવર્ધનદાસની દૃષ્ટિમાં તર-ગર અને ગરીબ સહુ સમાન હતાં; ગમે તેને એમની જરૂર પડે તેમને તે પોતાની બ્યવહારકુશળ શુદ્ધિનો લાભ નિરાભિમાન પણે આપતા. શેડ ગોવર્ધનદાસ, શેડ ચત્રભૂજદાસ ખુશાલદાસના વિશાળ વહીવટના વ્યવસ્થાપક અને મંત્રી તરીકે રહ્યા હતા. એ જગો પર તેઓ ૩૨ વરસની યુદ્ધત જેટલા લાંબા વખત સુધી રહ્યા અને શેડ ચત્રભૂજદાસનાં વૈકુંઠવાસ પછી પણ જીવનપર્યંત એમની મોટી દુકાનનો વહીવટ ચલાવ્યે રાખ્યો હતો. આ પુન્યાત્મક ૬૪ વરસની ઉંમરે સંવત ૧૯૬૪ ના માહ સુદ ૧૨ ના દિવસે પરલોકવાસી થયા એ વખતે મદાસના ગુજરાતી સમાજમાં ભારે બેદીલી ફેલાઇ. ગુજરાતી કુંડોમાં વરવાંધા પડતાં આજ પણ એ પરલોકવાસી પૂન્ય પુરૂષને યાદ કરી કહેવામાં આવે છે કે “ગોવર્ધનદાસ શેડ નથી. હોય તો આ વખત આવે નહિ.”

શ્રીયુત ગોકુલદાસ પોતાની નાની ઉંમરથી શેડ રિધકરણલાલા મારવાડી પાસે નોકરીએ હતા, અને નોકરી કરતાં કરતાં તેઓ પોતાના પિતાની સાથે મદદ તરીકે જમનાદાસ દારકાદાસના નામે ચાલતો વહીવટ સંભાળતા હતા. એમને સન્તાનમાં એકજ પુત્રી થઇ હતી. પુત્ર ન હતો. શ્રી ગોવર્ધનદાસને સન્તાનમાં ત્રણ પુત્ર હતા અને સહુથી નાનાભાઇ શ્રી ગોકુલદાસને પણ સન્તાનમાં માત્ર એકજ દીકરી હતી એટલે શ્રી ગોવર્ધનદાસ શેડના નાના પુત્ર શેડ પુરૂષોત્તમદાસને શેડ ગોકુલદાસે સંવત ૧૯૫૩ ના ચૈત્ર વદ ૧૨ ના શુભ દિવસે ગોદ લીધા.

શેડ પુરૂષોત્તમદાસનો જન્મ દિવસ સંવત ૧૯૩૮ ના શ્રાવણ શુદ્ધ ૪ ને વાર ગુરોનો છે. એવ-ણનાં માતાજી એમને ૨૦ વાસાની અતિ કુમળી વયના હોડીને દેવલોક સીધાવ્યાં, પણ પ્રભુકૃપા અને ભાગ્યબળના પ્રતાપે એ નશીબમદ બાળક પાન ફૂલમાં ઉછર્યો અને શેડ ગોકુલદાસ જમનાદાસના નામની દુકાન સંવત ૧૯૩૮ ની સાલમાં રેશમી કાપડના વેપારના શેડ ગોકળદાસે સ્થાપેલી, તેમના માલિક બન્યા. આજ એ વહીવટ દિન-પર દિન જુદી પામે છે.

પુરૂષોત્તમદાસ શેડ પોતાના વહીવટ બન્ધુ શ્રી દારકાદાસ સાથે ગુજરાતી બાપાનું શ્રદ્ધસિદ્ધ મેળવી સ્થાનિક પરચપ્પા હાઇસ્કૂલમાં અંગ્રેજી કેળવણી લીધી. તામિલ અને તેલુગુ બાપાઓનો સાધારણ અભ્યાસ પણ સાથે સાથે થયો હતો.

દારકાદાસ શેડનું લગ્ન સ્થાનિક ખાતેજ ગેરલી ડાકના નામથી ઝાળખાતાં કુંડબાળાં એક પુત્રી માથે થયું હતું. એ શ્રીમતીને સન્તાનમાં બે પુત્ર શ્રી. જમનાદાસભાઈ અને શ્રી અમીચંદદાસ અને એક પુત્રી બહેન સુભદ્રા બાઇ છે. દારકાદાસ શેડ સંવત ૧૯૭૨ ના વૈશાક સુદ ૨ ને દિવસે વૈકુંઠવાસ પામ્યા છે. તેઓ બહોળદામ કૃષ્ણોદિક મિલ્સના ડાયરેક્ટર હતા. એમનાં અવસાન બાદ એ જગો. શેડ પુરૂષોત્તમજીએ

સંભાળી છે. સંવત ૧૯૫૦ ની સાલમાં જે શ્રી મનમોહનજી મંદિર સ્થપાયેલું છે, સારથી તે મંદિર વ્યવસ્થાપક અને ખાનગીની પદ શેઠ ગોવર્ધનદાસ તથા શેઠ પ્રણેતામદાસ દરતા આજ કુટુંબમાં ૧ વખત, સુધી સચવાઈ રહ્યું હતું. તેની ઉત્તરથી વ્યવસ્થા થઈને મંદિરને ઉત્તર રિખતિમાં ઘાસ આવ્યું. શેઠ ગોવર્ધનદાસ પછી શેઠ પ્રણેતામદાસે સંવત ૧૯૭૭ સુધી જે મંદિરની વ્યવસ્થા સાચ ઉત્તરોત્તર મંદિરની સમૃદ્ધિમાં અભિરુદ્ધ કરી હતી. ઉક્ત સાલથી એમણે જે કામકાજના હેતુનાથ આપેલ છે.

એક મીઠા બન્યું મનમોહનદાસ મસ્તિષ્ક વ્યાધિના લીધે સંસાર-વ્યવહારથી અજાણ રહે તેઓ ૧૯૭૬ ના જેઠ સુદ ૬ ના રોજ વહુકુલવાસી થયા છે.

શેઠશ્રી પ્રણેતામદાસનાં પ્રથમ લગ્ન વિળપુરમાં શાહ નાગજીદાસ રામદામ દરબારનાં પુત્રી બ. ગોદાવરીબાઈ જે રણેશી. જે શ્રીમતિને સંતતિમાં ત્રણ પુત્રીઓ ઉપર એક પુત્ર થયા. પુત્ર જન્મ થ પછી એઓ શ્રીમતી સુવાવડી દયામોજી અવસાન પામ્યાં ત્યારે નવળગત શિશુ માત્ર ત્રણ વાસાતું હતુ બાળશાળી બાળક શ્રી. રામદાસ આજ પાંચ વરસની વયના છે. (જેઓ આ ગોકુલદાસ જન્મનાદાયક કંપનીના નામે ચાલતી પેટીના બર્થવંચમાં સફુથી વડા સંચાલકનું પદ લેશે.)

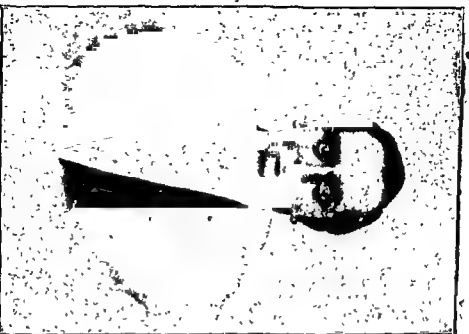
પ્રણેતામદાસ શેઠનાં બીજાવારનાં લગ્ન ખાનદેશ હાલમાં આવેલાં, પારેલા ગામના પ્રતિી મુદરમ શેઠ નરેન્દ્રામદાસ ગજુપતદાસ દેશાઈનાં સુપુત્રી શ્રીમતી સોનલીલાવતીબાઈ સાથે થયાં. એવણુ શ્રીમતી એક પુત્રરત્ન સાંપડી દોઢે વર્ષનું થઈ દેવલોકવાસી થયું છે.

શેઠ ગોકુલદાસ જન્મનાદાસની પેટીના સપથા વહીવટ હાલમાં શેઠ પ્રણેતામદાસ સંભાળે છે. ૧ નામ સંવત ૧૯૩૮ ની સાલથી આજુ થયેલું, જે પેટીનો કારભાર શેઠ ગોકુલદાસ સંવત ૧૯૫૪ ની સા સુધી સંભાળતા હતા અને શેઠ દારકાદાસ પોતાના કાકાને મદદ તરીકે સરવે કામકાજમાં સાથે રહેતા. બાકી શેઠ દારકાદાસ પોતે ઉપરની પેટી ચલાવતા અને શેઠ પ્રણેતામદાસ પણુ મદદ તરીકે કામકાજમાં સા આપતા હતા. શરૂઆતમાં રેશમી કાપડ, છોક વગેરેનો વેપાર ચાલતો. ત્યારપછા તેની સાથે સુતરનો ધંધ પણુ શરૂ કર્યો અને હાલમાં સુતરનું કામકાજ મોટા પાયાપર ચાલે છે; તેમજ વડવાઓની સંપત્તિમાં ઉત્તરો ત્તર વૃદ્ધિ થતી રહી છે. શેઠ પ્રણેતામદાસ બેની કંપનીની બહિષ્કારમ અને કલ્યાદિક મિલ્સ કંપનીના કાપડેકટર છે.

પ્રણેતામદાસ શેઠ દેશનાં લગભગ સથળાં તીર્થસ્થાનોની યાત્રા કરી છે. મહીસુરવાળા શેઠ વિષ્ણુ દાસ ચતુર્થજીદાસનાં કુટુંબમાં જે સદાચત ચાલે છે તેના તેઓ માનક દરતી છે પોતે પરમ વૈષ્ણવ હોઈ મરજાદ ધારણ કરેલાં છે અને ઘર સેવા રાખી છે. વિદ્યાર્થીઓને વિદ્યાદાન આપવામાં તેઓ પૂરતી મદદ કરે છે. પિતાજીની ચીરયાદમાં એમણે એકાગ્રદેશ્વર આગાહારમના લતામાં "ગોવર્ધન નિવાસ" નામનું વિશાળ મહાન રૂપિયા ત્રીસ લાખરના ખર્ચે બંધાવ્યું છે અને તે જાહેરના ઉપયોગ માટે ખુલ્લું મુક્યું છે યુજારાતીઓ તેમજ છત્તર પ્રાંતના ઉચ્ચ વર્ણના હિન્દુલોક સરસ્વતસરે જે મહાનનો શાક લે છે, મદ્રાસમ પહેલ વહેલી યુજારાતી કન્યાશાળા આ મહાનમાં જોડવામાં આવી અને કન્યાશાળાને પોતાનું મહાન પ્રાપ્ત થયું ત્યાંસુધી જે મહાન વાપર્યું. શેઠ પ્રણેતામદાસે સિદ્ધપુર જલમયધામના વિદ્યાર્થીઓને વાર રહેવારે મિશન મોજન અને વાર્ષિક પારિતોષિક મળવાનો પ્રબંધ કરી આપ્યો છે. અમદાવાદ ખગમતા જાગલખરે શ્રી પ્રણેતામદાસે એક સારી રકમ ભેદ આપી છે. ખગમતા મિત્ર માસિકની સેવક સમિતિના તેઓ

મદદ સ્વાસ્થ્ય દિગ્દર્શન.

“મદદ સ્વાસ્થ્ય” ની દિગ્દર્શન વાંચકોને મેલે.

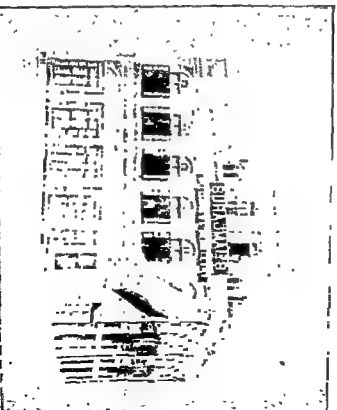

Shrinani Josinglalabhai of

Messrs. Soorajmal Lalubhai & Co., Madras.

શ્રી સુરજમલ લાલુભાઈ કંપની મદ્રાસ

શ્રી યાત્રા નિર્ધારક મદ્રાસ.

Surojmal's Diamond House

Esplanade, Madras.

શ્રી સુરજમલ લાલુભાઈ

દિગ્દર્શન વાંચકોને મેલે.

ત્રિકુ મુરલીધરે દરબાર પાસેથી ભાડે રાખી હતી. વરસ એકત્રીસ બાકુ રૂપિયા ૫૦ અને પચાસ હપ્તાં વરસ સુધી એમણે એ ભાડાંથી એ જગોમાં વખાર રાખી; પરંતુ કૌચીનના સમર્થ દિવાન શં વોરીઅરના વખતમાં શેઠ ત્રિકુ મુરલીધરને તે જગો રૂપિયા ૧૦૦૦ એક હજારમાં વેચાતી રાખી લેવા કહેવામાં આવ્યું; પણ અહીંયા જગ્યા લઈ શું કરવું એ વિચારથી તેમણે સરકારની તે માગણી સ્વીકાર નહીં. તેવામાં ગોવિંદજી શેઠ અને રતનશી શેઠ એ બેઉ બંધુઓ વચ્ચે કલહ થયો. શેઠ ગોવિંદજી અને શેઠ રતનશી બંનેને ભાઈઓએ નોખા થવાનો વિચાર કર્યો, પિતાજીને ભાગ વહેંચી આપવા જણાવ્યું. તેમ આ ભાગવાળી જગોમાં કેટલું ભેંસે તે સંબંધી તકરાર થઈ. છેવટે દરબારે તેમાં હાથ નાખ્યો અને તે જગો ભાડે આપવા ખાખતવું બહાર લીધામ થયું. તેમાં વરસ એકના રૂપિયા ૨૭૦૦ સત્તાવીસે ભાગ આપવાનું કરી ગોવિંદજી શેઠે તે વખાર રાખી. થોડાક મહિના સુધી તે જગો રાખી પછી ગોવિંદજી શેઠ મુંબઈ ગયા અને છેવટે એ જગોએ શેઠ રતનશી ત્રિકુએ પોતાની વખાર નાખી. દસ પંદર વરસ સુધી આ જગો વાપરવામાં આવી તે જગ્યાની સામે એક ખુલ્લી જગ્યા હતી તે સુજરાતી મહાજનની માલીફી હતી. તે વખતે કૌચીનમાં માત્ર દસ પંદર ઘર હતાં. આવડું મોડું બાકુ ભરવા કરતાં એ ખુલ્લી જગ્યાનો ઉપયોગ કરવામાં આવે તો ઠીક એમ વિચારી રૂપિયા ૫૦૧ મહાજનને આપી તે જગ્યા શેઠ રતનશી ત્રિકુએ ખરીદી લીધી. એ જગ્યાએ ગામની ગાયોને ઘાસ નાખવામાં આવતું હતું. તે ઉપર રતનશી શેઠ બાંધકામ કરાવી ત્યાં વખાર અને રહેણાંક કરવામાં આવ્યું.

કૌચીનમાં શેઠ બાણજી રામજીનું બહુ મોડું કારમ વખણાઈ ગયું છે. એ કારમના વડીલ બંધુ શેઠ દામજી ઉકા પ્રથમ શેઠ રતનશી ત્રિકુને ત્યાં વહીવટાંતોની સરભરા કરવાના કામમાં નોકર હતા. પછીથી તેમણે દામજી ઉકા કમ્પનીના નામે વેપાર જમાવ્યો હતો. સ્વર્ગસ્થ શેઠ દેવજી ભીમજી જેઓ હજી રૂપિયાની કિંમતની મિલકતો ધર્માંદાખતાને સોંપી દેવલોક થયા છે તેઓ પણ શેઠ રતનશી ત્રિકુને ૯ પ્રથમ આશ્રિત તરીકે આવેલા.

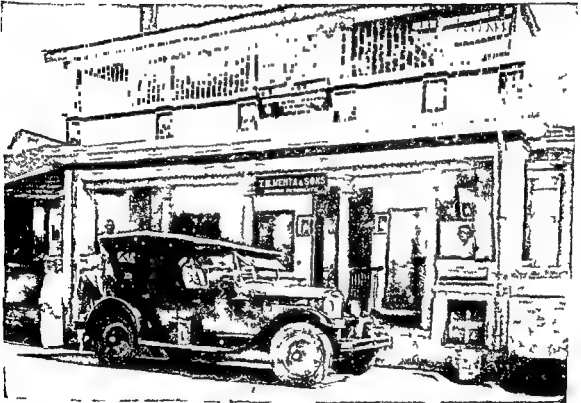
શેઠ રતનશી ત્રિકુનો જન્મ કૌચીનમાં સંવત ૧૮૬૨ માં થયો હતો અને એમનાં લગ્ન કારમ નના ખાનદાન કુંડુંબના શેઠ કાનજી પદમધીનાં સુપુત્રી ગાંધ દેવકાંબાઈ સાથે થયાં હતાં. શેઠ ત્રિકુ મુરલીધર સંવત ૧૯૪૦ માં સ્વર્ગવાસ પામ્યા અને શેઠ રતનશી ત્રિકુ સંવત ૧૯૭૭ માં દેવલોક પામ્યા છે.

આ શ્રીમંત માતબર પેઠી સ કેલાઈ ગઈ છે. પૂનવણી ત્રિકુ મુરલીધરની નહેાજલાલીનું નામ બૃતકાળનાં ગાણાં ગાતાં ગાતાં ક્યારેક ક્યારેક કોઈ કોઈ જુના લોક યાદ કરે છે. ખાજી વિશેષ એમના વિષે જણવાનું કે બખવાનું કશું સાધન નથી. કૌચીનના મટાનવેરીના લતામાં આવેલા એ સ્વર્ગવાસી રતનશી ત્રિકુ મુરલીધરની મિલકતોના દસ્તીઓ શેઠ માવજી કાનજી અને શેઠ દારકાદાસ હંસરાજ છે. તેઓ એ મિલકતોના વહીવટની બવરથા ભગવતી રલા છે.

સુન્દરમાં સાર્થ નામ મેળવ્યા પછી તેમણે રંડુન, દુધકતા, મરસા અને ત્રિચિનોપલો વગેરે સ્થાનોએ યોગાની શાખાઓ ખોલી. રંડુનમાં ૧૮૯૭ માં શાખા સ્થાપતામાં આતી. દુધકતામાં ૧૯૧૬ માં

મદ્રાસ ઇલાકાતું દિગ્દર્શન
 “મલયાર સમાચાર” ની દ્વિતીય વાર્ષિક ભેટ

Office Building of Messrs T H Mehta & Sons
 Diamond Merchants (453, Mint Street)

મેસર્સ ટી ડી મહેતા એન્ડ સન્સની ઓફીસનું મકાન—મદ્રાસ

કોરસાસ દોરાસાસની કમ્પનીના નામે વ્યવસાય શરૂ કર્યો. મદ્રાસની શાખા ૧૯૧૧ માં ખોલવામાં આવી અને આવરકતા માત્રમ પડતાં ૧૯૨૨ માં ત્રિચિનોપલી ખાતે પણ શાખા ખોલવામાં આવી છે.

શેડ સુરભસના બે બન્યુઓ શાયુત કેશવલાલ અને શાયુત મણીલાલ સ્વર્ગવાસ પામ્યા છે પણ એમના પાછળ તેઓ પોતાના પ્રતિનિધિરૂપે પોતાની જેવાજ સમર્થ સુપુત્રોને મક્કતા મળ્યા છે. સ્વર્ગવાસી શાયુત કેશવલાલના પુત્ર શ. રા. નેરંગિલાલભાઈ મદ્રાસની શાખા સંભાળે છે અને રા. કીર્તિલાલ પોતાના કાકા શ્રીમાન સુરભસ રોકના હાથ નીચે પંધાની તાલીમ લ્યે છે.

મદ્રાસની શાખા સ્થાપવામાં આવી ત્યારથી તેનો કુલ કારભાર શ્રી નેરંગિલાલભાઈના હસ્તક છે તેઓ કુલક છે પણ પ્રાદ-ગંભીર પ્રકૃતિને પણ જોઈ આપે એવી એમની સભ્ય પ્રકૃતિ, ઉદાર સારસ સ્વભાવ અને ખીટી વાણી તથા પોતાના શ્રીમંત સાહેબોનાં દેહ વસ રાખવાની છતાં તેઓ ધર્મરે છે

શ્રીમાન સુરભસ લલ્યુભાઈના પર શ્રીની અનન્ત કૃપા છે તે સાથે સગસ્વતીની પણ સપૂર્ણ કૃપા છે. અને વળી સાધુતા તો તેમને વરસી જ છે. તેઓ વિદ્યાદાન આપવામાં, અતિથિઓને સતોષવામાં અને માનવ સમાજનાં કલ્યાણ કાર્યમાં એટલા દક્ષ રહે છે કે આવા પ્રખર પ્રજ્ઞતિવાળા અને ધનથી લદાયેલા પુરુષ આટલા સરસ, આટલી સાધુતાવાળા અને આવા સિલ સિલ પ્રકૃતિ પરીસક હોવા એ એ આશ્ચર્યની વાતો છે.

એ શ્રીમંત સિરોમણીનાં જીવનનાં નાનાવિધ સંલેખોની નોંધ લેવાનાં સાધન અમને ઉપલબ્ધ થયા નથી તેથી અમને આટલું લખી વિરમવામાં થયેા અસતોષ રહે છે.

મેસર્સ ટી. બાલકૃષ્ણ મહેતા એન્ડ સન્સ.

મદ્રાસની આ બીજી નાખીયા કંપેરીઓની પેટી છે. એના કાર્યકર્તાની નીચે આપેલી હકીકતને મેળવી અમને થયેા આનન્દ થયો છે.

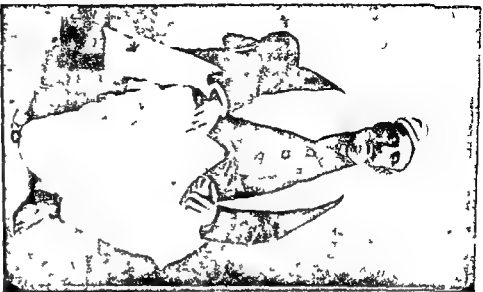
ઉક્ત પેટીના વડવા મૂળ મહુધા-ગ્રામજાતના વતની, યાતે બાજ ખેડવાળા બ્રાહ્મણ આશ્રવાસન શાખાના, કુટુંબની ઓળખ મહેતા, એ કુટુંબના બે બાઈઓ કુવરજી મહેતા અને કારેશ્વર મહેતાના વખત સુધી આ કુટુંબનો જીવો ઇતિહાસ મળે છે. સવત ૧૬૮૫ ની વાત, મિતિ આસેા સુદી ૧૦ તે દિવસે રાતના બન્ને બાઈઓ ચિંતાનુર થઈ બેઠા હતા સ્વદેશને છોડવાનો વખત આવ્યો હતો મહુધા કમખાનુ વસુલાત આ કુટુંબના પુરોષો વસુલ કરી સુનાને પહોંચાડવાનું કામ કરવા પણ અધેરની સીમા નહીં એક અમલદાર આવી એસવાર લઈ બંધ તો વળી બીએ અમલદાર ઉભો જ છે ત્યાં પુનાના ચરાકા રાજાઓના સરદાર પણ એમ ઉપરાંતવા આવે છે. તેને પણ બપુ કંટકુ આપવું પડે. ન આપે તો ધરતી ધરવખરી પણ હુટાઈ જાય. આવે ત્રાસ કયાસુધી સહન કરવો ! ઉવટે બન્ને બાઈઓએ વિચાર કર્યો કે " આપણા વડીલો તો મહેતા હતા કે આપણે મૂળ દક્ષિણના છીએ અને અહીંયા તો અનાયાસે આવી ચડ્યા છીએ તબક્કે વગેરે રથેજોએ ગુપ્તપણી દર્શાવે અને આપણાં સુગુપ્તકાર્યનાં ધણાં ધર છે માટે આસેા આપણે પાછા,

છે. બનને મંદિરોનો કબજો બેડાવાળા બાદાણની ન્યાત સંભાળે છે. તે સારી હાલતમાં છે. મહેતાજી પિત્રાણે આજ મહેતા બોળખથી બોળખાતા નથી; પણ મોગલ શહેનશાહના અસ્ત પછી પિલાણના ગાયકવાડના હાથકાળે એમને આ કુટુંબ તરફથી મદદ મળતાં તેમના તરફથી દેશાધિના ખિતાબ મળ્યો. દિવસથી મહુધાના એતાએ અખીન તરીકે દેશાધ ગણાયા. ગાયકવાડ સરકાર તરફથી એ કુટુંબને જમી અને ફેરલાહ ખામ દફતો બચાવમાં આવેલા તે હલુ મુધી આ કુટુંબ બોળખવતું આવે છે એ કે ગાયકવાડ પેશ્વા અને આ બ્રેજ મરહાર વચ્ચેના તદનામાંથી મહુધા અગ્રેજ હકુમતમાં ગયું છે તેા પણ દેશાધ કુટુંબના વડા દેશાધ બોળીસાંબ દિશારંદાસના કુટુંબને મોટી રકમનું વપાસન હલુ પણ મળે છે. તે કુટુંબના વડા શ્રી બોળીસાંબના પુત્ર શ્રીયુત સિવસાહ દેશાધ ઉમરેઠ, નડીયાદ, બૌરમદમાં સગ જડજ દત્તા હાલ જોજ કુટુંબના એક નખીરા દિવાન બહાદુર હરિસાહ દેશાધ સુંબહ સરકારના કેળવણીખાતાના જંતીને હોદ્દા મોગલે છે.

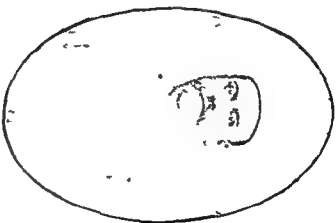
હામેશ્વર મહેતાના પૌત્ર રંગનાથ યયા. તેમને બે પુત્ર રામનાથ અને રામરામ. રામનાથ મહેતાને પુત્ર સંતતી ન હતી. રામરામના બાલકૃષ્ણ યયા. બાલકૃષ્ણનો જન્મ સંવત ૧૮૬૦ ના વેળે માસમાં થયેલો. તેમનાં માણીકું નામ ર્પાંબાધ. બાલકૃષ્ણને નાની વયમાં મુકી પિતાજી સ્વર્ગવાસ પામ્યા બાલકૃષ્ણે પિતાજી પાસે થોડું થયું શુજરાતી શિક્ષણ લીધું. તે વખતે શાળાઓ ન હતી એટલે એક હાલકે શુર પાસે તેમને તંબારની રચાનિકે શાખા તાખીકનું શિક્ષણ અપાવવામાં આવ્યું. વળોપવિત સરકાર યયા પછી નાની વયમાં જ એમનું લગ્ન મદ્રાસના એક વખતના ગણુધ ગયેલા હીરાના રાજ (King of Diamonds) શ્રીમાળ રંગનાથ કૃપાકર હાકરના બહેન શ્રીમતી બાબાનીબાઇ સાથે કરવામાં આવ્યું. હાકર કુટુંબની આ લક્ષ્મીપુત્રીનાં કુટુંબવર્ણી પગમાં ર્પાંબાઇનાં જહમદિરમાં યયા ત્યારથી લક્ષ્મીની અઢગક કૃપા એ કુટુંબ ઉપર દળી હોમ એવું બન્યું. દિવસે દિવસે શ્રીની શક્તિ થતી રહી અને શ્રી બાલકૃષ્ણે ધંધલા પ્રવેશતાંજ ભારે નામના કાઢી. તંબારમાં એઓ નાખીયા એવેરીઓમાં અમરયાન બોળવવા લાગ્યા; પંચનુ તંબવરના મરાઠી રાજ્યનો અસ્ત થતાં એવેરાતના વેપારમાં બે ખાખી આવી. એટલે શ્રી બાલકૃષ્ણ મહેતાએ પછી મદ્રાસ સાથે વેપાર બેડયો તેમાં તેમને વારંવાર મદ્રાસ આવવું પડ્યું. છેડે સંવત ૧૯૨૭-૨૮ માં તેઓ સહકુટુંબ મદ્રાસજ આવ્યા. અહીંયા પણ એવેરાતનો વેપાર સારે ચાલ્યો અને પુત્રજ શાળ મળ્યો.

શ્રીયુત બાલકૃષ્ણ મહેતાને ત્યાં સંવત ૧૯૨૨ માં પુત્રરત્ન પ્રાપ્ત થયું. તેનું નામ શુભરામ રાખવામાં આવ્યું. ખીજત; પુત્ર નિલકંઠનો જન્મ સંવત ૧૯૨૪ માં અને ત્રીજા પુત્ર અખાશંકરનો જન્મ સંવત ૧૯૩૦ માં થયો. આ ત્રણ બેટાઓ ઉપરાંત બે બેટીઓ પણ થઈ. હિરદમ્બના તમાસાના મેલાવડામાં રાત ૧૮૮૬ નાં થરસમાં બાર વગસની ઉંમરે અખાશંકર આગમાં દાડી જઈ સ્વર્ગવાસ પામ્યા. બાળક પુત્રના આવા આકરિમક અવમાનથી શ્રીયુત બાલકૃષ્ણ મહેતાને થઈ કુઃખ થયું; પણ તે સર્વેશ્વરની લીલા પાસે અપુણ્ય મનુષ્ય લોકનો શા ઇલાજ? શુભરામને પગલાવવામાં આવ્યા; પણ પ્રથમવારનાં વપૂ કુંકે સમયમાં અવસાન પામવાથી બીજાવાર તેમનુ લગ્ન કર્યું. નાના ચીરજીજીની નિલકંઠનું લગ્ન મદ્રાસના પ્રખ્યાત રામસ્વામિદેવ દયાલના કુટુંબમાં જગનાથ દેવનાં સુપુત્રી શ્રીમતી કામાક્ષી બાઇ બેઠે થયું. શ્રી બાલકૃષ્ણ મહેતા વેપારમાં સારી પ્રતિષ્ઠા અને લક્ષ્મી બેળતી પુત્ર પરિવારની લીલીવાડી મુકી ૬૩ વરસની વયે મદ્રાસમાં સંવત ૧૯૫૫ માં ત્યાં કુલી દુનિયાનો ત્યાગ કરી સ્વર્ગવાસ પામ્યા.

શ્રીયુતે શુભરામ અને શ્રીયુત નિલકંઠ મહેતાએ પિતાજીના પ્રતિજ્ઞા અને બપાવરમાં પેતાનાં શુદ્ધિસંસ્કારી અભિચકી કરી, મહીસરના મદ્રાસજ, જેપુર, બંકદગિરિ, વેધાપુરમ, કાલાહતી, સિંદુર,

Late T Soobrya Mehta,
Son of Balakrishna Mehta, Madras
ଶ୍ରୀମତ୍ତମ ସୁବ୍ରହ୍ମେୟ ମିଶ୍ର
ମୃତ୍ୟୁର ପୂର୍ବେ ଶ୍ରୀମତ୍ତମ ମିଶ୍ର

Late T Neelkrishna Mehta
son of Balakrishna Mehta
ଶ୍ରୀମତ୍ତମ ସୁବ୍ରହ୍ମେୟ ମିଶ୍ର
ମୃତ୍ୟୁର ପୂର୍ବେ ଶ୍ରୀମତ୍ତମ ମିଶ୍ର

આરણી, વિજયાનગરમ્ વગેરેના રાજ્યો અને કાકીયાવાડના ઠાકારોની ધરાકી એ બન્ને બન્ધુઓએ ખેંચી. શુભરાય મહેતા ધીરવા કારવવામાં જરા ડરતા, પણ નિલકંઠ મહેતા દીર્ઘદષ્ટિ વાપરી વેપારમાં ભારે સાહસ અને ભોખમ ખેડતા, મદ્રાસના પ્રખ્યાત ઝવેરીઓ ઠાકર કંપનીવાળા શ્રીયુત્ત ગોપીનાથજી એક કુશળ ઝવેરી અને ભોખમ ખેડતા, મદ્રાસના પ્રખ્યાત ઝવેરીઓ ઠાકર કંપનીવાળા શ્રીયુત્ત ગોપીનાથજી એક કુશળ ઝવેરી ગણાતા તેમ શ્રી નિલકંઠ મહેતા પણ એક ભારે બાહોસ ગણાતા. હીરાના રાજ્યો મેસર્સ ટી. આર. ગણાતા તેમ શ્રી નિલકંઠ મહેતા પણ એક ભારે બાહોસ ગણાતા. હીરાના રાજ્યો મેસર્સ ટી. આર. ઠાકર કંપનીના સાથે વ્યવસાયમાં એની હરિદ્વાષ હતી. ઝવેરાત વાપરનાર જગતપર શ્રીયુત્ત નિલકંઠ એક વાર તે ચક્રવર્તીપથ ભોગવતા, પણ નિઃસર્જદેવની શું ઇચ્છા છે તે મનુષ્ય જાત કળી ચકતી નથી. ૧૯૧૦ ના માર્ચમાં ૩૫ વરસની ઉંમરમાં એમને કારમો મંદવાહ આવ્યો તે તેથી નિલકંઠ મહેતા જેવા નરરત્ન કાળના મુખમાં હોમાઇ ગયા. સ્વર્ગવાસી નિલકંઠનાં ધર્મપતિ કામાક્ષી બાઇ બે વરસ પહેલાંજ અવસાન કાળમાં હતાં. નિલકંઠ મહેતાએ ફરી લગ્ન શુકલ કુટુંબમાં કર્યું હતું, પણ દોઢક વરસમાં તે તેમનો દેહ-પાખાં હતાં. નિલકંઠ મહેતાએ ફરી લગ્ન શુકલ કુટુંબમાં કર્યું હતું, પણ દોઢક વરસમાં તે તેમનો દેહ-વિશ્વ થયો. શ્રીયુત્ત નિલકંઠને ત્રણ પુત્રરત્ન તેમાં મોટા રામનાથ આ વખતે ૧૮ વરસની ઉંમરના હતા. રંગનાથ ૧૪ વરસની ઉંમરના અને રાજરામ ૧૦ વરસની ઉંમરના હતા. શ્રી નિલકંઠ મહેતાએ અગ્રેજી શિક્ષણ સ્થાનિક પચ્છપા કોલેજમાં કરેલો. તે કોલેજમાં વિદ્યાર્થીઓ માટેનાં હોસ્ટેલની જરૂર હતી મત્યુશાયા કોલેજને હોસ્ટેલ બાંધવા માટે આપવાતું જણાવ્યું. વડીલ બન્ધુ શુભરાયે લઘુ બન્ધુનાં બાળકોને સંભાળી પોતાનાં જાતન નીચે રાખ્યા અને રૂપિઆ ત્રીસ હજાર જેવી બાદશાહી રકમ બન્ધુના આત્માના સંતોષાર્થ કોલેજને અર્પણ કરી. તે ઉપરાંત રૂપિઆ ત્રણ હજાર કોલેજમાં બહુતા મુજરાતી વિદ્યાર્થીઓને અભ્યાસનાં સાધનો મળે એ માટે વધારે આપ્યા.

શ્રીયુત્ત શુભરાય મહેતાતું બે વાર લગ્ન થયું, બીજી વારનાં પતિન પણ કંઈ સંતતિ મૂક્યા વિના અવસાન પામ્યા અને ત્રીજવાર તંજાવર નિવાસી શ્રીયુત્ત અબાસકર નેશીનાં પુત્રી સાથે લગ્ન કર્યું. પણ પોતાના નાનાભાઇ ભર સુવાન વયે અવસાન પામ્યાથી ‘આ સંસાર ક્ષણભંગુર છે દેહનો ભરોસો નથી’ એમ સમજી લઘુ બન્ધુના પચેટ પુત્ર શ્રી રંગનાથને વિધિપૂર્વક દત્તક લીધા. સ્વ. નિલકંઠના વડા પૂત્ર શ્રી રામનાથભાઇનાં લગ્ન મેસર્સ ટી. આર. ઠાકર કંપનીવાળા શ્રીયુત્ત સદાશિવ રંગનાથનાં સુપુત્ર સી. લક્ષ્મીબાઇ સાથે થયું. ધણી ધામધુમથી રાયપેકમાં આવેલાં ઠાકર ગાર્ડનમાં થયાં. આ વિવાહ ધણી મોટા નાદશાહી ઠાકરાઈથી થયો હતો. દક્ષિણ હિન્દમાં વસતી સમસ્ત બાજબેકારાગ બ્રાહ્મણની ન્યાતને નિમત્ત્ર નામનાં આની હતી. તંજાવર, ત્રિચિનોપલી, તિનેવેલી વગેરે જગ્યાએથી ઘાતિ બન્ધુઓની મોટી સખ્યા વામાં આની હતી. તંજાવર, ત્રિચિનોપલી, તિનેવેલી વગેરે જગ્યાએથી ઘાતિ બન્ધુઓની મોટી સખ્યા વિવાહોત્સવમાં હાજર હતી. રાયાની, દારૂખાતું અને ગોળનપાર્ટીઓની ડોળ ઉડી હતી. એ પ્રસંગને મદ્રાસના લોક આજ પણ યાદ કરે છે. શ્રી રંગનાથજી શુભલક્ષ્મ ત્રિચિનોપલીવાળા શ્રીમાન રામસ્વામિ મોટીઆ જેઓ ટ્રિસ્ટ્રીટ રજીસ્ટ્રારના હોદ્દા પર સરકારી નોકર હતા, તેમનાં સુપુત્રી સી. જમનાબાઇ મોટીઆ જેઓ ટ્રિસ્ટ્રીટ રજીસ્ટ્રારના હોદ્દા પર સરકારી નોકર હતા, તેમનાં સુપુત્રી સી. જમનાબાઇ મોટીઆ સાથે સંવત ૧૯૬૮ ની સાલમાં થયું. શ્રી રામરામજી લગ્ન મદ્રાસના ઝવેરી રાજરામ નેશીને ત્યાં થયું.

શ્રીમાન શુભરાય મહેતા વ્યવસાયમાં ઘણા કુશળ હતા. શ્રી રંગનાથ અને રામનાથ પોતાના વડીલને બહોળા વેપારમાં જમણા હાથરૂપે મદદ આપતા, શ્રીમાન શુભરાયને તૃતીય પતિની એક પુત્ર અને બે પુત્રીઓ થયાં પુત્ર સી. બાલકૃષ્ણ આજે ૧૫ વર્ષની વયના છે. મોટાં પુત્રી શ્રી શુભરાય ત્રવાડીના પુત્ર સાથે અને બીજાં પુત્રી સી. સરસ્વતી જાહેન શ્રી રામગંગા નેશીના પુત્ર સાથે પરણ્યાં છે.

સ્વ. નિલકંઠ મહેતા અને શ્રી શુભરાય મહેતા તરફથી પચ્છપા કોલેજને અર્પણેલી સખાવત

સારે મદ્રાસના તે વખતના મર્નર લોર્ડ પેટલેન્ડે બહાર સભામાં વખાણ કર્યો અને આ સમાવતી પ્રશ્નસા કરતું નામદાર સરકાર તરફથી સરદિક્લેટ જોર્જ જોનર આપવામાં આવ્યું.

૧૯૨૬ ના નવેમ્બરમાં શ્રી શુભગય મહેતાને ૬૦ વરસની વયે મદ્રવાડ લાયુ પડ્યો. દીર્ઘજીવિ વાપરી તેમણે દુરતજ પોતાના કનિષ્ઠ બ્રાતાની બલામણુ મુજબ કુટુંબ સારૂં સર્વ મિત્રોતોની શોખ વ્યવસ્થાનું વિદ્ય કર્યું અને સર્વ કુટુંબીઓનાં મનને મતોષવા તા. ૯ મી ના દિવસે તે તેઓ દેવલોક પામ્યા.

શ્રીમાન્ શુભરાય મહેતા સરસ્વ સ્વાધ્યાસ, માયાણુ અને નિરાભિમાની હતા, તેથી સર્ગાં મહોદય અને પરિચિત જનોમાં સકુને તેમના પ્રત્યે પ્રેમને પૂર્વભાવ ર્હતા. એ વડીલરૂપ જન ગયા પછી કુટુંબનો સર્વ બાર બેઠે બન્ધુઓ શ્રીયુત્ રામનાથભાઈ અને શ્રીયુત્ રમનાથભાઈના શીરે આવી પડ્યો છે. તેમણે સલાહમંપથી કુટુંબ સંભાળી બહોળો અને પ્રતિષ્ઠિત વ્યવસાયને હાથ કરી વડવાની કીર્તિ અને સમૃદ્ધિમાં અભિવૃદ્ધિ કરી છે.

શ્રીયુત્ રામનાથજીનાં ધર્મપતિ શ્રીમતી લક્ષ્મીનાથ ૩ પુત્ર અને ૩ પુત્રીઓને મૂકી થોડા સમય થયાં અવસાન પામ્યાં છે. શ્રીયુત્ રમનાથને સન્તાનમાં ૨ પુત્ર અને ૨ પુત્રીઓ છે. શ્રીયુત્ રામનાથ મહેતાનાં મોટાં પુત્રો મેઝર્સ ડી આર. હાકર હાપનીવાળા શ્રીયુત્ કૃપાસંકર રમનાથના સુપુત્ર બી. શિવશંકર સાથે પરણ્યાં છે. આજ ૨૧૦ શ્રીમાન્ બાલકૃષ્ણના પોતાની લીધી વાડી બધી સુખી છે.

તંજાવરમાં આ કુટુંબના એક વડવા રામચંદ્રે સ્થાપેલું એક ક્ષેત્ર છે. તેને આધીન જે મિત્રોતો છે તે એક સાખ રૂપીઓની ઉપરની અંકાષ છે તેનાં ઉત્પન્નમાંથી હજુ સદાવત ચાલે છે. ૨૧. શ્રી બાલકૃષ્ણ મહેતાએ વડીલોની ધાર્મિક મિત્રોતો જે મામ જમાવતની હકુમત નીચે છે તે પોતાની હકુમત નીચે લાવવાનો પ્રયત્ન કર્યો હતો; પરંતુ ન્યાત જાતના ક્ષમ્યાઓને લઈને પછી તે મિત્રોત તેમણે ફરીને એજ સંસ્થાને શોધી આપી. કુરોપનો રણુસંચાર. જાઓ તે વખતે આ મિત્રોતનાં ઉત્પન્નમાંથી જે મોટી સીધા જમા થઈ હતી તેમાનાં એક સારા ભાગ વેાર ફડમા આપી દેવામાં આવ્યો હતો. તિરવાતીમાં આ કુટુંબની માલીફોની મિત્રોતો પણ હજુ મોલુદ છે.

સારા મદ્રાસમાં, ઈલાકામાં અને દેશના રાજ-મદ્રાસાઓ, અમીર-ઉમરાવના રાજમહેસોમાં મેસર્સ ડી. બાલકૃષ્ણ મહેતા એન્ડ સન્સ ટુ નામ ઝવેરીપો તરફે ધરમધુ થઈ પડ્યું છે.

મદ્રાસ પ્રતાકાત્મક દિગ્દર્શન.
“મલ્લનાર મથાચાર” ની દ્વિતીય વાર્ષિક બેટ

Late Shriji Bhanushankar Kripashankar Pandya
of Messrs Pandya Bhanushankar & Co, Mangalore

સ્વ. શ્રીજી બાલુશંકર કૃપાશંકર પંડ્યા, મેંગલોર.

પંડ્યા ભાનુશંકર એન્ડ કમ્પની.

દક્ષિણ કણ્ઠાટકના મેંગલોર શહેરમાં આ કાગીઆવાડી પેઢી છે. એમના સ્થાપક શ્રી ભાનુચંદ્ર કૃપાચંદ્રનું મૂળ વતન વડોદરા રાજ્યના અમરેલી પ્રાંતમાં ચણાના નામનું ગામકું છે તે. એમનો જન્મ સંવત ૧૯૪૪ ના ભાદરવા શુદ્ધ ૧૦ ના થયેલો. પિતાશ્રી કૃપાચંદ્ર ઝીણાભાઈ વડોદરા રાજ્યનાં કેળવણી ખાતામાં એક સારો હોદ્દો ધરાવતા હતા. તેઓ સારા વિદ્વાન, વક્તા અને કવિ હતા. કાગીઆવાડમાં ચાલતા કન્યાના વેપાર પર આજખા મારતું અને આબેદુજ વર્ણન આપતું ‘કન્યાવિકિયતી કૃતા’ નામનું પુસ્તક એ વખતનાં યુજરાતી સાહિત્યનાં પુસ્તકોમાં એ કાટિનું એ એકલું જ હતું અને આજ પછુ એ પુસ્તકની ભેટીમાં મૂકી શકાય એવું એકે પુસ્તક લખાયું કે પ્રગટ થયું નથી. કાશીના ભારત ધર્મ મહા-મંડલ તરફથી એમને મહામહોપાધ્યાય અને કવિરત્નની ઉપાધિ મળેલી. સંસ્કૃતના તેઓ સારા વિદ્વાન હતા અને વેદવાક તેઓ ધણી સુંદર રીતે કરી જાણતા. અમરેલીનાં કામનાથ શિવાલયમાં પ્રભાતના પાંચ બજે એમનું અષ્ટાધ્યાયી રૂદ્રિયું ગાન જેમણે સાંમળ્યુ હશે એમનાં કર્ણમાં એમના ઉચ્ચ પછુ મધુર અને શુદ્ધ વેદમાનના સર યંજતા હશે. જેઓ એ દિવ્ય મૂર્તિને જોવા ભાગ્યશાળી થયા હશે તેઓને એ ખસા જેવા અધિની પ્રતિભાનું વિસ્મરણ થવું મુશ્કેલ છે.

[illegible]

સેરના એક જમીનદાર અને કારખાનાવાળા મિ. બી. એમ. ક્રિસ્ટીના નામના મૃદસ્ય સાથે ભાગીદારી પડ્યા ભાનુશંકરની કંપનીના નામે ૧૯૧૧ માં વહીવટ શરૂ કર્યો.

બ્યવહાર કુશળતા અને પ્રમાણિકતા એ બે ધંધાની મુખ્ય ચાવીઓ છે. ભાનુશંકરભાઈ ચાવીઓ સારી રીતે જાળુના હતા. તેવી કુંઠ વખતમાં એમણે પોતાના ધંધામાં સારી નામના કે જીલ્લાના એક અમગવ્ય વેપારી તરીકે ગણાવા લાગ્યા. મુંબઈના દુરોપખ્યાને માલ ચલાવનારા વેપારી એમનું તરફેણ કામ પણ આ નાણીયી પેઢીને મળ્યું.

ધંધાની ખીલવટમાં વય અને લક્ષ્મીમાં ઉત્તરોત્તર વૃદ્ધિ થતી જતી હતી દરમિયાન ૧૧ ફેબ્રુઆરીની તારીખ ૧૪ મીના રોજ ૩૭ વરસની ભર મુલાન વયે ૧૬ પિતા, ન્હાનાભાઈ, મુલાન અને બે બાલક પુત્રોએને મૂકી હરસના કુટુંબીયથી એમણે આ નશ્વર સંચાર છોડી દીધો.

સ્વર્ગસ્થ ભાનુશંકરભાઈ ઇતિહાસ અને જૂજોગનું અચ્છું જ્ઞાન ધરાવતા હતા. શિક્ષક હતા તે પણ એ બે વિષયો શીખવવામાં તેઓ એકલા હતા. તેઓને વર્તમાન પત્રો વાંચવાનો પણ ધણો સારો શો હતો. તેઓ સાહિત્ય વિદ્યારી હતા. સાહિત્યના વિવિધ અંગોનાં પુસ્તકોનો એક સારો સંગ્રહ એમણે એકઠો કર્યો હતો. સાર્વજનિક કામમાં પણ તેઓ ઉત્સાહથી ભાગ લેતા હતા. મેગલોરમાં એમના અગમ્ય ઉત્સાહથી "યુજનાની મિત્ર મંડલ" નામની સંસ્થા સ્થાપન થઈ છે. એ સંસ્થાનો ઉદ્દેશ પરસ્પર સહકાર મેગલોર અન્યોન્યની ભીડ વેળા મદદગાર થઈ પડવું એ છે. મેગલોરમાં એક દેશીમાર્ફ પછી તંગ હાલતના હતા. તેમને મરકી થઈ તે વખતે તેમની મારવારમાં પોતાની જાનને લગાવી આત્મભોગ અને સેવાનો આદર્શ રજૂ કર્યો હતો. ૧૯૦૬ માં મલબાર કિનારા ઉપર ભઈર વાવાઝોડનું તોફાન થયેલું તે વખતે સેંકડો વહાણો ભાંગી જવાયા ખદાસીઓનાં રોજોળાં નિરાધાર હાલતમાં મેગલોર આવ્યાં તે સર્વની સારી શાન્તવના કરી, ખોરાકી-પોશાકી આપી બીજા મૃદસ્યો પાસેથી અપાવી મુખરૂપ મુંબઈ ભેગા પહોંચતા કર્યા.

આવા બીજા અનેક છાનાં સંજોગો છે કે જે વખતે સ્વર્ગવાસીએ પોતાના ઉદાર સ્વભાવનો પરિચય આપ્યો હોય. વ્યાપારિક કુશળતામાં એક અગવડા દેશમાં જતિએ અને ધર્મે પણ મિત્ર એવા ભાગીદારને વેપારમાં સાંગપાગ સંતાપ પહોંચાડ્યો એનાથી વિશેષ શા પ્રમાણ અપાય ? પણ અફસોસ કે એવો સાદસિક, ઉદાર અને મદન્યાકાંક્ષી પુરૂષ વધુ વખત આ સંસારમાં રહ્યો નહિ. એમણે વાવેલાં આશ્રવક્ષનાં ફળ ચાખવાનો અરસદ સાંપડે તે પહેલાં તે તે પરલોકવાસ કરી ગયો. આજ એના લઘુ જાના આશ્રવક્ષની છાંયા નીચે સ્વર્ગસ્થનાં કંકુળ પરિવારને મંલાળા સ્વર્ગસ્થે સ્થાપેલી પ્રતિજ્ઞામાં વધારો કરતા એ પેઢી સ્થાવી રહ્યા છે. તે બન્ધુનું શુભ નામ શ્રીચુવ ભાનુશંકરભાઈ છે. તેઓ હાલ એ વહીવ બન્ધુ પડ્યા ભાનુશંકરની કંપનીના નામે વહીવટ ચલાવે છે. આ પેઢીનાં કામકાજમાં મેગલોરની નગી-ઓનું કામ વિશેષ પ્રમાણુમાં છે. તદુપરાંત સોપારી, એલાવળી, કોદી વગેરે સ્થાનિક પેદાશનું કમીશન એમનું તરીકેનું કામચાજ પણ શરૂ છે.

મદ્રાસ કલ્યાણી દિગ્દર્શન.
 “મહત્ત્વ મહાત્મા” ની દ્વિતીય વાર્ષિક બેટ

Mahashaya Manekji Bahechar Dive
 Proprietor —Bombay Arya Bhavan, Madras

મહાત્મા મણીજી મેચ્વા દેવે, મુંબઈ બાઈ બહનના માલીક—મદ્રાસ

મહાશય માણેકજી બેચર દવે.

મદ્રાસનાં પ્રથમ પંક્તિનાં વિશ્રાન્તિ ગૃહોમાં ગણાતાં આર્યભવન વિશ્રાન્તિ ગૃહના માલીક મહાશય માણેકજી બેચર દવેના જીવન પરિચયને સંગ્રહતાં આનન્દ થાય છે.

એઓ મહાશયજી આપીકું વતન ચરોતર પ્રદેશની પાટનગરી અને ગુજરાતી સાક્ષર રત્નોની વિલસનવાટિકા રૂપી નડીઆદની પાસે નરસંડમાં; જાતિએ બાળ ખેડવાળ બ્રાહ્મણ; પૂન્ય બેચર દવેને ત્યાં એમનો જન્મ સંવત ૧૯૩૨ના શ્રાવણ માસમાં થયેલો; માતાજીનું નામ મંજાબાઈ; નરસંડમાં જ માણેકજીબાઈએ પ્રાથમિક અભ્યાસ કર્યો, બેચર દવેનો ધંધો ખેતીના હોતો, માણેકજીબાઈના મામા શ્રીયુત હરિસંકર નથુ ભટ્ટ મદ્રાસના રેશમી કાપડના વેપારી બ્યાસ દામોદર વેણીરામની કંપનીમાં ભાગીદાર હતા. એટલે એમણે સમજણી ઉત્તરના થયેલા પોતાના બાણેજને મદ્રાસ બોલાવ્યા; સંવત ૧૯૪૮ના વર્ષમાં સોળ વર્ષની વયે માણેકજીબાઈ મદ્રાસ આવ્યા.

મદ્રાસમાં ખેડવાળ જાતિના ધણીખરા ગૃહસ્થોનો ધંધો બાળ વટાવતો છે, માણેકજીબાઈએ શરૂઆતમાં કાપડની દેરી કરોતે બે પદસા મેળવ્યા અને તેનાથી પોતાના જાતિજન્મુઓના ખાસ ધંધાના ચિલ્લે બાળવટાવતો રોજગાર શરૂ કર્યો; પણ તેમાં તેમને કંઈ ફાલ્યું નહોતું અને કોઈ સવિશેષ પરિશ્રમશીલ વ્યવસાય કરવાનું દિલ થયું, એટલે રેંકડીઓ રાખીને સોડાવોટરની બાટલીઓ નાના નાના દુકાનદારોને પૂરી પાડવાનો રોજગાર સૂઝી આવ્યો; એ ધંધામાં ઝંપલાવતાં હાડમારી પુષ્કળ અને નફો સ્વલ્પ તેથી થોડા વખત પછી તેમાં કંટાળો ખાઈને એ ધંધો છોડ્યો; બાદ ચિંગલપેક જીલ્લાનાં તીરકલી કુંડરમ (પશ્ચી તીર્થ) નાં ગામડામાં કુશળ વણકરોને શાળો આપી તેનાથી બારીક કાપડનું વણાટ કામ કરાવીને તે તૈયાર માલ મદ્રાસમાં વેચવાનો રોજગાર ખોલ્યો; આ ઉદ્યોગ પણ થોડા વખત સુધી ચલાવ્યો; છતાં તેમણે પરિશ્રમના પ્રમાણમાં ફલ નહોતું મળતું જણાવાથી તે ધંધાને પણ રજા આપી. ત્યારબાદ નાના મોટા બીજા સાત-આઠ ઉદ્યોગોમાં જીવનનિર્વાહના માર્ગને ચોજવા સારું ખખટરા કરવારૂપે એક પછી એકમાં ઝંપલાવી પુરૂવાઈ અને પ્રારબ્ધને અનેક રીતે અજમાવ્યાં. છેવટે સન ૧૯૧૦ માં એટલે સંવત ૧૯૬૬માં મદ્રાસના પ્રખ્યાત આર્ય ફાઉન્ડર્સ-બોર્ડના જળસા વેપારી અને ઇન્જનેર મેસર્સ. ડી. રાજુની કંપનીનું સાંચાકામ અને પોતાની વ્યવસ્થા એ મુજબ એક તેક્ની બાણી ઉભી કરી તેમાં બે વરસ પોતાવ્યાં, ઉદ્યોગમાં નફો સારો મળતો, પણ તેલી બીયાંમાં જીવાત પુષ્કળ થાય અને તે અતિથય સાવચેતી રાખવા છતાં પણ પોતાની આંખ આગળ એ જીવાતોને સાંચામાં પીચાતી જોઈને એમને ત્રાસ લ્યો એટલે એ ધંધાને પણ મહાશય માણેકજીબાઈએ તિલાંજલિ આપી.

માણેકજીબાઈ જેવા પરિશ્રમી સુવક પોતાનાં જીવનના પૂર જહારનાં રજીસ્ટ્રેશનમાં ૨૦ વરસના દીર્ઘ સમય સુધી કેવું યુદ્ધ મચાવે છે તે આટલા સંક્ષિપ્ત ઉલ્લેખથી સ્પષ્ટ સમજી શકાય તેમ છે. એમણે અનેક ધંધાઓના ઉત્પાદો ઉદ્યોગો અને સત્તા આખરે નોકરીઓની રાહ પણ લીધી, થોડી થોડી સુદત સુધી કમ્પી હાલાઈ મેમ્બર વેપારીઓને ત્યાં ચાકરીમાં પણ અજમાવણ કરી. છેવટમાં સન ૧૯૧૨ માં મદ્રાસના પ્રખ્યાત દેશી સોની અને અવેરી રોઠ વિઝમરી જીવીલ્લસની દુકાન અને કારખાનાની મેનેજરની જગો

જેવા જોખમી હોદ્દા પર પશુ તેઓ આત્મા, ત્યાં તેમણે પોતાનાં શક્તિ સામર્થ્યને સારો પરિચય આપ્યો; કિન્તુ સ્વતંત્ર વ્યવસાયની તકવાપાડે માણેકજીભાઈને નોકરીની પરતંત્રતાથી બેઠીમાં ઝડકાઈ જવા ન દીધા.

મિન્ટ સ્ટ્રીટમાં કાનજી ભવાનીશંકર નામના એક કચ્છી ધાતુજીની ફરસાણુની દુકાન હતી અને મથુરાના એક ક્ષત્રિય જાતિના લેખા હરિદયાલની મીકાભની દુકાન હતી; એ બન્નેએ ફરસાણુ અને મીકાજી બનાવવાનું અંદરનું કામ સંભાળ્યું અને માણેકજી ભાઈએ ઉપરની વ્યવસ્થા કરવી એવી ગોડાવણુ મુજબ એક આસાં દરજ્જાનું વિશ્રાંતિગૃહ બાંધવાનો ધંધો કરવાનો નિશ્ચય થયો. ફરાવ મુજબ ચાંદના ભગરના જાહેર હતા પર 'આનન્દ ભવન વિશ્રાન્તિ ગૃહ' ખુલ્લું મુકાયું. કામકાજ ચાલુ થયા પછી કાનજી મહારાજે ત્રણ મહિનામાંજ ધંધામાંથી એકાએક વિદાય લીધી એટલે અંદરનું સમગ્ર કામકાજ હરિદયાલ જોખને શીરે આવી પડ્યું, પશુ કામકાજ તો જામતું ચાલ્યું. સુંદર વ્યવસ્થા અને શુદ્ધ ખાનપાનના પ્રબંધથી ધરાખીને દરોડો શરૂ થયો તેમ તેમ કામમાં નામના અને લક્ષ્મી એકત્ર થતાં ગયાં.

મહારાય માણેકજીભાઈ શેઠ ચિકમસી હમીદદાસને ત્યાં નોકરી કરતા હતા ત્યારે તેમને એકવાર દેશમાં જવાનું થયું હતું. રસ્તામાં એમને કેટલાક આર્યસમાજના વિદ્વાનોની મુલાકાત થઈ. એ વખતે પરમહંસ પરિમાજ્ઞાચાર્ય જ્યોતિર્ભંડના શંકરાચાર્ય સ્વામિશ્રી માધવતીર્થ અને આર્યસમાજના મુરશર વિદ્વાનો ૫૦ ૫૦ સ્વામિશ્રી નિવાનન્દ સરસ્વતિ, પંડિત બાળકૃષ્ણજી, પંડિત મણીશંકર શર્મા વિગેરે. એ એક પક્ષ વચ્ચે અખંડસાક્ષી શાસ્ત્રાર્થ હતા. આ શાસ્ત્રાર્થ સનાતની અને સમાજજી એમ ઉભય પક્ષના વિવાદોના ઇતિહાસમાં ખાસ ઉલ્લેખનીય છે. તે સમયથી માણેકજીભાઈનું લક્ષ સમાજના સિદ્ધાંતો અને ઉદ્દેશો પ્રત્યે આકર્ષાયું હતું.

દેશમાંથી પરત મદ્રાસ આવ્યા પછી મહારાય માણેકજીભાઈએ સમાજના ઉદ્દેશોને જગતા સાહિત્યનું વાંચન શરૂ કર્યું હતું અને એને પરિણામે પરમ પૂજ્ય સ્વામિ શ્રીમદ્ દયાનંદ સરસ્વતિના હુલ ઉદ્દેશો અંતરમાં ઉતારવા માંડ્યા હતા. વાંચન અને મનનના યોગે મહારાય માણેકજીભાઈ તે તે શુભમંત્રોને અનુસરી વરતુને વ્યવહારમાં પશુ મૂકતા ગયા તે એટલે સુધી તે કે આનન્દભવન વિશ્રાન્તિગૃહના વ્યવસાયમાં પશુ ઉદ્દેશોને ઓતપ્રોત કર્યાં. આચાર, શુદ્ધતા અને દેશબંધુઓની સ્વાસ્થ્યરક્ષાનાં આયોજનો વ્યવસાયમાં જ્યાં જ્યાં આવશ્યક કે મુટક જણાય ત્યાં ત્યાં યોજના અને દુરસ્ત કરવા માંડ્યા. તેથી એક પંથ ને દો કાળ જેવું થયું. ધાર્મિક આચરણની સિદ્ધિ અને જનતાની પ્રીતિ બન્ને સાથે ઉપલબ્ધ થવા લાગ્યા. મહારાય માણેકજીભાઈ અને લેખા હરિદયાલ વર્ષાએ આ વ્યાપારિક સંસ્થાને સતત પરિશ્રમથી નવ વરસ સુધી સાંગોપાંગ જોહોજલાલીના રૂપમાં ચલાવી. એવામાં હરિદયાલજીનું અવસાન થયું એટલે એ વ્યવસાયની પાંતિ વહેંચી લઈ વિશ્રાંતિગૃહ સ્વર્ગસ્થના ન્દાના ભાઈને આપી મહારાય માણેકજીભાઈ છુટા થયા. એક વરસ વિશ્રાંતિ લીધા પછી ગોવિન્દપ્પા નાયક સ્ટ્રીટના હાતામાં આરંભવન વિશ્રાંતિગૃહની સ્થાપના કરી. આજ આ વિશ્રાંતિગૃહ મદ્રાસમાં પ્રથમ પંડિતનું ગણાય છે. એમના માલીકને એણે વિપુલ લક્ષ્મી અને યશ પ્રાપ્ત કરાવ્યાં છે.

વિશ્રાંતિગૃહનું નામ સાંભળીને બહુ શીઘ્રતાથી મત બાંધી લેનારાને એક હોટલ એટલે ખાણી-પીણી સેનજોગવાણું શંભુમેળે મળવાનું ઠેકાણું એમ સહજ ખ્યાલ આવે; પરંતુ આ વિશ્રાંતિગૃહ માટે આવી કલ્પના કરવી અચાને છે. એની આંતરબંધનનાં દર્શનથી કાંઈપણ સંદિગ્ધચારકને સાનહ-

મદ્રાસ ઇલાકાનું દિગ્દર્શન.
“મલખાર સમાચાર” ની દ્વિતીય વાર્ષિક બેઠ.

Saith Adam Hajee Mohamed, Madras.

સૈદ આદમ હાજી મોહમદ, મદ્રાસ.

મદ્રાસમાં માલિકુલ્લાહના વિવાહ બાલપણથીજ થયેલા, આજ એમને ત્યાં સંતતિમાં ત્રણ પુત્ર અને એક પુત્રી છે. જ્યેષ્ઠ પુત્ર બાઇ નેહાલાલને જન્મ સંવત ૧૯૫૮ ના ફાલ્ગુન શુકલ પક્ષ ૫મી દિવસે થયો છે. એમનાં હજ સંવત ૧૯૭૬ માં થયાં છે. બીજા પુત્ર ચી. ચંદુભાઈ ૧૯૬૫ માં અને ત્રીજા શાન્તિલાલ ૧૯૭૨ માં જન્મ્યા છે. ચી. શાન્તિલાલ ગુજરાતનાં સુષા ગુરૂકુલમાં છે અને ત્યાં તેણે શુભ નામ સત્યજીવજી બ્રહ્મચારી છે; મદ્રાસ માલિકુલ્લાહના લઘુભાત મદ્રાસ નારાયણજીભાઈ છે. તેઓ દેશ માં બાપીકી મિલકતો સંભાળે છે. એમના ચી. ચીમનલાલ પણ સુષા ગુરૂકુલમાં છે અને ત્યાં તેણે ના બ્રહ્મચારિ ચંદ્રમણિ રાખવામાં આવ્યું છે.

સુષા ગુરૂકુલને મદ્રાસ માલિકુલ્લાહએ રૂપિયા સાઠપાંચ હજારના ખર્ચે એક બોબનશાળ બનાવી આપી છે. તદુપરાંત સાત ગાયો બ્રહ્મચારીઓનાં હિંમ્બાન માટે આપી છે, મદ્રાસ માલિકુલ્લાહ આર્થસમાજના ધણાખરા વાર્ષિકોત્સવોમાં ઉપસ્થિતિ આપે છે. ગુરૂકુલ કંગડીના રોધ્ય મહોત્સવ અને મદ્રાસ દયાનંદના શતાબ્દિ મહોત્સવમાં તેઓએ ખાસ ઉપસ્થિતિ આપી હતી. શ્રી સત્યાર્થ પ્રકાશનું તામિલ ભાષાંતર થઈ, છપાઈને તામિલ પ્રગળે લાભ મળ્યો તે કાર્યમાં મદ્રાસ માલિકુલ્લાહની સહાયતાનો મોટો હિસ્સો છે. ગુજરાતના જલપ્રદાનનાં સંકલ્પેના તેઓ મદ્રાસથી સત્તર જન્મભૂમિમાં દોડી જઈ સંકલ્પ નિર્ધારણથી યથાશક્ત્ય પોતાનાં તન મન ધન રોક્યાં હતાં.

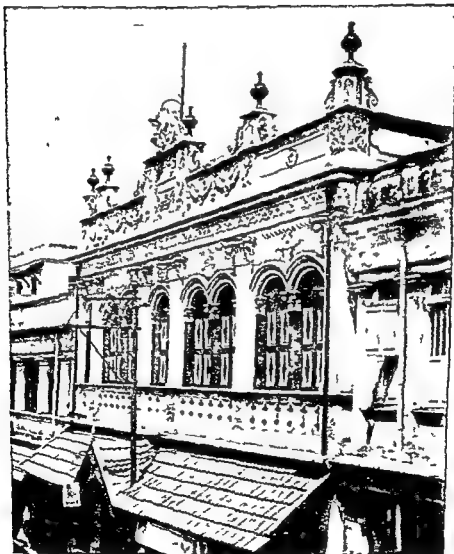
મદ્રાસ માલિકુલ્લાહને સાં અનેક આર્થ અતિથિઓ અવારનવાર પધારે છે. બહીષ્કૃત સ્વામી શ્રી જહાનનગર તે એમના પૂજ્ય પરાયણ હતા; શ્રી આનંદગ્રિય, શ્રી રૂપિયમ, શ્રી રામદેવ, શ્રી ચારુદત શાસ્ત્રી વગેરે મહાભાગ અતિથિઓનાં પગમાં મદ્રાસ માલિકુલ્લાહનાં ગુરૂમંદિરમાં થયાં છે. એમને ત્યાં પ્રતિ રવિવારે હવન થાય છે. જેના આશયનું લોક અનુમોદન કરે છે અને જેના જીવનના યશમાન લોક પ્રેમયાગાય છે. ધન્ય છે એમના જીવનને !

રોક આદમ હાજ મોહમદ.

મદ્રાસમાં દેશી મેમજી ગુરૂચોની સારી વસ્તી છે. તેમાં બહેર કામોમાં આગળ પડતો ભાગ લઈને સારી ખ્વાતી પાંચેલા રોક આદમ હાજ મોહમદ એક બાહોસ વેપારી અને દિલસોજ પ્રેમ છે. એમના વહવાઓ મુજ કમ્બુજીના વતની હતા. આજથી પાંચથી પેઢીના પૂર્વજ રોક હાજ કાસમ મક્કાનારમાં આવેલા, તે અરસામાં મક્કાનારના વેપારનું પાયતખ્ત કેમ્પીન હતું. સાહસિક વેપારીઓ સાહસ બેઠવાને અહીં આવી વસતા હતા. રોક હાજ કાસમ કેમ્પીનના ખોડાનાં એક મામકમાં રહ્યા હતા. એઓ કાપરાં અને કાયાનો વેપાર કરતા હતા; હાજ કાસમના રોક હાજ હાઉદ થયા, તેઓ ૩૫ વરસની ઉંમરે દળ પદવા ગયા હતા ત્યાંથી પાંજા આવતાં રસ્તામાં ત્રિવેન્દ્રમ મુકામે ગુજર પામ્યા.

રોક હાજ હાઉદના હાજ હયાલીમ થયા તેમજે કાપરાં અને રસી સાથે ધાન ચોખાનું પણ કામકાજ હાથમાં લીધું અને ગુરૂતોડમાં સારો જમાવ કર્યો. અહીં એમજે કેમ્પી નિરાદરને સારું એક ઇંદર મરજી બધાવી; હાજ હયાલીમના હાજ મોહમદ થયા, તેમજે પિતાજીના કારભારમાં સરાઈ કરી થાળે રૂપીના હાથથી પેદા કર્યા અને થાળે રૂપીના હાથથી વાપર્યા; કેમ્પીના ચાફીવાગ્રના થતામાં એમજે

મદ્રાસ ઇસાકાનું દિગ્દર્શન.
 “મલખાર સમાચાર” ની દ્વિતીય વાર્ષિક એટ.

The Residence and business place of Saiy Adam Hajeer Mohamed
 7, Bunder Street Madras.

શેઠ આદમ હાજી મોહમદનું નિવાસ ભાન અને વેપારનું સ્થળ

નં. ૭, બંદર રોડ, મદ્રાસ

મોટી મિલકતો ખરીદી એમને ત્યાં સન ૧૮૯૫ માં પુત્રનો જન્મ થયો તેનું નામ આદમ રાખવામાં આવ્યું. મોટી ઉમ્મરનો બાળક થતાં તેને પિતાજીએ સારી કેળવણી આપી.

કચ્છી મેમણ શ્રીમંતો પોતાનાં બાળકોને કેળવણી આપવા માટે ઘણા બેદરકાર રહે છે. કાચીનમાં આજ ઘણા કચ્છી મેમણ ગૃહસ્થો સારા ધનાઢ્ય જમીનદારો છે, પણ તેમાં પોતાનાં બાળકોની કેળવણી પ્રત્યે પૂરું ધ્યાન આપતા હોય એવા ઘણાજ થોડા છે.

હાજ મોહમદ શેઠ એવા શૈક્ષણિકોમાં અપવાદરૂપે હતા. એમણે પોતાના ચિરજીવની સારો ઇસ્તમ એવી બનતી કોશીય કરી, આદમ શેઠે પણ ચીવટથી ગુજરાતી, મલયાલી, અને ઉવટમાં કાચી-નની હિન્દુ તિરમલ દેવસ્થમ મંદિર હરતકની હાઇસ્કૂલમાં ઉંચું અગ્રેજ શિક્ષણ લીધું. પછી તેઓ પિતાજી સાથે કામદાજમાં જોડાયા; પણ ૧૯૦૯ માં હાજ મોહમદ શેઠને આંખોનું દરદ હોવાથી તેને ઇલાજ કરાવવાને મદ્રાસ આવવું પડ્યું. તેથી કાચીન છોડવું પડ્યું. આંખનાં દરદનો ઇલાજ કરાવતાં ડાંઘ આરામ જણાયો એટલે કાચીનને બદલે મદ્રાસમાં જ રિયર રહેવાનો વિચાર કરી મદ્રાસમાં કાપડનો વેપાર ખોલ્યો. એ વખતે કાપડનો વેપારમાં ઘણો સારો કસ હતો. ગોડાઉન સ્ટ્રીટમાં ૧૯૧૧ ના સપ્ટેમ્બર માસમાં દુકાન ખોલી; ભેતભેતોમાં એ વેપાર ઘણો જાગ્યો અને પુષ્કળ નફો મળ્યો. આદમ શેઠ લગભગ ઉમ્મરના બોલી; ભેતભેતોમાં એ વેપાર ઘણો જાગ્યો અને પુષ્કળ નફો મળ્યો. આદમ શેઠ લગભગ ઉમ્મરના થયેલા હોવાથી શેઠ આમદ હાજ ઇલાહીમનાં બેટી સાથે ૧૯૧૬ ના માર્ચની તારીખ ૩ ના શુભ દિવસે થયેલા હોવાથી શેઠ આમદ હાજ ઇલાહીમનાં બેટી સાથે ૧૯૧૬ ના માર્ચની તારીખ ૩ ના શુભ દિવસે ભારે ધામધૂમથી લગ્ન કર્યાં. આ મંગલ ઉત્સવની યાદમાં હાજ મોહમદ શેઠે સમગ્ર ન્યાતમાં દહાણી કરી.

કાપડનો વેપાર હાજ મોહમદ શેઠે ૧૯૨૧ ની સાલ સુધી ચલાવી તેમાં સારો નફો મેળવ્યો. પછી વેપારમાં એવો સારો કસ નહીં જણાવાથી એ વેપાર બંધ સારી સ્થિતિમાં સંકેલી લીધો, પણ આ બાજુ આદમ શેઠે સન્ડ્રીઝનો વેપાર મદ્રાસની લંડન મારકીટ જેવા ગણાતા બંદર સ્ટ્રીટના લતામાં ૧૯૦૯ ના જુલાઈની તારીખ ૨૫ મીથી ખોલ્યો હતો. તે આબાદ રીતે વધતો જતો હતો એટલે પુત્રની આબાદી બેળેને પિતાજી હાજ મોહમદ શેઠને નિરાંત વળી હતી. એઓ ૧૯૨૩ ના ડિસેમ્બરની તારીખ ૭મીના વક્ત થયા.

આદમશેઠ સાણુ, સેન્ટ, દિવાસળી, કન્ફેક્શનરી વગેરે સન્ડ્રીઝ ગ્રુપ્સનો વેપાર કરે છે. લંડનની ધી ઇસ્ટ ઇન્ડિયા કમ્પાનીમાં અને સ્કુગર ફેક્ટરીઝ લીમીટેડ કમ્પની જેના મેનેજિંગ ડાયરેક્ટર મેસર્સ પેરી એન્ડ કમ્પની છે તેના મદ્રાસ ઇલાકાતના ચીફ ડિસ્ટ્રીબ્યુટર છે. વળી કલીકટ ખાતેનાં સરકારી ટેરલ સોપ ઇન્ડસ્ટ્રીયુટના ઇલાકાતના મદ્રાસ, ચીંગલપેટ, ઉત્તર આરકોટ અને દક્ષિણ આરકોટ જીલ્લાનાં તેઓ. એજન્ટ છે. મેસર્સ પેરી એન્ડ કમ્પનીની એજન્ટીમાં અધ્યાગ પરિગ્રમ ઉઠાવીને આદમ શેઠે કમ્પનીને સારો લાભ અપાવ્યો છે. એની કદરદાનીમાં ઉકત કમ્પની તરફથી આદમ શેઠને એક માનપત્ર એનાયત કરવામાં આવ્યું છે.

આદમ શેઠ જાહેર કામોમાં સારો બાગ લે છે અને એક કેળવણીના ઇલાકાતમાં વેપારી તરીકે સર્વે કોમના નાના મોટા વેપારીઓ એમના પ્રત્યે ભારે માન ધરાવે છે. એઓ જન્મે કચ્છી હોવા છતાં ગુજરાતી, હિન્દી, ઉર્દુ, અગ્રેજ તામિલ તેલુગુ અને મલયાલમ અને કર્ણાટકી ભાષાઓના સારા અભ્યાસી છે. માત્ર આઠ ભાષાઓના જ્ઞાતા એક કચ્છી મેમણ ગૃહસ્થની આ દક્ષતા ઘણી વખાણવાનું છે, એમના પિતાજીના એક બોલીઆ દોરત તરફથી વીંછુ ઉતારવાનો ઇસ્તમ શિખવવામાં આવ્યો છે. તેથી એઓ શેઠ પાસે વીંછુ કરડેલો કોષ પણ આદમી દિવસ યા રાતના કોષ પણ વખતે આવે તો તેઓ પોતાના ઇસ્તમથી ખરી કાગળ પૂર્વક વીંછુ ઉતારે છે. મદ્રાસ જીલ્લામાં વીંછુનો ઉપદ્રવ ઘણો છે.

મદ્રાસ પ્રજાકાનુ' દિગ્દર્શન
“મય” ૭ અમાચાર” ની દ્વિતીય વાર્ષિક પેટ

Late Sheth Ranchhod Das Khetasee-Cochin and Calicut

૨૫ શેઠ રણુછોડદાસ ખેતરસી, કોચીન અને કલિકટ

તેઓ સાઉથ ઇન્ડિયન એન્જીન ઓફ કોમર્સના માનદ સેક્રેટરી છે તથા વેપારીઓના ટૂંક મા' સંબંધી વિચાર દરવાને એન્જીન ઓફ કોમર્સની એક સમકમિટી છે તેમાં પશ્ચુ તેઓ એક મેમ્બર છે મલયાલી ક્ષણ અને " ગુજરાતી મિત્ર મંડલ " ના તેઓ માનવન્તા સભ્ય છે. સાઉથ ઇન્ડિયન એથેલેટિ એસોસીએશન લીમીટેડમાં પશ્ચુ તેઓ એક સભ્ય છે. એઓ શેઠના મુખ્યારક હતે નાતમ્મતના બેદબાવ વિન અનેક લાયક વિદ્વાનો અને સંરધાઓ એમની ઉદારતાનો લાભ મેળવે છે. આના એક શિક્ષિત ઇરાલામિ વેપારીને ધરાની મદ્રાસ ઇલાકાતેના ગુજરાતી સમાજ અભિમાન ધરાવે છે.

તેલના રાજા શેઠ રણુછોડદાસ ખેતસી.

કાચીન અને કલીકટના આ સમર્થ જાડીઆ નરનાં જીવન સંરમરજો નોંધવાનાં સાધનો ધણાજ અપુરાં રહ્યાં છે. જન્મ સંવત્ વિગેરે કશું મળ્યું નથી. એટલું માત્ર જાણવામાં છે કે માત્ર આઠમ વરમ ઉપર એઓ સ્વર્ગવાસ પામ્યા છે. એમના પુત્ર, પૌત્રો અને જનીન વગેરેની જાણી કુટુંબવાદી કાચીન કલીકટમાં બહુ વિસ્તૃત છે, પશ્ચુ એમના પાસે એમની જાહેજાલીની કથી સીક્સસેલિયાર નોંધ નથી. રણુ છોડદાસ શેઠ તેમના રાજા કહેવાઈ ગયા છે. એમના વડીલ બન્ધુ ધારથી શેઠ મોટા પ્રારબ્ધરાણી નર હતા. એઓ આજથી વીસ વરસ પહેલાં સ્વર્ગવાસ પામ્યા છે. ધારથી શેઠના ચીરણજીવી શ્રીપુત્ર ગોવર્ધનદાસ અથવા મતુ શેઠ કાચીનમાં બાપીજી વિશાળ મીઠકતોના ભોગવરો કરે છે અને રણુછોડદાસ શેઠના વડા ચીરણજીવી રામદાસ શેઠ કલીકટમાં પોતાકું કામકાજ સંભાળે છે. સવળા મળીને એ ચાર ભાઈઓ, ધારથી શેઠ રણુછોડદાસ શેઠ, કમ્પાણુ શેઠ અને પ્રેમજી શેઠ છે. શેઠ કમ્પાણુ ખેતસી હજી હયાત છે અને તેઓ પોતાની પેઢી ચલાવે છે; પ્રેમજી શેઠના ચી. લીલાધર શેઠ પશ્ચુ બાપીજી મિલકતો સંભાળી આબાદીયા પેતાનું કામકાજ સંભાળે છે. ધારથી શેઠ અને રણુછોડદાસ શેઠ કાચીનમાં સ્ટીમરોમાં માથ ચલાવવા માટે ખરીદી કરી આપવાની પરદેશી વેપારી પેઢીઓની દલાલીનું કામકાજ ક્યું હવું. તેમાં સહુથી વિશેષ તેલનું કામકાજ મોટા પ્રમાણમાં હતું. પોતાનાં જુદીકોશ્મથી રણુછોડદાસ શેઠ તેવના રાજા કહેવાઈ ગયા છે. તેઓ એટલા મોટા જુદીકામ હતા કે આસ્ટ્રેલિયા અને ઇન્ડોનેશીયા સાથેના લોક તેમને જોવા માટે આવતા. મરાઠીમાંથી તેલ નીકળે છે એ પહેલી શોધ એમની હતી. એમણે મરાઠીમાંથી તેલ પીવાવીને આસ્ટ્રેલિયા અને જર્મની તપાસવા માટે મોકલવું હવું. તેમની આ શોધ જગતને લારે ઉપકારી થઈ પડી છે. કારણ એ તેલ કુદ જ્યોત રોગ માટે અકસીર ઇલાજ છે. સાણુવી બનાવટમાં તેને મોટો ઉપયોગ થાય છે. મરાઠીનું તેલ ઘણું સરવું ધારી આસ્ટ્રેલિયાના લોકોએ તેને ખાવાના ઉપયોગમાં લેવું તેથી ઘણા જાનોનો વિનાશ થયો.

કાચીનમાં શેઠ ધારથી ખેતસી કામ ચલાવતા હતા અને એ રણુછોડદાસે કલીકટને વધારે પસંદ કરી કલીકટમાં વસવાટ અને કામકાજ રાખ્યાં હતાં. તેઓ કલીકટના જોનારરી સ્પેસલ મેજસ્ટ્રેટ, મ્યુનિસિપલ મેન્જર તેમજ સેન્ટીગ અને ટ્રિપ્લિંગ ડ્યુક કમીટીના પશ્ચુ મેમ્બર હતા. કાચીનમાં એકવાર મોટી આગ લાગી તે વખતે મેસર્સ આરપીનવેલ કમ્પનીનું લાખો રૂપિઆનું તેલ નાશ પામ્યું. કમ્પની નાદારીમાં જવા તૈયાર હતી પશ્ચુ એ તક સાધી શેઠ રણુછોડદાસે એ કમ્પનીને લાખો રૂપિઆ ધીરી આપર સાચવી એ ઉપકારના બદલામાં મેસર્સ આ રપીનવેલ એન્ડ કમ્પનીએ તેમને પોતાનાં કામકાજનાં સોલ બ્લોક નીમ્યા અને લાખો રૂપિઆ ખર્ચાના ત્યારથી એ મહાપુરુષના બન્ધુઓ અને સવળું કુટુંબ "વિલાયતી" કુટુંબના નામે પ્રસિદ્ધ થયું.

મદ્રાસ ઇલાકાતું દિગ્દર્શન.
“મલગર સમાચાર” ની દ્વિતીય વાર્ષિક ભેટ

Shriji Lalubhai Velchand Desai, Cycle Merchant, Broadway, Madras

શ્રીજી લલુભાઈ વેલચંદ દેસાઈ, મદ્રાસ.

To,

Calicut 10 th February 1920

RAMDAS RANCHHODDASS Esq.

CALICUT.

Dear Sir,

It is with very deep and sincere regret that we have heard this morning the death of your father Mr. Ranchhodass Khetey.

He had been so long connected by the closest business ties with our firm and had for so many years enjoyed the friendship and esteem of all our seniors that we almost regarded him as "one of us," his death will be greatly felt by us for business reasons and at the same time it removes a personality from this coast that can not be replaced;

Please convey this expression of our sympathy to all your family.

We are, Dear Sir,

Yours faithfully

(sd.) W. K. M. Lengly.

for Peirce Loshie & Co, Ltd;

શ્રીયુત લલ્લુભાઈ વેલચંદ દેશાઈ.

મદ્રાસના ધોડવેના પ્રસિદ્ધ લલ્લાપર સાપ્તકલની મોટી દુકાન તે દેશી કાઠીઆવાડી ચૂડરચ શેઠ લલ્લુભાઈ વેલચંદ દેશાઈની છે. તેઓ મળ બાવનગર રાજ્યના સીહોર તાલુકાના પાલકી ગામના રહીસ છે. પ્રાંતિએ વીસામીમાળી શ્વેતાંબર દેશવાસી જૈન વંશીક છે. એમનો જન્મ મવત ૧૯૪૩ ના અષાઠ શુદ્ધ ૧ ના થયોમો. શેઠ વેલચંદ દેશાઈ પાલકીમાં અનાજ, રૂ, કપાસ વગેરેનો વેપાર કરતા; અમરેલીવાળા પ્રસિદ્ધ શેઠ હાવાભાઈ કમળશીની આડતમાં એમનું કામદાર હતું. વેલચંદ દેશાઈને ત્રણ પુત્ર; સહુથી વડા નેમચ હાભાઈ, એમનો જન્મ સંવત ૧૯૪૦ માં થયેલો, નાના પુત્ર રા. હોટાલાલ, એમનો જન્મ સંવત ૧૯૫૬ ના આસો માસમાં થયેલો; ત્રણે ભાઈઓએ પાલકીની દરબારી નિશાળમાં પ્રાથમિક શિક્ષણ લીધેલું; વડા ભાઈ નેમચંદભાઈ મોટી ઉંમરના થતાં બદાર દેશાઈમાં જઈ સાદમ ખેડવાનું મન કરી સંવત ૧૯૬૨ માં બેંગલોર આવ્યા, ત્યાં તેમને સોયા લેગેનેડના એક કારખાનામાં નોકરી મળી; થોડો સમય એમ નોકરીમાં વીતાવ્યા પછી એમણે દારૂના દુકાન ખોલી તે કામ સારી રીતે જમ્યું ત્યાં એક ડોક્ટરને ત્યાં નોકરી દરતા રા. અંબાલાલ મીડાભાઈ પટેલ માથે મિત્રતા થઈ; તેઓ બન્નેએ સાથે મળીને સાપ્તકલો અને સાપ્તકલોનો સામાન વેચવાની દુકાન ખોલી, જેહ દુકાનનો કારભાર વેપાર સારો જામ્યો. પછી શ્રી લલ્લુભાઈ ત્રણ દેશમાંથી બેંગલોર આવ્યા; મામ સારી રીતે જમ્યું ત્યુ અને વેપાર વધતા ગયા એટલે મદ્રાસમાં પણ દુકાન ખોલવાનો વિચાર થયો; બેંગલોરમાં નવ વરસ સુધી વેપાર કર્યો હતો તેમાં સારી રીતે

મદ્રાસ ઇલાકાતુ' દિગ્દર્શન.
 “મલખાર સમાચાર” ની દ્વિતીય વાર્ષિક ભેટ.

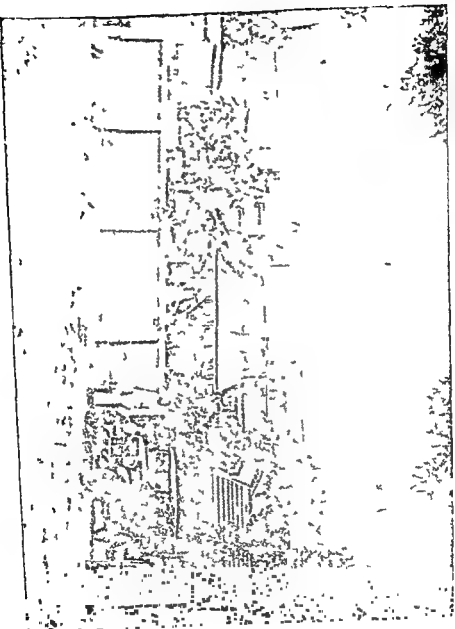
The Three well known Gujarati Cycle Merchants of Broadway
 sitting —Mr Chhotalal Velchand Desai of Messrs Manilal Nemchand & Co, Broadway, Madras
 Srijut Nemchand Velchand Desai, The First Gujarati Pioneer in Cycle Trade of Madras
 Srijut Lalubhai Velchand Desai
 સામકલના નગીઆ વેપારી-દેશાઇ બન્ધુઓ.

મદ્રાસ છલાકાતુ' દિગ્દર્શન.
“મલખાર સમાચાર” ની દ્વિતીય વાર્ષિક ભેટ.

Sheth Gulabdas Narayandas.
Cloth Merchant, Godown Street, Madras.

શેઠ ગુલાબદાસ નારાયણદાસ, મદ્રાસ.

Sheikh Gulbadin Durrani, Bunglow

“Nether Nether Chetpet Wadras

સે શેખ ગુલબદિન દુર્રાની “Nether Nether Wadras

જમાવટ થઇ હતી; મદ્રાસમાં જોડવે ઉપર શ્રી નેમચંદલાખના ચિરણજીવી મણીલાલનું નામ નોંડીને મણી-
લાલ નેમચંદના નામે દુકાન ખોલી; શ્રી લક્ષ્મીભાઈ પોતાની સ્વતંત્ર લક્ષ્મીભાઈ વેલચંદના નામે દુકાન ખોલી. રા.
લાલ નેમચંદના નામે દુકાન ખોલી; શ્રી લક્ષ્મીભાઈ પોતાની સ્વતંત્ર લક્ષ્મીભાઈ વેલચંદના નામે દુકાન ખોલી. રા.
લાલ નેમચંદના નામે દુકાન ખોલી; શ્રી લક્ષ્મીભાઈ પોતાની સ્વતંત્ર લક્ષ્મીભાઈ વેલચંદના નામે દુકાન ખોલી. રા.
લાલ નેમચંદના નામે દુકાન ખોલી; શ્રી લક્ષ્મીભાઈ પોતાની સ્વતંત્ર લક્ષ્મીભાઈ વેલચંદના નામે દુકાન ખોલી. રા.

પુત્રોની સારી સુખી રીતિ તો શેઠ શેઠ વેલચંદ દેશાઈ ભાવનગરમાં ૧૯૭૪ ના માગસર વદી ૧૨
ના સ્વર્ગવાસ પામ્યા અને માતૃશ્રી પશુ એજ વરસમાં બેંગલોર મુકામે આસો શુદ્ધ ૧૧ ના સ્વર્ગવાસી થયાં.
માતૃશ્રી ધણી તપસ્વી હતાં; વૃત્ત, તપ, નિયમ પાળવામાં તેઓ ધણી ચુસ્ત હતાં.

પાલડીમાં દેરાસરજી માટે સાધર્મી બંધુઓને ધણી તક્લીફ હતી તેથી એક મોટી રકમ ખરચી
શ્રી લક્ષ્મીભાઈ દેરાસર બંધાવી બંભાતથી શ્રી સંભવનાથનાં પંચ ધાતુનાં પ્રતિમાજી મંગાવી સંવત ૧૯૮૨
ના માગસર શુદ્ધ ૩ ના રોજ આચાર્યશ્રી વિજયનીતિસરીશ્વરજીના શુભહસ્તે પ્રતિષ્ઠા કરવામાં આવી. એ
ખતે પ્રતિષ્ઠા મહોત્સવમાં દેશતેડું કરવામાં આવ્યું, આ મહોત્સવમાં બહારગામથી અનેક ઉપાધ્યાય મહા-
ત્મા, મુનિમહારાજો અને શ્રાવક બંધુઓ પધાવી હતા.

શ્રી લક્ષ્મીભાઈ વેલચંદે આ પ્રતિષ્ઠાનું ધર્મકાર્ય કર્યા પછી સખાવતનાં અનેક નાનાં મોટાં કામો-
નાં પોતાની ઉદારતાને યોગ આપેલા થઈ રહ્યાં છે. જૈન સાહિત્યનાં અણુભોલ રત્ન શ્રીવાસુપૂજ્ય ચરિ-
ત્રનાં પ્રકાશન કાર્યમાં મોટી સહાયતા આપી છે. તદુપરાંત બેંગલોરની શ્રીવિદ્યાવિજય જૈન પાઠશાળા,
જુનાગઢના શ્રીગિરનારપર શ્રી આદિનાથ ભગવાનની ટુંકોના જીર્ણોદ્ધાર કરાવવામાં, મદ્રાસની દાદાવાડીનાં
દેરાસરજીનાં ફંડમાં, જીવદવા પ્રસારક સંસ્થાઓમાં અને ગુજરાત જલપ્રલય સંકટ નિવારણ ફંડ વગેરે
વગેરેમાં છૂટે હાથે સખાવત કરી છે. ગિરનારની તળેટીમાં એક તિથિનું ભોજન સાધર્મીઓને મળે એવી
ગોઠવણ કરાવી છે એવી બીજી અનેક ધાર્મિક પ્રવૃત્તિઓમાં શેઠ લક્ષ્મીભાઈ વેલચંદનું ઉદાર ચિત્ત અત્યારે
પરોવાસું છે. શ્રી નેમચંદલાખ પશુ બેંગલોર ખાતે વસતા દેશી ગુજરાતીઓમાં એક માનવંતુ પદ ભોગવે
છે. ત્યાંના ગુજરાતી વિદ્વાસયના તેઓ માનદ મંત્રી છે.

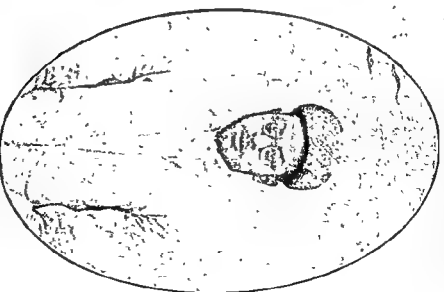
શ્રીમાન્ શેઠ ગુલાબદાસ નારાયણદાસ.

મદ્રાસના આ નામીયા પુરૂષના વડવા ઉમરેડની દશા ખડાપતા વણિક
બાતના અગ્રેસર જેવા શેઠ ભગવાનદાસ વિક્રમ સંવત ૧૮૫૦ સને ૧૭૬૫-૬૬ માં ગુજરાત છોડી પોતાના
પુત્ર નરોત્તમદાસ સાથે ઔરંગાબાદ આવેલા, એ વખતે પેશ્વા સરકારનાવતી અગાસેલુકરની આજુ ગુજરાત-
તપર વર્તતી હતી; ગમે તે ઉપાયે અને જેટલું અને તેટલું વધારે નાણું પ્રજા પાસેથી કઢાવવું એવી
રાજનીતિથી ધણે જીલ્લા અને તાલુકા ચાલુ હતો તેથી ધણી દશા ખડાપતા વણિક
ખેડવાળા સાક્ષાત્તુનાં શ્રીમંત કુટુંબો ગુજરાત છોડીને દર દર જઈ વસવા માંડ્યાં હતાં, શેઠ ભગવાનદાસનું
કુટુંબ એમાંનું એક હતું. ઉમરેડથી તેઓ પગપાળા નીકળી અડી મહીનાની અનેક વિદ્યબંધુઓવાળી
સુસાફરી પુરી કરી ઔરંગાબાદ આવી રહ્યા હતા.

ઔરંગાબાદ આવ્યા પછી શ્રીયુત્ત ભગવાનદાસને ત્યાંના પ્રખ્યાત શરાદ મારવાડી શેઠ પ્રેમરાજને

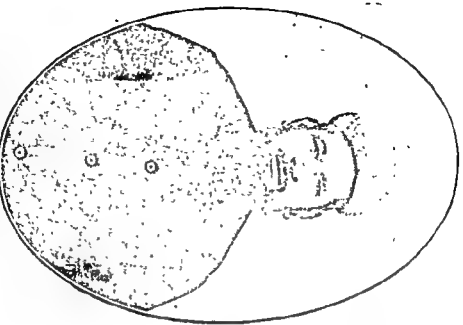
મધ્યમ ઇલાકાતું દિગ્દર્શન.

“મહેશ્વર સમાચાર” ની દિનિય વાલિકા એડ.

Mr Abdulbhoj Mohamedally,
of Messrs Mohamedally Sharnally & Co.,
Madras.

જા. અબ્દુલ્લાહી મુ. મહેશ્વરી
મેસર્સ મહેશ્વરી શરકાવાલી કા. વાળી.

Saith Jivabhai A. Bhagat,
of Messrs. Mohamedally Sharnally & Co.,
Sambudoss Street, Madras.

શ્રી અબ્દુલ્લાહી મુ. મહેશ્વરી
મેસર્સ મહેશ્વરી શરકાવાલી કા. વાળી.

ત્યાં નોકરી મળી. પ્રેમરાજ મોટા ધનાઢય અને ધણા જાણા પુરૂષ હતા. કામમાં ધમધામર ચાલતુ હતુ તેથી જાગવાનદાસજીને એ નોકરીમાં સારો લાભ થયો. ને બાળ બચ્ચાં કુટુંબ કપીલા માથે ઓરગાળાદમ આવી પસરાધી સુખી થયા. દસ વરસ સુધી એજ પેઢીમાં મારી કામગીરી જગતી તેમો સ્વર્ગતામ પામ્યા સફળત જાગવાનદાસના પુત્ર શ્રી નરોત્તમદાસ મોટી ઉમ્મરના હતા. કામકાજમાં ધણા હોદ્દાથીયાર થયા હતા પિતાજીએ એમના લગ્ન પજુ કરી દીધાં દનાં તેથી સખળાં કુટુંબને મલાજાગતો પોતાને શીરે ચાર પડેલો ભાર એમણે ધણી ચતુરાઈથી ઉઠાડી લીધો. કદચાળા પ્રેમરાજ શેડે પોતાના જત થયેલા કાર-ભારીની બુલકાળની મેવાઓની કદર કરી પોતાના બદોળા કારભારના સુનીમના હોદાપર નરોત્તમદાસને નીમ્યા એ જગોપગ નરોત્તમદાસે મેડને ઘણે મતોય આપ્યો. નરોત્તમદાસને નારાયણદામ નામનું એક પુત્ર રત્ન થયુ. એ બાળે પેર પિતાજી પાસે ચતુરાઈ ભાપાતો અબમામ કથો ને બાપાર વદીવતની તાલીમ લીધી નારાયણદાસની ૧૩-૧૪ વરસની ઉમર થતાં તે પજુ પ્રેમરાજ શેડે ત્યાંજ કામકાજમાં જોડાયા.

ખાનદેશ જીલ્લામાં પારેલા ગામના દેશાઈ કુટુંબનાં રોડ ગણપતદામ નારાયણદાસનાં સુપુત્રી શ્રીમતી ચંદ્રાવળીનાઈ સાથે નારાયણદાસનાં લગ્ન થયાં શ્રીમતી ચંદ્રાવળીનાઈને સવત ૧૯૩૮ ના ભેર સુદ ૭ ને સુષવારનાં શુભ દિવસે પુત્ર રત્ન માપડયુ તેજુ નામ ચલાબદામ રાખવામાં આવ્યુ. ચંદ્રતી કલા સમાન ચલાબદાર, મોટા થયા. ન્દાનપણથીજ એમનુ ચારિત્ર્ય ખીલી નીકળ્યુ; એમની સાન્ત પ્રકૃતિ હૃદયની સમ્મતા, સત્યમિયતા અને કાર્યક્ષતાના વિશિષ્ટ ગુણોથી માતા પિતા, સર્ગા સહોદર અને પરિચિત જનસમાજમાં ચલાબદાસ ધણાજ પ્રિય થઈ પડ્યા એમને પજુ પિતાજી પાસેથીજ વાંચન, લેખન અને બ્યવહાર-રોજગારનું શિક્ષણ મળ્યુ. શ્રી નારાયણદાસ કડક સ્વભાવના હતા. પજુ ચલાબના પુરૂષ જોવા ચલાબદાસ મુદ્દતાથી પિતાજીના એ તીવ્ર સ્વભાવને જીતી લઈ શકના પોતાના અતિપ્રિય પુત્ર ચલાબદાસે સસારક્ષેત્રમાં પોતાનો યશપરાજ પ્રસારના પુખ્ત ઉમરે પહોંચે તે પહેલાં માતૃપ્રી ચંદ્રાવલીનાઈ સવત ૧૯૫૦ મા સ્વર્ગવાસ પામ્યા આ વખતે ચલાબદાસનુ વય માત્ર બાર વરસનુ જ હતું, ચલાબદાસની ગુણોથી આકર્ષીત મદ્રાસના પ્રખ્યાત અમીચંદ સાના કુટુંબનાળા રોડ ગોકુલદાસ જમનાાસે પોતાના એકા એક નાડકવાયા સુશીત પુત્રી કુમારી માલુકનાઈનુ વેવિદ્યાગ ચલાબદામ સાથે કરી સવત ૧૯૫૫ ના માઠ સુદી ૫ ના શુભ દિવસે વિવાહ કરી આપ્યો.

હવે શેડ નારાયણદાસ નરોત્તમદાસને ઓરગાનાદ જોડવાનો વખત આવ્યો. કારણ નડીઆદનાસી ખેડાવાળા ધંધર પડ્યાનુ કુટુંબ દેદરાબાદ રહેના ગયુ હતુ તેથી ઓરગાનાદમાં રનેલી મડળની ખોટ પડી હતી એટલે નારાયણ શેડ પુત્ર તથા પુત્રવધૂને લઈ મદ્રાસમાં આવ્યા.

આ વખતે ચલાબદાસ કામકાજમાં ધણા ચતુર અને બાહોશ નીવડ્યા હતા, પજુ મદ્રાસના વેપારને બુલબ લેવો બાકી હતો એટલે તેમને રોડ માહમદ સુમા હાજી ઇલાહીમતી દુકાને નોકરીમાં જોડવામાં આવ્યા. આ તેમણે કાપડના વેપારનો પૂરતો અનુભવ લીધો અને પ્રમાણિતતા, કામ કરવાની ઉલ્લટ, ધરકાના દિવ જીતી લેવાની કુશળતા વગેરે વગેરે ગુણોથી તેમણે શેડની મારી પ્રીતિ સપાદન કરતા પદર વરસની બાળી મુદત સુધી નોકરી કરી પજુ તેવામાં ચૂરોપની યાદવાસ્થયી ફાગી નીકળી અને એ નાણાની રેવમડેન તેમજ વેપારની હોળમાં શેડ ચલાબદાસે પોતાના પુરુષાર્થ ને પ્રારબ્ધ અજમાવવા સ્વતત્ર કામકાજ ખોલ્યુ. ચૂરોપની લક્ષણ ચાર-પાચ વરસ સુધી ચાલી તેમાં કાપડના લાવ તેજ રથા તેમજ બેની કમ્પનીની બે મીનો બર્કાઈદામ મિલ્સ અને કથુઈટક મિલ્સની એજન્સીઓ મળી એટલે શેડ ચલાબદાસ નારાયણદાસને વેપારમાં સારો લાભ મળ્યો. પુત્રની ચડતી દશા જોઈ શેડ નારાયણદાસ સવત ૧૯૫૬ મા સ્વર્ગવાસ પામ્યા ઓરગાનાદમાં શેડ નારાયણદાસ નરોત્તમદાસનુ મૃદ અતિથિ સાધુ-સતો માટે એક

મદ્રાસ છાયાકાતુ દિગ્દર્શન.
 'મમતાપાર સમાચાર' ની દ્વિતીય વાર્ષિક ભેટ

Sharafally Building
 of Messrs Mohamedally Sharafally & Co Samba doss Street, Madras

શરફઅલી બિલ્ડીંગ
 રોડ મહમદઅલી શરફઅલીનું મકાન-મદ્રાસ

૫-૫ દસમ કીડી. ૧૯૨૨ માં ફ્રમઅલી શાહ ગુજરાતમાં, એલુ મોને બે બેટાઓ; સાતેમાઇ અને અનકુ લાઇ; તેઓ બન્ને બન્નુઓ દાસમાં એક મદમદઅલી ફ્રમઅલીના નામે મારી રીતે વહીવટ ચલાવે છે.

શેક મદમદઅલી શરફઅલીની પંડી લોખંડના વેપારીઓમાંજ માત્ર નહીં, વેદરા કામમાંજ કે નહીં, પણ સમસ્ત ગુજરાતી વેપારીઓમાં, કાસાકાના નાના મોટા તમગા તંત્ર વેપારીઓમાં, યુરોપિય ઓરીસોમાં અને દેશના યજ્ઞમ કારખાનાઓમાં મારી પ્રવિષ્ટ બોજવે છે.

સિંધપુરમાં દરેક કાસાના નામની ગોટી મસ ઇમારત નિધપુરના સીરરતા યુગળ બાંધવા બાવી છે, યંબાઇમાં નળ ખમર પરના ગોળ પીડાના લતામાં આ પેદીની મારી મિલકો છે, તેની વ્યવસાય કરતી અને મદાસની પેદી માટેનું કારખાનું કરતી પેદી પણ ત્યાં છે.

પુલ મદાસમાં મેલુલસા રટ્ટી, પેરીઆ અલમ મિસ્ત્રિ રટ્ટી, છોડવે અને બંદરમાં અથ રટ્ટી વિગેરે રથોએ મળીને કુદરતી પોણા જેક ડાન હમારતા શેક મદમદઅલી શરફઅલીની માલીકીની છે.

મદાસ ખાતેનાં કામકાજનો વહીવટ મેડ જુવામાંજ સભાજે છે અને શેક મદમદઅલીના બે અનુદાસાઓ જેઓએ તામિલ અને અંગ્રેજી બાષાઓનો સારો અભ્યાસ કર્યો છે તેઓ શેક જુવામાંજ જમણા કામકાજે બની આ વિશાળ વહીવટ મલાળવામાં યોગદાન યજ રજા છે.

રચાનિક લોખંડના વેપારીઓની એક મરયા જેનું નામ ધી લિગરતે અન્તુમને ૫૦૦૦૦૦ છે તે ૧૯૦૫ માં રચાપિત થઇ છે. એ મરયા તરફથી લોખંડના વેપારીઓને પાળતાના કેટલાક કારાધારણ કરી કાઢ્યા છે. તેને લોખંડનો દરેક વેપારી તદુ માનથી પાળના આગો છે. તે સરવાળા માનદ સેક્ટરી અને ખાનગીનો હોરો શેક અનુસકુસેન જુવાઇની કું સભાળતા તે સભાળવાનું માન ૧૯૨૪ થી શેક મદમદઅલી શરફઅલીની પેદીને મળ્યું છે તે આમદિન સુધી બળવતું આગ્યું છે.

વેદરા કામના નામદાર વડા યુલ્કાંજ ગેવલના તાહેર સેઇફુદીન માલેખ ૧૯૨૬ માં નિલગિરિ પધારેલા. તેમને મદાસમાં પધારવાનું ખાસ નિમજ્જુ શેક મદમદઅલી શરફઅલી તરફથી આપવામાં આવ્યું હતું અને તે વેળા તેઓ તરફથી નામદાર વડા કમરૂચ પ્રત્યે જે જે ફરજો અદા કરવી જોઇએ તે તે સદુ કામી લાઇઓ સાથે બહુ ઉલટથી ઉમદા રીતે બળવી હતી.

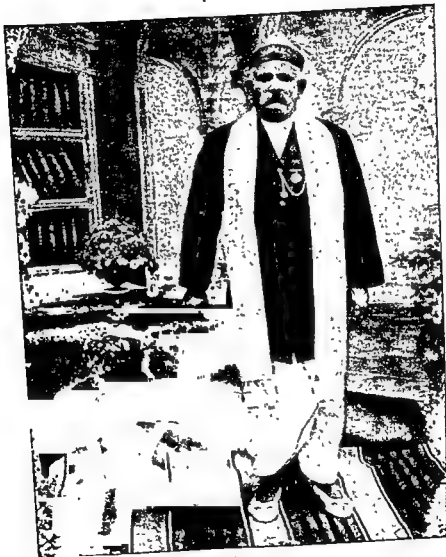
ચાર્લ સમુદાયમાં, બાખારી મંડલમાં, ગુજરાતી જન સમાજમાં. અને પરિગિત મોકવર્થમાં શેક મદમદઅલી શરફઅલી બહુ માનવતું પદ ભોગવે છે, સદુ જજીનાં પ્રીતિ અને આદર એ ઉદાર અને પરમણુ બાખારે કુચળ પેદીના સવ્યાલકો તરફ જેમાઇ રજા છે.

ધી તાતા ઇન્ડસ્ટ્રીઅલ કમ્પનીના ઓબ્રીફયર ખાતાની આ કામાકાની સોલ એજન્સી આ પેદી ધરાવે છે.

આ માત્રવર પેદીમા પોલીકા કામના ૧૫ બિરાદરા કામે લાગ્યા છે તે ઉપરાંત ગુજરાતી તથા મહેતાજીઓ છે અને ૪-૫ બંદીના હાકુઓ છે. ઓરીસના મેનેજરના લેલ ઉપર મિ. વ્યક્તિ આધાર નામના અનુભવી ગૃહસ્થ જેઓ આ પેદી રચાપિત થઇ ત્યારથીજ આ પેદીની નોકરીમાં જોડાઇ અવાપિ પર્વત પેદીનું કામ સતોષપૂર્વક જળવતા આના છે. તે આ પેદીની કારકીદમાં એક ખાસ નોધવાજોગ બીના છે.

લોક સેવાનાં નાનારિષ કામોની સખાવતોમા હમેશા આ પેદીની છબી લગાનારો ગોટા દિરસો રહે છે.

મદ્રાસ ઇલાકાતું દિગ્દર્શન.
“મલબાર સમાચાર” ની દ્વિતીય વાર્ષિક મેટ.

Shriman Sheth Purushottam Ghelabhai, Cochin.

શ્રીમાન શેઠ પુરુષોત્તમરાસ ઘેલાભાઈ, કેરળીન.

શેઠ પુરુષોત્તમ ઘેલાભાઈ મુન્દ્રાણી.

કૌશીનમાં વસતા સુમરાની સમાજમાં સાચો એભો ધરાવનાર શેઠ પુરુષોત્તમ લેલાભાખના વંશજોનું વતન મૂળ કચ્છ અંતરનું. એઓ ઇતિહાસી લોહાણા, એમની ઓડમ સુન્દ્રાણી.

એમના વડા સંવત ૧૯૬૯ ના દુષ્કળમાં કચ્છને છોડી મલબાર કિનારાના ક્ષીકેટ ખંદે આવી વસ્યા હતાં. પુરોષોત્તમ શેઠના પ્રપિતા શેઠ નેણસી દેવજીએ ક્ષીકેટ છોડીને કોચીન વસાવ્યું હતું; ત્યાં તેઓ પ્રથમ એક નાની સરખી નોકરીમાં જોડાએલા પણ પછી આગળ વધેલા, એમની શાન્ત પ્રકૃતિ અને મીઠનસાર સ્વભાવથી તે વખતના સમુદાયમાં તેમણે સારી પ્રતિષ્ઠા મેળવી હતી.

[illegible]

વિશાળ વહીવટ, ત્રિપુલ લક્ષ્મી, રાજ્યમાં સારી પ્રતિષ્ઠા મલયાલી અને દેશી વેપારીઓના થાક વગેરેના પુત્ર માટે મોટા સંગ્રહ કરી સંવત્ર ૧૬૬૩ માં શ્રીમાન શેઠ ઘેલાનાથ સ્વર્ગવાસ પામ્યા. એ વખતે પૂરેણાત્તમઆઇની હામર ૩૧ વરસની હતી. પિતાજીના સર્વ વહીવટ અને કામકાજથી સારી રીતે વધિક્ષ બના એટલે પિતાજીનાં મઠઃ કીર્તિ અને સંપત્તિને નેમણે સારી રીતે સંભાળી લીધાં. પિતાજીના ઉત્તરકાર્ય

નિમિત્તે શેઠ પુરષોત્તમભાઈએ કાચીનનાં સઘળાં લગભગ ૨૨ મીંદરેમાં પૂજા અર્ચન અને લ્હાભોજન કરાવ્યાં. પરલોકવાસી આત્માના પુન્યને અર્થે આવું આ યોજન એ એક અનાખા પ્રકારનું ગણાય.

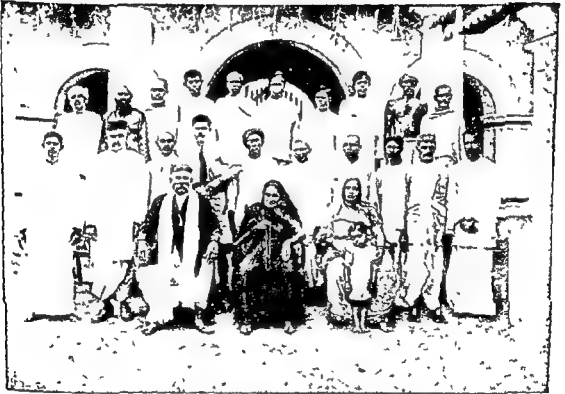
પિતાજીને કારભાર સંભાળી શ્રી પુરષોત્તમ શેઠે પીપાં અને ચા સીગારેટ ૨૫૨ બરવાની પેટીઓ ખનાવવાનું કામકાજ મોટા પાયા ઉપર વિસ્તારી દીધું; ઇમારતી લાકડાંને વેપાર પણ બહુ ફેલાવ્યો તે સાથે વિધાયતથી સીપાં નાંખનાં પનારાં અને એવી બીજી ઇમારતી સામાનની ચીજો આપાત કરી જવ્યાબધ વેપારીઓને આપવા કે સરકારી ખાતાઓમાં પૂરાં પાડવાને વ્યવસાય પણ એજો. આ ઉપરાંત વધારે પરિશ્રમવાળું સરકારી ઇમારતો અને માહેબ લોકના બંગલાઓ બાંધવાનું કામ એમણે ઉપાડ્યું. તેમાં ૬૬ કરી. મોટી મોટી એન્જનીયરીંગ કોલેજોની ડીગ્રીઓ ધરાવનારા ઇજનેરો અને રાત દિવસ રસ્તાઓ ઉપર માટી પાથરી કે ઇંટો ઉપર ઇંટો ચઢાવી દિવાલો ઉભી કરવાનો ધંધો કરનાર અને ઇજનેરી યોજના દ્વારા રાખનારા ઉસ્તાદ મિસ્તરીઓ કરતાં શેઠ પરસોત્તમનું ભેજું ઇજનેરી કામમાં કુદરતી રીતે વિશેષતા ધરાવનાર નીવડ્યું. રેલ્વે પ્લો ઓફીસો વગેરેનાં પ્લાન ઘડવામાં તેમણે પોતાનું જે શુદ્ધિચાતુર્ય બતાવ્યું તેથી સારા સારા પાયાત્મક ઇજનેરો પણ ખુશ ખુશ થઈ ગયા. સાઉથ ઇન્ડિયન રેલ્વે કંપનીના એક્ઝીક્યુટીવ એન્જનીયર અને કોમ્પીન રાખના ચીફ એન્જનીયરે શેઠ પરસોત્તમના ઇજનેરી કામ માટે વખાણ કર્યો છે અને ઉંચા અધિપ્રાપ્ત સાધેનાં પ્રમાણપત્રો આપ્યાં છે.

પૈસા બહુ હોવાને લીધે શેઠ પરસોત્તમનું જીવન વિલાસી અને મોજગોખીનું છે એમ નથી. એમણે પોતાના રોજગારમાં જે ઝહેમનો વેડી છે તે બધીને સારા સારા સાહસિકાનાં પણ હાંકાં ગગડી જાવ. ઇમારતી અને પેટીના બરના વનીર લાકડાંને ઉંચો માસ ભેળવવાને તેઓ પુલ કાચીન અને ત્રાવણકોર રાજ્યનાં ચાલાકુડી, આનમલા દિલ્લ, કુટીચાડી, ઉત્તી વગેરેનાં બંગલોમાં માણસો અને હુધિયારોનાં સંરક્ષણ વિના પગપાળા રખાયા છે ને એ વખતે એ વાર સર્પના મુખમાંથી ત્રણ ચાર વાર ગાંડા ટુર હાંથીઓના હુમલામાંથી અને એકવાર વાઘના પંજમાંથી બચી જવા પામ્યા છે. એક ગાંડા હાથી સાથે જીવ સંટોસટની બાજી ખેલતાં ઝાડ ઉપર ચડી જઈને એક વાર ઝાડનાં ચડની આડે લપાઈ જઈને, સર્પને એક વાર બુલાવેો આપી આડે રસ્તે દોડી જઈને એક વાર ફેરલ માત્ર ઇશ્વરને ભરોસે ઉભા રહીને, વાઘની નજર ચુકવી માંડવા ઉપર કુદી જઈને એમણે પોતાના જાનનું રક્ષણ કર્યું છે. રેલ્વેના પ્લો, રેલ્વેના વગેરેનાં બાંધકામ પર તપાસણી રાખતાં એમણે પુષ્કળ ટાંક, તક્કા, અનનાચાર વર્ષો અને ગાજી-બીજાનાં તોફાન સહ્યાં છે. કાંપીન રાખનાં અનેક બંગલાઓ તથા રસ્તાઓ બોરના કાલમ રેલ્વે અને રેલ્વેને લગતી ઇમારતો તેમજ બ્રિટિશ કોમ્પીનમાં મેસર્સ લેલકટ બ્રધર્સના બંગલાની ઇમારતો એમનાં અદ્ભુત ઇજનેરી જ્ઞાન ને કામના નમુના છે.

આ સઘળાં જહેમતો એમણે વેડી તો ખરી પણ તે સાથે બાપીડી સંપત્તિમાં તેથી અગણિત રીતે વધારો કર્યો; કોમ્પીનના નવા રસ્તાપર બાપીડી મિલકતના બંધીયા ઉપરાંત પંડુરતી અધાઇ, અધવઇ અને ટાટમુખમાં મોટી મસ રથાવર મિલકતો ખરીદી એમણે સમૃદ્ધિમાં વધારો કર્યો છે.

આમ લક્ષી સંપાદન કરવામાંજ શેઠ પરસોત્તમ ધેતાબાઇ મગ્ન રહ્યા છે એમ નથી. સાથે સાથે પરીપાકાર અને સામાજિક સેવાઓમાં પણ તેઓ પોતાનાં તન મન ધનને પ્રસંગોપાત યોગ ફેતા આપે છે.

મદ્રાસ ઇલાહાબાદ દિગ્દર્શન.
 “મલબાર સમાચાર” ની દ્વિતીય વાર્ષિક બેટ.

The family members and staff of Sheth Parushottam Ghelabhai, Cochín,

શેઠ પુરુષોત્તમ ગેલાબાઈનું કુટુંબ અને નોકર વર્ગ
 શ્રીમતી જમનાબાઈ જેમની પુત્રી પ્રેમલાલી પરમરાણા
 રચાવેલ વાઈ તે સાવુશ્રીની બેડમા બેસા છે.

મદ્રાસ ઇસ્ટાકાનું દિગ્દર્શન.
 “મલયાલ સમાચાર” ની દ્વિતીય વાર્ષિક મેટ.

Bhagavathi Monji bai, Mother of Sheth Parushottam Ghelabhai, Cochin

ગ ૨૫ માતૃશ્રી માધીબાઈ, શેઠ પુરુષોત્તમ ઘેલાબાઈના માતૃશ્રી, કેરળ.

મદ્રાસ ઇન્સ્ટીટ્યુટ ડિગ્રેશન.
 “મલયા સમાચાર” ની દ્વિતીય વાર્ષિક ભેટ.

Sheth Purushottam Ghelabai's Chatram, Cochin

રોડ પુરુષોત્તમ ઘેલાભાઈની ધર્મશાળા, કોચીન.

સ્થલ છે એમ કહેવું લેણ પશુ મોટું નથી એ ભાવશાળી દેવી ૧૯૮૦ ના જોડે વડે ૧૩ ના સ્વર્ગ પામ્યા છે પરલોકગમન કરવાની છેવટની ઘડી સુધી એ દેવી સાવધ હતા એમણે પોતાના મુર્તિ ગળેથી કિવજી પાનાયદને મોવારી પોતાની ઈચ્છા મુજબ કરવાના ધર્મકાર્યોનો એક લાખી દીપ ખાતી પશુ પખીને ચાસવજી, દેવાપથોમા દીપાલન, દક્ષિણ, બહુભોજન નૈષ્ઠ્ય મદિરમા ભેટ સેવા લાગતા વળગતા જોર વગેરેને વસ્ત્રો વગેરેના દાન અને એવી બીજી વાદીઓ એમા સમાવી પડી સતે પૂર્વક એ જમનામાઇ ૩૫૧ નારીદેહમા રહેવો પુનાતમા આ નવજ સસાર છોડીને બીજા કાંઈ લોભ ગયો કુકુમવજી પગલાની વડુ જગ્યાથી માતૃશ્રી મોઘીમાઇને મખત આગત થયો અને તેના શોકમા માયાણુ દિલના બગવતી મૈયાએ લાગા વખત સુધી ડુર્વા ક્યુ આ તે સનાતેનુ જીવુ પ્રમાણુ ! !

શ્રી પ્રયોગતમ વેદાભાષ્યે મૃત ધર્મપતિના પુન્ય નિમિત્તે એમની બનામજી મુજમતા ધર્મકાર્ય કર્યા ઉપરાંત શ્રી નવનિત કૃષ્ણ મદિરમા પતિના ચીરનામ સ્મરણમા એક દૌમુદિ મહાપ મધાવી આપે

સંગત સૌં જમનામાઇને ધણા સતાન થયા તેમના હાલમા જાગ બચવાનો મોટી જીવન બે પુત્રોએ સાં શ્રીમતી નક્ષત્રી બહેન અને સૌં શ્રીમતી વાલી બહેન પોત પોતાના ગૃહસ્થાશ શોભાવે છે

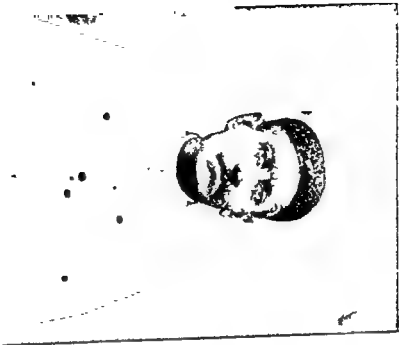
મવત ૧૯૮૦ મા શેઠ પરશોતમ યેવાભાઈ માતૃશ્રી સાથે દક્ષિણના તીર્થસ્થાનોનો જના કરી ગયા અને ત્યાંથી ઉતરમા શ્રીનાથદાસા વગેરેની પજી જના કરી શેઠ પરશોતમના વિધવા મામી જ રાં મણીમાઇના માવિત કાઠિયાવાડમા હોઇને એ જ સ્વ મણીમહેન ધણા વખત થયા દેશમા ગયા ન હોં એટલે તેમની સાથે મકુ કાંકોર વગેરેની જાગા કરતા કાઠિયાવાડમા ગયા અને ત્યાં પ્રારબ્ધયોગે બેઠા થુમા હકર દેવગજ નયુના સુપુત્રી કુમારી જીતીમાઇ સાથે શ્રી પરશોતમ શેઠનું બીજીવારનું લગ્ન થયું બેમાણુમા દેવીનું મદિર, બીમખામા મહાજનવાડી વાલાવદરમા જ્યાસય વગેરે મધાવવાના કામમા સાર રકમે આપી તેઓ પુન કાચીન આવ્યા

મૌં શ્રીમતી જીતીમાઇ એક શિક્ષિત સરમરી સભારી નીવડા છે તેઓ એમના આગના સંગત મહેન સાં જમનામાઇના શુભ પગલે ચાલી શ્રી પરશોતમ યેવાભાઈને સમૃદ્ધ ગૃહમ સાં શોભાવે છે

કાચીન મુજા તત્તિ વિવાન્ય, શ્રી વિમાસ્થાન વગેરેના મકાનોના બાંધકામમા અને એવી રીતે છુટક છુટક અનેક જાની સારી મખાવતો શેઠ પરશોતમ યેવાભાઈની છે તકુપરાંત દેશમા મહાપતની અપેક્ષા રાખતા સગા યાતિજનને તેઓ ઉદારભાવે પોરી ગયા છે એ એમના અમીરાઈમયાં સ્વમા વને વિરોધ કીર્તિ અપાવે છે

મદ્રાસ ઇસ્ટાબલિશ્મેન્ટ
 ઇન્સ્ટિટ્યુટ સમાચાર 'ની દિનીય વાર્તા'

Late Sheikh D. K. Ashar of Madras
 મદ્રાસ શેખ ડી કે અશર-મદ્રાસ

Saith Mothomedall, Abdoolahoy, F.R.S.A.
 Special Magistrate (1st Class) Salem
 શેઠ મોથમેદલ્લી અબ્દુલ્લાહ-ફીરહી

સ્વર્ગવાસી શેઠ ધરમસી કાનજી આશર.

મદ્રાસના શ્રીમંત સમાજ સેવક શ્રીયુત ધરમસી કાનજી આશરનો જન્મ સંવત ૧૯૩૪ના શ્રાવણ ૬ ૧૩ ના જામનગરમાં થયો હતો. જામનગરની કાપડ બજારમાં એમના પિતાજીનો કાપડનો વ્યવસાય હતો. એ ખાનુ જેરામ કુરજના નામનું કામકાજ નવ પેઢી થયાં ચાલે છે શ્રી ધરમસી લાલના મામાશ્રી શેઠ નરસી રામજી મદ્રાસ ખાતેની શેઠ મુળજી જેઠા કંપનીની કાપડની મીલના એજન્ટ હતા એટલે તેઓ અવધાસ કરવાને મા પાસે મદ્રાસમાં આવ્યા. જ્યાં સારો અવધાસ કરી શોર્ટહેન્ડ અને ટાઇપ રાઈટીંગનાં શિક્ષણમાં કુશળતા પતી. યોગ્ય ઉમરના થતાં મુંબઈની પ્રસિદ્ધ યુરોપિઅન કંપની મેસર્સ દ્વાર એન્ડ કંપનીમાં નોકરીએ રજા. ૧ એક માસ નોકરી કર્યા પછી મેસર્સ મુળજી જેઠા એન્ડ સન્મની રાયપુરમ ગિલ્ડમાં આસીસ્ટન્ટ એજન્ટનો હો એમને મળ્યો. પછુ એ ત્રિભ પછી શેઠ રામજી લક્ષ્મીદાસે ખરીદી લેતાં શ્ર ધરમસી શેઠ એજન્ટ થયા. ૧ જોખમદાર કામકાજ દશ વરસ સુધી સંભાળ્યા પછી આહમદ બાદ દર્મીબમાઈની કાલબોળી મિલમાં જન્ટ થઈને સિંધોળ ગયા ત્યાં સંતોષ પુત્રક કામ બાળવા મદ્રાસ પોતાનું બાલ્યાવસ્થાનું પ્રિયસ્થાન હોવાથી ૧ રિધર રહેવાનો નિશ્ચય કરીને તેઓ મદ્રાસમાં આવ્યા અને બિનિનિલ્સ કંપનીમાં શેઠ ચતુર્જીદાસ ખુશાલ સના વની કામ કરવા લાગ્યા આ કામમાં ધણો સારો જશ મળ્યો એમનાં હમ સંવત ૧૯૫૦માં જામનગરના પ્રસિદ્ધ શેઠ દેવા બ્રાથુજી સંપટના કુટુંબી શ્રીયુત ધરમસી મદનજીનાં સુપુત્ર સાથે થયો હતો એટલે બીજા વાઈઓ શ્ર વાલજી બાદ શ્ર રામજીબાદ તથા શ્ર સુત દામજી બાદ ૫ જેરે સહકુટુંબને કાયમ માટે મદ્રાસ પોતાની ઘીલું શેઠ ચતુર્જીદાસ ખુશાલદાસનું કામકાજ સંભાળના તેઓ પોતાનું ધર કામકાજ પછુ કરતા હતા. ૧ શ્રે લાલ જ્યુતાનાં સન ૧૯૧૩-૧૪ માં વાલજી કાનજી કંપનીના નામથી પેઢી સ્થાપી. પિતાજી ૧૯૫૭ના શ્રાવણ વદ ૬ ના દેવલોક સંધ્યાવાથી ત્રણે નાના જામજીનાં લગ્ન પોતાને કરવા પડ્યાં એ કોટુંગમક દરજ્જી આ વરસથી મળે પાગ ઉતર્યા. ૧૯૬૫ ના કારતક સુદ ૨ ના દિવસે માતાજી પછુ સ્વગ વાસ પામ્યા. એટલે બહેાજાં કુળનાં તેઓ વડીલ થયા સહજાઈએ એક સંપીયા રાજગારમાં ધણી જુદી કરવા લાગ્યા એટલે પછી ૧૯૨૦ ૧ સાલમાં તેઓ નોકરીમાંથી ફારક થયા. એઓ ૧૯૮૩ ના માહસુદ ૭ ના આ ફાની સંસાર છોડીને પર ૧ કાલસ પામ્યા. ઉલ્લા પ્રાંચ-સાત વરસ એમણે ધણી શાન્ત અને સામાજિક સેવામાં વીતાવ્યાં જોકે એમનાં ૧ શસ્ત્રી અને સુધી જીવનમાં બે કારી ધા લાગી સુકયા હતા તે બે કામજ વચરક પુત્રીઓ વિધવા થયા ના તા આ વિધવ ધાર્યા તેમનું શરીર હરહ મેશ માનસિક વ્યથાને લીધે ધવાતું જતું હતું પછુ દહવ પાસે મરુવ્ય થતિને કંઈજ દ્રુપાય નથી એ વત્સલ હૃદયના વડીલ ઉવટે એજ વ્યથામાં દેહ વિલય પામ્યા.

મદ્રાસમાં એક મારા માયા પર પાંજરાપોળ ૧૯૬૪થી સ્થાપિત થઈ ત્યારથીજ તેઓ તેની સારી ચવરમાં માટે ઉલટ ધરાવતા થયા હતા એ સંસ્થાના સેક્રેટરી પદ પર શેઠ કચ્છનદાસ મુળજી જેઠાની ગિલ્ડ માગા શ્રીયુત દરિદાસ વસનજી અને શ્રીયુત પુરોષોત્તમદાસ ઝવેરી સુટાયા હતા. જાદમાં પાંજરાપોળની વ્યવસ્થાનું મામ શ્રીયુત ધરમસીબાઈના હરતકે આજુ હતું એ કામ એમણે દશ વરસ સુધી સંભાળ્યું. મદ્રાસમાં પી સિદ્ધી કાંઈજ નોક ગિલ્ડ સંબંધ કંપની લિમિટેડ નામની એક વેપારિક સંસ્થા સ્થાપાને સહ મદ તેની માલીફીનો

મદ્રાસ ઇન્સ્ટિટ્યુટ ટ્રિગ્ગરશન.
“મલબાર સમાચાર” ની દ્વિતીય વાર્ષિક બુક

Late Sheth Rugnath Jootha Cochín

સ્વર્ગવાસી શેઠ રૂગનાથ જુઠા, કોચીન

૫૦૦ ચોર ગજીનના વિરનાગનો એક દુકડો એ ગરિયાળા માં એવજીના હનક બદલુ કિમતમાં આ દોલ આવી મળી મહામ પાજરાપોગની સરથા એ જગોએ આવેલી છે

આ પજરાપોગને ગરિયાતમાં અમદાવાદના નગર એ ના કોઈ એક કુટુંબી તરફથી એક પ્રોપર્ટી નોટ બીમ મળી હતી તે ૨૦-૨૫ વગમ થઈ ગયા છતાં એ નોટના નાણા કે વ્યાજ કમુત વસુલ ન પાંચુ ન હતુ મીયુન ધરમશી બાઈએ તે વાત હાથમાં લઈ બારે જાહેમતથી મરદાર માથે પત્ર-વરદાર મદદ એ નોટને વિનુ કરાવી રૂપિયા પદર હજારની રકમ વસુલ કરી

મહામ હરેગના ઇન્કમટેક્સ ખાતાના તરફથી એક એવો સરકયુલર નીકળવા પામ્યો હતો કે મહાનમ વનના જે તે જ સના વેપારિઓએ પોતપોતાના હિમાન આ પ્રાતની બાગમાં રાખવા આ બેકુદા દરાવ સ્ટે હડન ચગારી એ સરકયુનર રદ કરાવ્યો અને જે તે પ્રાતના વેપારીઓ પોતપોતાની બાપામાં હિમાન રાખે એનું નિર્ણય થુ

મહામ લેટરરેટિવ કાઉન્સિલમાં ગોવધ પ્રતિનિધક ફગવ પમાર કરાવનારો એક ખગડો રલુ કરાવ્યા એમણે તનનોડ મહેનત કરી હતી

મહાસના વમની ગુજરાતી પ્રમળના બાગડોના પ્રાથમિક અભ્યાસ સાર એક ગુજરાતી શાળા શેડ ગેવિ હામને મળીને કીચુત ધરમશી બાઈએ ખુલી મળી અને એ શાળા બારવરસ સુની ચાલી મહામની રિડ સનાતન ધર્મ હાથરકુન જે પડયા હાથરકુનના નામે ચાલે છે તેમાં ગુજરાતી વર્ગ ખોલાવવા પણ પરિક્ષન લીધો હતો

અનેક નાના મોટા સામાજિક સેવાના સન્માર્ગમાં એ વિરવનરનો પ્રખટ અને અપ્રકુત સ એ હાથ રહેનો ન અને વિગેનો મહાસના ગુજરાતી સમાજમાં હાલ ગોલ્ડો મે તેમ નથી

સ્વર્ગસ્થ શેડ રૂગનાથ જીહા.

કોચીનના આ સ્વર્ગવાસી બાહોલ નર સવત ૧૮૩૮ માં પોતાના વડીન બંદુ એ માલુમ્મદ જીહા આરે નાની વયમાં કોચીનમાં આવેલા એક સાધારણ રિથિતિમાંથી પોતાના બાહુનો મેસર્મ રૂગનાથ જીહા કંપનીના નામે મેળ પાયા ઉપર કામકાજ ચલાવી એક મોઝાદાર વેપારી તરીકે શેડ રૂગનાથ જીહા પ્રતિષ્ઠિ પામ્યા હતા

તેઓ મારી સારી યુરોપિયન ઝોરીસો સાથે મગધ ધરવતા હતા. યુરોપિયન વેપારીઓ પર પણ એમના બિનિનવની સારી હાથ પડતી, તેમનામાં કુટુંબ વતસનાનો ગુણ સકુથી આગળ તરી આવતો હતો પોતાના કુટુંબનો દર. યુવક નવમાવમાં કુટુંબના ધરાવતો યાજ તેજા, ખાનર પોતે કેબરેય રાખી તે સારી રીતે

મદ્રાસ ઇલાકાનું દિગ્દર્શન.
“મલબાર સમાચાર” ની દ્વિતીય વાર્ષિક ભેટ.

Shujat Sheth Haridas Vanechrand, Cochin.

શ્રીજીત શેઠ હરિદાસ માલેકચંદ, કેરળીન

મદાસ ઇલાકાતુ દિગ્દર્શન.
“મલગાર સમાચાર” ની દ્વિતીય વાર્ષિક ભેટ

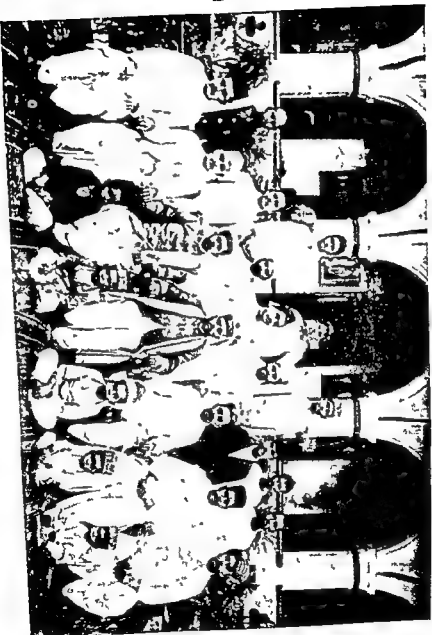

Sheth Haridas Manekchand's Bungalow Cochin

શેઠ હરિદાસ માણેકચંદ્ર નિવાસ અવન-કોચીન

મહારાજ ધરાધામું દિગ્દર્શન.

“અલ્પજ્ઞાન સમાચાર” ની દિનીય વાર્તાંક શેડ

The Staff of Messrs. Haridas Manechrand & Co., Cochun

મહારાજ દર્શન આગેવાનની સંખ્યા-સંખ્યાની ગણતરી મુજબની.

કેળવતા. આજે એમનું વિદ્યાગ કુટુંબ જે સાધન સંપન્ન સ્થિતિમાં મોઝા પડતું ગણાય છે. તેનું માન સ્વર્ગવાસી શેઠ રૂઘનાથ લુહાનેજ ધરે છે.

ઝાતિ સેવામાં અને કેળવણીની સંસ્થાઓમાં તેઓ રસપૂર્વક ભાગ લેતા અને તેને પગમર કરવાને છુટે હાથે નાણું આપના.

સંવત ૧૯૮૨ ના માગસર સુદ ૧૧ ને દિવસે તેઓ સ્વર્ગવાસ પામ્યા. તેમનાં અનેક સત્યકૃત્યોને કષ્ટ આજે પણ કૌચીનની વેપારી આસનમાં અને તેમની દયા સોરડીઆ વણિક ઝાતિમાં તેઓનાં યશોમાન મનાય છે. તેમના નાના ભાઈ શેઠ યુગલ લુહા તેમની ઝાતિના શેઠને સ્થાને છે અને હજનમાલ યુગલનાં નામે ધાન યોખાનું કામકાજ ચલાવે છે.

શેઠ હરિદાસ માણેકચંદની કમ્પની.

૧૮૭૩-૭૪

ઉપર્યુક્ત શેઠ રૂઘનાથ લુહાના વડા ભાઈ શેઠ માણેકચંદ લુહાના જ્યેષ્ઠ પુત્ર શેઠ હરિદાસ માણેકચંદ અને એમના નાના બધુઓ શેઠ નરોત્તમદાસ ભાઈ તથા શેઠ જમનાદાસ ભાઈ આ શેઠ હરિદાસ માણેકચંદની કંપનીના નામે કામકાજ ચલાવે છે. તેઓ કુશળ વેપારી તરીકે, શ્રી દયા સોરડીઆ વણિક ઝાતિના પ્રતિનિધિ ગૃહસ્થ તરીકે અને જાહેર મંરથાઓ તરફ સારી આહવાન ધરાવનારા તરીકે દેશદેશાવરમાં બહુ ખ્યાતિ પામ્યા છે.

સંવત ૧૯૩૫ ની સાલમાં કાકીઆવાડના માણાવદર સ્ટેટના મેળવા ગામથી એમના વડવા વેપાર ધંધા માટે કૌચીનમાં આવેલા. શેઠ હરિદાસ ભાઈના પિતા શેઠ માણેકચંદ લુહાએ કૌચીમાં પ્રથમ નોકરીથી શરૂઆત કરી પછી અન્તે શેઠ માણેકચંદ કંપનીના નામે અને બાદમાં રૂઘનાથ લુહાના નામે કમીશનનું કામ કાજ થાણુ રાખ્યું હતું જેમાં તેમણે સારી નામના મેળવી હતી. સંવત ૧૯૬૮ ના કારતક સુદ ૧ ને સાંમવારે તેઓ સ્વર્ગવાસ પામ્યા.

પિતાજીના સ્વર્ગવાસ પછી ત્રણે બધુઓએ ઉત્સાહભરે કામકાજ ઉપાડી લીધું સંવત ૧૯૭૨ નાં ૧૨સમાં તેમણે મેસર્સ હરિદાસ માણેકચંદની કંપનીનાં નામે વહીવટ શરૂ કર્યો.

કૌચીનમાં કૉપરેલ તેલ, કાથો કરીયાણુ વગેરે મલખાર પ્રદેશમાં થતી નીપજના વેપાર અને કમીશનનું કામકાજ ચાલે છે. મલખાર સ્વદેશી સ્ટોર્સ લિમિટેડના તેઓ કમરેક્ટર છે. ધી બર્મા શેલ ઓઇલ સ્ટોરેજ એન્ડ ડિસ્ટ્રીબ્યુટીંગ કંપની (ઇડિઆ) લીમિટેડના કૌચીન, એરનાકાલમ, વાઇકેમ, ચેરતલા, પરવમ, પડર, પલી પ્રમ વગેરે ગામો ખાતેની ઓળન્સી એમના પાસે છે.

ગ્રાવજીકોર રાજ્યનાં વ્યાપારીક બદર અલેખી ખાતેની શાખામાં મરી, સુંક, વગેરે તમામ જાતનાં કીચાણાં તથા કાથો, કૉપરાં વગેરેનું કમીશનનું કામકાજ ચાલે છે.

મદ્રાસ પ્રલાકાતુ' દિગ્દર્શન.
 “મલનાર સમાચાર” ની દ્વિતીય વાર્ષિક ભેટ.

Shenjut Sheth Veljibhai Kalyanjec with his sons, Udipi

શ્રીજીત શેઠ વેલજીભાઈ કલ્યાણજી, ઉડિપી

શેઠ હરિદાસ બાપ ઠાગીનનું અને શ્રીયુત નરસિમદાસ તથા રા- જ્યનાદાસ અસેપી ૧૫૫૦નું કામ દાખલ થયેલ છે.

આજે આ પેઢી એક સારી આંટવાળી પેઢી તરીકે વેપારી આસનમાં સારો મોભો ધરાવે છે. મુંબઈ, હરિની, કલકત્તા, રંગુન, એડન, કાઠિઆવાડ અને દર્યાદિક વિભાગમાં સારી પ્રતિષ્ઠા અને માનના સંપાદન કર્યા છે. આજ આ માતબર પેઢીમાં લગભગ ૨૫૦ માણસો કામે લાગી પોતાની રોજી મેળવે છે.

શ્રીયુત વેલજી કલ્યાણજી હક્કર.

જાડાંપમાં શ્રીયુત વેલજી કલ્યાણજી હક્કર નામના લોહાણા યાત્રીના પ્રસિદ્ધ કાપડના વેપારી છે ઉરિપિ અને એટલા આખા પ્રદેશમાં એમનો માનમરતબો ભારે જગજગ છે તેઓશ્રીનું મૂળ વતન સોરઠમાં પાલ્લેદ એમના પિતાશ્રી કલ્યાણજી રામજી રૂના મોટા વેપારી તરીકે ઘણું નામ પામ્યા છે વેલજી બાપનો જન્મ મેવત ૧૯૪૦ ના વર્ષશાખ સુદ ૩ ના રોજી થયેલો પાલ્લેદનીજ પ્રાથમિક શાળાનું શિક્ષણ લઈ ૧૩ વરસની નાની ઉંમરથીજ પિતાજી સાથે ધંધામાં તેઓ ભેડાએલા. શેઠ કલ્યાણજીબાપને શ્રી વેલજીબાપ ઉપરાંત, ગોકુલદાસ, વિદલદાસ અને રણછોડદાસ એ બીજા ત્રણ સુપુત્રો છે જેઓ હાલ મૂળવતનમાંજ નાપીડા બહોળા નિવૃત્ત અને સધર પેઢી સાચવે છે.

શ્રીયુત વેલજીબાપનાં લગ્ન સંવત ૧૯૫૪ ના વર્ષશાખ સુદ ૪ના દિવસે દેવડામાં હક્કર કાનજી રામજીનાં પુત્રી સાથે થયાં. મેવત ૧૯૬૧ માં વેલજીબાપ બરાડમાં ચેવતમેલ ખાતે રૂગનાથ રાધવજી નામના એક કુટુંબી સાથે વેપાર અથે ગયા, ત્યાં અનાજનો પરચુરણ વેપાર શરૂ કર્યો પણ પ્લેગની ખીમારીને લીધે વેપાર બરાબર નહીં ચાલવાથી તેઓ પાછા દેશમાં આવ્યા પણ ૧૯૬૫ માં વળી ચેવતમેલ અને પાંડરકઉડામાં ફરકાનો બોલી. આ વખતે ગણિદવાળા બાપ વિલજી રામજી અને તેમના બાપ બંવાન રામજીને સાથે ભાગમાં રાખ્યા. બે વરસ સુધી કામકાજ ચલાવનાં આમદાની ખરચ જેટલીજ થવાથી છુટા થઈ પાછા વેલજીબાપ દેશમાં આવ્યા.

આ અરસામાં જેમલોર તરફ કામોનો અનુભવ લઈ આવેલા પંડ્યા નાનાલાલ ગોવિંદજી સાથે સુભાકાત થઈ વાતચીત કરતાં ઉરિપિ મામ પસંદ કરી જાગીદારી નક્કી થઈને વેલજીબાપ ઉરિપિ આવ્યા અને નાનાલાલબાપ મુંબઈ માલની ખરીદી સારૂ રોકાયા. સંવત ૧૯૬૭ ના આસો સુદી ૧૦ ના શુભ દિવસે નાનાલાલ વેલજીના નામથી કાપડનું કામકાજ શરૂ થયું. અને દિવસે દિવસે કામમાં વધારો થતો ગયો.

શ્રી. વેલજી બાપને ત્યાં સંવત ૧૯૬૧ ના અષ્ટન સુદમાં બેન લાધી બેનનો જન્મ થયો, જે બેનને જન્મ નેધપુરમાં હક્કર કાલાલીલી દાગોદર રાવકંઠાના સપ્તક કરસનદાસ સાથે પરણ્યાં છે અને તેઓ સુખી છે શ્રી વેલજીબાપને હાલનાં ત્રણ સુપુત્રો છે તેમાંના સદૃથી વડા પુત્ર બી. જ્યનાદાસનો જન્મ ૧૯૬૫ ના ભાદરવા વદી ૧૦ ના થયેલો, બી જ્યનાદાસ યોગ્ય ઉમરના થતા પિતાજીને બાપારમાં જમણા હાથ રૂપ થઈ પડ્યા છે,

૧૯૭૬ ના અષાઢ માસમાં પડ્યા નાનાલાલ ગોવિંદજી સાથેના કામકાજની જાગીદારી નોખી યશ અને જાને જણે પોતપોતાનું સ્વતંત્ર કામકાજ ચાલુ કર્યું. આજ શ્રીયુત નાનાલાલ ગોવિંદજી પોતાનું અને શ્રીયુત વેલજી કલ્યાણજી પોતાનું એમ બેઉ કાપડનું કામકાજ ગતી રાતે ચલાવે છે.

શ્રી વેલજી કલ્યાણજી ઉડિપિમા પોતાની મિલ્કતો અને જેતીયાડી ધરાવે છે. શ્રીયુત નાનાલાલભાઈ સાથે મળીને શ્રી વેલજી ભાઈએ ઉડિપિ ગામનાં રમશાનમા એક સુંદર વાવ ખોદાવી આપી છે. ૧૯૨૫ ના જસપ્રસથમાં ઉડિપિ પશુ સપડાયું હતું તે વખતે લોકોની સહાયવાર્થ એક સમિતિ રચવા / જેના માનવન્ત પ્રમુખ તરીકે શેઠ વેનજી કલ્યાણને પ્રમુખમત તરફથી નીમવામાં આવ્યા નડીઆદ વાળા દાનેશ્વરી નર રમણભાઈ અહીંયા પધારી રૂપિયા ૧૨ હજાર વાપરી ગયા, ગંકટમાંથી મુકિત મળતાં એ રૂડમા જે કંઈ અગત રહી તેનાથી ઉડિપિની સીમમા લોકોના જવર અવરની મુગમતા સારૂ જે પુલો જાણવામાં આવ્યા કાનડા કેરપોરેશન જેન્ક લીં ના સેક્રેટરી મિ આર્નલ્દરાવ આ કામમાં શ્રી વેલજી ભાઈની સાથે હતો. મધ્યર કૃપાથી આ કામ થયું. યસ સાથે પાર ઉતાર્યું.

સંવત ૧૯૫૬ ના અર્ધકર દુકાણ વેળા પાળેદમા શેઠ ક'વાણજી રામજીએ અજમર ખાંધુ કે કલ્યાણજી શેઠ કલ્યાણ દીનવસલ છે વેલજીભાઈ કહે છે 'મારૂં જે કંઈ કામકાજ ચાલે છે તે મારા પિતાજી ના પુત્રના પ્રતાપ છે' સુખાત પુત્રનું એવુંજ કથન હોય.

શ્રીયુત નાનાલાલ ગોવિંદજી પંડ્યા.

શ્રીયુત નાનાલાલ પડ્યા ઉડિપિમા એક કાપડના મોટા વેપારી છે તેમનું મુળવતન સોરઠવ-થલી પાસે કલ્ચન પશુ એમના પિતાજી પડ્યા ગોવિંદજી જમજન સવત ૧૯૩૪ મા નાન્દરકા રહેલા ગયા હતા. શ્રી નાનાલાલને જન્મ લા સવત ૧૯૪૨ મા થયો પ્રાથમિક શિક્ષણ પશુ ત્યાજ લીધું વડીલ બધું શિનસકર ભાઈ માથાવદર આટલા વજેરે જગેએ કેળવણી ખાતામા શિક્ષક તરીકે નોકરી કરતા હતા.

કુતીજીઆવાળા શેઠ જુમમ અબ્દુલ રહેમાનની કાપડની દુકાન મેગલોરમા હતી તેમને ત્યા ૧૯૫૮ ના જાદરના માસમા બન્ને બધુઓ-ભાઈ શિનસકર ભાઈ અને ભાઈ નાનાલાલે નોકરી નોંધાવી. આ વખતે શિનસકર ભાઈની ઉંમર ૨૩ વરસની અને શ્રી નાનાલાલની ઉંમર ૧૬ વરસની હતી શિનસકર ભાઈને નામુ લખનાનું કામ અને ૧૫ રૂપિયા પગાર અને નાનાલાલ ભાઈને વેચાણ કિપર રહેવાનું અને ૧૧ રૂપિયાનો પગાર એમ ફેરવવામાં આવ્યું.

મેગલોર આની બન્ને ભાઈઓએ ધણી સારી નોકરી જળવી અને વરસ સવાવરસમા તેા એ બેઉ ભાઈઓ ઉપર કામકાજનો જોલો નાખી શેરીઆઓ ફેરામા ચાલ્યા ગયા. દેશમા તે લોક જ મહીના રોકાયા તે

દરમ્યાનમાં સ્વતંત્ર રીતે શેડની દુકાનનું કામ જમાવનાં બન્ને બાઇઓને કામનો ધણો અનુભવ થઈ ગયો. શેડ આની ગેરહાજરીમાં દમાખી અને આંટ પછુ પછી વધારી પછી શેડ લોકોએ આવી કામ મંભાગી લીધું અને રાજી ખુશીથી દેશમાં જવાની રસ્તે આખી પછુ એમની ગેરહાજરીમાં જે કામગીરી બજાવી હતી તે બાબતમાં ઇનામ મળવા બન્ને બાઇઓને ઉમેદ હતી છતાં વિદાય વખતે રૂપીઆ દસ ચાંદલાના મળ્યા તે તેજ બંદાય થઈ ખિન્ન થયું અને નોકરી તે નો...કરી...જ એમ બન્નેને લાગ્યું.

ખીજી વાર પછુ વરસની અંધણીથી રૂપીઆ ૩૦૦ અને ૨૦૦ ના પગારે બન્ને બાઇઓ કે જેને ત્યાં નોકરી પર આવ્યા, આ મુજબ પુરી કરી દેશમાં જતાં સ્ટીમરમાં બેઠા પછી નાનાલાલ બાઇને ધંધેથી પછુ હિંમતથી બન્ને બંધુઓ પ્રવાસ કરી મુંબઇ આવ્યા ત્યાં મુંબઇના પ્રસિદ્ધ નરસિંહ પોપટમુરારી વાલે સારવાર કરી પંદર દિવસમાં આરામ કર્યો પછી વળી ફરીને બન્ને બાઇઓ શેડ તરફથી મુસોનની કુફ વારસીક રૂપીઆ ૬૦૦ અને રૂપીઆ ૪૦૦ના પગારે મેંગલોર આવ્યા. એ વખતની બંધણી પુરી કરીને બન્ને બાઇઓ મંવત ૧૯૬૧ માં દેશમાં ગયા પછી શિવસંકરભાઈ બહાર નીકળ્યા નહિ અને નાનાલાલ શેડ ઇમાગતીમાં વારસી રૂપીઆ ૫૦૦ ના પગારે ફરી મેંગલોર આવ્યા આ વખતે એમને મુંબઇ અને મદ્રાસ વગેરે તરફ ખરીદ કરવાનું કામ મળ્યું અને મુંબઇ ખાતેની પેટી પછુ ૭ માસ સુધી ઇમાગતી પડી બાદ દેશમાં જતી વખતે એ શેડીઆએ કામગીરીથી ખુશ થઈને રૂપીઆ ૫૦૦ પ્રાપ્તો બદલીમ આપ્યા ! !

નાનાલાલભાઈ દેશમાં આવ્યા પછી બાબતનેજે શિવસંકર ભાઈ ફરી મેંગલોર આવ્યા અને ત્યારબાદ પોતેની બિગારીથી સ્વર્ગવાસ પામ્યા. આ માફા બતાવથી પછી વડીલોએ નાનાલાલભાઈને પરદેશ જવાની ખર્ચ કરી તેથી દેશમાંજ કંઈ રોજગાર કરવાનું નિશ્ચય થયેલ.

આ વખતે માણુવદર દરબારને એક દેશી નાચું જલે એવા માણુમની જરૂર હતી તેથી ત્યાંના દિવાનને મળવા ગયા. આ વખતે મગનનાથ મુંદરજી જુનાગઢવાળા દિવાન હતા તેમણે જવાબ આપ્યો કે પરરાજ્યના માણુમને નોકરી નહીં રાખીએ. એ જવાબ મળતા નાનાલાલ ભાઈએ ધરતો વેપાર શરૂ કર્યો.

આ વખતે નાનાલાલ ભાઈનાં ધંધલું અને હિંમતની કસોટીને હતા પછુ વેપારમાં શરમ અને ક્ષોભ એ તો મેંગલોરે તમજ્યાં હતાં એટલે સરકારના રહીશ મોદ ચતુરવેદી બેચર નરભેરામ સાથે ભાગમાં ફાઉદ શેડ મેમણને ત્યાંથી સામઘાં મરચાં ખરીદી ને તેના કાથળા ઉપાડી ગામડે ગામડે વેચવા જવાનો સંધા શરૂ કર્યો ! !

આ દરમ્યાન શેડ ઇલાહીમ એલીઆસને મુંબઇ પેટી બોલવાનો વિચાર થયો તેણે નાનાલાલભાઈને આમદથી મુંબઇ બોલાવ્યા પછુ પિતાજીએ રસ્તે આખી નહીં હેવડે શેડ મજકુરના મુતીમ સુલેમાન મુરમાકમદ કુતીઆણામાં હતા તે જિંદ ઉપર ચડી નાનાલાલ ભાઈને બોલાવવા આવ્યા પિતાજીને સમજતી મુગધમાં રૂપીઆ ૬૦૦ ના પગારથી તે શેડમાં નોકરી નોંધાવી મુગધની પેટી બોલી. ત્યાં બે વરસ સુધી કામ કયું પછી તે

મદ્રાસ ઇલાકાતું દિગ્દર્શન.
“મલબાર સમાચાર” ની દ્વિતીય વાર્ષિક બેટ.

Shriyut Nanlal Govindji Sheth, Udupi

શ્રીયુત નાનાલાલ ગોવિન્દજી શેઠ, ૨૧ વાહુબળથી આગળ વયના કાવ્યજ્ઞ પ્રતિષ્ઠિત વેપારી હિંદિય

કામમાંથી ફારક થઇ નાનાલાલભાઇ દેશમાં આવ્યા તે વખતે પાંચેદવાળા શેડ કદવાણુજી રામજીના દીકરા શેડ વેલજી ભાઇની માણાવદરમાં દૂકાન હતી તેનો ભેટો થયો અને રોજગાર સંજોગી વાતચીત થતાં ગેંગલોર પાસે ઉરિપિ ગામ વંપારનું અણખેરેલું મથક છે એમ નાનાલાલભાઇએ મત આપ્યો, વખત નહીં ખોતાં શેડ વેલજી ભાઇએ પોતાના પિતાજી કદવાણુજી શેડની સંમતિથી નાનાલાલભાઇ સાથે ભાગીદારીનું કબજત કર્યું અને બન્ને જણ મુંગઇ આવ્યા. મેસર્સ બાનુશંકર રિસોઇઝ ડેપુટીવાળા મુંડયા બાનુશંકર કૃપાશંકર આ વખતે મુંગઇમાંજ હતા તેમના સાથે નાનાલાલ ભાઇને ગેંગલોરના વસવાટથી કોટુંબિક સંબંધ હતો તેમના સાથે વેલજી ભાઇ ઉરિપિ આવ્યા અને નાનાલાલ ભાઇ મુંગઇમાં ખરીદી માટે રોકાયા. સંવત ૧૯૬૫ માં નાનાલાલ વેલજીના નામથી ઉરિપિમાં કાપડનું કામકાજ શરૂ થયું.

આ પંત્યાલો વેપાર સંવત ૧૯૭૬ સુધી ચાલ્યો તે દરમિયાનમાં વેપાર ધણો ધમધોકાર વધ્યો પ્રતિષ્ઠા અને ગ્રાહકોની ભેદપ્રિયતા પુષ્કળ જાણ્યાં અને નાણું પણ સારું મળ્યું જાદમાં બન્ને ભાગીદારો રાજી ખુશીથી જુદા થયા અને પોતપોતાનું કામ અલગ અલગ શરૂ કર્યું.

સંવત ૧૯૮૦ ના ભાદરવો માસમાં શ્રી નાનાલાલ ભાઇના પિતાજી સ્વર્ગવાસ પામ્યા તેમનું ઉતર કાર્ય દેશમાં સારી રીતથી કર્યું.

દેશમાં માણાવદર ગામે શ્રીયુત નાનાલાલ ભાઇએ રહેવાનાં ધણું સારાં મકાનો અચૂકયા અને તેનાં વાસ્તુ કાર્યના પ્રસંગ ઉપર માણાવદર અને સરધારનાં રાજકુટુંબને ખાસ નોતપાં.

ઉરિપિમાં પણ પોતાનીજ બિલકતો છે. બાલપણમાં નોકરીનાં અનેક કષ્ટો પેદી હતાશ ન થતાં ઉમરો આગળને આગળ જીવનની પ્રગતિ કરી સ્વ આકૃષ્ણથી લક્ષ્મીમાન થનારાના ઇતિહાસોમાં શ્રીયુત નાના લાલ ભાઇનું પાત્ર એક ઉજ્જવલ રથાન છે.

તેઓ સ્વભાવે સુશીલ, માયાળુ અને સ્વદેશ હિતચિંતક છે. દેશી ગુજરાતીઓનું વિદેશમાં કેમ કદવાણુ થાય તેનો તેઓ સદૈરિત વિચાર કરે છે એઓ ભાગ્યશાળીને ત્યાં પુત્રો પુત્રીઓની પણ સારી લીધી વાડી છે.

પરમપૂજ્યપાદ મુનિમહારાજશ્રી ગંભીર વિજયજી મહારાજ.

૧૯૪૬-૪૭

આ જગતવદ્ય મહાત્મા છેલ્લાં ત્રણ વર્ષ થયા સારા દક્ષિણ હિદમાં ભગવત્ કરી મારવાડી ગુજરાતી અને ધરતર દેશીય જ્ઞેન તેમજ જ્ઞેનતર સમાજને ઉપદેશાચરતું પાન કરાવી રહ્યા છે તેઓ શ્રીના ગુરુ આચાર્યશ્રી વિનયસાધક સુરીશ્વર શ્રીની વિદ્વતા દેશવિખ્યાત છે ઉક્ત આચાર્યશ્રીએ ૧૯૫૮ માં આચાર્યશ્રી વિનય કમલ સુરીશ્વરશ્રી પાસે યોગે ગમે દીક્ષા લીધી હતી એઓ વ્યાકરણ, કોષ, કાવ્ય અને અલકારારિક શાસ્ત્રોમાં પારંગત છે સિદ્ધાન્તાદિકતું તેઓ આદ્યતીય જ્ઞાન ધરાવે છે મૂર્તિમંડન અને અવિદ્યાધિકાર માતૃક નામના પુસ્તકો એઓ શ્રીએ પોતાના પૂજનના વિદ્યાર દરમ્યાન લખ્યા છે એમની વક્તૃત્વકલાથી પ્રસન્ન થઇ ધરતીના શ્રોત્રને સંદગત આચાર્યશ્રી વિનય કમલ સુરીશ્વરજીના સુખ હરતે વ્યાખ્યાન વાચ્યરપતિનું બિરૂદ આપ્યું છે.

૧૯૭૫ માં પરિત ભેચરદાસે દેવદત્તના સળધેમાં વર્તમાન પ્રધાનિધી વિરૂદ્ધ એક પુસ્તક પ્રગટ કર્યું તેના વિરૂદ્ધમાં તેઓશ્રીએ સચેટ જવાબ આપ્યો ૧૯૭૭માં આત્મ લાભ પ્રકાશ સ્તવનાવલી નામનું પદ્યપુસ્તક અને મત મીમાંસા નોમનો ગ્રંથ પ્રગટ કર્યો કટોસજીના કાંકારશ્રી તપ્તસિદ્ધાંતે તેમના ઉપદેશથી પોતાના દલમાં થતી જીવહિંસા બંધ કરાવી.

૧૯૮૧ ના માગશર સુદ ૫ ને દિવસે આચાર્યશ્રી વિનયકમલસુરીશ્વરશ્રીએ આ મુનિમહારાજ તથા બીજા જ એવા સમય મુનિશ્રી દાનવિનયજી મહારાજને નણી અને મન્યામ પદ આપ્યાં અને બાદમાં બાણી સુકાને એ આચાર્યશ્રીએ આ પન્થાસ શ્રી લાભક વિનયગણીને આચાર્યની પદવી આપી.

વહરાજ્ય રસમજરી નામનું બીજું એક નેરકૃત પદ્યપુસ્તક પણ શ્રી વિનયવંધી સુરીશ્વરશ્રીએ લખ્યું અને તે શાંક જવેર ભાઈ પજાજી અને રવન અણીમેન સુરચંદના તરફથી પ્રગટ થયું.

દાસમાં આ આચાર્યશ્રી મુજબમાં બિરાજે છે એમની પાસે બહોળું ગિરિમંડળ છે તેમાં મુનિ મહારાજશ્રી ગંભીર વિજયજી સુખ્ય છે.

મુનિમહારાજ ગંભીર વિનયજીના જન્મ સંવત ૧૯૪૫ માં શ્રી બોયણીનીર્મ પાસેના શાંભાસજી મામમ શ્રીમાળી યાત્રિના પ્રતિષ્ઠિત સદ્ગુરુસ્થ મેક કાવીદામ સાંકળચંદના ધર્મપાત્ર માત રમત્કૃતિય શ્રીમની દિવાળી બાદના ઉદરે થયેલો પ્રાથમિક શિક્ષણ તેઓ શ્રીએ માણસામાં લીધું ૧૪ વર્ષની બાલ્ય વયે ૧૯૫૮ માં કારગીરમાં નારાયણ માને આચાર્ય શ્રી વિનય કમલ સુરીશ્વરના વરદ હરતે દીક્ષા પામ્યા અને વિનયસાધક સુરીશ્વર શ્રીના ગિરિ મંડલમાં સ્થાપિત થયા બાદમાં ૨૩ વર્ષના દીર્ઘકાલ રૂપી તેઓ પોતાના સમય ગુરૂશ્રીની સેવામાં રહી ગુરૂશ્રીન આગાધ જ્ઞાનને લાભ સેવા પામ્યા અનેક શાસ્ત્રોનું અધ્યયન કરતાં ગુરૂ સાથે જ તેઓ વિચરતા હતા ૧૯૭૭ સંવત ૧૯૮૧માં આચાર્યશ્રીનું આગમન વડોદરા થયું. અહીંથી અતરવિશ્વ પાશ્વનાથની તીર્થયાત્રાએ જવાની આગ્રહ કમ આનંદેશ તરફ મુનિમહારાજશ્રી ગંભીર વિજયજી વિદલ્યાં.

મદ્રાસ ઇલાકાલું દિગ્દર્શન.

“અલખાર સમાચાર” ની દ્વિતીય વાર્ષિક ભેટ.

Pujyapada Muniraj Sri Gambhur Vijayaji Maharaj
The founder of the S I Humanitarian League, Madras.

પુણ્ય પદ મુનિ મહારાજશ્રી ગંભીર વિજયજી મહારાજ.
શ્રી હિંદુ ભારત છવરક્ષા મંડળી, મદ્રાસ—ના સ્થાપક,

મદ્રાસ ઇસ્ટાકાલું દિગ્ગજશ્રીન,
 “મલ્લનાર સમાચાર” ની દ્વિતીય વાર્ષિક મેટ.

જેન યુનિ મંડળ.

શ્રીમદ આચાર્ય વિજયનાંદ સૂરીશ્વરશ્રી મહારાજ.
 (શ્રી આત્મારામજી મહારાજ) ન્યાયાભેદનિધિ

શ્રીમદ આચાર્યશ્રી વિજયકમલ સૂરીશ્વરશ્રી મહારાજ.
 સદ્ધર્મપ્રદ્યુત.

શ્રીમદ ઉપાધ્યાય શ્રીવિરવિજયજી મહારાજ.

શ્રીમદ આચાર્ય વિજયદાનસૂરીશ્વર શ્રી મહારાજ.

અહીંથી આ પ્રતાપી પુરુષનો પ્રકાશ થાય છે. અત્યાર સુધી તેઓ ગુરૂશ્રીની આગળ ઢંકાએલા હતા પરંતુ એ સમર્થ પુરુષની વિદ્વતા અને જ્ઞાનને પામી પ્રકાશ કરવાનો તેમને હવે અવસર મળ્યો.

વિહાર કરતાં કરતાં ભ્રમરાવતી, ધનજ, દરિયા મોતીનાગ, ધામણ ગામ, ભાંડક, હિંગણધાટ, વગેરે સ્થળે વસતાં અસધાની વ્યક્તિઓમાં કુસંપને પોતાની પ્રગટ વિદ્વતાથી વિદ્યાર્થી, ધનજ અને ધામણગામમાં મહિરની પ્રતિષ્ઠાઓ કરાવી, ધનજથી મુનિશ્રીના સદ્ગુણોથી ગં. સ્વ. સદગત જન્મના બાપએ છત્રી પાલતો સંધ દાઢ્યો, અંતરિક્ષ પાર્શ્વનાથની યાત્રા કરી ગુરૂશ્રીની આજ્ઞા મેળવી તેઓશ્રીએ બાલાપુરમાં આતુર્ભાસ કર્યા, ભાં મહારાજશ્રીના ઉપદેશથી શેઠ લાલચંદ બુલાલચંદે રૂપીઆ પંદર હજાર ખરચી શ્રીશ્રી સ્થાનક તપ આરાધનાનું ઉત્તમ કાર્ય કર્યું. પછી બાલાપુરના પ્રતિષ્ઠિત શેઠ હરિસિંહાલ પાનાચંદ જેમના સુપુત્ર શેઠ સુખસાલનાથે જ્ઞાનરસી મેઘરૂદ્રેના જ્ઞાનવન્ત હોદ્દા ભોગવે છે તેમણે મોટા ગ્રામક સમુદાય સાથે આ કુટુંબાદ્યની નીધ યાત્રાની તંબધારી કરી. એમના તરફથી આગ્રહ ભરી વિનંતી થતાં મુનિમહારાજશ્રી પણ એ યાત્રાએ સંમત થયા. ત્યાંથી તેઓ વિહાર કરતાં કરતાં દક્ષિણ હાલદરાખાદ આવી પહોંચ્યા.

મહારાજશ્રીની વિદ્વતા સાંભળીને ગંતુરનો સઘ આતુર્ભાસ કરવા પધરાવતો વિનંતિ કરવા આવ્યો. પણ હાલદરાખાદ વાસીઓનો અત્યંત આગ્રહ હોવાથી આતુર્ભાસ હાલદરાખાદમાં જ થયું ત્યાં બોલારામ બળરમાં આવેલા જીર્ણ મહિરનો જીર્ણોદ્ધાર કરાવ્યો. મહારાજશ્રીનાં અગાધ જ્ઞાનથી મુગ્ધ થઈ જ્ઞાનિકવાસી અને જૈન બાપજીએ પણ દેરાવાસી બાપજીના ધર્મકાંચમાં પૂજા ઉત્સાહથી ભાગ લીધો અહીંયા બેઠવાડા અને મદ્રાસ એમ બે જગ્યાએથી મહારાજશ્રીને પોતાને ત્યાં પધરાવવાનો આગ્રહ થયો. બન્ને જગ્યાના સંધ વચ્ચે પુષ્કળ મેચતાણ થઈ, આખરે મદ્રાસમાં બહોળો સમુદાય હોઇને કેટલાક ધાર્મિક કાર્યો થવાની પૂજા મંજવતા હોવાથી મહારાજશ્રીએ મદ્રાસ જવા નિશ્ચય દર્શાવ્યો. મદ્રાસ વિશેષ દૂર હોવા છતાં રોજના ૨૫-૨૫ માઇલ ચાલી મુનિ મહારાજશ્રી મદ્રાસ પહોંચ્યા, ત્યાં મદ્રાસ વાસીઓએ આ મહાત્માનું ભારે ઉત્સાહથી સ્વાગત કર્યું.

મદ્રાસમાં મુનિમહારાજશ્રી ગંભીર વિજયજીએ પોતાનાં જ્ઞાનાચૂતના ભાવથી સકલ જનતાને બાદે મુગ્ધ કરી દેસસરજીમાં નિત્ય પ્રવચન અને કેટલાંક જાહેર સ્થળોએ જાહેર ભાષણો આપી તામિલ તંબલજ અને કર્ણાટકના પ્રસિદ્ધ વિદ્વાનોને પણ મોહ પમાડ્યો.

આ વિદ્વાન મહાત્માએ મદ્રાસમાં શ્રી દક્ષિણ ભારતીય જીવરક્ષા પ્રચારક સભા સ્થાપન કરી, શ્રી વિજયલક્ષ્મીસ્ત્રીશ્વર જૈન પાઠશાળા અને વાચનાલય ખોલાવ્યાં. મદ્રાસની પાંજરાપોળની આયિક સ્થિતિમાં રોકા દેવાને રૂપીઆ ૨૫ હજારની સારી રકમ અપાવી. પત્નીસ હજાર રૂપીઆના ખરચે એક જૈન ધર્મશાળા સ્થાપન કરાવી દક્ષિણ હાલદરાખાદનાં જીવરક્ષા મંડલ અને જોસલમેરનાં જીર્ણ પુસ્તકાલારકમાં પણ સારી મંદર અપાવી.

મદ્રાસનું આતુર્ભાસ આમ ઉજ્જવલ બનવાની પછી બેંગલોરના શ્રી સંધના આગ્રહથી તેઓશ્રી

બેંગલોર તરફ વિચર્યા, આ વખતે મદ્રાસનો બહોળો જનસંમુદાય મદારાજશ્રીની ઘણે દુર સુધી સાથે : રસ્તામાં ખાસ ખાસ રથોએ ઠેરી સ્થાનકવાસી અને દેરાવાસી બે તફાની બન્ધુઓમાં મનોમાલિન્ય હતું વિદારી તેઓથી બેંગલોર પધાર્યા.

બેંગલોરમાં પણ ઘણાં ધાર્મિક કાર્યો આ મહાત્માના શુભ દરતે થતા પામ્યાં. મહુવા અને પાર્લણનાં વસતિ ગ્રહોમાં આર્થિક સહાયતા આપી. અહીં આ પણ શ્રીમદ્ વિજયલક્ષ્મીસૂરીશ્વરના નામથી પાટણ ખોલાવી અને દાદાવાડીમાં નવીન જિનમંદિર બંધાઇ તદ્દવાર થયેલું તેની પ્રતિષ્ઠા કરાવી. મદ્રાસના ધાર્મિક પ્રયત્નોના અનુરાગ મદારાજશ્રી તરફ અપ્રતિમ હોવાથી તેઓ મોટી મંજૂઆમાં બેંગલોર આવ્યા. મદ્રાસની દવારીમાં શ્રી જિન મંદિર નવું બંધાઇને તદ્દવાર થયું હતું તેની પ્રતિષ્ઠા કરવાની તે સાફ તથા બીજા વખત આતુર્માંસ ત્યાં કરવા માફ તેઓએ આગ્રહથી વિનંતિ કરી. પણ યુનિમદારાજશ્રીએ જણાવ્યું કે ગુરૂ આશ્ચર્યથી રબ્બ જોઇએ તેમાં સહુ જનોએ મળીને એક વિનંતિ પણ મોકલ્યા તેના કૃપામય ઉત્તર મળતાં સહુ લોક પણ રાજી થયાં અને મદારાજશ્રીનું બીજું આતુર્માંસ પણ મદ્રાસમાં નિશ્ચિત થયું.

આ તપોમૂર્તિની શરીર કાંતિ એક સમય આચાર્યના સરખાં છે તેઓથી ખાસ છાંચારી છે એમના વ્યાખ્યાનમાં ખંડન જેવી વસ્તુ હોતી નથી તેઓ મ જ્ઞાતમક પદ્ધતિથી સર્વ સિદ્ધાંતોનું પ્રતિપાદન કરે છે સ્વભાવે શાન્ત છે. હૃદય અસેમિ દયાળુ છે. યુષ્માનુરાગ એ એમના દિવ્ય આત્માની વૃત્તિ છે. તેઓ શ્રી વારંવાર એજ વટે છે કે. “ આ શરીરથી જે કાંઈ શાસન સેવા થાય છે તે એક માત્ર પૂજ્ય ગુરૂ મદારાજશ્રીના આશિર્વાદોના પ્રતાપ છે ” આવાં સાધુ રત્નો મંદ્રદાયનું ખરેખરૂં મુપણ છે.

શ્રી દક્ષિણ ભારતીય જીવરક્ષા પ્રચારક સભા—મદ્રાસ

તારીખ ૯ મી ડિસેમ્બર ૧૯૨૬ ના દિવસે શ્રી દાદાવાડીનાં વિશાળ યોગાનમાં જૈન તેમજ જૈનેશ જનતાની એક વિશાટ સભા પૂજ્યપાદ યુનિમદારાજશ્રી ગંબીર વિજયપણ મદારાજનું વ્યાખ્યાન સુણવાને મળી હતી ત્યાં યુનિમદારાજશ્રીએ જીવરક્ષા ઉપર પોતાનું રોમાંચક બાવણુ બારે જુરસા અને સમગ્રાં આત્મબળને દાખરીને આપ્યું તેથી ઉપસ્થિત સમાજનાં દિલ દયાથી ભરાઇ આવ્યાં. પણ જીવજંતુ પર મદ્રાસ ઇલાકામાં હિંસક લોક તરફથી યજ્ઞવતી ધાતકી પશુનાં વર્ણનથી આખી સભા ધરધરી ઉઠી તેમાં સામણી જેની પછીજ ઉતરાઇ આવી હતી એવા ક્રમગ દિલના સખી ગૃહરથ શેઠ યુવચંદણ દંસરાજે તેજ શણે સભામાં કિમાં થઇ ‘અહિંસા ધર્મના પ્રચાર અને જીવરક્ષાના કાય સાફ સંસ્થા સ્થપાય તો હું રૂપિયા ૭૧૫૧ આપવા તદ્દવાર છું’ એમ જાહેર કયું. આથી સમગ્રી સભા ઉપર બારે અમર થઇ. દાગર રહેલા બીજા શ્રીમતોએ પણ એકી સંસ્થાની સંસ્થાપના અને વ્યવસ્થા સાફ જોઇતાં નાણાંનાં ફંડમાં તડોતડ રકમો બારી આપી તેજ શણે એ

Sitting :- Munira Sa Gambhir Vajayji.

Standing from left : Mr. Latchand Dadha, (the Treasurer of the League), Thyappa Naidu, (Attender); Mr. Shyamji Shavji Modi, (Hon. Secy.) Mr. Devsee Moodchand (Hon. Secy.); Muniswamy (Attender)

Sitting on the floor : 1. Arogyasami (Thabla man) ; 2. Suratsingh (Hormonist) ;

3. Mr. J. Ramanathan (Propagandist) ; 4. Mr. Revashanker (Cashier).

ಶಿಲ್ಪಕರ್ಮಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ವಿಷಯಗಳನ್ನು

મહાત્મા હિંદુસ્તાન
‘મહાત્મા સમાચાર’ ની દ્વિતીય વર્ષિક ૨૦૧૨

Dhanveer Sheth Mukeshchandra Hansrajji
who has given a liberal donation of Rs 7151
to the League
દાન દી. ૭૧૨ રૂ ૭૧૫૧.૫૧ લેગ્યુ માટે

Shriman S Shrinivas Ayyangar,
President of the S I H League
શ્રી હિંદુસ્તાન સમાચાર માટે
શ્રીમાન્ શ્રીશ્રીશ્રી અય્યંગર-માટે

સરથા સ્થાપનાનો નિર્ણયો તે સરથાનું નામ શ્રી દક્ષિણ ભારતીય જીવરક્ષા પ્રચારક સભા-મદ્રાસ
ચેન્નાઈમાં આપુ એને ગીજી દિસે પુન્યપાદ મુનિમહારાજશ્રી ગણીરવિજયજીના શુભ હસ્તે આર
પ્રવી મુકનામાં આપી

અહિસાનો ઉપદેશ કરવો, માસાહાર ત્યાગથી ચના દાખો માસાહારી જનતાને મમજાવવા, દેનિઓને ભોગ નિમિત્તે થતી છાહિસા રેઝવાને હરેક શાત અને કાયદેસર પ્રવરતો કગા તેમજ મધ એવાજ ખીજ ઉતોજક ખાનપાનના દુ રિસનમા સપડાયેની વ્યક્તિઓને યોગ્ય જ્ઞાન આપી દુરસનથી રૂપી એ આ સરથાના હેતુ છે

ઉપમા હેતુઓ મર લોનના સાફ મદદા સહેર અને તેની આમપામના પરાઓમા સરયા ન
 ધ્યાનપાન કરો અને ભજન મડગી રાજ ફરે છે માસાદાર, મધપાન અને પશુમલિનાન કરતા રોકનાને
 સમાજમા વ્યક્તિગત સગળુની અપાન છે અને આમ સમજીતીથી જે વ્યક્તિ ઉક્ત માગતોને પરિત્યાગ
 ખુશી ગતાવે છે તેની પાસે પ્રતિષ્ઠા લેવરાની પ્રતિષ્ઠા પત્ર પર સહી કરાવી લેવામા આવે છે જાહેર ધ
 મેગાઓ અને ઉત્સવોમા દરદેરીઓને ભોગ આપવા નાકાને છુદ્ધિસા થા છે ત્યા જઈ ઉપદેશો, ભજનો
 સંગીતો દ્વારા હિસક જાતામા દયા દેવાની છુવોને ઉગારી લેવામા આવે છે છુદ્ધના પ્રતો હમદદી ધરા-
 વિદોને પાસે રાહેરમા જાહેર લાપલેઓ આપનામા આવે છે તેમજ પ્રમોગોપોત મેજીક લેન્ટર્ન અને બાયો
 મારફત અહિસા ઉપદેશાત્મક દેખાવો જનતા આગળ રજુ કરવાની ગોદજણ થાય છે કોનેજ અને હાઇર
 લાયાઓ પામે છુદ્ધરક્ષા સબધીના ઇનામી નિર્દોષ લખાનામા આવે છે પ્રચાર કાય માટે નાની
 કાઓ હસ્તપત્રો દિનાલે આટાનાના પોસ્ટરો અને એરી જાનનુ બીજી સાહિત્ય જુગી જુગી બાનાઓમા છે
 તેને છુદ્ધો વાગી જાહેર પ્રજામા છુદ્ધરક્ષાનુ જ્ઞાન ફેરવવામા આવે છે જાનારો પર ગુજરતા ધાતકીય
 બનાવોના હેવાન યોગ્ય સત્તાનાળાઓને પહોંચાડી ગુજરતા ધાતકીયજીભાયા પશુઓને રાહત મળે એવી
 પ્રેરી કરવામા આવે છે

સમાના મતીએ ભજન મંડી સાથે જ નાના ધણા ભાગોમાં પુનઃનૌ શ્રીપદેશ્વર વેનોર
મેળોને વગેરે સ્થળોએ જઈ મર્યા પ્રત્યે સારો આદર મેળો છે ગન્તુર, મેઝાડાં તિરેવોનીતુર અને
નીના વારપિક મેળાઓમાં જઈ પ્રચાર કામ કંઈ છે કાષ્ટાકર જઈ પશુ સારો પ્રચાર કરો અને અ
સંકાપતા મેળો પેરીઆપાવવમ ખાતેના એવમાં ભજનનીતા મેળા પ્રવે પ્રતિવર બલિાન નિમેરો કામ
તા સાતસો જીવેને અજન પ્રાપ્ત કુગચ્છુ છે આ મર્યાના સાહિત્યમાં મેળોની ગોરક્ષક મંડીને ચિક
ચિરપોર્ણિમાના મેળામાં થતી જીવહિસા સ્થાને પ્રમાણ કરી અનેક જીવેને ઉગાપો છે આરચી કન
પોન્નેરી મર્યા, મકમ, સત્તવેકું નાગનપુરમ, ઉતુ કોટાઈ અને તિરુનતુર વિગેરે અનેક સ્થળોએ સર
ભજન મંડી અને ઉપેશોએ ફરી પ્રચાર કામ કંઈ છે એ રીત્તન ગાલેરકાપ કાઉન ચિમેર, ડિ
મેન્ટર અને નિનેમાં મેળેસીકના માનીકાએ સર્યાના પ્રચાર કામની કિ મો જનના આગળ જીવ કરી સર
કામમાં વારે મદદ ફરી છે શ્રીમતી કમતાડી ચેપોપાયાવ શ્રીમાન ની વી કસાણેશ્વર મુકીમાર, અ

મદ્રાસ ઇન્સાફાલુ ટિગ્લેશન
 “સનનાર સમાચાર” ની દિનિય વાર્ષિક શેદ

Shrimati Mann ben wife of
 Shrinath Aiyar, Jethu
 શ્રીમત માન બેન વાઈડ શ્રીનાથી આયરના,
 જથુદેર

Shrinath Aiyar, Jethu
 Mangalore
 શ્રીનાથ આયર જથુદેર મંગલોર

સી. એન. સુત્રેંગ મુડલીઆર, મિ. એલ. એલ. સુન્દરરામ, મિ. એસ. સત્યમર્તિ જેવી આ દેશની પ્રતિભાશાળી વ્યક્તિઓએ આ સંસ્થાની જાહેર સભાઓમાં વ્યાખ્યાનો આપ્યાં છે અને પ્રમુખ સ્થાનો શોભાવ્યાં છે. દિવાન બહાદુર પી. પરંકુશમ નાઇકુ શાફ તામિલ અને અંગ્રેજી પત્રિકાઓ લખી આપવાની સાહિત્યિક સહાયતા આ સંસ્થાને કરે છે.

ટેનાલિ અને તેની આસપાસ થતી ભેંશમાર જીવહિંસાથી કચ્ચાઇને ત્યાંના મારવાડી જૈન ભાઇઓએ આ સંસ્થાને પ્રચાર કરવા આવવા નિમંત્રણ મોકલ્યું તેથી સંસ્થાની ભજન મંડલી ત્યાં ગઇ. સ્વામિ શુક્લાનંદ ભારતી અને મિ. ગોપાલકૃષ્ણ બી. એ. એ. આ મંડલીનું આગેવાન પદ લીધું તેઓ જાન્યેનુ ધરો પશ્ચિમ સહી પ્રચાર કાર્ય કર્યું. એક મહાન સભામાં ટેનાલિ મ્યુનિસિપાલિટીના ચેરમેન શ્રીમાન રામસ્વામિ ચૌધરીએ સંસ્થાના ઉપદેશકોથી પ્રસન્ન થઇ પોતાની હદમાં થતી જીવહિંસા સદંતર બંધ કરાવવાનું જાહેર કર્યું અને શહેરની પ્રજાએ પણ કાયમ આટું જીવહિંસા નહીં કરવાનાં વ્રત લીધાં.

કૃષ્ણલીના પ્રજાએ પણ ત્યાંનાં મરીઅમ્મલ મંદિરમાં ભરાતા જિળા પ્રસંગે જીવહિંસા નહીં કરવાની પ્રતિજ્ઞા લીધી છે તાંદિયોટીપુરનાં શિવમંદિરમાં અપાતા પાડના બોમને અટકાવવા સાફ આ સંસ્થા તરફથી પ્રચાર કાર્ય થયું છે.

આ સંસ્થા તરફથી લખવાયેલાં નિબંધોમાં મદ્રાસની પ્રિન્સિપેસી ફાલેજ તથા પચ્છપ્પા ફાલેજનું વિદ્યાર્થિઓ તેમજ કુળકોનમ્ અને જાન્નેજ ફાલેજકુલના વિદ્યાર્થિઓ અને કુમારી એન. કલોડિઅસ નામનું ખ્રિસ્ત વિદ્યાર્થિનિએ ફનામે મેળવ્યાં છે, દશર. ઉપર દેશી રાજ્યોમાં થતી જીવહિંસાને બંધ કરાવવા દેશી નરેશો જોગ તથા આ સંસ્થા પ્રત્યે સદાનુશ્રુતિ દર્શાવી પોતાનો યોગ આપવા દક્ષિણ હિંદના મહાધિપતિઓને વિનંતિ પત્રો મોકલવામાં આવ્યાં છે. શાળાઓમાં જઈ સંસ્થાના ઉપદેશકોએ બાળકો સંમુખ દયા ઉપર ભાષણ આપ્યાં છે, સંસ્થા તરફથી જુદી જુદી જાતના સાહિત્યોમાં ૫૦ ઉપર પુસ્તિકાઓ પ્રગટ થઇ છે. મિ. એલ. એલ. સુન્દરરામ એમ. એ. એ. આર. (ઇકોનામિક) એસ (લંડન) લિમિતેd Co-op protection in India નામનું પુસ્તક ધણું વખણાયું છે. તે મહાશયે સદરકુ પુસ્તક સંબંધીના સર્વ હકો આ સંસ્થાને સ્વાધીન કર્યા છે. મદ્રાસની એસ. પી. સી. એ. અને લીગ ઓફ યંગ નામની બે પ્રતિષ્ઠિત સંસ્થાઓ આ સંસ્થા સાથે કામમાં સદાયે સહકાર કરે છે. સંસ્થા ૯૦ સભ્યોથી શરૂ થઇ હતી આજ આ સંસ્થાના ૨૦૦ સભ્યો છે.

સંસ્થાનો હિમાબ મિ. એમ. કે. ડાકેર બી. એ. એ. એ. એ. એ. મહાશયે તપાસી સંતોષ કર્યો છે. સંસ્થાના પ્રમુખ દેશનેતા શ્રીમાન એસ. શ્રીનિવાસ આયંગર છે. ઉપપ્રમુખો શ્રી મોહનતાલજી ચૌરડીઆ શ્રી અમોલબચંદ્ર ચેલ્લા, શ્રી સુબલાલજી સમદડીઆ, શ્રી મોમરાજીજી કલેચર અને શ્રી હિંદુજી રામાજી છે. શ્રીમાન સાલચંદ્ર દદા ખળનગી છે. સંસ્થાનો ટ્રસ્ટીમંડલમાં શાહ અનંચંદ્રજી માનમલ, શાહ સુબચંદ્ર દત્તેશ રાજજી, શાહ સુબલાલ સમદડીઆ, શાહ સુલાબચંદ્ર ગજનાજી અને મેમર્સ નાગજી પુરોહિતગી કપની છે. સંસ્થાની કાર્યવાહિનિ સમિતિમાં ૪૦ સભ્યો છે શ્રીયુત શામજી રાવજી મોદી અને શ્રી દેવશી આઇ મુમયદ આ સંસ્થાના અવજનનિક મંત્રીઓ છે.

મંદાસે છલાકાતું દિગ્દર્શન.
“મયનાર સમાચાર” ની દ્વિતીય વાર્ષિક બેટ.

Kumari Sharadadevi, Kumari Gulab and Shrimati Vidyaben
the daughters of Shriji Mavjee Jetha Dayaram, Mangalore

શ્રીજી માવજી જેઠા દયારામ મેઝતાર વાળાની પુત્રીઓ મોહા પુત્રી વિદ્યાબેન દેવલે,ક પામ્યા છે

૧૮૯૨ માં મેગ્સેરમાં અનાજ અને ફરીઆણના વેપારની પેદાશો તેમા મારી પ્રતિષ્ઠા મેળવી તેમજ ૫૧ પચ્ચ વચ્ચે મરતું ૧૮૯૮ માં દેશમા આવી શ્રી માવજીમજ અને ટમ્બુ બેનાં લગ્ન કર્યાં. બે બચ્ચાંનાં શુભ વ્યવસ્થા માંગલિક વાદમાં જન ખંભાળીયાની ગુણી ત્રાપિતી બોજા સાગામાં ફેરિયા ૨૦૦૦ ખરચી એક આનંદ ભાન નામનો સ્વચ્છમોજન કરવા બેસવાનો વિશાળ ખંડ બધાની આપ્યો.

મોડી સમૃદ્ધિ અને મારી જોડાજવાની બોગરી શ્રીમાન જોડામાઇ વાવડા ૧૮૦૨ માં રત્નવામ પામ્યા. એમોના ગુણી તારીફ ચાલ તેમ નથી. આખા આ પ્રદેશમા આવતા જતા શુજરાતીઓનું તેઓ આશ્રયધાન હતા. લીલી સુરી જોડ પ્રમુદ્ધપાએ આગળ વધ્યા હતા પોતાનાં પતિની શ્રી પ્રમુખકેદી કીતે આરે દેશમાં પ્રવરી હતી અને તેની માધુ મનોનો પધારા મધ્ય એક આગચુમા પડો રહેનો પચ્ચ તેનો કદિ તેમને અચ્ચમો આપ્યો ન હતો આ એક નાની સુરી વાત નહી

જોડામાઇ વાવડાના રત્નવામ નમો એમતા એમતા વેક પુત્ર શ્રી માવજી માઈનું વર ૧૭-૧૮ વરમનું હતુ. તેગો ગમ્મ શ્રીમત હસા માડા પોતાના પૂતોદરી જન જાનામા એમણે તાડકા છોરો એવો ન હતો એટલે વેપાર રોજગાર કમ અર્થ છે નહી તેનાં બેઠ પચ્ચ ખવર ન હતી પેકનું કામગીર જોડામાઈ પાહોણ જમણ હવે પરશેતમ નંદગમે મમળી લીડું નેઓ પચ્ચ જીવાન વધતા હતા પરંતુ શ્વસુરનું નામ તેમણે એવી ચાનાજીથી લયન્યુ કે એમની પ્રતેજામા લેઈ પચ્ચ માય આવવા દીરી રી કિન્નુ બારદ છંદો શું હોન છે તે માનવીની ળી સહાય નહી ૧૯૦૮ ની ફુલ રમ્મમા એ યુવેન પુત્ર મહામારી (પ્રેત) નો બોગ અર્પ અમલ વિદાય પામ્યા !!

પરજોક વાંમી પુરોતમજના પડી જોડા હવારામ વાવડાની પેઠાનું કામગીર મરતુ મુનેમોના હમ્મડ ગયુ થોડાક વરમો સુધી માણ્યો વસુ આ પુન્યવત્ની પેઠાનું કામ ચાલ્યું શ્રી માવજીમાઇ વિનામ વરમરમાં પડ્યા હતા એમના ધર્મલન શ્રીમતી મગીનાઇ બહેનમા, ઉચા કુળના અને ગમ્મ શ્રીમત હતા તેઓ પચ્ચ સામરીનાની જોડાજનાનીનો લાભ લેતા હતા. એ રત માણ્યો જમતા બાડ હમ્મર ભજન અને સાધુ સેવ પગવચ્ચ રહેતા હતા, એકમા એક વરચકા હેલે દિરમે પેઠીના વડા મુનેમે એકાએક વધમરી માવજી બાઈ ચાનક આપી મુનેમે કહ્યુ 'અને બીજે વધારે પધાર મગે કે માટે હવેરી આપી નોકરી નહી જોડએ.' આ સાંભળીને માવજીમાઇ તો દિડવજ જતી ગયા હિમાન કિરાય અને વેપાર વહીવટી બીનકુમળ ખજા નહી પચ્ચ તેણે હિમન હારી નહી, ધીરજ રાખી મુનેમજને સમજાવી પડાવી રાખ્યા. તે દિવસથી શ્રી માવજીમાઈ સંવત્રે લક્ષ પોતાનો વહીવટ સભાગરામા લાગ્યું થોડા મહીનામાં તે એ અગ્રુર મુરકે પોતાની પેઠીની નાની મોડી મરળી વિગત જાણી લીરી અને તેવામા બોજાજોડે સદ્ગુ મુનેમનાં ચાનાજી ખીમાર પડવાનો દેશમાં તાર આપ્યો. એટલે મરતુ કામગીર ખંભાળી માવજીમાઇએ મુનેમને રજા આપી. મુનેમની ગેરહાજરીમાં રત્નવંદ કામ મમાળી લીડું. મુનેમજ પાત્ર આંગા એટલે એમને નોકરી ઉપરથી હાલમતી રત્ન આવી પાંચ મત વગમ પોને રત્નવંદ કામગીર કહ્યું પચ્ચ તેમા નોકરા પરના વિચારથી તુકસાનીમા ઉતરતું પડ્યુ અને તેમાં ૧૯૧૪ મા જમદયાળી યુરોપની લગ્ન હારી નીકળી એટલે વેપાર વહુઓ ત્યારે શ્રીમાન માવજી માઇને વિધાય

ક્યો હવે વધારે એકવામા માન નથી હમણાજ કામ આગળી સરવેને સુમાવવા જોઈ છે તે વખતે આગ મેટમા ચડત થતા ગળ્લરમાથી સોપારી વગેરે ૨૦-૨૫ હજાર આશરેનો માલ આવેન તે સારંગો રાતોરાત મરને વેપારીઓને તા પાકો મોકલાતી આપો, આશરે એક સાબનો માલ મતમારથી આગમેટમાં ચડત થતા આવેન હવો તે મગે માન પડાનમા બની રાખ્યો રહેને રસ્તે જે જે માલ અતારા હતા તે તે માનના માનીકાને પોતપોતાના માલ સલામી લેવાને તાર આપ્યા એ રીતે મંત્ર વાતનો બદલાવરત કરી સરવે વેપારીઓને બેનારી બની રિથતિ જાહેર કરી એક ચાર દાનરના વેપારીઓની કમિટી નીમી હિમાન તપામરાગે હિમાન તપામી સરવે સામાન વેચી જેમા ધર વાર, ગાડીલોડા મગ્યાના પારણા ધનું રાચગચીત સંગુ મુખી દષ એક મામતી બદર સુકાદો કર્યો મહુ લેણુગરો પસેગી સુકને રસી લઈ જી ૧૧ વડીલનો નીકામ કરી ૧૯૧૫ ના ફેબ્રુઆરી તા ૧૫ મીસા નવુ કામકાજ ફરીને જી ૧ નામ તિજ ચાનુ કપુ

હિમાનની પતાવટ થતી હતી ત્યારે સ્થાનેક બાનેતી એક માતમર મેમજી પેદીએ શ્રીધુત માવજી ભાઇન પેનાતી ગાયે મેગાઇ જાતી માગળી કરી રાનુ મેરો ગેમી મેરે કૃત તાગામ નેરો "મે મારા પેનાજનું નામ રાખવા બેબ લીધો કે જો રાગીમુત થયો ના તો કે નહીતો પડી બાપતી માગળી રીકારીસા "

છેરે છથરે મહુ માગ તાન કરા પુત નરો રડીલ નજાન બધા ગાયે ચાનુ યો એ તાતન આજ ૧૩ વરમ થતા કે એ પુનવન્ની પેડો પાડી જેતી નેતીર આને કે હિન્દના દેશાવરોમાજ માલ મોક થવા મગાવવા ઉરાત યુગેપ અને અમેરેકાના દેશોમા પશુ માનતી આાત નેકામ કરવાનું કાન પશુ હાં આ પેદી કરી રહી કે દેશી સ્ટીમર કમ્પનીઓ અને વીમા કમ્પનીઓની એજન્સીઓ પશુ આ પેડોને હસ્તક છે.

શ્રી માવજીના મૃદપત્નિ સા શ્રીમતી ગણી મહેત એક મહુ ઉચા ખાન લન કુળના મેગી કે તેમન દાનઓના વખતની દારમાની યુગી સ્થતેતી પુનાઇ એમ ૧૧ પેટીસમા ચાની આવે કે તેઓ માત્રે શિશુ પામેના સગીનગો રોબ ધરાવતારા, હિમત શાગી અને જાહેર સામાજક કાપ મા બાગ લેનારા કે મેગનેરન શિક્ષેન મહિનો સમાજમા તેમનું ઉચુ સ્થાન છે મેગનેરના શાર ૧ બરન, લેડીઝ કનમ વગેરેના તેઓ સખ અને અમગવ્ય કાર્ય કરનારા છે

એમના જીવનના અનેક પ્રમંગો નોધવા જોગ છે પશુ તેમાંથી સર્વેજનલિન પ્રમંગ શ્રીધુત માવજી ભાઇની વાપારિક કદગી રિથતે વખતનો છે. પોતાના પતિ બહુ બીડમા છે અને એકાદ તાર કરવા જેટના નાણા પશુ હાથમા નથી એ વખતે હિમત શાગી બહાદુર બાનુમે એકના યુમત જાઇ પોતાનું જીવેરાત હર દાગીના વેચી લાવી રૂચેઆ બારતી પદર હજારની રકમ પતિના ચરણમા ધરી હતી પતિતી દુખી રિથતેમા એમણે વજાબુરુથો ત્યાગ કર્યો હતો પતિના મનનું શાન્તવન કરવા એમના શરીરની સંમાજ માટે એ વીરાગ નાચે અોક અખડ રાત્રિના ઉખારા કરેના, પતિ ઉપરાજાપરી જમના ઘેર ન આવે ત્યા સુરી અનજગ ત્યાગીને બેમનારા આ તપસી મહિમા શીતુ માવજીભાઇના એક બરેબારા આત્મીય મિત્રરૂપ નીવડ્યા છે

ગાં. ૨૫ જમના ૩૬મા તો તરફે દો કે બાચો હો, મમીરી હો કે કુકારી દો, એને તો સાધુ મને
સેવા, શ્રી કારકારજી પૂજા અર્ચના એ વિના એને આ સસારના કદ સહુ નકામા. આજ પછી એ સાધી
એ પૂન્યસ્થાનિ, એ દિવ્યાત્મા દેવી પુત્રના વાડીવજ્રદા અને બાગ બનલાને પરિવર્ણ એક નાના મુપકામા જ
નારહનની છાપી પધરાધી એમના જાજન કીર્તનમા નિમગ્ન રહે છે અને પેલા બાદવિધવા અગવતી રમુ બહેન
જમના સાથે જાણે ગયા! ગયા ૨૫૨૫ તે ગયા ૨૫૩૫ જ. મુએ મોએ માતાજીની પ્રભુ સેવામા સાધી સમી-
સહયોગ દષ્ટ રહ્યા છે

સૌ મં રહુ રહ્યા બહેનને સંતાનમા હાલ બે પુત્રીઓ છે. એક વડા પુત્રી ૨૫ સૌ. વિદ્યાબહેન
સત્તર વર્ષની ઉમરે વૈધવ્ય પામી પરલોક પામ્યા છે એ બહેન મેઘધારતી કન્વેન્ટ સ્કૂલમા ચાર અંગ્રેજી ધોરણ શીખી
ધણા સુશીલ નીવડેલા એ બહેનનો ગૃહસંસાર શુભળી ન્યાતના ધરેલુ પ્રધાઓની પરિરધતિમા સુખી નહી નીવડે
સૌ, છતાં એ સસારને નીલાપી લેવા એક મદાન વિદ્યાતામી સમાન વિદ્યા બહેને બે બે સહુ તે સધણુ આમે
અવાનું અહીંયા રથાને નથી. વિદ્યા સાક્ષાત સરસ્વતિની મૂર્તિ હતા શારદા સમાન હતા મૃત્યુ વખતે એ
બહેન વધધન્ય પામ્યા હતા અપસાન કાલ વેળા એમના કરીરને પિતાજી ચંદન અને કેસરનો લેપ કરતા હતા,
ત્યારે એ વિદ્યા વહેલા કે “બાપુજી હું વિધવા, ગદને આ સુગંધી લેપ શા સાફ? મને તો કરમ જોઈએ
હું દો સન્યાસિની છું સસારિણી નથી, મને કરમ લગાવો. કેસર કરગુરી ગહેવા દે મારો આત્મા એથી સદગતિ
રહી પામે વરમધીજ અને શાન્તિ વળશે!”

જેઠા વાપડાની આગ્રીએ વાડી જાણે દિવ્ય ! ?

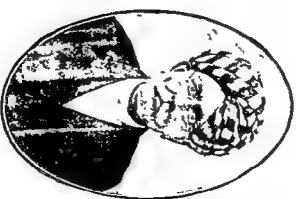
મદ્રાસ ઇલાકાનું દિગ્દર્શન.

[પ્રથમ ભાગ.]

ચતુર્થ ખંડ.

ઇલાકામાં વસતા ગુજરાતીઓની સંક્ષિપ્ત તાલિમ.

મહાસ હતાકાલું દિવ્યદર્શન
 “મહાભાર સમાચાર” ની દ્વિતીય વાર્ષિક જેડ

Rajvaidy a Narmy anji Keshavji
 Proprietor Madan Manjari Pharmacy
 Head Office :- Jamnagar, (Kathinwar)
 Branches :- Bombay, Calcutta, Madras.

ગુજરાત નીચાણુક કે શવર

મોરિંદ મહાભારતી કામચેલી, મદ્રાસ.

Late Sheth Veeunsee Chablaass
 The first cutch gold and silversmith
 and Jeweler in Madras.
 રમ શેઠ શિવમતી જ્વેલીયર્સ, મદ્રાસ.

મદ્રાસ ઇલાકામાં વસતા ગુજરાતીઓની સંક્ષિપ્ત નોંધ.

મદ્રાસ.

શેઠ વલ્લભદાસ તેજપાલ-હીંગ, લવીંગ, કપુર, જાપાનીઝ અને જર્મન કેસર તથા કસ્તુરીના વેપારી, ગોવિન્દપા નાયક રટ્ટીટ. મુખ્ય ઓશીસ-વડગાદી. મુંબઈ.

શેઠ હાજી હુસેન હાજી ગની-રેરાખી અને સુતરાઉ કાપડના વેપારી ૨૦૭-૨૦૮, દેવરાજમુદલી રટ્ટીટ પાક ટાઉન.

શેઠ વરજીવનદાસ હીરજી કમ્પની-ફેગર, હીંગ અને રંગના વેપારી, ગોવિન્દપાનાયક રટ્ટીટ. કુખકેનામ ખરેખર ઓશીસ; કરીકારા રત્નીટ. મદુરા ઓઈંગ; વાંગલકકક રટ્ટીટ હેડ ઓશીસ, વડગાદી મુંબઈ.

શેઠ હોટા ભાઇ ઝવેરભાઈ-સુતરના વેપારી-શાહુ કારવેડ.

શેઠ વિક્રમસી છગીલદાસ એન્ડ સન્સ-રથાપન ૧૯૮૩ માં ઝવેરી અને સોના ચાંદીના હાગીના બનાવનાર તથા વેચનાર નં. ૧૧૨ આઈના બજાર રોડ.

શેઠ માકમદ યુસા હાજી છાયાહીમ-કાપડના વેપારી નં. ૨ ગોગઉન રટ્ટીટ.

શેઠ હાજી છવા હાજી ખર્ખાસા એન્ડ કમ્પની-સુતરના વેપારી ૪૫ એન્ડરસન રટ્ટીટ.

ગોપાલજી આંપશીની કમ્પની-હીંગના વેપારી, નં ૨૧ ગોવિન્દપા નાયક રટ્ટીટ-ખરેખર ૬ રામનાથરોડ મદુરા.

મેસર્સ રથામ એન્ડ કમ્પની-પરકયુમરીના વેપારીઓ રથાપક-શીયુત સામજી રાજી મોદી. જાનગર નિવાસી, વ્યવસાય રથાપન કચેરી સવત ૧૯૭૨ મા. નં. ૬૫૬૨ રટ્ટીટ.

ધી ગોમ્મે ટ્રેડિંગ કમ્પની-રથાપક શેઠ અબ્દુલ્લા અબ્દુલકરીમ એન્ડ કમ્પની-પન્દેરી કાપડના મોટામાં મોટા આયાત કરનાર પન્દેરી કાપડની મીસીના આડનાયા, ૧૦૨ દેવરાજમુદલી રટ્ટીટ પાર્ટાઉન.

મેસર્સ નાગજી પ્રયોતમની કમ્પની-છત્રીઓના ખાસ બનાવનારા અને વેચનારા, સુતરના મોટા વેપારી. રથાપક શ્રીમાન પ્રયોતમ અમરશી અને શ્રીયુત નામજીભાઈ અમરશી-કચ્છ માંડવીવાળા. હેડ ઓશીસ, ફલીકટ, શાખાઓ-મુંબઈ, મદ્રાસ વગેરે. મદ્રાસના સુતર ખાતાના મુનમ-શી. દેવશી મુલચંદ શાહ. મદદગાર શ્રી. સાન્તદાસ નારાયણજી છત્રી ખાતાના મેનેજર શ્રી. વલ્લભજી દેવકરજી ઠેકાણું-છત્રીઓની કુકોનો નં. ૨૧ આઈના બજાર અને નં ૨૩૭ ગોવિન્દપાનાયક રત્નીટ સુતરના કામકાજની પેટી નં ૪૬૬ શાહુકારગેડ.

શેઠ હસમાધ્વભાઈ ચુલામહુસેન-ચામડા ઉન અને બાલના વેપારી નં. ૧૫ સીડનહેમ રોડ-પેરીમેટ.

શેઠ મહમદઅલી ફઝલઅલીની કમ્પની-હાડવેર મરચન્ટ. નં ૨૬ પેરીઅન્ના મિલ્કિ રટ્ટીટ.

મેસર્સ હામોદર એન્ડ કમ્પની-(ભાવનગરવાળા) આયુવેદિક દવાઓ વેચનારા-હિન્દમા મશહુર ચએલી જથ્થાપક દવા બનાવનારી ઝંકે ફાર્માસ્યુટીકલ વર્ક્સ લીમીટેડ-મુંબઈના મદ્રાસ ઇલાકાના એજન્ટ. નં. ૬૦-૧ નજીનીઅપ્પા નાયક રટ્ટીટ.

મેસર્સ શેખ મહમદઅલી એન્ડ સન્સ-હાડવેર, લોખંડ, સિમેન્ટ અને મિલોના માંચા કામના વેપારી નં ૪૬ મુયુમારીચેટી રટ્ટીટ.

શેઠ એ. એમ રહીમ ભાઈની કમ્પની-ગ્લાસ, લેખ અને એનામકવેરના વેપારી-નં. ૧૭૧ ઓડવે.

શેઠ વાલજી કાનજીની કમ્પની-સુતર અને કાપડના વેપારી, અને શરફી, નં. ૨૩૫ ગોવિન્દપા નાયક રટ્ટીટ, મુંબઈમાં એજન્ટી છે.

મેસર્સ એ. આહમદઅલી એન્ડ કમ્પની-હાડવેર, સાચા કામના વેપારી મિલ રોડર સંધાયર્સ મુનિસિ પલ કેન્દ્રેકદસ અને કમીશન એજન્ટ માલીકા-રોડ મકમદઅલી ચુલના નજરઅલી, મેનેજર શેઠ અકબર અલી મુન્ના નજરઅલી નં ૨૫ લીંગાચેટી રટ્ટીટ.

ખાન બહાદુર શેઠ વાલજી વાલજીની કંપની તેલુટીઓ બનાવનાર ખાણોના માલીક, કોનસાના વપારી અને દેશી નીપજના મોગ પાના પર નિમગ્ન કરનારા ટલિગ્રાફ્સ-રેલ્વે એજન્સી-૧૩૩ ઓહિવે

શેઠ એમ નાથરી એન્ડ કંપની-હાર્ડવેર મરચ-ટસ ટેકાણ-લીગાયંતી રટ્ટીટ

શેઠ ગોકુલદાસ શિવજીની કંપની-ફળ, ગેવો, હીચ, કેસર અને કપુરના વેપારી, નં ૬ એ ગોવિન્દજીખા નાથક રટ્ટીટ

શેઠ ગોકુલદાસ જમનામની કંપની-સુતર અને રેશમી કાપડના વેપારી તથા ઝીરાન એજન્ટ સંચાલકો દીપ્ત શેઠ પ્રસોત્તમજી ગોકુલદાસ, શ્રી ૦ જમના દાસ હારમદાસ અને અમીયદ હાર દાસ નં ૨૨૯ વાહના બનર રોડ

શેઠ હેમચંદ્ર દેવચંદ-અવેરીંગો, સોના ચાહોના દાગીના બનાવનાર અને વેચનાર તથા દરેક જાનનું કમીસનનું કામ કરનાર સોના ચાહો અને ઝેરગત પી કુમાર નં ૧૭૫ ચાહના બનર રોડ કમીસનનું કામ કાજ કરનારી પેટી નં ૪૩૩ ચાહના પેટી-૧૯ બી વિ ટોરીઆ રટ્ટીટ-વૃત્તિકારીન

શ્રીયુત જેમાર વિક્રમશી-સોના ચાહોના દાગીના બનાવનાર વેચનારા અને ઝેરગતો, નં. ૧૭૦ ચાહના બનર રોડ

શેઠ હારમદાસ ગમજીની કંપની-કાપડના વેપારી નં ૧૦૦ ગોડાહિ રતો

શેઠ જોટીલાલ બાબાજીજી એન્ડ સન્સ-કાપડના વેપારી નં ૨૮ ગોડાહિ રતો

શ્રીયુત જે એમ શેઠ-સેન્ટ તથા સોણના વેપારી ચાહના બનર રોડ, ચાહાઓ-ચુગા તથા કનખતા

શેઠ પી માસીમાલમદ શ્રીજી એન્ડ કંપની-તામવેર મરચન્ટ નં. ૬૭-૬૮ રતન બનર રોડ-પાર્ટાહિન

શેઠ એમ એફ નવરોજ-સેલીંગ એજન્ટ-ધી

રહેલી ગીત્સ કંપની લીમીટેડની ગી મ નં ૧ અને ચુગા ટેનીઆફ્રિક એડરેમ નં ૧૨૦૪ મેનેજર શ જગજીવન નાગજી-૧ ૯૬ ગોડાહિ રતો

મેસર્સ એમ મધુકુદીન એન્ડ કો-પ્રોપ્રીટરી, જે નાથક કોટગેટ રીડીંગ ઇન્ડસ્ટ્રી સિમેન્ટ અને જનર હાર્ડવેર મરચન્ટસ નં ૪ સેમ્યુકામ રતો

અમદુના અમુગ એન્ડ કંપની-રેથુદેન છાયા ના વેપારી અને મશકુર 'સંગર' આ ના મે ફેક્ટરસ નં ૧૫ બદર રતો

શેઠ ખટાહિ વલ્લભલાલની કંપની-રતના તથા કમીસનના વેપારીઓ નં ૨૦૮ ગોવિંદજી નાથક રતો ટેક ઓફીસ-ડગાદી-ચુગા

શેઠ સાધનદાસ ગોવિંદજીની કંપની-સોરી ફર્નિચર તારકેડાહિત કાનારી મખમલ જરીની ટોપીઓ પોશાક પાડીઓના વેપારી નં ૨૩ ચાહના બનર રોડ

આતક નિમહ શર્માશી-રથાપક રવ અમીટ શ્રી ગોવિંદજી હેડ ઓફીસ-જમનગર, શાખાગા ચુગા, કાપડા નસન, કરાચી પુત્રા, મદ્રાસ મેમલર કામો દિલ્લી, રીમાપુર વગેરે મદ્રાસ ઓફીસના મેનેજર રા એમ યુ પડયા નં ૨૬ ઓહિવે રોડ

શેઠ ચુગામ હુસેન હસમાજીજી-ઓ ગેન રોડ મરચન્ટ નં ૭-૬૦ બદર રતો-જોઈન ટાહિન

મેસર્સ હવાહીમ હરીમ એન્ડ સન્સ-છત્રીઓ નામીયા બનાવનાર અને વેચનારા હેડ ઓફીસ યુગા ચાહાઓ મદ્રાસ, કમીસ વગેરે ટેનીઆફ્રિક એડરેમ 'કેમી' નવું ઓફીસો માટે નં ૨૫૧-૫૨ ચાહના બનર રોડ

શ્રીયુત જમનલાલ લક્ષ્મીચંદ-ગાપડા વેપારી, શીનોન ચાહનીઆ અને રોડ દલાત નં ૭૭ ગોડાહિ રતો

શેઠ એમ એન હુસેન કંપની-એજન્ટી રત નિમ્મ માહનીઆ, નં ૭ કેકટરી ટોગોના મખમલ-પુત્રાસા અને રેલ્વે કોન્ટ્રેક્ટર-તાનુ રીરનામુ-ચીરી ટેપાહિ નં ૨૭૪૦ કેકાટુ નબર ૯૦ ચારમેનિઅન રતો

અદાસ ઇલાહ દિગ્દર્શન
 'સર્વદા ધર્મ સમાચાર' ની દ્વિતીય વર્ષિકા ૧૯૨૬

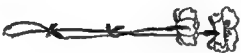

Shrut Mangalji Bhograj Mehta
 of Messrs Bhogral Mangalji & Co

Diamond Merchants,

89, Mint Street, Madras

શ્રી શ્રુત મંગલજી મેઠાજી ભોજરાજ મેઠાજી

The Office of Messrs Bhogral Mangalji & Co,

Diamond Merchants,

89 Mint Street Madras

મેસર્સ ભોગરાજ મેઠાજી ભોજરાજ મેઠાજી કંપનીના કાર્યાલય

૮૯, મિન્ટ સ્ટ્રીટ, મદ્રાસ

શેડ હાલે માહમદ હાજી ઇશ્વાલીમની કંપની-સોલ
જોઈન્ટ ૧૧૮, એફી તથા મનકર દિનામળી મોલડિસ્ટી
બ્યુગ્ગી મીતા ફાઇટ મન્કી હુન્ગી વિમકા વગેરે દિવા
મળી તથા છત્રી મોના વપારી એમલોગની સાખા-આહમદ
એન્ડ કંપની મદ્રાસની જાખા-માઉન્ટ રોડ ઉપર ઠેકાણું
ન ૧૧૯ એલીફન્ટ રોડ

શેડ એ એમ ગુનામચલીની કંપની-હાર્ડવેર,
લો ૧૬ મિનના સાચા કામ અને ઇમ્પ્રોવેડ બાધવાના
સામાન વેપારી ન ૨૦, એસ બાનુચેરી રીડ

શેડ એ ગોહમદ એન્ડ કુ હાર્ડવેર સાચાકામ,
ધર્મ વાનસ પેન્ટ, લોખંડ વગેરેના વેપારી ન ૩૧૩
લીગાયેરી રીડ

શેડ મતિનાન ચીમનનાન-અવેગીઓ ન ૧૭૫
ચાંદના બજાર રોડ

શેડ એ એમ હસનઅલીની કંપની-હાર્ડવેર અને
મશીનરીના વેપારી ૩૪ નીચાયેરી રીડ

શેડ બ જુગાઇ વેનચદ દેશાઇ-સાઇકલ તથા ગાઇ
કન અને મોટરો લગતા સામાન મા મોટા વેપારી ન
૬ બોહરે બેગેજ ટાઉન

મધુનાન ચદુવાનની કંપની-લીગ, માછીના વેપારી
રીડો ૪ રી ૧ એ પી એન્ડ સી ટોલ કોસ્કા-એન્ડ
૫૫ ને જીમ મા સોન અજન્ડ નચાવકો-શ્રીમણીનાન
આર મહેતા અંચો શ્રી ચકુના ૧ આર ૩ હતા હેડ
બોહરે-મુ ૧૮ મદ્રાસ ઠેકાણું ૧૧ હનુમન્ટરામ
રોડ-પાર્ટ ટાઉન

શેડ ઇસમાઇન મળી મોતીના-હીરાના વેપારી.
ન ૧૦૬ મિન્ટ ૨૧૮

એનાન્સ ટ્રેડિંગ કંપની-એકપોર્ટર્સ, ઇમ્પોર્ટર્સ
અને કમીશન એજન્ટ્સ, અમદાવાદ બિનિંગ એન્ડ મેન્ડ
ફેક્ટરી કંપની લીમીટેડ, ધી અમદાવાદ રીલીંગ એન્ડ
નિંગ ૨૫ ૧ લીમીટેડ તથા અર નિલુભાઇ માધવાના
ના ૧-૨૫-૧૧ ડિપાર્ટમેન્ટ વગેરેના મદ્રાસ ઇલાકાત
પાસ પ્રીમિયલિઓ મેનેજર શ્રી ગીમનનાન હોટાવાલ
પાસવાળા સાખા બોહરે, એજન્ટીઓ,

સુગઇ અમદાવાદ કનકતા વગેરે મદ્રાસ ઠેકાણું ૧.
૭૧ મિન્ટ રીડ

એરી બોગી પાન મગજી એન્ડ પત્ની-હીરા
અવેરાતના વેપારીઓ ન ૮૮ મિન્ટ રીડ સાકુકારપેડ
પાર્ટ ટાઉન

શ્રીયુત લાનદામ ગોવિંદામ રોડ ચતુરભુજાસ
જુશાનદામના મરગન્ટ અને બેન્ક જોનારી પ્રેસિ
ડેન્સી મેજસ્ટ્રેટ ન ૪૮૯ મિન્ટ રીડ

મેમર્સ એમ કે દેસાઇ ની કા-સા ૧૬, સાઇ ન
નો સામાન, મોટરો સામાન, લાઇન્ટ પેન ઇલેક્ટ્રીક
સામાન, ફનરી સામાન, વિવાચતથી કાયરેટ ઇમ્પોર્ટ
કરનાર સ્થાપિત સન ૧૮૧૭ સ્થાપક શ્રી એમ કે
દેસાઇ મુળાતન વડોદરા મદ્રાસ બોહરે ન ૪૫૪
સાકુકારપેડ

ધી કાઠીઆનાં સાઇકલ એન્ડ મોટર કંપની-
સ્થાપક શ્રીનુત દુર્લભાસ અવેગયદ પાતીતાજીનાના
સ્થાપન કરી ઇ સ ૧૯૨૪ મેનેજર દવે નવાન અમા
રામ સાઇકલ મોટર અને તેનો સામાન વેગનારા ન ૬
બોહરે સાખા ધી માઇમોર સાઇકલ ન ૫૫-૧-૧ બેગેરો
સીગી સ્થાપિત સન ૧૯૧૭ મા

મેસર્સ ઇશ્વાલીમ પીર માહમદની કંપની-ગનાસ,
લેમ્પ એનામનર અને કોકરીના કાયરેટ ઇમ્પોર્ટર્સ અને
અરચનમ સ્થાપિત ઇ સ ૧૮૮૦ મા મેનેજર. શે
ઇશ્વાલીમ નુરમાહમદ ન ૧૬ બોહરે રોડ હેડ બોહરે
સુગઇ, સાખાઓ-કનકતા મુન કંપની

શેડ મહમદ અલી શરૂઆતની કંપની-લોખંડ,
હાર્ડવેર, પાઇપ મિગેન્ટ અને ગીગડ વગેરેના બજાર
વેપારી અને સીધા મુરોપના બજારો બે જીમ વગેરે
બજારોથી ગાલ મગાનનાઓ, ધી તાતા એન્ડ ઇન્ડ
સ્ટીઅન કંપની લિમિટેડના ફરેક બજારો એનીવાડી
વગેરે મોટા જોખરોના ગ્રાસ ઇલાકાતો એન્ડ
એજન્ટી, સ્થાપન બજારો માલ / ૧૧ ૧૮૦૬ સવન
૧૯૩૩ ના બાગીદારી શેડ મહમદ અલી શેડ અકબર
અલી અંચો શેડ જીમભાઇ અ બગત મુગવન / સિધ
પુર, મેનેજર રોડ જીમભાઇ અ બગત. મદ્રાસ પાતેના

શેક ૧૧૯ મેફરી તથા ગનકર દિનાસળી, સોલડિસ્ટરી
બુગ્ગ મીતા ફાઇટ મન્ડી, તુનગી વિગેરે વગેરે દિવા
સગી તથા છત્રી ગોના વેપારી. એગવોગની શાખા-આલમદ
એન્ડ કંપની મદ્રાસની શાખા-માઉન્ટ રોડ ઉપર ઠેકાણુ
નં ૧૧૬ એલીફન્ટ રોડ

શેક એ એમ ગુનામઅલીની કંપની-હાર્ડવેર,
લોખાડ મિનના સાચા કામ અને હાથગોળા બાધવાના
સામાનના વેપારી નં ૨૦, એસ બાનુચેરી રતીદ

શેક એ મોહમ્મદ એન્ડ કુ હાર્ડવેર, સાચાકામ,
ધતુ વારનીસ, પેન્ટ, લોખાડ વગેરેના વેપારી નં ૩૧૩
લીંગાચેરી રતીદ

શેક મલિનાન ચીમનનાથ-ઝવેરીઓ નં ૧૭૫
ચાંદના બજાર રોડ

શેક એ એમ હસનઅલી કંપની-હાર્ડવેર અને
મશીનરીના વેપારી ૩૪ નીંગાચેરી રતીદ

શેક હાનુમાઇ વેનચદ દેશાઇ-સાઇકલ તથા માઇ
કન આ મોટરો લગતા સામાનના મોટા વેપારી નં.
૬ બોડવે બેપોર્ટ ટાઉન

મણીનાન ચક્રાવર્તી કંપની-હીંગ, માલિકના વેપા
રીઓ જ રી ૧૧ એ પી અન્ડ મી ટોલ ક્રાસ્કી-એન્ડ
૫૫ મે છઅમ ૧૧ સોન અજન્ડ સચાવકા-શ્રી મણીનાથ
અગ મહેતા અગે શ્રી ચક્રાવર્તી આર મહતા ટેક
ગોર્ધાસ-મુ ૧૭ મદ્રાસનું ઠેકાણુ-નં ૧૧ હનુમન્ટરાવન
રોડ-પાર્ટ ટાઉન

શેક હસમાઇત ગની મોનીનામા-હીરાના વેપારી.
નં ૧૦૬ મિન્ટ રતીદ

એનાન્સ ટ્રેડિંગ કંપની-એકસ્પોર્ટ્સ, હાથોટાં
અને કમીશન એજન્ટમ, અમદાવાદ બિનિગ એન્ડ મેન્ડ
ફેમરીંગ કંપની લીમીટેડ, ધી અમનાવાદ રાષ્ટ્રીય એન્ડ
બિનિગ મપી લીમીટેડ તથા સર ચિત્રમણ મણનાથ
ના મન્થુન્મ ડિપાર્ટમેન્ટ વગેરેના મદ્રાસ ક્ષાપકા
પાસ પ્રેમનિગિઓ મેનેજર શ્રી ચીમનનાન હોટાવાસ
પાસમણ. શાખા આદ્રીસ, બેંગ્લુરા, એજન્સીઓ,

મુગઇ અમદાવાદ કલકત્તા વગેરે મદ્રાસનું ઠેકાણુ નં.
૭૧ મિન્ટ રતીદ

ઝવેરી બોગી ૧૧૧ મગળછ એન્ડ નીની-હીરા
ઝવેરાનના વેપારીઓ નં ૮૯ મિન્ટ રતીદ સાકારપેઠ
પાર્ટ ટાઉન

શ્રીયુત લાનદામ ગોવિંદદામ રોડ અનુભુગદાસ
પુશાવદામનાગ મરગન્ટ અને બેન્કર ચોનગરી પ્રેસિ
ડેન્સી મેજસ્ટ્રેટ નં ૪૮૯ મિન્ટ રતીદ

મેગર્સ એમ કે દેસાઇ ની કુ-સા/કેન, સાઇ વ
નો સામાન, મોટરનો સામાન, ફાઉન્ટેન પેન હલેફીક
સામાન, ફેનરી સામાન વિવાચતથી કાયર ટ હાપોર્ટ
કરનાર સ્થાપિત સન ૧૯૧૭ સ્થાપક શ્રી એમ કે
દેસાઇ મુળનતન વડોદરા મદ્રાસ આશીય નં ૪૫૪
ચાકારપેઠ

ધી કાઠીઆનાડ સાઇકલ એન્ડ મોટર કંપની-
સ્થાપક શ્રીયુત દુર્ગભવાસ ઝવેરચદ પાનીતાશુનાગ
સ્થાપન કરી ઇ સ ૧૯૨૪ મેનેજર હવે નવાન અમા
રામ સાઇકલ મોટર અને તેનો સામાન વગેરેના નં ૬
બોડવે શાખા ધી માઇએર સાઇકલ કંપની-બેંગ્લોર
સીંગી સ્થાપિત સન ૧૯૧૭મા

મેસર્સ ઇન્ડાલીમ પીર માહમદની કંપની-ગામ,
લેખ, મેનામનવેર અને કોઠરીના કાયરેક્ટ હાપોર્ટ્સ અને
મરચન્ટમ સ્થાપિત ઇ સ ૧૮૮૦મા મેનેજર. શે.
ઇન્ડાલીમ તુરમાહમદ નં ૧૬ બોડવે રોડ હેડ આદ્રીસ
મુગઇ, શાખાઓ-કલકત્તા રચુન કરાચી

શેક મહમદ અલી શમ્સઅલીની કંપની-સોનાડ,
હાર્ડવેર, પાષપ મિગેન્ટ અને ગીંગડો વગેરેના જથ્થામણ
વેપારી અને સીધા યુરોપના જર્મનિ બે છઅમ વગેરે
જગોએથી માવ મગાનનાગઓ, ધી તાતા એન્ડ ઇન્ડ
સ્ટ્રીઅલ કંપની લિમિટેડના દરેક જાતના બેનીવાડી
વગેરે માટેના જોગવારોના મદ્રાસ ઇલાકાના એક
એજન્ટો, સ્થાપન વર્ષની માલ / સ ૧૯૦૬ સનત
૧૯૧૩ તા બાગીલરો ગેડ મહમદ અની શેક અકબર
અલી અને શેક છઅનાઇ અ બગત મુગવન ૧ સિધ
પુર, મેનેજર શેક છઅબાઇ અ બગત. મદ્રાસ ખાતેના

હાઈવેર મચ્ચન્ટસ એસોસીએશના ધી તીબર તે અન્નુમને પન્ગતનના સેક્રેટરીઓ અને ખજાનનીઓ ઓફિસ નં ૧૦ સેમ્યુઅલ સ્ટ્રીટ, અને નં. ૨૨ પેરિયના મેચી સ્ટ્રીટ શરફઅલી બિલ્ડીંગ

શેઠ એસ એફ. તાઇયબઅલીની કંપની-હાઈવેર અને પેઇન્ટ મચ્ચન્ટસ ગવર્નમેન્ટ અને રેલ્વે સંધાપર્સ વહીવાર. "હુબરી" રેલીફાન નં ૨૮૧૬ નં. ૨૪ વેન્કટાચય મુદાલે સ્ટ્રીટ.

શેઠ હાસમ એન્ડ હાસમ અયુમ-જનરલ મચ્ચન્ટ અને કમીશન એજન્ટ પોર્ટ બોક્સ નં. ૧૩૨

મેસર્સ ટી બી મહેતા એન્ડ સન્સ-અરેરીઓ અને હીરાના વેપારીઓ, નં. ૪૫૩ મિન્ટ સ્ટ્રીટ પાર્ટીડાઉન

શેઠ હાજી હખીબ હાજી પીરમહમદ-જનરલ મચ્ચન્ટ નં ૧૬ એન્ડરસન સ્ટ્રીટ

મેસર્સ પોપટ જમાલ અધર્સ-ગ્લાસવેર મચ્ચન્ટસ નં ૧૮૨ બ્રોડવે.

શેઠ અનબુજાસ ગોવિંદજી-ફેન્સી છીટ તથા ફેન્સી માસના વેપારી નં. ૬૦-૬૧ દેવરાજ મુદલી સ્ટ્રીટ.

શેઠ અકબરી એન્ડ કંપની-વિલાયતી છુટ, શુ અને લેધરના વેપારી નં ૮ બ્રોડવે સ્ટ્રીટ

મેસર્સ ડે એસ શિવજીની કંપની-ગાસવેર સ્ટવ, હારમોનિયમ, હાઇક્રીકેતો સામાન, કોકરી તથા ફાંચી મશીન, આઇસક્રીમ મશીન વગેરે ઘર કામની મીંગેના વેપારી, જાણીતા પેટ્રોમાક્સ મેકરના લેખો, પ્રાઇમસના સુલા તથા હરકનારના જેવા જાણીતા મેકરના હાઇસ હોલ્ડને ભગતા સામાનના એજન્ટો-આર્થિકા-શેઠ અબ્દુલા બાઇ સુમાર, હસમાઇમ બાઇ સુમાર તથા સુબેમાન બાઇ સુમાર સ્થાપિત ઇ. ૧૯૦૩ આ, ટેલીગ્રાફ "લેખ" ફોન નં ૩૬૧૭, પોર્ટ બોક્સ નં ૫, બ્રોડવે મુખ્ય શાખા મુગઇ ખાતે છે

શેઠ રહેમતુલ્લા પીરજી જુગમા-જનરલ મચ્ચન્ટ અને કમીશન એજન્ટ, નં ૭૬-૭૬ આગેપાનાયક સ્ટ્રીટ.

શેઠ એ એમ બાદશીની કંપની-ચોખડ, ૧૪૨૫ હાઈવેર મચ્ચન્ટ, પાઇપ અને પાઇપ ફીંગીના રેફર લીસ્ટસ, ગવર્નમેન્ટના જાહેર ગ્રામકામ ખાતા મ્યુનિસિપાલિટી અને રેલ્વે અને ખાણોના કન્ટ્રાક્ટસ ગ્રીયામ આયન માર્ટ-કોન નં ૨૬૦૯ દેકાણ-૨૮ ન લીગા ચેંગી સ્ટોટ

શ્રીયુત નાગાયણામ ચીરધરદાસ-એ સર્પોર, ઇમ્પોર્ટર, બેન્ક, મચ્ચન્ટ, કમીશન એજન્ટ એજન્ટી હોલ્ડર, ઇડિઅન બેન્ક લિમિટેડ અને ધાપેટ ઇડિઅન લાઇફ ઇન્સ્યુરન્સ કંપની લિમિટેડના ડાયરેક્ટર, બોડ ઓફ ઇન્ડસ્ટ્રીઅલ મેન્ચર, મદ્રાસ સ્ટોન્ એક્સચેન્જના વાઇસ પ્રેસિડેન્ટ, મદ્રાસ કારપોરેશનના મેમ્બર, ૧૯૨૦-૨૨ દરમ્યાન વડી ધારામજામા મદ્રાસની ઇડિઅન ફાઇર્સ ફોન્સ્ટ્રીયુએનગરી તરફથી બિરાજીત થયેના મંબ, જુબીર જનરલ ઇન્ટરયુગ્મ કંપની લિમિટેડ મુગઇ ૧૧ મદ્રામ ઇલાકા, નિગમ સરથાન અને દેલી ગાલ્વેના અધિ એજન્ટ, લડનવી રાયલ્ટ, રીડીસ ટરપેટાઇન સિમેન્ટ અને રોઝીનના આયાત કરનાર અને મદ્રાસી અમરખના નિકાસ કરનારા ટેલીગ્રામ, 'વાયોસેન્ટ', ફોન નં ૨૫૪૭ ઓફીસ નં ૧૦ મેક્લીન સ્ટ્રીટ

કોઠારી એન્ડ સન્સ-એક્સપોર્ટ ઇમ્પોર્ટ મચ્ચન્ટસ, શેર સ્ટોક એક્સચેન્જ બ્રોકર, ધી મુનિવમ લ ફીયર્સ એન્ડ ઇન્સ્યુરન્સ કંપની લિમિટેડના અધિ એજન્ટસ સ્થાપક-શ્રીયુત ચકુલાય મોતીલાલ કોઠારી બી એ એલ એલ બી મદ્રાસ યુનિવર્સિટીના ફેલો અને સધર્ન ઇન્ડિયા ચમ્બર ઓફ કોમર્સની એક્ઝીક્યુટિવ કમિટીના મેમ્બર, મદ્રાસ સ્ટોક એક્સચેન્જના ડાયરેક્ટર અને ઓન રરી સેક્રેટરી નં ૪૨ બ્રોડવે પો બોક્સ નં ૨૬૭

સુરજમલ લાલુભાઇ આન્ડ કંપની - હીરાના વેપારી અને ઝવરીઓ હેડ ઓફીસ નં ૨૨૭ કાપનારેલી રોડ, મુગઇ સાખાઓ મદ્રાસ, નિચિનોપતિ, કલકત્તા, રચન વગેરે કલકત્તા શીંગનામુ- કાકાગોલાલ હીંગલાઇ એન્ડ કંપની, મરકેન્ટાઇલ બિલ્ડિંગ લાલબાગર, રચન નુ ડેમાન્ડ-મેગન સ્ટીટ, મદ્રામના વ્યવસ્થાપક શ્રીયુત જેશીગલાન દેવલાલ મહેતા દેકાણ- ૩૩૩ એસપોર્ટ એજન્ટીઓ એમરેગ્ગામ, એન્ટર્પ્ર

મેસર્સ ગોક્ષલાલ મગનલાલની કંપની—જ્યા-
બધ કાપડ તથા મુતરના વેપારી અને કમીશન
એજન્ટ. ધી કોમર્સિયલ અમદાવાદ મિલ્સ કંપની
લીમીટેડના સ્ટોકીસ્ટસ, નં. ૮ એકામ્બરેશન અમ-
દામ-પાર્ક ટાઉન. પેટી સ્થાપિત કર્યાની મિતિ મહા
ત્રી ૧૦, સંવત ૧૯૭૬. સ્થાપિત કરનાર કંર
મેમ્બર પ્રેમજી, શાહ પિતાંબરદાસ અચરતલાલ તથા
શાહ ગોરધનદાસ દલસુખરામ, ભાગીદારો કંર
ગોક્ષલાલ શાકરશી રાજરાવાળા (જમખંભાળીઆ)
તથા રાજરત્ન શેઠ મગનલાલ પ્રજુદાસ સિદ્ધપુરવાળા,
મદ્રાસના વ્યવસ્થાપક શ્રી અમૃતલાલ દત્તરામ, શેઠ
મગનલાલ પ્રજુદાસને વડોદરા રાજ્ય તરફથી “ રાજ-
રત્ન ” નો માનવન્તો પદકાળ મળ્યો છે.

રાજવધ નારાયણજી કેશવજી—પ્રસિદ્ધ મદન
મંજરી કામર્સીના સ્થાપક. એમની દવાઓ માટે
૧૯૦૧ માં બનારસમાં ભરાએલાં ઇન્ડસ્ટ્રીઅલ એક-
સીપીશનમાં આંદ અને પ્રમાણપત્ર મળેલ છે. કામર્સી
તરફથી વૈભવિતા અને શુભચર્ચા જેવાં પુસ્તકો વિના
મહે સર્વે બાપામાં મળે છે. હેડક્વાર્ટીસ—જામનગર.
શાખાઓ:—મુંબઈ, કલકત્તા, મદ્રાસ તથા એજન્સીઓ
હિન્દુસ્થાનના અને દરિઆપારના હરેક મોટા શહેરોમાં
છે. મદ્રાસખાતેના મેનેજર રા. ગોવિંદજી આર.
મહેતા. જામનગરવાળા, નં. ૫૨, ચાંઈના બજાર રોડ.

ડી. રાજરામ જોશી—ઝવેરીઓ નં. ૧૪૬-૪૮
સાંપા મેટ્રીટ પાર્ક ટાઉન.

શેઠ રહેમતુલા વીરજી ભુખા—જનરલ મરચન્ટ
અને કમીશન એજન્ટ નં. ૭૮-૭૯ અંગાપા નાયક
સ્ટ્રીટ.

શેઠ હાજી ઇસા અબા—કાપડના વેપારી. નં.
૧૦૦ ગોડાઉન સ્ટ્રીટ.

મહેતા હાલ્ડર્સ એન્ડ કંપની—અજોજ દવાઓ
વેચનારા. સ્થાપક શ્રીયુત્ત વાઇ. એમ ડાકેર અને
શ્રી ૦ એમ. જે. મહેતા. નં. ૭૦ રતન બજાર રોડ
પાર્ક ટાઉન.

મણીલાલ એમ. મહેતા—જઠ્યાબધ અને છુટક
ચરમાના વેપારી નં. ૮ બ્રોડવે.

એ. બી. પારેખ—જઠ્યાબધ અને છુટક સેન્ટ
સાથુના વેપારી. ૨૫૯ ચાંઈના બજાર રોડ.

મણીલાલ ધનજી શાહ—અમદાવાદી ધોતીઆં
અને પીમણુડના વેપારી નં. ૭ ગોડાઉન સ્ટ્રીટ.

ડાક્ટર ઉત્તમલાલ મગનલાલ શાહ. એમ. બી.
બી એસ. (મુંબઈ) શીશીયન, સરખન અને
આંખોના ખાસ ડાક્ટર નં. ૧૮૭ ચાંઈના બજાર રોડ.

ટી. જી. દિવાન—સુકામેવો અને ઇલેક્ટ્રીક
સામાનના વેપારી. ૨૬૩ ચાંઈના બજાર રોડ.

સી. સી. ત્રિવેદી—લેધર મનીપર્સ, બેસ્ટ બેડ
સ્ટ્રેપ, વોચસ્ટ્રેપ અને ડોગ કાલર્સના વેપારી, નં.
૫૧ ચાંઈના બજાર રોડ.

કનીરામ ભુગરાજ એન્ડ કંપની—સેન્ટ સોપ
અને ઇલેક્ટ્રીક સામાનના જઠ્યાબધ તથા છુટક
વેપારી નં. ૪ બંદર સ્ટ્રીટ.

જીવજીલાલ એન્ડ કંપની—એલ્યુમીનીઅમ વાસ-
જોના મોટા વેપારી—મીન્ટ સ્ટ્રીટ.

સ્વેદેશ જીવન સ્ટોર્સ—હાથ વજાટની શુદ્ધ સ્વદેશી
ખાદીના વેપારી. નં. ૨૩૮ ગોવિંદપા નાયક સ્ટ્રીટ.

ડી. આર. શાહ—સાઇકલ પ્રિન્ડ બારસોપના
બનાવનારા અને વેચનારા—કારખાનું નં. ૭ ગંડ
રામન સ્ટ્રીટ—શાકુકાર પેઠે.

ખજાલાલ એન્ડ હાલ્ડર્સ—ઝવેરીઓ અને કમી-
શનનું કામકાજ કરનાર શાખા—ગોપાલજી રસ્તા.
જયપુર, નં. ૨૨ રથુનાયકજી સ્ટ્રીટ.

ગોવિંદજી આર. મહેતા—ફોરવર્ડીંગ અને કમી-
શન એજન્ટ મેનેજર—મદન મંજરી કામર્સી નં. ૫૨
ચાંઈના બજાર.

બાપાલાલ એન્ડ કંપની—ઝવેરીઓ અને હીરાના
વેપારીઓ નં. ૨૧૬ ચાંઈના બજાર રોડ.

મગલશા એન્ડ સન્સ—હીરાના વેપારીઓ નં.
૧ ગેચુ રામન સ્ટ્રીટ. નારાયણ મુદલીની સામે.

છાટાલાલ ભગવાનદાસની કંપની—હીરાના વેપા-
રીઓ નં. ૪૩૪ મિન્ટ સ્ટ્રીટ.

મેસર્સ ગોક્ષલાલ મગનલાલની કંપની—જ્યા-
ખે કાપડ તથા સુતરના વેપારી અને કમીશન
એજન્ટ. પી કેમરર્સલ અમદાવાદ ગિલ્ડ કંપની
લીમિટેડના રોટારીસ્ટસ, નં. ૮ એકામ્પરેશન અમ-
દામ-પાર્કટાઉન. પેટી સ્થાપિત કરનાર ઠંકર
મેથણ પ્રેમણ, શાહ પિતાંબરદાસ અચરતલાલ તથા
શાહ ગોરધનદાસ દલસુખરામ, ભાગીદારો ઠંકર
ગોક્ષલાલ કાકરશી રાજરાવાળા (નામખંભાળીઆ)
તથા રાજવત રોડ મગનલાલ પ્રભુદાસ સિદ્ધપુરવાળા,
મદાસના બ્યરથાપક શ્રી અમૃતલાલ દત્તરામ, રોડ
મગનલાલ પ્રભુદાસને વડોદરા રાજ્ય તરફથી " રાજ-
શન " નો માનવન્તો ઇલાકાબ મળ્યો છે.

રાજવઘ નારાયણજી કેશવજી—પ્રસિદ્ધ મદન
મંજરી કાર્મસોના સ્થાપક. એમની દવાઓ માટે
૧૯૦૬ માં બનારસમાં ભરાએલાં ઇન્ડસ્ટ્રીઅલ એક-
શીપીશનમાં ચાંદ અને પ્રમાણપત્ર મળેલ છે. કાર્મસી
પરશ્વી વૈદ્યવિદ્યા અને રૂપચર્ચા જેવાં પુસ્તકો વિના
મધ્યે સર્વે ભાષામાં મળે છે. હેડક્વોર્ટીસ—જામનગર.
શાખાઓ:—મુંબઈ, કલકત્તા, મદ્રાસ તથા એન્ગ્લો-સીઓ
હિન્દુસ્થાનના અને દરિઆપારના હરેક ગોટા શહેરોમાં
છે. મદ્રાસખાતેના મેનેજર રા. ગોવિંદજી આર.
મહેતા-જામનગરવાળા, નં. ૫૨, ચાંદના બજાર રોડ.

ડી. રાજરામ જોશી—ઝવેરીઓ નં. ૧૪૬-૪૮
સસપા મેટીરૂટ પાર્ક ટાઉન.

શેક રહેમતુલા વીરજી જુમ્મા-જનરલ મરચન્ટ
અને કમીશન એજન્ટ નં. ૭૮-૭૯ અંગાપા નાયક
રૂટ.

શેક હાજી હસા અબા—કાપડના વેપારી. નં.
૧૦૦ ગોડાઉન રૂટ.

મહેતા લક્ષ્મી એન્ડ કંપની—અંગ્રેજી દવાઓ
વેચનારા. સ્થાપક શ્રીમુત્ત વાઇ. એમ ડાક્ટર અને
શ્રી૦ એમ. જે. મહેતા નં. ૭૦ રતન બજાર રોડ
પાર્ક ટાઉન.

મણીલાલ એમ. મહેતા—જ્યોત્સના અને છુટક
ચરમાના વેપારી નં. ૮ બ્રોડવે.

એ. બી. પારેખ—જ્યોત્સના અને છુટક સેન્ટ
આણના વેપારી. રપટ ચાંદના બજાર રોડ.

મણીલાલ ધનજી શાહ—અમદાવાદી ધોતીઆં
અને પીચગુડના વેપારી નં. ૭ ગોડાઉન રૂટ.

ડાક્ટર ઉત્તમલાલ મગનલાલ શાહ. એમ. બી.
બી એસ. (મુંબઈ) શીશીયન, સરન્ધન અને
આંખોના ખાસ ડાક્ટર નં. ૧૮૭ ચાંદના બજાર રોડ.

ડી. જી. દિવાન—મુકામેવો અને ઇલેક્ટ્રીક
સામાનના વેપારી. રફડ ચાંદના બજાર રોડ.

સી. સી. ત્રિવેદી—લેધર મનીપર્સ, ગેસ્ટ બેડ
રૂટ, વોચરરૂટ અને ડોગ કોલર્સના વેપારી, નં.
૫૧ ચાંદના બજાર રોડ.

કમીરામ જુગરાજ એન્ડ કંપની—સેન્ટ સોપ
અને ઇલેક્ટ્રીક સામાનના જ્યોત્સના તથા છુટક
વેપારી નં. ૪ બંદર રૂટ.

જીવણલાલ એન્ડ કંપની—એલ્યુમીનીઅમ વાસ-
જોના મોટા વેપારી—મીન્ટ રૂટ.

સ્વદેશ જીવન રોટાર્સ—હાથ વણટાની શુદ્ધ સ્વદેશી
ખાદીના વેપારી. નં. ૨૭૮ ગોવિંદપા નાયક રૂટ.

ડી. આર. શાહ—સાઇકલ બ્રેન્ડ ખારસોપના
બનાવનારા અને વેચનારા—કારખાતું નં. ૭ ગંધ
રામન રૂટ—શાકુકાર પેંક.

પત્રાલાલ એન્ડ લક્ષ્મી—ઝવેરીઓ અને કમી-
શનનું કારમજન કરનાર શાખા-ગોપાલજી રસ્તા,
બયપુર, નં. ૨૨ રહુનાયકજી રૂટ.

ગોવિંદજી આર. મહેતા—ફોરવર્ડીંગ અને કમી-
શન એજન્ટ મેનેજર-મદન મંજરી કાર્મસી નં. ૫૨
ચાંદના બજાર.

બાપાલાલ એન્ડ કંપની—ઝવેરીઓ અને હીરાના
વેપારીઓ નં. ૨૧૬ ચાંદના બજાર રોડ.

ગજલશા એન્ડ સન્સ—હીરાના વેપારીઓ નં.
૧ જોગુ રામન રૂટ. નારાયણ મુદલીની સામે.

હોટાલાલ ભગવાનદાસની કંપની—હીરાના વેપા-
રીઓ નં. ૪૪૪ મિન્ટ રૂટ.

હંસરાજ વિશ્વરામની કમ્પની—ચાંદીની ટીક-
ડીઓ, સુગંધી તેલો અને સાણુઓના બનાવનારા
હંડ ઓફીસ—કલકત્તા—મદ્રાસની બેન્ચ—નખીઆપ્પા
નાયક સ્ટ્રીટ.

મોહનલાલ નારાયણજી—અનાજ ધીના વેપારી—
ચાપના બજાર.

કાનજી રાઘવજી—સોના ચાંદીના વેપારી—ચા-
પના બજાર રોડ.

એ. જી. દવે—મનીપર્સ અને લેધર બેલ્ટસના
વેપારી—ચાપના બજાર રોડ.

મગનલાલ ગંગાશંકર કુચ—મૂળ વતન રાજ-
કોટ—ધી મદ્રાસ યુનાઇટેડ સ્પીનિંગ અને વિવિધ
મિલ્સના સ્પીનિંગ માસ્ટર.

પરીખ વાડીલાલ હુલસીદાસ—મૂળ વતન વડ-
નગર—ધી મદ્રાસ યુનાઇટેડ સ્પીનિંગ અને વિવિધ
મિલ્સના વિવિધ માસ્ટર અને મેનેજર.

શેઠ શુભામદાસ નારાયણદાસ—કાપડના વેપારી.
નં. ૧૩ ગોડાઉન સ્ટ્રીટ.

શેઠ હોરમસજી નવરોજજી—એન્જિનિયર—એતપેડ
શેઠ કરદુનજી એલસજી વૈદ્ય—ઓરીએન્ટલ લાઇફ
એસ્યુરન્સ કંપની લીમિટેડના મેનેજર—બોડવે.

શેઠ બરબોરજી દોરાબજી—વેલિંગ્ટન સિનેમાના
માલિક. માઉન્ટરોડ.

શેઠ નમરવાન ખુદાદાદ ઇરાની—સીડી આઈસ-
મેન્યુફેક્ચરીંગ કંપનીના માલિક પેટર્નરોડ—માઉન્ટરોડ
મદ્રાસ થેટરમાં બરફ સરનાર કરનાર એવજી ગુહરજી છે.

ખાનખદાદુર જમશેદજી એલસજી બાટલીવાળા,
એમ. એમ. એમ. રેલ્વેના ઓડીટર, મેઇનરોડ—રાયપુરમ.

શેઠ સોરાબજી દાદાભાઈ તાતા—જમશેદજી નસર-
વાનજી તાતા ફેક્ટરીના મેનેજર.

શેઠ નલભાઈ દિનરાજ આરસીવાળા, ઇન્ફર્મેટિક્સ
ઓફીસર—રાયપુરમ.

શેઠ હીરાજ જમશેદજી કાપડીઆ—કાપડના વે-
પારી—બોડવે.

શેઠ જમશેદજી બી. ચીનાઈ—દાંતના ડાક્ટર-
બોડવે. હાઇકોર્ટ સામે.

શેઠ પીરજીજી બાપુજી દાદાવાળા—સીટલ એન્ડ
કમ્પનીના મેનેજર બોડવે.

શેઠ માલુક જહાંગીર હોમ્સ—એન્ડ—હોમ્સ સોફા-
વોટર ફેક્ટરીના માલિક—રાયપુરમ.

શેઠ સોરાબજી નસરવાનજી ભડ્યા—સીંગર સોર્સ
મશીન કંપનીના મેનેજર.

શેઠ હોરમસજી પેસ્ટનજી મહેતા—મદ્રાસ પારસી
અન્સુમનના ઓનરરી સેક્રેટરી, વિદ્યાવતની પરકેશ-
મરીના વેપારી પેટ્રીઓના આકાશીઆ.

શેઠ સોરાબજી ડોસાભાઈ માન્ડ, મેસર્સ આર-
પટેલની કંપની—મોટરના મોટા વેપારી—માઉન્ટરોડ.

શેઠ અરદેશર ફરામજી કાકા—રેલ્વેના એન્ડ
કંપનીના મેનેજર.

શેઠ ફરામરોજી બહેરામજી તારાપોર—રેલ્વે-
કન્સ્ટ્રક્ટર—રાયપુરમ.

મિ. તોળી ફિરોજ કલબાળા—રાયપુરમ.

મિ. જહાંગીર દાદાભાઈ વોટ—એમ. એસ. એમ
રેલ્વેના ઓડીટર.

શેઠ અરદેશર ફરામજી પારેખ—સુતરાઈ દોરા
વગેરે બનાવનાર અને વેચનારના એજન્ટ—રાયપુરમ.

મિ. દિનથા મહેરવાનજી અમલસાડ—ફેક્ટરી
ઇન્સ્પેક્ટર—રાયપુરમ.

શેઠ હોરમસજી હીરજીભાઈ વાડીઆ પોરબંદર-
વાળા—રેલ્વે કન્સ્ટ્રક્ટર—ગોપાકમ હાઇરોડ.

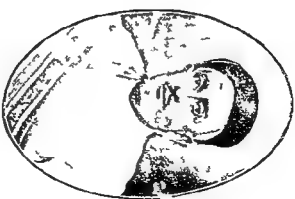
શેઠ અરદેશર ફરામજી ખજરદાર—મેસર્સ—આર
પટેલની કંપની મોટર અને મોટરના સામાનના મોટા
વેપારી—માઉન્ટરોડ.

મિ. બહેરામજી નસરવાનજી મિત્રી—બર્મિંગહામ
સ્પિનિંગ એન્ડ વિવિધ મિલ્સના વિવિધ માસ્ટર.

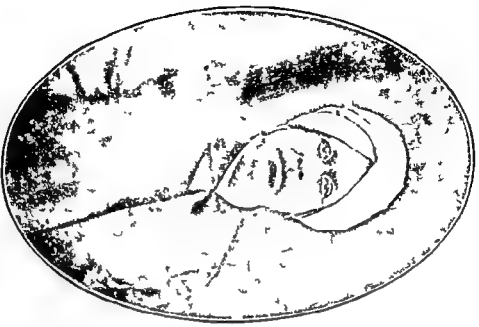
શેઠ કાવસ તેમ્બરસ પટેલ—મોટર સાઇકલ વગેરેના
મોટા વેપારી. માઉન્ટરોડ.

મિ. મિનોવેર સી. ફોરબસ—હાઇકોર્ટના ઇન્ડર-
પ્રીટર.

અદાસ ઇન્ડિયન ટ્રિફર્સ ન
 “સલ્વાર સામાર ની દિનીય હાલિફ કોટ

Singut Am thl Dattaram Rival of
 Mc and Gocoolas Nigralal & Co Madras
 ઝાલુદ સુલત નાત દત્ત ના નાત
 રસલ રે , તાલર મર નાતલની સુલતીનાત-સ ના

Shriman Valsi Sagar Pandit, Madras
 શ્રીમાલ વિલાસાગર વાલ્સી-પાન્ડિત

શેઠ શાવક—એમ-ગ્રીનીમીની યુરોપીઅન લિક્ચર
સોપના મેનેજર કસ્ટમ હાઉસ પાસે.

મિ. અમનજી રતનજી કુપર એમ-એસ-એમ
રેલ્વેના ડ્રાઇટરમેન, પેરામથુર.

શેઠ કેબશર અરદેશર ગઝદર—સોંગર સોઇંગ
મશીન કમ્પનીના એકાઉન્ટન્ટ.

મિ. દારાયા રસ્તમજી મિશ્નિ-સોંગર સોઇંગ
મશીન કમ્પનીના ઇન્સ્પેક્ટર.

ડાક્ટર બહેરામજી ડમરી—હાઇકોર્ટના નાજર
સાહેબ-મોડવે.

નાનાભાઇ જમશેદજી સિગનપોરીઆ—સોડાવોટર
બિઝનેસ-રાયપુરમ્.

મુરશેદજી પાલનજી શરાફ-ડબલોપ ટાપર કમ્પ-
નીના ટ્રાવેલિંગ ઇન્સ્પેક્ટર. રાયપુરમ્.

શેઠ જલભાઇ પીરજીયા સામર-કરીઆણુના
વેપારી, રાયપુરમ્.

શેઠ પેસ્તનજી અમનજી-કરીઆણુના વેપારી
રાયપુરમ્.

શેઠ મહેરવાનજી બેરામજી ભાટેના-એરીએન્ટલ
લાઇફ એસ્યુરન્સ કમ્પની લીમીટેડ, રાયપુરમ્.

મિ. જલભાઇ ડી. માસ્તર-ફોરેસ્ટ ઓરીસર
રાયપુરમ્.

શેઠ હોરમજીયા તારાપોર-રેલ્વે કન્સ્ટ્રક્ટર, રાયપુરમ્.

શેઠ એલજી રસ્તમજી બાવાઆદમ-એમ. એસ.
એમ. રેલ્વેના વાનપ્રમથ અમલદાર, રાયપુરમ્.

મિ. દીનશાહ ધીવારા-એલ્કીરટન સિનેમા
માઉન્ટ રોડ.

મિ. જીવનજી જમશેદજી ધ-નેટીઆ-એલ્કીરટન
બાયોસ્કોપના ઓપરેટર.

શેઠ હોરમસજી મહેરવાનજી દાદાભાઇ-તેલના
વેપારી માઉન્ટ રોડ.

શેઠ કાવસજી નસરવાનજી-સાઇકલોના વેપારી
માઉન્ટ રોડ.

શેઠ જલભાઇ જમશેદ બાટલીવાલા-એમ. એસ.
એમ. રેલ્વે ઓફીસના ઓડીટર રાયપુરમ્.

મિ. ધનજીયા જમશેદજી બાટલીવાળા-રેલ્વે
સર્વિસ, રાયપુર.

શેઠ નવરોજી મામલતદાર-ધી મદ્રાસ યુનાઇટેડ
સ્પિનિંગ અને વિવિંગ મિલ્સના એન્જીનિયર, મુલાઇ

શેઠ નરીમાન મહેરવાનજી બામ-વિલાયતથી
માલ મંગાવી આપનારા, રાયપુરમ્.

શેઠ પીરજીયા બી. કુપર-રાયપુરમ્.

શેઠ મર્ઝબાન ફેઝાવાળા-પોલસન ફેઝીની મદ્રા-
સની ઓફીસના મેનેજર.

મિ. કેબશર ડી. આરસીવાળા-સેન્ટ્રલ બેન્ક
ઓફ ઇન્ડિઆમાં ક્લાર્ક.

મિ. ફીરોજ નસરવાનજી તલાટી-એમ. એસ.
એમ. રેલ્વે કમ્પનીમાં સુપરવાઇઝર.

શેઠ જલભાઇ કાવસજી મોદી-દાંતના ડાક્ટર-
વાલાબરોડ-માઉન્ટ રોડ.

શેઠ પેસી સોરાબજી આન્ટ-મેસર્સ આર. પટેલની
કમ્પની મોટરના વેપારીઓ-માઉન્ટ રોડ.

શેઠ જલ જહાંગીરજી-કાઉન થિએટરના મેનેજર
મિ. સોરાબ સી. તારાપોર-મેસર્સ આર. પટેલની
કમ્પની માઉન્ટ રોડ.

મિ. દોરાબજી ભીખાજી તારાપોર મેસર્સ આર.
પટેલની કમ્પની માઉન્ટ રોડ.

શેઠ અરદેશર નસરવાનજી ફાફાળા-સોંગર સોઇંગ
મશીન કમ્પની.

શેઠ શામ ફરામ તારાપોર-રેલ્વે કન્સ્ટ્રક્ટર રાયપુરમ્.

શેઠ દીનશાહ હોરમસજી ઇન્ડાપુરીઆ-પારસી
ધર્મશાળાના મેનેજર રાયપુરમ્.

દસ્તુરજી રસ્તમજી પેસ્તનજી દાજી-પારસી
અગવારીના દસ્તુર.

એમ. મોહનલાલની કમ્પની-સ્વદેશી કાપડના
વેપારી-મિન્ટ સ્ટ્રીટ.

શેઠ એમ. એ. ભાઇમીયા—બાળના મોટા વેપારી,
એન્ડરસન સ્ટ્રીટ.

રોક હાજી જમાલ તુરમાદમદ—અનાજના વેપારી.
મીના તખી રફીટ.

રોક તારમાદમદ અનુ—અનાજના વેપારી.
મીના તખી રફીટ.

મેસર્સ આદમજી ટ્રેડિંગ કંપની—દિવાસળીના
વેપારી—એન્ડરસન રફીટ.

રોક અમદુલા હય એન્ડ આમદ—જનરલ મર-
ચન્ટ અને કમીશન એજન્ટ—એન્ડરસન રફીટ.

રોક અગા તૈયબ—ટ્રેક મેન્યુફેક્ચરર અને મર-
ચન્ટ—એન્ડરસન રફીટ.

રોક હાજી હમીદ હાજી પીરમાદમદ—અનાજના
વેપારી—એન્ડરસન રફીટ.

રોક જનુ હસન—અનાજના વેપારી—એન્ડરસન
રફીટ.

રોક દાઉદ હાસમ—અનાજના વેપારી—એન્ડર-
સન રફીટ.

રોક તારમાદમદ અધુબ—અનાજના વેપારી—
એન્ડરસન રફીટ.

રોક હાસમ એન્ડ હાસમ—અનાજના વેપારી—
એન્ડરસન રફીટ.

રોક હુસેન હાસમ દાદા—અનાજના વેપારી—
એન્ડરસન રફીટ.

રોક હાજી સફુર ગળી—અનાજના વેપારી—એન્ડ-
રસન રફીટ.

રોક એ. શેખ—આમદના વેપારી—એન્ડરસન રફીટ.

રોક આદમ હાજી પીરમાદમદ કસાક—મરચન્ટ
અને કમીશન એજન્ટ—એન્ડરસન રફીટ.

ખાન બદાદુર દોરમસજી માલુજી—સુતરના
વેપારી.

રોક હાજી મદમદ હમીદ હસન દાદા—સુતરના
વેપારી.

રોક હાજી જવા હાજી ખમીસા—સુતરના વેપારી.
મહેના રોસ—રચપક શ્રીધર એચ. એ. મહેતા.
૪૨ આરયુન રોડ—નાયપુરમ.

શ્રીધર બે. એસ. કાકર—શારીરિક અને આર્થિક
બળથી અવનવા અખતરાઓ કરનાર. સંસ્કૃત ભાષાના
સારા યાના જેઓ સમાજમાં એમનામે ઝાળખાપ
છે. ડેડવેલર એફીસ-માઉન્ટ રોડ.

શ્રીધર બે. એસ કાટીઆ—ડેડવેલર એફીસ.

શ્રીધર એચ. કીરપાસંકર દવે—ડેડવેલર એફીસ.

શ્રીધર એન. બી. કાકર—ડેડવેલર એફીસ.

શ્રીધર અબ્દુલ્લાહ કાકર—રજીસ્ટ્રેશન ડિપાર્ટમેન્ટ
જનરલ પોસ્ટ એફીસ.

મેસર્સ કેસવાલ એન્ડ કંપની—રુઝનાપક
રફીટ.

હામીઅવાડ ભોજન મુદ્—માલિક વીરજીભાઈ
ચાહુદાર પેક.

શ્રીધર મોતીરામ વીરવીળા—ચાહુદાર પેક.

શ્રીધર વિમલજી નામરજી કવેરી—તુલસીમ રફીટ.

મિ. સી. કે. પટેલ—પરકુમરી મરચન્ટ—બંદર
રફીટ.

શ્રીધર પ્રાચુરંકર એમ. મહેતા—કાટન વેસ્ટ
અરચન્ટ, નં. ૧૦ જનરલ મુખીયા મુદ્દી રફીટ.

ગ. ગ. બહેચરજી કરચનજી—કોરપોરેશન યુન-
શતી સુસના હેડ માસ્ટર.

શ્રીધર મુળચંદ દયાગમ—જરીના વેપારી—ગોમ-
હન રફીટ.

શ્રીધર સિવશાલ નંદલાલ—જરીના વેપારી.
વિરાપન રફીટ.

શ્રીધર જેમીશનદાસ એન્ડ સન્સ—જરીના વેપારી
ગોમહન રફીટ.

મિ. એન. આર. દેસાઈ—યુનિવર્સલ શીપ્સ
કંપનીના મેનેજર.

મિ. ડી. એમ. દેસાઈ—પાયે સિનેમા કંપનીના
મેનેજર.

મિ. ગોપીલાલ ઉન્નમચંદ ગોધી—રેપ્સ કલમ
ગી-ડી.

મિ. હોટાલાલ ઉગ્રમચંદ ગાંધી—રેષસ કલ્પ
બી.ટી.

ગેડ એમ. એફ. નવરોજી—સ્વદેશી મિલ્સ
ભીમટોડના એજન્ટ—ગોડાઉન રફ્રીટ.

શ્રીયુત રમણલાલ ચંદુલાલ શેઠ—અમદાવાદ અને
આવનગર જહાંગીર મિલ્સના રિપ્રેઝન્ટેટિવ—ગોડા-
ઉન રફ્રીટ.

શેઠ ભવાન મૂળજી—અનાજના વેપારી.

શેઠ રવજી તેણશી—અનાજના વેપારી.

શેઠ પુનભાઈ ઠાકરશી—અનાજના વેપારી.

મિ. એ. હાર્ડન શેઠ—ખાલી બાટલીના વેપારી.
મધ્ય પરમાણ રફ્રીટ.

રા. મગનલાલ ખેંગાર પુનાતર—બર્કિંગહામ
સ્પીનિંગ એન્ડ વિવિંગ મિલ્સના વિવિંગ માસ્ટર.

મેસર્સ ટી. એસ. હાજી મુસા એન્ડ બ્રધર્સ—
કાપડના વેપારી—ગોડાઉન રફ્રીટ.

મેસર્સ હાજીદાદા તુરમાહમદ શેઠ એન્ડ બ્રધર્સ—
કાપડના વેપારી—ગોડાઉન રફ્રીટ.

ટી. એન. હસમાઈલ હાસમ શેઠ—કાપડના
વેપારી—ગોડાઉન રફ્રીટ.

શેઠ જકરીઆ હાજી તુરમાહમદ—કાપડના
વેપારી. ગોડાઉન રફ્રીટ.

મિ. ડી આર જમનાદાસ—કાપડના વેપારી—
ગોડાઉન રફ્રીટ.

એમ સી. માવજીની કમ્પની—હાર્ડવેર મરચ-
ન્ટસ—નં. ૧૧૪ નંબની આપાનાયક રફ્રીટ—મેન-
જર. રા. નાનચંદભાઈ વી. દેસાઈ.

શ્રીયુત નાનાભાઈ અંબાશંકર દવે બી. એ.
એલ. એલ. બી. વડીલ હાઈકોર્ટ ૩૦ એકામ્પરેશર
અમાહારમ.

શ્રીયુત ટી. બાલકૃષ્ણ ભટ્ટ—બી. એ. બી.
એલ. નંબની અપ્પા નાયક રફ્રીટ.

શ્રીયુત રામનાથ દવે. બી. એ. બી. એલ.
વડીલ હાઈકોર્ટ—૧૦. કેશવ અપ્પર રફ્રીટ.

શ્રીયુત એલ. કૃષ્ણદાસ. બી. એ. બી. એલ.
વડીલ હાઈકોર્ટ. સાફુદાર પેડ.

મેસર્સ કાનજી મૂળજી બ્રધર્સ—રેલ્વે ટ્રાન્સેક્ટર્સ
—મૂળવતન આટોગ્રાસ (કુમસ) પાન્ડેવિલા,
ટાન્ડયાર પેડ.

મુંબઈ આર્થબવન—ગોવિન્દપાનાયક રફ્રીટ.

શેઠ પુરૂષોત્તમદાસ હરિલાલ એન્ડ સન. હીરાના
વેપારી—સમુદ્ર મુદલી રફ્રીટ, પાર્કટાઉન.

શેઠ જીવરાજ ટોપણ એન્ડ સન્સ—સુનર,
કાપડના વેપારી અને કમીશન એજન્ટ—નં. ૧૪
લખમીદાસ રફ્રીટ—શેઠ અમરુલ દુસેન જીવાજીની
કમ્પની—હાર્ડવેર, સાંચાકામ, લોખંડ અને મિલ-
જન, ખાણાના રોટના વેપારી. નં. ૯ લીંગાએટી
રફ્રીટ—શાખા ઝોરીસ—દેવરાજ મુદલી રફ્રીટ.

શ્રીયુત એમ જગનલાલ ડોળી આબટર મરચન્ટ
—નં. ૯ એકામ્પરેશર અમાહારમ.

શ્રીયુત બી. નારાયણલાલ—સાથુ અને મીબુબતી
બનાવનારા અને વેચનારા, નં. ૧૮ રથુનાયકુલુ રફ્રીટ.

શેઠ હાજી મોહમદ હાજી હસા—સ્થાપિત
કર્મીની સાલ સંવત ૧૯૬૨. મળવતન બાંટવા—
ભાગીદારો શેઠ હાજી મળલ અને મુંબઈમાં શેઠ
મુવેમાન રહેમતુલા. ચોખા અનાજ તેલ અને કરી-
આણાના વેપારી, મહીસુર મુંબઈ વગેરે સ્થળે
દુકાનો છે. બેંગલોર ખાતેના મેનેજર ભાઈ હસા
ઝોસમાથુ ઝોલડ તરય પેડ—બેંગલોર સીટી.

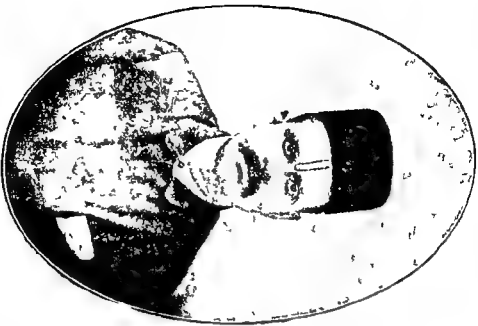
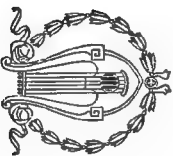
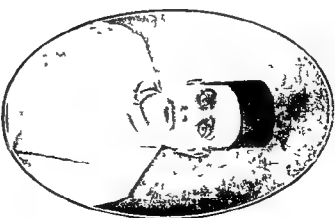
શેઠ હાજી હમીદ હાજી પીરમાહમદ—અનાજ
કરીઆણાં, ચોખા, બીયાં વગેરેના વેપારી. ઝોલડ
તરય પેડ બેંગલોર સીટી.

શેઠ હાજી તુરમાહમદ ઝોસમાથુ—અનાજ,
કરીઆણાં, ચોખા, બીયાં વગેરેના વેપારી. ઝોલડ
તરય પેડ બેંગલોર સીટી.

શેઠ અમરુલ લતીબ તત્તખ—અનાજ, કરીઆણાં,
ચોખા, બીયાં વગેરેના વેપારી. ઝોલડ તરય પેડ—
બેંગલોર સીટી.

શેઠ હમીદ આમદ મુસા—અનાજ, કરીઆણાં,
ચોખા, બીયાં, વગેરેના વેપારી. ઝોલડ તરય પેડ—
બેંગલોર સીટી

મદાત્મક ઇલાકાતું દિગ્દર્શન,
 “મદાત્મક સમાચાર” ની દિલીપ યાદીકે એ

Thakar Toharsce Purnishotam—Calcut

૯૯૨ ૨૧૨૨૦ ૫૦૨૧૨૪-૬૯૯૬૨

Serjant D O Ashar of Messis P D Ashar & Co,
 Tirupur

મીઠુલ દી સર્જ ૨૫૧૨૨-૦૧૫૬

શેડ અમદુસ રહેમાન હાજી ઇબ્રાહીમ—અનાજ, કરીઆણાં, ચોખા ખીયાં વગેરેના વેપારી. ઓલ્ડ તરજ પેક—બેંગલોર સીટી.

શેડ હાજી અમદુસ શકુર હાજી અમદુલા—અનાજ, કરીઆણાં, ચોખા, ખીયાં વગેરેના વેપારી. ઓલ્ડ તરજ પેક—બેંગલોર સીટી.

શેડ હાજી મોદમદ હાજી ઇસા—અનાજ અને કરીઆણાંના વેપારી. શાન્તાપેક મહીસુર સીટી—Mysore city.

શેડ હાજી હખીબ હાજીપીરમોદમદ—અનાજ અને કરીઆણાંના વેપારી શાન્તાપેક મહીસુર સીટી.

શેડ તઇમ અમદુસ કરીમ—અનાજ અને કરીઆણાંના વેપારી. શાન્તાપેક મહીસુર સીટી.

શેડ તઇમ આદમદ—અનાજ અને કરીઆણાંના વેપારી. શાન્તાપેક મહીસુર સીટી.

શેડ આદમ હાજી ઉમર—અનાજ અને કરીઆણાંના વેપારી—શાન્તાપેક મહીસુર સીટી.

કંકર પુરપોતમ ગોવિંદજી—દરેક જાતનો કાચો, દોરકાં, કાથાના મેટસ, મેટીંગમ, ના વેપારી અને કરીઆણાંના કમીશન એજન્ટ. મૂળવતન પોરબંદર કાકીયાવાડ. સ્થાપિત સાલ ઇ. સ. ૧૯૧૩. મુકામ અલેખી.

શેડ જમનાદાસ વિસનજી એન્ડ સન્સ—બોયશીંગલું તેમ, હલદર, મરચાં, હાથવણાટનું દેશી કાપડ વિગેરેના વેપારી આડતીઆ અને કમીશન એજન્ટ. મૂળવતન પોરબંદર પેટી પચાસથી વધારે વરસ ઉપરની જીની છે. શેડ જમનાદાસ વિસનજી સર્વવાસી થયા છે. કામકાજ હાલ તેમના પુત્રો શેડ મથુરાદાસ તથા શેડ ભગવાનદાસ સંભાળે છે. ૨૧. શેડ જમનાદાસ ધણુ બાહોશ અને સ્થાનિક સરકારમાં બહોળી ભાગવગ ધરાવનારા હતા.

શાહ ડાહ્યાદાસ રવજીભાઈ—તેમ હલદી, ગોળ, લી, મરચાં, ગોળ, ખાંડ વિગેરેના વેપારી. મૂળવતન ભગતના ખીજડીઆ હાલ જેતપુર કાકીઆવાડ—સ્થાપિત કર્યાની સાલ સંવત ૧૯૩૦ શાહ જમજીન રવજીભાઈ તથા શાહ દેવચંદ રવજીભાઈ ભાગીદારો છે. બ્યવસ્થાપક શાહ જગજીવન રવજીભાઈ મુકામ ઇચેદ.

શાહ પ્રાગજી મોધવજી એન્ડ સન્સ. બોયશીંગલું તેમ, હલદર, લી વીગેરેના વેપારી અને કમીશન એજન્ટ. સ્થાપિત કર્યાની સાલ સંવત ૧૯૭૦ હાલ ના બ્યવસ્થાપક શેડ મથુપન પ્રાગજી મુકામ ઇચે (Erode)

શાહ લક્ષ્મીચંદ લાલજીની કમ્પની બારદાન, ગુણી, સુતલી, હેરન તથા અનાજના વેપારી અને કમીશન એજન્ટ. ચા, માણુ અને દીવાસળીની પ્રસિદ્ધ કમ્પનીઓની એજન્ટીઓ ધરાવે છે. પેટી યાલીશ વરસની જીની છે. શાહ રતનશી નાગશી હેડા કામકાજ જુએ છે.

શેડ વિલ્હાસ વલ્લભદાસ—સુતરના વેપારી અને કમીશન એજન્ટ. સ્થાપન થયાની સાલ સંવત ૧૯૪૬ હાલના બ્યવસ્થાપક શ્રીયુત્તુલ તુલસીદાસ વિલ્હાસ—મુકામ બેંગલોર (દક્ષિણ કણાટક) Mangalore.

કંકર હેમરાજ પિતાંબર—ધીરધાર અને કમીશનલું કામકાજ કરનાર સો વરસની ઉપરની જીની પેટી હાલના ભાગીદારો શેડ પુરપોતમદાસ ગોકળદાસ અને શેડ કરસનદાસ વિસનજી. મૂળવતન પોરબંદર હાલ કાનાનર. Cannanore.

કંકર લક્ષ્મીદાસ જમનાદાસ—કમીશન એજન્ટ અને રેના વેપારી. મૂળવતન કચ્છ કોહારા. સ્થાપિત કર્યાની સાલ સંવત ૧૯૭૬ કોહરબંદુર અને તીરપુર ખાતે દુકાનો છે.

એસમ્. પી. ડી. આશરની કમ્પની સ્થાપિત થયાની સાલ ઇ. સ. ૧૯૧૪ એપ્રિલ માસ, ભાગીદારો—શેડ પુરપોતમ દામોદર આશર, દેવજી ઉમરશી આશર અને વલ્લભદાસ કરમસી સ વડ. મૂળવતન જમનગર (કાકીયાવાડ) ૩ તથા શરાફીલું કામકાજ કરનારાઓ. ચાખા ઓફીસ—મુખ્યમાં છે. તીરપુર માં જિનિંગ ફેક્ટરી, આશર બિલ્ડિંગ નામનું મકાન, ગોદામો, વખારો અને ખીજ વાડી બગીચા વગેરે બિલ્કતો ધરાવે છે.—તીરપુર.

દેરાઇ પ્રજીલાલ વજરાજી—સ્થાપિત કર્યાની સાલ સંવત ૧૯૭૮ લી તેલના વેપારી અને કમીશન એજન્ટ મૂળવતન સમડીઆળા. ઉપલેદા પાસે. મુકામ તીરપુર.

શેઠ ગોકલદાસ ધેલાભાઈ-સુતર અને રંગના વેપારી તથા બિનિંગ ફેક્ટરી ડાઉન્ટ નટ ડેકાર્ટીકીંગ અને રાઇસ મીલ્સના માલિક. મૂળવતન જમખા-ભાળીઆ-દાહ સેલમ Salem

શેઠ ગોકલદાસ દયાળભાઈ-દેશી કાપડના વેપારી અને કમીશન એજન્ટ. મૂળવતન પોરબંદર શ્રી હરિદાસ દયાળ અને શ્રી વસનજી દયાળ એ બે બીબા ભાઈઓ છે તેઓ પશુ તેજ કામ કરે છે. સુકામ. સેલમ.

એમ. અબ્દુલકુસેન કમ્પની-હાઈવેર અને રંગના વેપારી ભાગીદારો શેઠ અબ્દુલકુસેન રહેમાનજી દીહો-રવાળા તથા શેઠ મુસાજી મહમદીઅલી હળીયાણા-વાળા-જોલમ (નાવચુકાર સંસ્થાન) (quilon)

અબ્દુલ તયુબ શેખ કાદરભાઈ-સ્થાપિત કર્યાની સાલ ૧૯૨૫. જનરલ મેજન્ટ અને કમીશન એજન્ટ બોમ્બલ અને રાઇસ મિલ્સના માલિક મૂળવતન ભાવનગર કાકીઆવાડ. કોલમ બહેપી અને કોવીન માં મિલકતો ધરાવે છે. નાવચુકાર રાજ્યની શ્રી મુલમ પોપુલર એસેમ્બલીના ચુટાએલા સભ્ય છે. મેનેજર-અબ્દુલ શકુર મહમદ હસુક. સુકામ કોલમ.

શેઠ માહમંદ જાકબ-કાયાની ચટાઇ, ષડકલાં વગેરેની ફેક્ટરીના માલિક અને વેપારી-મૂળવતન કચ્છ. બહેપી (નાવચુકાર) Alloppey.

શુકમ દેવશંકર કાળીદાસ-મહા પ્રભુજીની બેઠક ના મુખીઆજી તથા કરીઆજી અને જર્નાલનજીના ધૂપના વેપારી. મૂળવતન કુંડસા-કાકીઆવાડ. દેસમાંથી આવી અને વસ્તુ સંવત ૧૯૭૦ માં. સુકામ જના-ઈનજી. વરકલા (નાવચુકાર સંસ્થાન) એસ. આઈ. રેલ્વે.

શ. છોટાલાલ બી. ભટ્ટ-અખિલ ભારત ચરખા સંઘની શાખાના સેક્રેટરી. શાખા સ્થાપન થઇ ૧૯૨૫ ના ડિસેમ્બરમાં મૂળવતન ભાવનગર સુકામ નિલેશ્વર (દક્ષિણ કચ્છાટક)

એસ. કે. એ. લાલજીની કમ્પની-બોમ્બેઈગું તેલ, હળદર કોફી વગેરેના વેપારી અને કમીશન એજન્ટ. મુખ્ય ભાગીદાર શ્રી લાલજી હરિદાસ બીજા ભાગીદાર શ્રીયુત રતનશી હરિદાસ અલ્ફાન્સિય જમખ-સહવાવાળા છે. સુકામ સેલમ.

શ્રી પ્રેમજી હરિદાસ-નાગરવેલનાં પાન, આંબા અને દેશી કાપડના વેપારી અને કમીશન એજન્ટ-સેલમ.

શ્રી જગનલાલ હરિદાસ-નાગરવેલનાં પાન, આંબા અને દેશી કાપડના વેપારી અને કમીશન એજન્ટ-સેલમ.

શ્રીયુત જોરામ કાળીદાસ-મંદન અને હાથ વણાટનાં દેશી કાપડના વેપારી અને કમીશન એજન્ટ સેલમ.

ખટાઈ વલ્લભદાસની કમ્પની. રંગના વેપારી. હેડક્વાર્ટીસ મુંબઈ. અનેના મેનેજર. શ્રીયુત રામદાસ ભાઈ સુકામ સેલમ.

શ્રીયુત ડાલાભાઈ ધનજી-રેલ્વે કોન્ટ્રેક્ટર વિલુપુરમ એસ. આઈ.

શ્રીયુત શીવજી હરજી-રેલ્વે કોન્ટ્રેક્ટર, વિરુપુરમ એસ. આઈ.

શ્રી રઘુભાઈ નોંધા-રેલ્વે કન્ટ્રાક્ટર-કડલોર.

શ્રી જોરામભાઈ રામજી-રેલ્વે કન્ટ્રાક્ટર કડલોર.

શ્રી નયુ મેગર-રેલ્વેકોન્ટ્રેક્ટર યુ. કાટુર-નિયિ-નોપલી ડીસ્ટ્રીક્ટ.

શ્રી સિવજીભાઈ લીરા-એન્ટીબીઅરીંગ કોન્ટ્રેક્ટર હેડક્વાર્ટીસ. ઇસ્ટમેરેટ સ્ટ્રીટ, મદુરા, શાખાઓ તેની અને માનમદુરા.

શેઠ જોરામ ઇશ્વર બોલ-મૂળવતન કચ્છ અંબર. કોટન વેસ્ટ કોન્ટ્રેક્ટર, મિલ સ્ટોર્સ સપ્લાયર; એકરપોર્ટર અને કમીશન એજન્ટ. સ્થાપિત સં. ૧૯૩૯ શાખા ક્વોર્ટીસ કડલોર. હેડક્વાર્ટીસ અને રહેથાક-પોન્ડીચેરી.

શેઠ ઇયાદીમ ઇસાક-રેશમી ઉન અને સુતરાઈ કાપડ, સાણ, સેન્ટ અને સન્ડ્રીઝ માલના વેપારી. મૂળવતન પોરબંદર. હાલ પોન્ડીચેરી.

એસર્સ રવજી મેસરજી એન્ડ અધર્સ-રેલ્વે અને પી. ડબ્લ્યુ. ડી. ના કોન્ટ્રેક્ટર્સ બી ના જન્યાયજ વેપારી. સુકામ. માચરલા (ગતુર ડિસ્ટ્રીક્ટ)

ખાં જન મહમદઅલી અબ્દુલાભાઈ-જર્મીનના રંગના વેપારી. ફર્ટ કલાસ બોનરરી મેજ-રેલ્વે-સેલમ.

મદ્રાસ ઇલાકાતુ દિગ્દર્શન
“મલયાર સમાચાર” ની દ્વિતીય વાર્ષિક ભેટ

Live Suth Jeram Ishwar Bole Pond cherry

સ્વ શ્રીયુત્ત જરામ હશ્વર બોલે, પોન્દીચેરી.

શાહ ઇમીલદાસ જીવન-કમીશન એજન્ટ-ઇમારતી કામમાં પાટીયાં, રેન્ડલીંગ, વંછ વગેરે ચડતનનું કમીશનથી કામ કરનાર. પ્રથમ આ પેટી મણા વર્ષો પહેલાં શાહ રામચંદ ધીમજીના નામે ચાલતી હતી બાદ શાહ જોતમચંદ રામચંદ અને તે બાદ શાહ જનરાજ જોતમચંદ કમ્પનીના નામે ચાલતી. શેઠ જનરાજબાઈ ધંધામાં પુણજ પદરો મેળવી પોરબંદમાં શાન્ત જીવન ગણે છે અને પછી આ ધીકતો વેપાર એઓએ શ્રીયુત્ત ઇમીલદાસ બાઇને સોંપ્યો. સંવત ૧૯૭૬ ના અષાઢ વદ ૧થી ઉપરના નામે વહીવટ રાફ થયો છે. યુજરાતી રટ્ટીટ - કમીશન.

શ્રીયુત્ત જીવાલાલ વેલજી-ફે-સી કાપડ, છીંટ, મજીન, વાયલ, એક ધોતીયાં વગેરેનાં વેપારી. નં. ૮૭-૮૮ ફેવરાજ મુદલી રટ્ટીટ પાક ટાઉન-મદ્રાસ

શેઠ લાલજી ગોધુ-હીગ અને કરીઆણાના વેપારી-મેનેજર શ્રી વલભદાસ લક્ષ્મીચંદ નં ૮ પેરમાલ મુદલી રટ્ટીટ-મદ્રાસ

શેઠ કાનજી મુળજી કન્ટ્રાક્ટર-રોન્ડીઆરપેક-મદ્રાસ
શેઠ અલીમહમદ હખીબ-ઉર્ફેબયુ શેઠ મુળવતન કન્ટ્રાક્ટર-આઇના બજાર રોડ પર આવેલી બયુ હોટેલના માલીક-નં ૨૪૬ આઇના બજાર રોડ

સાથિયકેનેરા કેમકર્ફલ કમ્પની-સેક્રેટરી-રા. મુરૈયતમ આર. ડી અનાજ મણા, મણાની દાળ, ધઉ મણાનો આટો, હાઉમહોલડ સોજી અને રવા. દરેક બાન્ડના બારલી અને પ્રાઉ-સના વેપારી-નં ૨. ૧૨, લક્ષ્મીદાસ રટ્ટીટ.

મિ. પુરમાહમદ ઇસમાઇલ બાકર-કોહીપુર બાર્ડ રટ્ટીટ-આઇના માલીક-મુળવતન કન્ટ્રાક્ટર-જનમ પૂનામાં બાપીકું કામકાજ કાપડનું પોતાનો સીનેમા શ્રીસ્સનાં કામકાજમાં સોનાના આદ મળ્યા છે. નં. ૨૧૨ ગોવિંદપા નાયક રટ્ટીટ.

પંડા એસ. કાશીરામ-બાજ એકવાળ સાલજી-ગ-ડીઅન આર્ટ ક્યુરીઆરટીના નામીયા વેપારી અને ઝવેરી હાલ વાનપ્રયાગ્રમી છે. બ્લેકેશ પેરુમલ સત્રમિ રટ્ટીટ-તંબવર.

દેવે જગન્નાથ મુળરાય-બનારસી કાપડના વેપારી વેસ્ટ મેઇન આઉ-તંબવર.

બી. શિવરામ એન્ડ કમ્પસ-કાપડના વેપારી-બસો વસતું જુનું ફારમ છે વેસ્ટ મેઇન રટ્ટીટ-તંબવર. તંબવરના બીબ નામીયા બાજ એક વાળ સાલજીના આગેવાનો :-

શ્રી હરીશંકર જોશી ઝવેરી-વેસ્ટ મેઇન રોડ સદાશિવ દેવે ઝવેરી.

બ્લેકેશબદ ઝવેરી

ભવાનીશંકર ભટ્ટ-મુનિસિપલ અને ગવર્નમેન્ટ કન્ટ્રાક્ટર

શિવશંકર ભટ્ટ-બી એ. બી એસ. હાઇકાઉ વકીલ.

આરિયરામ શુક્લ-બી. એ. પ્લીડર

ડી. રાંકર એન્ડ કમ્પની-જનરલ મરચન્ટ

ડાક્ટર આર જુગરામ ભટ્ટ-એસ. એમ પી. રજીસ્ટર્ડ મેડીકલ પ્રેક્ટીશનર-રામનાથ ભટ્ટ લેઇન.

શ્રી. દેવશંકર હાકર-બેન્કર અને લેન્ડ લોડ-મોથ મેઇન રોડ,

શ્રીમાન રામકૃષ્ણ રવાગિ-મદ્રાસિપતિ. તીરમંગળ રટ્ટીટ-તીરવાડી.

જે કૃષ્ણ ભટ્ટ-લેન્ડ લોડ-તીરમંગળ રટ્ટીટ-તીરવાડી.

ભવાનીશંકર ભટ્ટ-તીરવાડી.

શ્રી. બાલકૃષ્ણ દેવે-બી એ. સબ રજીસ્ટાર-કરે.

શ્રીમાન ધનસ્વામદાસ શાકુંકાર-ઇસ્ટ મેઇન રટ્ટીટ-શ્રીરમ

શ્રીમાન ભવાનીશંકર દેવે-બોનરરી મેજસ્ટ્રેટ-શ્રીરંગમ.

શ્રી. મુલ્લવતલાલ વિદ્યાશંકર ઝવેરી-મુળવતન પાટણ-ત્રિગિરોપોલી.

શેડ મનુદસન—સુતરના વેપારી—સેલમ

શેડ હાજી હમીદ હસનદાસ સુતરના વેપારી—સેલમ.

શેડ હાજી છવા હાજી ખમીસા કું. સુતરના વેપારી—સેલમ.

શેડ હાજી ઉમર હાજી ખમીસા—સુતરના વેપારી—સેલમ.

શ્રીયુત સી. એમ. પટેલ—જરીના વેપારી—સેલમ.

શ્રીયુત હરગોવિંદદાસ હરજીવનદાસ—સેલમ.

શ્રીયુત કાકરભાઈ જેઠાભાઈ—જરીના વેપારી—સેલમ.

શ્રીયુત ધનમુખલાલ છપ્પારામ ગંધી—જરીના વેપારી સેલમ.

શેડ મનુ હસન—સુતરના વેપારી રામનાથ રોડ મદુરા.

શેડ હાજી છવા હાજી ખમીસા " મદુરા.

શેડ હાજી ઉમર હાજી ખમીસા " મદુરા.

શેડ હાજી દાઉદ હાજી તુરમાદમદ " મદુરા.

શ્રીયુત ચમનલાલ એ. પરીખ—સુતરના વેપારી. સાઉથ મામી—મદુરા.

શ્રીયુત છોટાભાઈ અવેરભાઈ—સુતરના વેપારી—ઈસ્ટ વેલી મદુરા.

બેંગ્લે ટ્રેડિંગ કંપની—એજન્ટ શ્રીયુત મોહનલાલ જે. નેશી. સુતરના વેપારી—રામનાથ રોડ—મદુરા.

શેડ કાસમ જમાલ—કાપડના વેપારી—અમાનસ નદી. મદુરા.

શેડ હાજી મુસા શેડ એન્ડ કમર્સ—કાપડના વેપારી—મદુરા.

શેડ ખટાઉ વલ્લભદાસની કંપની—રંગના વેપારી.—Havero Trading co, ના એજન્ટ—મેનેજર—રા. મોહનલાલ ડેસાભાઈ દેવે—મદુરા.

દાદાજી ધાડજીની કંપની—રંગના વેપારી—Havero Trading co. ના એજન્ટ, મેનેજર રા. એ. વી. જયકર મદુરા.

શેડ ગોપાલજી ચાંપશી—દીંગ તથા રંગના વેપારી—કચ્છર કમ્પનીના એજન્ટ—મેનેજર—રા. મોહનલાલ ડેસાભાઈ

શ્રીયુત બીખાભાઈ જગજીવનદાસ—રંગ અને કમીકસના વેપારી, કાંટાવાળા નાણાવટીની કું. લીં ના એજન્ટ ઇસ્ટ મેરેટ સ્ટ્રીટ—મદુરા.

મેસર્સ રસીદ જમશેદ સંસ્થાની કંપની—દીંગ કરીઆણુના વેપારી—મેનેજર—રા. રા. હરજીવનદાસ ગુલશરામ બટ પેલેસ રોડ—મદુરા.

શ્રીયુત ચીમનલાલ જી. મહેતા—ખનારસી કાપડના એજન્ટ લક્ષ્મીપુરમ—ચોપી ગલી—મદુરા.

શ્રીયુત મેઘજી આશુદેવ—રેલ્વે કાન્ટ્રેક્ટર—અમાન સનદી મદુરા.

શ્રીયુત સિવજી લીલા કાન્ટ્રેક્ટર ઇસ્ટ મેરેટ સ્ટ્રીટ—મદુરા.

કાકરભાઈ જેઠાભાઈ કમર્સ—ખંરી તથા બોરી સુરતી જરી, સુતર, આર્ટિફિસિયલ મિલ્ક, મદુરાનું કાપડ વગેરેના વેપારી અને કમીશન એજન્ટસ—પહેલી લક્ષ્મીપુરમગલી મદુરા.

ઈકર નારણદાસ વિ. વલ્લભદાસ આશર—ધાન ચોખાના વેપારી અને કમીશન એજન્ટ—મૂળ વતન જામખંભાણીઆ સ્થાપિત સન ૧૯૨૧. કલીકટ.

શેડ તેંબળઅલી મુલ્લા છવાજી કપાસી—વતન જામનગર ઇમારતી લાકડું, પાટીઆ, કાથો, કાથાના દોરડાના વેપારી, કમીશનથી દેશ પરદેશ માલ ચડાવનારા. ખીચેરોડ—કલીકટ.

ઈકર હેમરાજ ઉકેડા—સ્થાપિત સંવત ૧૯૪૧—મૂળ વતન કચ્છ તેરા, કોપરાં, તેલ, કોપરેલ, સુક, મરી વીગેરે કરીઆણુના વેપારી અને કમીશન એજન્ટ—માલીક—શ્રીયુત કાનજીભાઈ હેમરાજ—કલીકટ.

ઈકર ટાકરશી પરશોતમ—મરી, સુક, કોપરાં અને ઇમારતી લાકડું કમીશનથી મોકલવાનું કામ કરનાર, આંખાની સીકનમાં કચ્છ, કાકીઆનાડ, પંજાબ, વગેરે દૂરના દેશોમાં જથ્થાબંધ આંખા મોકલનાર, આડતનું કમીશનમાં કામ કરનાર. ચુજરાતી સ્ટ્રીટ—કલીકટ.

અલ્પેષી.

ગેસર્ગ એન પી નાગ્ગેસલાગા એન્ડ સન્સ—
મીનદારો, કોમ રેકટરીના માલિકા. ઇન્વેસ્ટિગેશન સોલ્ડ
સર્વિસ ગિર્મિ-કેટના માલિકા

શેડ રતનગી ગોવિંદજી-દેવે કરીઆબા માથના વેપારી
રી અને કાથાનાં પડકલાં બનાવનારા-મુગ વતન કચ્છકેરો
શ્રીયુત્ત ધરમરી વાપજી—કોપરા મરી, ચુંદ, દબદર,
તથા કાથાના વેપારી તથા કમીશન એજન્ટ મુગ વતન
કચ્છકેરો, ધી સિયિઆ રમીમ મેળીગેશન કમ્પની લીમીટેડ
અને ધી મચ્ચન્ટ રમીમ મેળીગેશન કમ્પનીના એજન્ટ

ગેમસ દરીદામ માલ્હેચ્ચંદ કમ્પની—જનરલ
મચ્ચન્ટ અને કમીશન એજન્ટ મુગવતન વેગા—
કારીઆવાડ હેડ એડ્રીસ-કોમ્પીન

શેડ હાજી હાફેન તખયમ એન્ડ સન—કોપડનાં
વેપારી-મુગવતન કચ્છકેરો કોપરા ૭૫ વરસની છુતી અને
બહુતીની વિશ્વાસુ માપડની ડુકાન

શેડ લક્ષ્મીચંદ તેગરવી—કોપરા મરી ચુંદ, દબદર,
જેરકોચના તજ રંગેર પાવતિક પ્રદેશી પેદાશના વેપારી
તારનું મીરનાયુ ' ૭૫ ૫૭ "

ગે નાનજી મયુગદામ—જનરલ મચ્ચન્ટ-કમીશન
એજન્ટ અને કાથાના પડકલાં બનાવનારા તારનું
સીરનાયુ 'arridbar'

શેડ હાજી હુમેન હાજી કાસમ કમ્પની—ચુંદ, મરી,
દબદર રંગેરના વેપારી અને કમીશન એજન્ટ જાગીદાર—
શ્રીયુત્ત પોપટલાન પ્રશોતમ-મુગવતન જામનગર

શ્રીયુત્ત જ વજી ગોવિંદજી—કાથે કરીઆબુકોપરા
વગેરેના વેપારી, કાથાના વેપારના "પાયોનીયર" મુગ
વતન પોરબંદર

શેડ હારકાદામ તુવરીદાસ—અનેપીના માનવ-ત
વાનપ્રથમ ગૃહ્ય શાન્ત જીવન માળનાગ, અદ્ભુત
આયુરવેદિક ટાન ધરાવનાર "નગર શેડ" ના ઉપનામથી
જાણીતા યથેયા

શેડ તખયમજની સમસુગીન—એમના વડના ધણી
છુના વખતમા મુગવતનથી આતી અને વસેલા હાનમા
જમીન-દાર

કલીકટ.

નાગજી પ્રશોતમની કમ્પની—બીગવતન મા
દેશમાં મચ્ચકૂર છતીઆ ૫ બનાવનારા-છતીના કારખા
ઉપરત કોપડ, સુતર, અસરવેર અને મચ્ચરીક મુગમ
કામકામનાં આતા પળુ છે આ નામગીન પેદી
સર્વિસર કોપડિ "મહાગા પ્રદેશની રૂપરેખા" નામ
પ્રથમ વર્ષના બેટનાં પ્રતિકમા આપેલી છે

શેડ હારકાદામ વાલજી—કમીશન સામગ્રી કમીશન
નું કામમાજ કરનારા જોનારગી મેથરટેટ અને પોર્ટમુગ
કમિટિના મેમ્બરો ટેપો ધરાવે છે

શેડ જેકામજી હેમરાજ—રટીમરના એજન્ટ—
ડિ-કુરથાનના સરવે તથા મીનના બદરી સાફ રમીમરી
નાર રથા આ નાર-મુગવતન કચ્છકેરો અર્બર કોમ્પીન,
બડમરા, તેલીમરી અને કાનાતોરમા શાખાઓ છે

શેડ પિનામર સુદરજી—મચ્ચન્ટ અને કમીશન
એજન્ટ-મુગવતન જામનગર નામે મોટા ખાતડા હેડ
એડ્રીસ-વજી સુદરજી ૫ કમ્પની મુડીગમર મુગમન. ૩

શેડ જલદરજી જેકામજી—કોપડ તથા પુનઃ તામાના
પતરાના વેપારી મુગવતન જામ પાકાગીઆ

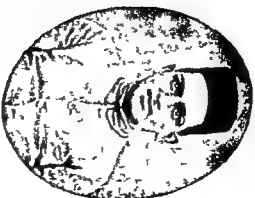
શેડ આદમ હાજી પીરમાદમજી હમાક મુગવતન
ખાતડા-અનાજ, ચોખાધાન, ખાડ તેજજ ગમનાગી
પેદાશના વેપારી નીતિમાન વધાર અને ધીટી રંગ
પેદી તરીકે આ કામ જલ્દ અસિદ છે

શ્રીયુત્ત વદનનાન માલ્હેજાન મુજુમદાર બી એ—
મેનેજર ધી સિધીઆ રમીમ મેળીગેશન કમ્પની લિમિટેડ
ગાંતિએ વાત્તીક કાવરજ મુગવતન સુરત

શેડ શમુભાજ દેશીઆજ—સોના આદી અને
અવેશતના વેપારી મુગવતન કચ્છકેરો હુદા કલીકટ આલ્પે
૧૬ વરસ થા, પ્રથમ નામ છે. ધરમસી આપડ હાલમા
ઉપરના નામે કામ આલે છે

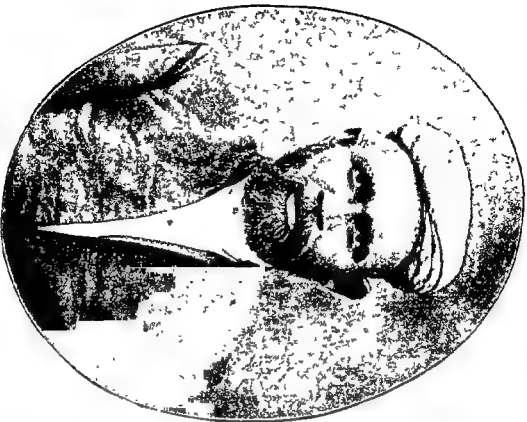
અમ્લસહુમેન માયુજી ભારનાયા—કાથાના તોરડા
બનાવનાર તથા છતી ૫ ડાડા બનાવનારા વેગનાર અને
કમીશન એજન્ટ મુગવતન કોટકા સામાયી કે મન
પરના સાઉચ બીચે રેડ

અદાસ હાદાશવું દિગ્દર્શન
 “અદાશ સમાચાર” ની દિનિય વાર્તિક

H M Yousuf Sait "Fair" Son of
 Ali Mohamed Habeeb Sait

બી યોસુફ હુસૈન સાઈ દર્ગેશવું તે અલી મોહમદ હા-
 બેઈ બા-સૈદ શૈયા દાદા

Ali Mohamed Habeeb Jeera Sait (Bachu Sait)
 Sole Proprietor "Bachu Tea Club", "Gupchup Tea"
 "Kaduk Tea" & "Crescent Star Tea"

China Bazaar, Madras
 Born in Khedra (Cutch) on 11th July 1881
 Came to Madras in 1893

ચીના બઝાર, મદ્રાસ
 ૧૧મી જુલાઈ ૧૮૮૧ ના રોજ કચ્છના કહેદરામાં જન્મ્યો
 ૧૮૯૩ માં મદ્રાસ આવ્યો

શેડ પ્રસોતમ માધનજી—ચાલે દશા સોરઠીઆ વથોક શ્રીજી અને કરીઆણાના વેપારી અને કમીશન એજન્ટ મુગવતન જેતપુર (કાડીઆવાડ)

શેડ હરીદાસ ગોવિંદજી—અનાજ કરીઆણા, ચાના રેન્ડે અને જથાપથ વેચનાર મુગવતન પોરનદર તામે મોખીરા

લાઇ કૃષ્ણનાથ દાનજી—બ્રોકર અને કમીશન એજન્ટ—મુગવતની સ્ટ્રીટ.

કોચીન-નટાનચેરી.

શેડ મુનજી જેઠા કમ્પની ..કમીશન એજન્ટ અને જનરલ મરચન્ટ ધી સિધિઆ સ્ટીમ નેવીગેશન કંપની લિમિટેડના એજન્ટો એજન્ટ શ્રીયુત જેરામ લાઇ ઇનરાજ ટોપણ

શાલ હરીદાસ ચનભુજ ધાન ચોખા, કાચા દોરડાના કમીશન એજન્ટ-મુગવતન મારગોળ-કાડીઆવાડ શ્રી પુર્ણી માગીય નખથુન પાઠસાળાના પ્રમુખ શ્રી નનનીત કૃષ્ણમદિગના મુખ્ય કાચ વાલક

શેડ દાશી પેથગજ ધાન ચોખા અને અનાજના વેપારી-મુગવતન કચ્છ મુથરી એનેના કાર્ગેટ્સ-શ્રીયુત આથુ-જીભાઇ માદાશી હેડ ઓફીસ-મુ ૧૪

શેડ નેથુરમી દેસરી . કાચો અને કાથાના દોરડાના વેપારી હેડ ઓફીસ મુમઇ ૪૦ વરસ થા કોચીનમા વેપાર કરે છે

શેડ એમ વલીજી ચાલમાઇ કાચા તથા મુખઇ ઇન્ડસ્ટ્રીનું અને કમીશનનું કામકાજ કરે છે મુગવતન લી મદી હેડ ઓફીસ કાચા બગર મુમઇ ન ૩

શેડ લાજીજી જેતત ખોના કમીશન એજન્ટ અને મરચન્ટ મુગવતન કચ્છ નલીઆ ધી મરચન્ટ સ્પેશ નેવીગેશન કમ્પનીના એજન્ટ કોચીનમા કમીશનનું કામકાજ કરનારી વિશ્વાસપાત્ર પેદી

શેડ દિનાન હાજી પીરમાદમદ મુસા ધાન તથા ચોખા વગેરેના વેપારી મુગવતન- ૧૮૬૧

શ્રીયુત કાનજી લાવજી ..શેડ લાવજી તેજપાલવાળા. મુગવતન કચ્છ ઝાંઝર, કોચીનના ધણા જુના વતની અને પ્રસિદ્ધ વેપારી

શ્રીયુત લીતાધર ગીરધર . એન્ડર અને અમીકા પીચયર પેયેસના માનીક મુગવતન પોગખદર.

શ્રીયુત જેમભાઇ રણકોડ ..એચો ૧૨ વરસની ઉમરથી ૩૬ વરસ થયા એકજ શેડ હાજી અબ્દુલકાદર હાજી નંકગને ત્યાં નોકરી કરે છે તથા ખાનગી કાથાના દોરડાનું કામકાજ કરે છે શેડ મજકુરને ત્યાં એમનો માન મરતમો ધણો છે મુગવતન મારગોળ

શેડ મુગજી કુમરશી કરીઆણા અને ધાન ચોખા ના કમીશનનું કામકાજ મુગવતન-કચ્છ મુદ્રા

શેડ ધરમરી જીમજી કાપડના તથા પવન અને ચાદી વગેરેના વેપારી મુગવતન-પોગખદર

શેડ રતનશી ધનજી કાપડ અને છત્રાઓના વેપારી મુગવતન કચ્છ જુમ

શેડ મોતીનનાન રૂપચદ મુકા મેવો સેન્ટ, અત્તર મુનાગજગ અત દેની સામાનના વેપારી મુગવતન કચ્છજુમ

મેસર્સ અલીભાઇ ટ્રેડિંગ કંપની , જનરલ મરચન્ટ અને કમીશન એજન્ટ હેડ ઓફીસ ન ૨૦ એડવર્ડ સ્ટ્રીટ-રચુન સાખા-નવું ઢાઉન રોડ-કોચીન તારવું સીરનામું " Ponnambalam"

શ્રી રણકોડલાસ મોનજી પારેખ નીબગીરી તથા ત્રાનજીદારના બગીચાઓની દરેક જાતની ચાલના અને અન્યારમા ઉત્પાદિત થતા કરીઆણા માલના વેપારી. મુગવતન કચ્છ કોડાચ

શેડ લાનાન ગોપુલ જમીન-દાર-મુગવતન કચ્છ ચોચારા દેશમાથી આવ્યે ૫૫ વરસ થયા ૫૦ વરસ સુધી યુરોપીયન ઓફીસમા નોકરી કરી.

રા મોનજી રવજી દેશાઇ દશા શ્રીમાળા જૈન વણીક ધધો દનાલી મુળવત. કચ્છજુમ, વડીલોએ લાગા વખત સુધી કચ્છ રાજ્યની નોકરી જનવેલી છે શ્રીયુત જમનાદાસ કેશવજી શેડ હરગોવિંદ પ્રભુવાસની

પેટીના સંચાલક-મુગવતન કચ્છ માંડી કોચીનના
અમગળ્ય ભાડીઆ સુધારક અને ચાન્ત સમાજ સેવક

શ્રી માણેકલાલ જોષીદાસ તથાઅખીઆ...મુગ
વતન લીંબડી કોપરંગો ખોળ અને કોપરેલના દલાલ
સુપ્રસિદ્ધ જાહેર દેશમેવાનાં કાવોમાં તનતેડ મહેનત
કરનાર

ચાર્મી શ્રી હાથીરામ રતનજી ચર્મા...શ્રી પુટી
માર્ગીય જ્ઞાન પ્રસાદ પાંડ્યાજીના અધ્યાપક મુગવતન
ભરાણા મુંબઈની બાલકૃષ્ણ શુદ્ધાદ્યંત સંસ્કૃત પાંડ્યાજી
તરફથી શુદ્ધાદ્યંત વિચારણી પદવી મેળાના યાદ અને
નાજીની થેલીનું પારિતોષિક એળવેલ છે

રા. પોપટલાલ ગેવિંદજી સાંગાણી...કોચીન
જીજ્ઞાસી વિદ્યાલયના હેડ માર્ટર વીસ વરસથી બાળ
માનમના અનુભવી અધ્યાપક મુગવતન-લુનાગઢ

બાબ મેનજી વલ્લભદાસ...ગાંધીજી લોદાણા
મુગવતન-કચ્છ અંતર ધણા લુના વખતથી મલબારમાં
વસવાટ છે લોખંડનું કામકાજ શ્રી લોદાણા હજીવ
શ્રી દરિઆ રથાનું મદિર રથાપવામાં તન મન ધન
અરચનાર અને શ્રી દરિઆલાલની રથાપના ન થાય ત્યાં
સુધી અજ નહી જાય માત્ર ઉપાકાર હિપર જીવન
અર્થાપનાર રતધારી.

બાબશ્રી બાહસંકર ઉમીવાસંકર વાગડીઆ—મેમર્સ
હરિદાસ માણેકચંદ કચ્છનીના હેડ કલાક. મુગવતન
જનમનગર કેળવણીમાં સારો રસ લેનાર કેળવણીમાં
સુવક

શ્રી નાનચંદ મેરાજ...કોચીન એજન્ટ મુગવતન
વરતેજ—કાઠીઆવાડ

એમ એમ પ્રસેતમ લખમીદાસ કચ્છની...કોચીન
એજન્ટ અને મરચંદ.

પ્રસેતમ લક્ષ્મીદાસ કચ્છની...કોચીન એજન્ટ
અને મરચંદ,

શ્રી દુલસીદાસ હંસરાજ...મરી, સું, હલદર
જોરે મલબાર પ્રેસિડેન્સીના વેપારી મુગવતન-રાણાવાન
રીરનામું Sreenath.

શ્રી દરિદામ પગોતમ...કાથા રીદરીના વેપારી.
અને કોચીન એજન્ટ મુગવતન-મરચંદ કાઠીઆવાડ

શ્રીયુત મદનજી કુંવરજી પાઠક...મુગવતન પોરવાડ.
ઉપલી બન્ને કચ્છનીમાં ભાગીદારી છે

શ્રી માધવજી કાનજી...કોચીન એજન્ટ અને
વેપારી મુગવતન પોરબંદર તારનું સીરનામું Poon-
flower.

શ્રી હીરાચંદ માધવજી...મરચંદ અને કોચીન
એજન્ટ મુગવતન-પોરબંદર.

શ્રીયુત દરિદાસકર મંજારામ ભટ્ટ...તેલના વેપારી.
મુગવતન-બેડાલી મલીકાંડ એજન્ટ

મેમર્સ લુકમાનજી મુલ્લા ડોસાજી ધધર્સ...પેન્ટ
લોખંડ, હાડવેર અને મશીનરીના વેપારી મુગવતન
ભાવનગર મલબારમાં ૨૫ વરસના લુના અને જાણીતા
વેપારી છે

શ્રી અબ્દુલકુસેન અબ્દુલકાદરની કચ્છની...જનરલ
હાડવેર, પેન્ટ અને મશીનરી મરચંદ, મ્યુનિસિપલ
ગવર્નમેન્ટ કન્સ્ટ્રક્ટર

શ્રી રામદાસ મેરાજજી—ચોખાના વેપારી, મુગ
વતન માંચરોળ-કાઠીઆવાડ

શ્રી જેઠાલાલ કેશવજી કચ્છની — કાથા ધાન
ચોખાના વેપારી, ભાગીદારો-રા જેઠાલાલ પ્રેમજી તથા
રા જેશજી ચામળદાસ એવણી એક રાષ્ટ્રસંઘીન છે.
મલબાર સ્વદેશી રોટાર્સ લીમીટેડના મેનેજીંગ ડાયરે-
ક્ટર્સમાં શ્રી જેઠાલાલ પ્રેમજી જેઠાલાલ છે. મુગવતન
માંચરોળ.

શ્રી પોપટલાલ મુગજી—અનાજ અને કરીઆણીના
વેપારી અને કોચીન એજન્ટ. મુગવતન કચ્છ જીમ.

શ્રી હજીવન જગન—કોચીન એજન્ટ, કોપરેય,
મરી, સું, કાથા, ખોળ, કાલુ વગેરેના. મુગવતન
મહુવા.

શ્રી લક્ષ્મીચંદ નથુ કચ્છની — મરચંદ અને
કોચીન એજન્ટ.

મેંગેસોર.

શેઠ હરગોવિંદ પ્રભુદાસ - ધાન ચોખાના વેપારી
મુગવતન-દેવનાડા કોમ્પીનમા છેલ્લા ૨૫ વરસ થયા
માન મરતના માથે વેપાર ચલાવી રહ્યા છે

ઓઝા રમણીકલાલ દામોદર-કરીઆણાના વેપારી,
મુગવતન-ભાવનગર

શેઠ નરૈતમદામ નારથુદામ-મગચન્ટ અને કમીશન
એજન્ટ હેડ ઓફીસ-મહુવા તા સી Balambhar.

મહનાર સ્વદેશી સ્ટોર્સ લિમિટેડ - મેનેજીંગ
ડાયરેક્ટસ મેસર્સ ડી જેકાલાન નિગ્ધારિત મૂડી એક
લાખ રૂપીઆ હેતુ સ્વદેશી વસ્તુઓના વેપાર હેડ
ઓફીસ મદાનચેરી-કોમ્પીન શાખા એરનાકોલમ અને
વાલકમ

શેઠ હીરાચંદ પ્રરૂપેતમ-તેવ, સીદરી, મરી, મુંક,
હથ્થર વિગેરે માલના કમીશન એજન્ટ મુગવતન
કંચ લુગ.

શ્રીકૃત જટાસકં હરિશંકર ત્રિવેદી-વેપારી અને
કમીશન એજન્ટ મુગવતન-તળામ ભાવનગર શ્રીમાળી
લાલજી કુંડેબા આખા ઇનાકામા એકના એક બાહોશ
વેપારી અને બહોળા અનુભવી તથા યાત્રિ હિત ચિતક
મદાનચેરી-કોમ્પીન

શાહ ચત્રજી મેઘજી-ચાહી ત્રાબા પિતળના
વાસણો, ઝરી, કાપડ વગેરેના વેપારી મુગવતન સીયાણી
(ભીબડી) બહાર વરસંતી જીની દુકાન શ્રી અનુભુજબાઈ
કેશવજીના વિષયમાં સારો રસ લેનાર છે. ન્યુરોડ-
મદાનચેરી

શ્રી પ્રભાશંકર કેશવજી - ઘણા વખત થયા
વીશીના ધધામા તથા ઇનાકામા મુજરાતી મથકો ખાતે
વિવાહવાજમ અને સર અવસરે શ્રીકાષ્ઠ બનાવવા વગેરેના
કામ કરી આપનામા ખ્યાતિ પામેના છે ન્યુરોડ શેઠ
પરશોતમ ધેનાના બગીચામા-કોમ્પીન

શ્રી કાશીરામ ગોવિંદજી-ઘણા વખત થયા
વીશીના ધધામા સારી ખ્યાતિ મેળવી છે વિવાહ વાજમ
અને સર અવસરે કામ કરી આપનામા માન પામ્યા છે
ન્યુરોડ-કોમ્પીન

શેઠ વિહવદામ વનભાઈ- કમીશન એજન્ટ-
મુગવતન કંચ માકવીના

શેઠ હરિદાસ વિન્દાસ- કમીશન એજન્ટ

શ્રીકૃત કરચનદાસ રથુછોડદાસ-કમીશન એજન્ટ

પડા ભાનુસકર અને કમ્પની- કમીશન એજન્ટ
મેંગેસોરના ટાઈલ્સ, સોપારી વગેરેના મોટા વેપારી
મુગવતન અમરેલી

જેઠા દવાગમ વાવડા એન્ડ મન- કમીશન એજન્ટ
મરચન્ટ સ્ટીમ નેવીગેશન કમ્પનીના એજન્ટ સંચાલક
શ્રીકૃત માનજી જેઠા મુગવતન ખભાળીઆ

મેસર્સ જયન્તીલાલ ખેતગીની કમ્પની- કમીશન
એજન્ટ મુગવતન મોરબી

શાહ ધનજી ભગવાનદાસ- કમીશન એજન્ટ મુગ
વતન જુલવી

શાહ શંભુભાઈ નાથાનાવતી કમ્પની કમીશન
એજન્ટ મુગ વતન કંચ લુગ

શાહ બીખાભાઈ પ્રભુદાસ- કમીશન એજન્ટ
મુગવતન ભાવનગર

શેઠ હરજીવન દામજી- ભાવનગરવાળા યાત્રિએ
બહુસંખ્ય-કમીશન એજન્ટ

શેઠ પરશોતમ નાનજી-કમીશન એજન્ટ સિધિઆ
સ્ટીમ નેવીગેશન કમ્પની લિમિટેડના એજન્ટ પોર્ટ ડ્યુડ
કમિટિના મેમ્બર અને ઓનરરી મેજસ્ટ્રેટ

પટેલ મનનાથ શામલદાસ-કમીશન એજન્ટ.
મુગવતન-ખભાલ

શાહ દુલેભજી વિલજી-દસલી સોરકના વતની
કરીઆણાના દલાલ

મેસર્સ મહમંદ ઇલાહીમ મહમંદ બાકગીની કમ્પની-
મુખ્ય ભાગીદાર શેઠ અબ્દુલ શકુર તખલખ, મુગવતન-
ધેડ બગસરા

શેઠ મહમંદ હિમર ચંદણી-ભાટવાના કોર્કના
મોટા વેપારી

શેઠ દાણ જુસન દાણ મામદ—કોર્ડીના વેપારી—
મુળવતન ખાટવા.

શેઠ અબ્દુલ્લા મીસા હેરાબી—કમીશન એજન્ટ
મુળવતન પડધરી.

શેઠ હામમ માકુમ મેરલીયા—કમીશન એજન્ટ
મુળવતન ખાટવા.

મેળા ઇસ્માઇલ અબ્દુલ્લા—કમીશન એજન્ટ

શેઠ માણેકજી નરરાજ—કોર્ડી મરી અને કાણુના
વેપારી.

શેઠ ફરતમજી જે નરરાજ—એલચી, સોપારી,
કોર્ડી, મરીના વેપારી.

શેઠ જમશેદજી નરરાજ—વાહન પ્રીતીજન અને
ઓપ્રેશનરેટોર.

શેઠ ફરતમજી એજન્ટ—મેસર્સ વોલકટ ઇપ્સનના
એજન્ટ.

શેઠ વલીમામદ હમર કમ્પની—કાપડના વેપારી
મુળવતન—કુતીઆણી,

શેઠ સનેમાન નુરમામદ—કાપડના વેપારી કુતી-
આણીના વતની

શેઠ જમાય હિમર—મુળવતન-જેતપુર મોતીના
વેપારી

શેઠ નુરમામદ દાદા—ખાટવાવાળા મોતીના વેપારી

શેઠ ગની મામદ મોતીવાલા—મુળવતન કુતી.
આણી—મોતીના વેપારી

શેઠ અલીમામદ મોતીવાલા—મોતીના વેપારી

શેઠ સાનેમામદ એસમાણુ—મોતીના વેપારી

શેઠ અબ્દુલ અલીઅ—રગવાળા—મુળવતન
કુતીઆણી.

મેસર્સ કિંગ એન્ડ કમ્પની—ભાગીદારો—શાહ
રાયલાલ ગાધણ અને શાહ ધનજી ભગવાનજી—કાપડના
વેપારી.

પડ્યા નાનાલાલ ગોવિંદજી—મુળવતન માણાવદર
કાપડના વેપારી—મુકામ—હિરિપિ.

શેઠ વેવજી કમ્પાણી—મુળવતન—ખાનેદ કાપડના
વેપારી—હિરિપિ.

ખાન અદાદુર દાણ અબ્દુલ્લા દાણ કાસમ—મુળ
વતન—કમ્પ જમીનદાર અને કરીઆણીના વેપારી મુતીમ
—શેઠ દાઉદ સુલેમાન જેતપુરવાળા—હિરિપિ

શેઠ વિલસજી માધવજી—કાપડના વેપારી મુળ
વતન અમરેલી વતનમાં શેઠ રતનશી ખીમજી (અથવા
ત્યા પ્રસિદ્ધ કકર રતના ખીમા) ના નામથી કામકામ થયું
જુના વખતથી ચાલે છે પ્રાતરમગ્ધીય રતનશી મેડન
ખાય પુરો એ સધાળની લીલી વાડી અત્યારે સંપૂર્ણ
આનાદીમાં છે ભોટ અને દાણાના દાડા ભરી બાઈજી
અભ્યાગતને આપવા સારે સવારના સાંત્રી દસ મુધી
મેસવાળું રૂબ રતનશી શેઠના ધર્મપતિ રૂબ પૂજ્ય
માતુશી અદીમાને નિમ હવુ

શેઠ મુતીલાલે કાઠીઆઈની કમ્પની—મુખ્ય કામ
કરતા શ્રીયુત ભાણુજી પરમાણુદ, કાપડના વેપારી. મુળ
વતન ભાવનગર.

શેઠ ભગવાનજી ગોપાલજી વર્મત—કાપડના વેપારી.
મુળવતન આટકોદ શ્રી ભગવાનજી ભાઈ મહિપતિવાસી
ચાતિ અને દેશ હિત ચિતક તથા સમય વિચારક પુરુષ છે

શેઠ પોપટલાલ ગીરધરલાલની કમ્પની—કાપડના
વેપારી. મુળવતન વરતેજ.

બી. પી અદારાણીની કમ્પની—અંચાલક શેઠ
બાંન્તલાલે ગોલ્લદાસ કાપડના વેપારી મુળવતન
વરતેજ.

ફે પ્રભાસકર ભગવાનજી ..એરેડ બોકર કમ્પ
અનરના વતની.

જીવનદાસ પુરેષોતમદાસની કમ્પની...ભાગીદારો-
શ્રીયુત જીવનદાસ પુરેષોતમ આશર અને મીં નારાણદાસ
રણુછોડાસ -પુરુષોતી રોપ વક્સ અને આશર કોષ્ટ
વક્સના ચાલીકો પશ્ચન ગઈ રીમ નેરીગેશન કમ્પની
લિમિટેડના એજન્ટો-કોચીન

ડી. એ આગીઆ— મુળવતન વરીઆવ (સુરત)
ધી બર્મી રીમ રોપ વક્સ —કમ્પાઉટ (રૂચન ખસે) ના

માનીક કોપમનીના રોષ બનાવનાર-અને પી ખાતેના કાર્યવાદક જનાના છ એમ ખાન અયેપી (નાણકાર)

એક નાગ (ખુનમ સુદરજી—મરચન્ટ અને કમીશન એજન્ટ તારનુ મીનાપું “નટવર” અયેપી

ગેઃ ગોમ્બેવારા માધવજી—કોટન મિજોમ અને છનીમ પ્રેરીમ ફેક્ટરીના માલીક—ગુલીકારીન

ગેઃ વલ્લભામ જલવજી—મરચન્ટ અને કમીશન એજન્ટ સુગવતન કંચ ન્દીઆ-અયેપી

ગેઃ હરિદામ ખીમજી—ગોધનગીન અને ગોધન મરચન્ટ-કેપીન

શેઃ વિન્નદામ માધવદામ—અનાજ, ધાન, ચોખા, ફેરીઆપ્પ વગેરેનુ કમીશનનુ કામ કરનાર સુગવતન-બારાડી હરિપર આ બાજુ વહનાઓ ૧૫૦ વગમ થવા આવન-ન્દીકટ

શેઃ હાજી તાગમાહમ અયુમ જનરલ મરચન્ટ અને કમીશન એજન્ટ સુગવતન વામાવડ-હેડ કોર્પોરેશન-સુગવ શાખાઓ મદ્રાસ સુગવ, મન્દુર, કેપીન, કનકતા, રાયપુર વગેરે-મન્દુર

શ્રીમુત વાવજી કંનજી મહેડા—સુગવતન કંચ વૃષારીઆ રેલ કોન્ટેન્ટર-માનમદુર

શેઃ આદમદ અબ્દુલશકુર—સુગવતન કુતીઆથા કાપકના વેપારી-ત્રિવેન્દ્રમ

શ્રી હરિદામ જી જીનન—કાપક સુતર નગેરના જનરલ મરચન્ટ, મ્યુનિસિપલ કોલેસીનર સુગવતન જમ બાળાઆ—કેલીકટ

ગેઃ લક્ષ્મીદાસ જન્ડાવન—બાપ દાદાના વખતથી ધણા વગસથી આવતી કાથો તથા કાથાના દોરડાનો વેપાર તથા મીસાઈલી દરે દેશનરે માવ ગો વનાર પેટી સુગવતન માગરોવ-કેપીન

શ્રી મળાપીર ફ્રેન્ચ કાલી—ગેનેરલ પ્રોપાઈટર િન્ડી બોર્ડર જની. કોન્સલ્ટન્ટ બિનિંગ ફેમ્લી બાનીસ સુગમ મન સારે (વિનિયોગી કલેનો) એમ આવ રે

શ્રીમુત જોડાવાલ બકેગ કાકર—૨૨ પડોતમ ગોરખનતી રખાગા સુગમ-સુગવતન ગાનાગામ મ ૧૯૭૨ થી આ પે આવેલ છે પેટી મગફળા ટીપીનનુ કામદાર અને આજી સાડ કામદાર દરે છે આ પેટી મળવાગમા એક પ્રતિષ્ઠિત પેટી છે, સુગરાતી સ્ટ્રીટ-દલીકટ

શ્રીમુત લક્ષ્મીદામ લાવજી—પાન તથા આનાના વેપારી અને કમીશન એજન્ટ સુગવતન પોરમદર, હાલ તીગતની

શ્રીમુત લક્ષ્મીદામ વસનજી—આગા અને પાનના વંખારી-સુગર

ગેઃ માપશી લાલજી—મરચન્ટ અને કમીશન એજન્ટ વીશાન્નોમવાલ જૈન સુગવતન કંચ બોનાઇ બેઝવાડ એમ એમ એમ

શ્રી પોપટેવાલ ની દેશાઇ—મરચન્ટ અને કમીશન એજન્ટ સુગવતન (ગોડન તામે) સમઠીઆગા મેદુર ગ્રોજન્ટ (ધરોડ ચળને)

શેઃ આદરજી મનચેરજી કમ્પની—સુગવતન મરચ કમ્પનીના માનીક સરેલર સાહેબ અને ખાન બદાકુરના છંકામે ધગવે છે જનરલ મરચન્ટ અને કમીશન એજન્ટ મુનીમ જનાના સર્લદ મુરતનમીયા ગમ્મીયા માગરોવવાળા-કેપીન

શેઃ હાજી અબ્દુલકાદર હાજી જલકમ—મ્દલેરીના મોટા વપારી ધણા નામચીન અને સખાવતી નર મદાનવેરી-કેપીન

શેઃ ત્રિબોનાદામ જન્ડાવન એન્ડ કંપર્ન...સુગ વતન જનમચર સાલિએ જૈન વિગાગોમવાળ જે પેટી ચા કોષ્ટમગદુઆ વગના છે છુક તથા જ્યાવધ દાપડો વેષાર સ્ટાન્ડર્ડ ગોધન કમ્પનીના કેરોસીનના ટાઇટુર પોનાચી અો તીરપુર ખાતેના એજન્ટ તથા મરચિઆ. ટેકો કાપલી લીં ની સીગારેટના પોનચી કેક-હુ નીરકુના એજન્ટ હીનર કતા શ્રી વિનાયક લાલ, કુચ્ચલાલ બેમચ. લાલ, ગોતમચલાલ તથા અચેચલ ઇ કોષ્ટમ હુ

શેઠ નારાજીભાઈ જગજીવન—મુગવતન પોરબંદર, કોઈમ્બટુરમાં ૭૫ વરસ થયાં વસવાટ છે. યાત્રિએ લીલા સોરડીઆ વાણીઆ. રૂ. સુતર, કપાળીઆ, તેલ, હળદરના વેપારી તથા કમીશન એજન્ટ. ચાખા-હરદ ખાને તુલસીદાસ ચતુરંગ એન્ડ ક્ષધર્મના નામે ચાલે છે.

શેઠ તુલસીદાસ મોરારજી—મુગવતન પોરબંદર. બે પેઢી થયાં કોઈમ્બટુરમાં વસવાટ છે. યાત્રિએ લોહાણા. વેપાર. ચોખા, કપાળીઆ, બોજ, તેલ, અને કમીશનનું કામકાજ. ચાખા પોલાણીમાં પ્રેમજી તુલસીદાસ એન્ડ ક્ષધર્મના નામની છે. પોલાણીમાં વેપાર જાળીયાઓ ઉપર ભેટના માખાન પુરોપાડવાનો તીરપુર ખાને પછી બોજ, કપાળીઆ તેલ, ચોખા અને કમીશનનું કામકાજ કરતી ચાખા છે.

શેઠ મોતીચંદ નાગજીજી—યાત્રિએ સોરડીઆ વાણીઆ મુગવતન માધુપુર ૬૦ વરસ થયાં કોઈમ્બટુરમાં વસવાટ છે. મુગ વપાર અનાજના હાથમા ચાલુ થવન માલે છે.

શેઠ હરિદાસ તુલસીદાસ—મુગવતન પોરબંદર. બે પેઢી થયા કોઈમ્બટુરમાં વસવાટ છે. યાત્રિએ લોહાણા આવાન નિકામનો વેપાર અને કમીશનનું કામકાજ.

શેઠ ગોરધનરામ તુલસીદાસ—મુગવતન પોરબંદર. બે પેઢી થયા કોઈમ્બટુરમાં વસવાટ છે. વેપાર આંખાનો.

શેઠ રવજી જીવરાજ—મુગવતન કચ્છ ત્રણ પેઢી થયાં કોઈમ્બટુરમાં વસવાટ છે. પરનીનો વેપાર છે.

ભાઈ માવજી મોનજી—કચ્છ કોપરાના ૨૫ વરસ થયા આ બાલુ આખા છે હાલ નોકરી. કોઈમ્બટુર.

શેઠ સુદરજી મયુગદામ—યાત્રિએ લોહાણા બે પેઢી થયા કોઈમ્બટુરમાં આખા છે. મુગવતન પોરબંદર, વેપાર આખા-કોઈમ્બટુર.

શેઠ ગોવિંદજી હરિદાસ...ગદેવાસી કચ્છના હાથ ત્રણ પેઢી થયા કોઈમ્બટુર. યાત્રિએ લોહાણા-બોજ, તેલ, કપાળીઆનું કામકાજ છે.

મેમમ મીડીઠ મીયાજી એન્ડ સન્સ...અનાજના વેપારી.

શેઠ આદરજી મનચેરજી—મુગવતન વામ અનાજ ના વેપારી ચાખાઓ-કલીટ, કાનાનાર-કોનીન.

શેઠ હુમેન કાસમ હાદા—બાંટવાના. અનાજના વેપારી-કોઈમ્બટુર.

શેઠ આદમ હાજી પીરમાકમદ—મુગવતન બાંટવા. અનાજના વેપારી-કોઈમ્બટુર.

શેઠ હમીદીમ કાસમ...ઉપેટાના રહીય. અનાજ ના વેપારી-કોઈમ્બટુર.

શ્રીધન કનજી એકવજી—વડવાઓ એકમે વરસ થયાં કોઈમ્બટુરમાં આવેલ મુગવતન પોરબંદર. યાત્રિએ લોહાણા અનાજના વેપારી હાથમાં મોટી ફોર મિલ ચલાવે છે.

શેઠ અલીમી એન્ડ સન્સ...મુગવતન કુંતીનાણા. ૩૫ વરસ થયા કોઈમ્બટુરમાં વેપાર ચાલે છે. કાપડો પરપુરજી અને જ્યાનથ વેપાર-કોઈમ્બટુર.

શેઠ તુલસીદાસ લલીક—કાપડના વેપારી. મુંબઈ પછી ચાખા છે. કોઈમ્બટુરમાં ૨૫ વરસ થયાં કામકાજ ચાલે છે.

બોમ્બેવર હાઉસ—માલીક-શેઠ મહમદ ઉમર જૂઝા મુગવતન પોરબંદર ફેન્સી કાપડ અપડુકેટ નોવેમીકની ફેન્સી શોપ-કોઈમ્બટુર.

શેઠ હાજી ઉમર રહીમ એન્ડ કંપની—મુગવતન કચ્છ હેડઓર્સિમ-ઉટકામંડ બે પેઢી થયા ઉટકામંડો વસવાટ છે. જ્યાનથ અને છુટક કાપડના વેપારી-કોઈમ્બટુર.

શ્રીધન ચાન્તીલાલ કાન્તીલાલ જરીવાળા...મુગ વતન સુત ઝરીના વેપારી-કોઈમ્બટુર.

શ્રીધન એચ જે. જીઆવાલા...જરીના વેપારી દેઝઓર્સિમ મોનીસેરી-મુરત કોઈમ્બટુર ચાખા કોઈમ્બટુર.

શ્રી યજ્ઞનાથ લંબુભાઈ જરીવાળા. હેડઓર્સિમ નવાપુર ગોવવાડ મુરત. ચાખાઓ-સેનમ ડીડીગ—કોઈમ્બટુર.

શ્રીધન ફૂલચંદભાઈ પરનોતમદામ જરીવાળા—નાથ - વક નવર-મુરત ચાખા-કોઈમ્બટુર.

શ્રીમાન હાકિરલાખ ન્હાલાખ—રેશમી કાપડ, નકલી રેશમ, સારી જરી વગેરેના જથ્થાબધ વેપારી હેડઆર્સ—મુગ્ધ મુળવતન સુરત. સાખાઓ—સેલમ, મદુરા વગેરે—કોષ્ટમદુર

શ્રીયુત ગોપાલજી—રતનશી—મુળવતન કચ્છ ચાતિએ લોહાણા એશીઆરીક પેટ્રોલીઅમ કમ્પનીના ઉદ્ભવપેઠે અને પોલાચીના એજન્ટ—પોલાચી.

શેક પરસોતમ મોરારજી—પોરબદરના વતની. અનાજના વેપારી જે પેટી થયા અહીંયા છે—પોલાચી.

શ્રીયુત કાનજી લખમીદાસ ... મુળવતન કચ્છ. ચાતિએ લોહાણા ફેરોસીના વેપારી—પોલાચી

શ્રીયુત ભાવજી નયુ ..મદ્રાસ ઇલાકામા ૩૨ વરસ થયા રેવના બાબકામના ઇનરાનું કામકાજ કરે છે સોત વરસ થયા અહીંયા છે—પોલુર

શ્રીયુત હમીનદાસ ડાલાલાખ. ફેન્સી કાપડ, ટોપી ઓ વગેરેના વેપારી ચીકપેડ—એગલોરસીટી.

શાહ જમનાદાસ ગોરધનદાસ...કાપડના વેપારી એગલોર સીટી

મેસર્સ કપુરચંદ કમ્પની—ફેન્સી કાપડ ટોપીઓ વગેરેના વેપારી ચીકપેડ—એગલોર સીટી

રતીલાલ પ્રધસ—કાપડના વેપારી ચીકપેડ એગલોર સીટી

શાહ મણીલાલ ધનજી—કાપડના વેપારી—એગલોર સીટી

શાહ ધનજી ઝવેરચંદ—કાપડના વેપારી—ચીકપેડ એગલોર સીટી

શાહ હડીચંદ રાયચંદ ..એલ્યુમીનીઅમના વેપારી—એગલોર સીટી

શાહ હગનલાલ લક્ષ્મીચંદ ..કાપડના વેપારી—એગલોર સીટી

શાહ મીચંદલાલ ઝવેરચંદ .. એલ્યુમીનીઅમના વેપારી—એગલોર સીટી.

ધી માઇસોર સાઇકલ કંપની—માઇકનના વેપારી એગલોર સીટી

બોમ્બે સાઇકલ કંપની...સાઇકલના વેપારી. એગલોર સીટી

એગલોર સાઇકલ કંપની .. સાઇકલના વેપારી. શાહ સાઇકલ કંપની—સાઇકલના વેપારી. એગલોર સીટી

ભાનનગર સાઇકલ એન્ડ મોટર એમ્પોરીઅમ... સાઇકલના વેપારી—એગલોર સીટી.

એમ આર. પારેખ ..સાઇકલના વેપારી—એગલોર સીટી

શાહ ધરમરી લાલચંદ ..અનાજના વેપારી એગલોર સીટી

દેશાધ નેમચંદ વેલચંદ ..અનાજના વેપારી—એગલોર સીટી

શ્રી શંભુનાથ પદમસી—અનાજના વેપારી—એગલોર સીટી

મેસર્સ દેવીદાસ કંપની—કાપડના વેપારી—એગલોર સીટી

શાહ લાલચંદ પાનાચંદ ..રેશમી સાડીઓના વેપારી એગલોર સીટી

શ્રીયુત કે લાલજી—સોના ચાદીના દાગીના બનાવનાર અને વેચનારા. ચીકપેડ—એગલોર સીટી

મી કે જનકજી—સોના ચાદીના દાગીના બનાવનાર અને વેચનારા. ચીકપેડ—એગલોર સીટી

હાકર વિશ્વનાથ લાલજી—કામમરચન્ટ, ચીકપેડ—એગલોર સીટી

શાહ લનજી ગોરધન—સીનેમા ફીલ્મ્સ કમ્પનીના એજન્ટ—એગલોર સીટી

શ્રીયુત પાનાચંદ વાડીનાલ ..મીનરવા મિલમના વિવિધ મારતર એગલોર સીટી

શાહ પાનાચંદ દેવજી ગાધી...નિ. ભોમ્બે તથા, લીમગ્રાનું તથા, એગીઓ, ગોખર વગેરેના વેપારી.

શેઠ નારાયણામ જગજીવન—મુળવતન પોરબંદર, કોષ્ટખંડુરમા ૭૫ વરસ થયાં વસવાટ છે. યાતિએ વીમા સોરડીઆ વાણીઆ. ૩, સુતર, કપાસીઆ, તેલ, હળદરના વેપારી નવા કમીશન એજન્ટ. શાખા—ધરોદ ખાતે તુલ સીદામ મનસુખ એન્ડ બ્રધર્સના નામે ચાલે છે.

શેઠ તુલસીદાસ મોરારજી—મુળવતન પોરબંદર. બે પેઢી થયા કોષ્ટખંડુરમાં વસવાટ છે. યાતિએ લોહાણા. વેપાર. ચોખા, કપાસીઆ, ખોળ, તેલ, અને કમીશનનું કામકાજ. શાખા પોલાચીમાં પ્રેમજી તુલસીદાસ એન્ડ બ્રધર્સના નામની છે. પોલાચીમા વેપાર બગીચાઓ ઉપર ભેંજતો સામાન પુરોષાકરના તીરપુર ખાતે પશુ ખોળ, કપાસીઆ તેલ, ચોખા અને કમીશનનું કામકાજ કરતી શાખા છે.

શેઠ મોતીચંદ નારાયણજી—યાતિએ સોરડીઆ વાણીઆ મુળવતન માધુપુર ૬૦ વરસ થયા કોષ્ટખંડુરમા વસવાટ છે. મુળ વપાર અનાજના હાનમા ચાત જીવન ગાળે છે.

શેઠ હરિદાસ તુલસીદાસ—મુળવતન પોરબંદર. બે પેઢી થયા કોષ્ટખંડુરમા વસવાટ છે. યાતિએ લોહાણા આવાત નિકામનો વેપાર અને કમીશનનું કામકાજ.

શેઠ ગોરધનદાસ તુલસીદાસ—મુળવતન પોરબંદર. બે પેઢી થયા કોષ્ટખંડુરમા વસવાટ છે. વેપાર આમાનો.

શેઠ રવજી જીવરાજ—મુળવતન કચ્છ ત્રણ પેઢી થયા કોષ્ટખંડુરમા વસવાટ છે. પરતીનો વેપાર છે.

બાઈ માવજી મોનજી—કચ્છ કોહારાના ૨૫ વરસ થયા આ બાજી આવ્યા છે. હાલ નોકરી કોષ્ટખંડુર.

શેઠ સુદરજી મધુગદાસ—યાતિએ લોહાણા બે પેઢી થયા કોષ્ટખંડુરમા આવ્યા છે. મુળવતન પોરબંદર, વેપાર આળા—કોષ્ટખંડુર.

શેઠ ગોવિંદજી હરિદાસ—રહેવાસી કચ્છના હાલ ત્રણ પેઢી થયા કોષ્ટખંડુર. યાતિએ લોહાણા ખોળ, તેલ, કપાસીઆનું કામકાજ છે.

મેમ્બર સીદીક કમીયાજી એન્ડ સન્સ અનાજના વેપારી ૨૧. ૧. ૩ = મુળ પોરબંદર—કોષ્ટખંડુર.

શેઠ આદરજી મનચેરજી—મુળવતન ભરૂચ ૨ ના વેપારી શાખાઓ—કમીશન, કાનાનાર—કમીશન.

શેઠ દુસેન કાસમ દાદા—બાંકવાના. અનાજના વેપારી—કોષ્ટખંડુર.

શેઠ આદમ હાજી પીરમાહમદ—મુળવતન બાંકવા અનાજના વેપારી—કોષ્ટખંડુર.

શેઠ ઇબ્રાહીમ કાસમ...ઉપરોક્તના રહીસ અન ના વેપારી—કોષ્ટખંડુર.

શ્રીયુત કાનજી એધવજી—વડવાઓ એકસો વડ થયા કોષ્ટખંડુરમા આવેલ મુળવતન પોરબંદર યાતિ લોહાણા અનાજના વેપારી હાનમા મોટી હસોર મિ મસાવે છે.

શેઠ અલીમતી એન્ડ સન્સ—મુળવતન કુતીયાણ ૩૫ વરસ થયા કોષ્ટખંડુરમા વેપાર ચાલે છે. કોષ્ટખંડુર પરચુરજી અને જયાળું વેપાર—કોષ્ટખંડુર.

શેઠ તુરમાદમદ લાલીક—કાપડના વેપારી મુખ પશુ શાખા છે. કોષ્ટખંડુરમા ૨૫ વરસ થયા કામકાજ ચાલે છે.

મેજેસ્ટ્રેટ હાઉસ—માવીક—શેઠ મહમદ ઉમર જી. મુળવતન પોરબંદર ફેન્સી કપડ અપડુકેટ નોવેલીઝી ફેન્સી શોપ—કોષ્ટખંડુર.

શેઠ હાજી ઉમર રહીમ એન્ડ કપની—મુળવતન કચ્છ હેડઝોરીસ—ઉટકામડ બે પેઢી થયા ઉટકામડને વસવાટ છે. જયાળું અને છુટક કાપડના વેપારી—કોષ્ટખંડુર.

શ્રીયુત સાન્તીનાથ કાન્તીલાલ જરીવાળા—મુળ વતન સુરત ઝરીના વેપારી—કોષ્ટખંડુર.

શ્રીયુત એચ જે જીઆનાલા. જરીના વેપારી હેડઝોરીસ મોતીશેરી—સુરત કોષ્ટખંડુર શાખા ઠોળા સુતવારપેક.

શ્રી અન્નાનાથ લંતુમાઈ જરીવાળા. હેડઝોરીસ નવાપુરા ગોલ વાડ સુરત શાખાઓ—સેનમ કીડીન—કોષ્ટખંડુર.

શ્રીયુત ફેલ્ચદભાઈ પરસોતમદાસ જરીવાળા—હેડ ટાઈસ—લાલ નાગ—સુરત શાખા—કોષ્ટખંડુર.

મીમાન કાશિઆઈ નેકાઆઈ—રેશમી કાપડ, નાલી
રેશમ, રાદી જરી વગેરેના જથ્થાઓ વેપારી દેખોશીમ-
કુચ મળતતન મુગત. ચાખાઓ-સેલમ, મડુરા વગેરે-
કોઈજમુદુર

શ્રીયુત ગોપાલજી—ગતનશી—મુગતતન કુચ ચાતિએ
સોદાણા એશીઆઈ પેટ્રોલીઅમ કંપનીના ઉત્પાદનો
અને પોલાચીના એવરેટ—પેલાચી.

શેર ખસેતનમ મોરારજી—પોરખંદરના વતની.
અનાજના વેપારી જે પેટી ઘણાં અડીઆ છે—પોલાચી.

શ્રીયુત કાનજી સખમીદામ ... મુગતતન કુચ.
ગમિએ સોદાણા રેશમીના વેપારી—પોલાચી

શ્રીયુત આવજી નયુ ... મદ્રાસ હતાકામા ૩૨ વગસ
ધણ રેશમના બાષકામના હંગાનું કામકાજ કરે છે
સાત વગસ ધણ અડીઆ છે—પોલાચી

શ્રીયુત હમીદદામ કાશાઆઈ .. રેશમી કાપડ, ટોપી
ઓ વગેરેના વેપારી ચીકપેડ—મેગલોર સીટી.

ચાલ જનાદામ ગોરધનદામ... કાપડના વેપારી
મેગલોર સીટી

મેમઈ કપુરચંદ કંપની—કેન્સી કાપડ ટોપીઓ
વગેરેના વેપારી ચીકપેડ—મેગલોર સીટી

રતીલાલ ક્ષધર્મ—કાપડના વેપારી ચીકપેડ મેગ
લોર સીટી

ચાલ મન્નીલાલ ધનજી—કાપડના વેપારી—મેગલોર
સીટી

ચાલ ધનજી ઝવેરચંદ—કાપડના વેપારી—ચીકપેડ
મેગલોર સીટી

ચાલ હરીચંદ રાયચંદ ... એથુગીનીઅમના વેપારી—
મેગલોર સીટી

ચાલ હગનવાય લક્ષ્મીચંદ ... કાપડના વેપારી—મેગ
લોર સીટી

ચાલ ગીધરલાલ ઝવેરચંદ ... એથુગીનીઅમનો
વેપારી—મેગલોર સીટી.

શ્રી માધમોર સાહકલ કંપની—માહકલના વેપારી
મેગલોર સીટી.

ભોએ માહકલ કંપની... માહકલના વેપારી. મેગ
લોર સીટી

મેગલોર માહકલ કંપની .. માહકલના વેપારી.

ચાલ સાહકલ કંપની—માહકલના વેપારી. મેગ
લોર સીટી

ભાનમર માહકલ એન્ડ ગોટર એગ્રોરીઅમ...
સાહકલના વેપારી—મેગલોર સીટી.

એમ આર. પારેખ... માહકલના વેપારી—મેગલોર
સીટી

ચાલ ધરમગી લાલચંદ .. અનાજના વેપારી મેગ
લોર સીટી

દેલાલ નેમચંદ વેલચંદ .. અનાજના વેપારી—મેગ
લોર સીટી

શ્રી રાબુલાલ પદમસી—અનાજના વેપારી—મેગ
લોર સીટી

એમઈ દીદામ કંપની—કાપડના વેપારી—મેગ
લોર સીટી

ચાલ લાલચંદ પાનાચંદ .. રેશમી સાડીઓના વેપારી
મેગલોર સીટી

શ્રીયુત કે લાવજી—સોના ચાદીના દાગીના બનાવ
વાળા અને નચનારા. ચીકપેડ—મેગલોર સીટી

શ્રી કે જલદવજી—સોના ચાદીના દાગીના બનાવનાર
અને વેચાણ ચીકપેડ—મેગલોર સીટી

કાકો વિશ્વનાથ લાનજી—કામમરચંદ, ચીકપેડ—
મેગલોર સીટી

ચાલ લાજી ગોરધન—સીનેમા ફીલ્મ્સ કંપનીના
એજન્ટ—મેગલોર સીટી

શ્રીયુત પાનાચંદ વાડીનાન .. મીનરવા મિલ્મના
વિવિધ મારતર મેગલોર સીટી

ચાલ પાનાચંદ દેવકેશુ ગાધી... નિ. ભોયંગ
તેન, લીમકાનું તેન, એગીઓ, ગોખરૂ વગેરેના વેપારી.

એમ, આપ રેલ્વે કંપનીને ઘી પુર પાડનાર મુળવતન
મગરોગ-તીરપુર

શાહ પ્રભુલાલ વંરાજ...ધી તેના વેપારી મુળ
વતન સમઢ યાળા-તીરપુર

શેઠ ગોવિંદનદાસ ખેતમી...ધી તેના વેપારી મુળ
વતન નાની મારક-તીરપુર

શાહ ત્રિભુવનદાસ જુનાવન રેન્ડર્ડ ઝોખન
કંપનીના વાહરા માર્કના કેસીમીનના એજન્ટ તથા ઘી
તેના વેપારી-તીરપુર

હકર મયુરાદાસ વનભતમ...અનાજના વપારી-
તીરપુર

શ્રીધુત દાગમદાસ નગમી-શેઠ ફરશનભે મુળજી
જેઠા જાનનગ ફેક્ટરીના એજન્ટ તીરપુર

શાહ નાગજીવાસ જગજીવન-રેના કમીશન એજન્ટ
તીરપુર

રાહ અમરચંદ હવન...ધીના વેપારી-તીરપુર
શાહ પ માણુલાસ અમુવખમાઇ-મપકના ત્રારી
તીરપુર

શ્રી દારકાદાસ ભાણુજી-તેના વેપારી તીરપુર
શ્રી રાનનજી નરજી-રેના વેપારી અને કમીશન
એજન્ટ-તીરપુર

શ્રી ભોજરાજ વીરા...રેના વપારી અને કમીશન
એજન્ટ તીરપુર

ગવસાહેબ વિદનદામ આણુજી-કમીનદાર રેના
વેપારી અને કમીશન એજન્ટ-તીરપુર

શ્રીધુત જે ખુસાભામ-મિનદન રેડોગ સંતાવર
તીરપુર

શ્રીધુત બી પ્રભુદાસ-આશીઆના વેપારી

શેઠ હીરાચંદ મુનીલાન-જરીદાર મપકનુ વણા
મરારી વેચાણ મુળવતન-આગી ઝોખનાથ એન
૨૫ વરસ થયા વખતે ૬૬ કોટ ૧૨૨

શ્રીમાન વ્યટ્ટેસ નેશી-કમીનદાર, તિનેવેલી

પડયા ગમનાથ જગનાથ-જમીનદાર અને રાગદ
અમ્મા ૧ સત્તાધિરદ્રી તિનેવેલી

પડયા સુનરાય વેણીગમ-જમીનદાર અને રાગદ-
તિનેવેલી

શ્રીમાન કુપુન્નામિ સુનરાય કા ર...જમીનદાર તિનેવેલી
શ્રીધુત નેમચંદ મોતીચંદ-ઝવેરાતના વપારી
મુળવતન મુગત ત્રિચિતોપોલી ફોર્ટ

મેસર્સ માણુમ્મા એન્ડ કંપની...કેમીશન
ત્રિચિતોપોલી કેન્ટોનમેન્ટ

મેસર્સ મુસુફરો એન્ડ મન્ન-મપકના વપારી
મુળવતન રાણાવાન ત્રિચિતોપોલી ફોર્ટ

હાજી સાને માહમદ હમ્મક ગેડ-મપકના વેતારી
મુળવતન કુતીઆણુ-ત્રિચિતોપોલી

શ્રી ડી એસ મખાગમ નિવકક હાક રાગ
લેખન જમીનદાર, ત્રિચિતોપોલી

શ્રી ડી બાલકૃષ્ણ ભટ્ટ-મી એ એન એ
બી નેમચંદની રૂદાઈ ત્રિચિતોપોલી

શ્રીધુત થેનાભાઈ ફરશચંદ-જરીના વેપારી
એજન્ટ રા હેટાલાન શાહ મહુડા

અમાન વિદ્યામાગ પડયા મુળવતન વિસનગ-
નાથર દાદાના વખતથી ઉત્તર હિન્દુસ્થાનમાં વસેના
હરિઅન એ બના માણુ સેફરેટરી હાલમાં એમલિટ ટ અને
ઓટીટ ની રવતન રૂપે વપાવ છે

મિ ડી એ શુ વ મુળવતન મિધપુર મદાસ
દાહકોટ ની નાલરી અતનનમા ત છુમે મરનાર અને
મા ૧ પરીક્ષક ર૦ નમી લુની નોનરી જે સમગ્ર
સેવામાં અમમવર આગ લેનારા-મદાસ

શ્રી પ જોતમ દામજી લાડીયા-૧ બ ૭૫
વાનદામ જગનાથ ૧૧ ધર્મગાથાના એજન્ટ શ્રી ગમેશના
મલિ મા ૧૯૫ અને એકના મુળગી પુત્રી મુળ
વતન જમનગ જમમ્મા અને નરણા ઉગતા રાજીના
સમઢ મરનારા મુળગી માત્રીગોની મારી મારના
કરનાર-રામેશ્વર

અદાસ ધનાઢાણ દિગ્દર્શન.

“અલગાર સગયાર” ની દ્વિતીય વાર્ષિક રીડ

Mr. D A SHUKLA

A Gujarati Accountant and Translator of
Official Assignee Office, High Court, Madras

અગ્રણી અને દિગ્દર્શન વર્ગીકૃત મિ ડી કી શુક્લા.
ફોર્મલિટી અને દિગ્દર્શન વર્ગીકૃત મિ ડી કી શુક્લા.

Mr RATILAL MORADAS

Diamond Cutter and Polisher,
414, Mint Street, Madras

મિ રતિલાલ મોરદાસ, હીરાની ચીલીશ અને મોટી
દરવાજા શાંખા મીલ, ૪૧૪, મિન્ટ સ્ટ્રીટ, મદ્રાસ

સાદ હાસાબજી મનનજી—કોપરેશ તેતના વેપારી અને કમીસન એજન્ટ પીજી ફર્મ સાદ પ્રેમજી ધરમરી ક્ષમર્મના નામની છે તેનો વેપાર કાથો તથા મચરી વડે અને કમીસનથી મુગાતન પોરખાંદર. જ્યુટાકિન-કોમ્પીન.

સાદ પ્રબુતમ રૂગનાપ...મલનાગની નિહામના વેપારી અને કમીસન એજન્ટ. મહાનચેરી-કોમ્પીન.

ગેડ રામદામ રબુહાડાગ...દરેક જાતનાં તેલ તથા ખીવાંના વેપારી રૂપ વરમના લુના અનુખી-કલીકટ

શેડ ગોવર્ધનદામ ખીમજી—કમીસન એજન્ટ. મુગા વતન જનમજલાળીઆ-કાનાનોર.

શ્રીયુત કાનજી જિજી જોગી...કાપડના પ્રમિદ વે વેપારી. મુગાવતન જનમજલાળીઆ કાનાનોર.

શ્રીમાન ખટાકિ ખીમજી ગજપુરીઆ—એકપાવર કોષ્ટર વર્કમના જોડીઆ લાગીનાગ-ગામી વિવેકાનન્દના પરમ જિવ પોતાની ફેક્ટરીઆ કોષ્ટર મેટમ મેડીઆ જનારી અમેરિકા અને યુરોપની જનવોમા હિન્દી માફ ની પ્રથમા કમ્પનાર-અલેપી

શ્રી હેમગજ હોડા—ખડગગ

ગેડ મુકજી રતનશી—ખડગગ

મેમમ રતનશી આશારીઆ કંપની—ખડગગ

શેડ હાજી હળીજી હાજી પીરમાદમદ—એજન્ટ ગેડ અબ્દુલ મહેમાન તત્તરગ હામારી-પોનાની.

શેડ યુમુર ધમગાઇત—મગાનન કંઠ. અમાનીના નામથી પ્રમિદ છે કોમી હમ દી ધરાવનાગ અને જહોમી લાગવગયાના કંઠી મેમજી મુજરથ-મહાનચેરી જોન્ય મજીટ્રેટ-કોમ્પીન.

શા વગનજી રોશકરજી—મલનાગ કિનાગની નીપ જના વેપારી. મુગાવતન માયરોજ ૩૫ વડસની જી પી પેટી વાઈકર્તા—શ્રી રામદામ વગનજી અને શા કરશન ટાસ જોગકરજી. મુકામ-પોનાની.

શ્રીયુત રામજી અધવજી—વાવજીગ ગજનામ અને મારા મલનારમા મયવાધી અને અજોજ લાખામા રૂપ કોષ્ટનવ યજોવા ઉત્પાદી મચાજ મેકક યુરક. હાજી જાવા પ્રજાડીમ ગકિયર જેઓ મરીના રાજ કહેવાય છે તેના મુગાની અજોજ ખાતાના મુનીમ-અલેપી

રાજેશ્રી નંદલાલ દરજીન મહેના...મુગાવતન લુના ગદ જાતિએ ગીરનારા જાલિજી મારનગ મહેનાનાં નામ યા પ્રમિદ છે. કરીઆણનાં યુરોપિઅન જોશીમોના નામીઆ દલાલ અને સાચા પજી મુંગા મગાજ મેરક-અલેપી.

શેડ નેણીમી દેશી—મલનાગની ધમી લુની પેટી કાથાના વેપારી હેડ જોશીમ-મુંગઇ. શાખાજો-કોમ્પીન, કલીકટ, અલેપી, ખડગગ વગેરે. કલીકટના મેનેજર શ્રી યુન મુવજીગાઇ જેતરસી. અલેપી ખાતે રા દતાવમ નાગા વજી આને કોમ્પીનના મેનેજર ગેડ ત્રજપાર ગેલજી શાહ મરથન્ટ સ્ટીમ નેવીગેશન કંપની સદરકુ પેટીની છે.

ગેડ અબ્દુલમતાર હાજી મુગા—કોમ્પીન અને અલેપી કાથો કોપરાં મરીના વેપારી મલનાર નેરીગેશન તથા જોરીઅન્ટસ મોટર મર્ચિંમ અને બ્રેટન તાગા જો ટના માતીક વડીલ જાધુ રોક હાજી ધમા હાજી મુમા કોમ્પીનના શેરીક કહેવાયા છે. અલેપી ખાતે હિસાબજી કાગકામ ગ જનવજી હરિદામ સંભાળે છે

મેમર્મ અહિંડગા એન્ડ કંપની—મયરથાપડ શ્રીયુત યુનાવરાય પુરપોતમ લાહ અગરજાની અનાવનાગ પ્રથા જથામધ નાગરવેલ પાનના વેપારી. હેડ જોશીમ અનાવનગ, શાખા કોષ્ટખડુર.

નોટ—અહીઆ આ રક્ષિત નોધ વિગમ પામે છે આ નોધ લેવાનું કાપ ઘણુજ અપરે જણાયુ છે. આ જાણના દેશી વેપારી મુદરશે “રિટેક્ટરી” નો લાલ રામજતા નથી તેથી ઘણુએ શ્રીમત વેપારી જો, વડીઆવાડ કંઠના માતજગ મેમજી વેપારી જોની પેટીઓ વગેરેની નોધ લેવાનું પૂર્ણ પછે જાન્યુ નથી પણ આશા છે આ પહેલો પ્રયામ નજરે જોવાથી જીવન પ્રયાસમાં મળુ વેપારીઓ સારો ફાળો આપશે ખુદ અમાગ ઘણુએ એવા શ્રીમત આદેશ છે કે જેના મુનારક નામો આમા આરી શકેવા નથી કારણ વારવાગની વિનતિ અને કેમ તથા રિપ્લાઇ પોરટકાડ મોમવવા હતા તેના ઉત્તરો અજા નથી જીમ નાગમા આમ નહી જને એવી વિનતિ છે. અચકાર

સોની હરિલાલ છગનલાલ.

ન્યુરોડ-કોચીન.

દરેક જાતના ચોખી ચાંદીના રેન્સી દાગીના તથા સોનાના ચાલુ ફેશનના
મશીન ચોલીશના દાગીના બનાવનાર તથા વેચનાર

મદ્રાસ ઇલાકામાં વસતા દેશી બાહ્યાને દેશી ધાટના અને મુંબઈની અપ-ડુ-ડેટ ફેશનના દાગીના બનાવવાનું ખાત્રી લાયક મોટામાં મોટું સાધન જો કાઢ હોય તો અમારી દુકાન છે. બહાર ગામના મોર્ડર કેપર ખાસ ધ્યાન આપવામાં આવશે. ધરાકોને સઘળી વાતે સતોષ આપવો એ અમારો મુદ્દાલેખ છે.

Soni Harilal Chhaganlal

Goldsmiths & Jewellers.

New Road, COCHIN.

NANDLAL RATANLAL

GOLD, SILVER LAMETTA & JARI MERCHANTS.

Pure Silver and Gold Thread.

*Pure Silver and
Gold Lametta.*

Pure Silver and Gold Lace.

Head Office—*Jadakhadi, SURAT.*

*No. 5, Veerappan Street, George Town,
MADRAS.*

સાચી શક્તિનો સંગ્રહ કેમ કરશો ?

આંતરકાનો સડો અટકાવી

પાચન શક્તિને ખબ ખીલવી

સંગીનમાં સંગીન જોરાક પચાવી

જ્ઞાનતંતુની નબળાઈ

જ્ઞાનતંતુની નબળાઈ .

સાધારણ નબળાઈ

ગમે તે નબળાઈ મટાડી

તંદુરસ્તી તાકતની

જમાવટ કરનાર

ઝંડુની

સુવર્ણમિશ્રિત

મકરધ્વજ

ગુટી.

પૂર્ણ ચંદ્રોદય, સોતું તથા ચંદ્રો-

દયતું અનુપાન મેળવી

ળનાવેલી સોનેરી પડવાળી

મુંદર ગોળીઓ વાપરી

શિયાળામાં શક્તિનો સંગ્રહ કરી લેશો.

કીંમત તોલ્લા ઐકના રૂા આકં.

મકરધ્વજ ભાદિતીપત્ર મંગાવો.

તાકીદે તાકત-તાઝગી મેળવવા

શરદી મટાકનાર

થાક ઉતારનાર

ઉંઘ લાવનાર

દસ્ત સાફ લાવનાર

લુખ લગાડનાર

તાકત આપનાર

તાઝગી બક્ષનાર

ઝંડુનો

ક્રાક્ષાસવ

કાય, ખાંચી, ચૂર્ણ, અને સાધારણ

નબળાઈમાં તાકીદે આરામ આપનાર

લેજન/તદાર દવા

સવાર-સાંજ જરૂર પછી લેશો.

કીંમત રૂા. અર્ધાના તેર આના;

રૂા. ૧ નો રૂા દોઢ;

રૂા. દોઢના રૂા બે.

ઝંડુમાંસ્થિતિકલ વર્ક્સ લિમિટેડ.

સયાની રોડ, મુંબઈ નં. ૪

મદ્રાસ એજન્ટ:-દામોદરની કું

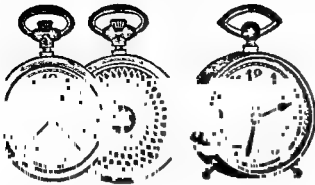
સમ એજન્ટ:-

૯૦/૧ નેની અપ્પા નાયક મીટ,

ધી મલબાર સ્વદેશી સ્ટોર્સ લિમિટેડ.

પાક ટાઉન, મદ્રાસ.

કોચીન અને ચેરણાકોળમ.

ચાર દિનની ચાંદની

અગાઉ ૧૮ કેરેટ રોલ્ડ-ગોલ્ડ કાયલમાં જ પાંચ વર્ષની ગેરંટી સાથેનું “તારા” રજીસ્ટર્ડ પોકેટ વોચ (દીલ ડાલા-

વનારું ખીસ્સાનું ઘડીઆળ) કીમત રૂ. ૫-૦-૦ લેનારને ‘રજીસ્ટર્ડ’ “સી” ટાઇમ્પીસ ઇનામ. ચાર દિનની ચાંદની પેઠે આ લાલ ડુંક વખત માટેજ માનજો; માટે આજેજ લખો:—

કેપ્ટન વૉચ કું

પોસ્ટ બોક્ષ નં. ૨૬૫—મદ્રાસ.

માત્ર રૂ. આઠમાં ! દશ વર્ષની ગેરંટી !!

* “પેન્ટ લીવર રેડીયમ રીસ્ટવોચ” ઉપરાંત વીસ કીમતી ચીજોનું ઇનામ. *

સારા, સસ્તા, શોલાયમાન, મજબુત, અને ટકાઉ કાષ્ટપથ્ય બતાવ્યાં અને કાષ્ટપથ્ય મેકરનાં બારે ધડીયાળોને ટકાર માટે તેવાં મજબુત સાંચા કામનાં, નાણુક જેઆવનાં નાનાં, ખાસ ઓર્ડર આપીને હિ કુસ્તાનની હવાને બગાડનાં સ્પેશ્યલ બનાવેલાં;

“પેન્ટ લીવર રેડીયમ રીસ્ટ વોચ”

Regd.

રજીસ્ટર્ડ.

આ ધડીયાળોમાં રેડીયમ એટલું બધું જીંચી કવોલીટીનું છે કે જેના મળકાટ દિવસના પથ્ય નોંધ સકાય છે. ધડીયાળ ઉપરાંત ખાસ આહોરના લાલ ખાતર એક ધડીયાળની સાથે નીચે મુજબની વીસ કીમતી ચીજો ઇનામમા આપવામાં આવે છે.

ઇનામોની યાદી:—(૧) શેકટ લેગ્સ (કપલીટ હાલતમાં) (૨) ફાવન્ટપેન (૩) સાલીની ■ ટકી (૪) એટામેટ્રીક પેનસીલ (૫) એટામેટ્રીક પેન સીલકર (૬) ઇમ્પ્રિસન લીરાની વોટી (૭) ઇમ્પ્રિસન લીરાની એસીમી નેટ (૮) રોલ્ડ ગોલ્ડ સેફ્ટી પીન (૯) ચપ્પુ (૧૦) ચરમા (૧૧) હાથે બાધવાનો ધડીયાળનો પટો (૧૨) ફેટો-ચાર્જ (લોકેટ) (૧૩) સીમાર લેગ્સ (દીવાસળી દેવના વગર સળગતો દીવો) (૧૪) અપ્રિસના બટનનો સટ (૧૫) કમલાનાં બટન (૧૬) રૂમાલ (૧૭) સેન્ટની બાટલી (૧૮) પાકો (૧૯) સમવાના પાના (૨૦) કાતર

ઉપર મુજબની ૨૦ ધરગતુ વપરાશની વપચીઓ ચીજો ઇનામ તરીકે આપવામા આવશે. સોનેરી અથવા નીકલનાં નેવા બેઠશે તેવા દશ વર્ષનાં ગેરંટી સાથે મળશે, છતાં કીમત રૂ. ૩ આઠ થી પી પોસ્ટર એક રૂપિયા લુદો.

પી આસ્ટર વોચ કું નં. ૩૩૦ બુલેથર-મુંબઈ નં. ૨.

શરીરની પાયમાલીના મુખ કારણે સમજવનારૂં

મુખનો સાચો માર્ગ દેખાડનારૂં

કા મ શા સ્વ

આ પુસ્તક ન વાંચું હોય તો જરૂર વાંચો, ચેતો અને બીજાઓને ચેતવણી આપો. ઉગતી જીવાણીમાં જ કરમાઇ જતા જીવાનો પોતાનું, કુકુળું અને દેશનું શું બહું કરી શકે ? તેઓને તો આમાંથી ઘણું બહુવાની જરૂર છે.

જે મંગાવે તેને કિમ્મત કે ચોરસે કાંઈ પણ લીધા

વગરજ મોકલવામાં આવે છે.

વૈદ્યશાસ્ત્રી મણિશંકર ગોવિંદજી,

ભનનગર—કાઠીયાવાડ.

આમ ધ્યાન આપો.

મુકા મેવાના ફેન્ની પોકેટો દરેક જુદી જુદી ડીઝાઇનના, ઝવેરી કેપ કાળી બ્રાઉન સાદી તેમજ ઉંચી કવોલીટીની, કપડાં ટાંગવાની ફેન્સી પિત્તલની ખીટીઓ, સુતરાઉ તથા રેશમી ફેન્સી રૂમાલ, સેન્ટ, મુગધી સાબુ, લવન્ડર વોટર તેમજ દરેક જાતનો પરફ્યુમરી સામાન; ઉંચું કેસર, સોના તેમજ ચાંદીનો તાલુન ચોખ્ખો વગ્ગ, એલાયચી, મુંબઈના પૌંવા, બદામ મગજ. ઉંચી કાગી બદામ, પિસ્તા, ચારોળી, જરદાલુ, અંજુર, અખરોટ, પખડી, અંગુર દિસમિસ, કાળી દ્રાક્ષ, લાલ દ્રાક્ષ, ખારેક, પાનમાં ખાવાનો કાચો, જુક જોન્ડ આ તેમજ લીપ્ટન આ વગેરે ફેન્સી સામાન મળવાનું ઠેકાણું:—

શાહ મોતીલાલ રૂપચંદ.

મટાનવેરી—કોચીન (મલબાર)

તમારું શાંત ભેળું શા માટે?

YOUR COUNTRY'S INTEREST REQUIRES A COOL HEAD.

વૈદ્યો, વકીલો, વિદ્યાર્થીઓ, ઓફીસરો

અને શિક્ષકોને સલાહ.

જ્યારે જ્યારે તમારું ભેળું ભેગેનીબંધું

થાય કે આ તપકીરની ક્રૂર ઓફન ચપટી સુંઘો—

તમારું મગજ શાંત કરી કંઠાળેલાં જીવનને

આનંદ આપશે.

મગજ અને માથાનાં

તમામ દર્દોને દૂર

કરનાર

મગજ તથા

નાકને ઠંડકથી

શાંતિ આપે છે

દરેક તપકીરવાળાને ત્યાંથી મળશે.

કી. શીશીના ચાર આનાની.

તમારી નજીકની દુકાને ન મળે તો મંગાવવા માટે કહો

મફત સેમ્પલ યોગ્ય માટે લખો—

ગુરૂ બસવાની કુંઠ,

પોસ્ટ બોક્ષ નં. ૫૧૦, પાર્ક ટાઉન-મદ્રાસ.

Reg. Trade Mark

ક્રીમી

મગજના દર્દોના દવા

ક્રીમી

મદ્રાસ ઇલાકાતું દિગ્દર્શન.

નકલીઆતથી સાવચેત રહેવું.

—: અમૃતાંજન :—

ઉત્તમ સ્વદેશી પેઇન ખામ.

માથાનો દુખાવો,
શરીરનું વાથી
જલાઈ જવું,
કમ્બરનો દુઃખાવો,
સાંધાઓમા ચસકા
આવવા.

શૂળ નીકળવું,
દાંત, દાઢમાં ખીડા
થવી,
સોના ચડી જવા,
છાતીનો દુઃખાવો,
શરદી થવી,

એ અને એવાં બીજાં દુઃખ દરદો પર અકસીર ઇલાજ છે.
અમૃતાંજન દિપોઃ
નં. ૭ તંબુ ચેટી સ્ટ્રીટ
જયોર્જ ટાઉન—મદ્રાસ.

સાચીનના એજન્ટ,
મેસર્સ નાથમ એન્ડ કંપની
ટેમ્પલસ અને ફૂગીસ્ટસ.

મદ્રાસ ઇલાકાલું દિગ્દર્શન.

કેમ મને ઓળખો છો ? અસહ્યને કાયમની શક્તિ આપનાર, તથા વૃદ્ધોને પણ સંસાર-
મુખ ભોગવવા ધોવ્ય મનાવનાર તે હું, આપી ફનીઆમાં—

અનંગ પ્રભા યાદુતી

ના નામથી ઓળખાઈ છું વીરવિકારથી ઉત્પન્ન થતા દરેક દરરો દુર કરી વીર્ય ઘટ કરનાર, જ્ઞાનવૃદ્ધિને પોષણ
આપી મનઃશક્તિ વધારનાર તથા તવાઈ ગયેલા અદેશને સુદાસી બનાવી તબુ છૂટાવનાર પણ હું છું ॥ એક
વખત વાપરી આત્રી કરવા ખાસ ભલામણ છે

રમણવિલાસિનીવટ્સિકા

વીર્ય રચન કરનાર આકર્ષીર દવા કીઁ: ઉબી ૧ નો ૩ ૧) એક: દરેક રોગ માટે અત્યંતીર દવાઓ
મને છે જેની સપ્તર્થ હામીન માટે વૈદ્ય વિદ્યા નામનું દળદાર પુસ્તક આલેખ મફત મગાવી વાચો

મદ્રાસ લાન્ડ
૪૮ ચાપના બજાર
મદ્રાસ.

રાજવૈદ્ય નારાયણજી કેશવજી.
(અહન મંજરી ફાર્મસી)
હેડ ઓફીસ—ભાનુમતર (કાઠીઆવાડ)

કેમીન એજન્ટ—
શાહુ ચત્રજીવ મેઘજી
મહાજન વાડી, કેમીન

શોખીનો સત્વર દોડો !

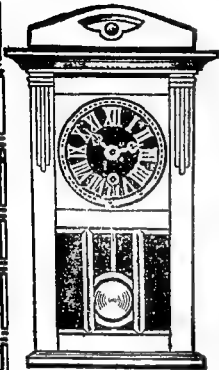
15
PRESENTS

તમારા માટે અમે નવી યોજના ઘડી છે. અમારું ૪-૮-૦ નું પોકેટ
વેચ લેનારને સુદરમાં સુંદર પંદર ચીજો લેટ આપીએ છીએ રૂમાલ,
હેર બ્રોશ, દાંતીઓ, બટ્ટન, ફ્રીઝન્ટન પેન, સાણુ, વીટી, ચેન વગેરે તમામ
દિલને રજન કરશે. જલ્દી લખો:—

ધી ઇંગ્લીશ એમ્પોરીયમ.

પો. બો. ૧૦૫ મદ્રાસ.

ખણી ઓફીસ કલમો અને અન્ય ટેકાણે વપરાય છે.
તારીખે ઓફીસ આપો. કિંમત માત્ર રૂ. ૩) તથા.

વી. એસ. વોચ કંપની
પો. બોક્સ નં. ૧૦૫ મદ્રાસ.

એક અમૂલ્ય
તક.

હાથમાં જ
જર્મનીમાં ત-
દન નવી ટબનું
ખાસ રપેશ્યલ
રીતે બનાવેલું
ભીતિ ટાંગવાનું
ન્યુ મોડેલ—

વોલ કલેક
અમારે ત્યાં
આવી પહોંચ્યું
છે. ગેરેન્ડી વર્ષ
તથા, સુંદર
મોડર્ન સાથે
સારા ઉચા પ્ર-
કારની મશી-
નરી વાણું જે

“કેસરી” નું

લોધરા.

ગર્ભસ્થાનના રોગ માટે રામબાજી

સુદરીઓને આશીર્વાદરૂપ.

શુભાવની ગમે તેવી અનિયમિતતાને દૂર કરે
છે. પ્રદર, કમરનો દુખાવો, મામામાં ચક્ર
આવવી, ગર્ભ ન રહેવો, ગર્ભપાત થઈ જવો,
હીસ્ટરીઆ આવવું વગેરે નાણુક શરીરની મહિ-
લાઓનાં અનેક દરદે નાણુક કરે છે. જેમણે
એક વાર ઉપયોગ કર્યો છે તે યુક્તકંઠે પ્રશંસા
કરે છે.

૧૨ આઉન્સની કિંમત રૂ. ૩-૦-૦

૬ આઉન્સની કિંમત રૂ. ૧-૧૦-૦

લખો:— કેસરી કુટીરા મ
એગેર, મદ્રાસ.

Address:—

KESARI KUTEERAM.
Egmore, -MADRAS.

—: સમગ્ર મદ્રાસ ઇલાકામાં —:

આયુર્વેદ પ્રમાણે ચિકિત્સા કરી દવા કરનાર

એકલાજ ગુજરાતી વૈદ્ય.

વૈદ્ય શાસ્ત્રી મોહનલાલ કે. શર્મા.

ટેકાણું—ન્યુરોડ—કોચીન—(મલબાર)

મદ્રાસ ઇલાકાતું દિગ્દર્શન.

The Malabar Swadeshi Stores, Ltd.

(Incorporated under the G. O. R 5 of 1897)

MATTANCHERRY, COCHIN,

Dealers in Pure Indian made goods such as Clothings
Stationery, Perfumery, Cutlery, Hardware, Ivory, Metal and
Leather works & all other household requisites.

Authorized Capital Rs 1,00,000.

Divided into 4000 Shares of Rs 25/- each.

(Payable in 3 instalments Rs. 10/- with application. Rs 10/- after allotment &
the balance Rs 5/- when called for but not within 6 months after allotment)

Directors.

Tribhuvandas Jetha Esqr, Proprietor, Manekchand Dharamsi, Banker, Cochin.

Haridas Manekchand Esqr, of Haridas Manekchand & Co. Merchants, Cochin

Ramdas Moorarjee Esqr, Rice Merchant, Cochin.

Premjee Dulabhadas Esqr, Grains Merchant, Cochin.

Lakshmidas Vandruvan Esqr, Coir yarn Merchant, Cochin.

Managing Agents.

Messrs. D Jethalal & Co Mattancherry, Cochin.

Kathiawar Cycle & Motor Co.

9, BROADWAY, MADRAS.

Phone 3460.

Tele:—"Busy."

P. B. No. 227.

The Leading House for Cycles
and its complete Accessories &c.
Sole Importers for Leela and K. C. M. Cycles:
Orders from outside are executed promptly
and satisfactorily.

Branch:—**Mysore Cycle Trading Co.**

Chick Peth: **BANGALORE CITY.**

કાઠીયાવાડ સૈકલ એન્ડ મોટર કંપી.

સાઈકલ અને તેના સવળો સામાન વેચનારા.

બહાર ગામના ઓર્ડર પર પુરતું ધ્યાન આપવામાં આવે છે.

નં. ૯ બ્રોડવે—મદ્રાસ.

પો. બો. નં. ૨૨૭.

ચારે ખુણા પર

રતલ ૧ નો ભાવ
રૂ. ૧—૧૦—૦

દર્શાવેલા ચાર માર્કની
ઉત્તમોત્તમ હિંગ

રતલ ૧ નો ભાવ
રૂ. ૧—૧૪—૦

અમારે ત્યાં

સુપરીઅર મીશકી હિંગ, ઉંચા જાતનું કેસર, કસ્તુરી, પંચકપુર,
બરાસ કપુર, અસલ ગુલકંદ, અંબર વગેરે જથ્થાબંધ
તથા છુટક કીફાયત ભાવથી મળશે.

. ઇલાકામાં એજન્ટો. ...

મદ્રાસ ઓફીસ-નં ૨૦૪ ગોવિંદપ્પા નાયક સ્ટ્રીટ

કોચાન-વી. દાસપ્રભુ શ્રીનિવાસપ્રભુ

કલીકટ-વી. વાસુદેવ પદ

ત્રિચુર-વેન્ગુ અચ્ચર

કોઇમ્બટુર-જી. કૃષ્ણ અચ્ચર

સેલમ સેવાપેઠ-ડક્ટર ખટાઉ વલ્લભદાસની કું.

તા. ક.—અમારી હિંગ આખા દેશમાં ભારે નામ પામી છે. એ, બી સી ડી. માદાં
અમારા સિવાય કોઈને નાખવાનો હક્ક નથી.

—હેડ ઓફીસ—

ડક્ટર વલ્લભદાસ તેજપાલ

રતલ ૧ નો ભાવ
રૂ. ૨—૨—૦

વડગાદી, મુંબઈ નં. ૩.

રતલ ૧ નો ભાવ
રૂ. ૨—૬—૦

RAVAL & Co.
Established 1887

ସମସ୍ତଙ୍କୁ ସ୍ୱାଗତ୍ ।

होनी। श्री ज्योत्स्नीशर्मा, भाद्रपद चतुर्थे दशके मरणवत्स।

શ્રીકૃષ્ણભાઈ-કુરુચી, હૈદરાબાદ.

સેનીટરી એન્ડ ડ્રીનજીની
રિપલેસમેન્ટ કંપની.

(સ્થાપિત-૧૮૮૫)

સેનીટરી એન્ડ ડ્રીનજી અને પાઇપ મરચાણ.
નં. ૮, સેકન્ડ લાઈન બીચ-મદરાસ.
શાખાઓ—કુર્ગમી, હૈદરાબાદ.